İMÂM NEVEVÎ

Riyâzü's Sâlihîn

PEYGAMBERİMİZDEN HAYAT ÖLÇÜLERİ

رياض الصالحين

Prof. Dr. M. Yaşar KANDEMİR
Prof. Dr. İsmail Lütfi ÇAKAN
Prof. Dr. Raşit KÜÇÜK

2

1

ERKAM YAYINLARI

18- باب النَّهي عن البِدَع ومُحدثات الأمور

BİD'ATLARDAN SAKINMAK

BİD'ATLARDAN VE TEMELİ DİNE DAYALI OLMAKSIZIN SONRADAN ORTAYA ÇIKAN İŞLERDEN SAKINMAK

Âyetler

فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلاَّ الضَّلاَلُ

1. "Gerçeğin ötesinde sapıklıktan başka ne var ki?" Yûnus sûresi (10), 32

Bu âyet-i kerîme, hak ile dalâlet arasında bir bağ olmadığını ortaya koymaktadır. Haktan ayrılan mutlaka dalâlete düşer, sapıklık batağına saplanır. Allah'dan başka rab arayan, bâtıl yollara dalar, uydurma ilahlara inanır, tevhid akidesinden ayrılarak şirke sapar.

Gerçeği gören, bilen ve tanıyan kimse, nasıl olur da sapıklığa değer verip onu tercih eder? İnsana yakışan hakkın yanında ve hakta olmaktır. Her çeşit bid'at ve temeli dine dayanmayan, sonradan uydurulmuş her şey sapıklıktır. Sapıklığın her türü reddedilmiştir, makbul değildir.

مَّا فَرَّطْنَا فِي الكِتَابِ مِن شَيْءٍ

2. "Biz kitabda hiçbir şeyi eksik bırakmadık." En'âm sûresi (6), 38

Âlimler ve müfessirler, burada geçen **"kitab"** dan maksadın ne olduğunu farklı şekilde anlayıp yorumlamışlardır. Bir kısmı, her şeyin yazılı olduğu **"kitab"**dan maksadın **levh-i mahfûz** olduğunu, çünkü bütün mahlûkatın ahvâlinin yalnızca orada yazılı bulunduğunu söylemişlerdir. Her şeyi bilen Allah Teâlâ'nın yarattıklarından bir tanesinin bile rızkını ve yönetimini unutması söz konusu değildir. Âlemde cereyan edecek olan herşeyin hali, durumu ve bilgisi tamamen ve bütün ayrıntılarıyla **levh-i mahfûz'**da yazılı olup Allah katında bilinmektedir.

Bir kısım âlimler de **“kitab”**dan maksadın Kur’ân-ı Kerîm olduğunu söylemiştir. Çünkü Kur’an’da insanlığın ihtiyacı olan delil ve tekliflerden hiçbiri ihmal edilmemiştir; hepsi ya kısaca veya tafsilâtlı olarak bildirilmiştir. Tabii ki şu anda cerayan eden veya ilerde meydana gelecek her hâdiseyi, tek başına düşünmek ve bizzat kendileri fiilen yaşamak isteyenler, hiçbir âyeti okuyamaz, anlayamazlar. Ancak bu yönde başkalarına ibret olurlar. Meselâ bir kimsenin başına taş yağmasını, bir insanı yıldırım çarpmasını tek başına bir olay olarak görmekte hiçbir fayda söz konusu olamaz. Kur’ân-ı Kerîm’deki bütün ferdî vak’aları buna kıyas edebiliriz. Bunun bir âyet olması veya bir kıymet ifade etmesi, benzer olayların kendi başına da gelebileceğini düşünerek, ondan sakınma ve korunma yolları aramasına bağlıdır.

İşte bu anlamda olmak üzere, Kur’an bize her şeyi saymış, herhangi bir şeyi eksik bırakmamıştır. Her şeyin bilgisi, delâleti veya işareti Kur’an’da mevcuttur.

Kâinatı bir kitap kabul edip, bütün varlıkları o kitabın kelime ve delâletleri, nakış ve hatları olarak görenler de vardır. Buna da **“kâinat kitabı”** denilmiştir. O halde kâinattaki her şeyden alınacak bir ders, bir ibret vardır.

Neticede biz bunların her birini yine Kur’an’dan öğreniyoruz.

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ

أي الكتاب والسنة

3. “Bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, çözüm için, Allah’a ve Resûlüne başvurun.”

Nisâ sûresi (4), 59

Allah ve Resûlü’nün ölçülerine, Kur’an ve Sünnet’in hakikatlerine uymayan çözümler, insanı ve toplumu çözümsüzlüğe götürür. Kişiler ve hattâ toplumlar bazı kere en mükemmel çözümün kendi buldukları ve uyguladıkları yollar, yöntemler ve sistemler olduğuna inanırlar. Hattâ başkalarını da buna inandırabilirler. Fakat, fikir ve düşünceleri, sistemleri iflas edince, herkes, ne büyük yanlışlıklar yapıldığını, ne korkunç insanlık

suçları işlendiğini görür. Heyhat! İş işten geçmiş, binlerce, milyonlarca insan heder olmuş, milletler dinsizleşmiş, insanlık hasletlerinden uzaklaşmış, ülkeler târ ü mâr olmuş, yeryüzünün dengesi bozulmuştur. Onu yeniden rayına oturtmak hakkı hakim kılmakla olur.

Yukarıda sayılan olumsuzlukların yaşanmaması için, yeryüzünde Allah ve Resûlü'nün hükmü yürürlükte olmalı, karşısındaki bütün batıllar, bid'atlar, sapıklıklar ve yanlışlar ortadan kaldırılmalı, iyilikler ve güzellikler hakim kılınmalıdır.

Bu âyetin tamamının açıklaması **“Sünneti Koruma”** bahsinde geçmişti.

وَأَنَّ هَـذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلاَ تَتَّبِعُواْ السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ

4. “İşte bu benim dosdoğru yolumdur, ona uyun. Sizi Allah yolundan ayırıp, parçalayacak yollara uymayın.” En'âm sûresi (6), 153

Bu âyet-i kerimeden önce geçen âyetlerde, iman ve tevhid, emirler ve nehiyler, bazı önemli hükümler zikredilmiştir. Dosdoğru yol diye tavsiye edilen hususlar bunlardır. Sayılan bu esaslar semâvî kitapların hiçbirinde nesh edilip kaldırılmamış, tam aksine bütün dinlerde temel esaslar olarak korunmuştur. Bunlar şirkten sakınma, ana babaya iyilik, yoksulluk yüzünden evladı öldürmemek, açık ve gizli her türlü fuhşiyattan uzak durmak, haksız yere insan öldürmemek, yetim malı yememek, ölçü ve tartıyı tam tutmak, adâletten ayrılmamaktır. İşte bunlar dosdoğru yol olup, dinin esasıdır.

Bunun dışındaki birçok yollar, muhtelif dinler, mezhepler, bid'atler ve sapıklıklar, inananları fırka fırka, grup grup yapıp Allah yolundan ayırır ve parçalar.

Allah'a gittiği sanılan birçok yollar vardır. Nitekim, **“Allah'a giden yol, yaratılmışların sayısıncadır”** denilmiştir. Fakat bütün bunların içinde gerçekten Allah'a ulaştıran ve Allah ile resulleri tarafından davet olunan hak yol bir tanedir. Bu yol, kendisine girenleri toplayan, birleştiren, dağıtmayan, aldatmayan tevhid yoludur. Hak birdir, bâtıl ise çoktur. Tebliğ ve dâvet metodlarının değişik olması, hakkın da farklı ve değişik olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Tebliğ yollarının her birinde hakkın hükmü bir

olup, çeşit çeşit değildir. Bu ise Peygamber'in tuttuğu yoldur. Allah'ın yolunu bulmak isteyenlerin Peygamber'e uyması zorunludur. Peygamber'in yolu dışındaki yollar, bid'attır, dalâlettir, sapıklıktır. Bu sebeple Peygamber'i rehber, önder ve örnek edinmek hak yolun temelidir.

قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

5. "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı bağışlasın." Âl-i İmrân sûresi (3), 31

Allah sevgisi, bir mü'min için en üstün duyguların başında gelir. İnsanoğlu, sevmekten daha çok sevilmeyi arzu eder. Bu sebeple Allah'ın sevgisini kazanmak, ulaşılabilecek en üstün seviyedir. Çünkü bu seviyeye ulaşandan Allah hoşnut ve razı olmuş demektir. Allah'ın kendisinden razı olduğu kimse ise, dünya ve âhirette saâdete nâil olur, en kıymetli nimetlere kavuşur. Cenneti ve cemâlullahı müşâhedeyi hak eder. Bunlar hayatın gayesidir ve âhiretin en büyük saâdetleridir. Bütün bu nimetlere nâil olmak için Allah'ın Resûlü'ne uymamız gerektiğine bu âyet delâlet ediyor. Allah'ın kulunu sevmesi, kulun peygambere tâbi olma, uyma, onun yolunu ve izini takip etme şartına bağlanmış bulunmaktadır. Çünkü sevgi sadece sözle değil seven kimsenin sevdiğinin emrine, arzu ve isteklerine uymasıyla olur.

Bid'atlardan ve dinde aslı olmayan birtakım bâtıl ve yanlış yollara sapmaktan kurtulmanın çaresi, örnek ve önderimiz bulunan Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hak ve doğru olan aydınlık yoluna uymaktan ibarettir. Âyetin açıklaması **"Sünnetin Ortaya Koyduğu Edebleri Koruma"** bahsinde de geçmişti.

Hadisler

171- عن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالت قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ أَحْدثَ في أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فهُو رَدٌّ » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلمٍ : « مَنْ عَمِلَ عمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُو ردٌّ » .

171. Âişe *radıyallahu anhâ*’dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kim bizim bu dinimizde ondan olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o şey kabul edilmez.”

Müslim’in bir rivayeti şöyledir:

“Kim bizim dinimizde olmayan bir şey yaparsa o merduttur, makbul değildir.”

Buhârî, Sulh 5; Müslim, Akdiye 17,18. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 2

Açıklamalar

Bu hadis, İslâm’ın en önemli temellerinden birini teşkil eder. Kitab ve Sünnet esasına dayanmayan her şey merdut, yani kabul edilemez niteliktedir. Böyle bir şey dinden sayılmaz ve bâtıl olarak adlandırılır.

Riyâzü’s-sâlihîn’ in başlangıcında geçen *“Ameller niyetlere göredir”* hadisi, yaptığımız ibadetlerin ve işlerin sevap veya cezasında, kalbî bir amel olan niyetin önemini bize öğretmişti. Bu hadiste ise, ibadet ve tâatler de dahil, yaptığımız her işin görünüşte bile dine, Kur’an ve Sünnet esaslarına uyması gerektiği bize öğretilmiştir. Allah ve Resûlü’nün izin vermediği hiçbir şeyin dinden sayılmayacağını bu hadisin özlü ifadesinden gayet açık bir şekilde anlamış oluyoruz.

Dinde aslı olmayan bir şeyin sonradan ortaya konulması, dinimizde **“bid’at”** diye adlandırılır. Esasen bir çok âyet-i kerime ve sahih hadis, bu veciz kelâmda ifadesini bulmuştur. Biraz önce kısa açıklamalarını vermeye çalıştığımız âyetler, bunlardan sadece bir kaçıdır.

Hz. Peygamber, bu hadisleriyle, dinde haddi aşıp ileri gidenlerin aşırılıklarını, bâtıl yollara sapıp dini tahrif edenlerin tahrifatını din olarak kabul etmemek gerektiğine dikkatimizi çekmektedir. Bunların her biri **bid’at** olarak nitelenmiştir.

Daha dindar olabilmek veya öyle görünmek için Kur’an’da ve Resûl-i Ekrem’in sünnetinde bulunmayan birtakım ibadetler veya Allah’a yakın olmaya vesile sayılabilecek bazı ameller ortaya çıkartan kimse daha dindar

değil, dine ilavelerde bulunan bir bid'atçidir. Kendisi ve yaptığı işi asla kabul edilemez. Bunun aksine, dinde bulunup da Kur'an ve Sünnet'e uygun olan ibadet ve amelleri yok sayan, noksanlaştıran veya değiştiren, böylece dini tahrif eden bâtıl ehli de bid'atçıdır. Onlar ve amelleri merdut olup, asla kabul edilemez.

Bu husus, Peygamberimiz'in bir sonraki hadislerinden daha net bir biçimde anlaşılmaktadır. Çünkü orada, sonradan ortaya çıkarılan her şeyin bid'at, her bid'atın da dalâlet, sapıklık olduğu beyan buyurulmaktadır. **Bid'at,** Kur'an ve Sünnet'e dayalı bir temeli ve bu yönde ümmetin uygulaması bulunmayan şeydir. Burada ise **dinde delili olmaksızın ortaya konulan yenilikler** anlamında kullanılmaktadır.

"Her bid'at dalâlettir" sözü bir genelleme ifade etmekte ise de, İslâm âlimleri bu sözle ekseriyetin kastedildiği hükmüne varmışlardır. Zira onlara göre **bid'at,** vâcip, mendub, haram, mekruh ve mübah kısımlarına ayrılır.

Meselâ günümüz sistematiğine göre delilleri ortaya koyarak dinsizlere cevap vermek, İslâm'ı savunmak, teknik imkânlardan yararlanarak dini tebliğ etmek gibi görevler vâcip sayılır.

İlmî kitaplar yazmak, günün şartlarına uygun okullar ve hizmet binaları yapmak menduptur.

Çeşitli yemekler, mahzuru bulunmayan yeni icad edilmiş içecekler kullanmak mübahtır.

Haram ve mekruhların neler olduğu İslâm'ı öğreten kitaplarda, özellikle fıkıh eserleri ve ilmihallerde etraflıca belirtilmiştir.

Dinimiz, ferdin ve toplumun yararına olan şeyleri yasaklamamıştır. Helalleri ve haramları açıklamış, icmâ, kıyas ve ictihadı serbest bırakarak, Kur'an ve Sünnet'in naslarına aykırı olmamak şartıyla, kıyamete kadar ortaya çıkabilecek her konuya karar verme imkânı, yetki ve selâhiyetini âlimlerle, onlara başvuracak yöneticilere bırakmıştır.

Bid'at konusu, İslâm âlimlerinin her asırda ciddiyetle üzerinde durdukları bir konu olmuştur. **İ'tisam** denilen, Kur'an ve Sünnet'e bağlanma konusuyla bid'at hep bir arada mütâlaa edilegelmiştir. Çünkü buraya kadar söylediklerimizden de anlaşılacağı gibi, Kur'an ve Sünnet'in

devreden çıkarılması veya ihmal edilmesi, bid'atları doğurur ve onların yetişip gelişmesine zemin hazırlar. O halde **bid'atlara engel olabilmenin yegâne yolu, Kur'an ve Sünnet kültürünü yaygınlaştırmak, bunların hayat tarzı haline gelmesine zemin hazırlamaktır.**

Din, Kur'an'a ve Allah Resûlü'nün sünnetine uymak, ortaya çıkan problemlere Kur'an ve Sünnet'e uygun çareler bulmak ve insanları çözümsüzlüğe mahkûm etmemek suretiyle hayatiyetini ve etkisini sürekli kılabilir. Özellikle hadiste geçen **"dinde olmayan şey"** ifadesi, Kur'an ve Sünnet'e aykırı olmayan îcadların, yasaklanmış bid'atlardan sayılmayacağına işaret kabul edilebilir. Çünkü bir çok yeni icad vardır ki, bunlar fıkhen zarûrî ihtiyaçlardan bile sayılır olmuştur.

Öyle ise bid'atı nasıl algılayacağız?

İmam Şâfiî: **"Kitab'a, Sünnet'e, icmâa ve sahabenin yoluna muhalif olan her şey, saptırıcı, kötü bir bid'at; bunlara muhalif olmayıp hayra yönelik şeyler de iyi ve güzel bir bid'attır"** demektedir. İşte iyi bid'at **(el-bid'atü'l-hasene)** ve kötü bid'at **(el-bid'atü's-seyyie)** denilmesinin sebebi budur. Şâfiî'nin delili ise Hz. Ömer'in sahâbe-i kirâmın camide cemaatle teravih namazı kılmalarını, **"bu ne güzel bid'at"** diyerek tasvib etmesine dayanmaktadır.

Sahâbîler, Peygamber Efendimiz'in zamanında olmayan pek çok işler yapmışlar, onlara cevaz vererek kabulü hususunda icmâ etmişlerdir. Hz. Ebû Bekir zamanında Kur'an'ın bir mushaf halinde toplanması, Hz. Osman'ın zamanında nüshaların çoğaltılarak çeşitli bölgelere gönderilmesi en çok bilinen örneklerin başında gelir.

Daha sonraki dönemlerde nahiv, ferâiz, hesap, tefsir, isnada dayalı söz ve hadis metinlerinin tamamının yazılmasına yönelik çalışmalar da bunun örneklerinden bir kaçıdır. Bunları bid'at olarak isimlendirsek bile, kötü ve merdut oldukları söylenemez. Çünkü ilmin muhafazası, yayılması ve sonraki nesillere intikâli bu sayede olmuştur.

Konuyu zamanımıza kadar getirmek, basın yayın organlarını, bunların basıldığı modern baskı tesislerini, diğer iletişim vasıtaları ile, askerî ve sivil alandaki bütün gelişmeleri bu tavır ve tarz içinde ele almak zorundayız.

Bunların bulunduğu bir dünyaya ayak uydurmayanların yaşama şansı ve hayat hakkı da olmaz.

Aynı şekilde, evlerimizin yapı tarzından, içinde ihtiyaç duyduğumuz malzemeye varıncaya kadar bir çok eşya, zamana, mekâna ve coğrafyaya göre farklılıklar gösterir.

O halde bid'atlerin alanı, yani kötü karşılanan, yasaklanan ve haram olan, sahibini bazı kere iman dairesinin dışına çıkartan bid'atların alanı, itikad, amel ve muamelât gibi sınırları Allah ve Resûlü tarafından çizilmiş, helal ve haramlığı belirlenmiş sahalardır. Bu hudutları aşanlar ve bunlara aykırı davrananlar bid'at çıkarmış olurlar. Bu tür bid'at ise merduttur, yani kesinlikle kabul edilmez.

İşte bu sebeblerden dolayı, itikâdî mezhepleri **Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat** ve **Ehl-i bid'at ve'd dalâlet** olarak adlandırmışlardır. Akâid kitaplarımız, hangi inanç sapmalarının bid'at ve dalâlet olduklarını delilleriyle birlikte açıklar. Fıkıh kitaplarında da bid'at sayılan ibadet ve muamelât türlerine işaret edilir.

O halde bid'atları, günlük hayatımızda kullandığımız basit anlamıyla algılamak doğru bir yaklaşım ve anlayış sayılmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu hadis, İslâm'ın en büyük temellerinden birini teşkil eder. Bu temel, Kur'an ve Sünnet'e aykırı olarak sonradan ortaya çıkan her inanç, ibadet ve muamelâtın kabul edilemez oluşudur.

2. Sonradan ortaya çıkan bir takım îcadlar ve ihtiyaçlar, Kur'an ve Sünnet'e aykırı bir ciheti olmadıkça, merdut olan bid'atlar sınıfından sayılmaz.

3. Bid'at, hasene (iyi) ve seyyie (kötü) olmak üzere ikiye ayrılır. Kur'an, Sünnet, icmâ ve sahabe yoluna aykırı olmayanlar iyi, aksi olanlar kötü diye adlandırılır.

4. İslâm âlimleri bid'atları, vâcip, mendup, mübah, haram ve mekruh olmak üzere beş kısımda ele almışlardır. Savaş aletleri îcadı, zamanın şartlarına uygun kuvvet hazırlamak vâciptir. Üniversiteler, enstitüler kurmak, ilmî kitaplar hazırlayıp basmak, ilmi yaymak, insanlara öğretmek,

okul binaları yapmak gibi şeyler mendup ve makbuldür. Helal olan şeyleri yeyip içmek mübahtır. Haram ve mekruh ise dinimizce tayin ve tesbit edilmiştir.

5. Bid'atı îcat eden de, onun yolunda ve izinde giden de aynı şekilde günahkârdır.

172- وعن جابرٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، إِذَا خَطَبَ احْمرَّتْ عيْنَاهُ ، وعَلا صوْتُهُ ، وَاشْتَدَّ غَضَبهُ ، حتَّى كَأَنَّهُ مُنْذِرُ جَيْشٍ يَقُولُ : «صَبَّحَكُمْ ومَسَّاكُمْ » وَيقُولُ : « بُعِثْتُ أَنَا والسَّاعةُ كَهَاتيْنِ » وَيَقْرنُ بين أُصْبُعَيْهِ ، السبَابَةِ ، وَالْوُسْطَى ، وَيقُولُ: « أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ خيرَ الْحَديثَ كِتَابُ اللَّه ، وخَيْرَ الْهَدْى هدْيُ مُحمِّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدثَاتُهَا وكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَةٌ » ثُمَّ يقُولُ : « أَنَا أَوْلَى بُكلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ . مَنْ تَرَك مَالا فَلأَهْلِهِ ، وَمَنْ تَرَكَ دَيْناً أَوْ ضَيَاعاً، فَإِليَّ وعَلَيَّ » رواه مسلم .

وعنِ الْعِرْبَاض بن سَارِيَةَ ، رضي اللَّه عنه ، حَدِيثُهُ السَّابِقُ في بابِ الْمُحَافَظةِ عَلَى السُّنَّةِ.

172. Câbir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe irad ettiği zaman gözleri kızarır, sesi yükselir, **"Düşman sabah ve akşam üzerinize hücum edecek, kendinizi koruyunuz"** diye ordusunu uyaran kumandan gibi öfkesi artar ve şehadet parmağı ile orta parmağını bir araya getirerek:

"Benimle kıyametin arası şu iki parmağın arası kadar yaklaştığı sırada ben peygamber olarak gönderildim" derdi. Sonra da sözlerine şöyle devam ederdi:

"Bundan sonra söyleyeceğim şudur ki: Sözün en hayırlısı Allah'ın kitabıdır. Yolların en hayırlısı Muhammed *sallallahu aleyhi ve sel-lem'* in yoludur. İşlerin en kötüsü, sonradan ortaya çıkarılmış olan bid'atlardır. Her bid'at dalâlettir, sapıklıktır." Sonra da şöyle buyurdu:

“**Ben her mü’mine kendi nefsinden daha ileriyim, daha üstünüm. Bir kimse ölürken mal bırakırsa o mal kendi yakınlarına aittir. Fakat borç veya yetimler bırakırsa, o borç bana aittir; yetimlere bakmak da benim görevimdir.”** Müslim, Cum’a 43. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz çok çeşitli vesilelerle ashâba hitap eder, o andaki duruma, toplumun psikolojisine uygun konuşmalar yapardı. Arabçada **“hutbe”** denen, dilimizde de aynen kullanılan kelime, bizde olduğu gibi, sadece cuma günü hatibin minberden yaptığı konuşma anlamına gelmez. Bir hatibin, topluluğa hitaben yaptığı her konuşma hutbe olarak isimlendirilir.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem’* in konuşma yaparken gözlerinin kızarması, sesinin yükselmesi, kızması gibi burada anlatılan fizyolojik durumlar, bütün konuşmalarında görülmez. O, bir kötülükten sakındırdığı, bir yasaktan kaçınılmasını istediği veya kötü bir sonuçtan korkuttuğu zaman böyle bir görünüme sahip olurdu. Tehdid eden ve korkutan insanın tavrı elbette böyle olur. Bu şekilde hareket etmesi, şeriata muhalif bir hareketi yasaklamak için de olabilir.

Peygamberimiz, insanların tehlikelere karşı duyarsızlıklarını, bazı hakikatlerden habersiz oluşlarını, ihmalkârlık ve vurdumduymazlıklarını görünce kızmış, öfkelenmiş ve onları ciddi bir biçimde uyarmıştır. Bu uyarı, sadece sahâbeye has değil, ümmetin her ferdini ve her zamanı kapsayıcı niteliktedir. Ayrıca toplumu bilgilendirmekle, irşad ve îkaz göreviyle sorumlu kişiler, vâizler ve hatibler için de yol ve yön gösterici, örnek olucu özellikler taşır.

Peygamber Efendimiz, Allah Teâlâ’nın insanlığa gönderdiği son elçidir. Kur’ân-ı Kerîm bunu açıkça beyan ettiği gibi, kendisi de sık sık hatırlatır. Kıyamete kadar başka bir din, başka bir peygamber, başka bir ilâhî kitap gelmeyecektir. Dünyada yaşanan geçmiş zaman dilimine göre, kalan sürenin çok kısa olduğuna, Resûlullah Efendimiz şehadet parmağıyla orta parmağını birbirine yaklaştırarak dikkat çekmiştir. Ancak bu geri kalan zaman süresinin ne kadar olduğu ve hangi tarihte sona ereceği konusunda kimseye bilgi verilmemiştir. Ayrıca bu ifadeyle Efendimiz, şehadet

parmağıyla orta parmak arasında başka parmak olmadığı gibi, benimle kıyamet arasında da başka peygamber yoktur, demek istemiştir.

Burada Peygamberimiz önce Allah'ın kitabı Kur'an'a sonra da kendisinin sünnetine dikkatimizi çekmektedir. Dinin bu iki temeline işaret ettikten sonra, bunlara önem verilmemesi durumunda ortaya çıkacak iki olumsuz noktaya da işaret ederek bizi uyarmaktadır. Bunlar da, sonradan ortaya çıkarılan sapıklıklar ve bid'atlardır.

Sözün en hayırlısının Kur'an oluşu, birkaç açıdan ele alınabilir. Kur'an, fesâhat ve belâgatin bütün inceliklerini kapsayıcı niteliği ile insanlığa en mükemmel hitaptır. Bu ilâhî kitap, her hakikati, doğruyu ve yanlışı apaçık ortaya koyar. **"Sana bu kitabı her şeyi açıklayan ve müslümanlara yol gösteren bir rahmet ve müjde olarak indirdik"** [Nahl sûresi (16), 89]. Böyle olduğuna göre, müslümanların dünya ve âhiret işleriyle ilgili her konuda Kur'an'a baş vurmaları gerekir. Çünkü Kur'an, gerçeği ve kurtuluşu arayan herkesin, kendisine yönelince aradığını bulacağı bir hazinedir. Hazineye kavuşmak bazan ne kadar zor ise, Kur'an'ın ilâhî hakikatlerini kavramak, esrârına erişebilmek de kolay değildir. Ama bir hazinenin insanı cezbetmesi ve kişinin bu arayışla meşgul olması da işin başlangıç ve ilk adımıdır. Kur'an bir rehber olması sebebiyle, her an kendisiyle olmamız gereken bir kitaptır.

Yolların en hayırlısı ise, Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem'* in yolu, yani sünnetidir. Çünkü onun yolu, Kur'an'ın rehberlik ettiği dosdoğru yoldur. Hayatını Kur'an'a uydurmak ve hayat programını Kur'an'dan almak isteyenler Peygamber'e tabi olur, onun izinde yürürler. **"Yemin ederim ki, sizin için, Allah'ın huzuruna çıkmayı umanlar, âhiret gününe inananlar ve Allah'ı çok ananlar için Allah'ın Resûlü güzel bir örnektir"** [Ahzâb sûresi (33), 21].

Allah ve Resûlü'nün yolundan ayrılanlar, birtakım farklı ve aykırı yollar îcat edenler, bid'ate, sapıklık ve yanlışlığa düşerler. Bundan önceki hadisin açıklamasında bu konu genişçe ele alınmıştır.

Peygamber Efendimiz'in **"Ben her müslümana kendi nefsinden daha ileriyim"** sözü, **"Peygamber, mü'minlere kendi canlarından bile üstün olmak gerekir"** [Ahzâb sûresi (33), 6] âyetine uymaktadır. Çünkü,

Peygamber’in emrettiği konular, mü’minleri dünya ve âhirette saadete kavuşturacak şeylerdir. İnsan tabiatı şerre, kötülüklere yönelmeye daha müsaittir. Nitekim Yûsuf *aleyhisselâm*: : **“Ben, nefsimi temize çıkarmak istemiyorum. Çünkü nefis, daima kötülüğü emredicidir”** [Yûsuf sûresi (12), 53] demişti.

Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem Efendimiz’i kendi nefislerinden ileri ve önde tutarlardı. Onların Allah Resûlü ile iştirak ettikleri gazvelerdeki tutum ve davranışları, bunun canlı örneklerini teşkil eder.

Peygamberimiz’in **“Her kim geride bir borç veya yetimler bırakırsa, bunlar bana aittir”** sözü, kendisinin her mü’mine kendi nefsinden daha ileri olduğuna dair beyanını açıklayıcı niteliktedir. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, İslâm’ın ilk yıllarında borçlu ölen ve borcunu ödeyecek mal bırakmayanların cenaze namazını kılmazdı. Böylece sahâbe-i kirâmı ihmalkârlıktan ve borçlanmaktan sakındırmayı hedeflemişti. Sonraları fetihler sayesinde hazinenin mâlî durumu düzelince, böylelerin borçlarını Peygamberimiz bizzat ödemeye başladı. Fakat bu, Peygamber’e has bir durumdu. Daha sonraları halifelerin bu yönde bir uygulama geliştirdiklerini görmüyoruz. Şu kadar var ki, yetim kalan çocuklara beytülmalden yani devlet hazinesinden nafaka ödendiğini görüyoruz. Hattâ Hz. Ebû Bekir’in, müslümanlar arasında ayırım yapmaksızın bu nafakayı ödediği, Hz. Ömer’in ise, bunun aksine, müslümanlar arasında tercihde bulunduğu söylenmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Haramdan sakındırma, şeriata muhalif bir hareketi kınama gibi sebeplerle kızmak, sesi yükselterek konuşmak câizdir.
2. Peygamberimiz’le kıyamet arasındaki zamanda başka bir peygamber gelmeyecektir.
3. Allah’ın kitabı ve Resûlü’nün sünnetiyle meşgul olmak, en hayırlı amellerden sayılır.
4. Bid’atlarla mücadele etmek müslümanlar için bir görevdir. Bunun yolu, Kur’an ve Sünnet’i öğrenmek ve hayata uygulamaktan ibarettir.
5. Yetimlere ve kimsesiz çocuklara beytülmalden yardım etmek gerekir.

6. Miras haktır ve helaldir.

19- باب في مَنْ سَنَّ سُنَّةً حسنةً أو سيئةً

İYİ VEYA KÖTÜ ÇIĞIR AÇANLAR

Âyetler

قال اللَّه تعالى: { وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا } .

1. "Onlar: "Rabbimiz, bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözümüzün aydınlığı olacak insanlar ihsan et ve bizi, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder yap" derler."

Furkân sûresi (25), 74

Mü'minler güçlerinin yettiği kadarı ile ve ellerinden geldiğince iyi bir aile yuvası kurmaya çalışırlar. Bu yönde gerekli olan dinî-ahlâkî hassasiyetleri göstermelerinin yanında, diğer taraftan Allah Teâlâ'ya dua ve niyazda bulunarak, eşleri ve çocukları hakkında iyilik ve hayır temenni ederler. Onların faziletlerle donanmış, en güzel ahlâkla bezenmiş kişiler olmalarını arzu ederler. Allah'ın koruması sayesinde cehennem azabından kurtulan bahtiyarlar zümresine önder kılınmalarını Allah'dan dilerler.

Bu sayılanların her biri hayırdır. İnsan hayırda en önde bulunmayı, yani imam olmayı arzu eder. Çünkü hayırda önderlik iyi çığır açmanın ve insanların ıslahına çalışmanın vesilesidir.

Âyet-i kerimedeki istekler, aile ve çocuk terbiyesine önem verilmesi gerektiğinin delili sayılmıştır.

Yalnız müttakî olmak, yani Allah'a karşı gelmekten sakınan bir kimse olmak değil, böylesi kimselerin imamı olmak arzusu büyük bir gâye ve mukaddes bir mefkuredir. Çünkü dinde **takvâ** mertebesinden daha üstün bir makam yoktur.

Bazı âlimler ve müfessirler, bu âyeti delil göstererek, dinde başkanlık ve devlet yöneticiliği istemeyi vâcip saymışlardır. **Ehliyet sahibi kimselerin devlet yönetimine talip olması ve bu konuda teşvik edilmeleri, dînî bir görev kabul edilmiştir.** Bunların her biri, hayırlı bir çığır açmanın vesileleridir.

وقال تعالى: { وَجَعَلْنَاهُمْ أئِمَّةً يَهْدُونَ بِأمْرِنَا } .

2. “Biz onları, emrimiz uyarınca insanlara doğru yolu gösteren birer rehber kıldık.” Enbiyâ sûresi, (21) 73

Peygamberler insanlığın doğruluk rehberleridir. Allah Teâlâ insanlara olan lütuf ve merhameti sebebiyle pek çok peygamber göndermiştir. Onlar kendilerine uyulması gereken önderlerdir. Peygamberlerin asıl görevi tebliğdir. İnsanlara, Allah’ın emri ve izniyle, hakkı ve doğruyu gösterir, kurtuluş yollarını açarlar. Onların açtığı çığırdan gidenler, dünya ve âhiret mutluluğuna ulaşırlar.

Dinde önder ve örnek olacak kişilerin, önce kendi nefislerini ıslah etmeleri gerekir. Hidâyet önce onlar için gereklidir. Kendileri mükemmel olmayanlar, başkalarını kemale ulaştıramazlar.

Hadisler

173- عَنْ أَبَي عَمروٍ جَرِير بنِ عبدِ اللَّه ، رضي اللَّه عنه ، قال : كُنَّا في صَدْرِ النَّهارِ عِنْد رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَجاءهُ قوْمٌ عُرَاةٌ مُجْتابي النِّمار أو الْعَباءِ . مُتَقلِّدي السُّيوفِ عامَّتُهمْ ، بل كلهم مِنْ مُضرَ ، فَتمعَّر وجهُ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، لِما رَأى بِهِمْ مِنْ الْفَاقة ، فدخلَ ثُمَّ خرج ، فَأَمر بلالاً فَأَذَّن وأقَامَ ، فَصلَّى ثُمَّ خَطبَ ، فَقالَ : {يَا أَيُّهَا الناسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الذي خلقكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدةٍ } إِلَى آخِرِ الآية: { إِنَّ اللَّه كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيباً} ، وَالآيةُ الأُخْرَى الَّتِي في آخر الْحشْرِ : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمنُوا اتَّقُوا اللَّه ولْتنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمتْ لِغَدٍ} تَصدَّقَ رَجُلٌ مِنْ دِينَارِهِ مِنْ دِرْهَمهِ مِنْ ثَوْبِهِ مِنْ صَاعِ بُرِّه مِنْ صَاعِ تَمرِه حَتَّى قَالَ : وَلوْ بِشقِّ تَمْرةٍ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ الأَنْصَارِ بِصُرَّةٍ كادتْ كَفُّهُ تَعجزُ عَنْهَا ، بَلْ قَدْ عَجزتْ ، ثُمَّ تَتابَعَ النَّاسُ حَتَّى رَأَيْتُ كَوْميْنِ مِنْ طَعامٍ وَثيابٍ ، حتَّى رَأَيْتُ وجْهَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلّمَ ، يَتهلّلُ كَأَنَّهُ مذْهَبَةٌ ، فقال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ سَنَّ في الإِسْلام سُنةً حَسنةً فَلَهُ أَجْرُهَا، وأَجْرُ منْ عَملَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ ينْقُصَ مِنْ أُجُورهِمْ شَيءٌ ، ومَنْ سَنَّ في الإِسْلامِ سُنَّةً سيِّئةً كَانَ عَليه وِزْرها وَوِزرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بعْده مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزارهمْ شَيْءٌ » رواه مسلم .

قَوْلُهُ : « مُجْتَابي النَّمارِ » هُو بالجِيمِ وبعد الأَلِفِ باء مُوَحَّدَةٌ . والنِّمَارُ : جمْعُ نَمِرَة، وَهِيَ : كِسَاءٌ مِنْ صُوفٍ مُخَطَّط . وَمَعْنَى « مُجْتابيها » أي : لابِسِيهَا قدْ خَرَقُوهَا في رؤوسهم . « والْجَوْبُ » : الْقَطْعُ ، وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى : { وثَمْودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بالْوَادِ } أَيْ : نَحَتُوهُ وَقَطَعُوهُ . وَقَوْلهُ « تَمَعَّرَ » هو بالعين المهملة ، أَيْ : تَغَيرَ . وَقَوْلهُ: «رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ » بفتح الكاف وضمِّها ، أَيْ : صَبْرتَيْن . وَقَوْلُهُ : « كَأَنَّه مَذْهَبَةٌ» هـو بالذال المعجمةِ ، وفتح الهاءِ والباءِ الموحدة ، قَالَهُ الْقَاضي عِيَاضٌ وغَيْرُهُ . وصَحَّفَه بَعْضُهُمْ فَقَالَ : « مُدْهُنَةٌ » بِدَالٍ مهملةٍ وضم الهاءِ وبالنون ، وَكَذَا ضَبَطَهُ الْحُمَيْدِيُّ ، والصَّحيحُ الْمَشْهُورُ هُوَ الأَوَّلُ . وَالْمُرَادُ بِهِ عَلَى الْوَجْهَيْنِ : الصَّفَاءُ وَالاسْتِنَارُة .

173. Ebû Amr Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Birgün erken vakitlerde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzurunda idik. O esnada, kaplan derisine benzeyen alaca çizgili elbise veya abalarını delerek başlarından geçirmiş ve kılıçlarını kuşanmış, tamamına yakını, belki de hepsi Mudar kabilesine mensup neredeyse çıplak vaziyette bir topluluk çıkageldi. Onları bu derece fakir görünce, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem'* in yüzünün rengi değişti. Eve girdi ve sonra da çıkıp Bilâl'e ezan okumasını emretti; o da okudu. Bilâl kâmet

getirdi ve Allah Resûlü namaz kıldırdı. Daha sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir hutbe irad etti ve şöyle buyurdu:

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok kadın ve erkek meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir” [Nisâ sûresi (4), 1].

Sonra da Haşr suresinin sonundaki şu âyeti okudu:

“Ey iman edenler! Allah’dan korkun, herkes yarın için ne hazırladığına baksın” [Haşr sûresi (59), 18]. Sonra:

“Her bir fert, altınından, gümüşünden, elbisesinden, bir sa’ bile olsa buğdayından, hurmasından sadaka versin; hatta yarım hurma bile olsa sadaka versin” buyurdu.

Bunun üzerine ensardan bir adam, ağırlığından dolayı neredeyse kaldırmaktan aciz kaldığı, hatta kaldıramadığı bir torba getirdi. Ahali birbiri peşine sökün edip sıraya girmişti. Sonunda yiyecek ve giyecekten iki yığın oluştuğunu gördüm. Baktım ki Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem’* in yüzü gülüyor, sanki altın gibi parlıyordu. Sonra Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:

“İslâm’da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslâm’da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz.” Müslim, Zekât 69. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 64

Cerîr İbni Abdullah

Ebû Amr diye künyelenen Cerîr, sahâbe-i kirâmdandır. Hicretin, 10. yılı Ramazan ayında Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’e gelerek biat etmiş ve müslüman olmuştu. Onun İslâm’ı kabul edişinin Peygamber Efendimiz’in vefatından 40 gün öncesine rastladığı da söylenir. el-Becelî diye nisbelenmesi hakkında çeşitli görüşler ileri sürülürse de, anneleri cihetinden Büceyle Binti Sa’b ismiyle ilgili olması daha çok kabul gören yaklaşımdır.

Ashâb-ı kirâmın en uzun boylu ve en güzel yüzlüleri arasındaydı. Hatta Hz. Ömer ona, "Cerîr, bu ümmetin Yusuf'udur" derdi. Kabilesinin önde geleni idi. Peygamberimiz'in huzuruna girdiğinde Efendimiz kendisine ikramda bulunmuş ve ***"Bir kavmin önde geleni size gelince, ona ikram ediniz"*** *buyurmuşlardır.*

Cerîr, Kâdisiye savaşı başta olmak üzere, Irak'ta yapılan çeşitli harplere iştirak etti. O, önceleri Kûfe'ye yerleşmişti. Daha sonra Fırat kenarında bir şehir olan Karkisiya'ya gitti ve orada vefat etti.

Cerîr'in rivayet ettiği hadis sayısı 100'dür. Buhârî ve Müslim onun hadislerinden 8'ini ittifakla naklederler.

Cerîr İbni Abdullah 51 (671) veya 54 (674) senesinde vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, huzuruna gelen her fert ve toplulukla ilgilenir, onların ihtiyaçlarını gidermeye çalışırdı. Hoşlanmadığı bir durum gördüğünde yüzünün rengi değişirdi. Sahâbe-i kirâm onun üzüntüsünü, sıkıntısını ve kederini yüzünden anlarlardı. Efendimiz'in saâdet ve sevinç hali de yüzünden anlaşılırdı. Bu hadisin ravisi Ebû Amr Cerîr İbni Abdullah, şahit olduğu ve anlattığı bu olayda, onun her iki halini de aynı anda görmüş ve bize hikâye etmiştir.

Peygamber Efendimiz, sahâbe-i kirâmı Kur'an'la eğitiyordu. Onları müjdelemesi, sevindirmesi, ümitlendirmesi, korkutması ve uyarması hep Kur'an'la veya Kur'an'ın doğrultusundaydı. Bazı kere onlara Kur'an'dan âyetler okur, kendisinin arzu ve isteklerinin o doğrultuda olduğunu hatırlatırdı. Bu durum, aynı zamanda kendisinden sonra nasıl hareket edilmesi gerektiğinin de bir işaretiydi. Böylece Kur'an-Sünnet birlikteliğini, içiçeliğini, ayrılmazlığını göstermiş oluyordu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendilerinden herhangi bir şey istediğinde, sahâbîler bütün imkânlarını seferber eder, onun emrini ve arzusunu yerine getirmek için adeta birbirleriyle yarışa girerlerdi. Onların aralarındaki yardımlaşma ve ellerinde bulunanı paylaşma duygusu, sayısız örneklerinde görüldüğü gibi, eşsiz denecek seviyede idi. Peygamberimiz'in yüzünde hissedilen sevincin sebebi, kendi emrine adeta koşarcasına

uyulduğunu gözleriyle görmesi ve fakir insanların problemlerinin halledildiğine şahit olmasıydı.

Peygamber Efendimiz, bu davranışı iyi bir çığır olarak nitelendirmiştir. Çünkü burada bir yardımlaşma, bir cömertlik ve müslüman kardeşlerini kendi nefislerine tercih etme güzelliği vardır. Allah Teâlâ da bu nitelikleri sebebiyle mü'minleri şöyle över:

"Zaruret içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler" [Haşr sûresi (59), 9].

İslâm dini, açları doyurmayı, çıplakları giydirmeyi, yokluk içinde olanların her çeşit zaruri ihtiyaçlarını karşılamayı, ümmetin zenginlerine, yerine getirilmesi gerekli bir vazife olarak yükler. Bu zaruri ihtiyaçları karşılanmadığı için kötülüğe itilen, suçlu duruma düşen veya hayatı tehlikeye girenlerden toplumu sorumlu tutar. Ferdî sorumluluğun yanında ictimâî sorumluluğu da getirir. Bu sayede toplumun fertleri arasında ictimâî muâvenet, sosyal yardımlaşma duygusu gelişir ve neticede müesseseleşir. İslâm toplumlarında yaygın olan sayısız vakıflar, bunun en canlı örneğini teşkil eder.

Açılan çığır iyi veya kötü olabilir. Bu çığırı açan ve o çığırda yürüyenler ecir, sevap veya günah kazanırlar. Bu hadiste, taşıyamayacağı kadar ağırlığı yüklenip gelerek yardım çığırını açan Medineli bir sahabiden bahsedilmektedir. Peygamberimiz onun bu davranışını takdir ederek kendisini övdüğü gibi, onun yolunu ve izini takib ederek hayır işleyenleri de över. Fakat bu konuda en büyük fazilet, örnek ve önder olanındır. Onun açtığı yoldan giden herkesin ecrinden bir pay, o kişiye ayrılır. Fakat o çığırda yürüyenlerin sevabından da hiç bir şey eksilmez. Buna karşılık kötü bir çığır açana da büyük bir vebal vardır. O kötü çığırda yürüyen herkesin günahından bir pay, kendilerinin günahı hiç eksilmeksizin, o çığırı açana yazılır.

Daha önce bid'at hakkında bilgi verirken, kötü karşılanan yasaklanan bid'atın yanında iyi görülen bid'atın da olduğunu ifade etmiştik. İşte bu hadis, yasaklanan ve kötü karşılanan şeyin mutlak anlamda her bid'at değil, bâtıl ve sapıklık sayılan bid'at olduğunu göstermektedir. Çünkü iyi bir çığır

açmak, önceden bilinmeyen ve uygulanmayan bir düşünceyi, bir eylemi ortaya koymaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, fakir ve muhtaçlara karşı şefkatliydi.

2. Fakir ve muhtaçların ihtiyaçlarını gidermek, zengin müslümanlar için bir vecibedir.

3. Yardımlaşma ve hayırda yarışma, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmanın ve İslâm kardeşliğinin temellerindendir.

4. Çok küçük sayılan şeylerle de olsa sadaka vermek ve hayır için malından harcamak, dinimizde teşvik edilmiştir. Büyük hayırlar, küçüklerin birikiminden oluşur.

5. Müslümanlar hayır yolunda yarışma ve Resûl-i Ekrem'in izini takip etme hususunda acele davranmalıdır.

6. İyiliğin her çeşidinde müslümanlar örnek ve rehber olmalı, kötülükten uzak durmada da en önde bulunmalıdır.

7. Güzel bir çığır açan, ecir kazanır. Üstelik kendi izinde gidenlerin sevabına da ortak olur. Kötü çığır açan da günahkar olur ve o yolda gidenlerin günahından hissesini alır.

8. Her bid'at, sonradan icad edilen şey, açılan her çığır sapıklık olarak nitelendirilemez.

174- وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ليس مِنْ نفْسٍ تُقْتَلُ ظُلماً إِلاَّ كَانَ عَلَى ابنِ آدمَ الأوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دمِهَا لأَنَّهُ كَان أَوَّل مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ » متفقٌ عليه.

174. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Haksız olarak öldürülen her kişinin kanından bir pay, Âdem'in ilk oğluna ayrılır. Çünkü o, insan öldürme çığırını ilk başlatan kişidir."

Buhârî, Cenâiz 33, Enbiyâ 1, Diyât 2, İ'tisâm 15; Müslim, Kasâme 27. Ayrıca bk. Tirmizî, İlm 4; Nesâî, Tahrim 1; İbn Mâce, Diyât 1

Açıklamalar

Âdem *aleyhisselâm*'ın ilk oğlu Kâbil'dir. O, küçük kardeşi Hâbil'i haksız yere öldürmüştü. Bu olay, yeryüzünde ilk kan dökme hâdisesidir. Bazı rivayetlerde bu cinayetin evlenme yüzünden işlendiği belirtilir.

Kâbil, işlediği bu haksız cinayetle kötü bir çığır açmış ve günahkâr olmuştu. Bu kötü çığırda yürüyen herkesin günahından bir hisse Kâbil'e ayrılır. Daha önceki hadiste ifade edildiği gibi, cinayet işleyenlerin günahından da bir şey noksanlaşmaz.

Haksız yere bir cana kıymak, İslâm nazarında en büyük suç ve günahlardan sayılır. Peygamberimiz, *"kıyamet gününde insanlar arasında ilk görülecek dava, kanlarla ilgili olacaktır"* (Buhârî, Diyât 1) buyurur. Bu hadis, sebepsiz yere ve haksız olarak bir insanın hayatına son vermenin en büyük günahların başında geldiğini gösterir. Kıyamet gününde ilk önce câni ve kâtillerin hesaba çekilmesinin sebebi de budur.

Burada, **"Kimse kimsenin günahını yüklenmez"** [Fâtır sûresi (35), 18] âyetiyle bu hadisin aykırı düşmesi söz konusu değildir. Âyet "suçun şahsiliği" prensibini ifade etmektedir. Hadis ise, suça azmettirme, tahrik ve teşvik etmenin vebalini ortaya koymaktadır. Bu iki husus bugünkü hukukta da ayrı iki durum olarak değerlendirilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir hayra veya bir şerre vesile olmak, mükâfat veya cezaya ortaklığı da beraberinde getirir.
2. İnsanlık tarihinde haksız yere ilk kan dökme hâdisesi, Âdem aleyhisselâm'ın çocukları arasında vukû bulmuştur.

20- باب في الدلالة على خير

HAYRA ÖNCÜLÜK ETMEK

والدعاء إلى هدى أو ضلالة

DOĞRULUK VEYA SAPIKLIĞA ÇAĞRIDA BULUNMAK

Âyetler

قال تعالى: { وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } .

1. “Sen Rabbine davet et.” Kasas sûresi (28), 87

Âyet-i kerîmenin tamamının anlamı şöyledir: **“Allah’ın âyetleri sana indirildikten sonra, o inkârcılar seni tebliğden alıkoymasın. Sen Rabbine çağır, sakın Allah’a ortak koşanlardan olma.”**

Bütün peygamberlerin birinci derecedeki görevi, dâvet, yani insanları Allah’ın yoluna çağırma olarak kabul edilir. Mü’minlerin vazifesi, dine dâveti her zaman ve her şartta yerine getirmek sûretiyle peygamberlerin görevlerini sürekli kılmaktır. Ümmet, kıyamete kadar bu sorumluluğun altındadır. Değişen ve gelişen dünya şartları içinde, tebliğ vazifesinin ihmali söz konusu olamaz. **İslâm’ı bütün çağlarda ve dünya coğrafyasının her köşesinde tebliğ etmenin şartları, usül ve üslûbu, insanların içinde yaşadığı yeni durumlar muvâcehesinde değişse de, duraklaması, vazgeçilmesi veya geçiştirilmesi düşünülemez.** Bugün, İslâm toplumlarının en büyük eksikliği, düzenli ve sistemli bir tebliğ teşkilâtından mahrum oluşları, ferdî gayretlerle yetinerek, toplu tebliğ yollarını aramayışlarıdır. Fakat Allah’a dâvet, gücünün yettiği ölçüde, her mü’minin görevidir.

وقال تعالى: { ادْعُ إِلِى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُم بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ } .

2. “Sen, Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et.” Nahl sûresi (16), 125

Âyet-i kerîmenin devamında şöyle buyurulur: **“Onlarla mücadeleni en güzel bir usul ile yap. Şüphesiz ki Rabbin, yolundan sapanları en iyi bilendir, doğru yolda olanları da en iyi O bilir.”**

Bu âyet-i kerîme, dine dâvetin usül ve üslûbu ile ilgili temel düsturun nasıl olması gerektiğini bize öğretmektedir. İnsanlara güzel söz ve güler yüzle yaklaşmak dinimizin temel prensibidir. “*Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır*” atasözümüz bu gerçeği ne kadar veciz bir şekilde ortaya koyar! Dine dâvet ve Allah’a çağırma metodumuz, Kur’an’ın emir ve tavsiyeleri, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in uygulamaları doğrultusunda olursa gerçekçi yaklaşımı sağlayabiliriz. Genel strateji budur; ancak îkazın, uyarının ve bazı

kere sertliğin hiç olmayacağı söylenemez. Bunun da yeri, ölçüsü ve şekli Kur'an ve Sünnet sınırları içinde belirlenir.

Hikmet, öncelikle Kur'an ve Sünnet'in şaşmaz hakikatleridir. Bunların açıklanmasına yardımcı olan her doğru söz, hak ve hakikati açıklayan her delil, şüpheleri ortadan kaldıran her gerçek, hikmetin içine girer. O halde, öncelikle İslâm'ı iyi öğrenmek, kavramak ve hayata yansıtmak gerekir.

Güzel öğüt **(mev'ıze-i hasene)**, olaylardan çıkarılan güzel dersler, ibretler; endişe ve korku verici sonuçlardan sakındırmadır. Kur'an ve Sünnet'te bunun pek çok örneklerine rastlarız. Kişi, kendisine anlatılanların, lehine ve kendi faydasına olduğunu kabul etmek zorunda kalır. Hangi çeşit hareketin ve davranışın, nasıl bir sonuç doğuracağını görür ve bilir. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm, doğru ve yanlışın neler olduğunu bize öğretir. Doğrunun karşılığının mükâfat, yanlışın karşılığının da ceza olduğunu haber verir. Bütün bunları bilerek Allah'a dâvet, en iyi mücâdele tarzıdır.

وقال تعالى: { وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى } .

3. "İyilik ve takvada yardımlaşın." Mâide sûresi (5), 2

İslâm'ın emrettiği her şey ve hayrın her türlüsü iyiliktir. **Takvâ,** Allah Teâlâ'nın haram kıldığı, yasakladığı işlenilmesinden hoşnut olmadığı şeyleri terketmekle ulaşılan mertebedir.

Bu iyi ve güzel hasletlere sahip olma, onları daha ileriye götürme hususunda birbirimizle yardımlaşmamız emrolunmuştur. Buna karşılık, günah işlemek, haddi aşmak ve bir konuda aşırı gitmek hususunda yardımlaşmaktan kaçınmamız gerektiği de âyetin devamında emredilir. Bundan sonraki **"İyilik Ve Takvâda Yardımlaşmak"** bölümünde bu konu âyetler ve hadisler ışığında etraflıca ele alınacaktır.

وقال تعالى: { وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ } .

4. "Aranızdan iyiliğe, hayra çağıran bir topluluk bulunsun." Âl-i İmrân sûresi (3), 104

Âyet-i kerîmenin tamamının anlamı şöyledir: **"Sizden iyiliğe çağıran, doğruluğu emreden ve fenalıktan meneden bir topluluk olsun. İşte başarıya erişenler yalnız onlardır."**

Topluluk diye tercüme ettiğimiz **“ümmet”** tabiri, vasfı itibariyle, sıradan bir topluluğu değil, insanlığın öncüsü olan, çeşitli mezhep ve grupları içinde toplayan, kendisine uyulan örnek bir topluluğu ifade eder. Bu topluluğun en küçük nümûnesi câmideki cemaat olduğu için, onların en önünde duran ve kendisine cemaatin uyduğu kişiye de, imam denilir. İmam ve ümmet kelimeleri aynı kökten türemiştir. Camide cemaatin önderi sayılan ve kendisine uyularak arkasında namaz kılınana imam denildiği gibi, ümmetin başında bulunan kişiye yani devlet başkanına da imam denilir. Ümmet, bir imam yani bir lider etrafında şekillenmiş en büyük cemaatin adıdır.

İyilik ve hayra dâvet eden, emir bi’l-marûf ve nehiy ani’l-münker görevi yapan bir topluluk, bir cemaat oluşturulması, bir lider, önder çıkarılması, dinimizin, imandan sonra bizden istediği pek önemli bir görevdir.

İyiliğe dâvet etme görevini yerine getirebilen müslümanlar, başarıya ulaşır, kurtuluşa ererler. Bu görev, **farz-ı kifâyedir.** Bu yapılmıyor ve yerine getirilmiyorsa, hiç bir müslüman kendini sorumluluktan kurtaramaz. Her müslümanın görevi, böyle bir ümmeti ve imameti teşekkül ettirme azim ve gayreti içinde olmaktır. Tevhid nizamı bozulunca ortaya çıkan belâlar ve musibetler sadece zâlimlere isâbet etmekle kalmayıp bütün topluma sirayet etmektedir. İslâm ümmeti, uzun zamandan beri bu musibetleri yaşamaktadır. Ümidimiz, musibetlerin uyanma ve şuurlanmaya vesile olmasıdır.

Hadisler

175- وعن أَبِي مسعودٍ عُقبَةَ بْن عمْرٍو الأَنْصَارِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اَللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلهُ مثلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ » رواه مسلم .

175. Bedir ehlinden ve ensardan olan Ebû Mes’ûd Ukbe İbni Amr *radıyallahu anh’* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir iyiliğe öncülük eden kimseye o iyiliği yapanın ecri gibi sevap vardır.” Müslim, İmâre 133. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 115; Tirmizî, İlim 14

Açıklamalar

Nevevî'nin Müslim'den naklettiği bu hadis, bir rivayetin konumuzla ilgili tek cümlesinden ibarettir. Bu rivayetin baş tarafı şöyledir:

Bir adam Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'* e gelerek:

– Benim hayvanım helâk oldu, bana bineceğim bir hayvan ver, dedi. Peygamber Efendimiz:

– "Bende de yoktur" dedi. Orada bulunan bir adam:

– Ey Allah'ın Resûlü! Ben, kendisine binek hayvanı verecek bir kimseyi gösteririm, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz yukarıda tercümesi geçen hadisi söyledi.

Hadis, hayra öncülük yapmanın, hayır yapana ve hayır yapılmaya layık olana yardımda bulunmanın faziletine delil teşkil eder. Çünkü hayra, iyiliğe delâlet etmek de bir hayırdır. Hayır yapana ecir ve sevap verildiği gibi, o hayrın yolunu gösterene de sevap verilir. Çünkü her insan bizzat kendisi hayır yapmaya güç yetiremeyebilir. Bundan elde edilen sevabın mutlaka eşit olması da gerekmez. Hayra öncülük ve delâlet, sözle, işle, işaretle veya yazmak sûretiyle olabilir. Delâlet edene ecir verilmesi, hayır ve iyilik yapanın ecir ve sevabından da hiç bir şey eksiltmez.

Özellikle günümüzde hayır ve iyilik yapılması gereken bir çok kişi, bir çok islâmî ve ictimâî kuruluş vardır ki ihtiyaç içinde kıvranmakta, çaresiz kalmaktadırlar. Aynı şekilde, hayır yapmak isteyen ve lâyık olanı arayan hayırseverler de bulunmaktadır. Bunlara öncülük ve aracılık yapmak, müslümanların görevleri olmalıdır. Özellikle büyük yerleşim birimlerinde, bunu organize eden hayır kurumları ve vakıfların bulunması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu müesseseleri samimiyetle yaşatmak ve toplumun hizmetinde kullanmak, küçümsenmeyecek hayırlardandır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayra öncülük yapmak, hayrı işlemek gibi sevaptır.
2. Hayra öncülük sözle, işle, işaret ve yazı ile olabilir.
3. Hayra öncülük yapana verilen ecir ve sevap, hayır yapanın ecir ve sevabından hiçbir şey eksiltmez.

4. Hayra yönelik teşkilatlanma, günümüzün vazgeçilemeyecek zaruretlerinden biridir.

176- وعن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «منْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ منْ تَبِعَهُ لا ينْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِم شَيْئاً ، ومَنْ دَعَا إِلَى ضَلاَلَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لا ينقُصُ ذلكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئاً » رواه مسلم.

176. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanları doğru yola çağıran kimseye, kendisine uyanların sevabı gibi sevap verilir. Ona uyanların sevaplarından da hiçbir şey eksilmez. Başkalarını sapıklığa çağıran kimseye de, kendisine uyanların günahı gibi günah verilir. Ona uyanların günahlarından da hiçbir şey eksilmez." Müslim, İlim 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 6;Tirmizî, İlim 15; İbni Mâce, Mukaddime 14

Açıklamalar

Bu hadis, öncelikle doğru ve yanlışı ifade için kullandığımız, **hidâyet** ve **dalâlet** diye anılan birbirine zıt iki kavramı tanımamızı sağlayacaktır.

Hidâyet, varılmak istenen hedefe götürecek vasıtayı, yumuşak bir edâ ile göstermekdir. Sadece yolu gösterivermek veya yola götürüvermek yahut da gideceği yere kadar götürüvermek şekillerinden biriyle gerçekleşebilir. Bunlardan birincisine **irşad,** ikincisine **tevfîk** denilir. **İrşad** doğru yolu gösterme, uyarmadır. **Tevfîk** ise, doğru olan yola koyma, ona uygun hale getirmedir. Özellikle ilâhî yardıma, yani Allah Teâlâ'nın doğru yola iletmesine **tevfîk** adı verilir. İslâmî edep sahibi büyüklerimizin "Allah tevfîkini refîk eylesin" duası ne güzel bir temennidir!

İnsanların çağırıldığı hidâyet, Allah'ın hoşnut olduğu her hayrın ve iyiliğin adıdır. Kur'an, müttakîler için yani Allah'a en üstün derecede saygı duyanlar için bir hidâyettir. Allah Teâlâ'nın hidâyeti, özellikleri itibariyle sayılamayacak kadar çok olduğu gibi, çeşitleri itibariyle de öyledir. Kur'an

insanları irşad ve onlara hakkı göstermek için nazil olmuştur. Dolayısıyla hak ile bâtılı, doğru ile yanlışı bize Kur'an öğretir. Hakka uymak, doğru olanı yapmak bir hidâyet olduğu gibi, bâtıldan uzak durmak ve yanlışın peşinden gitmemek, hataya saplanmamak da bir hidâyettir.

Hidâyet, sadece, hayrı ve iyiliği istemeye mahsustur. Meselâ, hırsıza ve uğursuza, yanlış yolda yürüyenlere delâlet ve öncülük etmek hidâyet sayılmaz.

Dalâlet, hidâyetin zıddıdır. Doğru yoldan kasden veya yanılarak sapmaktır. Sapıklık, bazı kere gafletten, şaşkınlıktan doğar. Şaşkınlık devamlı olunca bu yolu itiyat haline getiren kişi helâke, yokluğa sürüklenir.

Dalâlet ehli yani sapıklar, kitaplı veya kitapsız olabileceği gibi, şirke düşmüş veya düşmemiş de olabilir. Bu sapıklık çeşitleri ve sapmadaki dereceleri Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde konu edilir. Kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanların sapıklıkları örneklendirilerek anlatılır. Müşriklerle ilgili âyetlerde kitap ehline kıyasla daha sert ifadelerin kullanılması dikkat çeker. Bunların yanında, **"İnkâr edenler, Allah yolundan alıkoyanlar, şüphesiz derin bir sapıklığa sapmışlardır."** [Nisâ sûresi (4), 167] âyetinde olduğu gibi, genelleme yapan Kur'an âyetleri de vardır.

Bu kısa açıklamalar, bir kimseyi hidâyete davet etmenin ve dalâletten kurtuluşuna vesile olmanın ne büyük bir nimet olduğunu açıkça göstermektedir. Çünkü hidâyete ulaşanlar, dünya ve âhiret saadetini hak ederler. Buna vesile olanlar da onlarla birlikte sevap kazanırlar. Fakat onların sevaplarından hiçbir şey eksilmez.

İnsanları sapıklığa çağırıp onların hidayet yolundan çıkmasına sebeb olanlar da, onlar bu sapıklık içinde kalıp günah işledikçe onların günahından pay alırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi bir çığır açana, kıyamete kadar sevap, kötü çığır açana günah yazılır.

2. Kötü bir çığır açmak haramdır. Çünkü günahın devamlılığı haramdan dolayı olur.

3. Hayırlı veya kötü bir çığır açanla, o yolda yürüyenlerin sevap ve günahı aynıdır.

4. Dinimiz, hayra ve iyiliğe teşvik eder, şerden ve kötülükden de sakındırır.

5. Hayra vesile olanın ecri, şerre vesile olanın günahı katlanarak verilir.

177- وعن أبي العباس سهل بن سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه أن رسولَ اللَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال يَوْمَ خَيْبَرَ : « لأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَداً رَجُلاً يَفْتَحُ اللَّه عَلَى يَدَيْهِ ، يُحبُّ اللَّه ورسُولَهُ ، وَيُحبُّهُ اللَّه وَرَسُولُهُ » فَبَاتَ النَّاسُ يَدُوكونَ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا . فَلَمَّا أَصبحَ النَّاسُ غَدَوْا عَلَى رسولِ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : كُلُّهُمْ يَرجُو أَنْ يُعْطَاهَا ، فقال: « أَيْنَ عليُّ بنُ أَبي طالب ؟ » فَقيلَ : يا رسولَ اللَّه هُو يَشْتَكي عَيْنَيْهِ قال : « فَأَرْسِلُوا إِلَيْهِ » فَأُتِي بِهِ ، فَبَصقَ رسولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في عيْنيْهِ ، وَدعا لَهُ ، فَبَرأَ حَتَّى كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجعٌ ، فأَعْطَاهُ الرَّايَةَ . فقال عليٌّ رضي اللَّه عنه : يا رسول اللَّه أُقاتِلُهمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا ؟ فَقَالَ : « انْفُذْ عَلَى رِسلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الإِسْلامِ ، وَأَخْبرْهُمْ بِمَا يجِبُ مِنْ حقِّ اللَّه تَعَالَى فِيهِ ، فَواللَّه لأَنْ يَهْدِيَ اللَّه بِكَ رَجُلاً وَاحِداً خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمَ» متفقٌ عليه.

قوله : « يَدُوكُونَ » : أَيْ يخُوضُونَ ويتحدَّثون ، قوْلُهُ : « رِسْلِكَ » بكسر الراءِ وبفَتحِهَا لُغَتَانِ ، وَالْكَسْرُ أَفْصَحُ .

177. Ebü'l-Abbâs Sehl İbn Sa'd es-Sâidî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Hayber Gazvesi gününde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yarın sancağı, Allah'ın kendisinin eliyle fethi nasib edeceği, Allah'ı ve Resûlü'nü seven, Allah'ın ve Resûlü'nün de kendisini sevdiği bir

kişiye vereceğim.”

Gazveye iştirak edenler, sancağın aralarından kime verileceğini düşünüp konuşarak geceyi geçirdiler. Sabah olunca, sancağın kendisine verileceği ümidi ile bütün sahâbîler Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem’* in huzuruna koştular. Peygamber Efendimiz:

– “Ali İbni Ebû Tâlib nerede?” diye sordu. Sahâbîler:

– Ey Allah’ın Resûlü! O gözlerinden rahatsız, dediler.

Bunun üzerine Peygamberimiz:

– “Ona haber verecek birini gönderiniz” buyurdular. Ali derhal getirildi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun gözlerini tükürüğüyle tedavi ederek kendisine dua etti. O kadar ki, hiç ağrısı yokmuş gibi oldu. Peygamber sancağı ona verdi. Ali:

– Ya Resûlallah! Onlar da bizim gibi mü’min oluncaya kadar mı savaşacağım? dedi. Resûl-i Ekrem:

“Acele etmeden, gayet sakin bir şekilde onların yanına var, kendilerini İslâm’a davet et, uymaları gereken ilâhî yükümlülükleri kendilerine haber ver. Allah’a yemin ederim ki, senin vasıtanla Allah’ın bir tek kişiye hidâyet vermesi, senin için kırmızı develere sahip olmakdan daha hayırlıdır” buyurdu. Buhârî, Fezâilü’s-sahâbe 9; Müslim, Fezâliü’s-sahâbe 34

Sehl İbni Sa’d es-Sâidî

Sehl, ensardan yani Medine’li sahâbîlerdendir. Resûl-i Ekrem Efendimiz vefat ettiğinde, Sehl henüz on beş yaşında idi. Uzun bir ömür sürdü ve 88 (707) veya 91 (710) senesinde Medine’de vefat etti. Medine’de en son vefat eden sahâbî o idi. Emsalinden kimsenin kalmadığını anlatmak için:

Şayet ben ölürsem, “Allah ve Resûlü şöyle buyurdu” diyen hiç kimseyi işitmeyeceksiniz, derdi.

Sehl’in ismi daha önceden Hazn idi. Allah Resûlü beğenmediği bu adı değiştirerek kendisine Sehl ismini verdi. Künyesi Ebü’l-Abbâs veya Ebû Yahyâ’dır.

Haccac zamanında eziyet görenlerdendi.

Kendisinden Ebû Hüreyre, Saîd İbni Müseyyeb, Zührî, Ebû Hâzim ve oğlu Abbâs hadis rivayet ettiler. Sehl'den rivayet edilen hadis sayısı 100'e ulaşır. Ondan naklen Buhârî ve Müslim'in kitaplarına müştereken aldıkları hadis sayısı 28'dir.

Peygamberimiz'den rivayet ettiği bir hadisin anlamı şöyledir: "Kulun Allah yolunda, cihad için yaptığı sabah yürüyüşü, dünyadan ve bütün dünya varlıklarından daha hayırlıdır" *(Müslim, İmâre 113).*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hayber Gazvesi, hicretin yedinci yılında yapıldı. Hayber, yahudilerin bulunduğu bir yerdi. En mühim kaleleri de burada idi. Müslümanlara karşı sık sık tehdit oluşturmaya başlamışlardı. Anlaşmalara da uymuyorlardı. Bu sebeple, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* onlarla savaşmaya karar verdi. Hayber kuşatması günlerce sürdü. İbni İshâk'ın rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber önce Ebû Bekir'i sonra Ömer'i Hayber kalelerinin fethi için göndermiş, her ikisi de düşmanı yıpratıcı ve teslime zorlayıcı darbeler vurmuşlarsa da kaleler alınamamıştı. Neticede Peygamber Efendimiz, Hz. Ali'yi komutan tayin etti. Fetih onun eliyle müyesser oldu.

Sahâbe-i kirâm, Hz. Peygamberle cihada katılmayı vazgeçilmez bir görev, bir ibadet bilirlerdi. Allah yolunda cihad ederken şehit olmak onların dünyadaki en büyük arzuları idi. Çünkü cihadın ve şehit olmanın Allah katındaki değerini ve mücahidlerle şehitlerin cennetdeki üstün mertebelerini Kur'an ve Sünnet'ten öğrenmişlerdi. Bu sebebledir ki, Hayber Gazvesi'nde sancağı taşımaya, komutanlık gibi üstün bir görev üstlenmeye hepsi talip olmuş, bu bahtiyar kişinin kim olabileceği düşüncesi bütün bir gece onları uyutmamıştı. Onların bu samimi ve candan arzuları, kalblerinden geçirdikleri iyi niyet bile tamamen bir hayır olup, Allah katında ecir almalarına vesiledir.

Peygamber Efendimiz, sahâbeye ve ümmete, hastalıklıların tedavi yollarını öğretmiş ve uygulamıştır. Hastalıkların tedavi yöntemleri tek yönlü olmayıp, çeşitlidir. Bu yollardan biri de, **okuma ve nefes etme sûretiyle yapılan tedavi** olup, buna **rukye** denilmektedir. İşte burada Resûlullah'ın Hz. Ali'nin ağrıyan ve hasta olan gözünü tedavi etmesi bu çeşit bir tedavi

yönteminin isbatıdır. Çünkü Peygamberimiz sahâbeyi de bu yönde eğitmiştir. Ancak tedavinin bugün kullanılan bütün meşru usullerine de Resûl-i Ekrem'in emir ve tavsiyelerinde, kendine has adıyla **Tıbb-ı nebevî** eserlerinde, genel anlamda rastlamaktayız. Nebevî tıb çok geniş kapsamlı bir konu olup onu burada tanıtmak mümkün değildir. Fakat yeri geldikçe bu eserde bazı kısımlarından bahsedilecektir.

Müslüman olmayanlarla savaş, onlar müslüman oluncaya veya İslâm'ın hâkimiyetini kabul edinceye kadardır. Onun için Hz. Ali:

– Onlarla bizim gibi müslüman oluncaya kadar mı savaşacağım? diye sormuştur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, ilk olarak onları İslâm'a dâvet etmesini, bu dâveti kabul etmezlerse uymaları gereken ilâhî yükümlülükleri haber vermesini istemiştir. Bu yükümlülük onların ödeyecekleri cizye, yani müslüman olmayanların İslâm'ın hâkimiyetini kabul edip, İslâm topraklarında emniyet içinde yaşamalarına karşılık ödeyecekleri vergidir. Şu halde müslüman olmayanlarla savaş, onların mutlaka müslüman olup bu dine girmeleri, kendi dinlerini terketmeleri anlamına gelmez. İslâm'ın hâkimiyetini kabul edip, müslümanların yönetimi altına girmek veya onlarla sulh yapmak anlamına gelir.

Burada bilinmesi gereken en önemli nokta, düşmanla harbe girişmeden önce onların İslâm'a davet edilmeleri gereğidir. İslâm alimlerinden pek çoğu bu davetin vâcip olduğunu söylerler. Böylece harbin, İslâm'ın tebliğinde en son safha ve en son çare olduğu da anlaşılmış olmaktadır. Çünkü İslâm'ın gayesi, yeryüzünde Allah'ın hükmünün geçerli olmasını temindir. Bunun için her meşru çareye başvurulur.

Bu hadisin bu bölümde verilmesinin esas sebebi, hadisin son kısmındaki Peygamber sözleridir. Buna göre, bir tek kişinin bile hidâyetine vesile olmak, bütün dünya zenginliklerine sahip olmaktan daha önemlidir. Çünkü dünya malı bu dünyada kalır, zayi olur, yok olur, hakkı verilmezse insanın dünyada azgınlık ve sapkınlığına, âhirette de azabına, cehenneme girmesine sebeb olur. Oysa hidâyet, bir insanı dünya ve ahiret saadetine kavuşturur. İnsan yaratılış gayesini anlar, Allah'a lâyıkıyla kul olur, O'nun

hoşnutluğunu kazanır ve ebedî cenneti hak eder. Bunlar ise, Allah katında en makbul kul olmanın yoludur.

Kırmızı deve, Araplar için, o günün şartlarında en büyük zenginlik alâmetiydi. Bunlar zamana, şartlara ve ülkelere göre değişebilir. Bir yerde lüks marka bir araba, bir yerde uçak, bir yerde denizdeki yat veya başka şeyler zenginlik alâmeti sayılabilir. Bu hadisin ifade ettiği mutlak mânadaki zenginlik ise her zaman için geçerlidir. Bu hadisi, Ebû Hüreyre rivayetiyle 95 numara ile de okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Resûlü'nün, Hayber'in Hz. Ali tarafından fethedileceğini önceden bildirmesi ve hasta olan gözünü iyileştirmesi, onun mucizelerinden biridir.

2. Hadis, Hz. Ali'nin faziletine, Allah'ı ve Resûlü'nü sevdiğine Allah ve Resûlü'nün de kendisini sevdiğine delildir.

3. Harbden önce düşman tarafını İslâm'a davet etmek, İslâm'ın gerektirdiği vecibelerdendir.

4. İslâm'ın hakimiyetini kabul edenlerle harb edilmez.

5. Bir kimsenin hidâyetine vesil olmak en üstün dünya nimetlerine sahip olmaktan daha hayırlıdır.

6. Sahâbe-i kirâm, Allah ve Resûlü'nü sevme ve onların sevgisini kazanmada birbirleriyle yarışırlardı.

7. İslâmî savaşların gayesi, insanları dalâletten kurtarmak, hidâyete kavuşturmaktır.

:178- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَنْ فَتًى مِنْ أَسْلَمَ قال يا رسُولَ اللَّه إِنِّي أُرِيد الْغَزْوَ ولَيْس مَعِي مَا أَتجهَّزُ بِهِ ؟ قَالَ : « ائْتِ فُلاناً فإِنه قَدْ كانَ تَجَهَّزَ فَمَرِضَ » فَأَتَاهُ فقال : إِنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُقْرِئُكَ السَّلامَ وَيَقُولُ : أَعْطِني الذي تجَهَّزْتَ بِهِ :يا : فقال ، فُلانَةُ أَعْطِيهِ الذي تجَهَّزْتُ بِهِ ، ولا تحْبِسِي مِنْهُ شَيْئاً ،

فَواللّه لا تَحْبِسِينَ مِنْهُ شَيْئاً فَيُبَارَكَ لَكِ فِيهِ رواه مسلم .

.

178. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Eslem kabilesinden bir delikanlı şöyle dedi:

–E y Allah'ın Resûlü! Ben gazveye katılmak istiyorum, fakat harb için gerekli olan malzemelerim yok. Hz. Peygamber:

– "Filan kişiye git; o harbe gitmek üzere hazırlanmıştı, fakat hastalandı" buyurdu. Delikanlı o kişiye gitti ve:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sana selam ediyor ve harb için hazırladığın malzemeleri bana vermeni söylüyor, dedi. Bunun üzerine adam hanımına:

– Hanım! Hazırladığım harb malzemelerinin hepsini bu delikanlıya ver; onlardan hiçbir şey geriye bırakma. Allah hakkı için, onlardan hiçbir şey bırakma ki, berekete nâil olalım, dedi. Müslim, İmâre 134

Açıklamalar

Medine İslâm Devleti'nde, Peygamber Efendimiz zamanında, özellikle ilk yıllarda, sahâbe-i kirâmın pek çoğu fakir kimselerdi. Mekke'den gelen muhacirler bütün servetlerini orada bırakmışlardı. Medineli ensar ise, ziraatla meşgul olup geçimlerini temin edecek kadar mülke sahiplerdi. Daha sonraları gelişen ticari hayat, savaşlardan elde edilen ganimet, İslâm coğrafyasının genişlemesi sonucu başka bölgelere göç edip yerleşmeler, onların sosyal hayatlarında büyük değişiklikler meydana getirdi.

O zamanlar, cihada katılacak olanlar bütün harp hazırlıklarını kendi imkânları ile yaparlardı. Çünkü devletin bu yönde yeterli bir bütçesi teşekkül etmiş değildi. Zaman içinde bütün bunlar sistemleştirildi ve her şey yerli yerine oturdu.

Ashâbın zenginleri, her gazve öncesinde, İslâm ordusunu teşkilatlandırmak üzere yardıma çağırılırdı. Bu, en büyük sevaplardan biriydi. Herkes gücünün yettiği nisbette bu katkıyı sağlardı. Herhangi bir meşrû mazeret sebebiyle savaşa katılamayacak kimseler, Allah yolunda bir mücahidi, bir gaziyi techiz etmeyi, yani bütün yol ve cihad masraflarını

karşılamayı, cihada sanki kendisi iştirak ediyormuş gibi sevap kazandıracak sâlih bir amel olarak kabul ederlerdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, cihada iştirak etmek isteyip de gerekli malzemeyi hazırlamaya güç yetiremeyen fakir müslümanları, ashâbın gücü yeten zenginlerine veya burada olduğu gibi hazırlığını yapıp cihada katılamayacak derecede hastalığı ya da başka mazereti olanlara gönderirdi. Böylece hem onların sevap kazanmalarına imkân hazırlar, hem de kendisi hayra vesile olurdu. Bir hayra niyetlenen, fakat bunu çeşitli imkânsızlıklar sebebiyle yapamayan kimseler arasında vasıta olmak, büyük sevaplardandır. Burada vasıta olanla birlikte, her üçü de sevap kazanırlar ve herhangi birinin sevabından bir şey noksanlaşmaz. Hadisi 1311 numara ile tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, daima cihad arzusuyla yaşamalı ve cihaddan geri kalmayı düşünmemelidir.

2. Hayır yapılmasına aracı olmak ve hayrı elde etmeye çalışmak faziletli işlerdendir.

3. Bir insan, bir hayra harcama yapmaya niyet edip onu yerine getirmeye güç yetiremezse, o harcamayı başka bir hayra sarfetmesi müstehabdır. Adaklar bunun kapsamı dışındadır.

4. Allah yolunda harcamada ve hayra yönelik harcamalarda cimri davranmak, malın bereketini giderir.

21- باب التعاون على البرّ والتقوى

İYİLİK VE TAKVÂDA YARDIMLAŞMAK

Âyetler

قال اللَّه تعالى: { وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى } .

1. “İyilik ve takvâda birbirinizle yardımlaşınız.” Mâide sûresi (5), 2

İmam Nevevî, bu kısmın başlığını, kısaca açıklamaya çalışacağımız bu âyetten almıştır. Çünkü, iyilik ve takvâda yardımlaşmak İslâm’ın temel kâidelerinden biridir.

Âyette geçen ve iyilik diye tercüme ettiğimiz **“ birr”** kelimesi, her türlü iyiliği, hayrı, hayırda kemâli ifade eder. **Birr’**in zıddı itaatsizlik, hayrın zıddı ise şerdir. **Birr** tabiri, Allah için kullanılırsa, kullarına verdiği sevap, kul için kullanılınca Allah’a itaat anlamına gelir. **Birr,** itikâdî veya amelî hükümlerle ilgili olabilir: “**Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir...”** [Bakara sûresi (2), 177] âyetinde, **birr’**in itikadî esaslarla ve amelî hususlarla ilgili oluşunu açıkça görürüz. İman, dinin başlangıcı, **birr** ise dinin gayesidir. Dinin, insanları ulaştırmak istediği hedef, Tevhid inancı ve hayır olarak özetlenebilir.

Takvâ, Allah’ın himayesine girmek, emrini tutup azabından kurtulmaktır. **Takvâ,** mâna ve mahiyeti oldukça geniş terimlerden biridir. Dinde iki anlamda kullanılır: Geniş anlamda, âhirette zarar verecek olan her şeyden sakınıp korunmaktır. Dar anlamda ise, nefsi, cezayı hak edecek her türlü günahtan korumaktır. Takvânın çeşitli dereceleri vardır:

Takvânın en üstünü, her ne şekilde olursa olsun Allah’a itaat edip hiç isyan etmemek, daima zikredip O’nu hiç unutmamak ve her zaman şükredip hiç küfrân-ı nimette bulunmamaktır. Bu mertebe, sadece büyük peygamberlere aittir.

Takvânın, kebâir denilen büyük günahları ve sagâir adı verilen küçük günahları işlememek, bunun yanısıra mekruhlardan sakınmak, ayrıca mübah olan şeyleri, aşırılığa kaçmadan yeterince yapmak gibi mertebeleri vardır.

Mü’minler, ana hatlarıyla tanıtmaya çalıştığımız **birr** ve **takvâ**da birbirleriyle yardımlaşacaklar, âyetin devamında da açıkça belirtildiği gibi, günah ve düşmanlıkta, haddi aşmakta yardımlaşmayacaklardır.

وقال تعالي: { وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنسَانَلَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْابِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ } قال الإمام الشافعي رحمه اللَّه كلاماً معناه: إن الناس أو أكثرهم في غفلة عن تدبر هذه السورة.

2. “Zamana andolsun ki, insan hiç şüphesiz hüsran içindedir. Ancak, inanıp yararlı iş işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler bunun dışındadır.”

Asr sûresi (103), 1-3

Asr sûresi, Kur'ân-ı Kerîm'in en kısa sûrelerinden biridir. Müfessirler, lafız itibariyle kısa olan bu sûre ile ilgili uzun tefsirler yapmayı yeğlemişlerdir. Onların birtakım tercihlerine burada temas etmeyeceğiz.

Sûre-i celîlede, insanların çoğunun, her asırda, her zamanda ve özellikle son zamanda, yani Resûl-i Ekrem Efendimiz'in gelişinden kıyamete kadar geçecek zamanda, bir hüsran içinde olacağı haber verilir. Ancak hüsranda olmayanlar da vardır; bunlar inanan, sâlih amel işleyen, birbirlerine hakkı tavsiye eden, sabrı tavsiye eden kimselerdir.

Hüsrân, kazanacak yerde zarar etmek, sermayeyi zayi etmek, neticede iflâs edip mahrumiyet içinde kalmak anlamına gelir.

İnsanın sermayesi ömrüdür. Ömür ise her gün, her saat, her an ve her nefes tükenip gitmektedir. Bu giden ömür, insanın kendi mülkü de değildir. Allah'ın mülkü olup onun adına güzel kullanarak, kârından faydalanması için insana sayılı ve hesaplı olarak verilmiş ödünç bir sermaye gibidir. İnsanın gerçek saadeti, âhireti sevmekte, dünya lezzetlerine, elem ve kederlerine değer vermemek ve bunlara bağlanıp kalmamaktadır. Fakat insanların çoğu yaratılışı gereği, dünya ile meşgul ve onu istemeye aşırı derecede düşkündür. Bundan dolayı da hüsrandadırlar. Ancak şu vasıfları taşıyanlar hüsranda değil, kârdadırlar:

*** İman edenler:** Bunlar, Allah'a hakkıyla inanıp, indirdiğini tasdik eden, ona ihlâs ile ibadet ve taate söz verenlerdir.

*** Sâlih ameller işleyenler:** İmanları sadece gönüllerinde ve dillerinde kalmayıp bütün hislerine, akıllarına ve varlıklarına işleyerek iradelerine sahip olan, yaptıkları işleri iman ve itikadlarına, Allah'ın rızasına ve indirdiği ahkâma uygun şekilde yapanlardır.

*** Birbirlerine hakkı tavsiye edenler:** Bütün kararlılıkları ve gayretleri hakka yönelik, imanları, amelleri, sözleri hep haktan yana olanlardır. Onun için bunlar insanlara riyâkârlık, münafıklık yapmazlar. Başkalarına zarar vermez, insanlarla ilişkilerini kesmezler. Başkalarına yaltaklanmaz, dalkavukluk etmezler. Hep hakka dâvet eder, iyiliği emir, kötülükten nehiy

vazifesini yerine getirirler. İnsanları hayra çağırır ve dinin nasihat olduğu gerçeğini bir an bile unutmazlar.

*** Birbirlerine sabrı tavsiye edenler:** İman edip gereğini yerine getirmek, sâlih ameller işlemek, hakkı tavsiye görevini yapmak hiç de kolay değildir. Bunun için zamanın belalarına, nefislerin yönelişlerine, hayır yapmak, hak yolda gitmek için karşılaşılacak eziyetlere, zorluklara katlanmak gerekecektir. Bunlar ancak sabırla mümkündür. Sabır, nefsin iyi bir iş yapmak veya fenalıklardan kaçınmak için acıya, güçlüklere göğüs gerebilme kuvvetidir. Sabır, ya elem ve kederlere, acı ve üzüntülere karşı gösterilen tahammül cinsinden olur; veya dünyalık lezzetlere ve şehvetlere karşı direnme cinsinden olur. Bütün bunlar birer iyilik ve hayırdır.

Lafız olarak kısa, fakat mahiyeti çok geniş olan bu sûrenin burada zikredilmesinin sebebi özetle bu sayılanlardır. İmam Şâfiî bu sûreyle ilgili olarak:

"İnsanların tamamı veya çoğunluğu, bu sureyi düşünme hususunda gaflettedirler" demiştir.

Hadisler

179- عن أَبي عبدِ الرحمنِ زيدِ بن خالدٍ الْجُهَنيِّ رضيَ اللَّه عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مَنْ جهَّزَ غَازِياً في سَبِيلِ اللَّه فَقَدْ غَزَا وَمَنْ خَلَفَ غَازِياً في أَهْلِهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا» متفقٌ عليه .

179. Ebû Abdurrahman Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kim Allah yolunda cihada gidecek bir gaziyi techiz eder, cihad için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılarsa, âdeta cihada gitmiş gibi sevab kazanır. Cihada giden gazinin arkada bıraktığı ailesine güzelce bakıp onların ihtiyaçlarını karşılayan kimse de sanki cihad yapmış gibi sevap kazanır."

Buhârî, Cihâd 38; Müslim, İmâre 135-136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 20; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 6; Nesâî, Cihâd 44

Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî

Sahâbe-i kirâmdan olup, Cüheyne kabilesindendir. Ebû Abdurrahman veya Ebû Zür'a diye künyelenir. Peygamber Efendimiz'le Hudeybiye'ye iştirak etmiş, Mekke fethi gününde de Cüheyne'nin sancağını taşımıştır.

Zeyd, Medine'de yerleşmişti. Kendisinden sahâbîlerden Sâib İbni Yezîd, Sâib İbni Hallâd ve başkaları hadis rivayet etti. Tabiun tabakasından oğlu Hâlid ve Ebû Harb ile Saîd İbni Müseyyeb, Ebû Seleme ve Urve de ondan hadis rivayet ettiler. Zeyd, 81 hadis rivayet etmiştir. Uzun bir ömür sürdü ve 85 yaşında iken, 58 (678) senesinde Medine'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bundan önceki kısımda geçen son hadisi açıklarken, cihada giden bir gaziyi techiz etmenin, onun savaş ihtiyaçlarını karşılamanın faziletine işaret edilmişti. Gerekli savaş malzemelerine sahip olmadan cihada çıkılamayacağı gerçeğini herkes kabul eder. Kabul etmemiz gereken bir başka gerçek de, herkesin savaş malzemesi temin etmesinin imkânsızlığıdır. Tabii ki günümüzde durum tamamen farklıdır. Artık ülkeler düzenli ordu bulundurmakta, bütçelerinin büyük bir bölümünü bu ordunun ihtiyaçlarına ayırmaktadır. Bugünün silahları da, şahısların elde edemeyeceği kadar yüksek fiyatlıdır. Ancak devletlerini devam ettirmek kararlılığında olan milletler, dünyanın şartlarına ayak uydurmak zorundadırlar. Burada müslüman toplumlara düşen görev, kendi kendilerine yeterli hale gelebilmek ve başkalarına muhtaç olmamaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için müslüman fertlere de önemli görevler düşmektedir. Her fert gücünün yettiği oranda ülkesinin kalkınmasına, gelişmesine ve milletler arası yarışta önde olmasına katkı sağlamalıdır.

Konunun özel boyutu dışında bir de genel boyutu düşünülecek olursa, iyilik kabul edilen her hususta müslümanların birbirleriyle yardımlaşması gerekir.

Günümüz savaşları, eski savaşlardan çok farklıdır. Savaş sadece cephede değil, cephe gerisinde de büyük tahribatlar yapmaktadır. Acımasız katliamlar, öldürmeler, sakatlamalar, yakmalar ve yıkmalar meydana gelmektedir. Cepheye gidenlerin geride bıraktıkları aile fertlerine gereken ilgiyi göstermek, onları koruyup kollamak, bakımlarını üstlenmek, görülecek işlerini görmek, geçimlerini sağlamak, cephede cihad yapanın sevabı gibi sevap kazanmaya vesile olur.

Bu hadis 1309 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cihada giden bir müslümana yardımcı olmak, onun cihadda ihtiyaç duyacağı malzemeleri temin etmek, cihada katılmış gibi sevaptır.

2. Cepheye cihada giden bir gazinin geride kalan aile fertlerine yardımcı olmak ve ihtiyaçlarını gidermek, cihad sevabı kazanmaya vesile olur.

3. Fiilen yapılan cihadın sevabı başka bir amelle kıyaslanmayacak kadar üstündür.

180- وعن أَبِي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بَعَثَ بَعْثاً إِلى بَني لِحيانَ مِنْ هُذَيْلٍ فقالَ : « لِيَنْبعِثْ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا وَالأَجْرُ بَيْنَهُمَا » رواه مسلم.

180. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hüzeyl kabilesinin Lihyânoğulları üzerine ordu sevketmek istedi. Bu sebeple şöyle buyurdu:

"İki kişiden biri cihada gitsin. Kazanılacak sevap ikisi arasında ortaktır." Müslim, İmâre 137

Açıklamalar

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in üzerlerine ordu sevketmek istediği Lihyânoğulları, o sırada henüz müslüman olmamıştı. Peygamberimiz'in onlara ordu göndermesinin sebebi, dine dâvet edildikleri halde İslâm'ı kabul etmemeleriydi. Gönderilecek ordu, onları son kez İslâm'a dâvet edecek, kabul etmedikleri takdirde onlarla savaşacaktı.

Peygamberimiz, Lihyânoğulları üstüne asker sevkine karar verince, *"Her kabileden yarısı cenge çıksın"* diye talimat göndermişti. Hadiste geçen **"her iki erkekten biri"** denilmesinden maksat budur.

Cihadda kazanılacak sevabın, gazaya gidenle yerine kalacak kimse arasında ortak oluşu, yukarıda da açıklandığı gibi, mücahid askerin bakmakla yükümlü olduğu geride kalan aile fertlerinin ihtiyaçlarını giderme şartıyladır. Bu en büyük sevaplardan biri olduğu için, cihadla neredeyse

hükmen eşit sayılmıştır. Bu durum cephede savaşan mücahidin psikolojisi açısından ehemmiyet arzeder. Psikolojik rahatlık ve güven cihadda başarının en önemli şartlarından biridir. O halde mü'minlerin görevi, bu konularda birbirleriyle yardımlaşmak ve Allah'ın dinini yeryüzüne hakim kılmak için bütün gayretlerini sarfetmektir.

Hadisimiz, 1312 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayâtî bir zaruret olmadıkça, bütün insanların cepheye gitmesi şart olmadığı gibi bu doğru da değildir.

2. Cepheye gitmeyenler, gidenlerin çoluk çocuğuna bakıp ihtiyaçlarını karşıladığı takdirde cihada katılmış gibi sevap kazanırlar.

181- وعن ابنِ عباسٍ رضي اللّٰهِ عنهما أَنَّ رسُولَ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَقِيَ ركْباً بالرَّوْحَاءِ فقال: «مَنِ الْقوْمُ ؟ » قالُوا : المُسْلِمُونَ ، فَقَالُوا : مَنْ أَنْتَ ؟ قالَ : «رسولُ اللّٰه» فَرَفَعَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ صَبِيًّا فَقَالَتْ : أَلَهَذَا حَجٌّ ؟ قال : « نَعمْ وَلَكِ أَجْرٌ » رواه مسلم .

181. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* Ravha mevkiinde bir deve kervanına rastladı ve:

– "Sizler kimlersiniz?" dedi. Onlar:

– Biz müslümanlarız, sen kimsin? diye sordular.

Peygamber efendimiz:

– "Ben Allah'ın Resulüyüm" dedi. İçlerinden bir kadın, küçük bir çocuğu Peygamberimiz'e doğru kaldırarak:

– Bu çocuğun haccı olur mu? diye sordu. Resûlullah Efendimiz:

– "Evet, ayrıca sana da sevap vardır" buyurdu. Müslim, Hac 409. Ayrıca bk. Ebu Dâvûd, Menâsik 7

Açıklamalar

Hadiste adı geçen Ravha, Medine yakınlarında bir yerdir. Burada kendileriyle karşılaşılan kişilerin hacca gittikleri anlaşılmaktadır. Karşılaşma ya geceleyin olmuş veya bu kimseler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i daha önce hiç görmemişler. Çünkü onların Hz. Peygamber'i tanıyamadıkları anlaşılmaktadır. Hadisin Ebû Dâvûd rivayeti biraz daha detaylıdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, herhangi bir topluluk veya kişiyle karşılaştığında, şayet onları tanımıyorsa, Ebû Dâvûd rivayetinde görüldüğü üzere, önce onlara selam verir, sonra da kim olduklarını sorar, kendilerini tanıtmalarını isterdi. Kendisini de onlara tanıtırdı. Onun bu uygulaması, bizim için de bir örnek teşkil eder.

İslâm âlimleri, bu hadisi delil göstererek büluğ çağına gelmemiş çocuğun haccının sahih olduğuna hükmetmişlerdir. İmam Mâlik, İmam Şâfiî, Ahmed İbni Hanbel ve âlimlerin büyük çoğunluğu çocuğun haccının sahih olduğu görüşündedirler. İmam Ebû Hanîfe ise, çocuğun haccının bir vâcibin yerine getirilmesi anlamında sahih olmayacağı kanaatindedir. Onun bu kanaatinin ve diğer görüşlere muhalif oluşunun temelinde, çocuğun haccının makbul olup üzerine hac ahkâmı, fidye, ceza kurbanı gibi, mükelleflere mahsus başka hükümlerin gerekmemesi hususu vardır. O, çocuk için bunların hiç birini kabul etmemekte ve dolayısıyla çocuğun haccının, hac ibadetinin öğretimi olduğu görüşünü benimsemektedir. Çünkü çocuk haccın icablarından herhangi birini yerine getirmese, bir şey gerekmez. Zira çocuğa hac vâcip değildir.

Âlimlerin bu konuda görüş birliğine vardıkları bir başka nokta şudur: Bu hac çocuk için nâfile bir ibadettir. Büluğ çağına girdikten sonra üzerine hac farz olursa tekrar haccedecektir.

Peygamber Efendimiz'in çocuğun annesine **"sana da sevap var"** demesi, çocuğunu taşıdığı, ihramlının kaçınması gereken şeylerden onu da koruyarak ihramlı muamelesi yaptırdığı içindir. Çünkü bu davranış bir iyilik ve hayır olup karşılığında sevap vardır. Hadisin burada getiriliş sebebi de budur.

Bu rivayet 1285 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tanınmayan bir topluluk veya kişiyle karşılaşınca, onları tanımalı, kendimizi de onlara tanıtmalıyız.

2. Büluğ çağına ulaşmamış küçük çocuklara hac yaptırılması, alimlerin çoğuna (cumhûra) göre câizdir. Ebû Hanîfe çocuğun haccını vâcibin yerine getirilmesi anlamında sahih görmez. Çocuğun yaptığı hac nâfile hactır. Büluğ çağından sonra kendisine farz olacak haccın yerini tutmaz.

3. Çocuğa yaptırılan hactan ebeveynine de sevap verilir.

182- وَعَنْ أَبِي موسى الأَشْعَرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنه ، عن النبيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّهُ قال: « الخَازِنُ المُسْلِمُ الأَمِينُ الذي يُنَفِّذُ ما أُمِرَ بِهِ ، فَيُعْطِيهِ كَامِلاً مَوفَّراً ، طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلى الذي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ المُتَصَدِّقَيْنِ » متفقٌ عليه .

وفي رواية : « الذي يُعْطِي مَا أُمِرَ بِهِ » وضَبطُوا « المُتَصدِّقَيْنِ » بفتح القاف مع كسر النون على التَّثْنِيَةِ ، وعَكْسُهُ عَلَى الجمْعِ وكلاهُمَا صَحِيحٌ .

182. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kendisine emredileni tamı tamına, eksiksiz olarak ve gönül hoşluğu ile yerine getirip verilmesi istenilen kişiye veren güvenilir müslüman kasadar, sadaka veren iki kişiden biridir."

Buhârî, Vekâlet 16; Müslim, Zekât 79. Ayrıca bk. Buhârî, Zekât 25, İcâre 1; Nesâî, Zekât 57, 67

Bir rivayette: **"Emredileni veren"** şeklindedir.

Açıklamalar

Hadiste geçen ve bizim **"kasadar"** diye tercüme ettiğimiz **"hâzin"** kelimesi, bir şahsın işlerini onun namına takip edip gerekli ödemeleri yapan kimse demektir. Eskilerin tabiriyle vekîl-i harçtır.

Bu gibi durumlarda verilen sevabın birbirine tam eşit olması gerekmez. Allah’a itaat ve yapılan hayır hususunda bir kimseye ortak olan, sevapta da ortak olur demektir. Birinin sevabı ötekilerden daha çok olabilir.

Vekîl-i harç için dört şart olduğu anlaşılmaktadır:

* Malın esas sahibinin izninin bulunması,

* Yapılması istenilen şeyin noksansız yerine getirilmesi,

* Yapılan iyiliğin gönül hoşluğuyla yapılması,

* Ödemenin yapılması istenen kimseye verilip bir başkasına verilmemesi.

Sevap kazanmak isteyen kasadar veya vekîl-i harç bu şartlara uymalıdır. Sevap, Allah’ın bir fazlı ve ihsanı olup onu dilediğine verir.

Görüldüğü gibi burada hem iyilik ve hayır, hem de takvâ hususunda bir yardımlaşma vardır.

Veren kimsenin, gönül rahatlığı içinde vermesi, cimri davranmaması, verdiğine karşı güleryüzlü olması, onu mahcup duruma düşürmemesi, başa kakmaması gibi temel ahlâkî kurallara riâyet etmesi gerekir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, özellikle başkası namına veren vekîl-i harç için bir takım önemli hatırlatmalar yapmıştır. Çünkü başkası namına verenlerde cimri davranışlar çok görülür. Başkasının malında cimrilik ise, cimriliğin en kötüsü ve en sevilmeyenidir. Çünkü böyleleri cimriliği tabiat haline getirir, kendi mallarında hiç cömertlik yapmazlar. Bu durum, başkasının malını harcamada hassas davranmak gibi ahlâkî bir tavırla karıştırılmamalıdır. Çünkü bu ikinci tutum fazilettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kasadar, mal sahibinin verdiği yetkileri kullanma hakkına sahiptir.
2. Allah’a itaat ve hayırda ortak olanlar, sevapta da ortakdırlar.
3. Sevapta ortaklık, mutlak eşitliği gerektirmez. Sevabın aslında ortaklık esastır.

22- باب النصيحة

NASİHAT

Âyetler

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ

1. “Mü’minler ancak kardeştirler.” Hucurât sûresi (49), 10

Bu âyetin devamında **“Öyle ise dargın olan kardeşlerinizin arasını düzeltin, Allah’dan sakının ki size acısın”** buyurulur.

Kardeşlik, karşılıklı birbirlerine hayırlı ve faydalı olmayı, birbirine yardım etmeyi, birbirinin sevinç ve kederine ortak olmayı gerektirir. Bunlar ise, aşağıda gelecek olan ilk hadisin açıklamasında görüleceği gibi nasihatten sayılır.

Bu âyette anılan din kardeşliği, İslâm nazarında neseb ve kan kardeşliğinden daha önemli ve sağlam görülerek öne geçirilmiştir. Dinin bir prensibi olmak üzere, nesep kardeşliği, dini, İslâm’ı inkâr halinde bir kıymet ifade etmez ve kopar. Ama din kardeşliği neseben kardeşi olan birini reddetmekle sona ermez, devam eder. Burada kardeş tabirinin kullanılması beliğ bir teşbihtir. Çünkü, insanların birbirine en yakın olanları, bir anne ve babadan meydana gelen kardeşlerdir. Doğum hayatın kaynağıdır. İman ise, ebediyyen bâkî olmanın kaynağıdır. O halde ebedî olan, geçici olandan daha üstün olacaktır.

Din kardeşliği ile ilgili âyet ve hadisler, bu kitapta bir çok vesile ile tekrar edilir. Yeri geldikçe her biri hakkında, bulunduğu konuya uygun açıklamaları vermeye çalışacağız.

Dinde kardeşliğin gereği, iki fert ve veya iki mü’min cemaat birbirlerine darıldıkları veya araları bozulduğu takdirde, hemen aralarını bulup barıştırmaktır. Aksi takdirde kardeşlikleri zayıflar, kuvvetleri kaybolur, kâfirlere karşı mücâdele güçleri kalmaz.

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالاَتِ رَبِّي وَأَنصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ

2. “Ben size öğüt veriyor, sizin iyiliğinizi istiyorum.” A’râf sûresi (7), 62

Bu âyet-i kerîme, Nuh *aleyhisselâm’*dan haber vermekte olup tamamının anlamı şöyledir: **“Size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyuruyorum,**

size öğüt veriyorum ve Allah tarafından gelen vahyile sizin bilemeyeceklerinizi biliyorum.”

Bütün peygamberlerin risâleti birdir. Bütün peygamberler Allah’dan aldıkları vahyi insanlara tebliğ edip, ulaştırmışlardır.

“Size nasihat ediyorum” demek, size olgunluk ve kemâl yolunu gösteriyorum, iyiliğinizi ve hayrınızı arzu ediyorum, samimiyetle kurtuluşunuzu istiyorum demektir. Nasihatın üç şartı olduğu söylenir:

*Müslümanların uğradığı musibetlere kalben üzülmek,

*Müslümanlara nasihat etmekte bıkıp usanmamak,

*İnsanlar gerçekleri bilmeseler ve hatırlatmayı hoş görmeseler bile, onlara kurtuluş yollarını göstermek.

وَأَنَاْ لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ

3. “Ben sizin için emin bir nasihatçiyim.” A’râf sûresi (7), 68

Bundan önceki âyetle aynı mâhiyette olup, peygamberlerin ümmetleri ve insanlık için birer nasihatçı olduklarını ve onların Allah’ın birliğine, tevhîd akidesine davet ettiklerini bu defa Hûd *aleyhisselâm’* ın dilinden bildirmektedir. Peygamberler **“emîn”** yani kendilerine çok güvenilen kimselerdir. Onlar, her şeyden önce risâletin tebliğinde emin olup, asla yalan söylemezler. Bu durum istisnasız bütün peygamberler için böyledir.

Hadisler

183- فَالأَوَّلُ : عن أَبِي رُقيَّةَ تَميمِ بنِ أَوْسٍ الدَّارِيِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ: « الدِّينُ النَّصِيحَةُ » قُلْنَا : لِمَنْ ؟ قَالَ « للَّه وَلِكِتَابِهِ ولِرسُولِهِ وَلأَئمَّةِ المُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ » رواه مُسْلم .

183. Ebû Rukayye Temîm İbni Evs ed-Dârî *radıyallahu anh’* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* :

“Din nasihattır” buyurdu. Biz kendisine:

– Kimin için nasihattır? dedik. Peygamber Efendimiz:

- “Allah, Kitabı, Resûlü, mü’minlerin yöneticileri ve tüm müslümanlar için nasihattır” buyurdu. Müslim, Îmân 95. Ayrıca bk. Buhârî, Îmân 42; Ebû Dâvûd, Edeb 59; Tirmizî, Birr 17; Nesâî, Bey’at 31, 41

Temîm İbni Evs ed-Dârî

Sahâbe-i kirâmdandır. Ebû Rukayye künyesiyle anılır. Bu künyeyle anılmasına sebeb olan Rukayye adındaki kızından başka çocuğu olmamıştır. Temîm, İslâm ile şereflenmeden önce hıristiyandı. Hicretin dokuzuncu senesesinde müslüman oldu. Mescidde ilk kandili o yaktı. İlk kıssa anlatanın o olduğu ve bu konuda Hz. Ömer’den izin istediği, onun da kendisine bu izni verdiği söylenir.

Temîm, Medine’de ikâmet etmekteydi. Hz. Osman’ın öldürülmesinden sonra Suriye’ye göçtü. O zamanlar Suriye toprağına dahil olan Filistin’de yerleşti. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem kendisine Kudüs’ün yanında bir köy olan Aynûn’u iktâ arazisi olarak ayırmış ve onun eline de yazılı bir belge vermişti.

Temîm, çok teheccüd namazı kılardı. Bir gece kalkmış, Kur’an’ın bir âyetini okuyarak sabaha kadar rükû etmiş ve ağlamıştı. Bu âyetin anlamı şöyledir: ***“Yoksa kötülük işleyen kimseler, ölümlerinde ve diriliklerinde kendilerini, inanıp yararlı iş işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar”*** [Câsiye sûresi (45), 21].

Temîm, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’den 18 hadis rivayet etmiştir. Müslim’in Temîm’den naklettiği tek hadis budur. Buhârî’de hiç hadisi yoktur. Fakat Sünen’lerde rivayetleri yer almaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Nasihat, Arap dilinin en kapsamlı kelimelerinden biridir. Bazı dil bilimciler, Arapçada nasihat ile felah kelimeleri kadar dünya ve ahiret hayırlarını bünyesinde toplayan kelime olmadığını söylerler.

Nasihat sözlükte öğüt vermek, iyi ve hayırlı işlere davet, kötü ve şer olan şeylerden nehyetmek, bir işi sadece Allah rızası için yapmak, yırtık olan elbiseyi dikmek, balı mumundan süzüp arındırmak gibi çok çeşitli ve muhtevalı mânalar ifade eder.

Hadisin anlamı **“Dinin direği ve dini ayakta tutan nasihattır”** demektir. Buna göre nasihat, neredeyse din ile aynı manada kullanılmış gibi bir intibâ vermektedir. Bu, konunun önemini anlatması açısından böyledir. Nitekim, **“Hac Arafâttır”** (Tirmizî, Tefsîru sûre (2); Ebû Dâvûd, Menâsik 68) hadisi de, haccın temelinin ve hac sayılmasının şartının Arafât’ta bulunmak olduğunu, Arafât’ta bulunmayanın haccının olmayacağını anlatır.

Nasihat hadisi, **cevâmiü’l-kelim** denilen, az sözle pek çok mânalar ifade eden hadislerden biridir. Bu sebeble İslâm âlimleri, nasihat hadisini, İslâm’ın esasını oluşturan hadislerden biri ve en önemlisi kabul ederler.

Bu kısa açıklamalar, nasihatın, dilimizde çokça kullanılan, büyüğün küçüğe verdiği sözlü öğütlerden ibaret olmadığını ortaya koymuş oluyor.

Şimdi nasihatla kastedilen geniş ve kapsamlı mânalara ve anlatımlara, hadiste zikredilen esaslar dahilinde açıklamalar getirebiliriz.

a. Dinin Allah için nasihat oluşu: Bir mü’min için öncelikler vardır. Bunların başında Allah’a iman, ilk sırada yer alır. Tabiî ki Allah’a iman, sadece “inandım” demekle yerine gelmiş olmaz. Nitekim âyet-i kerîmede: **“İnsanlar “inandık” demekle, imtihandan geçirilmeden bırakılacaklarını mı sandılar?”** [Ankebût sûresi (29), 2] buyurulur. İşte dinin Allah için nasihat oluşunun ilk basamağı Allah’a imandır. O’na şirk koşmamak, O’na kulluk ve ibadette ihlâslı davranmak, daima Allah’a itaat üzere olmak, O’na isyandan şiddetle kaçınmak, Allah için sevmek, Allah için buğz etmek, Allah’a itaat edene dost, isyan edene düşman olmak, Allah’ı inkâr edenlerle cihad etmek, nimetlerine şükretmek, insanları bu sayılan vasıflara dâvet ve teşvik etmek, bütün insanlara nezâket göstermek; işte bunlar Allah’a imanın gereği ve dinin Allah için nasihat oluşunun îcabıdır. Müslümanın bütün söz ve davranışlarında bunların gereğini yerine getirmesi, hem dünyada hem de âhirette kendisine fayda verir.

b. Dinin Allah’ın Kitabı için nasihat oluşu: Allah’ın Kitabından maksat Kur’ân-ı Kerîm’dir. Bir müslüman, bütün semavî kitapların Allah katından indirildiğine, Kur’an’ın o kitapların sonuncusu ve onlara şahit olduğuna inanır. Bu konudaki inanç temelleri şunları da içine alır: Kur’an’ın Allah kelâmı olduğu, Allah tarafından gönderildiği ve yine

O'nun tarafından korunacağı, kul sözlerinden hiçbirinin ona benzemediği, kullardan hiçbirinin onun bir benzerini getiremeyeceği gerçeklerini kabul edip inanmak. İşte bütün bunlar, Kur'an'a yönelik inanç esaslarıdır.

Dinin Kur'an için nasihat oluşuna şu prensipleri de ilâve etmemiz gerekir: Kur'an'ı okumak ve hıfzetmek. Çünkü Kur'an'ı okumakla ilim ve irfan kazanılır; nefs temizliği ve gönül saflığı elde edilir; insanın takvâsı artar. O halde Kur'an'ı okumak, sadece lafzını okuyup sevap kazanmak değil, Kur'an bilgisine sahip olmaya gayret etmek anlamındadır. Şunu da hemen ifade edelim ki, Kur'an okumakla insan büyük sevap kazanır ve Kur'an kendisini okuyana şefaatçi olur. Ancak bunların tahakkuk etmesi için bir takım şartların yerine getirilmesi gerekir.

Kur'an okurken ona saygı ve ta'zim göstermek, tecvidine ve âdâbına riâyet ederek okumak, harflerinin hakkını vermek, huşû içinde okumak gerekir. Bu konu, Kur'an'ın kıraati ile ilgili kitaplarda genişçe ele alınır.

Kur'an'ı okurken mânalarını düşünmek, âyetlerin mahiyetini anlamaya çalışmak icab eder. Nitekim Allah Teâlâ: **"Bunlar Kur'an'ı düşünmezler mi? Yoksa kalbleri kilitli midir?"** [Muhammed sûresi (47), 24] buyurarak bizi uyarır.

Kur'ân-ı Kerîm'i müslüman nesillere öğretmek, Kur'an'ın korunması konusunda onlara mes'uliyetlerini hissettirmek, ona dil uzatanlara karşı müdafaa görevini yerine getirmek, her müslümanın vazifesidir. Kur'an'ı öğrenmek ve öğretmek bizler için izzetin, şerefin ve saadetin önemli bir vesilesidir. Peygamber Efendimiz *"Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir"* (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 21) buyurmuşlardır. Bütün müslümanların Kur'an'ı okumayı öğrenmeleri ve ayrıca onu anlamaya çalışmaları, üzerlerine düşen önemli görevlerden biridir. Bütün yeryüzü müslümanları, buna özel bir ilgi ve ihtimam göstermelidirler. Çünkü bu konu, müslümanların müştereklerinin başında gelir.

Kur'an'ı anlamak ve onunla amel etmek esastır. Anlama azmi olmadan ve sevap kazanma duygusundan mahrum olarak sadece okumak ve amel etmeksizin sadece anlamak bir hayır ve fazilet olarak kabul edilemez. Amel edilmeyen bilgi fayda vermediği gibi hoş da karşılanmaz. Allah Teâlâ: **"Ey**

iman edenler! Niçin yapmadığınız şeyi söylüyorsunuz? Yapmadığınız şeyi söylemeniz Allah katında büyük gazaba sebeb olur.” [Saf sûresi (61), 2-3] buyurur.

Kur’an ilimlerinin her birini öğrenmek, neşretmek, muhkemini, müteşâbihini, nâsih ve mensûhunu, umum ve hususunu bilmek de ümmet üzerine farz olan hususlardır. Bu konularda âlim yetiştirilmezse topyekün ümmet sorumlu olur.

Buraya kadar ana hatlarına işaret etmeye çalıştığımız hususlar, dinin, Kur’an için nasihat oluşunun çerçevesini meydana getirir.

c. Dinin Allah’ın Resûlü için nasihat oluşu: İslâm, Allah katından insanlığa gönderilen son din, Kur’an son kitab olduğu gibi, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de en son peygamberdir. Bir mü’minin Peygamber Efendimiz’le ilgili inancı şu esasları da ihtiva etmelidir. Hz. Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğunu kalb ile tasdik, dil ile ikrar etmek. Allah Resûlü’nün Kur’an ve sahih sünnetle getirip bildirdiklerine iman etmek. Onu sevip itaat etmeyi, Allah’ı sevip itaat etmek gibi kabul etmek. **“Ey Muhammed de ki: “Allah’ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın”** [Âl-i İmrân sûresi (3), 31]; **“Peygambere itaat eden Allah’a itaat etmiş olur”** [Nisâ sûresi (4), 80] gibi Kur’an âyetleri bunun delîlidir. Allah’ın Resûlü’nü dost edinenleri dost, düşmanlarını düşman bilmek. Ehl-i beytini ve ashâbını sevmek, Peygamber’e inanmanın gerekleridir.

Hz. Peygamber’in sünnetini ihya edip hayata geçirmek, bid’attan ve bid’atçılardan kaçınmak, İslâm’ın dâvetini yeryüzüne yaymak, sünnet ilimlerini öğrenmek, bunları başkalarına da öğretmek, ilmi öğrenir ve öğretirken edeblerine riâyet etmek, âlimlere saygı göstermek, terbiye ve nezâket kâidelerine uymak, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem’* in ahlâkıyla ahlâklanıp edebiyle edeplenmek gibi görev ve sorumluluklar, her müslümanın hassasiyetle uyması gereken esaslardır.

Belli başlılarını sıralamaya çalıştığımız bu prensipler, dinin, Allah’ın Resûlü için nasihat oluşunun ne anlam ifade ettiğini ortaya koyar.

d. Dinin mü’minlerin yöneticileri için nasihat oluşu: Hadiste geçen **“eimme”** tabirini, yöneticiler diye tercüme ettik. Esasen bu

kelime, **“imam”** kelimesinin çoğuludur. İmam ise, toplumun önünde bulunan ve onlara önderlik yapan, toplumun da kendisine uyduğu kişidir. Daha özel anlamıyla imam, İslâm ümmetinin başında bulunan liderdir. Ümmet denilmesinin sebebi de, bir imama tabi olduklarındandır. Bu lidere imam, halife, emir, sultan ve bunlara benzer isimler verilmiştir. Hangi adla anılırsa anılsın, imam, ümmetin önünde onlardan sorumlu olan ve onları yöneten kişidir. Toplum içinde devletin yöneticisi adına hüküm verme yetkisine sahip kılınan herkes, her seviyedeki yönetici bu tabirin kapsamına girer. Ayrıca toplumda doğruyu ve yanlışı bildirme vazifesiyle mükellef olan âlimler, insanlara örnek olması gereken mürşidler ve muslihler de bu tabirin muhtevasına dahildirler.

Muhteva tesbitini yaptıktan sonra, konunun esasına yönelik açıklamalara geçebiliriz.

Müslümanları yönetenler, onların işlerinin başına geçenler, müslümanlardan olmalıdır. Çünkü müslümanların kendilerini yönetenlere itaat etmeleri bir farîza, bir vecîbe, bir zorunluluktur. Müslüman olmayanlara nasıl itaat edilebilir? Allah Teâlâ şöyle emreder: **“Ey iman edenler, Allah’a itaat edin, Resûle itaat edin ve sizden olan buyruk sahibi yöneticilere itaat edin”** [Nisâ sûresi (4), 59]. Bizlerin yöneticilere nasihatımız, onlara karşı vazifemiz, kendilerinin iyi ve dürüst olmalarını, doğru yolu bulmalarını, adaletli davranmalarını istemektir. Onlara karşı saygımız ve sevgimiz, şahıslarını tanımamıza veya birtakım özel işlerimizi onlar vasıtasıyla gerçekleştirmemize bağlı olamaz. Böyle bir saygı ve sevgi dinimiz nazarında makbul de sayılmaz. Yöneticilerin âdil idareleri altında bütün islâm ümmetinin birliğini ister, bunun için gayret ederiz. İslâm ümmetinin parçalanmışlığı yüreğimizi yaralar; insanların zâlim yöneticilerin zulmü altında inlemesi, içimizi parçalar. Bu sebeble “yeryüzünü, Allah’ın hâlis kulları, gerçek mü’minler idare etmelidir” deriz ve bunun tahakkuku için var gücümüzle çalışmamız gerektiğine inanırız.

Dinin idareciler için nasihat oluşu, şu prensipleri de içine alır:

*****Hak üzere oldukları sürece onlara yardımcı olmak, hakdan ayrılmamaları yönünde onları uyarmak, yaptıkları yanlışları hatırlatmak, bunları yaparken kendilerine karşı yumuşak ve nezâket kâideleri içinde

davranmak, yöneticilerine nasihatkâr olmayan, zâlime “sen zâlimsin” demeyen, nasihatçılarının ağzı kilitlenmiş, hak söze karşı da kulakları tıkanmış olan bir ümmette hayır olmayacağını bilmek.

*****Emir olan kişinin arkasında namaz kılmak, ona toplamakla yükümlü olduğu zekâtı vermek, onunla birlikte cihada gitmek, kendisine hayır dua etmek, yalancı övgülerle onu aldatmamak.

*****İşaret ettiğimiz bu noktalar, dinin imamlar yani yöneticiler için nasihat oluşunun neler ihtiva ettiğini ortaya koyar. Bunların izahı ve uygulama safhası ile ilgili açıklamaların yeri burası değildir. İslâmî ilimlerin her birinde, ilgili oldukları bölümlerde konuya gereken önem ve hassasiyet gösterilir. Ancak doğrudan doğruya devlet yönetimiyle ilgili eserler de telif edilmiştir. Belli başlı bilgileri bu çeşit eserlerde bir arada ve topluca bulabiliriz.

Âlimler, mürşidler ve muslihleri de toplumun önderi ve yöneticileri olarak kabul edenler bulunduğunu söylemiştik. Buna göre, **Allah’ın Kitabı ve Resûlü’nün sünnetinin anlaşılıp hayata geçirilmesinde âlimlerin sorumlulukları çok büyüktür. Onlar Kitap ve Sünnet’in emir ve yasaklarını, kendi heva ve hevesleri, sapık düşünce ve anlayışları doğrultusunda çarpıtmaya çalışanlara karşı koyma ve onların yanlışlarını, hatalarını ilmî bir tarzda reddetme mes’uliyeti taşımaktadırlar.** O halde öncelikle âlimler, mürşid ve muslihler dini çok iyi bilip, kendileri salah bulmuş olmalıdırlar. **Kendileri salah bulmayanların başkalarını ıslah etmeleri mümkün olmaz.**

Din âlimleri, toplumu yöneten idarecilere, Allah’ın Kitabı ve Resûlü’nün sünneti yönünde nasihat etmeyi ve kendilerini hakka davet etmeyi büyük ve şerefli bir görev saymalı, bu hususta görevlerini yerine getirmezlerse, Allah katında en büyük sorumluluktan kaçmış olmanın cezasını çekeceklerini bilmelidirler. Çünkü *“En büyük cihad, zâlim idareciye karşı hakkı haykırmaktır”* (Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Bey’at 37). Bunu yerine getirmediği gibi, zâlimlerin zulümlerine ortak olan, onları tutan, azgınlıklarına göz yuman, zalimlere övgüler yazanlar Allah katında nasıl makbul olabilir ve Cenâb-ı Hakk’ın huzurunda nasıl hesap verebilirler?

Gerçek âlimler, her asırda ümmete yol ve yön göstermiş, toplumu sapmaktan korumuş, yöneticileri de gerektiği şekilde îkaz etme görevini yerine getirmişlerdir. Bunu yapmayanların bulunuşu, bütün ulemayı, muslihleri ve mürşidleri suçlamayı gerektirmez, gerektirmemelidir. Çünkü âlimlere her asırda şiddetle ihtiyaç duyulmuştur. Ümmete düşen görev, gerçek âlimlere tâbi olmaktır.

e. Dinin tüm müslümanlar için nasihat oluşu: Bütün müslümanların âlim olması, âlim olanlarının da her şeyi bilmesi mümkün değildir. Her yaştan, her renkten, her ırktan, her cinsten ve her seviyede insanıyla ümmet bir bütündür. Burada herkesin birbirine karşı vazife ve mes'uliyetleri vardır. İşte bunları öğrenmek, öğretmek, din ve dünyalarına ait faydalı olan şeyleri insanlara göstermek, onlara yardımcı olmak, kusurlarını örtmek, onlara eziyet etmemek, iyilikleri emir, kötülükleri nehyetmek, başkalarını aldatmamak, haset etmemek, hürmet, şefkat ve merhameti aralarında yaymak, kendisi için arzu ettiklerini onlar için de istemek, kendi nefsi için arzu etmediklerini onlar için de istememek, canlarını, mallarını, ırz ve namuslarını korumak ve müdafa etmek, dinin bütün müslümanlar için nasihat oluşunun gereğidir.

Bu açıklamalardan sonra, nasihatın din ve İslâm anlamına kullanıldığını söyleyebiliriz. Başlangıçta ifade ettiğimiz ve bu açıklamalarla görüldüğü üzere nasihat, yaygın olarak anlaşıldığı gibi sadece "öğüt vermek" anlamında kullanılmış değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Nasihat dinin emirlerinden olup farz-ı kifâyedir. Gücü yeten herkes, gücünün yettiği nisbette nasihatten sorumludur.

2. Nasihat sadece "öğüt vermek" değil, dinin bütün emir ve yasaklarını ihtiva eden bir mâna taşır.

3. Müslümanlar bir imamın önderliğinde Allah, Kur'an ve Resûl inancına dayalı ümmet olma azmi, gayreti ve kararlılığı içinde bulunmak ve neticede yeryüzünde bunu gerçekleştirmekle mükelleftirler.

4. Nasihatı kabul edilecek kişinin nasihat etmesi vâcip olur.

5. Nasihat edene bir kötülük geleceğinden korkulursa, onun nasihatı terketmesine ve şartlar teşekkül edinceye kadar beklemesine ruhsat vardır.

184- الثَّاني : عَنْ جرير بْنِ عبدِ اللَّه رضي اللَّه عنه قال : بَايَعْتُ رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلى : إِقَامِ الصَّلاَةِ ، وإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالنُّصْحِ لِكلِّ مُسْلِمٍ . متفقٌ عليه .

184. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* e namazı tam olarak kılmak, zekâtı hakkıyla vermek, her müslümana nasihat etmek üzere biat ettim.

Buhârî, Îmân 42, Mevâkît 3, Zekât 2; Müslim, Îmân 97-98. Ayrıca bk. Nesâi, Bey'at 6,17

Açıklamalar

Burada, İslâm'da farz kılınan ibadetlerden sadece namaz ve zekât biat esnasında söz konusu edilmiştir. Bunun sebebi, bedenî ibadetlerin en önemlisinin namaz, mâlî ibadetlerin en önemlisinin zekât olmasıdır. Bu ikisi, bedenî ve mâlî ibadetlerin esasıdır. Ayrıca, kelime-i şehadetten sonra, başta gelen iki temeldir. Oruç da namaz gibi bir bedenî ibadet olup, sadece senede bir ay olmak üzere Ramazanda farzdır. Namazın günde beş vakit farz oluşu, onun önemini artırmaktadır. Burada zikredilmeyen hac ibadeti ise, hem mâlî, hem bedenî ibadet sayılır. Hac, insana ömrü boyunca bir defa farzdır. Zekât ise, her sene maldan verilmesi gereken miktar olup, her yıl tekrar eden bir farzdır. Bu sebeble, bir mâlî ibadet olarak zekât, hacdan daha önceliklidir.

Nasihat hakkında bir önceki hadiste yeterli bilgi verilmişti. Bu hadis, 1216 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İbadetler müslümanın hayatında önemli bir yer tutar. Devlet başkanı, biat esnasında ibadet etme şartını arayabilir, hatta öne geçirebilir.

2. Nasihat, dinin önemli emirlerinden biridir. Peygamberimiz sahâbeden biat alırken nasihatkâr olma, yani müslümanlara karşı samimi, gönülden ve hayırlı davranma şartını da aramıştır.

185- الثّالثُ : عَنْ أنَس رضي اللّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » متفقٌ عليه .

185. Enes radıyallahu *anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz, kendisi için arzu edip istediği şeyi, din kardeşi için de arzu edip istemedikçe, gerçek anlamda iman etmiş olmaz."

Buhârî, Îmân 7; Müslim, Îmân 71-72. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 59; Nesâî, Îmân 19, 33; İbn Mâce, Mukaddime 9

Açıklamalar

Hadisimiz, mü'minler arasındaki kardeşlik duygularının ne kadar ileri seviyede bulunması gerektiğinin bir sembolüdür. Gerçek mü'min, kendisi için arzu ettiği iyilik ve hayrı, din kardeşi için de aynen arzu eder ve ona karşı bir haset, çekememezlik duygusu içinde olmaz.

Biz hadiste geçen **"mü'min olmaz"** karşılığındaki lafzı, **"Gerçek anlamda iman etmiş olmaz"** şeklinde mahiyetine uygun tarzda tercüme ettik. Çünkü kastedilen budur. Şöyle ki: **Falan kimse insan değildir,** dediğimizde onun insanlıktan çıktığını kastetmediğimiz, sadece insanî niteliklerinin noksan olduğunu anlatmak istediğimiz gibi kendisinde bu nitelik bulunmayan kimse mümin değildir demek de, o iman dairesi dışına çıkar anlamına gelmez. Nitekim bu hadisin bir rivayetinde **"kul, gerçek imana ulaşamaz"** (İbni Hacer, *Fethü'l-Bârî*, I, 112) şeklindedir. Buradaki **"gerçek iman"**dan maksat, imanın kemâlidir.

Mü'minin, din kardeşinde de bulunmasını istediği şey, hayırlı bir nimet cinsinden olmalıdır. Yoksa, kendi başına gelen bir belayı, bir kötülüğü din kardeşi için arzu etmek, asla câiz değildir. Hadisin bir rivayetinde, (Nesâî, Îmân 19) istenen şeyin hayır olması gerektiği tasrih edilmiştir. Çeşitli vesilelerle belirtildiği gibi **hayır, Allah'a itaatın her çeşidini, dünya ve âhiretle ilgili her meşrû işi içine alan bir kelimedir.**

Hadisten anlamamız gereken bir başka önemli husus şudur: Kişinin kendi nefsi için dilediği bir şeyin aynısının, yani o şeyin bizzat kendisinin, din kardeşine verilmesini arzu etmesi değil, bir benzerinin ona da nasib

olmasını dilemesidir. Çünkü bir şeyin bir tek olan aslı iki kişide bulunmaz. O halde, kendi elinde bulunan nimet ondan alınmadan veya noksanlaşmadan, din kardeşine de böyle bir nimetin verilmesini istemek kastedilmektedir. Bu ise, gerçek müminlerin gösterebileceği bir olgunluktur. Müminin, kendisi için kötü gördüğü şeyleri, din kardeşi için de kötü görmesi aynı şekilde imanın kemâlindendir.

Hadisin bizzat kendisi ve bu vesileyle açıklanan hususlar birer iyilik ve hayır oldukları için nasihat kapsamına girerler. Bu hadis, 238 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kâmil iman sahibi olanlar, kendileri için arzu ettikleri şeyleri din kardeşleri için de arzu ederler.

2. Kişinin din kardeşi için arzu ettiği şey, iyilik ve hayır cinsinden olmalıdır.

3. Din kardeşimizde olmasını istediğimiz şey, sahip olduğumuzun bizzat kendisi değil, bir benzeridir.

4. Müminler için hayır istemek, dinde nasihatten sayılır.

23- باب الأمر بالمعروف والنهي عَن المنكر

İYİLİĞİ EMİR KÖTÜLÜKTEN NEHİY

Âyetler

قال اللَّه تعالى: {وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَأُوْلَـئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ}

1. "Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun.

Âl-i İmrân sûresi (3), 104

Riyâzüs-sâlihîn müellifi İmam Nevevî, bu eserde o kadar güzel ve hassas bir usül takip etmiştir ki, okuyucu, eserin kitap ve bab başlıklarını iyice düşünmek, mahiyetini güzelce anlamakla, onlardan sonra getirilen âyet ve hadislerin muhtevasını daha derinlemesine kavrayabilir. Burada da "nasihat"dan sonra bu konunun getirilmesi çok anlamlıdır. Neden nasihat ve nasıl nasihat, sorusunun cevabı bu kısımdır. Çünkü **"el-emr bil-maruf ve'n-nehy ani'l-münker"** dinin temellerindendir. Nasihatte aslolanın

bunlar olduğunu daha önce açıklamıştık. Şimdi, **“ma’rûf”** ve **“münker”**in ne olduğunu, etraflıca öğrenmiş olacağız.

Daha önce açıklamasına geniş yer verdiğimiz **“hayır”**, din veya dünya ile ilgili bir iyiliği ihtiva eden her şeydir, yani tevhîd akidesine, İslâm’a uygun olan her söz, iş ve davranıştır.

Dilimize **“iyiliği emir kötülükten nehiy”** diye aktarabildiğimiz **“el-emr bi’l-maruf ve’n-nehy ani’l-münker”, “hayr”**ın mühim kısmını teşkil eder.

Ma’rûf, İslâm’ın iyi olarak kabul ettiği ve Allah’a taatin içinde saydığı her şeydir. **Münker** ise bunun zıddı olup, İslâm’ın iyi saymadığı, dinin emirlerine aykırı bulduğu ve Allah’a karşı ma’siyet olarak gördüğü şeylerdir.

Ma’rûf’un ve münkerin ölçüsü, bunların Kur’an ve Sünnet’le belirlenmiş olmasıdır. Başka bir ölçü ile bunları tayin ve tesbite yönelmek, nefsîliğe, hevâ ve hevese uymak olur. Bunun bir sonu yoktur, neticesi ise tefrikadır. Nitekim bir sonraki âyet bunu açıklığa kavuşturmaktadır; **“Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra ayrılığa düşüp ihtilaf edenler gibi olmayın. İşte onlar, evet onlar için büyük bir azab vardır”** [Âl-i İmrân sûresi (3), 105].

Ma’ruf’u emir ve münkerden nehiy vazifesi, müslümanlar üzerine bir farzdır. Bunun farziyeti Kitab ve Sünnet’le sabittir. Aynı zamanda bu farz, İslâm’ın en büyük farzlarından biri ve dinin temelidir. İslâm nizamı bu sayede kemâle erer ve yücelir. Şu kadar var ki, bu vazifeyi yerine getirecek bir grup teşekkülü farz-ı kifâyedir. İslâm ümmeti, bu görevi yerine getirecek bir cemaat yetiştirmek mecburiyetindedir. Bu yerine getirilmediği takdirde, bütün ümmet mes’uliyetten kurtulamaz.

Ma’ruf’u emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine getirecek olanlar, öncelikle İslâm’ı iyi bilen âlimlerdir. O halde, ümmetin her sahada âlimler yetiştirmesi gerekir. Daha önce de ifade edildiği gibi, ümmet olabilmenin ilk esası, bir imamın bir liderin önderliğinde hükmî şahsiyete kavuşmaktır. Şayet bu yoksa, müslümanlar öncelikle onu yerine getirmekle mükelleftirler. Âlimlerin veya en faziletli kabul ettikleri kişilerin önderliğinde cemaat olma şuurunu geliştirirler. Bu fâliyetin yapılması ve ümmet olma azmi içinde bulunulması bile, ma’rufu emir ve münkerden

nehyin içine girer. Yani bir mânada **herkes ferdî müslüman kalamaz, mutlaka İslâm cemaatinin bir uzvu olmak zorundadır.** Hiçbir müslümanın bu düşünceye ve faaliyete karşı olmaması gerekir. Çünkü buna karşı oluş ma'rufun yanında yer almak değil, münkere yardım etmektir. Oysa Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerindendir. Kötülüğü emreder, iyilikten menederler"** [Tevbe sûresi (9), 67]. Mü'minlerin bu yöndeki nitelikleri ise şöyle anlatılır: **"İnanan erkekler ve kadınlar, birbirlerinin velileridir. İyiliği emrederler, kötülükten menederler"** [Tevbe sûresi (9), 71]. Böylece Allah Teâlâ, mü'minler ile münafıkların farkının ma'rufu emir ve münkerden nehiy konusunda ortaya çıktığını bize apaçık bildirmektedir. Şu âyet, yeryüzünde İslâm hükümran olunca, inananların nasıl davranmaları gerektiğini şüpheye düşmeyecek açıklıkla ifade eder: **"Onlar, öyle kimselerdir ki, kendilerine yeryüzünde iktidar verdiğimiz takdirde, namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar"** [Hac sûresi (22), 41]. Müslüman bir yönetimin görevlerinin başında iyiliği emir, kötülükten nehy gelir. Bunun anlamı, yeryüzünde iyilikleri yaymak, kötülüklere ise engel olmaktır. Bunun için gerekli bütün müesseseleri kurmak yönetimin başta gelen görevidir.

İyiliği emir ve kötülükten nehiy görevi, sadece bunun için hazırlanmış bir cemaate, yetişkin bir ekibe mi hastır? Fertlerin bireysel olarak sorumlulukları yok mudur?

Açıklamaya çalıştığımız Âl-i İmrân sûresi 104. âyeti, ümmete bir farz yüklemektedir, bu ise iyiliği emir, kötülükten nehiy ile ilgili bir cemaatin bulunmasıdır. Çünkü âyette **"hepiniz böyle olunuz"** denilmemiş, **"sizden bir grup, bir cemaat bulunsun"** denilmiştir. Şu kadar var ki, bu konuyla ilgili yegane nas bu âyetten ibaret değildir. Bir kısmı aşağıda gelecek olan pek çok âyet ve onların yanında pek çok sahih hadis, konumuzla ilgili başka hükümler de ortaya koymaktadır. Hemen ifade edelim ki, iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevi bütün inananlar için umûmî bir nitelik arzeder. "**Siz insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz?"** [Bakara sûresi (2), 44]; **"Yapmadığınız şeyleri söylemek, Allah katında en sevilmeyen şeydir"** [Saf sûresi (61), 3] gibi âyetler, toplumun her ferdinin iyiliği emir, kötülükten nehiyle görevli olduğuna delil teşkil eder. Şu kadar var ki,

cemaatin yapacağı veya yönetimin yapacağı görevler fertlerden beklenemez. Fert, gücünün yettiği ölçüde sorumludur. Bu sorumluluk fertlerin bilgileri, görevleri ve toplum içindeki mevkilerine göre de farklılık arzeder. Hiç kimse kendini bu sorumluluğun dışında tutamaz. **Her müslüman ferdin, gücü yettiği oranda iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevi yapması ve İslâmî tebliğe katkıda bulunması ise farz-ı ayındır.** Tabii ki bütün bunlar, şer'î mükellefiyeti olan kadın ve erkekler içindir.

وقال تعالى: { كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ }.

2. "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten menedersiniz." Âl-i İmrân sûresi (3), 110

Bu âyet-i kerîme, Muhammed Ümmeti'nin en belirgin vasfının bütün ümmetlerin en hayırlısı, iyiliği emir ve kötülükten nehyetmenin ve yalnızca Allah'a iman ile tevhid akidesini sahiplenmenin, hayırlı ümmet sayılmanın sebebleri olduğunu ortaya koyar. Ayrıca bu âyet, iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevinin, sadece devleti yöneten kişiye ait olmayıp, bütün mü'minlerin dolaylı ve dolaysız bir şekilde sorumlu olduklarını da açıklığa kavuşturmaktadır.

وقال تعالى: { خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ } .

3. "Sen af ve kolaylık yolunu tut; iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir." A'râf sûresi (7), 199

İmam Ca'fer es-Sâdık diyor ki:

Allah Teâlâ, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem'* e en üstün ahlâkı emretti. Kur'ân-ı Kerîm'de üstün ahlâkı, böylesine güzel toplayan bir başka âyet yoktur.

Hz. Peygamber, insanlarla muamelesinde kolaylığı seçer, zorluğa, öfke ve kızgınlığa yönelmezdi. Ayrıca, affetmek, herkesin günah ve kusuruna bakmamak da Allah Resûlünün âdetiydi. Çünkü o, böyle davranmakla emrolunmuştu.

Bununla beraber, iyiliği devamlı surette emretmesi, yapılması gerekli olan şeyleri yapması ve yaptırması da kendisine Allah'ın bir emri, bir talimatı idi.

İyilik diye ifade ettiğimiz şeyler, insanların birbirlerine karşı yapılmasını güzel görüp hoş karşıladığı, vâcip veya câizliğini, gerekli veya iyi olduğunu kabul edip reddetmedikleri şeylerdir. Öte yandan insanlar arasında yaygınlık kazanmış her örf, her âdet ma'ruf, yani iyi de değildir. Hatta bunlar arasında öyleleri vardır ki, bâtıl ve çirkin de olabilir. O halde bunları iyice tanımak, birbirinden ayırmak icap eder. Bu şartla İslâm bunlara bir değer verir veya vermez. Bu sebeple dinimiz, toplumların örf ve âdetlerini tamamen reddetmeyip, onları ıslah yolunu tercih etmiştir.

Bu âyet-i kerîme, ahlâk ilmi, kanun koyma ve siyaset açısından oldukça kapsamlı bir düstur, bir temel kâide özelliği taşır.

وقال تعالى: { وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ } .

4. "İnanan erkekler ve kadınlar, birbirlerinin velisidirler. İyiliği emreder, kötülükten menederler." Tevbe sûresi (9), 71

Velî, dost ve yardımcı olmanın gereği, iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmaktır. Bu aynı zamanda mü'min olmanın da gereğidir. Çünkü, yukarıda ifade edildiği gibi, münafıklar bunun aksini yapmaktadırlar. Dost olmak, birbirini sevmede, birbirine muamelede ve birbirine kardeş olmada kalplerin ve gönüllerin birliğini ifade eder. İyiliği emredip kötülükten sakındırmanın mü'minlerin en önemli görevi olduğu, yukarıdaki âyetlerin açıklamasında etraflıca belirtilmiştir.

وقال تعالى: { لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ كَانُواْ لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ }.

5. "İsrailoğullarından inkâr edenlere, Dâvud ve Meryem oğlu İsâ diliyle lânet edilmiştir. Bu, baş kaldırmaları ve aşırı gitmelerindendi. Birbirlerinin yaptıkları fenalıklara mâni olmuyorlardı. Yapmakta oldukları ne kötü idi." Mâide sûresi (5), 78-79

Bu âyet-i kerîme, peygamber çocuğu ve onun sülalesinden bile olsalar, kâfirlere lânet edilebileceğini gösterir. Nesep, soy-sop üstünlüğü lânetlenmeye engel teşkil etmez. Dâvud ve İsâ peygamberlerin lisanıyla lânet edilmiş demek, bu iki peygambere indirilmiş olan Zebur ve İncil'de lânet edilmiş demektir.

İsrâiloğulları'nın lânetlenme sebebi, Allah'a isyan etmeleri ve aşırı gidip haddi aşmaları, Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet etmemeleri idi.

İsrâiloğulları, içlerinde kötülükleri işleyenlere engel olmuyorlar, gücü yetenler iyiliği emir, kötülükten nehiy görevini yapmıyorlardı. Oysa kötülüklere mâni olmak, onlar için de farz kılınmıştı. Bu vazifeyi yerine getirmemek, büyük günahlardan biridir. Hz. Peygamber, İsrâiloğulları günahlara dalınca, âlimlerinin onları bundan nehyettiklerini, onların ise vazgeçmediklerini, buna rağmen âlimlerin onlarla aynı mecliste ve aynı sokakta oturmaya devam ettiklerini, iyiliği emir ve kötülüğü nehiy konusunda işi birbirlerine havale ettiklerini, beraberce yiyip içtiklerini, Allah'ın da kalblerini birbirlerine benzettiğini ve onları Dâvud ve İsâ peygamberlerin diliyle lânetlediğini belirtmiştir (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* I, 391.)

Kötüler ve kötülüklerle bir olmamak, onlara hoşgörü göstermemek ve kötülüğe karşı müsamahalı olmamak dinimizin temel prensiplerindendir. Burada bilinmesi gereken en önemli nokta, kötüyü ve kötülüğü tasvib etmeme gereğidir. **Kötülerle kurulacak ilişki, onları kötülüklerinden vazgeçirme gayesi taşımalıdır.**

وقال تعالى: { وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ } .

6. "De ki: Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin." Kehf sûresi (18), 29

Hak, Allah Teâlâ'nın, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*' e vahyettiği hakikatlerdir. Kur'an, bu hakikatlerin tamamıdır. Peygamber Efendimiz'in sünneti, bu hakikatlerin hayata aksetmiş şeklidir. Kur'an'ın asla şüphe edilemeyecek bir kitap olduğu gerçeği ortaya çıktıktan, Hakk'ın da sadece Cenab-ı Hak katından geleceği kesinlikle bilindikten sonra artık

dileyen buna inanır, dileyen inkâr eder. İnanan, doğruyu, güzeli, iki cihan saadetini bulur. İnkâr eden ise dünya ve âhirette hüsrana uğrar.

Âyetin ikinci kısmı âdeta bir tehdittir. Çünkü hak apaçık ortada iken, hâlâ inkâr yoluna sapmak, aklı, idraki kullanmamak, gözü, kulağı, kalbi ve gönlü gerçeğe kapatmak, kabul edilir şey değildir.

Mü’minlere düşen görev, hakka inanmak, ona tabi olmak, hakkı yaymak ve yeryüzüne hakim olmasına çalışmaktır. İşte bu, ma’rufu emirdir.

وقال تعالى : { فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ } .

7. “Emrolunduğun şeyi açıkça bildir.” Hicr sûresi (15), 94

Bu âyet Peygamber Efendimiz’e Allah’ın bütün emirlerini, Kur’an’ı, bütün insanlara ulaştırmasını, dini apaçık ortaya koymasını, hak ile bâtılın arasını ayırıp açıklamasını emreder. Esasen peygamberlerin görevi de budur. Fakat bu âyette, **“açıkça bildir”** sözünü ifade etmek üzere seçilen kelime **“sade’a”**, o kadar dikkat çekicidir ki, bu görevi sürekli hatta beyinlerini çatlatırcasına yapmayı ifade eder. O halde “hak” yani Allah’ın indirdiği gerçekler, ardı arkası kesilmeksizin topluma bildirilecek, tebliğ edilecektir.

وقال تعالى: { فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُواْ بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ } . والآيات في الباب كثيرة معلومة.

8. “Biz fenalıktan menedenleri kurtardık; zâlimleri de Allah’a karşı gelmekten ötürü şiddetli azâba uğrattık.” A’râf sûresi (7), 165

Bu âyet-i kerîme, daha önce geçenlerin âdeta bir neticesi niteliğinde olup, kötülüklere, fenalıklara mani olanların kurtuluşa erdiğini müjdelemektedir. Buna karşılık her türlü îkaza, tebliğe ve tehdide rağmen Allah’ın emirlerini dinlemeyenlerin şiddetli bir azaba uğrayacağını da haber vermektedir.

Hadisler

186- فالأَوَّلُ : عن أبي سعيدٍ الخُدْريِّ رضي اللّه عنه قال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « مَنْ رَأَى مِنْكُم مُنْكراً فَلْيغيِّرْهُ بِيَدهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطعْ فبِلِسَانِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبقَلبهِ وَذَلَكَ أَضْعَفُ الإِيمانِ » رواه مسلم .

186. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken işittim dedi:

"Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye de gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme cihetine gitsin ki, bu imanın en zayıf derecesidir." Müslim, Îmân 78. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 11; Nesâî, Îmân 17

Açıklamalar

Konunun başındaki âyetleri açıklarken, **"ma'ruf"** ve **"münker"**in ne olduğunu izah etmeye çalışmıştık. O bilgileri tekrar etmeyeceğiz.

Bu hadis, münkerin, kötülük ve fenalıkların nasıl değiştirileceği konusunda temel teşkil edici bir özelliğe sahiptir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevi, her müslüman mükellefi kapsayıcı niteliktedir. Bu hadisin ifadesinden ve görevleri sıralayış tarzından, bunu bir kere daha açıkça anlamış oluyoruz. **İslâm âlimleri, genel anlamda olmak üzere, kötülükleri el ile değiştirmenin yöneticilerin, dil ile değiştirmenin âlimlerin; kalb ile değiştirmenin de bunlara güç yetiremeyen zayıfların, avamın görevi olduğunu söylerler.** Böylece, her seviyedeki müslümana düşen bir vazifenin bulunduğu ortaya çıkmış olur. Bununla beraber, her seviyedeki insan, bunların hangisine güç yetirirse onu yerine getirir de denilmiştir.

Müslümanlar, bu görevleri yerine getirecek bir yapıyı kurmak zorundadırlar. Çünkü, İslâmî hassasiyetlere sahip bir yönetim kadrosunu, doğruyu ve yanlışı, iyiyi ve kötüyü öğretip öğütleyecek ilim erbabını ve bu hususlarda duyarlı bir halkı yetiştirmedikçe, vazifelerini yapmış sayılmazlar.

İyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesini yapacak olanların, bunlara öncelikle kendilerinin uyması, sözlerinin tesirli olması açısından önemli ve gerekli ise de, zarûrî bir şart değildir. Bu niteliklere sahip olmayanlar, önce kendilerine emir ve nehiyde bulunur, sonra da başkalarından bunu isterler. Böylece iki vazifeyi birden yerine getirmiş olurlar.

Ma'rufu emir ve münkerden nehiy vazifesini sadece bilenler yapar. Şu kadar var ki, emredilecek ma'ruf, herkesin bildiği dini farzlar ve nehyedilecek münker de bütün müslümanlarca bilinen yasaklar cinsinden ise, bu konuda bütün müslümanlar müşterektir. Şayet emirler ve nehiyler, nâdir meseler ile ilgili veya ictihâdî konularda ise, mesele sadece âlimleri ilgilendirir. Âlimler de üzerinde ittifak hasıl olan konularla ilgili emir ve nehiylerde bulunabilirler. İhtilaflı konulara girmezler.

İyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesi yapan kimseler, İslâm'ın tebliğ metodunu iyi bilmelidirler. Nezâket, iyi muamele, yumuşak davranış, merhametle yaklaşma gibi genel esaslar, böyle kimselerde bulunması gereken temel vasıflardır. İmam Şâfiî:

"Din kardeşine gizlice öğüt veren kimse, gerçekten nasihat etmiş ve onu süsleyip sevindirmiş olur. Fakat alenî ve herkesin gözü önünde ona öğüt veren kimse, din kardeşini son derece küçültür ve batırır" der.

Kötülüklere mâni olup münkeri değiştirirken, elinde güç ve kuvvet bulunduran câhillere, şerrinden korkulan zâlimlere karşı son derece yumuşak davranılmalıdır. Aksi takdirde pek çok fitnelere sebebiyet verilebilir; hayır yerine şerre vesile olunur.

Bir kötülüğü el ile değiştirmek, ona fiilî müdahalede bulunmak demektir. Meselâ haram kılındığı halde içki içen kimsenin içki kaplarını kırmak veya atmak, içkiyi dökmek ya da döktürmek, çalınmış bir malı sahibine geri vermek ya da verdirmek gibi işler böyledir. Ancak bunları yaparken, daha büyük bir kötülüğe sebeb olunmaması gerektiği prensibi hep hatırlanmalıdır. **Eğer bir kötülüğü değiştirmek, kendisinin veya bir başkasının öldürülmesi gibi daha şiddetli bir fitneye sebeb olacaksa, elle değiştirmekten vazgeçip dil ile söylemeli, nasihat yolunu yeterli görmelidir. Şayet söylemek de aynı şekilde tehlike yaratacaksa, kalbiyle düzeltme yolunu tercih etmek gerekir.** Kalbiyle değiştirmek demek, o

şeyi kerih görmek ve ondan tiksinmektir. Bu durum, bir kötülüğe mani olmak değilse de, elinden başka bir şey gelmediği için, bununla yetinilmesi câiz görülmüştür. Çünkü, insanın kendisini, bile bile tehlikeye atması, dinimizde helal bir davranış olarak kabul edilmez. Bazı âlimler, öleceğini bilse dahi münkere açıkça karşı çıkmak gerektiğini söylemişlerse de, bu görüş doğru bulunmamıştır.

İyiliği emir ve kötülükten nehiyde önemli olan bir hususa daha işaret etmemiz gerekir. Devleti yönetenler, yönettikleri birimler üzerinde nasıl yetkili ve o nisbette sorumlu ise, aile reisi de ailesinden ve velâyeti altında bulunanlardan aynı şekilde sorumludur. O halde, kişinin eşinde, çocuklarında, küçük kardeşlerinde ve hizmetinde bulunanlarda gördüğü kötülükleri, ma’rufu emir ve münkeri nehyin umûmî kâideleri içinde düzeltmesi üzerine bir vecibedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ma’rufu emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine getirecek bir yönetimi teşekkül ettirmek, bu vazifeyi îfâ edecek âlimler yetiştirmek ve bir cemaat oluşturmak müslümanlar üzerine farz-ı kifâyedir.

2. Hangi vasıtayla mümkünse ve hangisine güç yeterse münkeri, kötülükleri onunla önlemek her müslümanın üzerine vecibedir.

3. Toplumdaki kötülükleri önlemede, genel anlamda olmak üzere, el ile, yani fiilen engel olmak yöneticilerin; dil ile, yani tebliğ, öğretim, îkaz ve nasihatla engel olmak âlimlerin; kalben buğz etmek, kötülükten nefret etmek ve tiksinmek suretiyle karşı gelmek de halkın görevidir.

4. İyiliği emir ve kötülükten nehiy, İslâm ümmetinin müşterek sorumluluğudur.

187- **الثَّاني** : عن ابنِ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «مَا مِنَ نَبِيٍّ بعَثَهُ اللَّه فِي أُمَّةٍ قَبْلِي إِلاَّ كان لَهِ مِن أُمَّتِهِ حواريُّون وأَصْحَابٌ يَأْخذون بِسُنَّتِهِ ويقْتدُون بأَمْرِه، ثُمَّ إِنَّها تَخْلُفُ مِنْ بعْدِهمْ خُلُوفٌ يقُولُون مَالاَ يفْعلونَ ، ويفْعَلُون مَالاَ يُؤْمَرون ، فَمَنْ جاهدهُم بِيَدهِ فَهُو مُؤْمِنٌ ، وَمَنْ جاهدهم بقَلْبِهِ فَهُو

مُؤْمِنٌ ، ومَنْ جَاهَدهُمْ بِلِسانِهِ فَهُو مُؤْمِنٌ ، وليس وراءَ ذلِكَ مِن الإِيمانِ حبَّةُ خرْدلٍ » رواه مسلم .

187. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ'nın benden önceki her bir ümmete gönderdiği peygamberin, kendi ümmeti içinde sünnetine sarılan ve emrine uyan ihlâslı ve seçkin yakın çevresi ve ashâbı vardı. Bu samimi çevre ve ashâbından sonra, yapmadıklarını söyleyen ve emrolunmadıklarını yapan kimseler onların yerini aldı. Böyle kimselerle eliyle cihad eden mü'mindir, diliyle cihad eden mü'mindir; kalbiyle cihad eden de mü'mindir. Bu kadarcığı da bulunmayanda hardal tanesi ağırlığında bile iman yoktur." Müslim, Îmân 80

Açıklamalar

Ümmet kelimesi, bir peygambere tâbi olan insanlar topluluğu demekse de, bazı kere, burada olduğu gibi, daha umûmî mânada peygamberin dine davet ettiği kimseleri ifade için de kullanılır. Bu mânaya kâfirler de dahildir. Bu sebeble müslümanlara **"ümmet-i icabet"**, kâfirlere de **"ümmet-i dâvet"** denilir.

Bir peygambere yakın olmak, onun ashâbı olmak veya ümmeti olmak, kendi içinde fazilet dereceleri ifade ederse de, her biri önemli ve kıymetli mertebelerdir. Hadiste geçen **"havâriyyûn"** tabirini **"ihlâslı ve seçkin yakın çevre"** şeklinde tercüme etmeyi uygun bulduk. Çünkü bu kelimeyle kastedilenler, peygamberlere son derece sâdık ve bağlı olan gruptur. Bazıları, bu kelimenin, **"ensar"** yani peygambere yardımcı olanlar demek olduğunu söylerler. Bu mâna da uygundur. Ancak peygamberin ashâbı arasında bu nitelikte olmayanlar bulunabilir, hatta böyleleri çoğunlukta olabilirler. Ümmet ise çok daha farklı niteliklere sahip ve içinde her çeşit insanın bulunduğu büyük çoğunluğu ifade eder ki, geçmiştekileri, bugün yaşayanları ve gelecek olanları da içine alan bir tabirdir.

Bunlar arasında seçkin olanlar, o peygamberin sünnetine, yani gösterdiği hidâyete tâbi olan ve onun yolunu takib eden, emir ve yasaklarına

uyanlardır. Bunlara zıt hareket edenler, peygamberin sünnetinden sapanlar ise **“hulûf”** diye adlandırılırlar. **Hulûf**, kötü nesil anlamındadır. Buna karşılık **“halef”** tabiri de, arkadan gelen iyi nesil anlamını ifade eder.

Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyurulur:

“Onlardan sonra yerlerine öyle bir kötü nesil geldi ki, namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular” [Meryem sûresi (19), 59].

Hadîs-i şerifte, kötü neslin vasfı, yapmadıklarını söylemek, emrolunmadıklarını yapmaktır diye özellikle belirtilmektedir. Böylece sapmanın nasıl ve nerelerde olduğunu öğrenmekteyiz. Böyleleri Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle anlatılır: **“Ettiklerine sevinen ve yapmadıklarıyla övülmekten hoşlananların, onların azabdan kurtulacaklarını hiç sanma. Elem verici azab onlaradır”** [Âl-i İmrân sûresi (3), 188].

Hz. Peygamber, dinde sapıklığa düşenler, peygamberin açtığı hidayet çığırından ayrılanlar ve sünnetleri değiştirmeye kalkanlarla cihad etmenin, imanın bir gereği ve mü’min olmanın şartı olduğunu belirtir. Peygamberimiz’in burada **“cihad eden”** tabirini kullanması dikkat çekicidir. Bizim bundan anlamamız gereken, iyiliği emir ve kötülükten nehyin de bir cihad olduğu gerçeğidir. Şu halde **cihad elle, dille, kalble olabilmektedir.** Bu anlayış, hiçbir zaman ve hiçbir şekilde, cephede yapılan cihadı ihmal, terk, küçümseme veya ondan vazgeçme anlamına gelmez. Ancak, cihad sadece cephede yapılan savaştan ibarettir, tarzındaki anlayışın eksik olduğunu ortaya koyar. Çünkü her zaman cephede savaşmak gerekmeyebilir. Hatta bir çok başarının cephe dışında kazanılabileceği, Allah’ın dinini yaymanın ve insanları İslâmlaştırmanın pek çok yolu ve yöntemi olduğu görülen ve bilinen bir gerçektir. Bunları cihad saymamak mümkün değildir. İlgili bahislerde daha geniş ele alındığı için, burada cihadın çeşitleri ve önemi üzerinde tekrar uzun boylu duracak değiliz. Netice itibariyle, **ma’rufu emir ve münkerden nehiy cihadın en önemlilerinden biridir.** Hatta cephede cihad edecek bir ordu ancak bu sayede oluşturulabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şeriatın emir ve yasaklarına uymayanlar, Peygamber’in sünnetini terkedenlerle yapılan mücadele cihaddır. Bu cihad elle, dille ve kalble

yapılır.

2. İslâmî bir yönetimde idareci, inanan insanları dinin emirlerine uymaya zorlayabilir.

3. Dinin münker, haram, günah, yasak kabul ettiğini, kalben böyle kabul etmeyenin imanı gider.

4. İyiliği emir ve kötülükten nehiy de bir cihaddır.

188- **الثالثُ** : عن أبي الوليدِ عُبَادَةَ بنِ الصَّامِتِ رضي اللَّه عنه قال : « بايعنا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على السَّمعِ والطَّاعَةِ في العُسْرِ وَاليُسْرِ والمَنْشَطِ والمَكْرَهِ ، وَعلي أَثَرَةٍ عَليْنَا، وعَلَى أَنْ لاَ نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ إِلاَّ أَنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً عِنْدكُمْ مِنَ اللَّه تعالَى فيه بُرهانٌ ، وعلى أن نقول بالحقِّ أينَما كُنَّا لا نخافُ في اللَّه لَوْمةَ لائمٍ » متفقٌ عليه .

« المنْشَط والمَكْرہ » بِفَتْحِ مِيميهما : أَيْ : في السَّهْلِ والصَّعْبِ . « والأَثَرةُ » : الاَخْتِصاصُ بالمُشْتَرك ، وقَدْ سبقَ بيَانُها . « بوَاحاً » بفَتْحِ الْبَاءِ المُوَحَّدة بعْدَهَا وَاوثُمَّ أَلِفٌ ثُمَّ حاء مُهْمَلَةٌ أَيْ ظَاهِراً لاَ يَحْتَمِلُ تَأْوِيلاً .

188. Ebü'l-Velid Ubâde İbni Sâmit *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* e zorlukta ve kolaylıkta, sevinçli ve kederli anlarda, başkaları bize tercih edildiği zamanlarda kendisini dinleyip itaat etmeye, açıkça küfür sayılan bir şey yapmadıkları sürece devleti yönetenlerin işlerine karışmamaya, nerede olursak olalım hakkı söyleyeceğimize ve Allah hakkı için hiçbir kınayıcının kınamasından korkmayacağımıza dair bey'at ettik. Buhârî, Ahkâm 42; Müslim, İmâre 41. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 1, 2, 3; İbn Mâce, Cihâd 41

Ubâde İbni Sâmit İbni Kays

Ubâde, sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden biridir. Ensardan olup, Hazrec kabilesine mensuptur. Künyesi Ebü'l-Velîd'dir.

Ubâde İbni Sâmit, birinci ve ikinci Akabe biatlarında bulundu. Hz. Peygamber ensar ile muhacirler arasında kardeşlik bağı kurarken Ubâde İbni Sâmit ile Ebû Mersed el-Ganevî'yi kardeş

yaptı. Ubâde, Resûl-i Ekrem Efendimiz'le birlikte Bedir'e, Uhud'a, Hendek'e ve diğer bütün gazvelere katıldı.

Hz. Peygamber, Ubâde'yi, bazı vergileri ve zekâtı toplamak üzere görevlendirirken şöyle demiştir:

"Allah'dan kork ve çok dikkatli ol! Kıyamet gününde Allah'ın huzuruna, böğüren bir deveyi veya bir ineği, meleyen bir koyunu ve keçiyi yüklenmiş olarak gelme!" *Bunun üzerine Ubâde:*

Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, iki kişiye bile idareci olmayacağım, dedi.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem zamanında, ***Kur'an'ın tamamını ezber bilen beş Medine'liden biri de Ubâde İbni Sâmit'ti.*** *Diğerleri, Muâz İbni Cebel, Übey İbni Ka'b, Ebû Eyyub ve Ebü'd-Derdâ idiler.*

Ubade, Suffe ehline Kur'an öğretmekle görevliydi. Müslümanlar Suriye topraklarını feth edince, Ömer İbni Hattab, Ubâde'yi, Muaz İbni Cebel ve Ebü'd-Derdâ ile birlikte Kur'an'ı öğretmek ve İslâm'ı tebliğ görevini yapıp halkı eğitmek üzere Suriye'ye gönderdi. Ubâde Humus'ta, Ebü'd-Derdâ Dımaşk'da, Muâz da Filistin'de yerleştiler. Daha sonra Ubâde, Filistin'e gitti. Ubâde'nin hoş karşılamadığı bir hususta Muâviye kendisine muhalefet etmiş ve ağır sözler söylemişti. Bunun üzerine Ubâde:

– Ebediyyen seninle bir yerde yerleşip oturmayacağım, dedi. Sonra da Medine'ye göç etti. Bunun üzerine Hz. Ömer:

– Seni getiren sebeb ne? diye sordu, o da olup biteni kendisine haber verdi. Hz. Ömer:

– Yerine dön! Allah, senin ve benzerlerinin olmadığı bir yeri hayırsız kılar beğenmez, dedi. Muâviye'ye de bir mektup yazarak:

– Senin Ubâde üzerinde emirliğin yoktur, diye emretti.

Filistin'e kadı olarak gönderilen ilk sahâbî Ubâde idi. O, Peygamber Efendimiz'e, hiçbir kınayıcının kınamasından korkmamak üzere biat etmişti. Resûl-i Ekrem'den 181 hadis rivayet etti.

Ubâde İbni Sâmit 34 (654) yılında Remle'de, 72 yaşında iken vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin bu bölümde zikredilmesinin sebebi, her hal ü kârda hakkı söylemek, kimsenin kınamasından korkmamak gibi ma'rûfu emir ve münkeri nehiy ile ilgili konuları ihtiva etmesidir.

Hz. Peygamber, İslâm'ı yeni kabul eden sahâbîlerle biatlaşıp, ahitleşirdi. Bu esnada, birtakım şartlar öne sürer ve onlara uyulmasını isterdi. İşte burada, o şartlardan bazılarını görüyoruz. Bunların bir kısmı, açıklamaya ihtiyaç göstermeyecek kadar açıktır.

Hadiste anılan **tercih,** Hz. Peygamber'in herhangi bir şahsı, kendisine yardım etmede, ganimet dağıtmada, bir mevki ve makama getirmede bir başkasına tercih etmesi, onu seçmesidir. Bu durumda, Allah Resûlü'ne biat etmiş olan kişi, sabredecek, hased etmeyecek ve Peygamber'e karşı gücenmeyecek ve aksi bir davranışta bulunmayacaktır. Çünkü Peygamber doğru olanı yapar.

İdarecilik, son derece lüzumlu fakat mes'uliyetli bir iştir. İnsanlar baş olmaya, bir mevki ve makama gelmeye düşkündürler. İslâm dini insanları bu konuda hırslı olmamaya, emirlik, idarecilik istememeye teşvik eder. **"Vazife istenilmez, verilir"** prensibi yerleştirilmeye çalışılır. Bütün bunlara rağmen, insanlar arasında kavgaların, hatta savaşların sebebi, baş olma yarışıdır. Peygamber Efendimiz'in bu konuyu biat şartları arasına alması, öneminin büyük olmasından ve insanların her biriyle alâkalı yönü bulunmasından, toplum nizamının da buna bağlı olmasından kaynaklansa gerektir.

İslâm'da aslolan, yöneticiye itaat etmek ve ona karşı gelmemektir. Hatta yönetici günah işleyen ve günahını açıktan işleyen bir fâsık olsa bile, ona karşı ayaklanmak bir fitneye ve kan dökülmesine sebeb olacağı için câiz görülmemiş, sadece o konuda kendisine itaat etmemek gerektiğine hükmolunmuştur. Görüldüğü gibi **itaatın zıddı mutlaka isyan ve başkaldırı değildir.**

Şu kadar var ki, **İslâm toplumunda fâsık bir devlet reisi ve imam daha baştan seçilmez ve kendisine biat edilmez.** Kâfir bir kimsenin İslâm toplumunda devlet başkanı olamayacağı ve kesinlikle kabul edilmeyeceği konusunda ise ümmetin icmâı vardır. Şayet seçildikten sonra küfre döner veya kâfir olduğu anlaşılırsa, görevden uzaklaştırılır. Hadisimizde de ifade edildiği gibi, küfrü açıkça belli olmadıkça, kendisine karşı harekete geçilmez. Namazı kasden terkeder, insanları namaz kılmaya davet etmezse, böyle bir idareciye karşı da aynı şekilde hareket edilir. Çünkü böyleleri, ya açık bir inkâra ya da dini değiştirmeye sapmıştır. Netice olarak **kâfire, dini değiştirip ifsat edene, dinin ahkâmını bozan bid'atçıya itaat edilmez ve müslümanların böylelerini "hall" etmesi, vazifeden uzaklaştırması, yerine âdil bir idareciyi getirmesi üzerlerine vâcip olur.** Şayet buna güç

yetiremezlerse, bulundukları ülkeyi terkederek, dînî bir hayat yaşayabilecekleri bir yere hicret ederler. Bu onlar için en son tercihtir.

Burada önemli bir ayrıntıya da işaret etmemiz gerekir. Şöyle ki: İmam Şâfiî'ye göre fâsık, açıkça günah işleyen ve bunda ısrar edip vazgeçmeyen idareciyi de azletmek, görevden uzaklaştırmak dînî bir vecibedir.

Müslümanlar, nerede ve hangi şartta olursa olsun, hakkı söylemekle görevlidirler. Bunun dozu şekli ve niteliği, içinde bulunulan hale göre değişir. Böyle yaparsam beni ayıplarlar diye de düşünülmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm devletinin başkanı, müslümanlarla, İslâmî emir ve yasaklara riâyet konusunda biat alır ve sözleşme yapar.

2. Ma'siyet, yani günah ve haram olan konularda idareciye itaat edilmez.

3. Küfrü ve dini bozucu nitelikteki bid'atı açık olan idareciyi "hall" etmek, görevden uzaklaştırmak, müslümanlar için vâciptir.

4. İslâm'da aslolan yöneticiye itaattır, bunun zıddı mutlaka isyan değildir. Bu arada ma'rufu emir ve münkerden nehiy büyük önem taşır.

5. Yönetici fâsık bile olsa, ona karşı isyan ve baş kaldırma, daha büyük fitneye ve kan dökülmesine sebeb olacağından bu yol tercih edilmez.

6. Her halde ve şartta hakkı yaşamanın, iyiliği emir ve kötülükten nehyin yolu bulunur. Mümkün olanı yapmak, müslümanlar üzerine bir vecibedir.

189- **الرَّابِع** : عن النعْمانِ بنِ بَشيرٍ رضي اللّٰه عنهما عن النبيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ: « مَثَلُ القَائِمِ في حُدودِ اللّٰه ، والْوَاقِعِ فيها كَمَثَلِ قَومٍ اسْتَهَمُوا على سفينةٍ فصارَ بعضُهم أعلاهَا وبعضُهم أسفَلَها وكانَ الذينَ في أسفلها إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الماءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ فَقَالُوا : لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا في نَصَيبِنا خَرْقاً وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا ، فَإِنْ تَرَكُوهُمْ وَمَا أرادُوا هَلكُوا جَمِيعاً ، وإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِم نَجوْا ونجوْا جَمِيعاً » . رواهُ البخاري .

القَائمُ في حُدودِ اللّه تعَالى » مَعْنَاهُ : المُنْكِرُ لها ،القَائمُ في دفعِهَا وإِزالَتِهَا والمُرادُ بِالحُدودِ : مَا نهى اللَّه عَنْهُ : «اسْتَهَمُوا » : اقْتَرعُوا .

189. Nu'mân İbni Beşîr *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'ın çizdiği sınırları aşmayarak orada duranlarla bu sınırları aşıp ihlâl edenler, bir gemiye binmek üzere kur'a çeken topluluğa benzerler. Onlardan bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı da alt katına yerleşmişlerdi. Alt kattakiler su almak istediklerinde üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Alt katta oturanlar:

Hissemize düşen yerden bir delik açsak, üst katımızda oturanlara eziyet vermemiş oluruz, dediler.

Şayet üstte oturanlar, bu isteklerini yerine getirmek için alttakileri serbest bırakırlarsa, hepsi birlikte batar helâk olurlar. Eğer bunu önlerlerse, hem kendileri kurtulur, hem de onları kurtarmış olurlar." Buhârî, Şirket 6; Şehâdât 30. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 12

Açıklamalar

Allah'ın hudutları, sınırları, bilindiği gibi helâller ve haramlardır. Sınırları koruyan, yani helâller ve haramlara riâyet edenlerle, bu sınırları korumayan, helâl ve haramı gözetmeyenler, tabii ki birbirlerinden çok farklıdırlar. Haramlara dalanlar, gemiyi delip batmasına vesile olacak olanlara benzetilmişlerdir. Gemi batınca sadece gemiyi delme suçunu işleyen kişi batmaz, bütün yolcular batar. O halde gemide bulunanların vazifesi, böyle bir faaliyete izin vermemektir.

Peygamber Efendimiz bir çok hadislerinde, insanların bir konuyu daha iyi anlamasını ve akıllarında tutmasını sağlamak için teşbihler, benzetmeler kullanmıştır. Bu hadis de onlardan biridir. Toplumda bir kısım insanların yaptıkları kötülüklere, işledikleri haramlara, uygunsuz davranışlara göz yumulur, engel olunmazsa, toplu yıkım kaçınılmaz olur. Müslümanların görevleri, sadece kendileri kötülük yapmamakla bitmez, aynı zamanda başkalarının kötülüklerine engel olmak gerekir. Daha önce de ifade edildiği gibi, İslâm toplumunda bu husus devletin aslî görevlerinden birini teşkil

eder. Devlet, bu iş için gereken her teşkilatı kurar, kötülüğün her çeşidinin işlenmesine engel olur. Müslüman toplumlar, bu görevi yapacak bir devlete sahip değillerse, önce onu teşekkül ettirmek aslî görevleri olmakla birlikte, kendi aralarında kuracakları organizasyonlarla bu vazifeyi yerine getirirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fertlerin işledikleri kötülüklere engel olunmazsa, bundan toplum da zarar görür.

2. Kötülük yapanların kötülüklerine engel olmak, toplumun kurtuluşuna vesile olduğu kadar, kötülüğü işleyenlerin de kurtulmasını sağlar.

3. Fertler hür olduklarını iddia ederek, istediklerini yapamazlar. Başkalarına zarar verici nitelikteki fiillere engel olunur, çünkü bunun hürriyetle bir alâkası yoktur. Bir kişinin hürriyeti, başkasının hürriyetine zarar veremez.

4. Ma'rufu emir ve münkeri nehiy vazifesi, toplumların çöküşünü önlediği kadar, fertlerin de kurtuluşuna vesiledir.

5. Bir konunun zihinlerde daha iyi kalması için, teşbih ve misallerle anlatılması, İslâm'ın eğitim ve öğretim metodlarından biridir.

190- **الخامِسُ** : عَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَةَ هِنْدٍ بنتِ أَبِي أُمَيَّةَ حُذيْفَةَ رضي اللَّه عنها ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنه قال : « إِنَّهُ يُسْتَعْملُ عَليْكُمْ أُمَراءُ فَتَعْرِفُونَ وتُنْكِرُونَ فَمنْ كَرِه فقَدْ بَرِىءَ وَمَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ سَلِمَ ، وَلَكِنْ منْ رَضِيَ وَتَابَعَ » قالوا : يا رَسُولَ اللَّه أَلاَ نُقَاتِلُهُمْ ؟ قَالَ : «لاَ، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلاَةَ » رواه مسلم .

مَعْنَاهُ : مَنْ كَرِهَ بِقَلْبِهِ ولَمْ يَسْتطِعْ إنْكَاراً بِيَدٍ وَلا لِسَانٍ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الإِثمِ وَأَدَّى وَظِيفَتَهُ ، ومَنْ أَنْكَرَ بَحَسَبِ طَاقَتِهِ فَقَدْ سَلِمَ مِنْ هَذِهِ المعصيةِ ، وَمَنْ رَضِيَ بِفِعْلِهِمْ وتابعهم ، فَهُوَ العَاصي .

190. Mü'minlerin annesi, Ümmü Seleme Hint Binti Ebû Ümeyye Huzeyfe *radıyall*ahu *anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu*

aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Sizin üzerinize birtakım emirler, yöneticiler tayin olunacaktır. Onların dine uygun olan işlerini iyi bulur, uygun olmayanlarını ise hoş karşılamaz, tenkit edersiniz. Kim hoş karşılamaz, kerih görürse günahdan korunmuş olur. Kim de tenkit eder, onların kötülüklerine engel olmaya çalışırsa, kurtuluşa erer. Fakat kim de razı ve hoşnut olur, onlara uyarsa isyan etmiş olur." Bunun üzerine sahâbe-i kirâm:

–Ya Resûlallah! Onlarla savaşmayalım mı? dediler.

Peygamber Efendimiz:

–"Aranızda namaz kıldıkları sürece hayır" buyurdu. Müslim, İmâre 63

Açıklamalar

Hz. Peygamber, bazı hadislerinde, ileride ortaya çıkacak bazı durumlarla ilgili bilgiler vermiştir. Bunların bir kısmı gerçekleşmiştir. Henüz meydana gelmeyenlerin ise, ileride gerçekleşeceğine inanırız. Bu çeşit haberler, birer mucizedir. Vahye muhatap olan bir peygamberin bunları bilmesi ve haber vermesinde şaşılacak bir durum yoktur. Zira o, Allah'ın kendisine bildirdiğini haber vermektedir. Bu nevi hadislere **"fiten"** veya **"melâhim"** hadisleri denilir. Peygamberimiz açıklamakta olduğumuz hadislerinde, İslâm ümmetinin başına birtakım kişilerin tayin yoluyla veya müslümanların arzu etmedikleri şekilde getirileceklerini haber vermiştir. Bu gibi hallerde nasıl hareket edilmesi gerektiğinin genel metodlarını da bize bildirmişlerdir. Müslümanlar, müslümanca bir tavır ortaya koymak için bu prensiplere hassasiyetle uymak zorundadırlar.

Peygamber Efendimiz'in bu ve buna benzer hadislerinden, tayin veya herhangi bir yolla devlet reisliğine getirilmiş olanlara, İslâmi esaslara riayet ettikleri takdirde itaat edilmesi gerektiği neticesi çıkarılmıştır. Çünkü devlet başkanlığına gelişin belirlenmiş bir tek yolu bulunmamaktadır. Bu geliş seçimle, seçilenin kendinden sonrakini tavsiye etmesiyle, seçilenlerin seçmesiyle olabilir. Geliş şekli ve yolundan daha çok, davranış ve uygulamaya önem verildiği görülmektedir. **Yöneticilerin dine uygun**

olmayan uygulamalarını hoş karşılamama ve iyi görmeme, onlara kalben buğz etme ve isteklerini yerine getirmeme bir direniş ve hakka dâvet tarzı olarak kabul edilir. Bu, daha önce de belirtildiği gibi, elle ve dille kötülüğü düzeltmeye gücü yetmeyenlerin başvurabileceği bir tür cihad veya ma'rufu emir ve münkeri nehiy yollarının sonuncusudur. Tenkit etmek ve böylece kötülüğe engel olmaya çalışmak dille yapılan bir cihad türü veya iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevinin elle yapılandan sonra gelen ikinci derecesidir. Bunları yerine getirmeyerek, kötülüğü hoş gören ve ona uyanlar kendileri de kötülüğe iştirak etmiş, günah işlemiş ve kurtuluşu hak edememiş olurlar. Çünkü böyleleri, yöneticilerin isyankârlığına ve azgınlıklarına iştirak etmiş demektir.

Sahâbe-i kirâm, günah işleyen, dinde kötü sayılan ve hatta haram olan şeyleri, münkerleri yapan bir idareciye karşı savaşmaları gerekip gerekmediğini sorunca, Allah Resûlü, namaz kıldıkları sürece bunun caiz olmayacağını söylemişlerdir. Namaz, İslâm'ın en belirgin simgesi ve imanla küfrü ayıran bir gösterge olma niteliğine sahiptir. Bu özelliği sebebiyle, namaz kılan kişinin diğer dînî emir ve ibadetleri de kabul ettiği kanaat ve neticesine varılır.

İslâm dini, fitne çıkarılmasından ve haksız yere kan akıtılmasından son derece kaçınılmasını tavsiye eder. İnsan hayatına büyük önem verdiği için, onun haksız yere ortadan kalkmasına vesile olacak davranışlardan şiddetle sakındırır. Savaş veya kan akıtılması, bütün çarelerin sona erdiği noktada, kaçınılmaz bir zaruret haline geldiğinde câizdir. Aksi takdirde, insan hayatına kastetmek en büyük haramlardan biridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinden çıkmadığı ve İslâm'ın herhangi bir esasını değiştirmediği takdirde, devlet başkanına itaat edilir.

2. Devlet başkanı, seçim, tayin, şûra kararı, kendi gücü ve benzer yollardan herhangi biriyle gelebilir. Bu hususta aslolan, İslâmî esaslara uygun hareket etmesidir.

3. Günah olan işlerde devlet başkanına itaat edilmez. Gücü yetenler, kendisini uyarır ve kötülüklerden vazgeçmesini isterler. Buna gücü yetmeyenler kalben buğz eder ve günahdan sakınırlar.

4. Namaz, İslâm'ın alâmeti ve mü'minlerle kafirlerin arasını ayıran en önemli simgedir. Namaz kıldığı sürece yöneticiye karşı isyan edilmez ve savaşılmaz.

191- السَّادسُ : عن أُمِّ الْمُؤْمِنين أُمِّ الْحكَم زَيْنبَ بِنْتِ جحْشٍ رضي اللَّه عنها أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دَخَلَ عَلَيْهَا فَزعاً يقُولُ : « لا إِلهَ إلاَّ اللَّه ، ويْلٌ لِلْعربِ مِنْ شَرٍّ قَدِ اقْتربَ ، فُتحَ الْيَوْمَ مِن ردْمِ يَأْجُوجَ وَمأْجوجَ مِثْلُ هذِهِ » وَحَلَّقَ بأُصْبُعه الإِبْهَامِ والَّتِي تَلِيهَا . فَقُلْتُ: يَا رسول اللَّه أَنَهْلِكُ وفِينَا الصَّالحُونَ ؟ قال : « نَعَمْ إِذَا كثُرَ الْخَبَثُ » متفقٌ عليه .

191. Mü'minlerin annesi, Ümmü'l-Hakem Zeyneb Binti Cahş *radıyallahu anhâ'* nın anlattığına göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sel-lem*, korkudan titreyerek onun yanına girdi ve:

"Allah'dan başka ilah yoktur. Yaklaşan şerden dolayı vay Arabın haline! Bugün Ye'cûc ve Me'cûc'un seddinden şu kadar yer açıldı" buyurdu ve baş parmağı ile şehadet parmağını birleştirerek halka yaptı. Bunun üzerine ben:

– Ey Allah'ın Resûlü! İçimizde iyiler de olduğu halde helâk olur muyuz, dedim? Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* :

– "Kötülük ve günahlar çoğaldığı vakit, evet" buyurdu.

Buhârî, Fiten 4, 28; Müslim, Fiten 1. Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ 7, Menâkıb 25; Ebû Dâvûd, Fiten 1; Tirmizî, Fiten 23; İbn Mâce, Fiten 9

Zeyneb Binti Cahş

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in eşi ve mü'minlerin annelerinden biridir. Abdullah İbni Cahş'ın kız kardeşidir. Annesi, Peygamber Efendimizin halası Ümeyye Binti Abdülmuttalib'dir. Künyesi Ümmü'l-Hakem'dir.

Zeyneb, ilk müslüman olan sahâbî hanımlardandı. İlk hicret edenler arasında da yer aldı. Önce Peygamber'in azadlısı Zeyd İbni Hârise ile evlendi. Zeyd, Allah'ın Kitabı ve Resûlü'nün sünnetini öğretmek üzere

onunla evlenmişti. Daha sonra Allah Teâlâ'nın emriyle Peygamber Efendimiz kendisine eş edindi. Bunu emreden âyetin meâli şöyledir:

"Habibim! Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine ikram edip hürriyete kavuşturduğun kimseye: "Eşini elinde tut Allah'dan kork!" diyorsun. Halbuki Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek gizliyorsun. Oysa asıl korkulmaya lâyık olan Allah'dır. Zeyd o kadından ilişiğini kesince biz o kadını sana nikahladık ki, evlatlıkları karılarıyla ilişiğini kestikleri zaman, o kadınlarla evlenmek hususunda mü'minlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir" [Ahzâb sûresi (33), 37] .

Hz. Peygamber, Zeyneb vâlidemizle hicretin üçüncü veya beşinci senesinde evlendi. Zeyneb, Peygamberimiz'in diğer hanımlarına karşı, kendisini Allah'ın evlendirdiğini söyleyerek övünür ve: "Beni Allah kendi katından, vahiyle zevce kıldı" derdi.

Zeyneb validemiz, çok hayır işler ve bol sadaka verirdi. Onun Peygamberimiz'le evlenmeden önce adı Berre idi. Efendimiz kendisine Zeyneb adını verdi. Peygamberimiz'in bu evliliğini münafıklar dillerine dolamışlardı:

Muhammed, evladlarının hanımlarıyla babalarının evlenmesini haram kıldı, kendisi ise evladının hanımıyla evlendi, demişlerdi. Çünkü Zeyd daha önceleri, Peygamber Efendimiz'in evladlığı idi; onun için kendisine Zeyd İbni Muhammed deniliyordu. Oysa babasının dışında birine nisbetle evlatlığı oğul yerine koymak yasaklanmıştı. Peygamberimiz bu evliliği ile, dinimizin bu konudaki hükmünü de ortaya koymuş ve açıklamış oluyordu. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:

"Muhammed içinizden herhangi bir adamın babası değil, o Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur" *[Ahzâb sûresi (33), 40] ve* ***"Evlâtlıkları babalarına nisbet edin, bu Allah katında en doğru olandır"*** [Ahzâb sûresi (33), 5] *buyurulur.*

Bu sebeble Zeyd, babasının adıyla Zeyd İbni Hârise diye anılıyordu.

Hz. Zeyneb el işi yapan ve bu konuda çok maharetli olan bir hanımdı. İş yapar ve kazancını Allah yolunda sarfederdi. Hz. Aişe'nin naklettiği bir

hadise göre, Peygamber Efendimiz:

“Sizin bana en çabuk ve erken kavuşacak olanınız, kolu en uzun olanınızdır *” buyurmuştur. Hz. Aişe:*

Biz peygamber hanımları kollarımızı ölçerdik, oysa en uzun kollu olan Zeyneb’ti, çünkü o eliyle iş yapar ve tasadduk ederdi, der (Müslim, Fezâilü’s-sahâbe 101).

Buradaki kol uzunluğundan maksat, dilimizde cömert olanlar için kullandığımız eli açıklıktır.

Zeyneb binti Cahş 20 (641) senesinde vefat etti ve Bakî mezarlığına defnedildi. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste zikredilen, **“yaklaşan şerden”** maksadın, müslüman Araplarla harbedecek bir küfür ordusu olduğu yorumu yapılır. Ye’cûc ve Me’cûc ise, kıyamete yakın ortaya çıkacak ve yeryüzünde fitne-fesat çıkaracak bozguncu bir kavim olarak tarif edilmiştir. Ye’cûc ve Me’cûc ile ilgili pek çok hadis, sahih hadis kitaplarında yer alır. Bu rivayetlerden, onların kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu konu, kıyamet alâmetleri arasında zikredilir.

Bu hadîs-i şerif vesilesiyle, kötülüklerin yaygınlaşmasının, toplumların helâkinin, çöküş ve yokoluşunun sebebi olduğu gerçeğini bir kere daha anlıyoruz. Hadiste geçen **“habes”** tabiri, fıskı, fücûru, şirki, küfrü ifade eder. Bununla kastedilen, tıpkı bir yerde ortaya çıkan ateşin şiddetlenince kuru ve yaş ne varsa yakıp kül etmesi gibi bir haldir. Temizi ve pisi birlikte yok eder. Toplum helâke uğrayınca da mü’min ve münafık, muhalif ve muvâfık hepsi birlikte azaba uğrarlar. Sonra herkes yaptığının karşılığını görür. Allah katında ceza veya mükâfata nail olur. Bu kötü akibete uğramadan salihler, iyiler vazifelerini hakkıyla yerine getirme gayreti içinde olmalıdırlar. Hûd sûresi’nin 74-83. âyetlerinde şöyle buyurulur:

“İbrahim’den korku gidip kendisine müjde gelince Lût kavmi hakkında bizimle mücâdeleye başladı. Çünkü İbrahim cidden yumuşak huylu, içli, kendisini Allah’a vermiş biri idi. Melekler:

“Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin azab emri gelmiştir ve onlara geri çevrilmez bir azab mutlaka gelecektir. Elçilerimiz Lût’a gelince, Lût onların gelmelerinden endişeye düştü, onları korumaktan âciz kaldı da, “bu ne çetin bir gündür” dedi. Lût’un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar. Lût, “Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır, sizin için bunlar daha da temizdir. Allah’dan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu?” dedi. Dediler ki:

Senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun ve sen bizim ne istediğimizi elbette bilirsin. Lût:

“Keşke benim size karşı bir gücüm olsaydı veya güçlü bir kaleye sığınabilseydim” dedi. Melekler:

“Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında ailenle yürü. Karından başka sizden hiçbiri geri kalmasın. Çünkü onlara gelecek olan azab şüphesiz ona da isabet edecektir. Onlara vadolan helâk zamanı, sabahdır. Sabah yakın değil mi?” dediler.

Emrimiz gelince onların üstünü altına getirdik ve üzerlerine balçık çamurundan pişirilip istif edilmiş bir çeşit taş yağdırdık. O taşlar, Rabbin katında işaretlenerek yağdırılmıştır. Bunlar zâlimlerden uzak değildir.”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Masiyetlerin, büyük günahların yaygınlaşması ve bunlara engel olunmaması, topyekün helâkin sebebidir.

2. Bir toplumda kötülükler çoğalınca, içlerinde bulunan sâlih ve iyi kişiler de vazifelerini yapmayınca, böyle kimselerin aralarında olması, onlara gelecek felâketi önlemez. Neticede felâket ve belâlar günahkârlarla birlikte sâlihlere de isabet eder.

3. Masiyetleri kötü görüp, onların yaygınlaşmasını önlemek her müslümanın görevidir.

192- **السَّابِعُ** : عنْ أَبِي سَعِيد الْخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « إِيَّاكُم وَالْجُلُوسَ في الطرُقاتِ » فقَالُوا : يَا رسَولَ اللَّه مَالَنَا مِنْ مَجالِسنَا بُدٌّ ، نَتحدَّثُ فِيهَا ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : فَإِذَا أَبَيْتُمْ إِلاَّ الْمَجْلِس فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ» قالوا: ومَا حَقُّ الطَّرِيقِ يا رسولَ اللَّه ؟ قال : « غَضُّ الْبَصَر ، وكَفُّ الأَذَى، ورَدُّ السَّلامِ ، وَالأَمْرُ بالْمعْروفِ ، والنَّهْيُ عنِ الْمُنْكَرَ » متفقٌ عليه .

192. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* :

"Yol ve sokaklara oturmaktan sakınınız" buyurdu. Sahâbîler:

- Ya Resûlallah! Bizim yol ve sokaklara oturmaktan vazgeçmemiz mümkün değil, çünkü lüzumlu işlerimizi orada konuşuyoruz, dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :

–"Vazgeçemiyorsanız ve mutlaka oturmak zorunda kalıyorsanız, o halde yolun hakkını veriniz" buyurdular. Bunun üzerine:

- Yolun hakkı nedir ki, ya Resûlallah? diye sordular. Peygamberimiz:

–"Gözü haramlardan korumak, gelip geçene eziyet vermemek, verilen selâma mukabelede bulunmak, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırma vazifesini yerine getirmek" buyurdular.

Buhârî, Mezâlim 22, İsti'zân 2; Müslim, Libâs 114. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 12

Açıklamalar

Hz. Peygamber'in yol üzerine oturmayı yasaklaması burada oturmak haram olduğu için değil, oralarda haram işlenmesine engel olma ve insanları haram işlerden sakındırma sebebiyledir. Sahâbe, önceden gelen alışkanlıklarıyla, din ve dünyalarına ait işlerini evlerinin bulunduğu yollar üzerine oturarak konuşup hallediyorlardı. İstişârelerini, müzâkerelerini, dertlerine çare olacak konuları, bir takım muamele ve anlaşmalarını bu sokaklara oturarak çözümlüyorlardı. Bu sebeble yol ve sokaklarda oturma âdetlerinin zaruretten kaynaklandığını ifade ettiler. Resûl-i Ekrem, bu durum karşısında kendilerine yolun haklarından bahsetmek zorunda kaldı.

Yollar umuma ait yerlerdir. Bir veya birkaç kişinin oraları işgal etmesi ve gelip geçenin hukukuna mani olması kabul edilemez. Bundan dolayı Peygamberimiz sahâbîlere, dolayısıyla müslümanlara yolun hukukunu açıklama gereğini duydu. **"Gözü yummak"** anlamındaki tabiri biz **"gözü haramlardan korumak"** olarak tercüme etmeyi uygun bulduk. Çünkü gelip geçen kadına, kıza bakmak fitnenin vesilesi olan haramlardan biridir.

"Gelip geçene eziyet etmemek" sözüyle kastedilen, onlara yol vermemek, yolu daraltmak, geçenlerin gıybetini yapmak, onları tahkir etmek gibi olumsuz davranışlardır. Bunlar da hepimizin bildiği gibi, dinimizin yasakladığı şeylerdir.

Verilen selâmı almak, dinimizde farzdır. Çünkü selâm, müslümanlar arasında bir parola, karşılıklı güven içinde olabileceklerinin bir kanıtı ve yine karşılıklı bir duadır. İnsanların birbirlerini sevebilmelerinin ve dost olabilmelerinin de ilk adımı olarak kabul edilir.

İyiliği emredip kötülükten sakındırmanın önemini de artık iyice öğrenmiş bulunuyoruz.

Daha başka hadislerde bunlara ilave olarak güzel söz söylemek, âcizlere ve mazlumlara yardımcı olmak, boş iş ve sözlerden sakınmak, yolunu kaybedene yol göstermek, aksırana mukâbelede bulunmak gibi hasletler zikredilmişdir. Bu hadis, 1627 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yollar üzerinde oturmaktan sakınmak gerekir. Çünkü yollar umûma ait yerler olup fertler tarafından işgal edilmesi doğru değildir.

2. Yollarda oturmak zorunda olanlar, yolların hukukuna riayet etmekle görevlidir.

3.Müslümanlar başkalarını daima iyiliğe ve güzelliğe davet etmeli, kötülüklerden de sakındırmalıdır.

193- الثَّامِنُ : عن ابن عباس رضي اللَّه عنهما أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رأى خَاتماً مِنْ ذَهَبٍ في يَد رَجُلٍ ، فَنَزعَهُ فطَرحَهُ وقَال : « يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيجْعلهَا في يَدِهِ ، » فَقِيل لِلرَّجُل بَعْدَ مَا ذَهَبَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : خُذْ خَاتمَكَ ، انتَفِعْ بِهِ . قَالَ : لا واللَّهِ لا آخُذُهُ أَبَداً وقَدْ طَرحهُ رسول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه مسلم .

193. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir adamın elinde altın bir yüzük gördü, onu çıkardı ve attı. Sonra da şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz ateşten bir köze yönelip, onu eline mi alıyor?" Hz. Peygamber gittikten sonra o adama:

– Yüzüğünü al da ondan uygun bir şekilde faydalan, denildi. Bu kişi ise:

– Hayır Allah'a yemin ederim ki, Allah Resûlü onu attıktan sonra onu ebediyyen almayacağım, dedi.

Müslim, Libâs 52

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz müslüman erkeklerin altın kullanmalarını ve ipek elbise giymelerini yasaklayıp haram kılmıştı. Bu hadiste geçen olay, yasaklama emrinden sonra olsa gerektir. Resûl-i Ekrem'in elinden çıkarıp attığı altın yüzüğü, meşru bir şekilde kullanmak için bile olsa almayacak kadar takvâ sahibi olan sahâbî, muhtemelen bu konudaki yasağı bilmiyordu. Bu hadis, altın kullanmanın erkekler için câiz olmadığını, bir kere daha teyid etmiş oluyor. Bu yasağın, keyfi kullanımı, süs ve zînet eşyası olarak

kullanmayı kapsadığını ifade etmeliyiz. Zaruri haller olarak kabul edilen durumlar, vücudun bir uzvuna altından ek konulması, süs için olmayan diş kaplamaları, tedâvî niteliği taşıdığı için bu kapsamın dışında mütalaa edilir. Burada konuyla ilgili farklı ictihadlara temas etmek uygun olmaz. Biz, genel kabul gören, fetvâ verilen ve takvâya uygun farz edilen görüşlerle iktifâ etmeyi uygun buluyoruz. Ayrıca, bu yasağın saf altın cinsine ait olduğunu ve altın hükmünde olmayan alaşımları kapsamadığını da belirtmeliyiz. İpek için de aynı hükümler söz konusu olup, ayrıca tekrarlamaya ihtiyaç olmadığı kanaatindeyiz. Kitabımızın **“Giyim Kuşam Bölümü”**’nde konuyla ilgili etraflı bilgi verilmiş bulunmaktadır.

Bir haramı ve yasağı işleyen kimseyi gücü yeten eliyle düzeltip engeller. Resûl-i Ekrem Efendimiz burada, bu hükmü yerine getirmiş ve daha önce açıklamış olduğumuz münkeri el ile düzeltmenin örneğini göstermiştir. Peygamberimiz, haram kılındığı halde altın yüzük takmayı, parmağına ateşten bir köz takmaya benzetmiştir. Çünkü haram işlemenin cezası, cehennemde azab görmektir.

Parmağındaki yüzüğü Allah Resûlü’nün çıkarıp attığı sahâbînin, onu uygun bir tarzda kullanmak için almayışı, Resûl-i Ekrem’in emir ve yasaklarına bağlanmadaki aşırı hassasiyetini gösterir. Çünkü Peygamberimizin o yüzüğü atmasından maksat, onu telef etmek değil, bir daha kullanmamasını tenbihdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gücü yetenler, kötülüğü elleriyle giderirler. Bu görev, kişinin mevki ve makamına göre, farz, vâcip, sünnet veya mübah derecesinde olabilir.

2. Erkeklerin altın yüzük takması haramdır.

3. Hz. Peygamber’in helâl ve haram koyma yetkisi vardır.

4. Sahâbe, Peygamber’e ittiba edip uyma hususunda örnek bir topluluktur.

194- التَّاسِعُ : عَنْ أَبِي سعيدٍ الْحسنِ البصْرِي أَنَّ عَائِذَ بن عمْروٍ رضي اللَّه عنه دخَلَ عَلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بن زيَادٍ فَقَالَ : أَيْ بن زيَادٍ فَقَالَ : أَيْ بنيَّ ، إِنِّي سمِعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقولُ : « إِنَّ شَرَّ الرِّعاءِ

الْحُطَمَةُ » فَإِيَّاكَ أنْ تَكُونَ مِنْهُمْ . فَقَالَ لَهُ : اجْلِسْ فَإِنَّمَا أَنت مِنْ نُخَالَةِ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال : وهَلْ كَانَتْ لَهُمْ نُخَالَةٌ إِنَّمَا كَانَتِ النُّخالَةُ بَعْدَهُمْ وَفي غَيرِهِمْ ، رواه مسلم .

194. Ebû Saîd Hasan el-Basrî'den rivayet edildiğine göre, Âiz İbni Amr *radıyallahu anh* Ubeydullah İbni Ziyâd'ın yanına girdi ve:

– Ey oğlum! Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in **"Yöneticilerin en kötüsü, idaresi altındaki insanlara karşı katı ve kaba davrananlardır"** buyurduğunu işittim, sakın sen onlardan olma, dedi.

Ubeydullah İbni Ziyâd, Âiz'e:

– Sen otur! Çünkü sen Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem'* in ashabının, unun kepeği gibi döküntü takımındansın, dedi. Âiz İbni Amr:

– Onlar arasında unun kepeği gibi döküntü takımından olan mı var ki? Unun kepeği gibi döküntü takımından olanlar onlardan sonra ve onlar dışındakilerin arasından çıktı, dedi. Müslim, İmâre 23

Âiz İbn Amr

Sahâbe-i kirâmdandır. Müzeyne kabilesine mensub olup Ebû Hübeyre künyesiyle anılır. Bey'atürrıdvân ashâbı arasında yer alır. Sahâbe-i kirâmın sâlihlerinden biri idi.

Âiz, Basra'da yerleşti ve kendine bir ev yapıp ömrünün sonuna kadar orada kaldı. Yezîd İbni Muâviye'nin zamanında, Ubeydullah İbni Ziyâd'ın Basra valisi olduğu sırada 61 (680-81) senesinde vefat etti. Cenaze namazını Vali İbni Ziyâd'ın değil, Ebû Berze el-Eslemî'nin kıldırmasını vasiyet etmişti. Hz. Peygamber'den 80 hadis rivayet etti. Buhârî ve Müslim ondan üç hadis rivayet etmişlerdir. Hasan el-Basrî ondan hadis rivayet edenlerden biridir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadis, sahâbe-i kirâm'dan her birinin ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesine ne kadar düşkün olduğunun bir örneğidir. Âiz, zamanın valisi

Ubeydullah'a karşı görevini yerine getirmiş ve ona Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadisiyle nasihat etmiştir. Valinin kendisini küçümsemesi üzerine de, ona son derece susturucu bir cevap vermiştir. Çünkü sahâbe-i kirâmın hepsi ümmetin büyükleri ve seçkinleridir. Onların kendi aralarında farklı düşünce ve mertebeleri elbette vardır, fakat bu durum onları küçümsemeyi gerektirmez. Bu hadis 658 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbenin hepsi, iyiliği emir ve kötülüğü nehiy konusunda titizdiler. Doğru bildikleri bir şeyi söylemekten çekinmezlerdi.

2. Ehl-i sünnet itikadına göre bütün sahâbîler faziletli olup saygıya layık kimselerdir.

195- الْعاشرُ : عَنْ حذيفةَ رضي اللَّه عنه أَنَّ النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بالْمعرُوفِ ، ولَتَنْهَوُنَّ عَنِ المُنْكَرِ ، أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّه أَنْ يَبْعثَ عَلَيْكمْ عِقَاباً مِنْهُ ، ثُمَّ تَدْعُونَهُ فَلاَ يُسْتَجابُ لَكُمْ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

195. Huzeyfe *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ya iyilikleri emreder ve kötülüklerden nehyedersiniz, ya da Allah kendi katından yakın zamanda üzerinize bir azab gönderir. Sonra Allah'a yalvarıp dua edersiniz ama, duanız kabul edilmez." Tirmizî, Fiten 9

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bazı kere sözlerine, konuşmalarına yeminle başlardı. Onun böyle davranması, sözünün doğruluğunu tekit ve teyit gayesi taşır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in az sayılmayacak kadar sûre ve âyetlerinin de yeminle başladığını görmekteyiz. Bu, Allah Teâlâ'nın sözünün tasdiki, tekit ve teyidi olup, muhtelif hikmetleri üzerinde müfessirlerin çok şey söylediği konulardan biridir. Peygamber Efendimiz'in birtakım hutbe ve

konuşmalarına yeminle başlamak suretiyle, Câhiliye dönemi Arapları arasında yaygın olarak bulunan ve sahâbîlerce de bilinip bazı kere kullanılan yanlış ve uygunsuz yeminleri ortadan kaldırma hedefi güttüğü ifade edilir. Söze yeminle başlamanın bir başka sebebi de, yeminden sonra getirilecek sözün önemine dikkat çekmek ve o sözün gerçekliğini tekit etmekdir.

Bu hadis, bize iyilikleri emir ve kötülüklerden nehiy vazifesini yerine getirdiğimizde kazanacağımız mükâfatı, ihmâl ettiğimizde ise uğrayacağımız musibeti bir kere daha açıkça bildirmektedir. Birincisi müsbet bir davranış, ikincisi ise o müsbet davranışı yapmadığımızda uğrayacağımız menfî neticedir. Müsbet olan, iyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesini yerine getirmemizdir. Menfi netice ise, vazifemizi yerine getirmediğimiz takdirde uğrayacağımız musibetlerdir. İnsanın bu dünyada başına gelebilecek musibetler, belâlar bir tek cinsten ibaret olmayıp çok çeşitlidir.

Kötü kimselerin toplumların başına musallat olması, idarecilerin işledikleri zulümler yüzünden toplumun fitnelere sürüklenmesi, müslümanlar arasında düşmanlıkların ortaya çıkması ve benzer musibetler, her ferdi içine alan umûmî mahiyetteki belâlardır. Daha önceki hadislerde de geçtiği gibi, bunlar helâke, çöküş ve yok oluşa sebeb olan hallerdir. İyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesini ihmal eden veya terkeden toplumlar, bu belâlara müstehak olurlar.

Musibet ve belâ anında yapılan duanın da kabul edilmeyeceği, bu hadiste açık bir şekilde bildirilmektedir. Çünkü musibetlerin gelmesine sebeb olan kötülüklere karşı mücadele edilmemiş, ma'rûfu emir ve münkeri nehiy görevi yapılmamıştır. Böylece duanın kabul edilebilmesi için gerekli şartlar da yerine getirilmemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesi yerine getirilmezse, Allah azabını gönderir.
2. Gücü yetenler iyiliği tavsiye edip, kötülükten sakındırma görevini yerine getirmeyince, ceza bütün topluma şâmil olur.

3. Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet etmeyenlerin duaları da kabul olunmaz.

4. Dînî bir hakikatı, önemli bir meseleyi tebliğ ederken, söze yeminle başlamakta bir sakınca yoktur.

196- الْحَادي عشَرَ: عنْ أَبِي سَعيد الْخُدريِّ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عندَ سلْطَانٍ جائِرٍ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ .

196. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cihadın en faziletlisi, zâlim sultanın karşısında hakkı ve adaleti söylemektir."

Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 13. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 37; İbni Mâce, Fiten 20

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

197- **الثَّاني عَشَر** : عنْ أَبِي عبدِ اللَّه طارِقِ بنِ شِهابِ الْبُجَلِيِّ الأَحْمَسِيِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ رجلاً سأَلَ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وقَدْ وَضعَ رِجْلَهُ في الغَرْزِ : أَيُّ الْجِهادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ : «كَلِمَةُ حقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جائِر » رَوَاهُ النسائيُّ بإسنادٍ صحيحٍ .

« الْغَرْز » بِعَيْنٍ مُعْجَمةٍ مَفْتُوحةٍ ثُمَّ راءٍ ساكنة ثم زَاي ، وَهُوَ ركَابُ كَورِ الْجمَلِ إِذَا كَانَ مِنْ جِلْدٍ أَوْ خَشَبٍ ، وَقِيلَ : لاَ يَخْتَصُّ بِجِلدٍ وَخَشَبٍ .

197. Ebû Abdullah Târık İbni Şihâb el-Becelî el-Ahmesî *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ayağını özengiye koymuş vaziyette iken, bir adam:

– Hangi cihad daha faziletlidir, diye sordu? Peygamberimiz:

– "Zâlim sultan katında söylenen hak söz" buyurdular.

Nesâî, Bey'at 37. Ayrıca bir önceki hadisin kaynaklarına bakınız.

Târık İbni Şihâb el-Becelî

Sahâbe-i kirâmdan olup, Ebû Abdullah künyesiyle anılır. Büceyle kabilesinden Ahmes kolundan olduğu için, el-Becelî ve el-Ahmesî nisbeleriyle bilinir. Hem Câhiliye döneminde yaşadı, hem de Peygamber Efendimiz'le islâm döneminde dost oldu. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in halifelikleri döneminde 34 savaşa iştirak etti. Hulefâ-yi Râşidîn ve diğer sahâbîlerden hadis nakletti. Rivayet ettiği hadislerden bir kısmı Sünen eserlerde yer alır.

Târık, Kûfe'ye yerleşmişti. 83 (702) senesinde orada vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Zâlimler, hak ve hukuk gözetmeyen, insanlara ezâ ve cefâ eden, adalet gibi bir faziletten mahrum olanlardır. Zulmün her çeşidi ve zâlimlerin herbiri çirkin, sevimsiz ve kötüdür. Ancak, yöneticiler zâlim olursa, zulüm toplumun lider kadrosunda ise, bu daha da çirkin, kötü ve yıkıcı olur. Zulüm, insanlık tarihinin her döneminde varolageldi. Nice zâlimlerin akibetini toplumlar müşahade etti. Bütün bunlara rağmen zulmün sonu da gelmedi. Peygamberler yeryüzünde şirki, küfrü ve bu ikisinden kaynaklanan zulmü ortadan kaldırmak üzere geldiler. Her peygamber, insanlık tarihi boyunca eşsiz adalet örnekleri sergiledi. Fakat insanoğlu, fıtrattan, hak ve hakikatten, Allah'ın gösterdiği yoldan sapıp yine zulme yöneldi. Kur'ân-ı Kerîm, bunların canlı ibret tablolarını, insanlığın gözleri önüne serer. Peygamber Efendimiz'in pek çok hadislerinde de, zulmün ne büyük bir musibet olduğu ısrarla bizlere hatırlatılır.

Kur'an ve Sünnet'in bu yol ve yön göstericiliğine rağmen tarih boyunca İslâm toplumlarında da zâlimlere ve zulümlere rastlamaktayız. Onların akıbeti de öncekilerden farklı olmadı ve kendilerinden sonrakiler için ibret verici oldu. Çünkü zulüm hiç bir zaman sürekli yaşamadı. Zâlimlerin âkibeti hep birbirine benzedi; neticede galib gelen mazlumlar oldu; çünkü Allah Teâlâ zâlime değil, mazluma yardım eder.

Adalet ya da zulüm konusunda toplumları değerlendirirken ele almamız gereken ilk merci ve vereceğimiz hükme esas teşkil edecek ilk mevki ve makam, yönetim mekanizmasıdır. Yönetimde ise ilk temel unsur, devleti

yöneten kişidir. Çünkü **toplumda yönetim, insanda beyin mesabesindedir. Nasıl insan vücudunda beyin fonksiyonlarını yitirdiğinde, bütün vücut fonksiyonlarını kaybederse, toplumda da yönetici kadro fonksiyon icra etmezse, toplumun diğer kademeleri de işlemez hale gelir.** O halde yönetim işin temelidir, esasıdır, "olmazsa olmaz"ıdır. Ayrıca, dokunulması, düzeltilmesi, tedavisi en zor fakat yaşamak için en lüzumlu olanıdır.

İşte yukarıda kısaca açıklamaya çalıştığımız, sebeblerden dolayı, zalim idarecinin karşısında hakkı söylemek en büyük cihaddır. Zira bu teşebbüste başarıya ulaşılırsa, hem zâlim kurtulmuş ve Allah'a kulluk şuuruna ermiş olur, hem de toplum zâlimin zulmünden kurtulmuş, en büyük fazilet olan adalete kavuşmuş olur. Böylece cihad başarıya ulaşmış, Allah'ın adının ve dininin yeryüzünde hâkimiyeti de sağlanmış olur. Yöneticiyi ikaz edecek olanlar öncelikle âlimlerdir. Halka düşen görev ise, zâlimin zulmüne rıza göstermemek, bu zulümlere ortak olmamak, kalbiyle buğz etmek ve zâlimlerin yaptıklarını kötü görmektir.

Cephede cihad eden kimse, korku ile ümit arasında olur. Gâlip mi gelecek, mağlup mu olacak? Bunu bilemez; fakat galibiyet için çalışır. Zâlim idareciye karşı çıkmak, bu görevi yapanın belki de hayatına malolacak bir cihaddır. Bu cihadı göze alanlar en büyük kahramanlardır. Çünkü ölümü göze almışlardır. Tarih boyunca görülen gerçek şudur: **Zâlimlere karşı çıkanlar, hayatlarını feda ederek, toplumları ve insanlığı kurtarmışlardır.**

Zâlim yöneticiler, yeryüzünü bir kan gölüne çevirirler. Onların zulmüne engel olmak maksadıyla, ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesini yerine getirenler, öncelikle kendileri mes'uliyetten kurtulmuş olurlar. Şayet yönetici ıslah olursa, kendisiyle birlikte topyekün insanlar kurtuluşa ererler. İslâmdaki cihadın gayesi de bundan ibarettir. Cihadda, bugünün merhametsiz, acımasız, insanlık dışı harblerinde olduğu gibi insan hayatına kasdetme ve önüne geleni öldürme asla söz konusu değildir. Bunun tam aksine, cihad, fert ve toplumu dünya ve âhiret saadetine ulaştıracak adalete dayalı bir nizam kurmak, yeryüzünde inanan-inanmayan herkesin, Allah'ın hâkimiyetine girmelerini temin edip, zâlimlerin zulmünden kurtulmalarını sağlamak için yapılan bir ibadettir. **Cihadda prensib şudur: Bir tek kişiyi**

mü’min yapmak, bin kâfiri yok edip ortadan kaldırmaktan daha faziletlidir. İslâm’ın gayesi insanları öldürmek değil, yaşatmaktır. Ama bu nizamın gelmesine karşı çıkan ve zulmün devamını isteyenlerle elbette harbedilir. Bunun kâidelerini de yine İslâm koyar.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cihad sadece cephede yapılan savaş olmayıp, çeşitli mertebeleri ve dereceleri vardır.

2. Ma’rûfu emir ve münkeri nehiy de cihaddır.

3. Adaletli olmayan, zâlim idarecilere karşı, hakkı söylemek cihadın en üstün mertebesidir.

4. Nasihat ehli âlimler, yöneticileri uyarmak zorundadırlar.

198- الثَّالِثَ عشَرَ : عن ابن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إِنَّ أَوَّلَ مَا دخَلَ النَّقْصُ عَلَى بَنِي إِسْرائيلَ أَنَّه كَانَ الرَّجُلُ يَلْقَى الرَّجُلَ فَيَقُولُ : يَا هَذَا اتَّقِ اللَّه وَدعْ مَا تَصْنَعُ فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ لِك ، ثُم يَلْقَاهُ مِن الْغَدِ وَهُو عَلَى حالِهِ ، فلا يمْنَعُه ذلِك أَنْ يكُونَ أَكِيلَهُ وشَرِيبَهُ وَقعِيدَهُ ، فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَ اللَّه قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ » ثُمَّ قال : { لُعِنَ الَّذِينَ كَفَروا مِنْ بنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ داوُدَ وعِيسَى ابنِ مَرْيمَ ذلِك بما عَصَوْا وكَانوا يعْتَدُونَ ، كَانُوا لا يَتَنَاهَوْنَ عنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ ما كانُوا يَفْعلُون صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَرى كثِيراً مِنْهُمُ يَتَوَلَّوْنَ الَّذينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ }

إلى قوله : { فَاسِقُونَ } [المائدة : 78، 81] ثُمَّ قَالَ : «كَلاَّ ، وَاللَّه لَتَأْمُرُنَّ بالْمعْرُوفِ ، وَلَتَنْهوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ، ولَتَأْخُذُنَّ عَلَى يَدِ الظَّالِمِ ، ولَتَأْطِرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْراً ، ولَتقْصُرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ قَصْراً ، أَوْ لَيَضْرِبَنَّ اللَّه بقُلُوبِ

بَعْضِكُمْ عَلَى بَعْضٍ ، ثُمَّ لَيَلْعَنكُمْ كَمَا لَعَنَهُمْ » رواه أبو داود، والترمذي وقال : حديث حسن .

198. İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İsrailoğulları arasında dinden sapma, ilk defa şöyle başladı:

Bir adam bir başka adama rastlar ve:

Bana baksana! Allah'dan kork ve yapmakta olduğun şeyi terket. Çünkü bu sana helâl değildir, derdi. Ertesi gün, aynı işi yaparken o adamla tekrar karşılaşır ve kendisini yaptığı kötü işten nehyetmediği gibi, onunla yiyip içmekten ve birlikte olmaktan da çekinmezdi. Onlar böyle yapınca Allah Teâlâ kalblerini birbirine benzetti. Sonra Resûl-i Ekrem şu âyeti okudu:

"İsrâiloğullarından kâfir olanlar Dâvud'un ve Meryem oğlu İsâ'nın diliyle lânetlenmişlerdir. Bunun sebebi, baş kaldırmaları ve aşırı gitmeleriydi. Birbirlerinin yaptıkları fenalıklara mani olmuyorlardı. Yapmakta oldukları ne kötü idi! Onlardan çoğunun inkâr edenleri dost edindiklerini görürsün. Nefislerinin onlara âhiret hayatı için hazırladığı şeyler ne kötüdür! Allah onlara gazab etmiştir, onlar azab içinde temelli kalacaklardır. Eğer Allah'a Peygamber'e ve ona indirilen Kur'an'a inanmış olsalardı, onları dost edinmezlerdi, fakat onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir" [Mâide sûresi (5), 77-81]**.**

Hz. Peygamber bu âyetleri okuduktan sonra şöyle buyurdu:

"**Hayır, Allah'a yemin ederim ki, ya iyiliği emreder, kötülükten nehyeder, zâlimin elini tutup zulmüne mani olur, onu hakka döndürür ve hak üzerinde tutarsınız; ya da Allah Teâlâ kalblerinizi birbirine benzetir, sonra da İsrâiloğullarına lânet ettiği gibi size de lânet eder."**

Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Tefsîru sûre (5), 6, 7

Yukarıdaki tercüme Ebû Dâvûd'un metnine aittir. Tirmizî'nin metninin tercümesi ise şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İsrâiloğulları günahlara daldıklarında, âlimleri onları nehyettiyse de onlar işledikleri günahları terketmediler. Bu defa âlimleri de onlarla birlikte oturdular, beraberce yediler, içtiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onların kalblerini birbirine benzetti. Dâvûd ve Meryem oğlu İsâ’nın diliyle onlara lânet etti. Bu onların isyan etmeleri ve haddi aşmaları sebebiyle idi.”

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yaslandığı yerden doğrulup oturarak:

“Hayır! Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, onları hakka boyun eğdirinceye kadar bu böyle devam edecektir” buyurdular.

Açıklamalar

Kur’ân-ı Kerîm’de olduğu gibi, Peygamber Efendimiz’in hadislerinde de geçmiş ümmetlerle ilgili bilgiler vardır. Bu hadîs-i şerif, İsrâiloğullarıyla ilgili bilgiler sunan ve metinde geçtiği üzere, Kur’an’ın konuyla alâkalı âyetlerine açıklamalar getiren bir rivayettir.

Bu rivayet, toplumun nasıl bozulmaya başladığını, niçin lânetlendiğini, yani Allah’ın rahmetinden mahrum bırakıldığını ve âkibetlerinin ne olduğunu gözler önüne sermektedir. Şayet halkta başlayan bozulmaya âlimler ve yöneticiler engel olmaz, ma’rûfu emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine getirmezlerse, bunun aksine kötülüklere göz yumar, kötülerle beraber düşer kalkarlarsa, onlarla yiyip içerlerse, Allah da onların kalblerini birbirlerine benzetir; günah işlemeyenlerin kalblerini, günah işleyenlerin kötülükleri yüzünden karartır. Çünkü onlar, günah işleyenleri günahlarından vazgeçirmemiş, aksine hoş görmüşlerdir. Böylece hepsinin kalbleri katılaşmış, hakkı ve hayrı kabulden uzaklaşmış, isyanları sebebiyle rahmetten de mahrum bırakılmışlardır.

Hz. Peygamber Kur’an âyetlerini de okuduktan sonra bizden şunları istiyor:

* İyiliği emredip kötülükten nehyetmek,

* Zâlimin elinden tutup zulmüne engel olmak,

* Zâlimi hakka döndürmek,

* Zâlimi hak üzerinde tutmak.

Şâyet bunlar yapılmazsa, Allah bizim kalblerimizi de birbirine benzetir. Sonra da İsrâiloğullarının lânetlendiği gibi lânete hak kazanırız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Açıktan işlenen günah ve kötülüklere engel olmak, yöneticilerin ve âlimlerin görevidir.

2. Yöneticiler ve âlimler kötülüğe göz yumar ve onu kendileri de işlerse, toplumun çürümeye ve çöküntüye gidişi hızlanır.

3. Kötülüğe ses çıkarmamak, kötülüğü teşvik ve yayılmasına vesile olmaktır.

4. Kötülükleri ortadan kaldırmak sadece sözle veya kalben buğz etmekle mümkün olmaz. Elle de müdahale şarttır, zulmü mutlaka önlemek gerekir. Bu yapıyı teşekkül ettirmek, müslümanlar için bir vecibedir.

199- الرَّابعَ عَشَر : عن أبي بَكْرٍ الصِّدِّيق ، رضي اللَّه عنه . قال : يا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تقرءونَ هَذِهِ الآيَةَ : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا علَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لا يَضُرُّكُمْ من ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ } [المائدة : 105] وإِني سَمِعت رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الظَّالِمَ فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَوْشَكَ أَنْ يَعُمَّهُمُ اللَّه بِعِقَابٍ مِنْهُ » رواه أبو داود ، والترمذي والنسائي بأسانيد صحيحة .

199. Ebû Bekir es-Sıddîk radıyallahu anh şöyle dedi:

Ey insanlar! Şüphesiz siz şu âyeti okuyorsunuz:

“Ey inananlar! Siz kendinize bakın, doğru yolda iseniz sapıtan kimse size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah’adır. İşlemekte olduklarınızı size haber verecektir” [Mâide sûresi (5), 105]. Oysa ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken işittim:

“Şüphesiz ki insanlar zâlimi görüp de onun zulmüne engel olmazlarsa, Allah’ın kendi katından göndereceği bir azabı hepsine umumileştirmesi yakındır.”

Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 8; Tefsîru sûre (5), 17. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 20

Açıklamalar

Hz. Ebû Bekir, insanların bu âyeti okuyup, gerçeği anlamadıklarından şikayetçidir. Yani herkes kendince müstakil, ferdî bir hayat yaşasın, kimse kimseye karışmasın tarzında bir anlayışa sahip olduklarından yakınmaktadır. Oysa müslüman olmanın, hak yolda bulunmanın gereklerinden biri de, gücünün yettiği kadar ma’rûfu emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine getirmektir. Bu konuyu daha önce yaptığımız izahlarla yeterince açıklığa kavuşturmuş bulunuyoruz.

Âyette kastedilen mâna, her fert kendi vazifesini yapar, İslâm toplumu da geneli itibariyle iyi hal üzere bulunur, hidâyet üzere gider, böylece fert ve toplum olarak müslümanlar doğru ve hak yolda olurlarsa, kâfirlerin, müşriklerin yabancı din ve milletlerin sapıklıkları onlara zarar vermez, tarzında anlaşılmalıdır. Yoksa, ben kötülük yapmıyorum ya, başkaları ne yaparsa yapsın diyerek, içinde yaşadığı toplumdan kopuk bir hayat süren ve onların dertleriyle ilgilenmeyenler, bizzat kendileri doğru yolu bulamamış, mes’uliyet hissine sahip olamamış sayılırlar. Neticede, toplumun yönetimini şerlilerin ve sapıkların ellerine teslim ederler. Bundan doğacak zararı da herkes çeker.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur’an ve Sünnet’i geneli içinde ve doğru olarak anlamak gerekir.

2. Ferdin ve toplumun ıslahı birlikte düşünülmeli, toplum ferde, fert topluma feda edilmemelidir.

3. Ferdî ihmallerden doğacak zarar, toplumu da etkiler. Aynı şekilde, sapıklığa düşmüş toplumlara gelen felâket, fertleri de kapsamı içine alır. Fertlerin iyiliği de ona engel olamaz. Çünkü iyiler, toplumun ıslahı için gerekeni yapmamışlardır.

24- باب تغليظ عقوبة من أمر بمعروف أو نهى عن منكر وخالف قولُه فِعله

İYİLİĞİ EMİR VE KÖTÜLÜKTEN

NEHYETTİĞİ HALDE SÖZÜ İLE İŞİ BİRBİRİNE AYKIRI OLAN KİŞİNİN ACIKLI SONU

Âyetler

قال اللَّه تعالى: { أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ. }

1. "Kitabı okumakta olduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi nasıl unutursunuz? Artık aklınızı başınıza almayacak mısınız?" Bakara sûresi (2), 44

Bundan önceki kısımda, iyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesinin ne kadar önemli bir görev ve ne büyük bir fazilet olduğunu açıklamaya çalıştık. Bu üstün ve önemli görevi yerine getireceklerin kendilerini mükemmel hale getirmiş, fazilet ve üstün ahlâk sahibi örnek kişiler olmaları gerekir ki, başkalarını da ıslah edip, onların faziletli, ahlâklı ve örnek kişiler olmalarını sağlayabilsinler. Aksi takdirde kendileri, sözleri ve davranışlarıyla çelişkiye düşerler.

İyiliği tavsiye edip kötülükten uzaklaştırmaya çalışanların, önce kendilerinin buna uymaları gerektiği ve sözleri ile davranışlarının çelişki teşkil etmemesi icab ettiği, önemine binaen ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Bu bir kaç âyet ile biraz sonra gelecek olan hadis, konunun müstakillen önemini ortaya koyucu niteliktedir. Bu konudaki naslar, elbetteki bunlardan ibaret değildir. Bakara sûresi'nin bu 44. âyeti, İbni Abbas'dan nakledildiğine göre, yahudilerin alimleri ile ilgili olarak nazil olmuştur. Medine'deki yahudilerin din âlimleri, kendilerine tabi olan ve onları taklid edenlere Tevrat'a uymalarını emrettikleri halde, Peygamber Efendimiz'in kendi kitaplarındaki sıfatlarını inkâr ederek, kendi sözlerine kendileri muhalefet ederlerdi. Yine onlar, insanları Allah'a itaata teşvik ederler, fakat kendileri günahlara dalarlardı; insanlara sadaka vermeyi öğütlerler fakat kendileri cimrilik yaparlardı. İsrâiloğullarının pek çok ihanetleri ve

nankörlükleri yüzünden lânetlendiğini bir önceki konuda açıklamaya çalışmıştık.

Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş ümmetlerin hallerini misâl vererek bizim onlardan ibret almamızı, düştükleri günah, isyan ve hatalara düşmememizi öğütler. Dolayısıyla her âyet, her zamanı ve her muhatabı bir cihetten ilgilendirir. Bu âyette, iyiliği emretmeyenlere değil, iyilik fiilini işlemeyenlere bir ikaz, bir ihtar ve tehdit vardır. Bu sebeble Allah Teâla Kur'an'da iyi ameller işlemeyi emredip de, kendileri yapmayanları kötülemiştir. Çünkü böyleleri, Allah'ın haramlarını önemsemeyen, hükümlerini hafife alan, ilmi kendisine fayda vermeyenlerdir. Peygamber Efendimiz:

"Kıyamet gününde insanların en şiddetli azaba uğrayanı, ilmi kendisine fayda vermeyen âlimdir" buyurmuştur (Süyûtî, *el-Fethu'l-kebîr*, I, 188).

İyiliği emretmek, şüphesiz ki iyidir. Fakat aklı olan, başkasının iyiliğini isterken kendini nasıl unutur? Başkasını irşad edip kendisini unutmak, başkasını kurtarıp kendisini ateşe atmak, aklın kabul edeceği bir şey midir?

Bir kimsenin insanlara va'z ve nasihat ederek, ilmini ortaya koyması ve kendisinin buna uymaması, hem kendini hem de ilmini yalanlamak anlamına gelir. Bu hal insanın kişiliğinde bir zıtlık, bir çatışma teşkil ettiği gibi, irşad etmek isterken saptırmak olur. Aklı olan böyle bir duruma düşmez. Çünkü insanlar, kendilerini irşad edenin söylediklerini kendisinin yapmadığını görünce, söylenenlerin asılsız veya önemsiz olduğu kanaatine varabilirler. Fuzûlî'nin şu beyti bunu ne güzel ortaya koyar:

Vâizin küfrün benim rüsvâlığımdan kıl kıyâs
Anda sıdk olsaydı ben takvâ şiâr etmez midim

Bir insanın söylediği sözün, yaptığı va'zın, ettiği nasihatın bir kıymeti ve kalblerde meydana getireceği bir tesir arzu edilir. Boş sözler, boş emirler bu tesiri nasıl icra edebilir?

Netice itibariyle bu âyet, fâsıkın, günahkârın doğru söylemek, iyiyi emretmek şartıyla va'z etmesini, nasihat yapmasını yasaklamamakla birlikte, bu gibilere gayet büyük bir uyarıyı ihtiva ediyor. Onların tutarsızlığını ve ahmaklığını ortaya koyuyor. Bunun özellikle akıl açısından

şaşılacak bir şey olduğunu belirtiyor. Bu âyetin muhatabları öncelikle âlimler, yöneticiler ve hükmetme yetkisine sahip olanlardır.

وقال تعالى:{ يَا أَيُّهَاالَّذِينَ آَمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ كَبُرَ مَقْتًا عِندَاللَّهِ أَن تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ }.

2. “Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah katında büyük gazaba sebeb olur.” Saf sûresi (61), 2-3

Doğru sözlülük ve verdiği sözü yerine getirmek, hakiki imanın gereklerinden biridir. Mü’minlere yalan söylemek yakışmadığı gibi, verdiği sözden caymak ve sözünün zıddını yapmak da yakışmaz. Çünkü yalan, vakar ve şahsiyete aykırıdır. Vakar ve şahsiyet ise imanın temellerinden biridir. Üstelik bu davranış, Allah’ın gazabını, kızgınlığını çeker. Allah’ın gazabına uğrayanların akibeti ise, hüsran ve pişmanlıktır.

İbrahim en-Nehâî der ki:

Üç âyeti insanlara anlatıp, açıklamaktan çekinirim, o âyetler şunlardır:

“Kitabı okumakta olduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi nasıl unutursunuz?” [Bakara sûresi (2), 44].

“**Ey iman edenler! Yapamayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?”** [Saf sûresi (61), 2-3].

“Ben size yasakladığım şeye kendim aykırı davranmak istemiyorum; dilediğim, gücümün yettiği kadar bozuk düzeni düzeltmekten ibarettir; başarım da yalnızca Allah’ın yardımıyladır; O’na dayandım ve sadece O’na yöneliyorum” [Hûd sûresi (11), 88].

وقال تعالي إخباراً عن شعيب صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم:
{وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ } .

3. “Size yasak ettiğim şeye, kendim aykırı davranmak istemiyorum.” Hûd sûresi (11), 88

Cenâb-ı Hak, Şuayb *aleyhisselâm*’dan bahsederek onun sözünü bize hatırlatmaktadır. Şuayb *aleyhisselâm*, kendi kavmini şirkten, insanların hakkını yemekten, fesat ve bozgunculuktan nehyedip, tevhide, ölçüyü ve

tartıyı tam yapmak suretiyle hak ve adaleti yerine getirmeye davet etmişti. Onun gayesi, kavminin âdet ve alışkanlıklarının aksine olan bu nasihatlar ve tekliflerle onların hürriyetlerini ellerinden almak, onları yaptıkları kötülüklerden çevirip de, o menhiyyatı kendisinin yapması değildi. Yani, Allah'a karşı siz günaha girmeyin ben gireyim, siz aldatmayın ben aldatayım, halkın mallarını siz yemeyin ben yiyeyim, siz istediğiniz gibi zevk u sefa yapmayın ben yapayım, demek istememiştir. Bunun tam aksine, gücünün yettiği nisbette insanları ıslah etmeyi gaye edinmişti. **Mürşidler, insanları düzeltmeye çalışanlar, öncelikle kendileri kurtuluşa ermiş olmalıdırlar.** Peygamberler en büyük mürşid ve muslihlerdir. İyiliği tavsiye edip kötülükten uzaklaştırmaya çalışanların onların ahlâkıyla ahlâklanmaları ve metodlarını çok iyi bilip uygulamaları gerekir. Kur'an ve Sünnet'in, peygamberlerin hayatlarından canlı tablolar sunmasının hikmeti de bu olsa gerektir.

Hadis

200- وعن أَبي زيدٍ أُسامة بْنِ حَارِثَةَ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « يُؤْتَـى بالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيامةِ فَيُلْقَى في النَّار ، فَتَنْدلِقُ أَقْتَابُ بَطْنِهِ ، فيَدُورُ بِهَا كَمَا يَدُورُ الحِمَارُ في الرَّحا ، فَيجْتَمِعُ إِلَيْهِ أَهْلُ النَّار فَيَقُولُونَ : يَا فُلانُ مَالَكَ ؟ أَلَمْ تَكُن تَأْمُرُ بالمَعْرُوفِ وَتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ ؟ فَيَقُولُ : بَلَى ، كُنْتُ آمُرُ بالمَعْرُوفِ وَلاَ آتِيه ، وَأَنْهَى عَنِ المُنْكَرِ وَآتِيهِ » متفق عليه .

قولُهُ : « تَنْدلِقُ » هُوَ بالدَّالِ المهملة ، وَمَعْنَاهُ تَخْرُجُ . و « الأَقْتابُ » : الأَمْعَاءُ ، واحِدُهَا قِتْبٌ .

200. Ebû Zeyd Üsâme İbni Zeyd İbni Hârise *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* i şöyle buyururken işittim:

“Kıyamet günü bir adam getirilir ve cehennem ateşine atılır. Bağırsakları karnından dışarı çıkar ve onlarla birlikte değirmen döndüren merkeb gibi döner durur. Cehennem halkı onun yanına toplanırlar ve derler ki:

– Ey filân! Sana ne oldu? Sen iyiliği emredip kötülükten nehyetmez miydin? O kişi de:

– Evet, iyiliği emrederdim, fakat kendim yapmazdım, münkerden nehyederdim, fakat kendim yapardım, der.”

Buhârî, Bed’ül-halk 10; Müslim, Zühd 51

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, mü’min olan, hatta iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırmak gibi bir vazifeyi yapan bir kimsenin cehenneme girişini ve oradaki kötü akıbetini gözler önüne sermektedir. Dünyada kendisini tanıyan ve nasihatlarına muhatap olan, fakat uymadıkları için kendileri de cehenneme girmiş olanlar, onun burada bulunmasına ve bu ürkütücü ve ürpertici haline şaşarlar.

Bu çeşit hadisler **“terhib hadisleri”** diye adlandırılırlar. Yani, kötü, uygunsuz ve çirkin davranışlardan sakındıran hadislerdir. Bir kimsenin kendi söylediklerine kendisinin uymaması ve aksini yapmasının ne kötü bir davranış ve şahsiyetsizlik olduğunu, biraz önce geçen âyetlerin açıklamasında ifade etmeye çalışmıştık. Bu hadis, böyle kimselerin kıyamet gününde ne halde ceza göreceklerini müşahhas bir şekilde ifade etmesi açısından dikkate değer niteliktedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennem azabı haktır ve çeşit çeşit, derece derecedir.

2. Sözü ile davranışı birbirine aykırı olan, ilmi ile amel etmeyenlerin Allah katındaki cezaları şiddetlidir.

3. Günahkâr müminler de, suçları mikdarınca ceza çekmek üzere cehenneme gireceklerdir.

4. Hz. Peygamber cehennemin ve cehennemde azab görenlerin vasıflarıyla ilgili bilgiler vermiştir.

5. Ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesini yerine getirmek ve bunun gereğiyle amel etmek, cehenneme girmeye engel olur.

25- باب الأمر بأداء الأمانة

EMÂNETİ YERİNE GETİRMEK

Âyetler

قال اللَّه تعالى: {إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا } .

1. "Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder." Nisâ sûresi (4), 58

Bu âyetin tamamının anlamı şöyledir: **"Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel bir öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işitir ve görür."**

Emanet, insanın emin ve itimat edilir olması, kendine maddî ve manevî bir şeyin gönül rahatlığı ile korkusuzca teslim edilebilir ve istenildiğinde sağlam bir vaziyette alınabilir halde bulunması demektir. Ayrıca insanın bu eminliği sebebiyle, gerek Allah gerek insanlar tarafından herhangi bir surette kendisine bırakılmış olan şeye de emanet denilir. İnsan, Allah Teâlâ'nın emanetini taşıyan bir emin, bir vekil olma niteliğine sahip yegâne yaratıktır. Bu sebeble, bütün yaratıklar üzerinde hüküm ve tasarruf yetkisi, sadece insana verilmiştir. İnsan, bu yetkiyi ne kadar mükemmel kullanıp yerine getirir ve emaneti yerli yerine koyabilirse, kıymeti o derecede artar ve yükselir. Emanet ile hükmün, yani hâkimiyetin bu birbirinden ayrılmaması gereken alâkasından dolayı, önce emanet, arkasından da adaletle hükmetme emredilmiştir. O halde emin olmayanın adil olması herhalde düşünülemez. Bu üstün nitelikleri bir arada topladığı için, bu âyet-i kerîmenin, dinin ve şeriatın tamamını işaret yoluyla ifade ettiği ve ahkâm ayetlerinin esası kabul edildiği söylenmektedir.

İnsanın bütün davranışları, Rabbine, kendine ve halka karşı mükellef olduğu üç çeşit emanetin dışa akseden görüntüsüdür.

Rabbine karşı emanete riâyet eden bir kimse, Allah'ın hükümlerine, ilâhî kanunlara uyar. Bu, bütün uzuvları ilgilendiren vazifelerimizle doğrudan alâkalıdır. Çünkü insanın her uzvu kendisine verilen bir emanettir. Her emaneti, yerli yerinde ve Allah'ın rızasına uygun tarzda kullanmak, korumak gerekir. Aksi takdirde emanete hiyânet edilmiş olur.

İnsanın kendine karşı eminliği, din ve dünya işlerinde en doğru ve kendine en faydalı olanı tercih edip seçmesi, zararlı olan her şeyden uzak durmasıdır.

Halka karşı emanet sahibi olmak, insanların hak ve hukukunu gözetmek, onlara zarar ve ziyan vermemek, insanları aldatmamaktır. Yöneticilerin halka adaletli davranması, âlimlerin insanları hak olan yola, doğru itikada ve sahih amele sevketmesi, halkın da yöneticilere ve âlimlere hıyanetten sakınması bu emanetin gereklerindendir. Eşlerin birbirine karşı hak ve vazifeleri, ırz ve namuslarını korumaları, çocuklarını terbiye etmeleri de emanetin içinde sayılır.

O halde emanet, Allah'a karşı hak ve vazifeleri, kulların hukukunu, yani umûmî ve husûsî hukuku, bunlarla ilgili olan davranışları, sözleri, itikâdî, amelî ve ahlâkî alanı, maddî ve manevî hakların hepsini kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Âyet-i kerimedeki emir de bütün mükellefleri içine alır.

Müfessirlerden pek çoğu gibi, fakihler ve diğer İslâm âlimleri de bu âyetin özellikle emirler, iş başındaki idareciler hakkında nazil olduğu kanaatindedirler. Çünkü her işi ehline tevdi etmek ve adaletle hükmetmek onların görevidir. Ancak, herkesin bir sorumluluk taşıdığı gerçeği göz önüne alınınca emanetin, yükümlülüğü ölçüsünde herkesi ilgilendirdiği neticesine varılır.

وقال تعالى: {إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا } .

2. "Biz emaneti göklere, yere, dağlara sunmuşuzdur da onlar bunu yüklenmekten çekinmişler ve ondan korkup titremişlerdir. Pek zâlim ve çok câhil olan insan onu yüklenmiştir."

Ahzâb suresi (33), 72

Allah Teâlâ’nın göklere, yere ve dağlara sunduğu emanet, gerek kendi hukukuna, gerek insanların hukukuna yönelik emir ve yasaklardan, zorlama ve cebirle değil, rıza ve seçme hürriyetiyle yaptırmak istediği fiiller, vazife ve mükellefiyetlerdir. Bu emanet, gök, yer ve dağların dayanamıyacakları kadar zor, mes’uliyeti çok büyük bir yüktür. Bunların neleri kapsadığını bir önceki âyetin açıklamasında belirttik. Bu âyette, Allah Teâlâ bu yükün ağırlığını bizlere temsil yoluyla anlatmış, gök, yer ve dağların yüklenmekten korkup çekindiği ve titrediği bir yükü insanoğlunun yüklendiğini, bu sebeple de mes’uliyetimizi hissetmemiz gerektiğini hatırlatmıştır.

İnsanoğlu çok zâlim, haksızlığa ve başkasına eziyet etmeye çok yatkındır. Allah’ın ve kulların hukukunu yüklendiği halde, bunları gereği gibi yerine getirmediği için de kendine yazık etmektedir. Aynı zamanda çok câhildir. Çünkü âlim olsaydı, akıbetini bilir, düşünür ve zulmetmezdi.

Hadisler

201- عن أَبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، أن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « آيَةُ المُنَافِقِ ثَلاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وإِذَا آؤْتُمِنَ خَانَ » متفقٌ عليه.

وفي رواية : « وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وزعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ » .

201. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh’* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.”

Buhârî, Îmân 24; Müslim, Îmân 107-108. Ayrıca bk. Buhârî, Şehâdât 28, Vesâyâ 8, Mezâlim 17, Cizye 17, Edeb 69; Tirmizî, Îmân 14

Bir rivayette: **“Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendini mümin zannetse bile”** buyurulur (Müslim Îmân 109).

Açıklamalar

Münafık, içinden kâfir olup, dışından müslüman görünen kimsedir. Eğer bu görüntü imanda ise, nifâkı küfürdür. İmanda değilse amel

bakımından münafıktır. Münafıklık, Kur’an ve Sünnet’te üzerinde çok durulan bir konudur. Biz burada nifâk ve münafıklık konusuna girmeyeceğiz. İlgili bahislerde alâkası miktarınca bu konuya yer verilecektir. Bu hadis, ileride 690 ve farklı bir rivayetle 1546 numara ile tekrar gelecektir.

Münafıklık alâmetlerinden biri, emanete hıyanettir. Hıyanet, emanet edilen şeyde, dine, şeriata aykırı şekilde tasarrufta bulunmaktır.

Bu hadiste sayılan üç alâmetten birincisi, yani **yalan söylemek, sözün bozuk olmasına;** ikincisi yani **va’dinden dönmek, niyetin bozukluğuna;** üçüncüsü olan **hıyanet de fiilin, davranışın bozukluğuna delâlet eder.**

Bu alâmetler, bazan gerçekten müslüman olan birinde bulunabilir. O takdirde o kimseyi küfürle veya münafıklıkla mı itham edeceğiz? Halbuki bir müslümanın kâfir veya münafık olduğuna hükmetmenin câiz olmadığı, hatta bunun haram olduğu konusunda ümmetin icmâı vardır. İmam Nevevî, kendisinde bu nitelikler bulunan müslümanın münafığa benzediğini ve münafıkların ahlâkıyla ahlâklandığı fakat kâfir ya da münafık olmadığını söyler. Resûl-i Ekrem Efendimiz, müslümanların münafıklık alâmetlerini âdet ve ahlâk haline getirmemelerini ihtar eder ve onları bundan sakındırır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Münafıklık gerçekte kâfirliktir.

2. Yalan söylemek, va’dinden caymak ve emanete hıyanet etmek münafıklık alâmetidir.

3. Müslüman olduğu halde, kendisinde münafıklık alâmeti bulunan kimse, münafığa benzeyen ve onun ahlâkıyla ahlâklanan bir kimse olarak nitelendirilir. Böyleleri için kâfir ve münafık hükmü verilmez.

4. Müslümanlar, münafıklık alâmeti ve ahlâkından uzak durmalıdırlar.

202- وعن حُذيْفَة بنِ الْيمانِ ، رضي اللّٰه عنه ، قال: حدثنا رسولُ اللَّهِ صَلّى اللَهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حَدِيثْين قَدْ رَأَيْتُ أَحدهُمَا ، وَأَنَا أَنْتظرُ الآخَرَ : حدَّثَنا أَنَّ الأَمَانَة نَزلتْ في جَذْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ ، ثُمَّ نَزَلَ الْقُرآنُ فَعلموا

مِنَ الْقُرْآن ، وَعلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ ، ثُمَّ حَدَّثنا عَنْ رَفْعِ الأَمانَةِ فَقال : «يَنَـامُ الرَّجلِ النَّوْمةَ فَتُقبضُ الأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ ، فَيظلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْوَكْتِ ، ثُمَّ ينامُ النَّوْمَةَ فَتُقبضُ الأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ ، فَيظَلُّ أَثَرُهَا مِثْل أثرِ الْمَجْلِ ، كجَمْرٍ دَحْرجْتَهُ عَلَى رِجْلكَ ، فَنفطَ فتَراه مُنْتبراً وَلَيْسَ فِيهِ شَيءٌ » ثُمَّ أخذَ حَصَاةً فَدَحْرجَهَا عَلَى رِجْلِهِ ، فَيُصْبحُ النَّاسُ يَتبايَعونَ ، فَلا يَكادُ أَحَدٌ يُؤدِّي الأَمَانَةَ حَتَّى يُقَالَ : إِنَّ في بَنِي فَلانٍ رَجُلاً أَميناً ، حَتَّى يُقَالَ لِلَّرجلِ : مَا أَجْلدهُ مَا أَظْرَفهُ ، مَا أَعْقلَهُ ، وَمَا في قلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلِ مِنْ إِيمانٍ. وَلَقَدْ أَتَى عَلَيَّ زَمَانٌ وَمَا أُبَالِي أَيُّكُمْ بايعْتُ ، لَئِنْ كَانَ مُسْلماً ليردُنَّهُ عَليَّ دِينُه ، ولَئِنْ كَانَ نَصْرانياً أَوْ يَهُوديًّا لَيُرُدنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيه ، وأَمَّا الْيَوْمَ فَما كُنْتُ أُبايُعُ مِنْكمْ إلاَّ فُلاناً وَفلاناً » متفقٌ عليه .

202. Huzeyfe İbni’l-Yemân *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize iki olayı haber verdi. Bunlardan birini gördüm, diğerini de bekliyorum. Hz. Peygamber bize şunları söyledi:

“Şüphesiz ki emanet, insanların kalblerinin ta derinliklerine kök salıp yerleşti. Sonra Kur’an indi. Bu sayede insanlar Kur’an’dan ve sünnetten emaneti öğrendiler.” Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize emanetin kalkmasından bahsetti ve şöyle dedi:

“İnsan bir kere uyur ve kalbinden emanet çekilip alınır, ondan belli belirsiz bir iz kalır. Sonra bir kere daha uyur, yine kalbinden emanet alınır; bu defa da ayağının üzerinde yuvarladığın korun bıraktığı iz gibi bir eseri kalır. Sen onu içinde hiçbir şey olmadığı halde kabarık görürsün.” Daha sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* eline çakıl taşları alarak ayağının üzerinde yuvarladı. Sözlerine de şöyle devam etti:

“Neticede insan o hale gelir ki, insanlar alış-veriş yaparlar da, neredeyse emaneti yerine getirecek bir kişi bile kalmaz. Hatta şöyle

denilir:

“Filan oğulları arasında emin bir adam varmış.” Bir başka kişi hakkında da: “Ne kadar cesur, ne kadar zarif, ne kadar akıllı bir kişi” denilir. Oysa kalbinde hardal tanesi kadar bile iman yoktur.”

Şüphesiz ki bir zamanlar, sizin hanginizle alış-veriş yapacağıma aldırmazdım. Çünkü alış-veriş yaptığım kişi müslümansa, dini kendisini benim hakkımı vermeye yöneltirdi. Şayet hıristiyan veya yahudi ise, valisi benim hakkımı vermeye onu sevkederdi. Fakat bugün sizden sadece belli birkaç kişiyle alış-veriş yapıyorum. Buhârî, Rikak 35, Fiten 13; Müslim, Îmân 230. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 17; İbn Mâce, Fiten 27

Açıklamalar

Hadisin ravisi Huzeyfe, sahâbîler arasında fitneler, yani kıyametten önce ortaya çıkacak bir takım hâdiselerle ilgili olarak Peygamberimiz’in söylediklerini en iyi bilen kişi idi. Hadis kitapları onun bu yöndeki pek çok rivayetine yer verir.

Huzeyfe’nin burada bahsettiği ve Resûlullah’dan duyduğu iki hadisten biri, emanetin kalblerin derinliğinde yerleşmesi, ikincisi de, emanetin kalkması ile ilgili olandır. Burada zikredilen emanet, yukarıda geçen âyetlerin açıklamalarında ortaya koymaya çalıştığımız gibi, öz bir ifadeyle, Allah’ın ve insanların hukuku, Allah’ın kullarına farz kıldığı ibadetler, kısaca dinin kendisidir. Bütün bunlar dikkate alındığında, emanet kavramının ne derecede büyük ehemmiyet taşıdığı ortaya çıkmış olur.

Emanetin insanların kalblerinin derinliklerine yerleşmesi, kök salması onların fıtratında bu duygunun bulunduğunu ifade eder. Nitekim, Resûlullah Efendimiz, her doğanın fıtrat, yani İslâm üzere doğduğunu bildirir. Kur’ân-ı Kerîm ve Peygamberimiz’in sünneti, insanların emaneti daha iyi öğrenmesini ve uygulanmasını sağlamıştır. Çünkü onlar, farzı ve sünneti, haramı ve mübahı Kur’an ve hadisten alıp öğrendiler. Kur’an’ın yanında özellikle sünnetin de zikredilmesi, onun dinin ikinci kaynağı olduğunu, Kelâm-ı Kadîm olan Kur’an’ın nassına nisbetle ikinci dereceyi teşkil ettiğini ortaya koyar.

Peygamber Efendimiz’in emanetin kalkması sözüyle kastettiği, imanın zayıflaması, semeresinin azalması ve müslümanların hassasiyetinin kalmamasıdır. Çünkü hadisin devamında bunların meydana getirdiği olumsuz neticeleri görüyoruz.

İnsanın uyuması, emanetin ve imanın noksanlaşmasına yol açan, kötülük işlemeye sebeb olan gaflet halinden kinâyedir. İnsan Allah’ın Kitabından ve Rasûlü’nün sünnetinden gafil olduğunda haramlara dalar, günah işler ve neticede imanı zayıflar. Bütün bunlar emanetin kalkmasının, iman noksanlığının ve kalbin kararmasının alâmetleri sayılır. Kalb, iman nuru ile aydınlanır. İmanı olmayanın kalbi kara sayılır. Peygamber Efendimiz’in: *“Emaneti olmayanın, imanı da yoktur”* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 135) hadisi de emanetin öneminin, büyüklüğünün ve şümûlünün bir göstergesi sayılır.

İnsanın gafleti arttıkça, imanı zayıflar, eminliği ortadan kalkar, dînî hassasiyeti, hak ve hukuka riâyeti yok olur. Böylece kalbdeki siyah lekeler çoğalır ve kalb simsiyah kesilir. O zaman insan hainleşir. Alış-verişde hainlik yapmayan, dürüst olan parmakla gösterilecek kadar az kalır. Hatta “filan oğulları arasında emin bir adam varmış” diye dillere destan olur. Oysa onun kalbinde hardal tanesi ağırlığınca bile emanetten, imandan eser kalmaz, bulunmaz.

Bu hadis, zamanla insanların din ve iman cihetinde bozulacağını, emanetin yavaş yavaş ortadan kalkacağını ve insanların birbirine güvenlerinin kalmayacağını haber vermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İman ve emanet duygusu yaratılıştandır.

2. Kur’an ve Sünnet, insandaki fıtrî duyguların gelişmesini, öğrenilmesini ve uygulanmasını sağlar.

3. Emanet, imanı, Allah’ın ve kulların hukukunu, ilâhî teklifleri, kısaca dinin esasını ifade eden bir tâbirdir.

4. Dinde gösterilecek gaflet, imanın ve emanetin noksanlaşmasına sebeb olur.

5. Sünnet, Kur’an’ın hemen yanında yer alır ve dinin ikinci ana kaynağını teşkil eder.

6. Dînî hayat ve imanın tezâhürleri, âhir zamanda daha da zayıflar ve azalır.

203- وعن حُذَيْفَةَ ، وَأَبي هريرة ، رضي اللَّه عنهما، قالا : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «يَجْمعُ اللَّه ، تَبارك وَتَعَالَى ، النَّاسَ فَيُقُومُ الْمُؤمِنُونَ حَتَّى تَزْلفَ لَهُمُ الْجَنَّةُ ، فَيَأْتُونَ آدَمَ صلواتُ اللَّه عَلَيْهِ ، فَيَقُولُون : يَا أَبَانَا اسْتفْتحْ لَنَا الْجَنَّةَ ، فَيقُولُ : وهَلْ أَخْرجكُمْ مِنْ الْجنَّةِ إِلاَّ خَطِيئَةُ أَبِيكُمْ ، لَسْتُ بصاحبِ ذَلِكَ ، اذْهَبُوا إِلَى ابْنِي إبْراهِيمَ خَلِيل اللَّه ، قَالَ: فَيأْتُونَ إبْرَاهِيمَ ، فيقُولُ إبْرَاهِيمُ : لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِك إِنَّمَا كُنْتُ خَلِيلاً مِنْ وَرَاءَ وراءَ ، اعْمَدُوا إِلَى مُوسَى الذي كَلَّمهُ اللَّه تَكْلِيماً ، فَيَأْتُونَ مُوسَى ، فيقُولُ : لسْتُ بِصَاحِب ذلكَ، اذْهَبُوا إِلَى عِيسى كَلِمَةِ اللَّه ورُوحِهِ فَيقُولُ عيسَى : لَسْتُ بِصَاحِبِ ذلكَ. فَيَأْتُونَ مُحَمَّداً صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَيَقُومُ فَيُؤْذَنُ لَهُ ، وَتُرْسَلُ الأَمانَةُ والرَّحِمُ فَيَقُومَان جنْبَتَي الصراطِ يَمِيناً وشِمالاً ، فيَمُرُّ أَوَّلُكُمْ كَالْبَرْق » قُلْتُ : بأَبِي وَأُمِّي ، أَيُّ شَيءٍ كَمَرِّ الْبَرْق ؟ قال : « أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ يمُرُّ وِيَرْجِعُ في طَرْفَةِ عَيْنٍ ؟ ثُمَّ كَمَرِّ الريح ثُمَّ كَمرِّ الطَّيْرِ ؟ وَأَشَدُّ الرِّجالِ تَجْرِي بِهِمْ أَعْمَالُهُمْ ، ونَبيُّكُمْ قَائِمٌ عَلَى الصرِّاطِ يَقُولُ : رَبِّ سَلِّمْ ، حَتَّى تَعْجِزَ أَعْمَالُ الْعَبَادِ ، حَتَّى يَجئَ الرَّجُلُ لا يَسْتَطِيعُ السَّيْرَ إلاَّ زَحْفاً ، وفِي حافَتَي الصرِّاطِ كَلالِيبُ مُعَلَّقَةٌ مَأْمُورَةٌ بأَخْذِ مَنْ أُمِرَتْ بِهِ ، فَمَخْدُوشٌ نَاجِ وَمُكَرْدَسٌ في النَّارِ » وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ إِنَّ قَعْرَ جَهنَّم لَسبْعُونَ خَريفاً .

رواه مسلم .

قوله : « وَرَاءَ وَرَاءَ » هُو بالْفَتْحِ فِيهمَا . وَقيل : بِالضَّمِّ بِلا تَنْوينٍ ، وَمَعْنَاهُ: لسْتُ بِتلْكَ الدَّرَجَةِ الرَّفيعَةِ ، وهِي كَلِمةٌ تُذْكَرُ عَلَى سبِيل التَّواضُعِ . وَقَدْ بسِطْتُ مَعْنَاهَا في شَرْحِ صحيح مسلمٍ ، واللَّه أعلم .

203. Huzeyfe ve Ebû Hüreyre *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Şanı yüce ve üstün olan Allah, insanları bir araya toplar. Mü'minler ayağa kalkarlar ve cennet kendilerine yaklaştırılır. Âdem *aleyhisselâm*'a gelirler ve derler ki:

- Ey babamız! Bize cennetin açılmasını iste! Âdem der ki:

- Sizi cennetten çıkaran, babanızın hatasından başka ne ki? Ben bu işin ehli değilim. Siz, Allah'ın dostu olan oğlum İbrahim'e gidiniz. Bunun üzerine İbrahim'e giderler, o da:

- Ben bu işin ehli değilim. Ben geriden geriye, uzaktan halîl idim. Siz, Allah Teâlâ'nın kendisiyle konuştuğu Mûsâ'ya gidiniz der. Onlar Mûsâ'ya giderler. Mûsâ kendilerine:

- Ben bu işin ehli değilim. Siz Allah'ın kelimesi ve ruhu olan İsâ'ya gidiniz, der. İsâ'ya geldiklerinde:

- Ben bu işin ehli değilim, diye karşılık verir. Bunun üzerine onlar, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e giderler. O da hemen ayağa kalkar ve kendisine şefaat için izin verilir. Emanet ve rahim (akrabalık bağı) gönderilir ve bu ikisi sıratın sağ ve solunda dururlar. Sizin ilk kafileniz şimşek gibi geçer. Ben:

– Annem babam feda olsun, şimşek gibi geçmek nedir? dedim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

–"Şimşeği görmediniz mi? Göz açıp yumacak kadar bir zamanda geçip gidiverir!" buyurdu. **Sonrakiler rüzgâr gibi, kuş gibi, koşucular gibi geçerler. Onları amelleri böyle süratli geçirir. Peygamberiniz sırat üzerinde durup şöyle der:**

–“Ey Rabbim! Selâmete çıkar, selâmete çıkar.”

Neticede, kulların amelleri kendilerini sırattan geçirmede âciz kalır. O kadar ki, yürümeye gücü yetmeyen bir adam oturağı üzerinde sürünerek gelir. Sıratın iki tarafında emrolunduklarını yakalamakla memur asılı çengeller vardır. Bazıları yaralanmış vaziyette kurtulur, bazıları da cehenneme yuvarlanır.”

Ebu Hüreyre’nin nefsi elinde olan Allah’a yemin ederim ki, cehennemin dibi yetmiş yıllık mesafe kadar derinliktedir. Müslim, Îmân 329

Açıklamalar

Umûmî mahiyetiyle kıyamet ahvalinden bahseden bu hadisin muhtevası oldukça açık ve anlaşılır niteliktedir.

İmam Nevevî’nin hadisi bu konuda zikretmesinin sebebi, emanetin önemi ve büyüklüğünü öne çıkaran bir rivayet olmasından dolayıdır. Ancak hadiste dikkat çeken bir kaç noktaya da kısaca işaret etmemiz faydalı olur, kanaatindeyiz.

Peygamberlerin ma’siyet, yani büyük ve küçük günahlar işleyip işlemedikleri konusunda âlimlerimiz çeşitli görüşler ileri sürer ve bu konuda deliller ortaya koyarlar. İşin teferruatına girmeden, genel olarak kabul edilen prensipleri şöyle hatırlatabiliriz:

* Nübüvvetle görevlendirildikten sonra, peygamberlere küfür izafesi asla câiz değildir. Onlar bundan tamamen ma’sumdurlar. Peygamber olmadan önce küfre nisbet edilip edilmeyecekleri konusunda görüş ayrılıkları vardır; ancak doğru olan ve çoğunluğun kabul ettiği, bunun da câiz olmadığıdır.

* Peygamberlerin büyük günah işlemedikleri konusunda âlimlerimiz arasında görüş birliği vardır. Hem şer’î deliller, hem de akıl bunun böyle olması gerektiğine işaret eder. Bu sebeble, konu üzerinde icmâ vaki olmuştur. Peygamberlere mahsus olan **“ismet”** sıfatı da bunu gerektirir.

* Peygamberlerde sehv ve nisyan, yani yanılma ve unutma gibi hallerin olabileceğini bazı âlimler kabul etmemişler ve bu yönde gelen rivayetleri tevil etme yoluna gitmişlerdir. Âlimlerin büyük çoğunluğu ise, sehv ve

nisyanın olabileceğini, nitekim olduğunu söylemişlerdir ki, doğru olan da budur.

* Peygamberler büyük günahlardan korunduğu gibi, küçük günahlardan da korunmuşlardır. Onların **“zelle”** denilen hataları ise, cezayı gerektirmeyen, kul olmanın gereği fiillerdir. Âlimlerimiz bu konuda görüş birliği içinde olup aralarında ihtilaf yoktur.

Bu hadiste, bazı peygamberlerin kendi hatalarını anarak mü’minleri başka peygamberlere göndermeleri, onların tevâzuunun işareti ve neticede şefaatın derece derece olduğunu anlatmak, Hz. Peygamber’in mevkiinin yüceliğini onlara öğretmek istemelerinin bir sonucu kabul edilir.

Emanet ile sıla-i rahimin sırat köprüsünün iki yanına getirilmeleri, her ikisinin dindeki ehemmiyetinin ve mevkiinin büyüklüğü sebebiyledir. Bunlar, Cenâb-ı Hakk’ın dilediği şekil ve suret içinde canlı birer varlık olarak orada duracaklar, sırattan geçenlerden haklarını isteyeceklerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yeniden dirilme, mahşer ve hesap haktır, gerçektir.
2. Peygamberler arasında derece ve mertebe farkları vardır. Peygamber Efendimiz’in mevkii diğer bütün peygamberlerin önündedir.
3. Şefaat vardır ve Peygamberimiz mahşerde şefaat edecektir.
4. Peygamberler, peygamber olmadan önce de büyük günahlardan masumdurlar. Peygamberlikten sonra onların işlediği **“zelle”** denilen küçük hatalar, kul olmalarının gereğidir.
5. Sırat köprüsü haktır.
6. Emanet dinin en önemli esaslarından biridir. Sıla-i rahim de dinimizin büyük önem verdiği bir ahlâk prensibidir. Bu ikisi sırattan geçmede bir ölçü olacaktır.

204- وعن أَبِي خُبَيْبٍ بضم الخاءِ المعجمة عبد اللَّهِ بنِ الزُّبَيْرِ ، رضي اللَّه عنهما قال : لَمَّا وَقَفَ الزبَيْرُ يَوْمَ الْجَمَلِ دَعانِي فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ ، فَقَالَ : يَا بُنَيَّ إِنَّهُ لا يُقْتَلُ اَلْيَوْمَ إِلاَّ ظَالِمٌ أَوْ مَظْلُومٌ ، وإِنِّي لاأُرَنِي إِلاَّ سَأُقْتَلُ

الْيَومَ مَظْلَوماَ، وَإِنَّ مِنْ أكْبَرِ هَمِّي لَدَيْنِي أفَتَرَى دَيْنَنَا يُبْقى مِنْ مالنا شَيْئاً ؟ ثُمَّ قَالَ : بعْ مَالَنَا واقْضِ دَيْنِي ، وَأَوْصَى بالثُّلُثِ ، وَثُلُثِهُ لبنيه ، يَعْنِي لبَنِي عَبْدِ اللَّه بن الزبير ثُلُثُ الثُّلُثِ . قَالَ : فَإِن فَضلِ مِنْ مالِنَا بعْدَ قَضَاءِ الدَّيْنِ شَيءٌ فثُلُثُهُ لِبَنِيك ، قَالَ هِشَامٌ : وكان وَلَدُ عَبْدِ اللَّهِ قَدْ ورأى بَعْضَ بَني الزبَيْرِ خُبيبٍ وَعَبَّادٍ ، وَلَهُ يَوْمَئذٍ تَسْعَةُ بَنينَ وتِسعُ بَنَاتٍ . قَالَ عَبْدُ اللَّه : فَجَعَل يُوصِينِي بديْنِهِ وَيَقُول : يَا بُنَيَّ إِنْ عَجزْتَ عنْ شَيءٍ مِنْهُ فَاسْتَعِنْ عَلَيْهِ بموْلايَ . قَالَ : فَوَاللَّهِ مَا دَريْتُ ما أرادَ حَتَّى قُلْتُ يَا أَبَتِ مَنْ مَوْلاكَ ؟ قَالَ : اللَّه . قال : فَواللَّهِ مَا وَقَعْتُ في كُرْبَةٍ مِنْ دَيْنِهِ إِلاَّ قُلْتُ: يَا مَوْلَى الزبَيْرِ اقض عَنْهُ دَيْنَهُ ، فَيَقْضِيَهُ . قَالَ : فَقُتِلَ الزُّبَيْرُ وَلَمْ يَدَعْ دِينَاراً وَلاَ دِرْهَماً إِلاَّ أَرَضِينَ ، مِنْهَا الْغَابَةُ وَإِحْدَى عَشَرَةَ داراً بالْمَدِينَةِ . وداريْن بالْبَصْرَةِ ، وَدَارَاً بالْكُوفَةِ وَدَاراً بِمِصْرَ . قال : وَإِنَّمَا كَانَ دَيْنُهُ الذي كَانَ عَلَيْهِ أَنَّ الرَّجُلَ يَأْتَيهِ بِالمالِ ، فَيَسْتَودِعُهُ إِيَّاهُ ، فَيَقُولُ الزُّبيْرُ: لا وَلَكنْ هُوَ سَلَفٌ إِنِّي أَخْشَى عَلَيْهِ الضَّيْعةَ . وَمَا ولِي إِمَارَةً قَطُّ وَلا جِبَايةً ولا خَراجاً ولا شَيْئاً إِلاَّ أَنْ يَكُونَ في غَزْوٍ مَعَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أَوْ مَعَ أَبِي بَكْر وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ رضي اللَّه عنهم ، قَالَ عَبْدُ اللَّه : فَحَسَبْتُ مَا كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ فَوَجَدْتُهُ أَلْفَيْ أَلْفٍ وَمائَتَيْ أَلْفٍ، فَلَقِيَ حَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ عَبدَ اللَّهِ بْن الزُّبَيْرِ فَقَالَ : يَا ابْنَ أَخِي كَمْ عَلَى أَخِي مِنَ الدَّيْنِ ؟ فَكَتَمْتُهُ وَقُلْتُ : مِائَةُ أَلْفٍ . فَقَالَ : حَكيمٌ : وَاللَّه مَا أرى أَمْوَالَكُمْ تَسعُ هَذِهِ ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : أَرَأَيْتُكَ إِنْ كَانَتْ أَلْفَي أَلْفٍ ؟ وَمِائَتَيْ أَلْفٍ ؟ قَالَ : مَا أَرَاكُمْ تُطِيقُونَ هَذَا ، فَإِنْ عَجَزْتُمْ عَنْ

شَيْء مِنْهُ فَاسْتَعِينُوا بِي . قَالَ : وكَانَ الزَّبَيْرُ قدِ اشْتَرَى الْغَابَةَ بِسَبْعِينَ ومِائَة أَلْف، فَبَاعَهَا عَبْدُ اللَّهِ بِأَلف أَلفٍ وسِتِّمِائَةِ أَلْفَ ، ثُمَّ قَامَ فَقالَ : مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ شَيْء فَلْيُوافِنَا بِالْغَابَةِ ، فأَتَاهُ عبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعفر ، وكَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ أَرْبعُمِائةِ أَلْفٍ، فَقَالَ لعَبْدِ اللَّه : إِنْ شِئْتُمْ تَرَكْتُهَا لَكُمْ ؟ قَالَ عَبْدُ اللَّه : لا ، قال فَإِنْ شِئْتُمْ جعَلْتُمْوهَا فِيمَا تُؤخِّرُونَ إِنْ أَخَّرْتُمْ ، فقال عَبْدُ اللَّه : لا ، قال : فَاقْطَعُوا لِي قِطْعَةً ، قال عبْدُ اللَّه : لَكَ مِنْ هاهُنا إِلَى هاهُنَا. فَبَاعَ عَبْدُ اللَّهِ مِنْهَا فَقَضَى عَنْهُ دَيْنَه ، وَوَفَّاهُ وَبَقِيَ منْهَا أَرْبَعةُ أَسْهُمٍ وَنِصْفٌ ، فَقَدم عَلَى مُعَاوِيَةَ وَعَنْدَهُ عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ ، وَالْمُنْذِرُ بْنُ الزُّبيْرِ ، وَابْن زَمْعَةَ . فقال لَهُ مُعَاوِيَةُ : كَمْ قَوَّمَتِ الْغَابَةُ ؟ قالَ : كُلُّ سَهْمٍ بِمائَةِ أَلْفٍ قال: كَمْ بَقِي مِنْهَا ؟ قال : أَرْبَعَةُ أَسْهُمٍ ونِصْفٌ ، فقال الْمُنْذرُ بْنُ الزَّبَيْرِ : قَدْ أَخَذْتُ مِنْهَا سَهْماً بِمائَةِ أَلْفٍ ، وقال عَمْرُو بنُ عُثْمان : قَدْ أَخَذْتُ مِنْهَا سَهْماً بِمِائَةِ أَلْفٍ . وقال ابْن زمْعَةَ : قَدُ أَخَذْتُ مِنها سَهْماً بِمِائَةِ أَلْفٍ ، فَقَالَ مُعَاويةُ : كَمْ بَقِيَ مِنْهَا؟ قال : سَهْمٌ ونصْفُ سَهْمٍ ، قَالَ : قَدْ أَخَذْتُهُ بِخَمسينَ ومائَةِ ألف . قَالَ : وبَاعَ عَبْدُ اللَّه بْنُ جَعْفَرٍ نصِيبَهُ مِنْ مُعَاوِيَةَ بسِتِّمِائَةِ أَلْفٍ. فَلَمَّا فَرغَ ابنُ الزُّبَيْرِ مِنْ قَضاءِ دِيْنِهِ قَالَ بَنُو الزُّبْيرِ : اقْسِمْ بَيْنَنَا مِيراثَنَا . قَالَ : وَاللَّهِ لا أَقْسِمُ بيْنَكُمْ حَتَّى أُنَادِيَ بالموسمِ أَرْبَع سِنِين : أَلا مَنْ كان لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا فَلْنَقْضِهِ . فَجَعَلَ كُلَّ سَنَةٍ يُنَادِي في الْمَوسمِ ، فَلَمَّا مَضى أَرْبَعُ سِنِينَ قَسم بَيْنَهُمْ ودَفَعَ الثُّلث وكَانَ للزُّبَيْرِ أَرْبَعُ نِسْوةٍ ، فَأَصاب كُلَّ امْرَأَةٍ أَلْفُ أَلْفٍ ومِائَتَا

أَلْفٍ ، فَجَمِيعُ مَالِهِ خَمْسُونَ أَلْف أَلْفٍ ومِائَتَا أَلْف. رواه البخاري .

204. Ebû Hubeyb Abdullah ibni Zübeyr *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Cemel vak'ası gününde, (muharebe) durunca (babam) Zübeyr beni çağırdı. Ben de hemen ayağa kalkıp yanına vardım, dedi ki:

- Ey oğulcuğum! Bugün öldürülenler ya zâlim veya mazlumdur. Bana gelince, bugün mazlum olarak öldürüleceğim kanaatindeyim. En büyük düşüncelerimden biri, elbetteki borçlarımdır. Ne dersin, borçlarımızı ödedikten sonra malımızdan geriye birşey kalır mı? Sonra şöyle devam etti:

- Ey oğulcuğum! Malımı sat, borcumu öde. Malının kalanı olursa üçte birini vasiyet etti. Vasiyet ettiğinin üçte birinin de Abdullah'ın çocukları olan torunlarına verilmesini istedi ve:

- Borçları ödedikten sonra malımızdan birşey kalırsa, üçte biri senin oğullarına aittir, dedi.

Hişâm diyor ki:

- Abdullah'ın çocukları, Zübeyr'in Hubeyb ve Abbâd gibi bazı çocuklarının akranı idiler. O gün onun dokuz oğlu ile dokuz kızı bulunuyordu.

Abdullah der ki:

- Borcunu bana vasiyet edip duruyor ve:

- Ey oğulcuğum! Şayet borcumdan bir kısmını ödemekten aciz kalırsan, Mevlâm'dan yardım dile, diyordu. Allah'a yemin ederim ki, ben ne demek istediğini tam anlayamadım ve:

- Babacığım, Mevlân kim? dedim. O:

- Mevlâm, Allah! dedi.

- Allah'a yemin ederim ki, onun borcunu ödemekte sıkıntıya düştükçe:

– Ey Zübeyr'in Mevlâsı! Onun borcunu öde, derdim. Hemen ödeyiverirdi.

Zübeyr'in oğlu Abdullah sözüne devamla der ki:

Zübeyr, altın ve gümüş bırakmadan öldürüldü. Sadece bir bölümü Gâbe'de bulunan arazi bıraktı. Bir de on biri Medine'de, ikisi Basra'da, biri Kûfe'de ve biri de Mısır'da evler bıraktı. Abdullah sözüne şöyle devam etti:

Babamın üzerindeki borçlar şöyle olmuştu: Bir kimse kendisine gelir, ona bir emanet bırakmak ister, babam Zübeyr ise:

- Hayır, emanet olmaz, fakat borç olarak bırak. Çünkü ben onun zayi olmasından korkarım, derdi.

Zübeyr hayatı boyunca ne bir valilik, ne harac toplama memurluğu, ne de başka bir idârî görevde bulunmadı. Sadece Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* veya Ebû Bekir, Ömer ve Osman ile birlikte cihada iştirak etti.

Abdullah diyor ki:

Babamın üzerindeki borçları hesapladım, iki milyon iki yüzbin rakamını buldum.

Hakîm İbni Hizâm, Abdullah İbni Zübeyr ile karşılaştı ve:

- Ey kardeşimin oğlu! Kardeşimin borcu ne kadar? diye sordu. Borcu gizledim ve:

- Yüzbin, dedim. Bunun üzerine Hâkim:

- Allah'a yemin ederim ki, malınızın buna yeteceği kanaatinde değilim, dedi. Abdullah:

- İki milyon iki yüzbine ne dersin? deyince, Hâkim:

- Buna güç yetirebileceğinizi zannetmiyorum. Borçtan ödeme yapmakta âciz kalacak olursanız benden yardım isteyin, dedi. Abdullah diyor ki:

Zübeyr, Gâbe mevkiindeki araziyi yüz yetmişbine satın almıştı, Abdullah orayı bir milyon altı yüzbine sattı. Sonra kalktı ve:

- Kimin Zübeyr'de alacağı varsa, Gâbe'de bize gelsin! diye ilan etti. Bunun üzerine Zübeyr'den dörtyüz bin alacaklı olan Abdullah İbni Ca'fer, Zübeyr'in oğlu Abdullah'a geldi ve:

- Dilerseniz alacağımdan vazgeçip bağışlayayım, dedi. Abdullah:

- Hayır, dedi. Bunun üzerine Abdullah İbni Ca'fer:

- Şayet borcunuzdan bir bölümünü te'hir etmek isterseniz, benim alacağımı geri bırakabilirsiniz, dedi. Zübeyr'in oğlu Abdullah:

- Hayır, bunu da istemiyoruz deyince, Abdullah İbni Ca'fer:

- O halde bana araziden bir parça ayırın, dedi. Abdullah İbni Zübeyr de:

- Şuradan şuraya kadar olan arazi senin olsun, dedi.

Abdullah, kalan araziden bir bölümünü de sattı. Babası Zübeyr'in kalan borçlarını ödeyip bitirdi. Araziden dört buçuk sehim de arttı. Abdullah kalkıp Muâviye'nin huzuruna gitti. Orada Amr İbn Osman, Münzir İbni Zübeyr ve İbni Zem'a da vardı. Muâviye, Abdullah İbni Zübeyr'e:

- Gâbe'ye ne kadar değer biçildi? diye sordu. Abdullah:

- Her sehim için yüzbin, dedi. Muâviye:

- Bunlardan ne kadarı kaldı? dedi. Bunun üzerine Münzir İbni Zübeyr:

- Ben ondan bir sehimi yüzbine aldım dedi. Amr İbni Osman :

- Bir sehimini de ben yüzbine aldım dedi. İbni Zem'a:

- Bir sehimini de ben yüzbine aldım, dedi. Muâviye:

- Şimde geriye ne kadar kaldı? diye sordu. Abdullah İbni Zübeyr:

- Bir buçuk sehim, dedi. Muâviye:

- Kalan bir buçuk sehimi de ben yüz ellibine satın aldım, dedi. Abdullah İbni Ca'fer, kendi hissesini Muâviye'ye altı yüzbine sattı.

Abdullah İbni Zübeyr, babasının borçlarını ödeyip bitirince, Zübeyr'in diğer çocukları, Abdullah'a:

- Mirasımızı aramızda taksim et, dediler. Abdullah:

- Allah'a yemin ederim ki, dört sene süreyle hac mevsiminde:

Kimin Zübeyr'de alacağı varsa bize gelsin, borcunu ödeyelim, diye ilan etmedikçe, Zübeyr'in mirasını paylaştırmayacağım, dedi. Dört sene boyunca bu şekilde ilan etti. Dört sene geçince, mirası taksim etti ve (babası Zübeyr'in vasiyeti olan) üçte birini ayırdı. Zübeyr'in dört karısı vardı. Onlardan her birine bir milyon ikiyüzbin düştü. Buna göre Zübeyr'in bütün malı elli milyon iki yüzbin tutmaktadır. Buhârî, Farzü'l-humus 13

Abdullah İbni Zübeyr İbni Avvâm

Abdullah aşere-i mübeşşere dediğimiz cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan Zübeyr İbni Avvâm'ın oğludur. Kendisi de sahâbîdir. Kureyş kabilesinin Esed İbni Abdulüzza koluna mensubdur. Sahâbe arasında fıkıh bilgisiyle şöhret bulan ve kendilerine ***"âbâdile"*** *denilen dört Abdullah'dan biridir. Annesi, Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ'dır. Mü'minlerin annesi Hz. Âişe, Abdullah'ın teyzesidir. Ebû Bekir veya Ebû Hubeyb künyesiyle anılır.*

Mekke'den Medine'ye hicretten sonra, muhacirlerin ilk doğan çocuğu, Abdullah oldu. Adını da Peygamber Efendimiz koydu. Onun doğumu, müslümanlar arasında büyük bir sevinç yarattı. Çünkü yahudiler, müslümanlara sihir yaptıklarını ve çocuklarının olmayacağını söylüyorlardı. Allah, onların yalancılıklarını ve hilelerini böylelikle ortaya çıkardı.

Abdullah çok oruç tutan, geceleri çok namaz kılan, son derece cesur bir sahâbî idi. Yedi veya sekiz yaşlarında iken babası Zübeyr'in yanında gelip Peygamber Efendimiz'e biat etti. Çocuk denilecek yaşta, babası ile birlikte Suriye'nin fethine iştirak etti. Yermük harbinde bulundu. Babası Zübeyr'in komutasında Mısır'ın fethine giden 5000 kişilik yardımcı orduya da katıldı. Daha sonraki dönemlerde pek çok cihada ve fetihlere iştirak etti.

Hz. Osman döneminde Kur'an nüshalarının çoğaltılmasıyla görevlendirilen dört kişilik heyette o da vardı. Çünkü kendisi, sahâbenin kurra dediğimiz, Kur'an'ı güzel okuyanlarından biriydi. Hz. Osman'ın şehid edildiği olayda, diğer büyük sahâbî çocuklarıyla birlikte halifenin evini koruyanlar arasındaydı. Bu elim hadiseden sonra meydana gelen gelişmelerin içinde faal olarak yer aldı. Hz. Ali'ye karşı oluşan muhalefetin önde gelen üyelerindendi. Cemel Vak'ası'nda, piyadelerin kumandanı oldu. Hz. Ali'nin galibiyetinden sonra Medine'ye döndü. Muâviye zamanında Medine'de oturdu. Muâviye'nin, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesine karşı çıktı ve bunu kabul etmedi. Yezid'in hilafetini de kabul etmeyen Abdullah, ona açıkça cephe almayıp bekledi. Yezid onun üzerine ordular sevkettiyse de bir netice alamadı. Yezid'in ölümünden sonra 64 (683) senesinde ***"emîrü'l-müminîn"*** *ünvanıyla, Mekke'de kendisini halife ilan etti. Uzun mücadeleler ve kazandığı savaşlarla 10 yıl kadar İslam*

coğrafyasının bir bölümünde hâkimiyetini sürdürdü. Bu hâkimiyetin merkezi Mekke'de idi. Nihayet 73 (692) senesinde teslim olmayıp savaşarak öldü. Onun bu kahramanca direnişinde annesi Esmâ sürekli kendisini destekledi. (bk. 327. hadis) Abdullah öldürüldüğünde Şamlılar sevinerek tekbir getirdiler. Abdullah İbn Ömer :

*– **Doğduğu gün onun sevinciyle tekbir getirenler, öldürüldüğü gün tekbir getirenlerden daha hayırlıdır**, demiştir.*

*Abdullah, genç sahâbîlerin önde gelenlerindendi. Gençliğinde iyi bir eğitim görmüş, Resûlullah Efendimiz, Hz. Ebû Bekir, babası, annesi, teyzesi Hz. Âişe, Hz. Ömer, Hz. Osman'dan hadis rivayet etmiştir. Rivayet ettiği hadisler 33'dür. İbadete çok düşkün olması sebebiyle **"hamâmetü'l-mescid= mescid güvercini"** diye anılırdı. Kur'an tefsirinde de söz sahibi bir sahâbî idi. Cesareti, ibadeti, hitabeti nefsinde toplamış bir kişiliğe sahipti. Siyasetteki rolü de açıkça ortadadır. Onun hayatından bahseden kaynaklar ve özellikle İslâm tarihi kitapları Abdullah İbni Zübeyr'le ilgili geniş bilgiler sunarlar.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Abdullah İbni Zübeyr'in bu uzunca rivayeti **mevkûf** bir hadistir. Yani Resûl-i Ekrem'e nisbeti söz konusu olmayan, sadece sahâbeye ait bir rivayettir. Bu sebeble, Peygamberimiz'e aidiyeti kesin olan **merfû** rivayetler gibi, bir takım şer'î hükümlerin doğrudan kaynağı olması ihtilaflıdır.

Burada sözü edilen **Cemel Vak'ası**, Hz. Ali ile Hz. Aişe taraftarları arasında cereyan eden, İslâm tarihinin ilk üzücü olayıdır. Cemel, Arap dilinde deve anlamına gelir. Hicrî 36 yılında vuku bulan bu olay esnasında Hz. Aişe iri bir deveye bindiği için, olaya bu isim verilmiş, bindiği deve de "**asker"** diye adlandırılmıştır.

Bu hâdisede, iki taraftan birinin içinde yer alan herkes kendini mazlum, karşı cephede bulunanı da zâlim olarak görüyordu. Çünkü her grup, kendisinin doğru yolda olduğu inancı içindeydi. Müslümanlar arasında cereyan eden bir çok hâdisede durum bundan farklı değildir. Zübeyr İbni

Avvâm, bu olayla öldürülecek olursa, mazlum olduğunu ifade ile hak bildiği yolda hareket ettiğine inandığını beyan etmiş olmaktadır.

Zübeyr'in, sorumluluk hissi taşıyan bir müslümanın üstün hassasiyeti içinde, harp meydanında bile üzerinde bulunan borçlarını, kul hakkını düşünerek oğluna vasiyette bulunmasından alınacak ibretler vardır. Çünkü kul hakkı, Allah Teâlâ'nın affetmeyeceği günahlar arasında, ilk sıralarda yer alır.

Zübeyr İbni Avvâm, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahâbîlere olan tavsiyelerini bilen bir kimse olarak, malının miras kalanından üçte birini de vasiyet etmiştir. Peygamberimiz, malının üçte birinden fazlasını vasiyet etmek isteyen sahâbîlerin bu davranışlarını uygun görmemiş, geride kalan vârislere başkasına el açıp muhtaç olmayacak derecede mal bırakılmasını tavsiye etmişti. .

İnsan ne kadar mala sahip olursa olsun, o malın zâyi olması, değerini kaybetmesi, her zaman bir kıymet ifade etmemesi söz konusu olabilir. Çünkü dünya malı kalıcı değildir. Bu sebeple, Mevlâmız olan Allah Teâlâ'dan daima yardım istemeliyiz. İnançlı bir müslümanın takip etmesi gereken yol budur. Zübeyr çok güçlü bir imana ve buna bağlı olarak hayatının sonuna kadar devam ettirdiği sürekli bir amele sahipti. Oğlu Abdullah'a da işin bu yönünü, yani Allah'dan asla gâfil olmamayı ve O'ndan daima yardım istemeyi ısrarla tavsiye ederdi. Nitekim Abdullah da babasının bu tavsiyesini tutan hayırlı bir evlat olarak, sahih inançla sâlih amelin tatlı semeresini ve güzel neticesini defalarca görmüştür.

Kazanılan, elde edilen bir malın menşei, helâlliği ve haramlığı bilinmeli ve gerektiğinde bütün insanlar huzurunda beyan edilebilir olmalıdır. Bu, kişinin saygınlığı ve toplumun güvenilirliğini kazanmak açısından önemlidir. Abdullah İbni Zübeyr, babasının yöneticilik, harac ve vergi toplama memurluğu ya da başka idari bir görevde bulunmadığını özellikle hatırlatmakta, gelirinin elinin emeği ve ganimetten elde edildiğini bildirmektedir. Babasının, Peygamberimiz, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'la gazve ve cihadlara iştirak ettiğini söylemesinin sebebi budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İhtiyaç anında borç istemek ve borçlanmak câizdir.

2. Harp ve yolculuk gibi, kişinin geri dönüp dönmeyeceği bilinmeyen hallerde vârislerine vasiyette bulunması, şerîatın ruhuna uygun bir davranıştır.

3. Bir kimsenin ölümünden sonra, vârislerin öncelikle onun borçlarını ödemesi, sonra terekesini taksim etmesi gerekir.

4. Meşrû yollardan mal elde etmenin bir hududu yoktur.

5. Bir mü'min her hâl ü kârda Mevlâ'dan yardım istemelidir.

6. Emanetleri mutlaka yerine getirmek ve emanete hiyânet etmemek gerekir.

26- باب تحريم الظلم والأمر بردِّ المظالم

ZULÜM

ZULMÜN HARAMLIĞI VE HAKSIZ OLARAK ELDE EDİLEN ŞEYLERİ SAHİPLERİNE GERİ VERME GEREĞİ

Âyetler

قال اللَّه تعالى: { مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ. }

1. "Zâlimlerin hiçbir dostu ve sözü dinlenecek şefaatçısı yoktur." Mü'min sûresi (40), 18

Âyetin baş tarafının anlamı şöyledir: **"Ey Muhammed! Onları, yüreklerin ağıza geleceği, tasadan yutkunacakları, yaklaşan kıyamet günü ile uyar."**

Zulüm ve haksızlık yapanlar, dünyada, bu zulümlerine yardımcı olan bir takım bayağı kişiler bulabilirler. Zulümlerini de belli bir süre devam ettirmeleri mümkün olabilir. Fakat zulüm ebedî olmaz. Zâlimler, yaptıkları zulüm ve haksızlıkların cezasını Allah'ın huzurunda mutlaka görürler. Bu cezaya bazı kere dünyada da çarptırıldıkları olur. Onların bu hali başkalarına ibret olmaları içindir. Âhirette, hesabın görüleceği günde, zâlimlerin ne bir dostu, ne de Allah'ın huzurunda kendilerine şefaatçı olacak bir yardımcısı bulunacaktır. Zâlimle dost olmak ve zulmüne göz yummak da zulümdür.

{ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ. وقال تعالى: }

2. “Zulmedenlerin yardımcısı olmaz.” Hac sûresi (22), 71

Bu âyet-i kerîmenin baş tarafı şöyledir: **“Onlar, Allah’ı bırakıp, Allah’ın kendisine hiçbir delil indirmediği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar.”** Allah’ı bırakıp da hiçbir güç ve kuvveti olmayan cansız eşyalara, putlara ve bir takım ölümlü canlılara tapanlar, şirke düşmüş olurlar. Şirk ise en büyük zulümdür. Allah, zâlimleri kıyamet gününde dostsuz ve yardımcısız azap içinde bırakacaktır. Dünyada yaptıkları zulüm ve haksızlıkların cezasını orada çekecekler ve kendilerine merhamet olunmayacaktır. Çünkü onlar, Allah’ın kullarının haklarına tecâvüz etmişler ve Allah’ın emirlerini dinlememişlerdir.

وأما الأحاديث فمنها حديث أبي ذر المتقدم (انظر الحديث رقم 111) في آخر باب المجاهدة.

Hadisler

205- وعن جابر رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، واتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، حملَهُمْ على أَنْ سفَكَوا دِماءَهُمْ واسْتَحلُّوا مَحارِمَهُمْ » رواه مسلم .

205. Câbir *radıyallahu anh’* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Zulümden sakınıp kaçınınız. Çünkü zulüm, kıyamet gününde zâlime zifiri karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakınınız. Çünkü cimrilik sizden önceki ümmetleri helâk etmiş, onları birbirlerinin haksız yere kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevketmiştir.” Müslim, Birr 56

Açıklamalar

Zulüm, bir şeyin gereğini değil de zıddını yapmak, hakkı yerli yerine koymamak diye tarif edilir. Zulüm, başkasının hakkı üzerinde haksız bir tasarrufta bulunmak, herhangi bir konuda haddi aşmaktır. Haksız yere

başkasının malını almak, ırzına, namusuna sataşmak gibi uygunsuz davranışlar, zulüm diye adlandırılır.

Zulüm, adâletin zıddıdır. Adâlet bir fazilet, zulüm ise bir zillet, faziletsizlik, gayr-i ahlâkîlik ve haysiyetsizliktir. İslâm, yeryüzünde adâleti hâkim kılmayı, zulmün her çeşidini ortadan kaldırmayı hedefler, mensublarını, özenle zulümden sakındırır.

Zulmün kıyamet gününde karanlıklar olması, zâlimin o gün karanlıklar içinde kalarak yolunu bulamaması, zulmünün cezasının, şiddetli ve dehşetli olacağı anlamındadır. Zâlimler, dünyada zulmettiklerinin hayatlarını karartmış, onlara âdeta dünyayı zindan etmişlerdir. Şimdi burada hesap gününde karşılaştıkları acıklı manzara, mazlumlara yaptıklarının kendi başlarına gelmesinden başka bir şey değildir.

Zulüm, çoğunlukla Allah'dan başka dostu ve yardımcısı olmayan zayıflara, biçarelere yapılır. Bunu yapanlar ise kalbleri kararmış, Allah korkusundan mahrum kimselerdir. Çünkü kalblerinde Allah korkusu olsa ve hidâyet nurundan nasibleri bulunsa yaptıklarının sonunu düşünürler. İşte böyle kimselerin kıyamet günündeki cezaları, dünyada yaptıklarının karşılığıdır.

Hadîs-i şerifte, Peygamber Efendimiz'in mü'minlerin sakınmalarını, uzak durmalarını istediği ikinci konu cimriliktir. Cimrilik sebebiyle helâk oluş, bu dünyada olabileceği gibi, âhirette de olabilir. Hadisde geçen ve cimrilik diye dilimize aktardığımız **"şuh"** kelimesi, şiddetli cimriliği, sadece malda değil, her işte ve her iyilikte cimri davranmayı ifade eder. Cimrilik, dinimizin kötü karşıladığı ve helak edici huylardan saydığı bir davranıştır. Üstün ahlâk ve fazilet olan cömertliğin zıddıdır. Allah cömertleri över, cimrileri ise kötüler. Cimri, gerçekte Allah'ın olan malı, mülkü, ihsan edilen iyilikleri, Allah'ın kullarına vermekten yüz çeviren kimsedir. Allah, insanın bu kötü hasletlerini şöyle anlatır:

"De ki: "Siz, Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman bile, harcamakla tükenir endişesiyle elinizi sıkı tutardınız; insanoğlu zaten daima cimridir" [İsrâ sûresi (17), 100].

Cömertlik yerli yersiz saçıp savurmak değildir. Allah’ın kullarına, dikkatlice ve nimetin kıymetini bilerek vermektir. Nitekim, Cenâb-ı Hak bu konuda şu ölçüye uymamızı buyurur:

“Elini boynuna bağlayıp cimri kesilme, büsbütün de açıp tutumsuz olma, yoksa pişman olur, açıkta kalırsın” [İsrâ sûresi (17), 29].

Zenginler cimri davranır, fakirler de sabırsız olurlarsa, toplumun düzeni ve dengesi bozulur. Çünkü bir toplum içinde hem zenginler hem de fakirler bulunur. Bunların birbirlerine yardımcı olmaları gerekir. Aksi takdirde, tarihin her döneminde ve günümüzde de örnekleri görüldüğü gibi, toplumda çatışmalar, kan dökmeler başlar. Bu ise bir toplumun helâkine sebeb olur. İnsanlar kan dökmeyi, haramları helal saymayı meşru görmeye başlarlar. **Zenginle fakir arasındaki mesafe açıldıkça, zulüm artar ve her çeşidi icrâ edilmeye başlar.** Zulmün artması ve yayılması ise, yıkılışa yaklaşıldığının alâmeti sayılır. O halde cimrilik de zulmün sebeblerinden biridir. Zulümle bir arada zikredilmesinin böyle bir alâkaya dayandığını söyleyebiliriz. Bu hadis 564 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zulümden sakınıp kaçınmak, başkalarını da bu yönde uyarmak görevlerimiz arasındadır. Bu, Allah ve Resûlü’nün emridir.

2. Zulme sebeb ve vasıta olmak da aynı şekilde günahtır.

3. Zulüm büyük günahlardandır. Çünkü her zulümde, kulların hakkına tecâvüz vardır. Kıyamet günündeki cezası da şiddetli olacaktır.

4. Cimrilikden uzak durmak, sakınıp kaçınmak müslümanlar için bir vecibedir.

5. Zulüm ve cimrilik, haksız yere kan dökmenin, Allah’ın haramlarını helâl saymanın, çeşitli büyük günahların ve dinden sapmaların önde gelen sebeplerindendir.

6. Cimrilik, zulme de kaynaklık eder.

7. Adâlet ve cömertlik bir fazilet, bunların aksi olan zulüm ve cimrilik ise alçaklık ve düşüklüktür.

206- وعن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالِ : « لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا

يَوْمَ الْقِيامَةِ حَتَّى يُقَادَ للشَّاةِ الْجَلْحَاء مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاء
» رواه مسلم .

206. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“**Kıyamet gününde, haklar sahiplerine mutlaka verilecektir. Hatta boynuzsuz koyun için, boynuzlu koyundan kısas alınacaktır.”** Müslim, Birr 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 2

Açıklamalar

Kıyamet günü hakların sahiplerine verilmesi, dünya hayatında insanlara zulmedenlerle, başkalarının haklarını gaspedenlerin cezalandırılması, mazlum ve suçsuzların ise mükâfata nâil olmasıyla sağlanacaktır. *Riyazü’s-sâlihîn’* in çeşitli konularında, ilgili hadisler açıklanırken bunlara yer verilmiştir. Bilinmesi gereken şaşmaz hakikat, **“Zerre miktarı hayır ve iyilik yapan onun mükâfatını, zerre miktarı şer ve kötülük yapan da onun cezasını görür”** [Zilzâl sûresi (99), 7-9]. Mutlak adâlet, Allah Teâlâ’nın adâleti olup, hesap gününde tecelli edecektir. İman edenler için, âhiret inancı bütün dünyevi müeyyidelerin önünde ve üstündedir.

Bu hadis, kıyamet gününde hayvanların da dirilerek mahşer yerine getirileceğine delil teşkil eden rivayetlerden biri kabul edilir. Bu rivayet, Kur’ân-ı Kerîm’in: **“Vahşi hayvanlar bir araya gelip toplandığında...”** [Tekvîr sûresi (81) 5] âyetini açıklayıcı niteliktedir. Gerek Kur’ân-ı Kerîm, gerekse sahih sünnetde bu konuda pek çok deliller bulunabilir. Akıl ve din açısından bir engel bulunmadığı sürece, şer’î delilleri görünürdeki mânaları üzere bırakmak ve öyle anlamak dînî bir vecîbedir.

Kıyamet gününde, mahşer yerinde toplanmak, mutlaka sevap veya ceza vermek içindir denilemez. Boynuzsuz koyun için boynuzludan kısas almak, **kısas-ı mukâbele** denilen cinsten olup, mükellefler arasında yapılan kısasla bir alâkası yoktur. Çünkü hayvanların mükellefiyetle bir ilgisi bulunmamaktadır. Bu teşbih, her türlü hakkın hak sahibine verileceğini anlamamıza vesile olmaktadır. Mükellef olmayan hayvanlara bile böyle

davranılınca hareketinden sorumlu tutulan insana yapılacak muamelenin ne derece âdil ve hakkaniyetli olacağı kolayca anlaşılabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah mutlak adâlet sahibidir. Mahşer gününde bütün haklar sahiplerine verilecek ve kimseye zerre kadar zulüm yapılmayacaktır.

2. Zâlimler, insanların haklarını gasbedenler, kıyamet gününde cezalarını en ağır şekilde göreceklerdir.

3. Dünyada yapılan haksızlıklar, ölmeden önce sahiblerine iade edilerek helâlleşilmelidir.

4. Hayvanlar da kıyamette diriltilecektir.

207- وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : كُنَّا نَتحدَّثُ عَنْ حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، وَالنَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَيْن أَظْهُرِنَا ، وَلاَ نَدْرِي مَا حَجَّةُ الْوداع ، حَتَّى حمِدَ اللَّه رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَأَثْنَى عَليْهِ ثُمَّ ذَكَر الْمسِيحَ الدَّجَالَ فَأَطْنَبَ في ذِكْرِهِ ، وَقَالَ : « ما بَعَثَ اللَّه مِنْ نَبيٍّ إلاَّ أَنْذَرَهُ أُمَّتهُ : أَنْذَرَهُ نوحٌ وَالنَّبِيُّون مِنْ بَعْدِهِ ، وَإنَّهُ إنْ يَخْرُجْ فِيكُمْ فما خفِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ شَأْنِهِ فَلَيْسَ يَخْفِي عَلَيْكُمْ، إنَّ رَبَّكُمْ لَيس بأَعْورَ ، وَإِنَّهُ أَعورُ عَيْنِ الْيُمْنَى ، كَأَنَّ عيْنَهُ عِنبَةٌ طَافِيَةٌ . ألا إن اللَّه حرَّم علَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوالكُمْ ، كَحُرْمَةِ يوْمكُمْ هذا ، في بلدِكُمْ هذا ، في شَهْرِكُم هذا ألاَ هل بلَّغْتُ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ ، قال : « اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلاثاً ويْلَكُمْ أَوْ : ويحكُمْ ، انظُرُوا: لا ترْجِعُوا بَعْدِي كُفَّاراً يضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضِ » رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

207. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* aramızda iken Vedâ haccı’ndan söz ediyorduk, ama Vedâ haccı’nın ne olduğunu bilmiyorduk. Nihayet,

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah'a hamd ve senada bulundu, sonra da deccâldan bahsederek onun hakkında uzunca bilgi verdi. Şunları söyledi:

"Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber, ümmetini deccâl konusunda uyarmıştır. Nuh ve ondan sonraki peygamberler, ümmetlerini bu konuda uyarıp sakındırdılar. Şüphesiz ki o sizin aranızda çıkarsa, onun durumu ve hali size gizli kalmaz. Rabbinizin tek gözü kör olmadığı size gizli kalan, bilmediğiniz bir şey değildir. Deccalin ise, sağ gözü kör olup, sanki salkımından dışarı fırlamış yaş bir üzüm tanesi gibidir. Uyanık olunuz! Allah Teâlâ birbirinizin kanlarını ve mallarını, şu ayınızda bugününüzü haram kıldığı gibi, birbirinize haram kılmıştır. Dikkat ediniz, sizlere tebliğ ettim mi?"

Ashâb-ı kirâm:

- Evet tebliğ ettin, dediler. Peygamberimiz:

–"Allahım! Şahit ol" diye üç defa tekrarladı. Sonra da:

"Size yazık olur, bakınız, sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurup da küffara dönmeyiniz" buyurdular. Buhârî, Meğâzî 77. Bir bölümü için bk. Müslim, Îmân 274, Fiten 100

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin bu hadisi bu konuda zikretmesinin sebebi, müslümanların kanlarının ve mallarının birbirlerine haram kılındığını bildiren kısmı dolayısıyladır. Hadisin ihtiva ettiği deccâle dair bilginin yeri burası değildir. *Riyazü's-sâlihîn'*in son kısımlarında bu konuyla ilgili hadisler yer almaktadır. Orada yeterli bilgi verilmeye çalışıldı.

Vedâ haccı'na bu adın veriliş sebebi, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hac esnasında yaptığı konuşmada müslümanlara vedâ etmesindendir. Ayrıca bu hac, Peygamber Efendimiz kendisini dinleyen sahabe topluluğuna üç defa "**tebliğ ettim mi?"** diye soru yöneltmesi sebebiyle **"belağ haccı"**; ilk defa bu hacda Kâbe ve Mekke'ye hiçbir müşrik sokulmadığı için **"İslâm haccı"** diye de adlandırılmıştır.

Haksız yere kan dökmek, insanların canlarına ve mallarına göz dikmek, zulmün en büyüğüdür. Bunlar, inananlara hiç yakışmayan ve kendilerine

haram kılınmış olan davranışlardır. Bunu ancak kâfirler yapar, öyleyse kâfirlere benzememek, küfre asla dönmemek icab eder. Küfür, yani inkâr içinde bulunmak, zulüm içinde yaşamak ve zâlim olarak ölmek demektir. Âhiretteki karşılığı ise ebedî azabdır.

Hadisin son cümlesi 699 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl inancı, semavi dinler arasında müşterek konulardan birisidir. Herhangi bir dinden diğerine geçmiş değildir. Deccal İslâm ümmeti arasında ortaya çıkacaktır.

2. Deccâlin bir takım belirgin nitelikleri vardır. Peygamber Efendimiz onları bildirip, öğretmiştir.

3. Müslümanların kanı ve malı birbirine haram kılınmıştır. Haksız yere akıtılan kan, alınan mal gayri müslimin de olsa haramdır.

4. Fitneden ve fitneci olmakdan sakınmak gerekir.

5. Allah’ın ve Resûlullah’ın emirlerine uymak kişiyi zulümden ve fitnelerden korur.

208- وعن عائشة رضي الله عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ((مَنْ ظَلَمَ قِيدَ شِبْرٍ مِنَ الأرْضِ طُوِّقَهُ منْ سَبْعِ أَرَضِينَ)) متفقٌ عليه .

208. Âişe radıyallahu anhâ’ dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim bir karış mikdarı bir yere haksız olarak zulümle sahip olursa, o yerin yedi katı boynuna geçirilir.” Buhârî, Mezâlim 13, Bed’ül-halk 2; Müslim, Müsâkât 139-142. Ayrıca bk. Tirmizî, Diyât 21

Açıklamalar

Bu hadisin, Buhârî ve Müslim rivayetlerinin bazısından öğrendiğimize göre, Ervâ Binti Üveys adındaki bir kadın, yerimi işgal etti iddiasında bulunarak aşere-i mübeşşereden Saîd İbni Zeyd’i halifelik görevinde bulunan Mervân’a şikayet etmişti. Mervân, Saîd’e bir heyet göndererek durumu tahkik ettirmek istedi. Saîd ise, anılan yer kendine ait olduğu halde,

davayı kapatmak için orayı derhal kadına bıraktı ve ona beddua etti. Saîd duası makbul bir kişiydi. Nitekim kadın kör oldu ve o yerde bulunan kuyunun içine düştü ve orası kendisine mezar oldu. Çünkü Saîd ona:

Allahım! Eğer bu kadın yalancı ise gözünü kör et, evini de kendine kabir yap, diye beddua etmişti.

Saîd, bu davranışı sergilerken, Resûl-i Ekrem'den yukarıdaki hadisi duyduğunu söyledi. O, bu hadisteki tehditten şiddetle kaçınmanın yanında, böyle bir davada, haklı bile olsa adının geçmesini istemedi.

Yukarıda anılan kaynaklara bakılırsa, bu hadisin çeşitli rivayet şekilleri olduğu görülecektir. Bunlardan hareketle İslâm alimleri yeryüzünün de gökyüzü gibi yedi kat olduğunu söylemişler, bir karış yere sahip olanın, o yerin hem altına hem üstüne sahip olacağını, kimseye zarar vermeksizin o yerin üstüne dilediği kadar kat çıkabileceğini ifade etmişlerdir. Bazı istisnâî kayıtlar olmakla birlikte, yerin altı ile ilgili olarak da aynı haklar geçerli sayılmaktadır.

Birinin arâzisine tecâvüz ve malını gasbetmek en büyük zulümlerdendir. Her zulmün olduğu gibi, onun da kıyamet gününde cezası şiddetli ve çetindir. Peygamber Efendimiz, dünyada insanlar arasında yaygın olarak raslanan hudut ve arazi tecâvüzlerini ve bunun neticesinde ortaya çıkan pek çok kötülükleri, zulümleri, haksızlıkları, kan dökmeleri, kırgınlıkları, dargınlıkları uhrevî müeyyideleri hatırlatarak önlemeyi hedeflemiştir. Hadisin farklı bir rivayeti 1509 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zulmün her çeşidi haram kılınmıştır. Her çeşit zulmün âhiretteki cezası da şiddetlidir.

2. İnsanların haklarına tecavüzün her çeşidi zulümden sayılır.

3. Sahip olunan arazinin üstü ve altı da sahip olan kişiye aittir.

209- وعن أَبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ اللَّهِ لَيُمْلِي لِلظَّالِم فَإِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ ، ثُمَّ قَرَأَ : { وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِي ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَديدٌ } .

209. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiç şüphesiz Allah zâlime mühlet verir. Onu yakalayınca da kaçmasına fırsat vermez." Sonra şu âyet-i kerîmeyi okudu:

"Rabbin, zâlim bir kasaba halkını yakalarken işte böyle yakalar. O'nun yakalaması gerçekten çok acı ve çetindir." [Hûd sûresi (11), 102].

Buhârî, Tefsîru sûre (11); Müslim, Birr 61. Ayrıca bk. Tirmizî Tefsîru sûre (11); İbni Mâce, Fiten 22

Açıklamalar

Allah Teâlâ, suçluları cezalandırmada acele davranmaz. Onların suçlarından, zulümlerinden ve kötülüklerinden pişmanlık duyup tövbeye yönelmeleri için kendilerine mühlet verir; onlara süre tanır. Kâfirler, küfürden imana; zâlimler, zulümden adâlete, âsiler isyandan ibadete; günahkârlar, günahtan tövbeye; sapıklar, dalâletten hidâyete yönelebilirler. Bu sebeble Allah Teâlâ cezaları tehir eder, hatta bir çoğunu âhirete bırakır. İnsan, ömrünün sonuna kadar tövbe kapısının açık olduğunu bilir de bir gün bu kapıya gelirse, Allah tövbeleri kabul eder ve kullarına son derece merhametle muamele eder. Cenab-ı Hakk'ın mühlet vermesinin anlamı budur. Bu sebeble zâlimlere de rızık verir; onların dünyada yaşamasına, hatta uzun bir ömür sürmesine imkân tanır.

Bu hadis, dünyada mazlumlar için bir teselli kaynağıdır. Kendilerine verilen fırsat ve mühlete kapılıp aldanmasınlar diye, zâlimler için de ciddi bir tehdit teşkil eder. Allah Teâlâ, bu gerçeği şöyle beyan etmektedir:

"Sakın zâlimlerin yaptığından Allah'ı gafil sanma! O, sadece onları, gözlerin dehşetten donup kalacağı, bir noktaya dikilip bakacağı bir güne erteliyor" [İbrahim sûresi (14), 42].

Allah'ın zâlimleri yakalamasından maksat onları helâk etmesi, kahretmesi, işlerini bitirmesidir. Bu hal, ibret için bazan dünyada da olur. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu sözlerine delil olarak, Kur'an'ın ayetini getirmiştir. Çünkü Kur'an'ın bir çok âyetinde, daha önce helâk olan ümmetlerin mâcerası anlatılır. Nuh *aleyhisselâm'* ın kavmi, Âd ve Semûd'un, Lût kavminin, Medyen'in, Firavn'ın ve Firavn'a inananların

âkibetleri ne kadar acı, elem verici ve çetin olmuştur? Bunların her birinin oturduğu ülkeler, şehirler ve kasabalar, içlerindeki zâlimlerle birlikte helâk edilmiştir. Dünyada dolaşan zâlimlere Allah'ın mühlet vermesi, insanları aldatmamalıdır. Allah Teâlâ onların halinden şöyle haber verir:

"İnkâr edenlerin, öyle şehirlerde gezip dolaşması seni aldatmasın. Bu, kısa bir eğlenmeden ibarettir. Az bir zaman sonra varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü bir barınaktır!" [Âl-i İmrân sûresi (3), 196-197].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah zâlimlere, günahkârlara mühlet verir, fırsat tanır, fakat onları neticede cezalandırır.

2. Başkalarına ibret olması için, Cenâb-ı Hak bazı zâlimlerin cezasını dünyada verir. Onların yaşadıkları şehirleri, kasabaları helâk eder, tabiî afetler gönderir. İnsanlar, bunların sebeblerini iyi düşünmelidir.

3. Tövbe kapısı kıyamete kadar açıktır. Allah, yaptıklarına pişman olanların tövbelerini kabul eder.

4. Tövbede acele etmeli, ömrü iyi değerlendirmelidir.

210- وعن مُعاذٍ رضي اللَّه عنه قال : بعَثَنِي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : «إِنَّكَ تَأْتِي قوْماً مِنْ أَهْلِ الْكِتَاب ، فادْعُهُمْ إِلَى شَهَادة أَنْ لا إِلَهَ إلاَّ اللَّه ، وأَنِّي رسول اللَّه فإِنْ هُمْ أطاعُوا لِذَلِكَ ، فَأَعْلِمهُمْ أَنَّ اللَّه قَدِ افْترضَ علَيْهم خَمْسَ صَلَواتٍ في كُلِّ يوم وَلَيْلَةٍ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فَأَعلِمْهُمْ أَنَّ اللَّه قَدِ افْتَرَضَ عَلَيهمْ صدَقَةً تُؤْخذُ مِنْ أَغنيائِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرائهم ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فَإِيَّاكَ وكَرائِمَ أَمْوالِهم . واتَّقِ دعْوةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْس بينها وبيْنَ اللَّه حِجَابٌ » متفقٌ عليه .

210. Muâz *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni (yönetici olarak Yemen'e) gönderdi ve şunları söyledi:

“Sen kitap ehli olan bir topluma gidiyorsun, Onları, Allah’dan başka ilah olmadığına ve benim Allah’ın Resûlü olduğuma şahitlik etmeye dâvet et. Eğer onlar, bu dâvete uyup itaat ederlerse, Allah’ın kendilerine her bir gün ve gecede beş vakit namazı kesin olarak farz kıldığını bildir. Şayet buna da itaat ederlerse, Allah Teâlâ’nın, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere, kendilerine zekâtı mutlak surette farz kıldığını bildir. Buna da itaat edip uydukları takdirde, onların mallarının en gözde ve kıymetli olanlarını almaktan sakın. Mazlumun bedduasını almaktan da son derece çekin, çünkü onun bedduası ile Allah arasında bir perde yoktur.” Buhârî, Zekât 41, 63, Meğâzî 60, Tevhîd 1; Müslim, Îmân 29, 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 5; Tirmizî, Zekât 6; Nesâî, Zekât 46; İbni Mâce, Zekât 1

Açıklamalar

Bu hadis çeşitli rivayet şekilleri, az-çok farklı ifadeler, muhtelif sahâbîlerin nakli ile *Kütüb-i Sitte*’nin tamamında, hatta bazısında ayrı bahislerde bir kereden çok olmak üzere, yer almaktadır. Daha önceleri de hatırlatıldığı gibi, Muâz İbni Cebel, sahâbe arasında önemli görevler üstlenmiş biri idi. Onun bu resmî görevleri, henüz genç yaşlarında iken, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem’* in emriyle başlamış, daha sonra da devam etmiştir. Muâz’ın, Yemen’e vali ve zekât âmili olarak gönderilmesini konu alan bu hadis, bir çok fıkhî ahkâma da temel teşkil eder.

Tirmizî’nin rivayetinde belirtildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Muâz’ı Yemen’e gönderirken, kendisine şu soruları sorup cevaplarını almıştı:

- *Yemen’de ne ile hüküm vereceksin?*

- Allah’ın kitabı ile.

- *Kitap’ta bulamazsan?*

- Resûlullah’ın sünneti ile hüküm veririm.

- *Sünnette de bulamazsan?*

- Kendi reyimle ictihad ederim. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

"Resûlünün elçisini, Resûlünün hoşnud olduğu şeyde muvaffak kılan Allah'a hamdederim" buyurdular.

Muâz, Yemen'e hicrî dokuzuncu yılda gönderilmişti. O esnada, Yemen halkının büyük çoğunluğu Ehl-i kitap, yani hıristiyan ve yahudilerden müteşekkildi. Bazı kaynaklar, Yemen'deki Ehl-i kitabın yahudilerden ibaret olduğunu da söylerler. Her iki durumda da, Resûl-i Ekrem Efendimiz özellikle Ehl-i kitap olmalarını anarak, onları diğer müşriklerden ayırdı. Fakat onların Allah inancı bozuk olduğu ve bu konuda şirke düştükleri için, Muâz'a kendilerini bir olan Allah'a ve Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem'* in Allah'ın Resûlü olduğuna inanmaya dâvet etmesini emretmişti. Müslüman yöneticiler, kumandanlar ve bütün görevlilerin vazifesi, hangi din ve inanca bağlı olursa olsunlar bütün insanları öncelikle İslâm'a dâvettir. Bu dâvetin ilk merhalesi de kelime-i şehâdet, yani Allah'dan başka ilah olmadığını ve Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğunu kabul etmeye çağırmaktadır. Bu görev yerine getirilmeden, başka din mensuplarıyla savaşmak caiz görülmez. Fakat daha önce dine davet edilip kabul etmemiş olanların tekrar dâvet edilmesi icab etmez. Bazılarının zannetiği veya iddia ettiği gibi, yahudi ve hıristiyanların geçerli sayılacak bir imana sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Onların Allah inancı, tevhid akîdesinin tamamen dışında olup, yahudiler Allah'ı mahlûkâta benzetmek ve cisimleştirmek, hıristiyanlar da, Allah'a çocuk ve zevce isnad etmek, teslisi, uluhiyyeti baba-oğul-ruhu'l-kudüs diye üçe izafeyi caiz görmek suretiyle doğru yoldan ve tevhid akidesinden sapmışlardır. Böyle olduğu içindir ki, Kur'an'ın pek çok âyetinde onların şirkinden ve küfründen bahsedilmiş, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zamanından beri kendileri dine dâvet edilmiş ve onlarla cihad edilegelmiştir.

Ancak Ehl-i kitaptan olanlara karşı takınılan tavır, müşriklere ve putperestlere karşı takınılan tavırdan farklı olmuştur. Gerek Kur'an'ın âyetlerinden, gerek Peygamber Efendimiz'in hadislerinden ve özellikle tarih içinde dinimizin bu iki ana kaynağına dayanan uygulamalardan, konuyu açıklıkla görüp anlamamız mümkündür.

Bu hadiste sistemli bir biçimde gördüğümüz gibi, İslâm'a dâvet edilen toplumların veya fertlerin sadece kelime-i şehadeti dil ile ikrar etmeleriyle

yetinilmemekte, bu temel esası kabul ettikten sonra onun getirdiği ibadetlerin kabulü istenilmektedir. Burada sadece namaz ve zekât zikredilmiştir. Oruç ve haccın zikredilmemiş olması, İslâm'ın bu iki temelinin henüz o sırada farz kılınmadığı veya daha az öneme sahip olduğu gibi anlamlara gelmez. Çünkü oruç hicretin ikinci yılında, hac da hicretin dokuzuncu yılında, Muâz Yemen'e gönderilmeden bir kaç ay önce farz kılınmıştı. Dinin bir emrinin, bir tâlimatının önemsizliği de söz konusu olamaz. O halde, Peygamberimiz, o zaman için, Yemenliler açısından daha mühim ve öncelikli olanları bildirmek istemiştir. Burada farz kılınış sırasına veya öncelikli farz sırasına göre bir sıralama söz konusu olmayıp, nelerin farz olduğunu ve yerine getirilmesi gerektiğini bildirip öğreten bir açıklama vardır. Ayrıca bu tâlimat, kelime-i şehadet getirip müslüman olan bir kimsenin, dinin bütün emirlerini kabul etmiş sayılacağının da delili olmaktadır.

Kâfirler ilk önce yalnızca iman etmekle mükelleftirler; dinin diğer emirlerini yerine getirmekle mükellef değildirler; onları tedricen yerine getirirler, diyen âlimler de bu hadisi delil olarak gösterirler. Çünkü burada dine dâvette bir sıralama vardır.

"Zekâtın, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmesi" ifadesine bakarak, zekâtın toplanıldığı belde veya şehirden dışarı çıkarılmasının câiz olmayacağı görüşünü benimseyenler olmuş, ancak ulemanın büyük çoğunluğu bunun doğru olmadığını, fakirler ve zekât verilmeye layık olanlar nerede varsa onlara verilmesinin, şehir ve ülke hudutları dışına çıkarılmasının câiz olacağını kabul etmişlerdir. Sadece Ömer İbni Abdülaziz buna muhalefet ederek, Horasan'dan Şam'a getirilen zekâtı tekrar oraya iâde etmiştir.

Yukarıda zekâtla ilgili sözden Şâfiîler, sabî ve mecnunun mallarından zekât verilmesi gerektiği hükmünü çıkarmışlardır. Hanefîlere göre ise, zekâtın farziyeti için akıl ve büluğ şart kılındığından, sabî ve mecnunun mallarına zekat düşmemektedir.

"Zenginlerinden alınıp" sözü, devlet başkanının veya onun yetkili kıldığı kimselerin, zekât verecek miktarda malı olanlara, görevli memurlar gönderip zekât toplattırabileceğine delil kabul edilir.

Zekâtı toplayan görevliler, malın en iyisi, en kıymetlisi ve en seçkinini alamazlar; çok kötüsünü de almazlar. Malların orta halli olanlarından seçerler.

Bu hadis mazlumun bedduasından sakınmayı emreden, son cümlesi sebebiyle burada zikredilmiştir. Mazlumun duasının ve bedduasının makbul olacağı bu hadisten bir kere daha anlaşılmaktadır. Bir görevli, kendisine zekât farz olan bir kimsenin malının en kıymetli ve en gözde olanını alırsa, bu bir nevi zulümdür. Veya zekât verene karşı sert davranırsa diliyle ona eziyet etmiş olur ki, bu da bir zulümdür. O halde zulmün her çeşidinden sakınmak, kaçınmak ve uzak durmak gerekir.

Allah ile mazlumun arasında bir perde olmaması, isteğinin hemen kabul edileceğine delil sayılır. Çünkü perde bir engeli ifade eder, oysa mazlumun duası ile Allah'ın arasında böyle bir engel bulunmamaktadır. Bu tavsiye, hem zâlimin zulmünü önlemeye, hem de mazlumu sabretmeye teşvik edici niteliktedir. Dilimizde haksızlığa karşı sıkça kullandığımız "zâlimin zulmü varsa, mazlumun da Allah'ı var" atasözümüz gerçeği ne kadar veciz ifade etmiştir. Haksızlığa uğrayanın müslüman olması da şart değildir. Hangi din ve ırka mensup olursa olsun, insanlara zulüm yapmak dinimizde haram kılınmıştır. Hatta bunu daha geniş mânada yorumlamak mümkündür. Yani İslâm, bütün canlılara, insanlara, hayvanlara ve bitkilere bile merhametsizliği yasaklamıştır. Onların her birine karşı insanoğlunun görevleri vardır. Hadisimizi 1079 ve 1211 numara ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gayr-i müslimlerin ilk dâvet edilecekleri, kelime-i şehadet, Allah'dan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna iman esasıdır.

2. Bir gün ve bir gecede beş vakit namaz farzdır.

3. Zenginlerin mallarından zekât vermeleri farzdır. Zekât, fakirlere ait bir haktır.

4. Malda, zekât dışında farz olan bir hak yoktur.

5. Zekât toplamakla görevli memur, malın en iyisini değil, orta hallisini zekât olarak alır.

6. Kâfire ve dinen zengin olana zekât verilmez.

7. Mazlumun duası ve bedduası Allah Teâlâ tarafından reddedilmez.

8. Devlet reisi, valilerine nasihat ve tavsiyede bulunmak, Allah’dan korkmalarını istemek, zulümden sakındırmak gibi görevleri yerine getirmek zorundadır.

9. Haberi vâhid, dinde huccettir ve makbüldür. Onunla amel etmek vâciptir.

211- وعن أَبِي حُميْد عبْدِ الرَّحْمن بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه قال : اسْتعْملَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَجُلاً مِن الأَزْدِ يُقَالُ لَهُ : ابْـنُ اللُّتْبِيَّةِ عَلَى الصَّدقَةِ ، فَلَمَّا قَدِمَ قـال : هَذَا لَكُمْ، وَهَذَا أُهدِيَ إِلَيَّ فَقَامَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على الْمِنبرِ ، فَحمِدَ اللَّه وأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قال : « أَمَّا بعْدُ فَإِنِّي أَسْتعْمِلُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ على الْعمَلِ مِمَّا ولاَّنِي اللَّه ، فَيَأْتِي فَيَقُولُ : هَذَا لَكُمْ، وَهَذَا هَدِيَّةٌ أُهْدِيَت إِلَيَّ ، أَفَلا جلس في بيتِ أَبيهِ أَوْ أُمِّهِ حتَّى تأْتِيَهُ إِنْ كَانَ صادقاً، واللَّه لا يأْخُذُ أَحدٌ مِنْكُمْ شَيْئاً بِغَيْرِ حقِّهِ إِلاَّ لَقِيَ اللَّه تَعالَى ، يَحْمِلُهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ، فَلا أَعْرِفَنَّ أَحداً مِنْكُمْ لَقِيَ اللَّه يَحْمِلُ بعِيراً لَهُ رِغَاءٌ ، أَوْ بَقرة لَهَا خُوارٌ ، أَوْ شاةً تيْعَرُ ثُمَّ رفَعَ يَديْهِ حتَّى رُؤِيَ بَياضُ إِبْطيْهِ فقال : « اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ » ثلاثاً ، متفقٌ عليه .

211. Ebû Humeyd Abdurrahman İbni Sa’d es-Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ezd kabilesinden İbni Lütbiyye denilen bir adamı zekât toplamak üzere görevlendirmişti. Bu zât vazifesini yapıp Resûlullah’ın huzuruna gelince:

Şu mallar sizindir, şunlar da bana hediye edilenlerdir, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* minberde ayağa kalkdı ve Allah’a hamd ü senâdan sonra şöyle buyurdu:

“Size söyleyeceğime gelince: Allah Teâlâ’nın benim idareme verdiği işlerden birine sizlerden birini görevli tayin ediyorum, sonra da o kişi dönüp geliyor ve bana diyor ki:

Şunlar size ait olanlardır; şunlar da bana hediye edilenler.

Eğer o kişi sözünde doğru ise, babasının veya anasının evinde otursaydı da kendisine hediyesi gelseydi ya! Allah’a yemin ederim ki, sizden biriniz haksız olarak bir şey alırsa, kıyamet gününde o aldığı şeyi yüklenmiş vaziyette Allah’ın huzuruna çıkar. Ben sizden herhangi birinizin, Allah’ın huzuruna böğüren bir deve veya bir inek yahut da meleyen bir koyun yüklenmiş vaziyette mi çıkacağınızı kesinlikle bilemem.”

Sonra Resûlullah koltuklarının altının beyazı görülecek kadar ellerini yukarıya kaldırıp:

“Allahım! Tebliğ ettim mi?” buyurdu.

Buhârî, Hiyel 15, Zekât 3, Hibe 17, Cihâd 189, Eymân 3, Ahkâm 24; Müslim, İmâre 26-27. Ayrıca bk. Ebû Davûd, İmâre 11; Nesâî, Zekât 6

Abdurrahman İbni Sa’d es-Sâidî

Sahâbe-i kirâmdandır. Ensara mensup olup Ebû Humeyd künyesiyle meşhurdur. Uhud ve ondan sonraki gazvelere iştirak etmiştir.

Kendisinden, sahâbi Câbir İbni Abdullah’ın yanında, tâbiîn tabakasının ileri gelenlerinden Abbâs İbni Sehl, Urve İbni Zübeyr, Muhammed İbni Amr hadis rivayet etmişlerdir. Ebû Humeyd, Resûl-i Ekrem Efendimiz’den 120 hadis nakletmiştir. Buhârî ve Müslim’in Sahih’lerinde ittifakla rivayet ettikleri üç hadisi vardır. Ebû Humeyd, Muâviye’nin hilafetinin sonlarında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, zekâtın farz kılınmasından itibaren, çeşitli bölge ve şehirlere memurlar göndermek suretiyle zekâtı toplatmış ve zekâtın sarfedileceği yerlere gerekli gördüğü şekilde harcamıştır. Peygamberimiz’den sonra bütün halifeler ve İslâm devleti yöneticileri zekâtı bu şekilde toplayıp tevzi etmişlerdir. Yani zekât, devletin topladığı ve yerli yerine sarfettiği bir mali farizadır. Devletin topladığı zekât, emvâl-i zâhire denilen, hayvanların, arazilerin, madenlerin ve benzeri şeylerin

zekâtlarıdır. Emvâl-i bâtına denilen ve sahip olandan başkasının bilemeyeceği altın, gümüş, para gibi şeylerin zekâtını ise fertler kendileri vermekle yükümlüdürler. Bu konuda devletin sadece teşviki ve yönlendirmesi olabilir. İşin esası, kişinin dindarlığı ile alâkalıdır. Bu konudaki detaylar zekâtla ilgili eserlerde veya fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerinde yer alır.

Peygamber Efendimiz'in zekât toplamak için görevlendirdiği İbni Lütbiyye'nin zekât mallarının yanında kendisine verildiğini ifade ettiği hediyelerle dönmesi, Resûl-i Ekrem'in kızmasına ve bunu asla tasvib etmeyerek haramlığını hatırlatmasına sebep olmuştur. Zekât toplamakla görevlendirilen memurun hediye kabul etmesi câiz değildir. Çünkü memura hediye veren kişi, ödemesi gereken zekâtın bir kısmını ödememe karşılığında bunu vermiş olabilir ki, bu asla kabul edilemez ve câiz olmaz. Hediye kabul eden memur, herhangi bir şekilde vazifesine hıyanet veya su-i istimal yapmış da olabilir. Bu sebeble, devletin zekât ve vergi memurlarının aldığı hediye onlara haramdır. Bu hediyenin haramlığının sebebi memuriyettir. Aksi takdirde başkasına hediye vermek haram değil, bilâkis övgüye lâyık ve müstehap bir davranıştır.

Zekât malından haksız birşey alanın, kıyamet gününde Allah'ın huzuruna nasıl geleceği, bu münasebetle hatırlatılmış olmaktadır. Kendilerine hediye haram kılınanlar, hediye aldıkları takdirde, sanki ganimet malını çalmış gibi muamele göreceklerdir.

Burada, özellikle zekâtla ilgili olan bu yasak, aynı gâye ve maksatla olduğu takdirde bütün resmi görevlileri kapsar. Çünkü bu, hediye değil bir nevi rüşvet olur.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, cezası şiddetli olan her mühim tebliğatının sonunda yaptığı gibi, burada da, **"Allah'ım tebliğ ettim mi?"** buyurarak bütün ashâbın ve ümmetin dikkatini çekmiş ve onlara bu konuda son derece hassas olmalarını öğütlemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zekât dînî bir farîzadır ve İslâm devleti zekâtı bizzat kendisi toplar.
2. Zekât toplamakla görevli memurların hediye almaları haramdır.
3. Zekât memurunun hediye alması, ganimetten mal çalmak gibidir.

4. Memurların, devlet görevi yapmaları ve hükûmet adına iş görmeleri sebebiyle, hesap vermeleri gerekir.

212- وعن أَبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ كَانتْ عِنْدَه مَظْلمَةٌ لأَخِيهِ ، مِنْ عِرْضِهِ أَوْ مِنْ شَيْءٍ ، فَلْيتَحَلَّلْه ِمنْه الْيوْمَ قَبْلَ أَنْ لا يكُونَ دِينَارٌ ولا دِرْهَمٌ ، إنْ كَانَ لَهُ عَملٌ صَالحٌ أُخِذَ مِنْهُ بِقدْرِ مظْلمتِهِ ، وإنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سيِّئَاتِ صاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ » رواه البخاري .

212. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kimin üzerinde din kardeşinin ırzı, namusu veya malıyla ilgili bir zulüm varsa altın ve gümüşün bulunmayacağı kıyamet günü gelmeden önce o kimseyle helalleşsin. Yoksa kendisinin sâlih amelleri varsa, yaptığı zulüm mikdarınca sevaplarından alınır, (hak sahibine verilir.) Şâyet iyilikleri yoksa, kendisine zulüm yaptığı kardeşinin günahlarından alınarak onun üzerine yükletilir." Buhârî, Mezâlim 10, Rikak 48

Açıklamalar

Zulüm, insan hayatının her alanı ve safhasıyla ilgili olabilir. Bu alan, maddî veya manevî bir nitelik arzedebilir. Namus, şeref, haysiyet ve hürriyet gibi yüce duygular, hayatın temelini teşkil eder. Bunlara tecâvüz, zulmün en büyüklerinden sayılır. Diğer taraftan mal, can, yaşama hakkı, kazanç elde etme, teşebbüs hürriyeti ve benzeri hususlar maddî hayatın temel unsurları olup, bunlara yönelik haksızlıklar, zulmün daha yaygın olanı ve bilineni kabul edilir.

Manevî veya maddî hayata yönelik zulüm işleyenlerin, kıyamet günü gelmeden önce bir çıkış yolları vardır. O da kendilerine zulmettikleri kimselerle önce helâlleşmeleri, sonra da tövbeye yönelmeleridir. Bu helâlleşme, şayet üzerlerinde maddî haklar varsa onu ödeme, dünyada üzerlerine terettüp eden cezayı çekme, hak sahipleriyle helalleşme ve neticede Allah'a tövbe etmekle mümkündür. Zira kıyamet günü, altın ve

gümüşün olmayacağı bir hesaplaşma günüdür. O günde, herkes iyi veya kötü amellerinin karşılığını görecektir.

Buradaki hesaplaşma, sevapların alınması veya günahların yüklenmesi ile dengelenir. Yani, zâlim veya günahkâr birinin sevapları varsa, yaptığı zulüm veya işlediği günah sebebiyle, onun sevapları hak sahiplerine verilir. Şayet bu alınan sevapları, haksızlıklarını karşılamazsa, o takdirde hak sahiplerinin günahlarından alınıp onun üzerine yükletilir; böylece kimsenin kimsede hakkı kalmaz. Bu, ilâhî adâletin gereğidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Maddî ve manevî her çeşit zulüm ve haksızlıktan uzak durmak gerekir.

2. İnsanın malına, mülküne, canına tecâvüz zulüm olduğu gibi, namusuna, şerefine, haysiyetine tecâvüz de zulümdür.

3. Bilerek veya bilmeyerek zulüm ve haksızlık yapmış olan bir kimse, zulmettiği, kendilerine haksızlık ettiği kişilerle helâlleşmelidir.

4. Kıyamette hesaplaşma olacak, her hak sahibine hakkı eksiksiz verilecektir.

5. Zulüm ve haksızlık, sâlih amelleri bozar ve sevâbını da giderir.

213- وعن عبد اللَّه بن عَمْرِو بن الْعاص رضي اللَّه عنهما عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسانِهِ ويَدِهِ ، والْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ ما نَهَى اللَّه عَنْهُ » متفق عليه .

213. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların zarar görmediği kimsedir. Muhâcir ise, Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak duran kimsedir."

Buhârî, Îmân 4-5, Rikâk 26; Müslim, Îmân 64-65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Tirmizî, Kıyâmet 52, Îmân 12; Nesâî, Îmân 8, 9, 11

Açıklamalar

Bu hadis, Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'in **"cevâmiü'l-kelim"** olan yani az kelimeyle çok büyük anlamlar ifade eden sözlerinden sayılır. Hadiste kastedilen müslüman, kâmil bir imana ve sâlih amele sahip olan kimsedir. Yoksa, bu vasfı tam olarak taşımayan bir kimsenin, müslüman olmayacağı anlamına gelmez. Hadisin bazı rivayetlerinde **"elinden ve dilinden insanların salim kaldığı kimse"** şeklinde de gelmiştir (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 224; İbni Hacer el-Heysemî, *Mecmaü'z-zevâid*, III, 268).

İnsanın çok kullandığı iki uzvu el ve dil, hadiste özellikle anılmıştır. Çünkü yapılan kötülükler, başkasına zarar verme işi, yaygın olarak bu iki uzuvla ilgilidir. Dil, sövmenin, kötü sözün, lânetin, gıybetin, iftiranın, kovuculuğun ve benzeri kötülüklerin vasıtasıdır. El ise dövmenin, öldürmenin, yakıp yıkmanın, çalıp çırpmanın, bâtılı yazmanın ve benzeri fenalıkların vasıtası olan uzvumuzdur. Dilin ve elin sayılan kötülüklerinden uzak duranlar gerçek ve kâmil mü'min olma özelliğini kazanırlar. Kötülüklerden uzak durmak, yasaklananları işlememek; emredilenleri yapmaktan daha önemlidir. Bu sebeple fazilet ve takvânın ölçüsü, emirleri yerine getirmekten ziyâde, yasaklardan uzak durmaktır.

Muhacir, dinin emirlerini hakkıyla yerine getirebilmek için, bu imkânı bulamadığı vatanını terkederek, dininin emirlerini yaşayabileceği bir mekâna göç eden kimsedir. Buradaki anlamı ise, zikrettiğimiz zâhirî anlamı dışında, nefs-i emmârenin dâvet ettiği kötülüklerden, haramlardan uzak durmak ve onları terketmek anlamına gelen derûnî mânasıdır. Her iki gaye ile hicret etmek, yani kötülüklerden uzaklaşmak en büyük sevaplardandır.

Bu hadisi, 1569 numara ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hangi uzuvla ve hangi şekilde olursa olsun, müslümana eziyet yasaklanmıştır.

2. İslâm'ın ve imanın kemâli, maddî ve manevî olarak başkalarına eziyeti terketmekle elde edilir.

3. Müslümanın da bir takım noksanları olabilir. "Müslümanın noksanı olmaz" diyen mürcie fırkası, reddedilmiştir.

4. Din için hicret nasıl büyük bir fedâkârlık ve faziletse, Allah'ın haramlarından uzak durmak da bir hicret ve fazilet kabul edilir.

214- وعنه رضي اللَّه عنه قال : كَانَ عَلَى ثَقَل النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرةُ ، فَمَاتَ فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « هُوَ في النَّارِ » فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فوَجَدُوا عَبَاءَة قَدْ غَلَّهَا. رواه البخاري .

214. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhüma* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in seferde bazı yükleme hizmetlerini gören ve kendisine **Kirkire** denilen bir adam vardı. Adam öldü. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"O cehennemdedir" buyurdu.

Sahâbe gelip adamın evindeki eşyalarına baktılar; ganimet malından çaldığı bir abâ buldular.

Buhârî, Cihâd 190. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 34

Açıklamalar

Hadiste adı geçen **Kirkire** (veya bazı rivayetlere göre **Kerkere**) hakkında, onun sahâbe olduğu ve Resûlullah'ın bazı gazvelerinde hayvanlar üzerinde yük taşıdığı ve böylece ona hizmet ettiği dışında bir bilgiye sahip değiliz.

Bir insan sahâbi de olsa, hatta Peygamber'in hizmetinde de bulunsa, bu durum onun günah işlemesine ve neticede cehenneme girmesine mâni olmaz.

Nitekim Peygamberimiz, **Kirkire** isimli kişinin ölümü üzerine, onun cehennemde olduğunu söylemiştir. Bu bilgi, Allah Resulü'nün gayba ait verdiği bilgilerdendir. Bu durum, onun tebliğ ettiği Kur'an'ın dışında da vahiyler aldığının delillerinden sayılır.

Kirkire'nin cehennemde oluşunun sebebi, onun ganimetten; yani devlet hazinesinden bir mal çalmış olmasıdır. Çünkü bu hareket, büyük

günahlardandır. Büyük günah, cehenneme girme sebeblerinden biridir. Ancak, büyük günah işleyen mü'min cehennemde ebedî kalmayacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Devlet hazinesi amme malıdır. Amme malına ihanet ve onu çalmak, büyük günahlardan biridir. Böyle bir günahkârın cezası cehenneme atılmakdır.

215- وعن أَبي بَكْرَةَ نُفَيْعِ بنِ الحارثِ رضيَ اللَّه عنهُ عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « إِنَّ الزَّمَانَ قَدِ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّه السَّمواتِ والأَرْضَ : السَّنةُ اثْنَا عَشَر شَهْراً ، مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُم: ثَلاثٌ مُتَوَالِيَاتٌ : ذُو الْقعْدة وَذو الْحِجَّةِ ، والْمُحرَّمُ ، وَرجُب الذي بَيْنَ جُمادَي وَشَعْبَانَ ، أَيُّ شَهْرٍ هَذَا ؟ » قلْنَا : اللَّه ورسُولُهُ أَعْلَم ، فَسكَتَ حَتَّى ظنَنَّا أَنَّهُ سَيُسمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ ، قال : أَلَيْس ذَا الْحِجَّةِ ؟ قُلْنَا : بلَى: قال : « فأَيُّ بلَدٍ هَذَا ؟ » قُلْنَا: اللَّه وَرسُولُهُ أَعلمُ ، فَسَكَتَ حتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سيُسمِّيهِ بغَيْر اسْمِهِ . قال : « أَلَيْسَ الْبلْدَةَ الحرمَ ؟ » قُلْنا : بلَى . قال : « فَأَيُّ يَومٍ هذَا ؟ » قُلْنَا : اللَّه ورسُولُهُ أَعْلمُ ، فَسكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّه سيُسمِّيهِ بِغيْر اسمِهِ . قال : « أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْر ؟ » قُلْنَا : بَلَى . قال : « فإِنَّ دِماءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وأَعْراضَكُمْ عَلَيْكُمْ حرَامٌ ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا في بَلَدِكُمْ هَذا في شَهْرِكم هَذَا ، وَسَتَلْقَوْن ربَّكُم فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ ، أَلاَ فَلا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّاراً يضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ ، أَلاَ لِيُبلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ ، فلَعلَّ بعْض من يبْلُغُه أَنْ يَكُونَ أَوْعَى لَه مِن بَعْضِ مَنْ سَمِعه » ثُمَّ قال : « أَلا هَلْ بَلَّغْتُ ، أَلا هَلْ بلَّغْتُ ؟ » قُلْنا : نَعَمْ ، قال : « اللَّهُمْ اشْهدْ » متفقٌ عليه .

215. Ebû Bekre Nüfey’ İbni Hâris *radıyallahu anh’* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Zaman, Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı günkü şekliyle dönmektedir. Bir yıl on iki aydır. Bunlardan dördü haram olan aydır. Üçü birbiri ardınca gelen, zilkade, zilhicce ve muharremdir. Biri ise cemaziyelâhir ile şâbân arasında bulunan ve Mudar kabilesinin daha çok değer verdiği receb ayıdır.” Peygamberimiz:

- “Bu hangi aydır?” diye sordu. Biz:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber sustu. O kadar ki, biz aya başka bir ad vereceğini zannettik.

-“Bu ay zilhicce değil mi?” dedi, biz:

- Evet, dedik.

- “Bu hangi beldedir?” diye sordu, biz:

- Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber bir süre sustu. Biz, bu şehre başka bir ad vereceğini zannettik:

- “Burası Belde-i Haram (Mekke) değil mi?” dedi, biz:

- Evet, dedik.

- “Bu hangi gün?” diye sordu, biz:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Bir müddet sustu. Öyle ki biz o güne başka bir ad vereceğini zannettik.

- “Bugün kurban günü değil mi?” dedi, biz:

- Evet, diye cevap verdik. Sonra Resulullah sözlerine şöyle devam etti:

“Şüphesiz ki, sizin kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz, şeref ve haysiyetiniz, şu gününüzün, şu beldenizin ve şu ayınızın haram olduğu gibi, birbirinize haram kılınmıştır. Rabbinize kavuşacaksınız ve o size amellerinizi soracak. Sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kâfirlere dönmeyiniz. Dikkat ediniz! Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırsın. Umulur ki, sözlerim kendilerine

ulaştırılan bazı kimseler, sözümü işiten bazı kimselerden daha iyi anlayıp koruyabilirler.” Hz. Peygamber, sonra:

- “Dikkat edin, tebliğ ettim mi?” diye sordu, biz:

- Evet, diye cevap verdik. Resûl-i Ekrem:

- “Allahım! Şahit ol” buyurdular. Buhârî, Hac 132; Müslim, Kasâme 29

Açıklamalar

Bu rivayet, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in, Vedâ haccı esnasında, kurban bayramı günü Minâ’da bütün hacılara îrâd ettiği hutbeden bir bölümdür. Kelimesi kelimesine bu ifadelerle olmasa da, Kütüb-i Sitte’nin hepsinde yer alır. Rivayet lafızları aynı olmadığı için, biz diğer kaynakları anmadık.

Hz. Peygamber’in, zamanın dönmesinden, yıldan ve aylardan bahsetmesinin sebebi, haram aylar konusunda Hz. İbrahim’in dinine riâyet eden Câhiliye araplarının daha sonraları arka arkaya üç ay harpsiz durmak kendilerine güç geldiği için, harp edecekleri ayın haramlığını bir sonraki aya tehir etmeleri, bu işin yıllarca böyle devam etmesi neticesinde ayları kaybetmeleri ve yılları şaşırmalarıdır. Vedâ haccı senesinde ise hac mevsimi zilhicce ayına, yani tam zamanına rastlamıştı. Peygamberimiz hem bunu hatırlatmış hem de **nesî**, yani ayın bir başka aya tehirinin câiz olmadığını açıklamıştı. Kur’ân-ı Kerîm’de **“Nesî (haram ayı başka bir aya ertelemek), ancak küfürde fazlalıktır”** [Tevbe sûresi (9), 37] buyurulur. Böylece, Câhiliyeden kalma bu âdet Kur’an ve Sünnet’te yasaklanmış, haram kılınmıştır.

Peygamber Efendimiz’in **“bu hangi ay?”, “bu hangi belde?”**, **“bu hangi gün?”** gibi sorular sorup susması, sonra cevap vermesi, sahâbenin konuyu iyice anlaması, kavraması, kafalarına ve kalblerine yerleştirmek içindir. Ayrıca, bu ayın, bu beldenin ve bu günün derecesinin yüksekliğini öğretme gayesine yöneliktir.

Sahâbenin, Hz. Peygamber’in sorularına karşı **“Allah ve Resûlü daha iyi bilir”** diye cevap vermeleri ise edep ve terbiyeleri gereğidir. Çünkü onlar, bu soruların cevabının verilebileceğini, Rasûl-i Ekrem’in bildiğinin

farkında idiler. Allah Resûlü'nün maksadı, sadece bu bilinenleri haber vermek olamazdı. Bu sebeple söyleyeceklerini beklediler.

İnsanların kanı, canı, malı, ırz ve namusu her türlü haksız tecavüzden masundur. Bunları korumak, İslâm devletinin aslî görevi olduğu gibi, fert olarak müslümanların da vazifesidir. Cana, mala, ırz ve namusa tecavüz en büyük haramlardandır. Bunları korumak, uğrunda savaşmak, nefsî müdafaada bulunmak helâldir. Bu yolda ölen kimse de şehit kabul edilir. Peygamberimiz, önce canı, sonra malı ve en sonunda da ırz ve namusu anmıştır. Bu sıralama hem sayılanların kıymet derecesini, hem de insanın en çok hangi cins tecavüzlere maruz kalma ihtimali bulunduğunu gösterir. Birbirinin boynunu vurmak, canına kıymak ve kan dökmek, kâfirlerin ve haktan sapanların âdetidir. Özellikle Câhiliye dönemi Arap toplumunda kan dökmenin her çeşidi yaygındı. Peygamberimiz, sahâbeyi ve İslâm toplumunu Câhiliyeye özenmekten ve o dönemi geri getirme hevesine kapılmaktan her vesileyle sakındırmıştır. Onbinlerce insana hitaben söylediği Vedâ haccı hutbesinde, bunu bir kere daha, önemle hatırlatmıştır. Müslümanlar, birbirlerinin boynunu vurmak gibi, kâfirlere benzeyen bir yola girmekten sakındırılmıştır. Çünkü bu durum, toplumları her türlü güven duygusundan mahrum bırakır, gelişmeyi önler ve medenî olmayı imkânsızlaştırır.

Hz. Peygamber, söylediği sözlerin, yaptığı işlerin, sünnetinin ve hadislerinin, duyanlar ve görenler tarafından başkalarına ulaştırılmasını istemiştir. Bu umûmî emir sayesinde, sahâbe-i kirâm, Peygamberimiz'in hadislerini ve sünnetini büyük bir titizlik içinde kendilerinden sonraki nesillere ulaştırmış, onlar da aynı dürüstlükle bu rivayetlerin günümüze kadar gelmesini sağlamışlardır.

Hz. Peygamber, Rabbinden kendisine indirilen her emri tebliğ etmiş, hiç bir şeyi gizlememiş ve tebliğini herkese yönelik yapmıştır. Bütün sahâbe, Rasûl-i Ekrem'in sağlığındaki en büyük topluluk olan Vedâ haccında, bu gerçeği ikrar etmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cahiliye döneminin her türlü bâtıl itikad ve amelleri, İslâmiyet'le ortadan kaldırılmıştır.

2. Can, mal, ırz ve namusa tecavüz haram kılınmıştır. Haramlıkta bunlar arasında bir fark yoktur.

3. Kişinin yaptığı her amelin hesabı, Allah katında sorulacaktır.

4. Birbirinin boynunu vurmak, canına kıymak kâfirlerin âdeti ve davranışı olup, müslümanlar bu çeşit fiillerden sakınmalıdırlar.

5. Hadisi, sünneti ve ilmi tebliğ, müslümanların bilginleri üzerine bir vecibedir.

6. Bir konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için misâller ve benzetmeler kullanmak câizdir.

216-وعن أَبي أُمَامةَ إِيَاسِ بنِ ثعْلَبَةَ الْحَارِثِيِّ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « مَنِ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِيءٍ مُسْلمٍ بيَمِينِهِ فَقدْ أَوْجَبَ اللَّه لَه النَّارَ ، وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ » فقال رجُلٌ : وإِنْ كَانَ شَيْئاً يسِيراً يا رسولَ اللَّه ؟ فقال : « وإِنْ قَضِيباً مِنْ أَرَاكٍ » رواه مسلم .

216. Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe el-Hârisî *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yemin ederek bir müslümanın hakkını alan kimseye, Allah cehennemi vâcip kılar, cenneti de haram eder."

Bir adam dedi ki:

- Ya Resûlallah! Şayet o küçük ve değersiz bir şey ise?

Bunun üzerine Peygamberimiz:

"Misvak ağacından bir dal bile olsa böyledir" buyurdu.

Müslim, Îmân 218. Ayrıca bk. Nesâî, Kudât 30; İbni Mâce, Ahkâm 8

Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe

Ensârdan olan bir sahâbîdir. Daha çok, künyesi olan Ebû Ümâme adıyla meşhurdur. Hz. Peygamber, Bedir Gazvesi'ne giderken, Ebû Ümâmê'nin annesi çok hasta idi. Buna rağmen Bedir'e gitmek istemiş, ancak Peygamberimiz onun cihada çıkmasına izin vermeyerek annesine bakmasını istemişti. Hz. Peygamber, Bedir'den döndüğünde, Ebû Ümâme'nin annesi ölmüştü. Allah Resûlü, defnedilmiş olduğu halde onun üzerine cenaze namazı kıldı.

Ebû Ümâme, Peygamberimiz'den üç hadis rivayet etmiştir. Onun hadislerini oğlu Abdullah, Mahmûd İbni Lebîd ve Abdullah İbni Ka'b İbni Mâlik rivayet etmişlerdir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste geçen yemin, yalan yere edilen yemindir. Yalan yemin ile veya helâl olmayan herhangi bir yolla, bir müslümanın hakkını almak, zulümdür. Yalan yere yemin eden kimse, bu hareketinin helâl olduğuna inanarak böyle davranırsa, dinden çıkar, kâfir olur. Bu takdirde ebediyyen cehennemde kalır. Yemini helâl görmez, fakat bile bile yalan yere yemin ederse, o takdirde de bu yalancılığının ve zulmünün cezasını cehennemde çeker. Ancak, ebediyyen cehennemde kalmaz. Allah Teâlâ'nın, böyle bir kimseye cehennemi vâcip, cenneti haram kılmasının sebebleri bunlardır.

Bir müslümanın alınan hakkını sadece maddî haklardan biri olarak düşünmek doğru olmaz. Müslümana yapılan iftira, haksız yere verilen ceza, namus ve haysiyetine söz söylemek gibi şeyler de birer haktır. Hatta bunlar, maddî şeylerden daha önemli ve önceliklidir.

Hadiste **"müslümanın hakkı"** diye özellikle belirtilmesi, gayr-ı müslimin hakkının helâl sayıldığı gibi bir düşünceyi akla getirebilir. Oysa gayr-ı müslimin hakkı da aynı şekilde haramdır. Müslümanın hakkını almanın hükmü ne ise, gayr-ı müslimin hakkını almanın hükmü de aynıdır. Bu hakkın az veya çok, küçük veya büyük olması da haksızlığın hükmünde bir değişiklik meydana getirmez.

Bu hadis 1717 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başkalarının hakkını gasbetmek haramdır. Hakkın azı da çoğu da müsâvîdir.

2. Helâl olduğuna inanarak yalan yere yemin eden ve başkasının malını gasbeden kimse, iman dairesinin dışına çıkar ve ebediyen cehennemde kalır. Ancak helâl saymayan ve tövbe eden böyle değildir.

3. Kul hakkının azı da çoğu da haramdır.

217- وعن عَدِي بن عُمَيْرَةَ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعْتُ رسولَ اللَّه يَقُول : « مَن اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَل ، فَكَتَمَنَا مِخْيَطاً فَمَا فَوْقَهُ ، كَانَ غُلُولا يَأْتِي بِهِ يوْم الْقِيامَةِ » فقَام إِلَيهِ رجُلٌ أَسْودُ مِنَ الأَنْصَارِ ، كأَنِّي أَنْظرُ إِلَيْهِ ، فقال : يا رسول اللَّه اقْبل عني عملَكَ قال: « ومالَكَ ؟ » قال : سَمِعْتُك تقُول كَذَا وَكَذَا ، قال : « وَأَنَا أَقُولُهُ الآن : من اسْتعْملْنَاهُ عَلَى عملٍ فلْيجِيء بقَلِيلهِ وَكِثيرِه ، فمَا أُوتِي مِنْهُ أَخَذَ ومَا نُهِى عَنْهُ انْتَهَى » رواه مسلم .

217. Adî İbni Amîre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in şöyle buyurduğunu duydum:

"Mal tahsili için memur tayin ettiğimiz bir kimse, bizden bir iğneyi veya ondan daha küçük bir şeyi gizlese, bu hıyanet olur ve o şeyi kıyamet günü getirir."

Bunun üzerine ensardan siyah tenli bir adam ayağa kalktı, -ben sanki onu görüyor gibiyim-:

– Ya Resûlallah! Benden görevlendirmeni geri al, dedi.

Peygamberimiz:

– "**Sana ne oldu**?" buyurdu. Adam:

– Senin söylediklerini işittim, dedi. Peygamber efendimiz:

– "**Ben o sözü şimdi de söylüyorum: Sizden kimi mâlî bir göreve tayin edersek, o malın azını da çoğunu da getirsin. O maldan kendisine verileni alır, yasaklanandan ise vazgeçer.**"

Müslim, İmâre 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 5

Adî İbni Amîra el-Kindî

Sahâbîdir. Ebû Zürâre diye künyelidir. Dedesinin adı Ferve'dir. İbnü'l-Esîr, Adî İbni Ferve diye anılan sahâbînin de aynı kişi olduğunu, yani Adî İbni Amîra İbni Ferve olduğunu söyler. İbni İshâk'ın naklettiğine göre, onun müslüman oluşu şöyle gerçekleşmiş: İbni Şehlâ isimli bir yahudi âlimi, Allah'ın kitabı Tevrat'ta cennetlik bir kavimden bahsedildiğini ve onların özelliğinin yüzleri üzerine Allah'a secde etmeleri olduğunu belirterek, bunun ancak yahudiler olabileceğini ve onların içinden Yemen'den bir peygamber çıkacağını söylemiş. Adî, Benî Hâşim'den bir peygamber çıktığını duyunca, İbni Şehlâ'nın kendisine söylediklerini hatırlayarak kalkıp Resûl-i Ekrem'e gelmiş ve onun ashâbını yüzleri üzerine secde eder vaziyette namaz kılarken görüp beklenen peygamberin Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem olduğunu anlayarak İslâm'ı kabul etmiş. Adî, Kûfe'de yerleşmişti. Hz.Osman'ın öldürülmesinden sonra Kûfe'den ayrılıp Cezîre'ye yerleşti. Tarihçi İbni Hayseme onun Cezîre'de vefat ettiğini söyler. Vâkidî ise 40 (660) senesinde Kûfe'de vefat etti der. Bazı kaynaklar ölümünün Ruhâ'da olduğunu da söyler. Adî'den hadis rivayet edenler arasında kendi oğlu ve kardeşi Urs vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber, devletin mâlî işlerini tanzim için bir takım kimseleri memur olarak görevlendiriyordu. Bu görevliler, zekât toplama, ganimet malını muhafaza etme, vergi alma ve benzeri vazifeleri yerine getirirdi. Toplanan bu malların her birinin sarf yerleri de farklı idi. Devlet, bunları toplamak ve dağıtmakla yükümlüydü. Bu görevler yapılırken, son derece dikkatli ve dürüst olmak gereklidir. Bunlar, âmmeye ait mallar olduğu için, en küçük bir haksızlık bile hıyanet sayılır ve büyük günahlardan addedilir. Kıyamet gününde, devlet malını çalan kimsenin o malla birlikte gelmesi, şiddetli bir tehdît olup, sahibinin cehennemlik olduğunun delili kabul edilir. Çalınan malın az veya çok olması arasında bir fark yoktur.

Devlette memuriyet görevi almaya düşkün olmamak, ancak vazife verilmişse bunu en iyi ve en dürüst biçimde yerine getirmek, İslâm dininde önemli prensiplerdendir. Görevli memur, kendisi için tayin edilmiş olan

ücretin dışında hiçbir şey alma hakkına sahip değildir. Ayrıca, görevli olduğu sürece hediye kabul etmesi de câiz görülmemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Az olsun çok olsun, devlet malına ihanet büyük günahlardandır ve kişinin cehenneme girmesine sebep olur.

2. Topluma ait bir görev kendisine emanet edilen kimse, vazifesini hakkıyla yerine getirmeli, emanete hıyanet etmemeli ve kendi şahsî çıkarını ön plana geçirmemelidir. Hakkı olmayan bir şeyi almamalı, almışsa geri vermeli ve tövbe etmelidir.

3. Kendine güveni olmayan devlette görev almamalı, memuriyete aşırı derecede düşkün olunmamalı, vazife istenilmez verilir, prensibine riâyet esas olmalıdır.

4. Devlette görevli olan kimse, hak ve vecibelerinin, selâhiyetinin bilincinde olmalıdır.

218- وعن عمر بن الخطاب رضي اللَّهُ عنه قال : لمَّا كان يوْمُ خيْبرَ أَقْبل نَفرٌ مِنْ أَصْحابِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالُوا : فُلانٌ شَهِيدٌ ، وفُلانٌ شهِيدٌ ، حتَّى مَرُّوا علَى رَجُلٍ فقالوا : فلانٌ شهيد . فقال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ : « كلاَّ إِنِّي رَأَيْتُهُ فِي النَّارِ فِي بُرْدَةٍ غَلَّها أَوْ عبَاءَةٍ » رواه مسلم .

218. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Hayber Gazvesi günü idi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir grup geldi ve:

– Falanca şehittir, falanca da şehittir, dediler.

Sonra bir adamın yanından geçtiler:

– Falanca kimse de şehittir, dediler. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

– "**Hayır, ben onu, ganimetten çaldığı bir hırka -veya bir abâ- içinde cehennemde gördüm**" buyurdu. Müslim, Îmân 182. Ayrıca bk. Dârimî, Siyer 48

Açıklamalar

Hayber Gazvesi, hicretin altıncı yılında oldu. Şehitlik, dünyada ulaşılabilecek mertebelerin en üstünü olduğu için, sahâbe-i kirâm gazvelerde şehit olanlara gıbta ederlerdi. Burada, şehit olanları Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*' e haber vermelerinin sebebi de bu imrenme duygusudur. Çünkü sahâbe, Allah Teâlâ'nın şu âyetini çok iyi biliyor ve bu âyetteki ölümsüzlerden olmak istiyordu:

"Allah yolunda öldürülenlere "ölüler" demeyin; hayır, onlar diridirler, ama siz farkında olmazsınız" [Bakara sûresi (2), 154].

Şehitlik, kişinin bir çok günahına keffâret olduğu halde, âmmenin malına hıyaneti ve kul haklarını ortadan kaldırmaz. Bu sebeple, Peygamber Efendimiz, şehid olduğu haber verilen bir kişinin, ganimetten çaldığı bir hırkadan dolayı cehennemde olduğunu bildirmiş, âmme malına ihânetin ve kul hakkının affedilmeyeceğini ümmete öğretmiştir.

Hz. Peygamber'in bir kimsenin âhiretteki âkibeti hakkında verdiği bilgi, O'nun gayb ile ilgili verdiği haberler cinsindendir. Çünkü Allah, Rasûlüne gelecekle alâkalı bir çok şeyi bildirmiş, Peygamberimiz de onlardan bazısını ümmete açıklamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âmmenin malına, ganîmet malına hiyânet büyük günahlardandır.
2. Şehitlik, âmme malına ihânete ve kul hakkına keffâret olmaz.

219- وعن أَبي قَتَادَةَ الْحارثِ بنِ ربعي رضي اللَّه عنه عن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّهُ قَام فِيهِمْ، فذَكَرَ لَهُمْ أَنَّ الْجِهادَ فِي سبِيلِ اللَّه ، وَالإِيمانَ بِاللَّه أَفْضلُ الأَعْمالِ، فَقَامَ رَجلٌ فقال: يا رسول اللَّه أَرَأَيْت إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّه ، تُكَفِّرُ عنِي خَطَايَاىَ؟ فقال لَهُ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « نعَمْ إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللَّه وأَنْتَ صَابر مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غيْرَ مُدْبِرٍ » ثُمَّ قال رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كيْف قُلْتَ ؟

« قال : أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللّه ، أَتُكَفرُ عني خَطَايَاي ؟ فقال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «نَعمْ وأَنْت صابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقبِلٌ غَيْرَ مُدْبِرٍ ، إِلاَّ الدَّيْن فَإِنَّ جِبْرِيلَ قال لِي ذلِكَ » رواه مسلم .

219. Ebû Katâde Hâris İbni Rib'î *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbın arasında ayağa kalkarak, onlara, Allah yolunda cihadın ve Allah'a imanın amellerin en üstünü olduğundan bahsetti. Ashâbdan bir kişi ayağa kalkarak:

- Ya Resûlallah! Eğer ben Allah yolunda öldürülürsem, bu şehitlik benim günahlarıma keffâret olur mu, ne dersiniz? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Evet, eğer sabrederek, karşılığını sadece Allah'tan umarak, cepheden kaçmaksızın Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına keffâret olur" buyurdu.

Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :

– **"Nasıl demiştin?"** diye sordu. Adam:

- Eğer ben Allah yolunda öldürülürsem, bu şehitlik benim günahlarıma keffâret olur mu, ne dersiniz? demiştim.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– **"Evet, eğer sen sabrederek, ecrini sadece Allah'tan bekleyerek ve cepheden kaçmaksızın, Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına keffâret olur. Ancak borçların bunun dışındadır. Bunu bana Cibrîl söyledi"** buyurdu. Müslim, İmâre 117

Ebû Katâde Hâris İbni Rib'î

Ebû Katâde, sahâbenin meşhurları arasında yer alır. Hazrec kabilesine mensup olup, ensardandır. Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in at bakıcısı idi. Bedir Gazvesi'ne katılıp katılmadığı konusunda ihtilaf edilmişse de, bazıları onu Bedir ehlinden sayarlar. Uhud dahil olmak üzere, bütün gazvelere iştirak etti. Zûkarad gününde, yüzüne isabet eden bir okun yarasını Allah Resûlü bizzat tedavi etti. Ebu Katâde, o andan itibaren kendisine kimsenin

vurmadığını ve yüzünün de kanamadığını söyler. Ayrıca Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem, Allah'ın onu koruması için dua da etmişti. Daha sonraki seferlerden birinde Ebû Katâde'ye "Allah Nebîsini koruduğu gibi, seni de korudu" buyurarak iltifat etmiştir. Ebu Katâde, Rasûl-i Ekrem'den 170 hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim bu rivayetlerden 11 tanesini kitaplarında ittifakla naklederler.

Ebû Katâde, Hz. Ali'nin hilafeti zamanında, 54 (674) senesinde 72 yaşında iken Medine'de vefat etti. Kûfe'de vefat ettiği de söylenir. Cenaze namazını Hz. Ali kıldırmıştır. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, çeşitli vesilelerle, hangi amellerin daha faziletli olduğunu sahâbe-i kirâma haber verirlerdi. Bu faziletli amellerin, duruma, şarta, zamana, kişiye ve benzer sebeplere göre farklılıklar arzettiğini görürüz. Çünkü her faziletli amele herkesin gücü yetmeyebilir. Ama herkesin gücünün yeteceği bir faziletli amel vardır.

Allah yolunda cihad, **"i'lâ-yı kelimetullah"**ı yani Allah'ın adını yüceltmek ve hak din olan İslâm'ı bütün insanlara ulaştırmak için yapılan savaşları, dini tebliğ fâliyetlerini, İslâmî ilimler alanındaki her türlü çalışma ve gayretleri içine alır. Onu, sadece cephede yapılan savaş olarak anlamak ve kabullenmek doğru bir yaklaşım olmaz. Fakat, cephede yapılan savaş cihadın en zoru ve en üstünü olduğu için, böyle bilinegelmiştir.

Allah'a iman, bütün amellerin temelidir. Çünkü iman olmadan yapılan amel, doğru ve isabetli bile olsa, sâlih amel ve itaat sayılmaz. **Cihad, Allah'ın dinini, diğer bütün dinlere, inançlara, sistem ve düzenlere üstün kılmanın vasıtası kabul edilir.** İslâm'ın esaslarını, temellerini korumak, hâkimiyetini sağlamak, cihadla mümkün olur. Bu sebeple, imanla birlikte en üstün amelin cihad oluşu, üzerinde hassasiyetle durulması ve kavranılması gereken önemli bir konudur.

Allah yolunda cihad ne kadar faziletli bir amelse, cihadı yaparken şehitlik mertebesine ulaşmak da, dünyada ulaşılabilecek en yüksek mertebedir. Bu mertebeye ulaşan kimse, cennette de en üstün mükâfata nâil olur. Ancak şehitlik, alelâde bir ölüm kabul edilemez. Kişinin, şehitlik

mertebesine ulaşabilmesi için, cihadın bütün zorluklarına göğüs germesi, sabretmesi, yaptığı cihadın ecrini ve mükâfatını sadece Allah'tan beklemesi, harp meydanından kaçmaması ve bu şekilde canını feda etmesi gerekir. Böylece şehit olan kimsenin günahları affolunur. Ancak, kişinin uhdesinde bulunan kul hakları, borçları şehitlikle de ortadan kalkmaz. Peygamber Efendimiz, bu gerçeği kendisine Cebrâil *aleyhisselâm*'ın Allah katından bildirdiğini haber vererek, ümmete tebliğ etmiştir. Bu hadis 1316 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın dinini yüceltmek için cihad etmek en faziletli amellerdendir.
2. Allah yolunda cihad esnasında şehitlik, kişinin kul hakları dışındaki bütün günahlarına keffâret olur.
3. Amme hukukuna hıyanet ve kul hakları, borçlar, şehitlikle ortadan kalkmaz.
4. Cihadda bütün güçlüklere sabır, ecrini sadece Allah'tan beklemek, cepheden kaçmamak şartıyla canını feda edenler gerçek mânada şehit kabul edilir.
5. Kul hakkına çok riâyet etmek şiârımız olmalıdır.
6. Cihadın yegane gayesi, Allah'ın en son ve tek hak dini olan İslâm'ı yüceltmek, onu bütün dinlere, inançlara ve sistemlere üstün kılmaktır.

220- وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه ، أن رسولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «أَتَدْرُون من الْمُفْلِسُ ؟» قالُوا : الْمُفْلسُ فِينَا مَنْ لا دِرْهَمَ لَهُ وَلا مَتَاعَ . فقال : « إنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأتِي يَوْمَ الْقيامةِ بِصَلاةٍ وَصِيَامٍ وزَكَاةٍ ، ويأتِي وقَدْ شَتَمَ هذا ، وقذَف هذَا وَأَكَلَ مالَ هَذَا، وسفَكَ دَم هذَا ، وَضَرَبَ هذا ، فيُعْطَى هذَا مِنْ حسَنَاتِهِ ، وهَذا مِن حسَنَاتِهِ ، فَإنْ فَنِيَتْ حسناته قَبْلَ أَنْ يقْضِيَ مَا عَلَيْهِ ، أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ علَيْه ، ثُمَّ طُرِحَ في النَّارِ» رواه مسلم .

220. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

“Müflis kimdir, biliyor musunuz?” diye sordu. Ashâb:

- Bizim aramızda müflis, parası va malı olmayan kimsedir, dediler. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

“Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelip, fakat şuna sövüp, buna zina isnâd ve iftirası yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını döküp, şunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir” buyurdular. Müslim, Birr 59. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 2

Açıklamalar

İnsanlar arasında müflis, parası ve malı bulunmayan veya pek az olan kimse diye bilinirse de, Peygamber Efendimiz, hakiki müflisin bunlar olmadığını açıklamıştır. Çünkü bu durum, daha sonra zengin olmakla ortadan kalkabilir veya ölümle sona erebilir. Gerçek müflis ise hadiste bildirilendir. Böyle kimseler tamamen mahvolmuş, helâk olmuş, âhirete götürdüğü hayır ve hasenattan elinde hiç bir şeyi kalmamıştır. Bunların bütün iyilik ve sevapları, üzerlerinde hakları olanlara ve alacaklılarına verileceği gibi, günahları da onların üzerlerine yüklenecek, sonra da

cehenneme atılacaklardır. Gerçek zarar ve ziyan, hakiki iflâs işte budur. Böyleleri âhiret yoksulu sayılırlar.

Hz. Peygamber'in **"müflis kimdir?"** tarzındaki sorusu, toplum tarafından onun kelime olarak bilinen mânasını açıklamak değil, onları irşâd etmek, aydınlatmak gayesi taşımaktadır. Nitekim, Allah Resûlü'nün müflisin âhiret hayatıyla ilgili olan gerçek anlamını onlara açıklamasından bunu anlamak mümkün olmaktadır.

Kişinin namazı, orucu, zekâtı ve benzeri ibadet ve taatları onun iyilik kazanmasını ve sevap elde etmesini sağlar. Ancak, cennete girmek için bunlar yeterli olmaz. Emredilen ibadet ve taatlarla birlikte, hatta bunlardan daha önemli olarak dinin haram kıldığı, nehyettiği şeylerden sakınılması icab etmektedir. Özellikle maddî ve manevî yönü itibariyle, kulların haklarına tecavüz, amme mallarına hıyanet, Allah'ın affetmeyeceğini bildirdiği büyük günahlar arasındadır. Bu nevi günahları işleyenler, dünyada hak sahipleriyle helâlleşip tevbe etmedikleri takdirde, âhirette hak sahipleri onlardan haklarını alacak ve Allah'ın huzurunda hesaplaşacaklardır.

Başkasına sövmek, hakaret etmek, kötü söz söylemek, iftira etmek, namuslu insanların namusuna dil uzatmak, haksız yere birinin malını yemek, kanını dökmek, insanları dövmek, her nevi zulüm ve haksızlık, iyilikleri ve onlardan elde edilen sevabı ortadan kaldırır, sahibini cehenneme sürükler.

Kıyamet gününde ödenecek bir mal ve mülk yoktur. Dolayısıyla haksızlıkların karşılığı haksızlık yapanın iyi amellerinin sevaplarının alınması, üzerinde hakkı olanların günahlarının haksızlık yapanların üzerine yükletilmesi şeklinde olacaktır. Orada hiçbir hak zayi olmayacak, kimseye en küçük bir zulüm ve haksızlık yapılmayacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kul hakları başta olmak üzere, her türlü haramdan sakınmak gerekir.
2. Kul hakları, maddî ya da manevî olabilir.
3. Kişinin ibadet ve taatleri, üzerinde bulunan kul haklarını affettirmez.
4. Kul hakları, ibadet ve taatin ve her çeşit iyiliğin sevabını ortadan kaldırabilir.

5. Gerçek müflis, ibadet ve taatı olduğu halde, üzerinde bulunan haklar sebebiyle, bu amellerin sevabı hak sahiplerine verilince, kıyamet gününde cehenneme girmeyi hak edenlerdir.

221- وعن أُمِّ سَلَمةَ رضي اللَّه عنها ، أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمِ قال : « إِنَّمَا أَنَا بشَرٌ ، وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَلْحن بحُجَّتِهِ مِنْ بَعْض ، فأَقْضِي لَهُ بِنحْوِ ما أَسْمَعُ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بحَقِّ أَخِيهِ فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ » متفق عليه

. «أَلْحَنَ » أيْ : أَعْلَم .

221. Ümmü Seleme *radıyallau anhâ’* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ben sadece bir beşerim. Sizler bana yargılanmak üzere geliyorsunuz. Belki sizin biriniz, delilini getirmekte diğerinizden daha becerikli ve daha üstün anlatımlı olabilir. Ben de dinlediğime göre o kimsenin lehinde hüküm veririm. Kimin lehine kardeşinin hakkını alıp hüküm vermişsem, ona cehennemden bir parça ayırmış olurum.”

Buhârî, Şehâdât 27, Hıyel 10, Ahkâm 20; Müslim, Akdiye 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 7, Edeb 87; Tirmizî, Ahkâm, 11,18; Nesâî, Kudât 12,33; İbni Mâce, Ahkâm 5

Açıklamalar

Hz. Peygamber, bir çok vesileyle kendisinin bir beşer olduğunu hatırlatmıştır. Kur’ân-ı Kerîm de, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem’* e bunu bildirmesini emreder:

“De ki: “Ben de sizin gibi bir insanım” [Kehf sûresi (18), 110].

Hz. Peygamber’in sözünün hemen başlangıcında beşer, insan olduğunu söylemesi, insan olmanın bir sonucu olarak, hata ve nisyandan tamamen uzak kalmasının söz konusu olmayacağını tenbih içindir. Beşerî konular, işlerin görünürdeki şekline göre hükmetmeyi gerektirir. İnsan, Allah Teâlâ bildirmedikçe, gaybı ve olayların arka planını bilemez. Peygamber Efendimiz’in de, başkaları gibi görünürdeki hale göre hükmetmesi gerekmektedir. O halde, şahitlerin ifadesi, gösterilen deliller ve yemin gibi

esaslara dayanarak hüküm vermekle mükellef kılınmıştır. Bu yönde ümmete örnek olması da ancak böylece mümkün olabilir.

Bu hadisten anlaşıldığına göre, Rasûl-i Ekrem Efendimiz, zâhire göre verdiği hükümde bazı kere isabetli olmayabilir. Oysa İslâm âlimleri, özellikle fıkıh usulü ulemâsı, ahkâm konusunda Hz. Peygamber'in hata üzerine bırakılmayacağını söylerler. Burada bir zıtlık, bir çelişki yoktur. Çünkü âlimlerin, fıkıh usulcülerinin bu sözleriyle kasdettikleri, Hz. Peygamber'in kendi ictihadı ile verdiği hükümlerle ilgilidir. Oysa bu hadiste söz konusu edilen hükümler, ictihadla ilgili olmayıp, bir kimsenin, mahkemede davasını iyi anlatması, dinlenilen şahitlere veya verdirilen yemine itibar etmesi gibi delillere dayanan hükümlerdir. Böyle bir hükme hata denilmesi söz konusu olamaz. Çünkü insanlar arasında hükmetmenin yol ve yöntemleri kullanılarak âdil bir tarzda bu hükme varılmıştır. Bu niteliği itibariyle de, insanlar arasında nasıl hüküm verilmesi gerektiğinin misâlini teşkil eder.

Bu konunun, Hz. Peygamber'in sözlerinde, hareketlerinde ve diğer hallerinde ma'sum oluşu, yani günahlardan korunmuşluğu ile de alâkası bulunmamaktadır. Çünkü ma'sumiyet, günah sayılan ve kasıt aranan şeylerle ilgilidir. Oysa burada günah işleme ve maksadlı davranma söz konusu olamaz. Allah Teâlâ, hakkında vahy indirmediği ve bütün toplumu ilgilendirmeyen iki kişi arasındaki bir dava konusunda tamamen mevcut delillere dayanarak verdiği hükümde yaptığı hata sebebiyle peygamberini mükellef tutmaz. Nitekim Ümmü Seleme'nin rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: *"Ben, bana vahy indirilmeyen konularda, aranızda kendi re'yimle hükmederim"* (Ebû Dâvûd, Akdiye 7). Hz. Peygamber'in re'yiyle hükmederken, bir takım delillere dayandığını yukarıda açıklamıştık. Şu kadar var ki, Hz. Peygamber din ile ilgili bir hükümde yanılırsa, bu Cenâb-ı Hak tarafından düzeltilir ve hata üzere bırakılmaz. Ümmetin fertlerine düşen görev, bu yönde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem'* in metot ve usûlüne uymaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz de bir beşerdir.

2. Hz. Peygamber, risaletin tebliği, haramları işlememe ve günaha düşmemede masumdur.

3. Peygamberimiz, kendisine vahiy nazil olmayan konularda zâhire göre ve şeriatın öngördüğü kâidelere riâyet ederek hüküm verir. Bu hüküm, zâhirî kâidelere uygun ve âdil bir hükümdür. Kişi veya şahitler yalan söylemiş, yalan yere yemin etmişlerse, hüküm veren hükmünde hata etmiştir denilemez.

4. Haksız yollardan biriyle başkasının hakkını gasbeden âhirette cehennemi hak eder.

222- وعن ابنِ عمرَ رضي اللَّه عنهما قال قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَنْ يَزَالَ الْمُؤمِنُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ مَالَمْ يُصِبْ دَماً حَراماً » رواه البخاري .

222. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Haram kan dökmediği müddetçe mü'min, Allah'ın rahmetini ummaya devam eder."

Buhârî, Diyât 1

Açıklamalar

Haksız yere bir cana kıymak, bir insanın hayatına son vermek, İslâm nazarında en büyük günahların başında gelir. Böyle bir cinayeti işleyen kimse, Allah'ın rahmetinden ümidini kesenler arasında yer alır. Nitekim Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste, Peygamber Efendimiz şöyle buyurur:

"Bir mü'minin katline yarım bir söz ile yardımcı olan kimse, iki gözünün arasında **"Allah'ın rahmetinden ümid kesendir"** *yazılmış olarak Allah'a kavuşur"* (Süyûtî, *el-Fethu'l-kebîr,* III, 164).

İslâm dini, kişinin işlediği günah ne kadar büyük de olsa, onu ümitsizliğe sevketmez. Çünkü tövbe kapısı kıyamete kadar açıktır ve Allah'ın rahmeti de tahminlerimizin ötesinde geniştir. Tövbe etmenin şartlarını yerine getirmek kaydıyla, Allah bütün günahları affeder. Bu şartların neler olduğu bu kitabın tövbe ile ilgili kısmında açıklanmıştı. Şu

kadar var ki, bazı büyük günahların cezası cehennemdir. Allah onları işleyenleri affetmeyeceğini haber vermiştir. Kasden adam öldürmek de bunlardan biridir. Âyet-i kerîmede şöyle buyurulur:

“Her kim bir mü’mini kasden öldürürse, onun cezası içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazabetmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azâb hazırlamıştır” [Nisâ sûresi (4), 93].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Haksız yere bir insanı öldürmek en büyük günahlardan biri olup, bu cinayeti işleyen cehennemle cezalandırılır.

2. Dinimiz, Allah’tan ümit kesmeyi yasaklamış olup, tövbe kapısının her an açık olduğunu müjdelemiştir.

223- وعن خَوْلَةَ بِنْتِ عامِرٍ الأَنْصَارِيَّةِ ، وَهِيَ امْرَأَةُ حمْزَةَ رضي اللَّهُ عنه وعنها ، قالت : سمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إِنَّ رِجَالاً يَتَخَوَّضُونَ فِي مالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَـقٍّ فَلهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامةِ » رواه البخاري .

223. Hamza’nın eşi Havle Binti Sâmir el-Ensârîye *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem’* in şöyle buyurduğunu işittim:

“Şüphesiz ki, haksız olarak Allah’ın malını kullanan kimseler, kıyamet gününde cehennemi hak ederler.” Buhârî, Hums 7

Havle Binti Sâmir

Hanım sahâbîlerden biridir. Peygamber Efendimiz’in amcası Hamza’nın eşidir. Babasının adının Kays İbni Kahd olduğu söylenir. Sâmir ise onun lakabıdır. Ümmü Muhammed diye künyelenir. Bazı kaynaklar, Ümmü Habîbe denildiğini naklederler. Kocası Hamza’nın Uhud Gazvesi’nde şehid olmasından sonra, Ensar’dan Nu’man İbni Aclân’la evlenmiştir. İbnü’l-Cevzî onu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’den sekiz hadis rivayet eden sahâbîler arasında sayar. Havle hakkında daha fazla bilgiye sahip değiliz. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Allah'ın malı, müslümanlara ait olan amme mallarıdır. **Beytü'l-mâl** denilen devlet hazinesini teşekkül ettiren **zekât, harac, cizye, ganîmet ve benzeri gelirler, Allah'ın malı kabul edilir.** Bunları haksız yere ve meşru olmayan yollarla sarfetmek, en büyük günahlardan sayılır. Bu mallarda haksızlık, onu imamdan yani devlet başkanından izinsiz kullanmak, hakkı olan ücretten daha fazlasını almak, hissesine düşen paydan daha çoğunu sahiplenmek gibi haram olan yollarla yapılır. **Devlette görev yapanların, hangi şekilde olursa olsun, elde ettikleri haksız kazançlar, haramdır.** Allah'ın malı sayılan amme mallarına, devlet hazinesine ihanetin cezası ise cehennemdir. Çünkü **kamunun mallarında toplumun her ferdinin hakkı vardır, dolayısıyla bunlar kul hakkıdır.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların hepsine ait olan devlet mallarını keyfince, uygun olmayan bâtıl yollarla harcamaktan, özel işlerinde kullanmaktan sakınmak gerekir.

2. Devlete ait olan amme malları, kul hakkıdır. Bunlardaki haksız tasarruf büyük günahlardan sayılır. Cezası ise, kıyamet günü cehenneme girmektir.

27- باب تعظيم حُرمات المسلمين وبيان حقوقهم والشفقة عليهم ورحمتهم

MÜSLÜMANLARIN DOKUNULMAZ HAKLARI

MÜSLÜMANLARIN DOKUNULMAZ HAKLARINA SAYGI GÖSTERMEK, HAKLARININ AÇIKLANMASI VE ONLARA KARŞI ŞEFKAT VE MERHAMETLİ OLMA GEREĞİ

Âyetler

قال اللَّه تعالى: {وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِندَ رَبِّهِ } .

1. "Kim Allah'ın hürmet edilmesini emrettiği şeylere saygıda bulunursa bu, kendisi için Rabbi nezdinde mutlaka hayırlıdır." Hac

sûresi (22), 30

Allah'ın hürmet edilmesini emrettiği şeyler, O'nun Kur'an'da bildirdiği ahkâmı, emirleri ve yasaklarıdır. Özellikle bu âyetle kastedilen ise, hac esnasında riâyet edilmesi gereken esaslardır. Bunların her biri farz, vâcip ve sünnet cinsinden olabilir. Bu esasları bilip öğrenerek gereğini yerine getirenler ve bu davranışlarını Allah'a saygı olarak yapanlar, âhiret hayatında bunun karşılığını görürler. Bu karşılık ise hayırdan ibarettir.

وقال تعالى: {وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ } .

2. "Kim Allah'ın işaretlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu kalblerin takvâsındandır."

Hac sûresi (22), 32

Allah'ın işaretlerinden maksat, dininin alâmetleri, özellikle bu âyette haccın farzları, hacda kesilen kurbanlar, hac farizasında hürmet gösterilmesi gereken mekânlardır. Bunlar Allah'ın işaretleri ve saygı gösterilmesini istediği esaslardır. Bu saygı ise, kalblerin takvâsı sebebiyledir. Çünkü takvâ, Allah'a karşı saygı ve hürmet, öncelikle kalble ilgili bir iş olup, tezâhürleri yaşayışımıza akseden uygulamalardır. Her türlü iyiliğin ve kötülüğün kaynağı öncelikle kalbdir.

وقال تعالى: {وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ } .

3. "Mü'minlere şefkat ve tevazu kanadını indir." Hicr sûresi (15), 88

Âyet-i kerîmenin baş tarafının anlamı şöyledir: **"Sakın onlardan bazı şahıslara verdiğimiz dünya malına göz dikme, onlardan dolayı üzülme."** Dünya malı, bazı insanlar için bir övünme ve gurur vesilesidir. Oysa bu son derece yanlış bir yöneliştir. Çünkü dünya malı geçici olup, insana bir şeref ve üstünlük kazandırmaz. Mü'minlere karşı şefkatli ve merhametli olmak, mütevazi davranmak, Allah'ın Peygamber Efendimiz'e talimatıdır. Mü'minlerin de kendi aralarında birbirlerine karşı aynı şekilde şefkatli, merhametli ve tevazu sahibi olmaları istenilmiştir. Kur'an ve Sünnet inananları sürekli olarak buna teşvik eder.

وقال تعالى: {مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا

النَّاسَ جَمِيعًا } .

4. “Kim bir cana kıymamış, ya da yeryüzünde bozgunculuk yapmamış olan bir canı öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de onu yaşatırsa, bütün insanları yaşatmış gibi olur.”

Mâide sûresi (5), 32

Haksız yere bir insanı öldüren kimse, bir insanın en kutsal hakkı olan hayat hakkını tanımamış, kan dökmenin haramlığını, kişilerin can dokunulmazlığını gözetmemiş olur. Böylece haksız yere kan dökülmesine yol açmış, kötü bir çığır açmış ve yeni kanlar dökülmesine zemin hazırlamış, başkalarına bu yönde cesaret vermiş sayılır. Bundan dolayı, bir kimseyi haksız yere öldüren Allah’ın gazabına ve en büyük cezaya hak kazanır; kendisine hayat hakkı tanınmaz ve öldürülmesi vâcip olur. Böyle hareket edilmediği takdirde, toplumda kan davaları yaygınlaşır, herkes ihkâk-ı hak, yani kendi hakkını alma peşinde koşar. Bunun neticesinde cemiyetler büyük bir fitneye sürüklenir, öldürmeler ve intikam alma yolları yaygınlaşmış olur. Böyle bir yolun açılması, toplumları ardı arkası kesilmeyen karışıklıklara, anarşiye sürükler.

Kim bir insanı yaşatır, affetmek veya öldürülmesine mani olmak, ya da onu ölümden kurtarmak suretiyle hayatını devam ettirmesine sebeb olursa, sanki bütün insanları yaşatmış gibi olur. Bunun içindir ki, İslâm dini insan hayatına çok büyük bir değer verir ve bu yönde bütün çarelere başvurur.

Hadisler

224- وعن أَبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «الْمُؤْمنُ للْمُؤْمِن كَالْبُنْيَانِ يَشدُّ بعْضُهُ بَعْضاً » وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِه . متفق عليه .

224. Ebû Mûsâ el-Eş’arî *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Mü’minin mü’mine karşı durumu, bir parçası diğer parçasını sımsıkı kenetleyip tutan binalar gibidir.”

Hz. Peygamber bunu açıklamak için, iki elinin parmaklarını birbiri arasına geçirerek kenetledi.

Buhârî, Salât 88, Mezâlim 5; Müslim, Birr 65. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 18; Nesâî, Zekât 67

Açıklamalar

Pek çok hadiste şahit olduğumuz gibi, Hz. Peygamber, bazı konuları anlatırken teşbihler, benzetmeler yapardı. Bu hadiste de, mü'minlerin birbirlerine yardımcı olmalarını, aralarında yardımlaşmalarını, bir binanın unsurlarının birbirini sımsıkı tutması, kenetlenmesi haline benzetmiştir. Böyle bir bina sağlam ve dayanıklı olur. Aksi takdirde ayakta duramaz, yıkılır. Şayet müslümanlar birbirlerine yardımcı olmaz, birlik ve beraberlik içinde bulunmaz, birbirlerine sımsıkı kenetlenmezlerse, güçlerini ve kuvvetlerini kaybeder, ayakta duramaz, yıkılırlar. Nitekim, İslâm tarihi, bunun hem müsbet hem de menfi tecrübeleriyle doludur.

Mü'minler arasındaki yardımlaşma kavramını, sadece maddî cihetiyle ele almak doğru olmaz. Maddî cihet, yardımlaşmanın unsurlarından sadece biridir. Manevî yöndeki kardeşlik, dostluk ve samimiyet, birbirini sevmek, saymak, hak ve hukuka saygı, neticede maddî yardımlaşmayı da doğuran temel unsurlardır. İslâm dini'nin emir ve yasakları, ibâdetler, farzlar, birtakım yasaklar ve haramlar bu kardeşliği ve yardımlaşmayı sağlayan esaslardır.

Müslümanlar, niteliklerinden bahsettiğimiz yapıyı gerçekleştirmek için, gerekli olan her çareye baş vurmalı, yaşadıkları zamanın ve mekânın gerektirdiği teşkilâtları kurmalı, sağlam bir bina gibi olmalıdırlar. Aksi takdirde tek başına İslâm'ı yaşayamaz ve ayakta kalamazlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler, maddî ve manevî yönden birbirlerine yardımcı olmalı, bir binânın birbirine sımsıkı kenetlenmiş taşları ve tuğlaları gibi bir berâberlik oluşturmalıdırlar.

2. Fert olarak, tek başına İslâm'ı yaşamak ve yaşatmak mümkün olmaz. Fertler, dıştan gelen baskılara mukavemet edemezler. Baskı ve şiddete mukâvemetin şartı birlik ve beraberliktir.

3. Birlikteliğini kaybeden toplumlar ayakta duramaz, yıkılırlar.

225- وعنه قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : « مَنْ مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجِدِنَا ، أَوْ أَسْوَاقِنَا، ومَعَه نَبْلٌ فَلْيُمْسِكْ ، أَوْ لِيَقْبِضْ عَلَى نِصالِهَا بِكفِّهِ أَنْ يُصِيب أَحَداً مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهَا بِشَيْءٍ » متفق عليه .

225. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Yanında ok varken mescidlerimize veya çarşı-pazarımıza uğrayan kimse, müslümanlardan herhangi birine onlardan bir zarar gelmemesi için, okunun ucunun demirlerini eliyle tutsun."

Buhârî, Salât 66, Fiten 7; Müslim, Birr 120-124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 65; Nesâî, Mesâcid 26; İbn Mâce, Edeb 51

Açıklamalar

Gösterilen kaynaklarda, çeşitli ifadelerle aynı mahiyette zikredilen hadisimiz, insanların toplu olarak bulunduğu mescid, çarşı-pazar ve yol-sokak gibi yerlerde riâyet edilmesi gereken ahlâk ve edep kâidelerinden birini öğretmektedir. Buna göre, müslüman, kimseye zarar vermemenin, başkalarından da zarar görmemenin tedbirini almalı ve toplumun huzurunu bozucu davranışlardan sakınmalıdır. Bu şekildeki bir davranış, müslümanların haklarına saygı göstermenin, fitne ve fesada vesile olmamanın gereğidir.

Ok, o günün önemli silahlarından biri idi. Bugünkü tabancanın veya av tüfeklerinin yerini tutuyordu. Günümüzde bu silahları bazı özel mahallerde taşımanın, üzerinde bulundurmanın yasaklığının sebebi de belirtilen veya benzeri olan mahzurlarından dolayıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların toplu olduğu mahallere silah ve benzeri öldürücü, yaralayıcı aletlerle gelinilmemesi, gelinilmişse emniyet tedbirini bunları taşıyan kimselerin alması gerekir.

2. Peygamber Efendimiz, müslümanların selâmetini sağlayıcı tavsiyelerde bulunmuş, onlara olan rahmet ve şefkatini ortaya koymuştur.

3. Müslümanları fitneye düşürecek davranışlardan sakınmak gerekir.

226- وعن النُّعْمَانِ بن بشِيرٍ رضي اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « مثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وتَرَاحُمِهِمْ وتَعاطُفِهِمْ ، مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَداعَى لهُ سائِرُ الْجسدِ بالسهَرِ والْحُمَّى » متفقٌ عليه .

226. Numân İbni Beşir *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar." Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66

Açıklamalar

Bu hadîs-i şeriften, mü'minlerin, sevgi, merhamet ve yekdiğerini esirgeyip koruma gibi son derece üstün nitelikli işlerde birbirlerine yâr ve yardımcı olmaları gerektiğini öğreniyoruz. Buna göre, mü'minler birbirlerini sevmeli, birbirlerine merhamet etmeli, acımalı ve birbirlerine şefkat edip yardımcı olmalıdırlar. Çünkü hem müslümanların salâhı hem ümmetin felâhı, gönüllerini ve kafalarını bu engin fazilet hisleriyle doldurmuş ve hayatlarına bu duygular yön veren kadrolarla sağlanabilir. Bu güzel duyguların karşıtı olan sevgisizlik, merhametsizlik, şefkatsizlik ve ilgisizlik hastalıklarından kurtulmak gerekir. Mü'minler, sadece kendi iç bünyelerinde değil, başka din mensupları veya herhangi bir dine mensup olmayanlara karşı da tam bir insânî yaklaşım sergilemekle emrolunmuşlardır.

Efendimiz'in üstün nitelikli teşbihleriyle belirttikleri gibi, uykusuzluğun sebebi, vücudun bir uzvunda hissedilen acılardır. Hummâ yani ateşli hastalıklar ise uykusuzluk sebebiyle daha da artar. **Sevgisizlik, merhamet yoksulluğu ve şefkatsizlik, acı veren ve insanı ateşler içinde yakıp kavuran bir hastalık gibidir.** Hummâ tabiri dilimizde, sıtma kelimesiyle

ifade edilir; aynı zamanda bütün ateşli hastalıkların da genel adıdır. Sıtma, diğer ateşli hastalıklar arasında en ağır olanı ve bütün vücudu sarsan bir hastalıktır. Bu sebeple Peygamberimiz'in teşbihi çok dikkat çekicidir. Birimizin parmak ucundaki küçücük bir sivilce nasıl bütün vücudumuzun ıstırap içinde kalmasına ve acı duymasına sebep oluyorsa, yeryüzünün herhangi bir yerindeki mü'minin acı ve ıstırabı bizi ilgilendirir ve rahatsız eder.

Mü'minler fert ve cemiyet olarak acılardan, ıstıraplardan ve hastalıklardan kurtulmak için, İslâm'ın sunduğu reçetelere bağlı kalmalıdırlar.

Sevgi, merhamet, şefkat ve yardımlaşma iyi mü'min olmanın ve Allah'ın kul olarak yarattığı insana saygının birer simgesi ve önemli göstergeleridir. Bütün insanlara karşı anlayışlı ve tüm yaratılmışlara karşı merhametli olmak, İslâm'ın insanı ulaştırmak istediği kemâlin esasıdır. Bu ise, önce mü'minlerin kendi aralarında başlar, sonra insanlığı ve bütün yaratılmışları içine alır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler sevgi, merhamet, şefkat ve yardımlaşmada bir vücut gibi olmalıdırlar.

2. İnananlar, birbirlerinin sevinç ve kederine ortak olmak zorundadırlar.

3. İslâm toplumu bir vücut gibidir; bir uzvun hastalığının bütün vücudu rahatsız etmesi gibi, bir müslümanın başına gelen belâ ve musibetleri, bütün müslümanlar kendilerine dert edinmelidir.

227- وعن أَبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عنه قال : قبَّل النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الْحسنَ ابن عَليٍّ رضي اللَّه عنهما ، وَعِنْدَهُ الأَقْرعُ بْنُ حَابِسٍ ، فقال الأَقْرَعُ : إِنَّ لِي عَشرةً مِنَ الْولَدِ ما قَبَّلتُ مِنْهُمْ أَحداً فنَظَر إِلَيْهِ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : «مَن لا يَرْحمْ لا يُرْحَمْ» متفقٌ عليه .

227. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ali *radıyallahu anh*'in oğlu Hasan'ı öpmüştü. O sırada Akra İbni Hâbis de Peygamberimiz'in yanında bulunuyordu. Akra:

Benim on tane çocuğum var, onlardan hiç birini öpmedim, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona hayretle bakıp:

"Merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz" buyurdular.

Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 145;Tirmizî, Birr 12

Açıklamalar

Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Peygamberimiz'in sevgili kızı Fâtımâ'nın çocuğu, yani Efendimiz'in torunu idi. Peygamberimiz, kendi torunlarına ve genelde bütün çocuklara karşı sevgi, şefkat ve merhamet hisleriyle doluydu. Onları çok sever, öper, okşar ve bütün ashâbına, ümmetine de çocukları sevmeyi, onlara şefkat ve marhametle muamele etmeyi tavsiye ederdi. Çocukları öpmek ve okşamak, sevginin, şefkatin ve merhametin en belirgin alâmetlerinden sayılır. Efendimiz, bu davranışı hiç ihmal etmez, ashabına da göstererek, en güzel örneği sergilerdi. O sıralarda, Arap toplumu bu üstün insânî vasıflardan çoğunlukla mahrum bulunmaktaydı. Peygamberimiz, onları bu yönde eğitmeyi ve kendilerine bu seçkin insânî değerleri kazandırmayı hedeflemişti. Nitekim, onlardan bazıları, Rasûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu davranışlarını hazmedemeyerek, duygu ve düşüncelerini açığa vurmaktaydı. Akra İbni Hâbis'in buradaki tepkisi, örneklerinden sadece biridir. Onun bu davranışı, katı kalpli oluşun, şefkat ve merhametten yoksun bulunuşun bir göstergesi kabul edilir. Çünkü bir insanın, sevgi, şefkat ve merhametli oluşunun en belirgin şekilde görülebileceği alan, yakın aile çevresidir. On çocuğa sahip olduğu halde, onlardan hiçbirini bir kere bile öpmediğini söyleyen kimsenin durumu apaçık ortadadır. Bu tavra karşı, Peygamber Efendimiz, merhamet etmeyene merhamet edilmeyeceğini söyleyerek, dünyada başkalarına karşı sevgi, şefkat ve acıma hissi taşımayanlara, âhirette de Allah'ın acımayacağını bildirmişler ve üstün insânî değerlere sahip olunması gereğini bu sözleriyle sistemleştirmişlerdir. Bu gerçek Kur'ân-ı Kerîm'de de şöyle ifade edilir:

"İyiliğin karşılığı, yalnız iyilik değil midir?" [Rahmân sûresi (55), 60].

İmam Nevevî, kişinin küçük çocuğunun yanağını ve öpülmesi meşru olan yerlerini öpmesinin vâcip olduğunu söyler. Erkek olsun kız olsun, şefkat, merhamet, sevgi ve lütufla çocuğu öpmenin sünnete uygun bir davranış olduğunu, şehvetle öpmenin ise kesinlikle haram sayıldığını belirtir. Dost ve arkadaşların çocuklarıyla, diğer küçükleri öpmek de aynı hükme tabidir.

Hadis 895 numara ile de gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Küçük çocukları öpmek, sevgi, şefkat ve merhametin gereğidir.
2. Şefkat ve merhametten mahrum olanlar, bunlardan hasıl olan sevaptan da mahrum kalırlar.
3. Dünyada insanlara merhamet etmeyenlere, Allah da kıyamet gününde merhamet etmez.

228- وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : قدِم ناسٌ مِن الأَعْرابِ عَلَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فقالوا : أَتُقبِّلونَ صِبيْانَكُمْ ؟ فقال : « نَعَمْ » قالوا : لَكِنَّا واللَّه ما نُقَبِّلُ ، فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَوَ أَمْلِكُ إِنْ كَانَ اللَّه نَزعَ مِنْ قُلُوبِكُمْ الرَّحمَةَ» متفقٌ عليه .

228. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Çölde yaşayan bedevîlerden bir grup Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzuruna geldiler ve:

- Siz çocuklarınızı öpüyor musunuz? diye sordular. Peygamberimiz:

– **“Evet”** buyurdu. Onlar:

- Fakat biz, Allah'a yemin ederiz ki, onları öpmüyoruz, dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– **“Allah sizin kalblerinizden merhamet duygusunu çıkarıp almışsa, ben ne yapabilirim ki!”** buyurdu. Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 164. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 3

Açıklamalar

Çölde yaşayan ve medenî davranışlardan uzak olan, katı kalpli, kaba tavırlı kimselere **a'râbî** veya çöle mensup kişi anlamında **bedevî** denilir. Bunlar zamanla Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem'* in huzuruna gelerek müslüman olmuşlar ve İslâm'ın getirdiği üstün değerleri benimseyerek medenî bir hayata kavuşmuşlardır. Ancak bu değişim ve gelişimin herkeste bir anda olduğu düşünülemez. Çünkü insanın alışık olduğu âdetlerden, edindiği huylardan ve ahlâk haline getirdiği davranışlardan bir anda vazgeçmesi mümkün olmayabilir.

Peygamber Efendimiz'in yanına gelen bir grup bedevî, müslümanların küçük çocuklarını öptüklerini ve sevip okşadıklarını görünce, buna şaşarak:

Yoksa siz çocuklarınızı öpüyor musunuz? diye sormaktan kendilerini alamamışlardır. Bu soruyu soranın Uyeyne İbni Hısn veya Akra İbni Hâbis olduğuna işaret eden rivayetler vardır. Onlar, kendilerinin bunu hiçbir şekilde yapmadıklarını, yemin ederek belirtmişlerdir. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise, bu davranışın, Allah'ın insanın kalbine, gönlüne koyduğu merhamet hissinin bir tezâhürü, belirtisi olduğunu onlara hatırlatmış, bunun aksini düşünüp yapanların kalbinden Allah'ın bu duyguyu çıkarıp almış olduğunu söylemiştir. Allah'ın aldığını kulların verme yetkisi ve gücünün olmadığını, peygamber de olsa bir beşerin buna muktedir olamayacağı gerçeğini kendilerine bildirmiştir. Bunun gerçekleşmesi için, insanın Allah'a yönelmesi, rahmet ve şefkat duygusuna sahip olmaya niyetlenmesi, buna uygun davranışlar sergilemesi gerekir. Peygamberimiz onlara bu hususları hatırlatmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Küçük çocukları öpmek, şefkat ve merhametin alâmetidir.

2. Bedevîler, katı kalpli, kaba saba kimseler olup bu nitelikleri sebebiyle hoş karşılanmazlar.

3. Merhamet duygusu, Allah Teâlâ'nın seçkin kullarına nasip ettiği bir fazilettir.

4. Allah'ın vermediği bir şeyi, kulların vermesi söz konusu olmaz.

229- وعن جرير بن عبدِ اللّه رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ لا يرْحَم النَّاس لا يرْحمْهُ اللَّه » متفقٌ عليه .

229. Cerîr İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İnsanlara merhamet göstermeyen kimseye Allah da merhamet etmez."

Buhârî, Edeb 18, Tevhîd 2; Müslim, Fezâil 66. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 16, Zühd 48

Açıklamalar

Bu hadis, öncekilerden daha şümullü olup, bütün insan cinsini içine alır. Yani, mü'min olsun, kâfir olsun bütün insanlara karşı adil olmak ve merhamet hissi içinde davranmak, dinimizin temel prensipleri arasında yer alır. Çünkü **insan, Allah Teâlâ'nın en mükemmel ve en üstün yarattığı varlıktır. Allah'a iman etmekle yücelir, küfürde kalmakla kıymetini kaybeder.** Ama yine de insanca muamele görmesi gerekir. İşte bu insanca muamele, müslümanda var olan merhamet ve şefkat duygusuyla sağlanır. **Müslüman, hiç kimseye karşı kin, nefret ve düşmanlık duygularıyla dolu olmaz. Herkese karşı adâletle muamele eder ve haksızlıktan uzak durur.** Onu bu davranışa sevkeden imanı ve bu imanın kendisine kazandırdığı değerlerdir. İslâm'ın evrensel mesajını, insanlığa ulaştırırken en başta gelen vasfımız bu üstün değerlere sahip oluşumuzdur. Rahmet veya merhamet kelimesinin ifade ettiği mâna, bütün canlıları kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Bunun gereğini yerine getirmeyerek, insanlara merhametli davranmayanlara, Allah da kıyamet gününde, merhamete en çok ihtiyaç duyulan günde merhamet etmeyecektir. O halde, bu hadis bizi âlemşümul bir merhamete teşvik etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlara merhametli davranmak, müslümanlığın temel prensiplerindendir.

2. Allah, müslümanları merhametli olmaya teşvik eder.

3. Dünyada, insanlara merhametli davranmayanlara, Allah da kıyamet gününde merhamet etmeyecektir.

230- وعن أَبِي هُريرةَ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا صلى أَحدُكُمْ للنَّاسِ فلْيُخَفِّفْ ، فَإِنَّ فِيهمْ الضَّعِيفَ وَالسقيمَ والْكَبِيرَ . وإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيطَوِّل ما شَاءَ » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ : « وذَا الْحاجَةِ » .

230. Ebû Hüreyre radıyallahu *anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz, insanlara namaz kıldırdığı zaman, hafif tutsun. Çünkü onların arasında zayıf, hasta ve yaşlılar vardır. Herhangi biriniz kendi başına namaz kıldığında ise dilediği kadar uzatsın." Buhârî, İlim 28, Ezân 62; Müslim, Salât 183-186. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 61; Nesâî, İmâmet 35; İbni Mâce, İkâme 48, 49

Açıklamalar

Dinimiz, cemaate büyük bir önem verir. **Allah'ın yardımı cemaatedir ve cemaat rahmettir.** Müslümanlar cemaat hazzını, günde beş vakit namazda tadarlar. Cuma ve bayram namazları ise daha büyük cemaatlerin vesilesidir. Bu sebeple cemaat teşvik edilmiş ve cemaatleşmeyi önleyecek davranışlardan kaçınılması istenmiştir. Bu hadîs-i şerifte bunun bir örneğini görmekteyiz. **Cemaate imam olan kişi, arkasında saf tutan her türlü insanı düşünmek zorundadır.** O halde, anlayışlı olması ve dilediğince hareket etme yerine, başkalarının halini gözeterek namaz kıldırması gerekir. İmamın bu yönde yapacağı ilk iş, namazı kısa tutmasıdır. Yani uzun sûreler okumaması, kıyâmı, rükûu ve secdeyi çok uzun tutmamasıdır. Çünkü cemaatte bulunan zayıflar, hastalar ve yaşlılar buna tahammül edemezler.

Neticede, cemaate gelmekten vazgeçer, hem cemaatin azalmasına, hem de cemaat sevabı kazanmaktan mahrum kalmalarına sebep olunur. Bu ise bir fazilet sayılmaz. Ayrıca bir takım fitnelerin çıkmasına vesile teşkil edebilir.

Namazın uzun veya kısa tutulması yönünde görüş belirten âlimlerimiz, bunun izâfî bir konu olduğunu, bir kısım insanların uzun bulduğunu

başkalarının kısa bulabileceğini veya aksinin düşünülebileceğini belirtmişlerdir. Ancak rükû ve secdelerdeki tesbîhât, yani rükuda **“sübhâne rabbiye’l-azîm”** ve secdede **“sübhâne rabbiye’l-a’lâ”** demeyi üçten fazla yapmamayı tavsiye etmişlerdir. Kıyamda, Fâtiha sûresinden sonra zammı sûre okuma hususunda ise, Hz. Peygamber’in Osman İbni Ebi’l-Âs’a yaptığı tavsiyeyi, *“Sen kavminin imamısın. Onların en zayıf olanlarına uy”* (Ebû Dâvûd, Salât 40) sözünü esas almayı benimsemişlerdir. Bu durumda imam olanlar, cemaatin durumuna göre hareket edecek, fakat umûmî bir prensip olarak namazı hafiften almayı, yani uzun tutmamayı yeğleyeceklerdir. İşte bütün bunlar, insanlara karşı bir rahmet ve şefkat eseri olarak bizzat Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından sistemleştirilmiştir.

Tek başına, kendi kendine namaz kılan kimse ise dilediği kadar uzatmakta serbesttir. Nitekim Peygamber Efendimiz de evinde tek başına kıldığı nâfile namazları dilediğince uzun tutmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz kıldırmak üzere cemaate imam olan kimse namazı hafif kıldırmalı, uzatmamalıdır.

2. Tek başına namaz kılan, dilediği kadar uzatabilir.

3. Namazı uzun kıldıran imamın uyarılması câizdir.

4. İslâm cemaat dinidir. Cemaati önleyici davranışlardan sakınmak gerekir.

5. İslâm’ın rahmet ve şefkat dini oluşunu ibadetlerimize de yansıtmalıyız.

231- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قَالَتْ : إِنْ كَان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَيدعُ الْعَمَلَ ، وهُوَ يحِبُّ أَنَ يَعْملَ بِهِ ، خَشْيةَ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ » متفقٌ عليه .

231. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir işi yapmayı çok istediği halde, onu ahali de yapmaya kalkar da üzerlerine farz kılınır diye korktuğu için, yapmaktan vazgeçerdi.

Buhârî, Teheccüd 5; Müslim, Müsâfirîn 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu‘ 12

Açıklamalar

Hz. Peygamber’in yapmak isteyip de yapmadığı bir iş, farzlar dışında kalan nâfile ibadetlerle ilgilidir. Nitekim bunu Hz. Âişe annemizin sözünden açıkça anlamaktayız. Peygamber Efendimiz’in yaptığı pek çok nâfile ibadetler vardı. Bunların bazısını hemen hiç ihmâl etmeden sürekli işler, bazılarını ise daha seyrek yapardı. Çünkü sahâbîler, Peygamberimiz’in bir amel işlediğini gördüklerinde onu takip ediyor, aynısını yapıyorlardı. Bu sebeple Peygamberimiz, arzu ettiği halde bir takım nâfile işleri ashâbını ve ümmetini düşünerek, onlara olan merhameti ve şefkatinden dolayı terkederdi. Bunun bir başka sebebi, sahâbîlerin onu vazgeçilmez bir iş görmeleri, Peygamberimizin de onların üzerlerine farz kılınmasından korkmasıydı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, ümmetine dini zorlaştırmayı değil, kolaylaştırmayı esas almıştır.

2. Peygamber Efendimiz, farz ibadetler dışındaki nâfilelere hiç ara vermeksizin devam etmemişlerdir.

3. Rasûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, ümmetin dinde haddi aşmasına müsaade etmemiş, bunu önleyecek tarzda hareket etmişlerdir.

232- وعنْهَا رضي اللَّه عنها قالَتْ : نَهَاهُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَن الْوِصال رَحْمةً لهُمْ ، فقالوا: إِنَّكَ تُواصلُ ؟ قال : « إِنِّي لَسْتُ كَهَيئَتِكُمْ إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُني رَبِّي ويَسْقِيني » متفقٌ عليه مَعناهُ : يجعَلُ فيَّ قُوَّةَ مَنْ أَكَلَ وَشَرَبَ .

232. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendilerine acıdığı için, sahâbenin iftar etmeksizin peşpeşe oruç tutmalarını yasakladı. Onlar:

- Fakat sen bunu yapıyorsun, dediklerinde:

– **“Ben sizin durumunuzda değilim. Ben, Rabbim beni yedirmiş ve içirmiş vaziyette geceliyorum”** buyurdular. Buhârî, Savm 20, 48; Müslim, Sıyâm 55, 61

Açıklamalar

Hadiste geçen **“visâl”,** iftar ve sahur yemeden peşpeşe bir kaç gün oruç tutmaktır. Bu şekilde oruç tutmak bir meşakkattir. Açlık ve susuzluk bu meşakkatin sebebidir. Oysa **ibadetler insanı bıkıp usandıracak şekilde bir meşakkate sebep teşkil etmezler.** Bu derece meşakkat kişinin bedeni yönden zayıflamasına, güçsüz ve kuvvetsiz kalmasına, bunun neticesinde ibadetlerini lâyıkıyla yapamamasına vesile olur. İşte bu câiz görülmemiştir. Bundan dolayı âlimlerimiz **“visâl”**in nehyinin tenzihen mi yoksa tahrimen mi mekruh olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî ile fukahadan bir çoğuna göre visâl orucu her ne suretle olursa olsun mekruhtur. Onlara göre hiç kimsenin visal yapması câiz olmaz.

Sahâbenin, kendisinin visâl yaptığı yönündeki sözlerine, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem:* **“Ben sizin durumunuzda değilim”** buyurarak cevap vermiş, kendi halinin onlarınkine benzemediğini, bunun sebebinin de Rabbi tarafından yedirilip, içirilmek olduğunu belirtmiştir. Bu durumda ümmetinden hiç kimse ona kıyas edilemez. Çünkü bu, Allah Resûlü’ne has bir fiildir.

Bu hadis 1768-1769 numaralarda tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Visâl, yani iftar ve sahur yapmaksızın peşpeşe oruç tutmak câiz değildir.

2. Hz. Peygamber’in bazı fiilleri sadece kendine has olup, bu gibi durumlarda ümmetin onu takibi ve taklidi câiz olmaz.

3. İnsanı güç ve kuvvetten düşürerek çalışmasına ve ibadetlerini yapmasına engel olacak tarzda davranışlar içine girmek dindarlık ve takvâdan sayılmaz.

233- وعن أَبي قَتادَةَ الْحارِثِ بنِ رِبْعِي رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إِنِّي لأَقُومُ إِلَى الصَّلاةِ ، وَأُرِيدُ أَنْ أُطَوِّل فِيها ، فَأَسْمعُ بُكَاءَ

الصَّبِيِّ ، فَأَتَجوَّزَ فِي صلاتِي كَرَاهِيَةَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمِّهِ » رواه البخاري .

233. Ebû Katâde Hâris İbni Rib'î *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ben, uzatmayı arzu ederek, namaza dururum da, bir çocuğun ağlamasını işitir, onun annesine güçlük çıkarıp üzmekten hoşlanmadığım için, namazı kısa keserim."

Buhârî, Ezân 61, 163. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 123; İbni Mâce, İkâme 49

Açıklamalar

Kulu Allah'a en çok yaklaştıran ibadet namazdır. Peygamber Efendimiz namazın mü'minin miracı olduğunu söyler. Namazı uzun tutmak istemesinin sebebi, Allah'ın huzurunda daha çok bulunmak isteyişindendir. Nitekim, tek başına kıldığı nâfile namazlarda, kıyâmı, rükû ve secdeyi çok uzun tuttuğunu, Efendimiz'in mü'minlerin anneleri olan hanımları bize haber vermiştir.

Burada anılan namaz, cemaate imam olup kıldırdığı farz namazlardır. Hadisten anlaşılacağı gibi, farzların cemaatle kılınmasına sahâbe hanımları da iştirak ediyor, hatta beraberlerinde çocuklarını da getirdikleri oluyordu. Cemaatin arka saflarında yer alan kadınlardan birinin çocuğunun ağlaması, Peygamber Efendimiz'in namazı kısa tutmasına sebep olmaktaydı. Bu durum, Efendimiz'in ashâbına karşı ne derece merhamet ve şefkat hisleriyle dolu olduğunu, kadınları ve çocukları ne kadar koruyup gözettiğini gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaate namaz kıldıran kimse, onların durumunu dikkate alarak namaz kıldırmalıdır.

2. Cemaatle kılınan farz namazlara kadınlar da iştirak ederler.

3. Peygamber Efendimiz, ashabın yaşlılarına, kadınlara ve küçük çocuklara karşı merhamet ve şefkatli idi. Bunun tezahürünü namazlarda bile

gösterirdi.

234- وعن جُنْدِبِ بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال: قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم:«منْ صَلَّى صَلاةَ الصُّبحِ فَهُوَ فِي ذِمةِ اللَّه فَلا يطْلُبنَّكُمْ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ ، فَإِنَّهُ منْ يَطْلُبْهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ يُدرِكْه ، ثُمَّ يكُبُّهُ عَلَى وجْهِهِ في نَارِ جَهَنَّم » رواه مسلم .

234. Cündüb İbni Abdullah *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sabah namazını kılan kimse Allah'ın himâyesindedir. Allah, bizzat himâyesinde olan bir konuda sizi sorguya çekmesin. Allah, himâyesindeki bir konudan sorguya çektiği kimseyi cezalandırır, sonra da onu yüzüstü cehenneme atar."

Müslim, Mesâcid 262. Ayrıca bk, Tirmizî, Salât 51, Fiten 6; İbn Mâce, Fiten 6

Cündüb İbni Abdullah

Cündüb İbni Abdullah İbni Süfyan el-Becelî, sahâbe-i kirâmdandır. Ebû Abdullah diye künyelenir. Önce Kûfe'de yerleşen Cündüb, daha sonra Basra'ya taşındı. Kendisinden Basra'lı ve Kûfe'li raviler hadis naklettiler. Hasan el-Basrî, Muhammed İbni Sîrin, Enes İbni Sîrin, Ebu's-Sevvâr, Bekr İbni Abdullah, Ebû İmrân, Abdulmelik İbni Umeyr, Esved İbni Kays, Cündüb'ün ravilerindendir.

Cündüb İbni Abdullah, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den 48 hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerden 12 tanesini Buhârî ve Müslim kitaplarında müştereken nakletmişlerdir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste sabah namazının zikredilmesinin sebebi, bu vakitte kalkmanın güçlüğü ve güneş doğmadan uyanmış olmanın faziletinden dolayıdır. Hadisin bir başka rivayetinde "cemaatle kılma" kaydı da bulunmaktadır ki, sevabı çok ve fazileti yüksek olan budur. Sabah namazı vakti, insanların

ihtiyaçlarını temin için yeryüzüne yayılmaya başlayıp, Allah'tan rızık talep ettikleri bereketli bir zamandır. Bu vakti uyku ile geçirmek, dinimizde hoş karşılanmamıştır. Bu sebeple müslümanlar, sabah erken kalkmaya, çok büyük önem verirler. **Sabah erken kalkmak rızık için olduğu kadar, sağlık ve sıhhat için de önemlidir.** Bir çok hastalığın, özellikle beyin ve sinir sistemi, kalb ve damar hastalıklarının teşekkül etmemesi veya mevcutların artmamasına erken kalkmanın ne derece fayda sağladığını, günümüzde mütahassıs tabibler de ifade ve tavsiye etmektedir.

Allah'ın himâyesinde olmak, O'nun kefâlet ve teminatı, koruması altında olmak anlamına gelir. Bu hem maddi hem manevi bir himâyedir. Çünkü, rızık talebi için erken bir vakitte kalkmış ve aynı şekilde erken bir zamanda Allah'ın emri olan ibadeti cemaatle yerine getirerek, Allah'a dua ve niyâzda bulunmuştur. Böylece Allah'ın rızasına, hoşnutluğuna nâil olmuştur ki, bir mü'min için bundan daha kıymetli bir mertebe olamaz.

Bir himâyeden dolayı, Allah'ın kişiyi sorguya çekmesi ise, böyle bir sorgulamada bulunduracak işler yapması ve Allah'ın hoşnut olmayacağı bir davranış içinde bulunması sebebiyledir. Allah'ın Resûlü bizi bu gibi hallerden sakındırmakta ve O'nun koruması ve güvencesinden mahrum kalmanın sonunun cehennem ateşi olduğunu hatırlatmaktadır. Bu gibi tehditler, bir haramın işlenmesi, Allah'a verilen bir ahitten, bir sözden cayılması sonucu olur. O halde müslümanlar, Allah'la yaptıkları ahitleri yerine getirmelidirler. Müslüman olmak, İslâm'ı kabul etmek, Allah'la ahitleşmek, O'nun emir ve yasaklarına uymak anlamına gelir. Hadis, 390 ve 1051 numaralarla da gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadis, sabah namazını cemaatle kılmaya ve erken uyanmaya teşvik etmektedir.

2. Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet eden mü'min kişi O'nun himâyesi, kefaleti, teminatı ve emniyetine girmiş olur.

3. Ahdini yerine getirmeyen, mü'minliğin gereğini yapmayan ve Allah'a verdiği sözü tutmayan kimse cehennemi hakeder.

235- وعن ابن عمر رضي اللّه عنهما أنَّ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « المُسْلِمُ أَخُو المُسْلِمِ ، لا يظْلِمُه ، ولا يُسْلِمهُ ، منْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حاجتِهِ ، ومَنْ فَرَّج عنْ مُسْلِمٍ كُرْبةً فَرَّجَ اللَّهُ عنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يوْمَ الْقِيامَةِ ، ومَنْ ستر مُسْلِماً سَتَرهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » متفقٌ عليه .

235. Abdulah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir müslümandan bir sıkıntıyı giderirse, Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir müslümanın ayıp ve kusurunu örterse, Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter."

Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 38, 60;Tirmizî, Hudûd 3, Birr 19; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Kur'ân-ı Kerîm: **"Şüphesiz mü'minler birbiri ile kardeştirler"** [Hucurât sûresi (49), 10] buyurur. Hadisimizde de müslümanların kardeş olduğu belirtilmektedir ki, böylece mü'min ve müslim tabirlerinin, bazı âlimlerimiz farklı olduğunu söyleseler de, aynı anlamı ifade ettiğini görmüş oluyoruz. Müslümanların kardeşliği din itibariyledir. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden daha önceliklidir. Bu kardeşlik, hür, köle, akıl bâliğ ve mümeyyiz olan herkesi içine alır. Bu sebepledir ki, köle olanlar bile sahiplerinin kardeşi sayılırlar. Bu kardeşliğin gereği, mü'minler arasında şefkat ve merhametin, yardımlaşma ve dostluğun her an güçlenerek ve artarak gelişip yaygınlaşması olmalıdır.

Müslümanın, müslüman kardeşine zulmetmemesi bir temenni değil bir emirdir. Çünkü zulüm haramdır. Her haksızlık bir çeşit zulümdür. İslâm devletinin teminatı altında yaşayan zimmîler ve çeşitli din mensupları da aynı hükme tabidir. Esasen İslâm dini, her çeşit zulüm ve haksızlığın, herhangi bir insana yapılmasını caiz görmez. Ancak kendilerine ve

başkalarına zulmedenlere karşı alınan tedbirler ve verilen ceza, zulüm ya da haksızlık olarak nitelendirilemez. Şirk ve küfür bir zulümdür. **İslâm, insanların şirkte ve küfürde kalmalarına, şirki ve küfrü meşru göstermelerine, ya da yaymalarına müsamaha ve müsaade etmez.** Böyle davrananlara karşı, Allah'ın emrettiği ve prensiplerini vaz ettiği ölçüler içinde hareket eder. Bunu yaparken adâlet kâideleri dışına çıkmaz.

Burada, özellikle anılan müslümana zulmetmeme ise, onunla olan din kardeşliği hukukuna en iyi şekilde uyma ve hem kanûnî, hem de ahlâkî görevlerini eksiksiz yerine getirme, herhangi bir şekilde haksızlık yapmama emrinden ibarettir.

Müslüman, din kardeşini düşmana teslim etmez, onu terketmez, tehlikeye atmaz. Hadis şârihi **İbni Battal, mazluma yardım etmenin her müslümanın üzerine farz-ı kifâye olduğunu, devlet başkanına ise bunun farz-ı ayn olduğunu söyler.** Müslüman, güven veren ve kendisine güven duyulan kimsedir. Şahsî menfaati veya nefsânî istek ve arzuları için din kardeşini feda etmesi, onun aleyhine olacak davranışlar içine girmesi câiz olmaz. Çünkü *"Müslüman, elinden ve dilinden diğer müslümanların zarar görmediği kimsedir"* (Buhârî, Îmân 4,5). *"Kendi nefsi için arzu ettiği bir şeyi, din kardeşi için de arzu etmeyen kimse gerçek mü'min olamaz"* (Buhârî, Îmân 7).

Müslümanlar, birbirlerinin ihtiyaçlarını gidermede de kardeşliklerinin gereğini yerine getirirler. Çünkü insanlar birbirine muhtaçtırlar. Bu ihtiyaçlar, mutlaka maddî alanda olmayabilir. Manevî yardımlaşma da en az maddî olan kadar kıymeti hâizdir.

Bir müslümanın ihtiyacını gideren kimsenin ihtiyaçlarını da Allah'ın gidereceğinin va'd edilmesi, bu davranışın ne kadar faziletli bir iş olduğunu anlamamıza yeterli delil teşkil eder. Peygamber Efendimiz, *"Kul, kardeşinin yardımında bulunduğu sürece, Allah da kuluna yardım eder"* (Müslim, Zikr 37-38) buyururlar.

İnsan, hayatında küçük veya büyük çeşitli sıkıntılarla karşılaşabilir. İnsanı üzen, hüzünlendiren her şey bir sıkıntıdır. Sıkıntıları gidermede de müslümanlar birbirlerinin yardımcılarıdırlar. Tıpkı ihtiyaçları gidermede olduğu gibi, bu konuda da Allah'ın mükâfatına nâil olurlar. Bu mükâfat,

Allah’dan başka hiçbir dost ve yardımcının olmayacağı kıyamet gününde O’nun yardımını hak etmiş olmaktır. İnanan insan için bundan büyük bir saâdet düşünülemez. Çünkü o günde herkesin Allah’ın sonsuz merhametine ihtiyacı olacaktır. Dünyada hayırlı ameller işleyenler, karşılığını kıyamet gününde mutlaka göreceklerdir.

Bir müslümanın ayıbını ve kusurunu örtmek, ihtiyaç içinde ise bedenini örtmek, yani onu giydirmek, Allah katında büyük savaplardandır. Müslümanın bir suçunu veya hatasını örtbas etmek, ona usulüne uygun tarzda, mümkün olduğunca gizlice nasihatta bulunmaya, kendisini ikaz etmeye mani değildir. Zaten bu hüküm açıktan ve herkesin arasında suç işlemeyenlerle alâkalıdır. Günahı ve suçu alenî yapanlar, fâsık ve fâcirler bu hükmün dışında kalır. Çünkü böylelerin suçunu ve günahını söylemek, haram olan gıybet cinsinden sayılmaz. İmam Nevevî, kusurlarının örtbas edilmesi gerekenlerin, kötülükleriyle meşhur olmayan iyi hal sahipleri olduğunu söyler. Fâsık ve fâcir olanların ise, kötülüklerinden korkulmazsa, ulu’l-emre, İslâm devletinin yöneticilerine şikayet edilmesinin müstehap olduğunu söyler. Böylelerinin suçunu örtbas etmek, onları daha çok cesaretlendirir ve kötülüklerini artırmaya sebep olur. Bu hükümler, olup bitmiş bir suçla ilgilidir. İşlenmekte olan bir suçu gören kimsenin, eğer gücü yetiyorsa ona engel olması vâciptir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar birbirinin din kardeşidirler.

2. Zulüm, her çeşit haksızlık haramdır.

3. Müslüman, müslüman kardeşini düşmana terketmemek, tehlikeye atmamakla yükümlüdür.

4. Müslümanların, birbirlerinin ihtiyacını görmesi, sıkıntılarını gidermesi ve kusurlarını, ayıplarını örtmesi kardeşlik görevidir. Böyle yapanlar, Allah katında mükâfatlandırılır.

236- وعن أَبي هريرة رضي اللّٰه عنه قال : قال رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «المُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِم لا يخُونُه ولا يكْذِبُهُ ولا يخْذُلُهُ ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ

حرامٌ عِرْضُهُ ومالَه ودمُهُ التَّقْوَى هَاهُنا ، بِحسْبِ امْرِىءٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخاهُ المسلم» رواه الترمذيُّ وقال : حديث حسن .

236. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona hiyânet etmez, yalan söylemez ve yardımı terketmez. Her müslümanın, diğer müslümana ırzı, malı ve kanı haramdır. Takvâ buradadır. Bir kimseye şer olarak müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi yeter.” Tirmizî, Birr 18

Acıklamalar

Bu hadis, muhteva olarak, bir önceki hadisin benzeridir. Ancak burada, önceki hadiste anılan kardeş olmanın gerektirdiği niteliklere bazı ilâveler vardır.

Hâinlik, eminliğin zaddıdır. Hıyanet, emanete aykırı olan her türlü haksızlığın ve güven hissi vermemenin adıdır. Oysa müslüman, emanete hıyanet etmeyen kimsedir. Çünkü emanete hıyanet, münafıklık alâmetlerindendir. Müslüman, münafığa ait bir vasfı üzerinde taşımamalı ve bu sebeple saygınlığını yitirmemelidir. **Kâfir ve münafıkların saygı duyulacak bir vasfı yoktur.** Onlar, bazı söz ve işlerinde doğru ve haklı olabilirler, ancak bunun Allah katında bir sevabı ve mükâfatı olacağı düşünülemez. Çünkü onların bu halleri, bir ibadet, Allah’a yakınlık, sevap ve uhrevî mükâfat inancına dayanmaz. Sadece dünyalık menfaatlerine yöneliktir. Allah da, kendilerine dünyalık rızıklarını ihsân etmektedir.

Yalan, İslâm dininin kesinlikle yasakladığı kötü hasletlerden biridir. Dinimiz, doğruluğa büyük bir önem verir ve doğruları yüceltir. **Yalan ve yalancılık, inanmayanların ve münafıkların vasfıdır.** Kur’an’ın bir çok âyeti ile Peygamber Efendimiz’in bir çok hadislerinde doğruluğun ve doğruların fazileti, yalancılığın ve yalancıların ise bayağılığından bahsedilir. Bunları, bizi doğruluğa teşvik, yalandan sakındırma gayesi taşıyan tâlimatlar olarak kabul etmemiz gerekir.

Müslümanın müslümanı terketmesi, ondan ayrılması ve din kardeşine yardımcı olmaması, şiddetle haram kılınmıştır. Bir müslüman, mazluma yardımı, zâlimin zulmüne engel olmayı terkedemez. Çünkü bu davranışlar, her müslüman için gücünün yettiği kadarıyla yerine getirilmesi gereken bir vecibedir. Allah Teâlâ "**İyilik ve takvâda yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın"** [Mâide sûresi (5), 2] buyurur. İyilik olarak tercüme ettiğimiz **"birr"** ile **"takvâ"**nın ne kadar muhtevalı terimler olduğunu ve neleri kapsadığını daha önce yeterince açıklamıştık. Günah ve düşmanlık birer zulümdür. Kişi günah işlemekle kendine zulmetmiş olur, düşmanlık ise dostluğu ortadan kaldırır.

İslâm, insanların can ve mal güvenliğini, ırz ve namusunun korunmasını garanti altına alır. Bu garantiler öncelikle müslümanların kendi aralarında sağlanır. Fakat netice itibariyle bütün insanlar için bu hakların kudsiyeti kabul edilir. İslâm, bunlara ilâveten insanların inanç hürriyetini ve akıllarını korumayı da esas alır. Bu sebeple, **canı, malı, ırzı ve namusu, dini ve aklı korumak ve bunlar uğrunda savaşmak gerekebilir. Bunlar uğrunda ölenler de şehit sayılır.** Çünkü bunların her biri fertler için vazgeçilmez temel haklardır.

Hadiste ırz, mal ve candan bahsedilmesinin sebebi, bu üçünün esas olması, diğerlerinin bunlardan sonra gelmesidir. Çünkü ırz, mal ve cana tecavüzün haramlığı Kitap, Sünnet ve icmâ ile sabittir.

Başkalarını hakir görmek, küçümsemek, müslümana yakışmayan kötü huylardan biridir. Bunun sebebi ise kibirdir. Kibir, dinimizde büyük günahlardan sayılır. Peygamber Efendimiz *"Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez"* (Müslim, İman 149) buyurur. Çünkü *"Kibir hakkı inkâr ve insanların onurunu kırmaktır"* (Müslim, İman 147).

İnsanları küçük gören ve onurlarını kıran bir kimsenin onlara ulaştırabileceği bir tebliğ ve çağrı yoktur. Çünkü **başkasını küçümseyen kimse kendi saygınlığını yitirir. Saygınlığı olmayanlar ise tebliğ ve çağrı insanı olamaz.** Başkalarına değer vermeyene, değer verilmez. **Dini tebliğ vazifesi yapanların üstün insânî niteliklere sahip olmaları gerekir.** Tebliğci niteliği olmayan, insanlarla ilişkileri düzensiz kimselerin çoğaldığı bir toplumda kardeşlik ve dostluklar azalır, yardımlaşma duygusu zayıflar, mukaddes sayılan mefhumlar ortadan kalkmaya başlar ve takvâ

sahiplerine rastlamak neredeyse mümkün olmaz. Çünkü bütün iyilikler ve güzellikler, iyilerin hakim olduğu veya çoğunlukta bulunduğu bir toplumda gelişip, yaygınlaşır. Kötülüklerin ve kötülerin çoğunlukta olduğu toplumlarda ise, iyiyi ve iyiliği bulmak nâdirattandır. İslâm'ın yegâne hedefi, yeryüzünde iyilikleri yaygınlaştırmak, kötülükleri ortadan kaldırmak, bu tamamen mümkün olmasa bile asgariye indirmektir.

Bu hadisin benzer bir rivayeti 246 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar birbirlerinin din kardeşidir.

2. Müslümanın müslümana yardımı terketmesi caiz değildir.

3. Müslümanın canı, malı ve ırzı başka müslümana haramdır, bunlara tecavüz yasaklanmıştır.

4. Takvânın yeri kalbdir. Belirtileri ise, işlediğimiz fiillerdir.

5. Müslümanı hakir görmek, küçümsemek, büyük günahlardandır.

237- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَحاسدُوا ولا تناجشُوا ولا تَباغَضُوا ولا تَدابرُوا ولا يبِعْ بعْضُكُمْ عَلَى بيْعِ بعْضٍ ، وكُونُوا عِبادَ اللَّه إِخْواناً. الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لا يَظْلِمُه ولا يَحْقِرُهُ ولا يَخْذُلُهُ . التَّقْوَى هَاهُنا ويُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلاثَ مرَّاتٍ بِحسْبِ امْرِيءٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِر أَخاهُ المسلم . كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حرامٌ دمُهُ ومالُهُ وعِرْضُهُ » رواه مسلم .

« النَّجَش » أَنْ يزِيدَ فِي ثَمنِ سلْعةٍ يُنَادِي عَلَيْهَا فِي السُّوقِ ونحْوِهِ ، ولا رَغْبَةَ لَه فِي شِرائهَا بَلْ يقْصِد أَنْ يَغُرَّ غَيْرهُ ، وهَذا حرامٌ . « والتَّدابُرُ » : أَنْ يُعرِض عنِ الإِنْسانِ ويهْجُرَهُ ويجعلَهُ كَالشَّيءِ الذي وراءَ الظهْرَ والدُّبُرِ

237. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Birbirinizle hasetleşmeyiniz. Almayacağınız bir malın fiyatını müşteri kızıştırmak için artırmayınız. Birbirinize kin ve nefret beslemeyiniz. Birbirinize darılıp yüz çevirmeyiniz. Birinizin satışı üzerine başka biriniz satış yapmasın. Ey Allah'ın kulları, böylelikle kardeş olunuz. Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulüm ve haksızlık yapmaz, yardımı kesmez ve onu hakir görmez. –Peygamberimiz üç defa göğsüne işaret ederek buyurdular ki– Takvâ buradadır. Müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi, bir kimseye şer olarak yeter. Her müslümanın kanı, malı ve ırzı, başka müslümana haramdır." Müslim, Birr 32. Ayrıca bk. Buhârî, Edeb 57; Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Duâ 5 (Müslim rivayeti dışındakiler, Enes İbni Mâlik'ten gelmiştir)

Açıklamalar

Hz. Peygamber, iyi müslüman olmayı, din kardeşliğini ve dostluğu engelleyen davranışlardan, kötü hasletlerden bazısını bu hadislerinde açıklamıştır. Bundan önceki iki hadiste de bunlardan bir kısmını görmüştük.

Haset, başkasının sahip olduğu bir nimeti, mevki ve makamı, üstün sayılan bir vasfı çekemeyerek, onun din kardeşinden alınmasını ve yok olmasını istemektir. Biz, haseti dilimizde kıskanmak ve çekememek diye ifade ederiz. **Haset, İslâm ahlâk ve âdâbında kötü ve çirkin huyların başında gelir.** Hasetin zıddı ve övgüye lâyık olan davranış ise gıbta, imrenmedir. **Gıbta, kişinin, bir başkasının sahip olduğu iyilik ve güzelliklere, nimet ve faziletlere kendisinin de sahip olmasını arzu etmesidir.** Fakat bunda başkasında bulunanın yok olmasını veya bulunmamasını istemek söz konusu değildir.

Haset, dinimizde haram kılınmış olan kötü hasletlerden biridir. Kitap ve Sünnet'te bu hususa işaret eden pek çok nas vardır. **Hasedin haram kılınması ve kötü karşılanmasının sebebi, hasetçinin itirazının ve muhalefetinin gerçekte Allah'a karşı olmasındandır.** Çünkü insana her türlü nimeti, mevki ve makamı, üstünlüğü ve hayrı veren Allah'tır. O halde bir kimsenin sahip olduğu nimetlere karşı haset etmek, kıskançlık beslemek, Allah'ın iradesine müdahale anlamına gelir. Bunun zararı da hasetçiden başkasına değildir. Peygamber Efendimiz, imanla hasetin kulun kalbinde bir

arada bulunamayacağını söylemiştir (Nesâi, Cihad 8). Buna göre haset, gerçek müminlerin vasfı olamaz. Kalb böyle bir manevi hastalıkla, kirlilikle malül olunca başka iyiliklerin ve hayırlı amellerin de kıymeti ve sevabı noksanlaşır veya yok olur. Nitekim Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz, ateşin odunu yakıp bitirmesi gibi haset de iyilikleri yer bitirir" (Ebû Dâvûd, Edeb 44; İbni Mâce, Zühd 22).

Alış-veriş ve ticârî hayat, her birimizin az veya çok içinde bulunmak zorunda olduğumuz bir muameledir. Çünkü insan tek başına bütün ihtiyaçlarını kendisi üretemez. Bir insanın ihtiyaç duyduğu eşya pek çok kişi tarafından üretilip satışa arzedilir. Bunun neticesinde çarşı ve pazarlar oluşmuştur. İslâm dini, her konuda olduğu gibi, alış-veriş ve ticaret konusunda da insanların hayrına olan düzenlemeler yapmıştır. **Peygamber Efendimiz, müşteri kızıştırmayı, alınmayacak bir malın fiyatını artırıp piyasayı yükseltmeyi ve insanlara böylece zarar verilmesini yasaklamıştır.** Müşteri kızıştırma o malı alacağı veya ihtiyacı olduğu için değil, satıcı lehinde ve alıcı aleyhinde olmak üzere, bir malın fiyatını artırma girişimidir. Bu ise bir hilekârlık ve aldatmacadır. **Ticarette hile yapmak ve aldatmak ise haram kılınmıştır.** Peygamberimiz hile yapanın cehennemde olduğunu söyler (Buhârî, Büyu' 60). Bir başka hadislerinde *"Aldatan bizden değildir"* buyurur (Müslim, Îmân 164; Ebû Dâvûd, Büyû' 50; Tirmizî, Büyû' 72). Bunlar, ticarette uyulması gerekli temel ahlâk kurallarıdır.

Buğz kelimesi, sevmeme, biri hakkında gizli ve kalbî düşmanlık hissi besleme, kin ve nefret duyma anlamlarına gelir. Müslümanlar arasında kardeşlik ve dostluğa engel olan, bulunması arzu edilmeyen kötü hasletlerden biri de buğzdur. **Fertleri birbirine karşı sevgisiz, düşmanlık hissi besleyen, kin ve nefret duygularıyla dolu olan bir toplum, iş düzenini kaybedeceği gibi, dışa karşı da güven veremez ve örnek bir tavır sergileyemez.** Oysa İslâm dini, sağlam karakterli ve üstün ahlâk sahibi fertlerden oluşan örnek bir toplum meydana getirmeyi hedefler. Sevgisizlik, kin ve nefret, hem kişilik sahibi fertlerin yetişmesini, hem de hedeflenen topluma ulaşmayı engelleyen sebeplerin önde gelenlerindendir. Bundan dolayı Allah ve Resûlü tarafından kötü görülmüş, kınanmış ve yasaklanmıştır.

Buğz, şayet Allah rızası için olursa bunda bir sakınca yoktur ve câizdir. Peygamberimiz, Allah için seven ve Allah için buğz edenin imanını kemâle ulaştırmış olacağını söyler (Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Kıyâmet 60). Allah'ın hoşnut olmadığı, haram ve günah sayılan işlere ve bunları yapanlara karşı sevgisiz davranmak ve bunlardan tiksinmek de Allah sevgisinin gereğidir. Şu halde, **insana ihsân edilmiş olan her hissi, her duyguyu iyi ya da kötü yönde kullanma iradesi insanın kendisine bırakılmıştır. Sorumlu kılınışımızın sebebi de budur.** İslâm, insanda mevcut olan his ve duyguları dumura uğratmayı değil, geliştirmeyi ve yerli yerinde kullanmayı bize öğretir ve müntesiplerini bu yönde eğitir.

Peygamber Efendimiz'in bizleri sakındırdığı ve uzak durmamızı emrettiği kötü huylardan biri de, inananların birbirinden yüz çevirmesi, birbirleriyle alâkayı kesmeleridir. Dinimiz, gerek konuşma, gerekse yardımlaşma ve ilgilenme açısından, mü'minlerin birbirlerinden kopmalarını, ayrılmalarını ve birbirlerine uzak durmalarını yasaklamıştır. Bunun aksine, her karşılaşıldığında selâmlaşmayı, çeşitli vesilelerle sık sık görüşmeyi, cemaate devam etmeyi, birbirlerinin halleriyle hallenmeyi de en üstün ve kıymetli davranışlar olarak daima tavsiye etmiştir. **Peygamber Efendimiz dinen geçerli sayılan bir gerekçe bulunmaksızın, üç günden fazla dargın ve küskün durmayı helâl saymamıştır.** Bütün bunların ortaya koyduğu gerçek, gelişigüzel sebeplerle ve geçerliliği savunulamayacak bahanelerle mü'minlerin birbirinden uzak durmalarının câiz olmadığıdır.

Bir kimsenin satışı üzerine, bir başkasının satış yapması helâl olmaz. Müşteri, bir satıcıdan herhangi bir malı satın aldıktan sonra, başka bir satıcının o müşteriye: "Sen bu alış verişten vazgeç, ben sana aynı malı daha ucuz fiyata veririm" veya "ben sana bu maldan daha iyisini aynı fiyata veririm" gibi sözler söylemesi ve alış-verişi bozdurması câiz değildir. Çünkü böyle davranışlar, insanlar arasında anlaşmazlıkların, dedikoduların çıkmasına, dargınlık ve kırgınlıkların doğmasına, kin ve nefret duygularının oluşmasına sebep olur. Bunlar, müslümanların dostluk ve kardeşliklerini, samimiyetlerini, birbirlerine güven duygularını ortadan kaldırır, toplumun fesada uğramasına yol açar. Bu ise haram kılınmıştır. Ancak, satıcı sattığı mal hususunda müşteriyi serbest bırakmış, daha iyisini ve daha ucuzunu

bulursan onu al veya oradan al gibi bir tercih hakkı tanımışsa, o takdirde yapılan muamelede bir sakınca olmaz ve câizdir.

Müslümanların birbirleriyle kardeş olmalarının yolu, Allah ve Resûlünün koyduğu prensiplere uymaktır. İşte bunlardan bir kısmı bu hadiste sayılmıştır. İslâm'ın bu yöndeki prensiplerinin hadiste sayılanlardan ibaret olduğunu söylemek doğru olmaz. Fakat sayılanların pratik hayatta ön sıralarda yer alan ve herkesi her an ilgilendirenler olduğunu söyleyebiliriz. İslâm'ı kabul eden ve müslüman olduğunu söyleyen herkes, dini, Allah ve Resûlünün koyduğu temel prensipler ve kendi bütünlüğü içinde idrak etmek zorundadır, parçayı bütünün tamamı olarak görmek mümkün değildir.

Hadisimizin son kısmında geçen prensipleri, bundan önceki iki hadisin açıklamalarında izah etmiştik. Hadisin sondan bir önceki cümlesi 1574 numaralı hadis içinde en son cümlesi ise 1530 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hasetin haramlığı, Kitap, Sünnet ve icmâ ile sabittir. Başkasına haset eden, gerçekte Allah'a itiraz etmiş sayılır, çünkü haset edilene nimeti veren Allah'tır.

2. Müşteri kızıştırmak, almayacağı ve ihtiyacı olmayan bir malın fiyatını artırmak haram kılınmıştır. Bu davranışta piyasayı yükseltme, aldatma ve hilekârlık, insanlara zulüm vardır.

3. Allah rızası için olmayan buğz, kin, nefret ve dargınlıklar haramdır.

4. Haramlar ve günahların işlenmesine karşı buğz etmek câizdir.

5. Müslümanların birbirlerine yüz çevirmesi, yardımı ve alâkayı kesmesi helâl değildir.

6. Bir satıcının, müşteriye herhangi bir malı sattıktan sonra, başka bir satıcının aynı malı daha ucuz vereceğini veya aynı fiyata daha iyi mal vereceğini söyleyerek alış-verişi bozdurması haramdır.

7. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden daha önceliklidir.

8. Müslümanın haksızlık yapması, din kardeşine yardımı kesmesi, onu hakir görmesi câiz değildir.

9. Takvâ kalbde bulunan bir duygudur. Zâhirî ameller takvânın birer belirtisi sayılır.

10. Müslümanların kanı, malı ve ırzı başka müslümanlara haramdır. Bunlara tecâvüz karşılık görür ve muhataba müdafaa hakkı doğar.

238- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالٌ : « لا يُؤْمِنُ أَحدُكُمْ حتَّى يُحِبَّ لأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » متفقٌ عليه .

238. Enes *radıyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiği şeyi din kardeşi için de sevip arzu etmedikçe gerçek anlamda iman etmiş olmaz."

Buhârî, Îmân 7; Müslim, Îmân 71-72. Ayrıca bk. TIrmizî, Kıyâmet 59; Nesâî, Îmân 19, 33; İbn Mâce, Mukaddime 9

Açıklamalar

İman, sevginin, Allah sevgisinin ürünüdür. İnanmak, kendisine inanılanı sevmek demektir. **Bir mü'min için en üstün sevgiye lâyık olan, en yüce olandır. En yüce olan ise, bir olan Allah Teâlâ'dır.** Mü'minlerin diğer bütün sevgileri, Allah sevgisine bağlıdır. Birini seven kimse sevdiğinin arzu ve isteklerini eksiksiz yerine getirir. Böyle olmazsa, sevgisi samimi ve inandırıcı olmaz. Allah'ı seven kimse, Allah'ın emir ve yasaklarına eksiksiz uyar.

Bu hadis, gerçek bir mü'minin bencillikten, dünyalık toplama hırsından ve sadece kendini düşünmekten ne denli uzak, buna karşılık din kardeşleri başta olmak üzere, başka insanlara karşı ne ölçüde diğergam, fedâkâr, yardımsever, şefkat ve merhamet hisleriyle dolu olması gerektiğini ortaya koyucu niteliktedir. Bir insanın kendi öz nefsi için sevdiği ve istediği bir şeyi mü'min kardeşleri için de istemesi, bir sevgi toplumu oluşturmanın temel şartıdır. Bunun bir diğer şartı da müminlerin birbirlerini sevmeleridir.Nitekim Peygamberimiz *"Birbirinizi sevmedikçe gerçek mânada iman etmiş sayılmazsınız"* (Müslim, Îmân 93) buyurarak bu gerçeği perçinlemiştir.Bu hadisi 185 numara ile de açıklamıştık.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendisi için arzu ettiğini mü'min kardeşi için de istemeyen kimse gerçek mü'min olamaz.

2. Kişinin din kardeşi için arzu ettiği, iyi ve hayır sayılan şeyler cinsinden olmalıdır.

3. Mü'minin, diğer kardeşlerine karşı şefkat ve merhamet sahibi olması gerekir.

4. Sevgi, imanın ve Allah'a gerçek anlamda kul olmanın temelidir.

239- وعنه قال : قال رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِماً أَوْ مَظْلُوماً» فقَالَ رَجُلٌ: يَا رسول اللَّه أَنْصرهُ إِذَا كَانَ مَظلُوماً أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ ظَالِماً كَيْفَ أَنْصُرُهُ ؟ قالَ: « تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنعُهُ مِنَ الظُّلْمِ فَإِنَّ ذلِكَ نَصْرُهْ » رواه البخاري .

239. Enes *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Din kardeşin zalim de mazlum da olsa ona yardım et."

Bir adam:

- Ya Resûlallah! Kardeşim mazlumsa ona yardım edeyim. Ama zâlimse nasıl yardım edeyim, söyler misiniz? dedi. Peygamberimiz:

– **"Onu zulümden alıkoyar, zulmüne engel olursun. Şüphesiz ki bu ona yardım etmektir"** buyurdu. Buhârî, Mezâlim 4; İkrâh 6. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 68

Açıklamalar

Bir çok defa ifade ettiğimiz gibi, zulüm, adâletin zıddıdır. Adâlet bir fazilet, zulüm ise bayağılıktır. Dinimiz, zulmü şiddetle yasaklar. Zulüm, her türlü haksızlığın adıdır. **İnsan olma haysiyetine sahip olan hiç kimse zulmü sevmez, zâlimin destekçisi olmaz.**

Bir insan mü'min olduğu halde zâlim olabilir, zulüm işleyebilir. Nitekim hadîs-i şerif de buna delil teşkil etmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"İnananlar ve imanlarına zulüm, haksızlık karıştırmayanlar.**

İşte güven onlarındır ve doğru yolu bulanlar da onlardır” [En’âm sûresi(6), 82)7]. Bu âyet nazil olunca sahâbe Resûl-i Ekrem Efendimiz’e gelerek:

- Hangimiz nefsimize zulmetmeyiz ki? dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:

–*“Buradaki zulümden maksat sizin zannettiğiniz değil, Lokman aleyhisselâm’ın oğluna söylediği şu sözde bahsedilenlerdir:* **“Ey oğulcuğum! Allah’a şirk koşma, doğrusu şirk en büyük zulümdür”** [Lukmân sûresi (31), 3]. Burada anılan şirk, zulmün en büyüğüdür. Peygamberimiz âyette kastedilen mânanın bu olduğunu onlara hatırlatmıştır. Fakat bundan alacağımız en önemli ders, sahâbenin bu konuda ne kadar hassas davrandığıdır. Bir başka önemli nokta da zulümle şirk arasındaki bağlantıdır. Her zulümde şirkten bir eser olduğu düşünülebilir. Yahut, şirkten nasıl sakınılması gerekiyorsa, zulümden de öylece sakınılması gerektiği kalblere ve kafalara yerleştirilmek istenilmiştir.

Mazlum, zulme ve haksızlığa uğrayan kimsedir. Mazluma yardım etmek ve ona yapılan haksızlığı ortadan kaldırmaya çalışmak dînî ve vicdânî bir görevdir. **Bütün peygamberler, yeryüzünden zulmü ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir.** Bu yüzden de, gönderildikleri toplumlarda **peygamberlere ilk karşı çıkanlar, onlara eziyet ve işkence yapanlar o toplumun içindeki zâlimler ve baskı grupları olmuştur.** Buna karşılık, **peygamberlere ilk inanan ve onun yanında yer alanlar ise mazlumlardır.** Her defasında gâlip gelenler de haktan yana tavır koyup zulme başkaldıranlar olmuştur. Çünkü zulüm pâyidâr olmaz. Allah’ın yardımı zâlimlere değil, daima mazlumlaradır. “Zâlimin zulmü varsa, mazlûmun da Allah’ı var” atasözü bu değişmez gerçeğin evrensel ifadesidir.

Sahâbe-i kirâm, mazluma yardımı anlamış, ama zâlime nasıl yardım olunacağını Resûlullah’a sorma ihtiyacı duymuştur. Çünkü ilk akla gelen, zâlime yardımın da zulüm olduğudur. İşte bu isabetli soru ve Allah Resûlünün cevabı sayesinde biz de konuyu anlamış bulunuyoruz. Buna göre zâlimin zulüm yapmasına engel olmak ona bir yardımdır. Çünkü, yapacağı zulüm ve haksızlıktan onu kurtarmak, işleyeceği haram ve günaha engel olmak, dünya ve âhirette hak edeceği cezadan onu kurtarmak demektir.

Zâlime bundan daha büyük bir yardım olmaz. Buna karşılık, zâlimin zulüm yapmasına göz yummak ve engel olmamak da zulmün bir çeşididir.

Peygamber Efendimiz, bu tâlimatlarıyla Câhiliye Arapları arasında yaygın olan bir anlayışı da yıkmış, bâtıl ve yanlışın yerine hakkı ve doğruyu ikâme etmiştir. Çünkü Araplar arasında kavmiyetçilik ve kabilecilik gayreti yüzünden, zâlim de olsa kendi ırkının ve soyunun insanını destekleme, ona yardımcı olma âdeti çok yaygındı. Peygamberimiz, böylelikle yanlış üzerine bina kılınmış bir yapıyı tamamen kaldırıp atmak yerine, düzeltip hakka hizmet eder hale getirmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mazluma yardım dinimizin esaslarından biridir.
2. Zâlimin zulmüne mani olmak, ona karşı yapılabilecek en büyük hayırdır.
3. Zulmün ve haksızlığın her çeşidi dinimizde yasak ve haram kılınmıştır.
4. Zâlimin zulmüne engel olmak, mazluma yardımcı olmak sayılır; zulme engel olmamak ise, bir çeşit zulümdür.

240- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « حقُّ الْمُسْلمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خمسٌ : رَدُّ السَّلامِ ، وَعِيَادَةُ الْمرِيضَ ، واتِّبَاعُ الْجنَائِزِ ، وإِجابة الدَّعوةِ ، وتَشمِيت الْعاطِسِ » متفق عليه .

وفي رواية لمسلم : « حِق الْمُسْلم سِتٌّ : إِذا لقِيتَهُ فسلِّم عليْهِ ، وإِذَا دَعاكَ فَأَجبْهُ ، وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانْصحْ لهُ ، وإِذا عطَس فحمِد اللَّه فَشَمِّتْهُ . وَإِذَا مرِضَ فَعُدْهُ ، وَإِذَا ماَتَ فاتْبعهُ».

240. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selâmı almak, hastayı ziyaret etmek, cenazeye iştirak etmek, dâvete icabet etmek, aksırana “yerhamukellah” demek.”

Buhârî, Cenâiz 2; Müslim, Selâm 4. Ayrıca bk. İbn Mâce, Cenâiz 1

Müslim’in bir başka rivayeti şöyledir:

“Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır: Karşılaştığın zaman selâm ver, seni dâvet ederse git, senden nasihat isterse nasihat et, aksırınca Allah’a hamdederse yerhamukellah de, hastalandığında onu ziyaret et, öldüğü zaman cenazesinin ardından git.” Müslim, Selâm 5

Açıklamalar

Müslümanların birbirlerine karşı yerine getirmeleri gereken bir takım hak ve vazifeleri vardır. Bu hak ve vazifeler, maddî ve mânevî alanda olabilir. Bunların yerine getirilmesi veya getirilmemesi durumunda doğacak mükâfat ve sorumluluklar da dünyevî veya uhrevî müeyyideler olarak karşımıza çıkar. Fertlerin ve toplumların eğitiminde, dünyevî müeyyideler kadar, hatta ondan daha önemli ve daha tesirli olmak üzere manevî müeyyidelerin değeri vardır. Çünkü insanlar, herhangi bir şekilde işledikleri suçları gizleyebilir ve neticede dünyalık müeyyidelerden kurtulabilirler. Fakat âhiret inancına ve işlediği her işin Allah tarafından bilindiği, karşılığının da hesap gününde verileceği itikadına sahip olan bir kimse, nerede olursa olsun kötülük yapmaz, suç işlemez. Böylece İslâm dini, müntesiplerine, dünya hayatında yaptıkları iyi veya kötü her işin karşılığını âhirette görecekleri inancını güçlü bir müeyyide olarak öğretir ve bunu kabul etmeyenin mü’min olamayacağını bildirir.

İslâm’ın başka sistemlere üstünlüğü, inananlar için hem dünya hem âhiret sorumluluğu ve müeyyidesi getirmiş olmasıdır. Beşeri sistemler, en mükemmel kanunları yapıp, en modern tedbirleri alsalar ve en caydırıcı cezaları da koysalar, bunların hiçbiri ilâhî müeyyidenin yerini tutmaz. Tutmadığı ve tutamayacağı tarihte görüldüğü gibi günümüzde yaşanmaktadır. Dünün ve bugünün tecrübesi, yarının da farklı olmayacağının delilidir. İyi mü’minlerden oluşan bir toplumda, suçların ve suçluların oranının yok denecek kadar az olduğu yine tarihin bizler için belgeleyip gözlerimizin önüne serdiği bir gerçektir. Günümüzde de, İslâm’ı

fert planında yaşayan kesimlerde suçluluk oranının hemen hemen yok derecesinde oluşu, konuyla ilgilenen herkesin ciddiyetle üzerinde durması gereken evrensel bir hakikattır.

Hadisimizde konu edilen haklar, öncelikle toplumun mânevi dinamikleriyle ilgilidir. Çünkü bunların hiç birinin, yapılmaması halinde dünyalık bir cezası, bir müeyyidesi yoktur. Fakat İslâm toplumunun maddî dinamikleri de manevi hassasiyetleri üzerine oturur. Burada sayılanların herbiri, iyi insan, iyi müslüman olmanın, beşerî münasebetleri en üst seviyede tutmanın, kardeşliğin, dostluğun, yardımlaşmanın, sevinci ve kederi paylaşmanın, şefkat ve merhamet toplumu olmanın temel unsurlarıdır.

Selâm, müslümanlar için âdeta bir paroladır. Karşılaştıkları zaman aralarındaki ilk söz selâmdır. **“Önce selâm, sonra kelâm”** atasözümüz bu prensibi ifade eder. Selâm vermek sünnet, almak ise farzdır. Allah Teâlâ **“Size bir selâm verildiği zaman, ondan daha iyisiyle selâm verin veya ayniyle mukabele edin”** [Nisâ sûresi (4), 86] buyurur.

Selâmın en azı, **“esselamü aleyküm”** demektir. Bundan daha üstünü ise **“esselâmü aleyküm ve rahmetullah”** dır. Daha da uzatılıp **“ve berakâtüh”** ilave edilebilir. Fakat **“selâmün aleyküm”** demek bile kâfidir.

Kendisine selâm verilen kimse **“ve aleykümüsselâm”** diyerek karşılık verir. Selâm almanın en kısası budur. Verirken olduğu gibi alırken de daha artırılabilir. Bu takdirde **“ve aleykümüsselam ve rahmetullah ve berakâtüh”** denilir. Fakat sadece **“aleykümselâm”** demekle de selâma karşılık verilmiş olur. Kendisine selâm verilen tek kişi ise, selâmı alması farz-ı ayndır. Topluluğa selâm verildiğinde, içlerinden birinin veya bir kısmının selâmı alması ise farz-ı kifâyedir. Böylece diğerlerinin üzerinden farz sâkıt olur.

Selâm, müminlerin birbirine duası ve iyilik temennisidir. **“Allah’ın koruması altında olasınız”** veya **“Selâmet, esenlik sizin üzerinize olsun ve sizden ayrılmasın”** anlamlarına gelir. Selâm konusu kitabımızın ilgili bölümünde (bk. 846-870 numaralı hadisler) etraflıca ele alınacaktır.

Hastalık ve sağlık biz insanlar içindir. İnsanın her anı aynı değildir. Dinimiz sağlığa büyük önem verir. Fakat her şeye rağmen insan her zaman

aynı sıhhat üzere olmaz, hastalanabilir. Peygamberler bile çeşitli hastalıklara düçâr olmuşlardır. Bu sebeple müslümanlar, hastalığı Allah'ın bir imtihanı olarak kabul ederler. Hastalıklar çeşit çeşittir ve her hastalığın şiddeti farklı derecededir.

Hastalanan insanın neş'esi gider, üzüntüsü, sıkıntı ve kederi artar, sabrı zorlanır. Hastalık insan bünyesini sarsar, moralini bozar. İşte böyle bir anda, sağlığında kendisiyle beraber olanların, hastalığında da kendisinin yanında olduğunu görmek insanı sevindirir, moralini yükseltir, terkedilmediğini ve tehlikeli bir hali olmadığını anlar, sıhhatine tekrar kavuşacağını düşünür. Ayrıca din kardeşlerinin duasını alır ve kendisi de onlara dua eder. Hasta ziyaretinde bulunanlar, güzel temennilerde bulunur, sabır tavsiye eder ve hastanın moralini yükseltici sözler söylerler. Hastanın yanında uygunsuz sözler söylemek ve çok uzun süre kalmak doğru değildir. Hasta ziyaretiyle ligili geniş bilgi, kendi bahsinde, (bk. 896 numaralı hadis ve devamı) verilecektir.

Ölüm, her insanın dünya hayatında karşılaşacağı sondur. Ondan kaçmak ve kurtulmak mümkün değildir. Mü'minlerin sağlıklarında birbirlerine karşı görevlerinin sonuncusu da ölüm anında cenazeye iştirak etmek, namazını kılmak ve onu kabrine defnetmektir. Bu, ölene karşı son vazife olduğu gibi, arkada kalan yakınlarına karşı da bir hakşinaslıktır. Müslümanlar, sevinçli anlarında olduğu gibi kederli zamanlarında da birbirlerinin yanında olmalıdırlar. İşte cenaze, bu kederli anların en acıklı ve en ibretlisidir. Ölüm hepimiz için en büyük nasihat ve derstir. Bu sebeplerden dolayı, cenazeye iştirak etmek vazifelerimiz arasındadır. Cenazenin arkasından gitmek vazifesi, onun namazını kılmakla sona ererse de kabre defnedinceye kadar bulunmak daha faziletlidir.

Dâvete icabet etmek, dâvet edilen yere gitmek, müslümanlar için önemli vazifelerden biridir. Düğün davetlerine mutlaka katılmak gerektiği ve bunun vâcip olduğu hususunda İslâm alimleri görüşbirliği içindedir. Bunun dışındaki dâvetlere katılmak sünnet ya da müstehabdır. Şu kadar var ki, **haram ve günahların işlendiği dâvetlere icabet edilmesi dinimizde câiz görülmemiştir.** Çünkü haram davranışlar dâvete katılmaya engel teşkil eder. Peygamber Efendimiz, sahâbe-i kirâmın bütün dâvetlerine icabet etmiştir. Dâvet edenin toplum içindeki sosyal mevkiine, zenginlik ve

fakirliğine göre bir ayırım yapmamıştır. Fakirlerin çağırılmadığı dâvetleri hoş kırşalamadığı gibi sadece zenginlerin çağırıldığı dâvetleri de kınamıştır. Çünkü **dâvetler, zengini ve fakiri, yaşlısı ve genciyle inananların birlikte bulunduğu ve aralarında ülfetin, muhabbetin, şefkat ve merhametin tezâhürünün görüldüğü bir hayır meclisi niteliği taşır.** Meşru dâvetlere katılma zaruretinin sebebi de bu olsa gerekdir.

Dâvetler, dâvetçiyle dâvetlinin birbirlerine karşı saygı ve sevgisinin, insanı saymanın ve insan sayılmanın da en güzel görüntülerinden biridir.

İslâm toplumlarının hemen hepsinde olduğu gibi, özellikle ülkemizde çeşitli vesilelerle, en küçük yerleşim birimlerinden büyük şehirlere kadar yaygın olan dâvet âdetimiz, dini hayatımızın ve millî benliğimizin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bunları meşrû bir şekilde devam ettirmek, sağlıklı bir toplum yapısını korumanın da vesilesidir.

Peygamberimiz: **"Aksırmak Allah'tan, esnemek şeytandandır"** (Tirmizî, Edeb 7) buyurur. Hadis kitaplarımızda bunlarla ilgili pek çok rivayet vardır. Aksırmanın, sağlık açısından bedeni dinçleştirme ve zihnî uyanıklığı temin yönünden çeşitli faydaları vardır. Buna karşılık esnemenin uyuşukluk ve miskinlik belirtisi olduğu kabul edilir. Bu durumda aksırmak bir nimettir. Her nimet gibi, bu da Allah'tandır. Allah'ın bütün nimetlerine hamdetmek, müslümanın kulluk vazifelerinden biridir. Bu sebeple, aksıran kimse **"elhamdülillah"** der. Aksıranın hamdettiğini duyan müslüman, **"yerhamükellah"** diye karşılık verir. Bunun anlamı **"Allah sana rahmetiyle muâmele etsin"** demektir. Aksıran da kendisine dua eden müslüman kardeşine **"yehdînâ ve yehdîkümullah = Allah bize de size de hidayetini nasib etsin"** diye karşılık verir. Bütün bunlar, müslümanların en küçük ayrıntılarda bile birbirlerine karşı bir takım hak ve vecibelerinin olduğunu göstermektedir. Peygamber Efendimiz:

"Allah aksırandan hoşlanır, esneyenden hoşlanmaz. Sizden biriniz aksırıp "elhamdülillah" deyince bunu işitenin "yerhamükellah" demesi, üzerine bir vecibedir. Esnemeye gelince, sizden biriniz esnediği zaman, gücünün yettiği kadarıyla onu yapmamaya ve ağzını açarak "hâh hâh" dememeye çalışsın. Çünkü bu şeytandandır ve şeytan bu halinden dolayı o kimseye güler" (Tirmizî, Edeb 7) buyurmuştur.

Müslim'in bir rivayetinde **"Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır..."** şeklinde gelmesi, rivayetler arasında bir çelişki ve aykırılık olmayıp, bu hakların beş veya altı ile sınırlı olmadığının delilidir. Çünkü bunlardan başka hak ve vazifelerle ilgili hadisler de vardır. Bu ikinci rivayetteki tek fark, *"Nasihat isteyene nasihat etmek"* vazifesidir. Nasihat, kişinin hayrına ve kurtuluşuna vesile olan söz ve davranışların tamamını kapsayan bir tâbirdir. Mâna ve mâhiyetini, muhtevasını ve önemini bu kitabımızın ilgili kısmında açıklamaya çalıştık. Bu hadisi 897 numara ile bir kere daha ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların birbirleri üzerinde hak ve vecibeleri vardır ve bunlar maddî veya mânevî niteliklidir.

2. Her hak, bir mükellefiyeti de beraberinde getirir. Mükellefiyetlerini yerine getirmeyenler mes'uldürler. Bu mes'uliyet dünyevî veya uhrevî olabilir.

3. Selâm vermek sünnet, almak ise farzdır.

4. Hasta ziyareti sünnettir. Ziyarette edebe riâyet etmek gerekir.

5. Cenazeyi teşyîde, namazını kılmak ve kabre defnetmek farz-ı kifâye, bunun dışındaki hizmetler sünnet ve müstehabdır.

6. Meşru ölçüler içinde yapılan düğün dâvetine icabet vâcip, diğer meşru dâvetlere katılmak ise sünnet ya da müstehaptır.

7. Aksırıp "elhamdülillah" diyene "yerhamükellah" diye mukabelede bulunmak bir vecibedir.

8. Nasihat isteyene ve nasihata ihtiyacı olana nasihat etmek, yol ve yön göstermek, gücü yetenler üzerine dînî bir vazifedir.

9. Müslümanlar, aralarında kardeşlik, dostluk, yardımlaşma, şefkat ve merhameti temin edecek hak ve vazifeleri kesinlikle yerine getirmelidirler.

241- وعن أبي عُمارة الْبراءِ بنِ عازبٍ رضي اللَّه عنهما قال : أَمرنا رسولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِسبْعٍ : أَمرنَا بِعِيادة الْمرِيضِ ، وَاتِّبَاعِ الْجنازةِ ، وتَشْمِيتِ الْعاطِس ، وَإِبْرارِ الْمُقْسِمِ ، ونَصْرِ المظْلُومِ ، وَإِجابَةِ الدَّاعِي ، وإِفْشاءِ السَّلامِ . وَنَهانَا عَنْ خواتِيمَ أَوْ تَختُّمٍ

بالذّهبِ ، وَعنْ شُرْبٍ بالفَضَّةِ ، وعَنِ المياثِرِ الحُمْرِ ، وَعَنِ الْقَسِّيِّ ، وَعَنْ لُبْسِ الحَرِيرِ وَالإِسْتَبْرَقِ وَالدِّيبَاجِ . متفق عليه . وفي روايةٍ : وإِنْشَادِ الضَّالةِ فِي السَّبْعِ الأُولِ .

« المياثِرِ » بيَاء مُثَنَّاةٍ قبْلَ الأَلِفِ ، وَثَاء مثلثة بعْدَهَا ، وَهِيَ جِمْعُ مَيْثِرةٍ ، وَهِي شَيْءٌ يتَّخَذُ مِنْ حريرٍ وَيُحْشَى قُطْناً أَوْ غَيْرَهُ ويُجْعلُ فِي السُّرُجِ وكُورِ الْبعِيرِ يجْلِسُ عَلَيْهِ الرَّاكِبُ «والقَسيُّ» بفتحِ القاف وكسر السينِ المهملة المشدَّدةِ : وَهِيَ ثِيَابٌ تُنْسَجُ مِنْ حَرِيرٍ وكَتَّانٍ مُخْتَلِطَيْنِ . « وإِنْشَادُ الضَّالَّةِ » : تَعرْيفُهَا .

241. Ebû Ümâre Berâ İbni Âzib radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize yedi şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı. Bize şunları emretti: Hastayı ziyaret etmek, cenazeye katılmak, aksırana “yerhamükellah” demek, yeminini bozmayıp yemin üzere devam etmek, zulme uğrayana yardım etmek, dâvet edenin dâvetine katılmak, selâmı yaygınlaştırmak. Resûlullah bize şunları da yasakladı: Altın yüzükler veya yüzük takmak, gümüş kaptan su içmek, ipek minder kullanmak, ipekten yapılmış elbise giymek, ince ipek giymek, kalın ipek giymek, hâlis ipek kumaştan elbise giymek.

Buhârî, Cenâiz 2, Mezâlim 5, Nikâh 71, Eşribe 28; Müslim, Libâs 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 45; Nesâî, Cenâiz 53

Müslim’in bir rivâyetinde: Yitiği ilân etmek, ilk yedi şey arasında sayılmıştır.

Açıklamalar

Hadisimiz, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem’* in bazı sözlerini sahabenin mâna ve mahiyeti ile rivayet ettiğinin de bir delilidir. Mâna ile hadis rivayetinin belli bir dönemde, belli şartlarla câiz olduğunu biliyoruz.

Bu hadiste geçen ve peygamberimizin emrettiği belirtilen haklar ve vazifelerin tamamına yakını bundan önceki hadiste de geçmişti. Bunların mahiyetini orada yeterince açıklamıştık. Aynı şeyleri tekrar etmeyeceğiz.

Bu rivayette anılan **“Yemini bozmayıp yemin üzere devam etmek”** ve “**Zulme uğrayana yardım etmek”** ilâvelerine kısaca açıklık getireceğiz.

Bir kimse, herhangi bir sebeple yemin edebilir. Bu yemin, dînî açıdan uygun ve uyulması gereken bir yemin olabileceği gibi, hata eseri yapılmış ve bozulması icap eden bir yemin de olabilir. **Yemini bozmak için dünyevî bir zararın giderilmesi veya uhrevî bir vebal korkusu olması gerekir. Bu takdirde yemini bozmanın keffâreti verilir.** Çünkü yemin Allah’ın adı anılarak, Allah için kesin söz vermektir. Bu sözü yerine getirmemenin meşru ve kabul edilebilir bir sebebi olmalıdır. Yeminlerin bir takım çeşitleri ve ona göre de hükümleri vardır. Fıkıh kitapları ve ilmihallerde bunlara genişçe yer verilir. Çünkü yemin konusu, herkesin karşılaşabileceği günlük hayatın içinde bir konudur. Her müslüman, bu gibi dini sorumluluk taşıdığı konularda yeterli bilgi sahibi olmalıdır; aksi takdirde büyük hatalara düşer. **Bilgi sahibi olmanın zaruri olduğu konulardaki bilgisizlik de affedilmez.** Fakat, herkes fetvâya taalluk eden her konuyu bilme imkânına sahip olamaz. Bu takdirde yapılacak iş, o konuyu bilen âlimlere, müftîlere sorup ona göre hareket etmektir.

Keffâret yemini bozduktan sonra yerine getirilir. Çünkü keffâret tövbe demektir. Tövbe ise günahtan sonra yapılır. Yemini bozmanın keffâreti, kişinin maddî gücüne göre farklılık arzeder.

* Müslim veya gayr-i müslim bir köle veya câriye azad etmek,

* On fakiri orta halli bir şekilde giydirmek,

* On fakiri sabah-akşam doyurmak

* Üç gün arka arkaya oruç tutmak, cezalarını keffâret olarak sıralayabiliriz.

Mazluma, haksızlığa uğrayana yardım etmek, müslümanların üzerine düşen önemli bir vazife olup, dînî hükmü de farz-ı kifâyedir. Zulme uğrayanın müslüman olmasıyla gayr-ı müslim olması arasında herhangi bir fark yoktur. Biz, zulüm ve mahiyetini, mazluma yardımın zaruretini hem ilgili kısımda (bk. 203-221. hadisler arası) hem de iyiliği emir, kötülükten nehiy konusunda (bk. 184-197. hadisler arası) açıklamıştık.

Peygamber Efendimiz’in yasakladığı şeylerin başında, altın yüzük kullanmak gelmektedir. **Erkeklerin altın yüzük kullanmalarının**

haramlığında ümmetin âlimlerinin icmaı vardır. Kadınlar için böyle bir haramlık yoktur. Altın yüzük gibi, altın kolye, altın zincir ve altın süs eşyalarının her birini erkeklerin kullanması câiz değildir. **Sıhhî bir mecburiyetten dolayı altın diş yaptırmak, vücudun herhangi bir uzvunda altın kullanmak, haramlık kapsamının dışındadır.** Bunlarda bir sakınca ve yasaklık yoktur. Altın ve gümüş hilkaten para olup, biriktirilmesi ve elde tutulması değil, piyasada bulunması ve âmmenin hizmetine yönelik yatırımlara sarfedilmesi gerekir. Piyasaya arzedilmeyen altın ve gümüş, ülkenin ve toplumun zenginliğinden sayılmaz. Bir sene müddetle elde kalan altın ve gümüş için kırkda bir zekât ödenmesi farzdır. Bu altını ve gümüşü elde tutmanın bir nevi cezası sayılabilir.

Gümüş kaplar içinde yemek yenilmesi ve su içilmesi de yasaklanmıştır. Tabii ki, altın kaplar öncelikle yasaktır. Daha açık bir ifade ile, altın ve gümüşten yapılmış ev eşyaları kullanılması câiz değildir.

Ancak bu kaplar, tıb alanında veya kimyevî maddeler yapımında, ya da zarurî olan hallerde kullanılabilir.

Hadisimizden öğrendiğimiz bir başka yasak da erkeklerin ipek giymeleridir. Burada, ipeğin, kullanılması söz konusu olan tüm çeşitlerinin erkekler için haram kılındığını görüyoruz. Şu kadar var ki, **haram kılınanların tamamı saf ipek çeşitleridir.** İpek karışımı olan kumaşlar bu hükmün dışındadır. Kadınlar için ise altında da olduğu gibi, böyle bir yasaklama söz konusu değildir. Kadının yaşlısı, genci, evlisi, bekârı, zengini, fakiri bu konuda eşittir.

Altında olduğu gibi, zaruret bulunan hallerde erkeklerin ipek giymelerine izin verilmiştir.

Müslim'in bir rivayetinde **"yitiği ilan etmek"** şeklinde gelen rivayet, bulunan yitik malın kalabalık yerlerde ve herkesin duyabileceği şekilde tarifinin yapılmasıdır.

Bu hadisin ilk bölümünü, 848 ve 896 numaralı hadisler olarak tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kişinin yaptığı yemine sadık kalması ve gereğini yerine getirmesi gerekir. Herhangi bir zaruretten dolayı yeminini bozan kimse keffâretini öder.

2. Mazluma yardım farz-ı kifâyedir. Gücü yetenin zulmü önlemesi dini bir vecibedir. Mazlumun müslüman veya gayr-ı müslim olması arasında bir fark yoktur.

3. Altın yüzük takmak veya ziynet eşyası kullanmak müslüman erkeklere haramdır. Altın diş taktırmak veya kaplatmak haram kılınmamıştır.

4. Altın ve gümüşten yapılmış ev eşyası kullanmak haramdır.

5. Saf ipeğin her çeşidi müslüman erkeklere haramdır.

6. Zaruret halleri, yasakların kapsamı dışındadır.

7. Peygamber Efendimiz'in de haram kılma yetkisi vardır.

28- باب ستر عورات المسلمين والنهي عن إشاعتها لغير ضرورة

AYIPLARI ÖRTMEK

MÜSLÜMANLARIN AYIPLARINI ÖRTMEK VE ZORUNLU OLMADIKÇA ORTAYA ÇIKARMAKTAN SAKINMAK

Âyet

قال اللَّه تعالى: {إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ } .

1. "Mü'minler arasında hayasızlığın yayılmasını arzu edenlere, işte onlara, dünya ve âhirette can yakıcı azab vardır." Nûr sûresi (24), 19

Hayâ ve edep noksanlığı, iman ve din noksanlığından kaynaklanır. Peygamber Efendimiz *"Hayâ imandandır"* (Buhârî, Îmân 3) buyurur. Hayasızlığın toplumda yayılmasını isteyenler, o topluma karşı en büyük saygısızlığı işlemiş olurlar. Bütün hak dinlerin temel hedefi, tevhid inancını yeryüzüne hakim kılmak ve ahlâklı bir yapı kurmak olmuştur.

Resûlullah: *“Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim”* (Muvatta, Hüsnü’l-huluk 8) buyurmuşlardır.

Namuslu ve haysiyetli insanlara iftira etmek, onlara ahlâksızlık isnadında bulunmak da bir hayâsızlıktır. Bu âyet, Peygamber Efendimiz’in sevgili ve iffetli eşi, mü’minlerin annesi, Hz. Âişe’ye iftira edenler hakkında nâzil oldu. Böylelerin dünyadaki cezası, iffetli kadınlara iffetsizlik isnadında bulunup iftira ettiklerinden dolayı kendilerine uygulanacak olan hadlerdir. Had cezasına çarptırılanlar mü’min ise, bu kendileri için bir keffârettir. Münafıkların âhiretteki cezası ise ebedî cehennemde kalmaktır.

Hadisler

242- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يسْتُرُ عَبْدٌ عبْداً فِي الدُّنْيَا إِلاَّ سَتَرهُ اللَّه يَوْمَ الْقيامَةِ » رواه مسلم .

242. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kul, bu dünyada başka bir kulun ayıbını örterse, kıyamet gününde Allah da onun ayıbını örter.” Müslim, Birr 72. Ayrıca bk. Buhârî, Mezâlim, 3; Ebû Dâvûd, Edeb 38; Tirmizî, Birr 19; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Dinimiz, insanların ayıplarını araştırmayı ve kişilerin gizli hallerini ortaya çıkarmak için gayret etmeyi yasaklamıştır. Buna karşılık, bir kimsenin ayıplarını, kusurlarını örtmek ahlâkî bir fazîlet, üstün bir insânî meziyet kabul edilmiştir. Örtülmesi istenilen ve Allah’ın da kıyamet gününde örteceği ayıp, kusur ve hatalar, kul hakkına taalluk etmeyen, zulüm ve haksızlık olmayan, söylenilmesi halinde kimseye fayda temin etmeyecek türden olanlardır. Bu sayılanlar ve benzerleri dışında kalan günahları ve özellikle haramları gizlemek câiz değildir.

Allah Teâlâ, dünyada günahlarını örttüğü kulunun, kıyamet gününde de hata ve kusurlarını örter. Böylece mahşer halkı da onun bu halini bilmezler.

Dünyada bir kulun hata ve kusurlarını örten kimse de sevap işlediği için, Allah katında o da mükâfatını görür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hata ve kusurları örtmek fazilettir.

2. Örtülen hata ve kusur, kul hakkına taalluk eden zulüm ve haksızlıklar cinsinden olmamalıdır.

3. Allah, dünyada kusurunu örttüğü kulunun, mahşerde de kusurunu ortaya çıkarmaz.

4. Dünyada kulların kusurunu örtenler, âhirette mükâfatını görürler.

243- وعنه قال : سمِعت رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « كُلُّ أَمَّتِي مُعَافَى إلاَّ المُجاهِرينَ ، وإِنَّ مِن المُجاهرةِ أن يعمَلَ الرَّجُلُ باللَّيلِ عمَلاً ، ثُمَّ يُصْبحَ وَقَدْ سَتَرهُ اللَّه عَلَيْهِ فَيقُولُ : يَا فلانُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كذَا وَكَذَا ، وَقَدْ بَاتَ يَسْترهُ ربُّهُ ، ويُصْبحُ يَكْشفُ سِتْرَ اللَّه » متفق عليه .

243. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İşlediği günahları açığa vuranlar dışında, ümmetimin tamamı affedilmiştir. Bir adamın, gece kötü bir iş yapıp, Allah onu örttüğü halde, sabahleyin kalkıp:

Ey falan! Ben dün gece şöyle şöyle yaptım", demesi, açık günahlardandır. Oysa o kişi, Rabbi kendisinin kötülüğünü örttüğü halde geceyi geçirmişti. Fakat o, Allah'ın örttüğünü açarak sabahlıyor." Buhârî, Edeb 60; Müslim, Zühd 52

Açıklamalar

Bir günah işlemek, bir kusur ve hata yapmak, sevilmeyen, arzu edilmeyen ve sahibine de hiçbir kıymet kazandırmayan, sadece kötü görülmesine ve bayağı sayılmasına vesile olan bir haslettir. Durum böyle iken, gizli kapaklı bir yerde işlediği ve Allah'tan başkasının bilmediği,

Allah'ın da örttüğü bir günahı faziletmişcesine ortaya döken ve başkalarına anlatan bir kimse, Allah tarafından affedilme şansını kaybetmiştir.

Günah ve kusurlarını başkalarına anlatanlar, Allah'ı, Resûlünü ve salih amel sahibi mü'minleri hafife almış, kötülüklerini iyilik, günahlarını sevap, bayağılıklarını fazilet saymış olurlar. Bu ise, en az işledikleri günah seviyesinde bir pervasızlıktır. Oysa günah işleyen bir kimsenin, hiç olmazsa onu gizli tutması, kendisini aşağılanmaktan kurtarır. Aksi takdirde açıkladığı günah eğer bir cezayı gerektiriyorsa cezalandırılmasını, cezayı gerektirmiyorsa kınanmasını icab ettirir. Bir kimse, dünyada işlediği bir günahı utanarak gizlerse, Allah'ın kendisini kıyamet gününde rüsvay etmemesi umulur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kişinin, gizli olarak işlediği bir günahı açığa vurmaması, Allah'ın onu affetmesine vesile olur.

2. İşlediği günahı başkalarına anlatan ve bunu bir meziyet sayanları Allah affetmez.

3. Gizli işlenen günahları açığa vurmak, başkalarına anlatmak, Allah ve Resûlünü hafife almaktır.

4. Gizli işlediği günahları açığa vuranlar, eğer bu günah cezayı gerektiriyorsa cezalandırılırlar. Çünkü açığa vurmak itiraf sayılır.

244- وعنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذَا زَنَتِ الأَمةُ فَتبينَ زِناهَا فَليجلدْها الحدَّ ، ولا يُثَرِّبْ عَلَيْهَا ، ثمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّانية فَلْيجلدْها الحدَّ ولا يُثرِّبْ عَلَيْهَا ، ثُمَّ إِنْ زَنتِ الثَّالثةَ فَلْيبعَها ولوْ بِحبْلٍ مِنْ شعرٍ » متفق عليه . «التَّثْرِيبُ» : التَّوْبيخُ .

244. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir câriye zina eder ve zina yaptığı da kesinleşirse, sahibi ona had cezası uygulasın. Fakat suçunu başına kakmasın. Sonra ikinci defa zina yaparsa, aynı şekilde had uygulasın, ama yine de suçunu yüzüne vurup

kötü sözlerle kınamasın. Sonra bu câriye üçüncü defa zina ederse, artık efendisi onu kıldan bir ip bedeline bile olsa satsın.”

Buhârî, Itk 17, Hudûd 35, 36 Büyû’ 66,110; Müslim, Hudûd 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 32; Tirmizî, Hudûd 8; İbn Mâce, Hudûd 14

Açıklamalar

Câriye, harpte esir düşmüş veya ilk sahibi tarafından satılarak, aile muamelesi yapılmak üzere alınmış kızdır. Para ile alınıp satılan hizmetli kız da câriye diye adlandırılır. İslâm dini köle ve câriyeler için hukûkî bir statü tayin etmiş ve onlara bir takım haklar vermiştir. Kölelik ve cariyeliği kaldırmayı da nihâî hedef seçmiştir.

Bir câriyenin zina yaptığı, ya görerek, ya gebelikle veya kendisinin itirafıyla bilinir. Zina yapan câriyeye bu suçu karşılığında ne kadar celde vurulacağı bu rivayetle belirtilmemiştir. Nesâî’nin rivayetinde bunun elli kamçı olduğu bildirilmiştir. Câriyenin zina yapması, onun için bir ayıptır. Çünkü câriyeye sahip olmaktan gaye, onu bir nevi eş edinme ve doğum yapmasını arzu etmektir. Zina ise bu gayeyi ihlal edici bir harekettir.

Ebû Hanîfe’ye göre câriyenin had cezasının yerine getirilmesi devletin hakkıdır. Diğer mezhep imamları, bu ve benzer hadislerin zâhirinden, efendisinin câriyeye had cezası uygulayabileceği görüşünü benimsemişlerdir.

Başa kakmak, câriyenin yaptığı ayıp ve kusurları yüzüne vurmak, hatalarını sayıp dökmekle olur. Bu davranışlar câriyeye sözle eziyet ve işkence olacağı için yasaklanmıştır. Veya sadece bunları sayıp dökmek, ayıbını yüzüne vurmakla yetinilmeyip, sopa ile vurularak cezalandırılması gerekir şeklinde anlayanlar da olmuştur.

Böyle bir câriye satılırken alacak olana onun bu kusurunu söylemek gerekir. Aksi takdirde, alan kimse onun kusurunu sonradan öğrenirse, geri verme hakkı doğar. Madem ki böyle bir câriyeden kurtulmak, onu elden çıkarmak gerekmektedir; o halde satın alan müslümanın da ondan kurtulması gerekmez mi? İkinci sahibinin korkutma veya iyilikle onu yola getirmesi söz konusudur. Onu evlendirmek suretiyle namuslu kılması da

ihtimal dahilindedir. Böylece İslâm, bir suçlunun ıslahı için mümkün olan bütün tedbirleri alır, uygun ve meşru olan bütün yolları dener.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zina yapan câriyeye gerekli had uygulanır.

2. Zina eden câriyeyi satmak caizdir.

3. Zina tekrarlanınca ceza da tekrarlanır.

4. Satılan bir câriyenin kusurları söylenir.

5. Fâsık ve âsîlerle bir arada olmaktan, onlarla düşüp kalkmaktan sakınılması gerekir.

6. Günahkârlara da şefkat ve merhamet gösterilir. Onların bu sayede düzeleceği umulur.

245- وعنه قال : أُتِيَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِرجلٍ قَدْ شرِب خَمْراً قال : « اضْربُوهُ» قال أَبُو هُرَيْرةَ : فمِنَّا الضَّارِبُ بِيدهِ والضَارِبُ بِنَعْلِه ، والضَّارِبُ بِثوبِهِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ قَال بعْضُ الْقَوم : أَخْزاكَ اللَّه ، قال : لا تقُولُوا هَكَذا لا تُعِينُوا عليه الشَّيْطَان » رواه البخاري .

245. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem’* in huzuruna şarap içmiş bir adam getirdiler. Peygamber Efendimiz:

“Ona had vurunuz” buyurdu. Ebû Hüreyre der ki:

Bizden eliyle vuran, ayakkabısıyla vuran ve elbisesiyle vuranlar oldu. Had icra edildikten sonra adam ayrılıp gidince, ashâbdan biri:

– Allah seni kahretsin, rezil etsin, dedi. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem:*

– **“Böyle demeyiniz, onun aleyhine şeytana yardım etmeyiniz”** buyurdular.

Buhârî, Hudûd 4, 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 35

Açıklamalar

Haddin dindeki mânası, Allah için bir hak olarak takdir ve tayin olunan azab ve cezalardır. Zina yapmak, namuslu kadınlara zina isnadı, içki içmek, hırsızlık gibi bir takım suçlara ait çeşitleri vardır.

Bu hadiste, şarap içene had uygulanacağı açıkça bildirildiği halde, mikdarı açıklanmamıştır. Ashâb ve tâbiîn tabakası âlimleri, şarap içenin cezasının seksen değnek olduğunu ve böyle uygulandığını söylemişlerdir. İmam Ebû Hanîfe ve pek çok imamın görüşü de böyledir. İmam Şâfiî kırk deynek olduğunu kabul eder. Şarap içmenin haramlığı Kur'ân-ı Kerîm ile sabit olduğundan, içen az da içse cezayı gerektirir. Diğer içkilerde uygulanacak had cezası sarhoşluk derecesiyle belirlenmiştir. Ebû Hanîfe sarhoşluğun ölçüsünü, yeri göğü, kadını erkeği farkedemeyecek derecede şuursuzluk diye belirtir.

Zina, içki, hırsızlık ve benzeri suçlar, gizlenecek ve örtülecek cinsten suçlar değildir. Bunları işleyenlere uygulanan cezalar da açıktan tatbik edilir. Çünkü bunun caydırıcılığı vardır. Cezada aslolan da caydırıcılıktır. Böyle bir cezaya herkesin gözü önünde çarptırılan kimse, utanır, mahcup olur ve bir daha suç işlememeye karar verebilir. Bu cezalandırmaya şahit olanlar da bundan ibret alır, böyle bir duruma düşmek istemezler.

Peygamber Efendimiz, şarap içip kendisine had cezası uygulattığı bir kimseye, sahâbenin beddua etmesine, kötü söz söylemesine karşı çıkmış, izin vermemiştir. İşlediği bir suçtan dolayı cezalandırılan bir kimseyi, ayrıca sözle kınamayı ve ona hakaret edilmesini uygun görmemiştir. Çünkü bu davranış şefkat ve merhamete aykırıdır. İslâm'ın cezalarında bile merhametli bir yaklaşım vardır. Ayrıca bir mü'minin küçümsenmesine ve kınanmasına şeytan sevinir. Çünkü böyle bir hakarete uğrayan insan, topluma kızar, insanlarla alâkasını keser, şeytan da onu kolayca kandırır, kötülüklere sevkeder. Bu sebeplerle, suçluları toplumdan dışlamamak ve onlara merhametle yaklaşmak prensibimiz olmalıdır.

Bu hadis 1566 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şarap ve sarhoşluk veren şeyleri içmek haramdır.
2. Şarap içene had cezası uygulanır. Bu cezayı uygulama yetkisi devlete aittir.

3. Ceza uygulanan suçluya ayrıca kötü söz söylemek, beddua ve hakaret etmek caiz değildir.

4. Peygamber Efendimiz, suçlulara şefkat ve merhamet göstermiş, bizlere de böyle davranmayı emretmiştir.

29- باب قضاء حوائج المسلمين

MÜSLÜMANLARIN İHTİYAÇLARINI KARŞILAMAK

Âyet

قال اللَّه تعالى: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } .

1. "Hayır işleyiniz ki kurtuluşa eresiniz." Hac sûresi (22), 77

Hayır, her türlü iyiliğin genel adıdır. Müslümanlar, bir hayır ve iyilik yaparken, onu sadece Allah rızası için yaparlar. Yapılan her iyiliği ve kötülüğü Allah'ın bildiğini, iyiliklere ecir, kötülüklere ceza vereceğini düşünürler. Kur'ân-ı Kerîm, pek çok âyetinde müslümanları iyiliğe ve hayır işlemeye teşvik eder. Yapılacak iyiliklere önce ana-babadan, yakın akrabadan başlamayı, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara yardımcı olmayı öğütler. İslâm toplumlarında tarihleri boyunca teşekkül etmiş olan vakıflar ve diğer hayır müesseleri, müslümanların insanlığın hayrına ne kadar büyük fedakârlıklar yaptığının delilidir. Çünkü bu müesseseler, bütün insanlara, hatta canlılara ve tabiata hizmet için kurulmuştur.

Hadisler

246- وعن ابنِ عمرَ رضي اللَّهُ عنهما أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «المسلمُ أَخـو المسلم لا يَظلِمُه ولا يُسْلِمُهُ . ومَنْ كَانَ فِي حاجةِ أَخِيهِ كانَ اللَّهُ فِي حاجتِهِ، ومنْ فَرَّجَ عنْ مُسلمٍ كُرْبةً فَرَّجَ اللَّهُ عنه بها كُرْبةً مِن كُرَبِ يومَ القيامةِ ، ومن سَتَرَ مُسْلماً سَتَرَهُ اللَّهُ يَومَ الْقِيامَةِ » متفق عليه .

246. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmana teslim etmez. Din kardeşinin ihtiyacını karşılayanın, Allah da ihtiyacını karşılar. Müslümandan bir sıkıntıyı giderenin Allah da kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Bir müslümanın ayıbını örtenin, Allah da kıyamet gününde ayıplarını örter.”

Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58. Ayırca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 38; Tirmizî, Hudûd 3, Birr 19; İbn Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

İslâm kardeşliğinin gerektirdiği bir takım haklar ve vazifeler vardır. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden daha kıymetlidir. Kan kardeşi olan insanlar, birbirlerine ne kadar düşkün ve birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamada ne kadar sorumlu iseler, din kardeşliği de müslümanlara en az kan kardeşliğinde olduğu kadar, belki daha da çok sorumluluk yükler. Bu sorumluluk, Kur’an ve Sünnet’in açık nasları ile belirlenmiştir. Bu sebeple, **dini, İslâm’ı Allah’la kul arasındaki ilişkilerden ibaret görmek, Allah’ı ve Resûlünü yalanlamak ve İslâm’ı da inkâr etmek anlamına gelir. Çünkü İslâm, hayatımızın her alanını tanzim edici hükümler getirmiştir.**

Müslümanların, güçleri yettiği nisbette, birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamaları, İslâm kardeşliğinin gereğidir. İhtiyaçlar, maddî ve manevî nitelikli olabilir. İhtiyacı karşılama bizzat ve fiilen olabileceği gibi, sebep ve vesile olmak şeklinde de gerçekleştirilir. Çünkü bir insan, çoğu kere her türlü ihtiyacını karşılamaya kendisi güç yetiremez.

Peygamber Efendimiz, mü’minlerin her türlü ihtiyacı ile ilgilenir ve onların sıkıntılarını giderirdi. Sahâbe paylaşmayı bilen bir topluluktu. Bu sayede, İslâm kardeşliğinin en mükemmel örneklerini sergilediler. **Günümüzde müslümanların en büyük noksanı ve kusuru, din kardeşliğinin icabı olan hak ve vecibeleri gerektiği şekilde yerine getirmemeleri ve ferdî bir hayat sürmeyi yeğlemiş olmalarıdır.** Bu sebeple aralarındaki mesafe açılmakta, sorumluluk hissi kaybolmakta, kin, buğz ve nefret gibi, İslâm’ın kesinlikle yasakladığı kötü hasletler toplumu kasıp kavurmaktadır. İslâm’ın emirlerine sırt çeviren toplumlar, müslüman olduklarını iddia etseler de, bu davalarında haklı sayılmazlar. Çünkü

sözleriyle davranışları birbirini yalanlamakta ve çelişkili bir hayat sürmektedirler.

Bu hadis 235 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Din kardeşliğinin gerektirdiği bir takım haklar ve vecibeler vardır. Her müslümanın görevi, bunları yerine getirmek olmalıdır.

2. Müslümanın müslümana zulmetmemesi, onu düşmana terketmemesi, ihtiyacını karşılaması, sıkıntısını gidermesi, ayıbını örtmesi kardeşlik görevidir. Bu görevleri yerine getirenler, Allah katında ecrini ve mükafatını görürler.

247- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنهُ ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « من نَفَّس عن مؤمن كُرْبة منْ كُرب الدُّنْيا ، نفَّس اللَّه عنْه كُرْبة منْ كُرَب يوم الْقِيامَةِ ، ومنْ يسَّرَ على مُعْسرٍ يسَّرَ اللَّه عليْه في الدُّنْيَا والآخِرةِ ، ومنْ سَتَر مُسْلِماً سَترهُ اللَّه فِي الدنْيا والآخرة ، واللَّه فِي عوْنِ العبْد ما كانَ العبْدُ في عوْن أَخيهِ ، ومنْ سلك طَريقاً يلْتَمسُ فيهِ عِلْماً سهَّل اللَّه لهُ بهِ طريقاً إلى الجنَّة . وما اجْتَمَعَ قوْمٌ فِي بيْتٍ منْ بُيُوتِ اللَّه تعالَى ، يتْلُون كِتَابَ اللَّه ، ويَتَدارسُونهُ بيْنَهُمْ إلاَّ نَزَلَتْ عليهم السَّكِينةُ ، وغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمةُ ، وحفَّتْهُمُ الملائكَةُ ، وذكَرهُمُ اللَّه فيمَنْ عنده . ومنْ بَطَّأَ به عَملُهُ لمْ يُسرعْ به نَسَبُهُ » رواه مسلم .

247. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kimse, bir mü’minden dünya sıkıntılarından birini giderirse, Allah da kıyamet gününde o mü’minin sıkıntılarından birini giderir. Bir kimse darda kalana kolaylık gösterirse, Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık gösterir. Bir kimse, bir müslümanın ayıbını örterse,

Allah da onun dünya ve âhiretteki ayıplarını örter. Mü'min kul, din kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah da o kulun yardımındadır. Bir kimse ilim elde etmek için bir yola girerse, Allah da ona cennetin yolunu kolaylaştırır. Bir cemaat, Allah Teâlâ'nın evlerinden bir evde toplanıp Allah'ın kitabını okur ve onu aralarında müzakere eder, anlayıp kavramaya çalışırlarsa, üzerlerine sekinet iner ve kendilerini rahmet kaplar. Melekler onları kuşatırlar, Allah Teâlâ da onları kendi nezdinde bulunanların arasında anar. Amelinin kendisini geride bıraktığı kişiyi, nesebi öne geçirmez."

Müslim, Zikr 38. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Bu hadis, mü'minler için büyük önem ifade eden kâideleri ve edepleri bir arada toplamış bulunmaktadır. Bunların bir kısmı, daha önce açıkladığımız hadislerde geçmişti. Mü'minlerin birbirlerine karşı görevlerinin neler olduğunu öğrendiğimiz hadislerdeki engin hoşgörü, insan saygısı ve sevgisi, öncelikle dikkat etmemiz gereken özelliklerdir.

Bir mü'mine yardımcı olmak için, onun mü'min olma niteliği yeterlidir. Daha önce geçtiği gibi zâlim bile olsa, "mü'min kardeşimiz" olma özelliği devam eder. Günahkâr ve fâsık da olsa, mü'mine yardımdan geri durulmaması gerekir. Çünkü bu alâka ve yardımlaşma, onun imanını korumasına vesile olabilir. Her şeye rağmen, mü'minler birbirini terketmemeli, aralarındaki ilişkiyi kesmemelidir.

Küçük bile olsa bir üzüntü, keder, güçlük, sıkıntı bazı insanlar için önemli ve büyük görünür. Böyle bir durumda onlara yardımcı olmak da aynı şekilde önem ifade eder. Bunun neticesinde büyük bir hayra vesile olunabilir. Bizim hiç önemsemediğimiz bazı şeyler, başkaları için öncelikli ve çok önemli bir konu olabilir. Bazı sahâbîlerin nasıl müslüman olduğuna baktığımızda, karşımıza bunun çok çarpıcı örnekleri çıkar. Daha sonraki asırlarda, hatta günümüzde bile bunun misâllerini sıkça görmekteyiz. İnsanın bu özelliğini çok iyi bilen Peygamber Efendimiz, hayatı boyunca yaptıklarıyla bize örnek olduğu gibi bu yönde öğretici ve eğitici emir ve tavsiyelerde de bulunmuşlardır. İnananlara düşen görev, her konuda olduğu gibi bu yönde de Resûlullah Efendimiz'i kendilerine yegane rehber edinmektir.

Küçük ve önemsiz sayılan herhangi bir sıkıntıyı bile mü'min kardeşinden gideren kimseden, Allah kıyamet gününde daha büyük sıkıntıları giderir. Çünkü bir insana hangi şekilde olursa olsun yardımcı olmak bir iyiliktir. Allah Teâlâ: **"Kim iyilik getirirse, ona getirdiğinin on katı vardır"** [En'âm sûresi (6), 160] buyurur. İyiliğin karşılığının, yalnız iyilik olacağı da Allah'ın va'didir [Rahmân sûresi (55), 60].

Darda kalana yardım, dinimizin önemli insânî prensiplerinden bir diğeridir. Darda kalan, borcunu ödeyemeyen fakirdir. Bu durumda olanın, mü'min veya kâfir olması arasında fark gözetilmemiştir. Zaruri ihtiyaçlarını karşılayamadığı için borçlu duruma düşen her insana yardım etmek, İslâm'ın bağlılarına emrettiği âlemşümul prensiplerindendir. Bu yardım, alacaklının borçluya mühlet vermesi, borcunun bir kısmını veya tamamını bağışlaması şeklinde olabilir. Allah Teâlâ'nın buna karşılık mü'mine dünya ve âhirette kolaylık ihsân etmesi, hemcinslerine karşı yaptığı iyiliğin mükâfatıdır. Mü'minlerin görevleri sadece din kardeşlerine yardımcı olmak, iyilik yapmakla sınırlı olmayıp, inancı ve milliyeti ne olursa olsun, bütün insanları kapsayıcı niteliktedir. Nitekim, Kur'an ve Sünnet'in bu konudaki naslarından istinbât olunan hükümler, fıkıh kitaplarımızın ilgili bahislerinde etraflıca ele alınır. Komşuluk hukuku ve insanlığa karşı görevlerimiz, Allah ve Resûlü'nün emirleri çerçevesinde âdeta kanunlaştırılır. İslâm devletine, yöneticilere ve müslüman fertlere ait görevler ayrı ayrı ele alınıp sayılır. Bütün bunlar, İslâm'ın tüm zamanları ve mekânları kapsayıcı özelliğinin sonucudur. Müslümanların, İslâm'ın bu yönlerini çok iyi anlayıp uygulaması ve insanlık alemine anlatması, özellikle günümüzde mutlaka yerine getirilmesi gereken bir vecibedir.

Mü'minlerin din kardeşlerine yardımları süreklilik arzetmelidir. Yardım ve iyilik, sürekli oldukça, Allah'ın yardımı da ardı arkası kesilmeksizin devam eder. Çok kere ifade edildiği gibi, bu yardımlar maddî ve manevî olabilir. İslâm, kişinin fiillerini nasıl kalp, dil ve el ile yapılanlar olarak ayırıyorsa, yardım da kalple, dil ve el ile olabilir. Mü'minin, kardeşinden bir zararı gidermesi veya ona bir fayda sağlaması da yardımdır. Zararı giderme ve fayda sağlama kalbî bir amel olabileceği gibi, bedenî bir fiil de olabilir. Burada aslolan, yapılan iyiliklerin devamlı olması ve bir fiille yetinilmemesidir. Çünkü iyiliğin daha fazlası daha çok iyiliktir.

İlim öğrenmek, İslâm'ın çok önem verdiği konulardan biridir. Dünya ve âhiret mutluluğu, ilim ve bilgi sahibi olmakla elde edilir. Kur'an'ın ilk nâzil olan âyetlerinin **"oku"** emriyle başladığını hepimiz biliriz. Allah Teâlâ: **"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"** [Zümer sûresi (39), 9] buyurarak, bizi ilme ve öğrenmeye teşvik eder. İnsanlık için lüzumlu olan bütün ilim dalları ve bilgi alanları bu genel hükmün içindedir. Fakat **insana hakkı ve bâtılı, doğruyu ve yanlışı, faydalıyı ve zararlıyı, hayrı ve şerri öğreten din ilimlerinin önceliği ve herkes için belli bir seviyede zarureti vardır.** Çünkü İslâm'ın zorunlu bilgileri, müslüman olan her ferde farzdır. Fakat herkes Kur'an'ın ve Sünnet'in ilimlerinin her birini öğrenmeye güç yetiremez. Bunun gibi, din alanı dışında kalan ilim ve bilgi dallarını da herkesin keyfiyetiyle değil, ismen bile bilmesi mümkün değildir; buna ihtiyaç da yoktur. Ancak, toplumun ve insanlığın ihtiyaç duyduğu her alanda, ilim ehli kişiler yetiştirmek İslâm toplumu için bir vecîbedir. Bunu yapmazsak, hiçbir fert sorumluluktan kurtulamaz. Öte yandan, müslüman toplumlar dünyaya ayak uyduramaz ve hayatiyetlerini devam ettirmede güçlük çeker. Peygamber Efendimiz bizi bu yarışta geri kalmamaya, bilâkis önde olmaya teşvik eder. Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak bu sayede mümkün olur. Bu faziletli gayretin içinde olan mü'minlere Allah cennetin yollarını açar. Çünkü ilim ehli, İslâm'ın üstünlüğünü anlayan, anlatan ve başkalarına gösterip isbat eden kimselerdir.

İlim öğrenmenin arkasından, Kur'an okuyan ve onu anlayıp kavramaya çalışan, aralarında müzakere eden bir topluluktan bahsedilmesi dikkat çekicidir. Şu halde, **mü'min için ilmin temeli Kur'an'la başlar. Kur'an, sürekli okunması, müzakere edilmesi, anlaşılması, mânalarının kavranılması ve hayata uygulanması gereken bir kitaptır.** Sadece lafzının okunması ve bununla yetinilmesi, böylece iyi mü'min olunabileceği yönündeki anlayış doğru olmadığı gibi, Kur'an'ın bizzat kendi lafzına ve muhtevasına da aykırıdır.

Kur'an okumak, şüphesiz ki faydalı ve sevabı çok olan bir iş, bir ibadettir. Ancak, her ibadetin kendine has bir takım şartları ve riâyet edilecek edepleri olduğu da bilinmektedir. Mü'min kişi, Kur'an okurken, kendisini Allah'ın huzurunda duruyormuş ve Allah da kendisine bakıyormuş gibi hissetmelidir. Kalben sanki Allah'ı müşahede ediyor ve Rabbi kendisine hitap ediyormuşcasına bir terbiye üzere bulunmalıdır.

Kur’an’ın anlamını bilenler, okudukları âyetlerde geçen Allah’ın zâtını, sıfatlarını, fiilerini, yüceliğini düşünmeli; affını, rahmetini, mağfiretini dilemeli; Allah düşmanlarının helak oluşlarını, yok oluşlarını, onların ibret verici âkıbetlerini gözlerinin önüne getirmeli; peygamberleri ve Allah dostlarını hatırlamalıdırlar. Kısacası, Kur’an’ı farkına vararak okumalıdırlar. Mânaya vâkıf olmayanlar ise, yukarıda da ifade edildiği gibi bir ibadet vakar ve saygısı içinde bulunmalıdır. Mümkünse, Kur’an’ın tefsirini okumalı, anlamaya çalışmalı, güç yetiremiyorsa, âlim ve fâzıl kişilerin va’z, nasihat ve sohbetlerine katılmaya gayret etmelidir.

Her müslüman, öncelikle Kur’an’ı doğru bir şekilde okumayı öğrenmelidir. Hadisimizde geçen ve “müzakere etmek, anlayıp kavramaya çalışmak” diye terceme ettiğimiz **“tedârüs”** kelimesi, hem bir kimsenin lafızları okuyuşunun en doğru şekilde olması için iyi bilen bir başkasına okumasını hem de mânaların anlaşılması ve hakikatların kavranılması için ilminin yapılmasını ihtiva eder. Yani hem öğretimi hem eğitimi kapsar. Bunun neticesinde, böyle yapanların üzerine **sekînet** iner. **Sekinet tabiri, vakar, tatmin olma, Allah korkusu, Allah’a karşı saygı, kalbin kendisiyle sükûn ve huzura kavuştuğu davranış ve bunun neticesinde hasıl olan duygu anlamlarına gelir.** Kur’an’ın nuruyla kalbin aydınlanması, nefsânîlikten kaynaklanan zulmetin, karanlık ve sıkıntı verici duygu ve düşüncelerin gidip, yerine aydınlık, insana manevi haz veren his ve düşüncelerin gelmesidir. İşte bütün bunlar, **sekînet** kelimesiyle ifade edilmiştir.

Kur’an’ı okuyup onunla meşgul olan ve ilmini tahsil edenlere Allah Teâlâ’nın bir başka ihsanı da, onları Allah’ın rahmetinin dört bir yandan kuşatması, rahmet ve bereket meleklerinin çepeçevre sarıp koruma altına almalarıdır. Bu eşsiz mükâfat, onların dünya hayatında başlayan ecir ve karşılıklarının bir bölümüdür. Öte yandan, bu melekler, Kur’an’la bu kadar iç içe olan kimselerin haberini Allah’ın katına ulaştırdıklarında, Cenab-ı Hak kendilerini nezdinde bulunan meleklerin yanında anar. Böylece en yüce makamda isimleri anılır ve duaya nâil olurlar. Âhirette karşılaşacakları mükâfatlar ise, pek çok sahih hadiste zikredilmiştir. Bu kitabın ilgili bölümlerinde bunlar hakkında yeterli bilgi verilmiştir.

Bir kimse, hasebi, nesebi, soyu, sopu sebebiyle cennete giremez. İnsanın yaptığı iyi işler, ibadet ve taati cennete girmesine vesiledir. Fakat hasebi ve nesebi, kavmi ve ırkı asla hesaba katılmaz.

Bunlar cennete girmeye sebep olmadığı gibi, dünyada üstün ve imtiyazlı sayılmaya da sebep teşkil etmez. Çünkü bir insanın ırkı, kavmi, hasebi ve nesebi sebebiyle üstün sayılmasının mantıkî bir izahı yoktur. Zira, **herhangi bir ırktan, milletten, soy ve nesepten olmak, hiç kimsenin kendi elinde değildir.** Bu sebeple dinimiz, üstünlüğün ölçüsünü kişilerin elinde olmayan özelliklere bağlamamış, bunun aksine herkesin yarışabileceği, kişinin iradesi ve davranışı ile alâkalı vasıflara tahsis etmiştir. **İslâm'da üstünlüğün ve önde olmanın ölçüsü takvâ, yani Allah korkusu ve saygısı olup, bu kişinin ulaşabildiği en üstün kulluk mertebesidir.** Allah Teâlâ: **"Şüphesiz ki sizin Allah yanında en üstün olanınız, takvâca en önde bulunanınızdır"** [Hucurât sûresi (49), 13] buyurur.

Hadis 1025 numara ile de gelecektir. Bir bölümü de 1384 numara ile geçmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler, iyilik ve hayır olan her konuda birbirlerine yardımcı olmalıdır.

2. Dünyada bir mü'minin sıkıntısını giderene, Allah kıyamet günü sıkıntısını gidererek mükâfat verir.

3. Darda kalana, borçlu olana yardım, dinimizin emridir. Yardım edilecek kişi mü'min veya gayr-ı müslim olabilir.

4. Müslümanların cezayı gerektirmeyen ve kul hakkı olmayan kusurlarını örtmek bir fazilettir. Allah da böyle davrananların kusur ve aybını örter.

5. Müslümanların birbirine yardımı sürekli olmalıdır. Başkasına yardım edene Allah da yardım eder.

6. İlim öğrenmek, sahibine cennetin yollarını kolaylaştırır.

7. Kur'an'ı okumak, müzakere etmek, anlayıp kavramaya çalışmak ibadettir. Bunun karşılığında Allah, böyle olanların kalbine sekînet indirir, rahmet onları kaplar ve melekler kendilerini kuşatır.

8. İyi işler, cennete girmenin vesilesidir.

9. Kişinin nesebi, soyu, sopu onu cennete katmaz.

30- باب الشفاعة

ŞEFAAT

Âyet

قال اللَّه تعالى: { مَّن يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُ نَصِيبٌ مِّنْهَا } .

1. “Kim bir iyiliğe aracılık yaparsa, iyiliğin sevabından ona pay vardır.” Nisâ sûresi (4), 85

Şefaat, yardım etmek, başkası için yardım istemek, bir kimseden aracı olmasını dilemek gibi mânalara gelir. Hatırlı ve sözü geçen bir kimse, kendi seviyesindeki birinden veya daha üst mertebedeki bir zâttan bir başka şahsa iyilik yapmasını yahut ona uygulayacağı cezadan vazgeçmesini dilerse, aracı olduğu kimseye şefaat etmiş olur.

Şefaat denince ilk hatıra gelen, kıyâmet gününde Resûl-i Ekrem Efendimiz’in ümmeti adına Allah Teâlâ’nın huzurunda aracılık etmesi, onları bağışlaması için niyâzda bulunmasıdır. Şefaate dair birçok âyet-i kerîme vardır. **“Rahmân nezdinde söz ve izin alandan başka hiç kimsenin şefaate gücü yetmeyecektir”** [Meryem sûresi (19), 87] âyeti bunlardan biridir. Adına Makâm-ı mahmûd denilen ve kıyâmet günü Resûlullah Efendimiz’e verilecek olan büyük şefaat yetkisi [İsrâ sûresi (17), 79] en güvenilir hadislerde belirtilmektedir.

Sözünü ettiğimiz hadislerde genişçe anlatıldığı üzere, mahşerde bütün insanlar düz ve geniş bir arazide toplanacak. Korkunç sıkıntılar içinde hesaba çekilmeyi bekleyen insanlar sonunda bir kurtarıcı aramaya başlayacaklar. Kendilerine başvurdukları büyük peygamberlerden yardım göremeyince Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e gelip yalvaracaklar. O zaman Peygamber-i Zîşân Efendimiz Arş-ı Rahmân’ın altında secdeye kapanarak Cenâb-ı Hak’tan ümmetini dileyecek. Kendisine büyük şefaat yetkisi verilince, önce sorgusuz sualsiz cennete gireceklere, belli bir süre sonra da kelime-i şehâdeti söylemekten başka iyiliği bulunmayan günahkârlara şefaat edecek ve onları cennete götürecektir (bk. Buhârî, Rikak 51, Tevhîd 36, Tefsîru sûre (17), 5; Müslim, Îmân 322, 326, 327).

Sıkıntıda olan bir insanın derdine çözüm aramak ona şefaat etmektir. Bir kimsenin başına gelen fenalığı ondan uzaklaştırmak için aracılık yapmak, insana Allah rızasını kazandırır. Yapılacak aracılığın, Allah'ın yasakladığı bir konuda olmaması şarttır. İlâhî bir yasağı çiğneyen kimsenin ceza görmemesi için aracılık yapılmayacağı gibi, aracılık yapılırken, bundan kimse zarar görmeyecek, bir başkasının hakkı çiğnenmeyecektir.

İnsanların işlerini kolaylaştırmaya çalışan kimse, arzu ettiği şekilde yardım edemese bile, niyeti iyi olduğu için teşebbüsünün karşılığını mutlaka görecek, hakettiği sevabı alacaktır. *"Hayırlı bir işe ön ayak olan kimse, onu yapan gibi sevap kazanır"* (Tirmizî, İlim 14) hadîs-i şerîfi de bunu göstermektedir. Kötü bir işe aracılık eden ise, âyetin devamında belirtildiği üzere, yaptığı bu haksızlığın cezasını çekecektir.

Hadisler

248- وعن أَبي موسى الأَشعري رضي اللَّه عنه قال : كان النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا أَتَاهُ طالِبُ حاجةٍ أَقْبَلَ عَلَى جُلسائِهِ فقال : « اشْفَعُوا تُؤجَرُوا ويَقْضِي اللَّه عَلَى لِسان نَبِيِّهِ ما أَحبَّ » متفق عليه . وفي رواية :« مَا شَاءَ » .

248. Ebû Mûsâ el-Eş`arî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *aleyhisselâm*'a sıkıntı içinde bulunan biri geldiği zaman, yanındakilere döner:

"Bu adama yardım ediniz, sevap kazanırsınız. Allah Teâlâ istediği şeyi Peygamberi'ne söyletir" buyururdu. Buhârî, Zekât 21, Edeb 36, 37, Tevhîd 31; Müslim, Birr 145. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 117; Tirmizî, İlim 14; Nesâî, Zekât 65

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm her sıkıntısını Resûl-i Ekrem Efendimiz'e arzederlerdi. Ödeyemedikleri bir borçları, karşılayamadıkları bir ihtiyaçları varsa, bunu Peygamber *aleyhisselâm*'a söylemekten ve yardımını istemekten çekinmezlerdi. Zira onun mü'minlere yardım etmekten derin haz duyduğunu bilirlerdi.

Allah'ın Resûlü de, elinde varsa verir, hatta gerekirse bir başkasından borç alarak o kimsenin sıkıntısını giderir veya bu hadîs-i şerîfte gördüğümüz gibi, iyiliğin yapılmasına aracılık ederdi.

Sıkıntı çekenlere yapılacak yardımın karşılıksız kalmayacağını, bu karşılığın Cenâb-ı Hak'tan hayır ve sevap olarak alınacağını belirten Efendimiz, bunu şöyle açıklıyor:

Şayet kardeşinize yardım ederseniz, ben de size dua ederim. "Peygamberi'nin niyaz edip dilediği herşeyi yapan" Cenâb-ı Hak, yaptığınız iyiliğin karşılığını size hem dünyada hem de âhirette verir.

Mü'minlere yardım edenlere, ilâhî yardımın eksilmeden her zaman devam edeceğini, "Müslümanların İhtiyaçlarını Karşılamak" adlı bir önceki bahsimizde görmüştük. Bunu Resûl-i Ekrem Efendimiz 246 numaralı hadiste *"Kim din kardeşinin ihtiyacını karşılarsa, Allah da onun ihtiyacını karşılar"* şeklinde açıklamıştır. Konumuzla ilgili âyet-i kerîmeyi açıklarken söylediğimiz gibi, insanların yalnız başına üstesinden gelemedikleri dert ve sıkıntıları vardır. Bu dertlerin hâlledilme imkânını Cenâb-ı Hak bize lûtfetmiş, bizi sıkıntıda olana aracı kılmış, onun tek başına yapamayacağı şeyi yapma fırsatını vermişse, bu iyiliği onlardan esirgememek gerekir. Kim bilir, belki de yapacağımız aracılık sâyesinde Rabbimizi memnun eder, rızasını kazanmış oluruz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sıkıntıda olan kimselerin derdini halletmeye çalışmak, Allah Teâlâ'nın beğendiği güzel bir davranıştır.

2. Önemli olan, yardım etmeye çalışmaktır. İstenen sonuç elde edilmese bile, Cenâb-ı Hak o gayretin karşılığını lutfedecektir.

3. İlâhî bir yasağın çiğnendiği veya bir kul hakkının yendiği konularda, kimseye aracı olmamak gerekir.

4. Dertlilere derman olmaya çalışmak, Efendimiz'in sünnetidir.

249- وعن ابن عباس رضي اللَّه عنهما في قِصَّة بَرِيرَةَ وزَوْجِها . قال : قال لَهَا النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَوْ راجَعْتِهِ ؟ » قَالتَ : يا رَسُولَ اللَّه تأْمُرُنِي ؟ قال : « إِنَّما أَشْفَعُ » قَالَتْ : لا حاجة لِي فِيهِ . رواه البخاري .

249. İbni Abbas *radıyallahu anhümâ* Berîre ile kocası arasında geçen olaya dair şunları söyledi:

Peygamber *aleyhisselâm* Berîre'ye:

- "Keşke tekrar kocana dönsen!" buyurdu.

Berîre:

- Yâ Resûlallah! Böyle yapmamı bana emrediyor musun? diye sordu.

Resûl-i Ekrem Efendimiz:

- "Hayır, sadece aracılık yapıyorum" buyurdu.

Bunun üzerine Berîre:

- Benim ona ihtiyacım yok, dedi.

Buhârî, Talâk 16. Ayrıca bk. Buhârî, Talâk 15; Ebû Dâvûd, Talâk 21; Nesâî, Âdâbü'l-kudât 28; İbni Mâce, Talâk 29

Açıklamalar

Berîre ile kocası Mugîs'in kıssası pek ibretlidir.

Berîre, Ebû Leheb'in oğlu Utbe'nin veya ensardan birinin câriyesi idi. Zaman zaman Hz. Âişe'nin yanına gelerek hizmetinde bulunurdu. Âişe annemiz hicretin 9 veya 10. yılında onu efendisinden satın alarak hürriyetine kavuşturdu. Fakat Berîre Hz. Âişe'den ayrılmadı; onun hizmetinde bulunmayı bir şeref saydı.

Câriye olduğu günlerde Mugîs adlı siyâh renkli bir kimseyle evliydi. Bu olayı rivayet eden Mekkeli ve Medineli râviler o zaman Mugîs'in de köle olduğunu belirtmişlerdir. Berîre hürriyetine kavuşunca, artık Mugîs ile evli kalma mecburiyetinde olmadığını öğrendi ve Mugîs'den ayrıldı. Fakat Mugîs Berîre'yi çok seviyordu. Onun kendisini terk etmesine dayanamadı. Medine sokaklarında ve Berîre'nin etrafında ağlayarak dolaşmaya başladı. Onun gözyaşları dökerek Mecnun gibi dolaşmasına hayret eden Nebiyy-i Muhterem Efendimiz amcası Hz. Abbas'a:

"Mugîs'in Berîre'ye olan aşkına, onun da Mugîs'e karşı duyduğu nefrete hayret etmiyor musun?" diye sormuştu. Birgün Mugîs, belki Hz.

Peygamber aramızı bulur diye ümide kapıldı. Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelerek perişan hâlini arzetti ve bu konuda şefaat etmesi için yalvardı. Ümmetinin ıstırap çekmesine dayanamayan Efendimiz, hadisimizde okuduğumuz üzere, Berîre'ye:

"Keşke tekrar kocana dönsen!" diye ricada bulundu. Berîre bu sözün bir emir olup olmadığını öğrenmek istedi. Şayet böyle davranmasını Peygamber *aleyhisselâm* emrediyorsa, Mugîs'den hoşlanmamasına rağmen ona elbette dönecekti. Fakat Resûlullah ona kocasına dönmeyi emretmediğini, bu konuda kendisini tamamen serbest bıraktığını, ama bir din kardeşi olarak aracılık yaptığını söyledi.

Mugîs ile mutlu olmayan Berîre, istemediği bir evliliğe Resûl-i Ekrem'in kendisini zorlamadığını öğrenince çok sevindi ve Mugîs ile evli kalmayı kesinlikle düşünmediğini belirtti.

Berîre 60 (680) yılı civarında vefat etti.

Berîre ile Mugîs kıssası, Berîre'nin Hz. Âişe tarafından satın alınarak hürriyetine kavuşturulması ve onun Hz. Âişe'nin evindeki durumu, İslâm hukuku bakımından pek önemli sonuçlar taşıdığı için bazı âlimler bu konuda müstakil eserler kaleme almışlardır. Bu hususta geniş bilgi için Ahmed Davudoğlu'nun *Sahîh-i Müslim Terceme ve Şerhi*'ne bakılabilir (VII, 558-574).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yöneticilik görevini üstlenmiş olan kimse, yönettiği kimselerin dertleriyle ilgilenmeli ve kendilerine her konuda yardım etmeye çalışmalıdır.
2. Evlilik gibi bir gönül işinde kimse zorlanmamalı, duygulara değer verilmelidir.
3. Bir aile yuvasının yıkılmaması için aracı olmaya çalışmak iyi bir davranıştır.

31- باب الإصلاح بين الناس

İNSANLARIN ARASINI BULMAK

Âyetler

قال اللّه تعالى: { لاَّ خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلاَّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاَحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتَغَاء مَرْضَاتِ اللّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا } .

1. “Onların gizli konuşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka vermeyi veya bir iyilik yapmayı yahut insanların arasını düzeltmeyi isteyenler böyle değildir.” Nisâ sûresi (4), 114

İnsanların bir araya gelmeleri, kafa kafaya verip gizlice konuşmaları, onlara geriden bakanlar üzerinde, önemli ve faydalı işler yaptıkları zannını uyandırabilir. Âyet-i kerîmede haber verildiğine göre, çoğu zaman durum hiç de böyle değildir. Dolayısıyla bu nevi dedi kodu meclislerinde hiçbir hayır yoktur.

Allah Teâlâ, gizlice yapılan toplantıların ve fısıldaşmaların faydalı olabilmesi için şu üç konu etrafında konuşulması gerektiğini belirtiyor:

* İnsanları üzmeden, kırmadan, mahcup etmeden onlara **nasıl yardım edeceklerini** konuşmak. Zira bu konu herkesin duyacağı bir yerde konuşulsa, kendilerine yardım edilecek kimselerin izzet-i nefisleri kırılabilir.

* Allah Teâlâ’ya itaat etmeye ve O’nun yolunca gitmeye insanları çağırırken, en **geçerli dâvet metodlarının** hangileri olduğuna dair sohbet etmek. Bu nevi toplantıların gizli yapılmasında fayda vardır. Herkesin göreceği yerde yapılması hâlinde, kendileriyle ilgilenilmesi düşünülen kimselerin, zamanından önce duyarak karşı tavır alması söz konusu olabilir.

* Araları bozulmuş **iki müslümanı barıştırmanın** çarelerini aramak veya eskiden olduğu gibi dost kalmaları için kendilerini iknâ etmeye çalışmak. Bu maksatla yapılacak toplantının duyulması da iyi sonuç vermeyebilir.

Allah Teâlâ’nın gizli yapılmasına izin verdiği toplantı konuları işte bunlardır. Böyle yüce hedeflere varmak için yapılan toplantılar hayırlı ve faydalıdır. Bu maksatların dışında gizli gizli toplanıp konuşmak makbul sayılmamıştır.

وقال تعالى: {وَالصُّلْحُ خَيْرٌ } .

2. “Sulh dâimâ hayırlıdır.” Nisâ sûresi (4), 128

Âyet-i kerimede sözü edilen sulh, birbiriyle **anlaşmazlığa düşen karı kocanın** barışıp anlaşmasıdır. Zira anlaşma yollarını araştırmadan boşanmak, Peygamber Efendimiz’in buyurduğu gibi, Allah Teâlâ’nın hiç hoşlanmadığı bir davranıştır (Ebû Dâvûd, Talâk 3; İbni Mâce, Talâk 1).

Eşlerin birbiriyle iyi geçinmesi ve mutlu bir hayat sürmesi, dargın durmaktan, huzursuz bir hayat sürmekten çok daha hayırlıdır. Çünkü yuvadaki huzursuzluk, orada yaşayan herkes üzerinde olumsuz etki yapar. Aile yuvasındaki huzur ve saâdet, insanların günlük hayatlarında daha neşeli ve dolayısıyla başarılı olmalarını sağlar.

Âyet-i kerîmedeki sulh tavsiyesini daha geniş mânada ele alarak, kavgasız ve gürültüsüz bir hayatın herkes için daha iyi ve hayırlı olduğunu söylemek de mümkündür.

وقال تعالى: {فَاتَّقُواْ اللّهَ وَأَصْلِحُواْ ذَاتَ بِيْنِكُمْ } .

3. “Allah’tan korkunuz. Aranızı düzeltiniz.” Enfâl sûresi (8), 1

Müslümanların vazifesi, yeryüzünde sulh ve barışı gerçekleştirmek, en mükemmel toplumun İslâm toplumu olduğunu canlı örneklerle ispat etmektir. Bu da, din kardeşlerini sevmek ve onlarla birlik ve beraberlik içinde yaşamakla mümkündür. Âhenkli bir toplum hayatı kurmadan Allah Teâlâ’ya karşı görevlerin kusursuz bir şekilde yapılması da mümkün değildir.

Müslümanlar, Cenâb-ı Hakk’ın kendilerine lutfettiği sayısız nimetleri bir bir hatırlamalıdır. Bu lutufların en başında, müslüman olmak ve bir İslâm toplumunda yaşamak gelir. Bu nimeti görmezden gelmek, sulh ve huzur içinde yaşamak yerine, kavga ve anlaşmazlık yolunu seçmek bir mü’mine yakışmaz. Böyle bir davranış, ancak nankörlerden ve Allah’tan korkmayanlardan beklenebilir.

Müslümana yakışan davranış, Allah’ın gazabına yol açacak böyle hâllerden uzak durmak ve din kardeşleriyle huzur içinde yaşamaktır. Birbirine küsüp darılan kardeşlerinin arasını bulmak da yine onların vazifesidir.

وقال تعالى: {إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ } .

4. “Mü’minler kardeştir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını bulun.” Hucurât sûresi (49), 10

Bir önceki âyetin açıklamasında belirtildiği üzere, Allah Teâlâ mü’minleri, belli bir gâye için yaratmış ve o hedefi birlikte gerçekleştirsinler diye onları kardeş yapmıştır. Birbirine darılan fertler veya toplumlar, o ulvî hedefe varamazlar. Bu durum karşısında diğer mü’minlerin yapacağı tek şey, birbirine darılan mü’minlere kardeş olduklarını hatırlatmak ve aralarını bulmaya çalışmaktır.

224 numaralı hadisten itibaren mü’minlerin birbirine olan yakınlığı, kardeşliği, birbirine sahip çıkma ve birbirini koruma gereği üzerinde durulmaktadır. Bütün bu hadisler, mü’minlerin birbirine kenetlenmesi ve sevgiyle bağlanması mecburiyetini ortaya koymaktadır.

Hadisler

- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كُلُّ سُلامى مِنَ النَّاس عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ : تَعْدِلُ بيْن الاثْنَيْن صَدقَةٌ ، وَتُعِينُ الرَّجُلَ في دَابَّتِهِ فَتحْمِلُهُ عَلَيْهَا ، أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعهُ صَدقَةٌ، وَالْكَلِمَةُ الطَّيبةُ صدقَةٌ ، وبكُلِّ خَطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلاةِ صَدقَةٌ ، وَتُمِيطُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ » متفق عليه . « ومعنى تَعْدِلُ بَيْنَهُمَا » تُصْلحُ بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ .

250. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İnsanın her bir eklemi için her Allah’ın günü bir sadaka vermek gerekir:

İki kişinin arasını bulman, (haklarında adaletle hükmetmen) bir sadakadır.

Bir kimseye bineğine binerken yardımcı olman veya yükünü hayvanına yüklemesine yardım etmen bir sadakadır.

Güzel bir söz söylemek sadakadır.

Namaza giderken attığın her adıma bir sadaka sevabı vardır.

Gelip geçenleri rahatsız eden bir şeyi yoldan alıp atman bir sadakadır.”

Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Müslim, Zekât 56. Ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 84, Ebû Dâvûd, Tatavvu 12, Edeb 160

Açıklamalar

Allah Teâlâ insanı mükemmel şekilde yaratmıştır. Bu mükemmelliği, mafsal da dediğimiz eklemlerde görmek mümkündür. Eklemler sayesinde insan her türlü hareketi kolayca yapar. Tutar kaldırır; alır götürür; yatar kalkar; eğilir doğrulur. Yaşlılıkla birlikte hareketlerin azalması, eklem yerlerinde kireçlenme başlaması sonucu insanların ne büyük sıkıntılar çektiği bilinmektedir. Eklemlerin iyi çalışmasının büyük bir nimet olduğu o zaman daha iyi anlaşılmaktadır.

İnsanoğlunun kendisine verilen her nimet için sayısız şükür borcu vardır. Şükrün en makbulü, verilen nimetin cinsiyle yapılanıdır. Peygamber Efendimiz, kemiklerimizi eklem şeklinde yarattığı için her bir eklemden dolayı Allah’a şükür borçlu olduğumuzu belirtiyor ve bu şükrün, her eklem için her gün bir sadaka vermekle ödenebileceğini açıklıyor. Diğer bir söyleyişle eklemlerimizi Cenâb-ı Hakk’ın ve O’nun kullarının hizmetinde kullanmakla görevli olduğumuzu ifade buyuruyor.

Hadisimizde beş sadaka şeklinden bahsedilmektedir:

Birinci sadaka, birbirine küsen **iki kişinin arasını bulmak** ve bu esnada onlar hakkında adâletli davranmak.

İnsanlar arasındaki anlaşmazlığın çeşitli sebepleri vardır. Bir menfaatin zedelenmesi veya bir davranışın yanlış anlaşılması, çoğu zaman dargınlığa yol açar. Araları bozulan kimselerin yakınlarına, bu durumlarda önemli bir görev düşer. Derhal onlarla temasa geçerek anlaşmazlığa yol açan sebepleri

bulmak, daha sonra da iki tarafın düşünce tarzlarını ve kaprislerini dikkate alarak barışmalarını sağlamaktır. Onları yeniden kaynaştırırken son derece anlayışlı ve âdil davranmak, küsüp darılma bahânelerini azaltmak gerekir. Bunun için de herkese hatasını uygun ifadelerle söylemek icap eder.

İkinci sadaka şekli, rahatsızlığı sebebiyle otomobiline, atına veya eşeğine binemeyen kimselere yardımcı olmak, eşyasını arabaya yükleyemeyen veya bir yere taşıyamayan **insanlara yardım etmektir.**

Üçüncü sadaka şekli, insanlara **güzel söz söylemektir.** 694 ve 695. hadislerde bu konu ayrıca ele alınacaktır.

Dördüncü sadaka, namaza yürüyerek gidip gelmektir. Bu esnada atılacak her bir adıma Allah Teâlâ sadaka sevabı verecektir. 11, 123 ve 125. hadîs-i şerîflerde bu konu ele alınmıştır.

Beşinci sadaka türü de, **gelip geçenleri rahatsız edecek şeyi yoldan kaldırmaktır.** Yolda yürüyen insanlara veya vasıtalara zarar veren, onları sıkıntıya sokan her şey, meselâ bir taş, bir odun parçası, trafiğin aksamasına sebep olacak hatalı bir davranış, yaya kaldırımına parkedilen bir otomobil insanlara sıkıntı veren şeylerden bir kısmıdır. Yaya kaldırımından başka bir park yeri bulamadığı hâlde, insanlara sıkıntı vermemek düşüncesiyle otomobilini daha uzak yere götürüp parkeden kimse, bu iyi niyetinin karşılığını Cenâb-ı Hak'tan mutlaka alacaktır. Bu davranışı küçümsememek gerekir. İmânın 60 veya 70 küsur bölümden meydana geldiğini söyleyen Resûlullah Efendimiz, insanlara sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırmayı imânın bir bölümü olarak kabul etmiştir.

Demek oluyor ki, insanın iyi niyetle yaptığı her hareket bir sadaka sayılmakta ve karşılığı ödenmektedir.

124. hadiste de gördüğümüz üzere, Peygamber Efendimiz her insanda 360 eklem bulunduğunu ve bu eklemler sayısınca Allah'a şükretmemiz gerektiğini belirtmiştir.

Başka bir hadisinde (bk. hadis no 19), her eklem için verilecek sadakaları sayarken Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştu:

“Sübhânallah demek bir sadakadır. Elhamdülillah demek bir sadakadır. Lâ ilâhe illallah demek bir sadakadır. Allahü ekber demek bir sadakadır. İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak bir sadakadır. İnsanın kılacağı iki rekât kuşluk namazı ise, bütün bunlara bedeldir” (Müslim, Müsâfirîn 84).

Daha başka rivayetlerde namaz kılmak, oruç tutmak, haccetmek, karşılaştığı kimselere selâm vermek, yol sorana yol göstermek, tükürük ve balgamı ortadan kaldırmak, hatta eşiyle beraber olmak bile sadaka sayılmıştır (Meselâ bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 12, Edeb 160). İyilik yapamayanın kötülük yapmamaya çalışması da bir sadakadır.

Demek oluyor ki, insan, Allah’a olan şükür borcunu başlıca iki yolla öder:

Biri, O’nun emrettiği görevleri yani farzları yaparak, yasakladığı şeylerden yani haramlardan kaçarak şükretmektir.

Diğeri de, O’nun beğenip takdir ettiğinden emin olduğumuz nâfile ibadetleri ve güzel davranışları yaparak kulluğumuzu göstermektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ’nın lutfettiği her ekleme karşılık, insanın O’na her gün bir şükür (bir sadaka) borcu vardır. Vücutta 360 eklem olduğuna göre, her gün 360 sadaka verilmesi gerekir.

2. İnsanların arasını bulmak bir sadakadır.

3. Bineğine binemeyen veya yükünü yüklemekte ve taşımakta zorlanan kimselere yardımcı olmak sadakadır.

4. Söylenen güzel sözler birer sadakadır.

5. Cemaatla namaz kılmak üzere câmiye giderken atılan her adıma bir sadaka sevabı verilecektir.

6. İnsanları rahatsız eden şeyleri yoldan kaldırmak sadakadır.

251- وعن أُمِّ كُلْثُومٍ بنتِ عُقْبَةَ بن أَبِي مُعَيْطٍ رضي اللَّه عنها قالت : سمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

يَقُولُ : « لَيْسَ الْكَذّابُ الذي يُصْلحُ بَيْنَ النَّاسِ فَيَنْمي خَيْراً ، أَوْ يَقُولُ خَيْراً » متفق عليه .

وفي رواية مسلم زيادة ، قالت : وَلَمْ أَسْمَعْهُ يُرَخِّصُ في شَيْءٍ مِمَّا يَقُولُهُ النَّاسُ إلاَّ في ثَلاثٍ، تَعْنِي : الحَرْبَ ، وَالإصْلاَحَ بَيْنَ النَّاسِ ، وَحَدِيثَ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ ، وَحَديثَ المَرْأَةِ زَوْجَهَ .

251. Ümmü Külsûm Binti Ukbe İbni Ebû Muayt *radıyallahu anhâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

"İnsanların arasını bulmak için hayırlı haber götüren (veya hayırlı söz söyleyen) kimse yalancı sayılmaz." Buhârî, Sulh 2; Müslim, Birr 101. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 50; Tirmizî, Birr 26

Müslim'in rivayetinde şöyle bir fazlalık vardır:

Ümmü Külsûm dedi ki, Peygamber *aleyhisselâm*'ın halkın söyleyip durduğu yalanlardan sadece üçüne izin verdiğini işittim. Bunlar da:

Savaşta (düşmanı aldatmak için),

İki kişinin arasını bulmak maksadıyla,

Kocanın karısına, karının da kocasına (aile düzenini korumak düşüncesiyle) söylediği yalandır.

Ümmü Külsûm Binti Ukbe İbni Ebû Muayt

Ümmü Külsûm'un babası Ukbe, Peygamber Efendimiz'in can düşmanlarından biriydi. Annesi Ervâ Binti Küreyz ise Resûlullah Efendimiz'in halasının kızı, Hz. Osman'ın da annesiydi.

Ümmü Külsûm Mekke'de müslüman oldu ve Resûlullah Efendimiz'e bîat etti. Hicretin yedinci yılında, sekiz günlük maceralı bir yolculuktan sonra, Huzâa kabilesinden bir adamın yardımıyla tek başına Medine'ye hicret etti. Kureyşliler içinde yurdunu yuvasını bırakıp Medine'ye hicret eden bir başka hanım daha yoktu.

O sıralarda, Hudeybiye antlaşması gereğince, Mekke'den kaçıp Medine'ye gelenler Mekkelilere geri veriliyordu. Ümmü Külsûm bir hanım olduğu için, hanımların müşriklere geri verilemeyeceğini belirten âyet-i kerîme nâzil oldu [Mümtehine sûresi (60), 10].

Ümmü Külsûm gibi imânlı ve yiğit bir hanımla evlenmek için Zübeyr İbni Avvâm, Abdurrahman İbni Avf ve Zeyd İbni Hârise gibi büyük sahâbîler âdetâ sıraya girdiler. Fakat o Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in tavsiyesi üzerine Zeyd ile evlendi. Zeyd Mûte'de şehit düşünce Zübeyr İbni Avvâm ile evlendi. Fakat bir müddet sonra boşandılar. Bu defa Abdurrahman İbni Avf ile, onun ölümünden sonra da Amr İbni Âs ile evlendi. Ümmü Külsûm'un Hz. Peygamber'den on hadis rivayet ettiği söylenmektedir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Yalan söylemek büyük günahlardan biridir. Yalan söylemenin ve yalan yere şâhitlik yapmanın ne korkunç bir davranış olduğunu Peygamber Efendimiz pek heyecanlı ifadelerle ortaya koymuştur. Bir kimse yalan söylemekle kendi nâmına bazı menfaatlar sağlasa bile, diğer insanların hakkını çiğneyerek onları birçok zarara sokmuş olur.

Yalan, insanlara zarar verdiği için çirkindir. Fakat onlara faydalı olmak, uğradıkları zararı ortadan kaldırmak, onları birbirine kaynaştırmak için yalan söylemenin kimseye zararı yoktur. Hatta ara bulmak maksadıyla yalan söylemenin faydaları vardır.

Dinimiz bu iznin kötüye kullanılmaması için sadece üç yerde yalan söylemeye izin vermiştir. Bunlardan birincisi, savaşta düşmanı aldatmak için söylenen yalandır. Düşmanın savaşı kazanması, İslâmiyet'in, İslâmî değerlerin ve müslümanların aleyhine olacağına göre, buna meydan vermemek için elden gelen yapılmalıdır. Düşman kuvvetleri tarafından yakalanan bir kimsenin, müslümanların sayıca çok olduğunu, modern silahları bulunduğunu, yakında orduya taze güçler katılacağını söyleyerek düşmanın moralini bozması İslâm ordusunun lehinedir. Zaten savaş hileden ibaret olduğuna göre düşmana yalan söylemenin sakıncası yoktur.

Yalan söylemeye izin verilen **ikinci konu**, araları bozulan iki kimsenin dargınlığını gidermektir. Müslümanların birbirine dargın olmasının zararını İslâm toplumu çeker. İşte bu düşünceyle, dargınları barıştırmanın yollarını aramak gerekir. Dargın olduğu müslüman hakkında iyi şeyler düşünmeyen birine bu konuda yanıldığını ileri sürmek, küstüğü adamın kendisi hakkında kötü bir kanaati olmadığını iddia etmek ve böylece onun gönlündeki katılığın yumuşamasına, kırgınlığın azalmasına çalışmak kimseye zarar vermez.

Yalan söylemenin zararsız sayıldığı **üçüncü konu**, karı kocanın, daha mutlu olmaları için, aslı bulunmasa da birbirine güzel şeyler söylemesidir. Eşlerin birbirine, gerçekten öyle olmadığı hâlde, "seni çok seviyorum", "şu dünyada en çok sevdiğim sensin" gibi iltifatlarda bulunmasından kimse zarar görmez. Çoğu insanın söylemekte cimrilik ettiği bu nevi sözler, eşlerin birbirine daha fazla ısınmasını, o yuvada sevginin yeniden çiçeklenip boy atmasını, dolayısıyla o ailede yaşayan herkesin daha huzurlu olmasını sağlayacaktır.

Bir zâlimin elinden canını kurtararak kaçan ve gelip kendisine sığınan kimsenin hayatını kurtarmak maksadıyla, onu görmediğini, nerede saklandığından haberi olmadığını söylemenin bütün âlimlere göre hiçbir günahı yoktur. Ayrıca gerektiğinde böyle davranmak kaçınılmaz bir görevdir.

Yalanın her türlüsüne karşı olan âlimler de vardır. Onlara göre yukarıda sayılan üç konuda bile açıkca yalan söylemek doğru değildir. Ama bu üç konuda, kelimenin en uzak anlamını kastederek (tevriyeli bir şekilde) konuşmanın sakıncası yoktur.

Burada şunu hatırlatmakta fayda var: Sözü edilen üç konuda yalan söylenebilir demek, bu konularda yalan söyleyen günah kazanmaz demektir. Yoksa yalanın mâhiyeti değişmez. Haram helâl olmaz. Yalan aslında ne ise yine odur. Yalan konusu 1545-1550. hadislerde ayrıca ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yalan söylemek büyük günahlardan biridir.

2. İnsanların iyiliği için bazı konularda yalan söylenebilir.

3. Harpte düşmanı aldatmak için gerçek dışı sözler söylenebilir.

4. Araları bozulmuş iki kimseyi barıştırmak için, onların birbirleri hakkında iyi düşündüklerine dair yalan söylenebilir.

5. Karı koca, sevgilerini pekiştirmek için, düşündüklerinin aksini birbirine söyleyebilirler.

252- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : سمِع رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صَوْتَ خُصُومٍ بالْبَابِ عَالِيةٍ أَصْواتُهُمَا ، وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الآخَرَ وَيَسْتَرْفِقُهُ فِي شيءٍ ، وَهُوَ يَقُولُ : واللَّهِ لا أَفعَلُ ، فَخَرَجَ عَلَيْهِمَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : « أَيْنَ الْمُتَأَلِّي عَلَى اللَّه لا يَفْعَلُ المَعْرُوفَ ؟ » فقال : أَنَا يَا رسولَ اللَّهِ ، فَلهُ أَيُّ ذلِكَ أَحَبَّ . متفقٌ عليه .

معنى « يَسْتَوْضِعُهُ » : يَسْأَلهُ أنْ يَضَعَ عَنْهُ بَعْضَ دينِهِ .»
وَيَسْتَرفقُهُ » : يَسْأَلَهُ الرِّفْقَ «والْمُتأَلي » : الحَالِفُ .

252. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* birbiriyle kavgalı iki kişinin kapıda bağırıp çağırdıklarını duydu.

Borçlu adam, alacaklı olandan, alacağının bir kısmını bağışlamasını ve kendisine anlayışlı davranmasını istiyordu. Alacaklı olan ise:

- Vallahi yapmayacağım, diyordu.

Onların yanına çıkan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

- “Nerede o iyilik yapmayacağım diye yemin eden adam?” diye sordu.

Alacaklı olan:

- Buradayım ey Allah’ın Resûlü! Nasıl istiyorsa öyle olsun, dedi. Buhârî, Sulh 10; Müslim, Müsâkât 19

Açıklamalar

Zenginlik Allah Teâlâ’nın bir lutfudur. Lutfunu dilediğine verir. Bu gerçeği bilen varlıklı kişiler, “Mal Allah’ın, mülk Allah’ın; biz sadece bir emanetçiyiz” diye düşünürler. Varlığın asıl sahibi malının nasıl ve nereye harcanmasını istiyorsa öyle davranmaya çalışırlar. **Yûnus**’un şu kıt’ası onların dilinden düşmez:

Mal sahibi mülk sahibi

Hani bunun ilk sahibi

Mal da yalan mülk de yalan

Var biraz da sen oyalan

Mala mülke bu açıdan bakabilen bir mü’min, müslüman kardeşlerine hizmet etmeyi, elindeki nimetten onları da faydalandırmayı arzu eder. Geçim sıkıntısı çekenlere, borçlu olanlara, içinde bulunduğu çıkmazı para ile aşabilecek kimselere yardım etmekten haz duyar.

Hadisimizin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre, borçlu olan sahâbî alacaklıya ricada bulunarak, ya borcunun bir kısmından vazgeçmesini veya ödemede kolaylık göstermesini istemişti. Alacaklı sahâbî, her nedense, borçluya kızmış ve kendisinden istenen kolaylığı göstermeyeceğine dair yemin etmişti.

Borçluya kolaylık göstermek Allah katında makbul bir davranış olduğu halde, sahâbîsinin bir de yemin ederek hayır yapmayacağını söylemesi Peygamber Efendimiz'i üzdü. Hemen evinden dışarı çıktı ve o zâta hatasını göstermek için:

- *"Nerede o iyilik yapmayacağım diye yemin eden adam?"* buyurdu.

Hatasını hemen kavrayan sahâbî ikinci bir soruya ihtiyaç bırakmadan:

- Yâ Resûlallah! Nasıl istiyorsa öyle olsun, diyerek kusurunu telâfi etti.

Ashâb-ı kirâmın çoğu fakirdi. Peygamber *aleyhisselâm*, bu olayda gördüğümüz gibi, borçlular adına birçok defa şefaatçılık etti. Onlara kolaylık gösterilmesi için alacaklılara ricada bulundu.

Yine bir gün Resûlullah Efendimiz evindeyken Mescid-i Nebevî'den bir gürültü geldiğini duydu. Kâ'b İbni Mâlik, İbni Ebû Hadred adlı zâttan alacağını istemiş, bunun üzerine bir gürültü kopmuştu. Ümmetinin sıkıntıda olmasına pek üzülen Efendimiz, odasının kapı perdesini aralayarak:

- *"Kâ'b!"* diye seslendi.

Kâ'b İbni Mâlik:

- Emret, yâ Resûlallah! diye ona doğru yöneldi.

Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, ona eliyle, alacağının yarısını bırak diye işaret etti.

Bunun üzerine Kâ'b:

- Bıraktım, yâ Resûlallah! dedi.

Buna memnun olan Efendimiz, İbni Ebû Hadred'e dönerek:

- *"Kalk, borcunu öde!"*, buyurdu (Buhârî, Salât 71, 83; Müslim, Müsâkât 20).

Ashâbı arasında bir anlaşmazlık çıkınca, Resûl-i Ekrem Efendimiz buna pek üzülür, aralarını bularak onları barıştırmak için elinden geleni yapardı.

Alım satımda kolaylık gösterilmesine dair Peygamber buyruklarını 1370-1378. hadîs-i şerîflerde göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Borçluya ödeme kolaylığı göstermeli, gerekirse borcunun bir kısmını bağışlamalıdır.

2. Hayırlı bir işi yapmamaya yemin etmemelidir. Şayet yemin edilmişse, keffâretini vererek o hayrı yapmalıdır.

3. Borçlu ile alacaklı arasındaki anlaşmazlığı gidermek ve borçlunun sıkıntısını azaltmak için, Peygamber Efendimiz gibi, aracılık yapmak Allah Teâlâ'yı memnun eder.

253- وعن أَبي العباسِ سهلِ بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّهُ عنه ، أن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بلَغهُ أَنَّ بَني عَمْرِو بنِ عوْفٍ كان بيْنهُمْ شَرٌّ ، فَخَرَجَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصْلِحُ بَيْنَهمْ في أُنَاسٍ مَعَه ، فَحُبِسَ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَحَانَتِ الصَّلاَةُ ، فَجَاءَ بِلالٌ إِلَى أَبي بَكْرٍ رضي اللَّه عنهما فقال : يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَدْ حُبِسَ ، وَحَانَتِ الصَّلاةُ ، فَهَلْ لكَ أَنْ تَؤُمَّ النَّاس؟ قال : نَعَمْ إِنْ شِئْتَ ، فَأَقَامَ بِلالٌ الصَّلاةَ ، وَتقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ فَكَبَّرَ وكبَّرَ النَّاسُ، وَجَاءَ رسول اللَّه يمْشِي في الصُّفوفِ حتَّى قامَ في الصَّفِّ ، فَأَخَذَ النَّاسُ فِي التَّصْفِيقِ ، وكَانَ أَبُو بَكْر رضي اللَّه عنه لا يَلْتَفِتُ فِي صلاتِهِ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّصْفِيقَ الْتَفَتَ ، فَإِذَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَشَار إِلَيْهِ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَرَفَعَ أَبْو بَكْر رضي اللَّه عنه يدَهُ فَحمِدَ اللَّه ، وَرَجَعَ القهقرى

وَراءَهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ ، فَتَقدَّمَ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَصَلَّى للنَّاسِ ، فَلَمَّا فرغَ أَقْبلَ عَلَى النَّاسِ فقال : « أَيُّهَا النَّاسُ مالَكُمْ حِين نَابَكُمْ شَيْءٌ في الصَّلاَةِ أَخذْتمْ فِي التَّصْفِيقِ ؟، إِنَّما التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ . منْ نَابُهُ شيءٌ فِي صلاتِهِ فَلْيَقلْ: سُبْحَانَ اللَّهِ ؟ فَإِنَّهُ لا يَسْمعُهُ أَحدٌ حِينَ يَقُولُ : سُبْحانَ اللَّهِ ، إِلاَّ الْتَفَتَ . يَا أَبَا بَكْرٍ : ما منعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ حِينَ أَشرْتُ إِلَيْكَ ؟ » فقال أَبُو بكْر : مَا كَانَ ينبَغِي لابْنِ أَبي قُحافَةَ أَنْ يُصلِّيَ بِالنَّاسِ بَيْنَ يَدَيْ رسولِ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . متفقٌ عليه . معنى « حُبِس » : أَمْسكُوهُ لِيُضيِّفُوه .

253. Ebü’l-Abbas Sehl İbni Sa`d es-Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Amr İbni Avf oğulları arasında bir kavga çıktığını duydu. Aralarını bulmak için bir grup sahâbî ile birlikte oraya gitti. Onları barıştırmak için bir müddet orada kaldı.

Bu arada namaz vakti gelmişti. Bilâl, Ebû Bekir *radıyallahu anh*’â

- Ebû Bekir! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gelemedi. Namaz vakti de girdi. İmam olup namaz kıldırır mısın? diye sordu.

Hz. Ebû Bekir de:

- Peki, istersen kılalım, dedi.

Bilâl ezan okudu. Ebû Bekir de öne geçip tekbir aldı. Müslümanlar da ona uydular.

Derken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi; safların arasından öne geçti.

Bunun üzerine cemaat (Hz. Peygamber’in geldiğini imama haber vermek için) el çırpmaya başladı.

Ebû Bekir namaz kılarken başını çevirip hiçbir yana bakmazdı. Cemaat durmadan el çırpınca dönüp bakmak zorunda kaldı. Yanında Resûlullah'ı görüverdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ona yerinde kalması için işaret etti. Fakat Ebû Bekir ellerini kaldırarak Allah'a hamd etti ve arkadaki safa girinceye kadar geri gitti. O zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öne geçerek namazı kıldırdı. Namaz bitince, halka dönerek şunları söyledi:

- "İnsanlar! Namazda bir durum meydana gelince niçin el çırpmaya başladınız? El çırpmak kadınlara mahsustur. Namazda bir durumla karşılaşan kimse sübhânallah desin. Onun sübhânallah dediğini duyan kimse, kendisine dönüp bakar."

Sonra Ebû Bekir'e dönerek:

- "Ebû Bekir! Yerinde kal diye işaret ettiğim halde niçin namazı kıldırmadın?" diye sordu.

Hz. Ebû Bekir:

- Ebû Kuhâfe'nin oğluna Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önüne geçip namaz kıldırmak yakışmazdı, diye cevap verdi.

Buhârî, Ezân 48, Amel fi's-salât 3, 16, Sehv 9, Sulh 1, Ahkâm 36; Müslim, Salât 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 169; Nesâî, İmâmet 7

Açıklamalar

Amr İbni Avf oğulları, ensarın iki büyük kabilesinden biri olan Evs'e mensuptu. Bugün Medine'ye üç km. uzaklıkta bulunan Kubâ'da otururlardı. Bunlardan bazı müslümanların birbirini taşlayarak kavga ettiklerini duyunca Resûl-i Ekrem Efendimiz çok üzüldü. Müslümanların biribiriyle bozuşmaları, işi kavgaya kadar götürmeleri onu tedirgin ederdi. Duruma hemen el koymak, kavga edenlerin dargınlığı büyümeden onları barıştırmak istedi. Yanında bulunan sahâbîlere: *"Haydi gidelim, şunların arasını bulalım"* diyerek onlarla birlikte doğruca Amr İbni Avf oğullarının yurduna gitti.

Bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre, kavga haberi geldiğinde öğle namazı henüz kılınmıştı. Nebiyy-i Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem*, gittikleri yerden geç dönebileceklerini dikkate alarak Bilâl'e:

- *İkindiye kadar dönemezsem, Ebû Bekir'e söyle, namazı kıldırsın*, buyurmuştu.

Bilâl'in Hz. Ebû Bekir'e gelerek:

- Namaz vakti de geldi. İmam olup halka namaz kıldırır mısın? diye sormasının sebebi, namazı ilk vaktinde kılmanın sevabını mı tercih edersin, yoksa Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dönüşünü bekleme faziletini mi? diye onun görüşünü almaktı.

Hz. Ebû Bekir de, hem namazı ilk vaktinde kılma sevabını elde etmek hem de yaşlıları ve iş güç sahiplerini bekletmemek düşüncesiyle:

- Peki, istersen kılalım, dedi.

Onlar namaza durduktan sonra Hz. Peygamber çıkageldi. İmâm olması sebebiyle safların arasından geçerek en ön safa vardı. Onun geldiğini Hz. Ebû Bekir'e haber vermek üzere cemaat el çırpmaya başladı. Bir elin arkasını öteki elin avucuna vurarak (tasfîh) veya avuçları birbirine vurarak (tasfîk), maksatlarını konuşmadan anlatmış oluyorlardı.

Fakat Hz. Ebû Bekir, Peygamber Efendimiz'in bir tenbihini hiç unutmamıştı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem:*

"Namazda sağa sola bakmak, namazın bir kısım sevabını şeytanın kapıp kaçmasıdır" buyurmuştu. Bu sebeple Hz. Ebû Bekir namaz kılarken sağa sola bakmazdı. El çırpmalar çoğalınca, bakmak zorunda kaldı. İşte o zaman Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in teşrif ettiğini gördü ve geri safa geçmek istedi.

Peygamber Efendimiz ona yerinde kalması için işaret edince Hz. Ebû Bekir çok duygulandı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisine, önünde namaz kıldırma şerefini veriyordu. Bu Allah'ın bir lutfuydu. Ellerini kaldırarak Allah'a hamd etti ve o makamı ehline teslim etmek üzere birinci safa girinceye kadar geri çekildi. O zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ileri geçip namazı kıldırdı.

Bu tatbikattan, namaz esnasında imamın, arkasındaki saftan birini yerine geçirerek namazı tamamlatabileceği öğrenilmiş oldu.

Namazı kıldırdıktan sonra Nebiyy-i Muhterem Efendimiz halka dönerek şöyle buyurdu:

“İnsanlar! Namazda bir durum meydana gelince niçin el çırpmaya başladınız? El çırpmak kadınlara mahsustur. Namazda bir durumla karşılaşan kimse sübhânallah desin. Onun sübhânallah dediğini duyan kimse kendisine dönüp bakar.”

Böylece imam, namaz kıldırırken veya sesli okurken yanıldığı takdirde, yanıldığını bildirmek üzere onu erkeklerin sübhânallah diyerek, kadınların ise el çırparak uyaracakları öğrenildi. Uyarıyı alan imam, hata ettiği için ikaz edildiğini düşünecek ve nerede yanıldığını bularak gereğini yapacaktır.

Sübhânallah diyene dönüp bakma meselesi, bir başka konuya açıklık getirmek için söylenmiştir. Namaz kılan kimse, yanında bulunanların farkedemediği bir durumu, bir tehlikeyi görebilir ve “sübhânallah” diyerek oradakileri ikaz edebilir.

Resûlullah Efendimiz ashâbına bilmedikleri bir konuyu öğrettikten sonra Hz. Ebû Bekir’e döndü. Bazı rivayetlere göre önce onunla konuştu ve kendisine:

- “Ebû Bekir! Yerinde kal diye işaret ettiğim hâlde niçin namazı kıldırmadın?”diye sordu.

Hz. Ebû Bekir, kendisine yakışan şekilde konuştu. Peygamber *aleyhisselâm*’ın kayın pederi, hicret arkadaşı ve ashâbı içinde en çok sevdiği kimse olduğu halde, Resûlullah’ın önüne hiç kimsenin geçemeyeceğini, böyle bir saygısızlığı hiçbir beşerin gösteremeyeceğini belirtmek üzere dedi ki:

- Ebû Kuhâfe’nin oğluna, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in önüne geçip namaz kıldırmak yakışmazdı...

Hz. Ebû Bekir’i ve onun üstün edebini daha iyi anlayabilmek için bir hususa işaret etmekte fayda var:

Araplarda bir âdet vardı. Övünmek istedikleri zaman, adlarıyla, künye veya lakaplarıyla kendilerinden söz ederlerdi. Övünmeyi düşünmedikleri, tevâzu gösterdikleri zaman da, baba veya dedelerinin adıyla kendilerinden bahsederlerdi. Hz. Ebû Bekir’in, kendisinden söz ederken, Ebû Kuhâfe’nin oğlu diye babasının künyesini kullanması, herkesçe bilinen tevâzuunu bir kere daha ispatlamaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Birbiriyle anlaşmazlığa düşen kimselerin arasını bulmak ve böylece müslümanların birbirine olan bağlılığının zedelenmesine meydan vermemek faziletli bir davranış, ayrıca idareci ve yönetici durumundaki kimseler için bir görevdir.

2. Hz. Ebû Bekir, Peygamber *aleyhisselâm*'a karşı saygının zirvesinde olan büyük bir insandır.

3. Namazda sübhânallah demek, namazı bozmaz. Zira namaz gibi bu söz de bir zikirdir.

4. Erkekler sübhânallah diyerek, kadınlar da el çırparak imâmı ikaz ederler.

5. Mecbur kalınınca, vücudu kıbleden çevirmemek şartıyla sağa sola bakmak namazı bozmaz.

6. Safları yararak öne geçmek sadece imamın hakkıdır.

7. Kendisinden üstün bir kimseye imam olmak câizdir.

32- باب فضل ضعفة المسلمين والفقراء والخاملين

GÜÇSÜZ MÜSLÜMANLAR İLE FAKİRLERİN VE ADI SANI ANILMAYANLARIN DEĞERİ

Âyet

قال اللَّه تعالى: {وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ }

"Sabah akşam Rablerine dua ederek O'nun rızasını kazanmaya çalışanlarla beraber sıkıntılara karşı dayan. Gözlerini onlardan ayırma." Kehf sûresi (18), 28

Peygamber Efendimiz'in fakir ve kimsesiz müslümanlarla beraber oturup kalkması, Mekke'nin kendini beğenmiş zenginlerinin canını sıkıyordu. Onlara göre fakirler ayrı bir sınıftı. Böyle olduğu için de herkesin kendine denk olanlarla beraber oturup kalkması gerektiğini düşünüyorlardı.

Bu müşrikler bazı konuları görüşmek üzere Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldiklerinde, Habbâb İbni Eret, Suheyb-i Rûmî ve Bilâl-i Habeşî gibi kölelerin ve diğer yoksulların, en azından kendileri

gidene kadar dışarı çıkmalarını istediler. Bunun üzerine, yukarıdaki âyet-i kerîme nâzil oldu. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem’ine hitâben, sen o adamların dediklerine bakma. Sabah akşam sadece Rablerinin rızâsını kazanmak için ibadet edip duran o yoksul, ama samimi müslümanları, kâfirlerin sözüne bakarak yanından kovma. Allah’ın kendilerinden râzı olduğu insanlar bu yoksul ve kimsesiz mü’minlerdir. Sen hep onlarla birlikte olmaya bak. Malına, mülküne güvenip şımaran o adamları kazanmak pahasına da olsa, fakir müslümanları gücendirme, buyurdu.

Hadisler

254- عن حَارِثَةَ بْنِ وهْبٍ رضي اللَّه عنه قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « ألا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الجنَّةِ ؟ كُلُّ ضَعيفٍ مُتَضَعِّفٍ لَوْ أَقْسَم عَلَى اللَّه لأبرَّه ، أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بَأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ » . متفقٌ عليه .

« الْعُتُلُّ » : الْغَلِيظُ الجافِي . « والجوَّاظُ » بفتح الجيم وتشدِيدِ الواو وبِالظاءِ المعجمة وَهُو الجمُوعُ المنُوعُ ، وَقِيلَ : الضَّخْمُ المُخْتَالُ فِي مِشْيَتِهِ ، وقيلَ : الْقَصِيرُ الْبَطِينُ .

254. Hârise İbni Vehb *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem’i* şöyle buyururken işittim dedi:

“Size cennetlikleri bildireyim mi? Onlar hem zayıf oldukları hem de halk tarafından zayıf görüldükleri için kimsenin önemsemediği ve fakat şöyle olacak diye yemin etseler, isteklerini Allah’ın gerçekleştireceği kimselerdir.

Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Katı kalbli, kaba, cimri ve kurularak yürüyen kibirli kimselerdir.”

Buhârî, Eymân 9, Tefsîru sûre (68), 1, Edeb 61; Müslim, Cennet 47. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 13; İbni Mâce, Zühd 4

Hârise İbni Vehb

Huzâa kabilesinden olup Hz. Ömer'in üvey oğludur. Hz. Ömer'in oğlu Ubeydullah'ın ana bir kardeşidir. Kûfe'de yaşadığı bilinmektedir. Hz. Peygamber'den 6 hadis rivayet eden Hârise hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İnsanları dış görünüşleriyle ele almak, onları giyimlerine kuşamlarına göre değerlendirmek bizim en zayıf yanlarımızdan biridir. Hadîs-i şerîf bu tür değerlendirmelerin ne kadar yanlış ve yanıltıcı olduğuna, insanları kabuğa ve kalıba göre değil, kalb ve gönül zenginliklerine göre değerlendirmenin gereğine işaret etmektedir.

En değerli incilerin gösterişsiz istiridye kabukları içinde yattığı gibi, sâde ve basit kıyafetler içinde ne cevherler yatar; ama mâlum alışkanlığımız sebebiyle biz onların farkında olmayız.

İbrahim Hakkı Erzurûmî hazretlerinin dediği gibi:

Harâbât ehline hor bakma, Şâkir
Defîneye mâlik vîrâneler var

Göz ucuyla bakıp geçtiğimiz veya bakmaya değer bulmadığımız niceleri, eli öpülecek insanlardır. Onlar Allah katında öyle hatırlı kişilerdir ki, "Vallahi bu iş şöyle olacak" diye yemin etseler, Allah Teâlâ onların yeminini yerine getirir. Kur'ân-ı Kerîm, **"Biz o ülkedeki güçsüz sayılanlara iyilikte bulunmak, onları önderler seviyesine çıkarmak ve onları ötekilerin yerine mirasçı kılmak istiyorduk"** [Kasas sûresi (28), 5] şeklindeki âyet-i kerîmelerle, Cenâb-ı Hakk'ın dâima bu nevi insanların yanında olduğunu ve onları güçlü zorbalara karşı koruduğunu anlatır.

Halkımızın *Veysel Karânî* diye bildiği *Üveysü'l-Karenî*'nin, *"tâbiîn neslinin en hayırlısı olduğunu"* söyleyen Peygamber Efendimiz, Hz. Ömer'e ve diğer sahâbîlere onun hakkında bir tavsiyede bulunmuş ve:

"Üveys bir şey hakkında Allah'a yemin edecek olsa, muhakkak Allah onun yeminini yerine getirir, duasını kabul eder. Duası makbul bir zât olduğu için, eğer kendinize dua ve istiğfâr ettirebilirseniz ettirin" buyurmuş ve görmediği Üveys'in belli başlı özelliklerini söyleyerek onu tanıtmıştı (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 224).

Peygamber Efendimiz’in vefatından sonra Üveys Medine’ye gelince, Hz. Ömer Resûlullah’ın bu kara sevdâlı âşığını bulmuş, Efendimiz’in sözlerini ona nakletmiş ve kendisine dua ettirmişti. Daha sonra da kendisi hakkında Kûfe valisine bir tavsiye mektubu yazmayı teklif ettiği halde Üveys buna yanaşmamış, onu çok iyi tanıyan birinin söylediği üzere, kuru bakır tam takır evine sessiz sedâsız dönüp gitmişti. Bir zaman sonra halk onun ne büyük biri olduğunu anlayınca, Üveys memleketini bırakıp meçhul bir diyarın yolunu tutmuştu.

Hadîs-i şerîfte *“şöyle olacak diye yemin etseler, isteklerini Allah’ın gerçekleştireceği”* söylenen bu kimseler, Allah rızasından başka bir şey düşünmeyen, gösterişe hiç değer vermeyen kimselerdir. Dağınık hâllerine bakıp da onları küçümsemeye kalkanlar yanılır ve aldanırlar. Zira bu Allah dostları **“Takvâ elbisesi daha hayırlıdır”** [A`râf sûresi (7), 26] âyet-i kerîmesini kendilerine düstur edinmişlerdir.

Hadîs-i şerîfte sözü edilen cehennemliklere gelince, onlar bu mütevâzi insanların aksine, kendini beğenmiş, büyüklük taslayan kimselerdir. Yemek içmekten başka düşünceleri yoktur. Ellerine geçen malın nereden geldiğine bakmazlar. *“Haram helâl ver Allahım / Çoluk çocuk yer Allahım”* zihniyetine sahip olan zâlim ve katı insanlardır. Çalımlı tavırları, kurumlu yürüyüşleri ile kendilerini kabul ettirmek ve saygı toplamak isterler. Bunların Allah katında beş paralık değeri yoktur. Zira Allah Teâlâ **“büyüklük taslayanları sevmez”** [Nahl sûresi (16), 23].

İşin garibi ve üzücü yanı şudur ki, bu kendini beğenmiş adamlar, ilâhî gazaba hedef olan davranışları yüzünden cehenneme doğru gittiklerinin farkında bile değildirler.

Bu hadisi 615 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennetliklerin ve cehennemliklerin ayrı ayrı özellikleri vardır.

2. Allah Teâlâ sevdiği kullarının isteklerini geri çevirmez.

3. Müslümanlara karşı son derece mütevâzi olmak, gönüllerini hiçbir şekilde incitmemek gerekir.

4. Kibir, gurur ve kendini beğenme, cehennemliklerin özellikleridir. Allah Teâlâ bu huylara sahip olanları sevmez.

255- وعن أَبي العباسِ سهلِ بنِ سعدٍ الساعِدِيِّ رضي اللَّه عنه قال : مرَّ رجُلٌ على النَبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالَ لرجُلٍ عِنْدهُ جالسٍ : « ما رَأَيُكَ فِي هَذَا ؟ » فقال : رَجُلٌ مِنْ أَشْرافِ النَّاسِ هذا وَاللَّهِ حَريٌّ إِنْ خَطَب أَنْ يُنْكَحَ وَإِنْ شَفَع أَنْ يُشَفَّعَ . فَسَكَتَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ثُمَّ مَرَّ رَجُلٌ آخرُ ، فقال له رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا رأيُكَ فِي هَذَا ؟ » فقال : يا رسولَ اللَّهِ هذا رَجُلٌ مِنْ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ ، هذَا حريٌّ إِنْ خطَب أَنْ لا يُنْكَحَ ، وَإِنْ شَفَع أَنْ لا يُشَفَّعَ، وَإِنْ قَالَ أَنْ لا يُسْمع لِقَوْلِهِ . فقال رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « هَذَا خَيْرٌ منْ مِلءِ الأَرْضِ مِثْلَ هذَا» متفقٌ عليه .

قولِه : « حَرِيُّ » هو بفتحِ الحاءِ وكسر الراءِ وتشديد الياءِ : أَيْ حقِيقٌ . وقوله: «شَفَعَ» بفتح الفاءِ .

255. Ebü’l-Abbas Sehl İbni Sa`d es-Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün Hz. Peygamber’in yanından bir adam geçti. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yanında oturan kimseye:

- “Şu adam hakkında ne dersin?” diye sordu. O da:

- Bu zât ileri gelen hatırlı kişilerden biridir. Vallahi böyle bir adam bir kıza tâlip olsa evlendirilmeye, birine aracılık yapsa sözü dinlenmeye lâyıktır, diye cevap verdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir şey söylemedi.

Sonra oradan biri daha geçti. Peygamber *aleyhisselâm* yine yanında oturana:

- “Ya bu adam hakkında ne dersin?” diye sordu. Bu defa o zât:

- Yâ Resûlallah! Bu adam fakir müslümanlardan biridir. Bir kıza tâlip olsa, istediği kız verilmez. Birine aracılık etse, ricası kabul edilmez. Konuşmaya kalksa, sözü dinlenmez, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Bu sonuncu adam, öteki gibi dünya dolusu adamdan daha hayırlıdır."

Buhârî, Nikâh 15, Rikak 16. Hadis Müslim'de yoktur. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 5

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfte itibarlı ve hatırlı olmanın zenginlik ve fakirlikle ilgisi ele alınmakta ve insanların değer ölçülerinden biri sergilenmektedir. Çoğu kimseye göre değer ve itibarın ölçüsü, varlık ve zenginliktir.

Şunu öncelikle belirtelim ki, bu hadiste Efendimiz'in sorularına cevap veren kimsenin yaptığı gibi, zenginin fakirden üstün olduğunu, bir genelleme yaparak söylemek doğru değildir. Çünkü zenginlik ve fakirlik Allah Teâlâ'nın bizi denemek için kullandığı birer imtihan aracıdır. Sahip oldukları maddî imkân sebebiyle zenginlerin Allah'a şükredip etmemesi nasıl bir imtihan ise, fakirlerin yoksulluğa sabredip etmemesi de aynı derecede ve aynı ağırlıkta bir imtihandır. Herkesin bir imtihana tâbi tutulduğu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır:

"Biz yeryüzündeki her şeyi yer için bir süs yaptık ki, insanları deneyelim. Bakalım hangisi en güzel işleri yapacak" [Kehf sûresi (18), 7].

"Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz" [Enbiyâ sûresi (21), 35].

Demek ki hayır ve şer, zenginlik ve fakirlik birer imtihan aracıdır. Peygamber Efendimiz'in *"hem fakirlik fitnesinin, hem zenginlik fitnesinin şerrinden Allah'a sığınması"* (Buhârî, Daavât 45), her ikisinin de birer imtihan aracı olduğunu kesinlikle göstermektedir.

Resûl-i Muhterem Efendimiz muhtelif hadislerinde, yerli yerinde kullanılmak şartıyla maddî zenginliğin iyiliğini belirtmiştir:

Amr İbni Âs'a *"İyi bir kimsenin elinde iyiye kullanılan mal ne iyidir"* buyurmuştur (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 197, 202) .

Sa`b İbni Ebû Vakkâs'a:

"Mirasçılarını zengin bırakmak, onları muhtaç bırakıp da halka avuç açtırmaktan hayırlıdır" buyurmuştur. (Buhârî, Cenâiz 36, Vesâyâ 2, Nefekât 1, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6; Müslim, Vasıyyet 5).

Ebû Zer el-Gıfârî'ye:

"Varlıklılar kıyamet gününde yoksul kalacaktır. Ancak Allah Teâlâ'nın verdiği malı dört bir yana dağıtan ve o malla iyi işler yapanlar yoksul kalmayacaklardır" buyurmuştur (Buhârî, Rikak 13).

Zenginliğin lehinde daha başka hadîs-i şerîfler de vardır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz maddî zenginlikten çok mânevî zenginliği tavsiye etmiş ve bunu:

"Zenginlik mal mülk ile değildir. Asıl zenginlik gönül zenginliğidir" diye ifade buyurmuştur (Buhârî, Rikak 15; Müslim, Zekât 120). Gönlü zengin olmayan kimse, maddî bakımdan ne kadar zengin olursa olsun, onun hiçbir değeri yoktur. Böyle bir gönül fakirinin elindeki servet, onu Allah'a yaklaştırmak yerine, gittikçe uzaklaştırır. Böylesi mânevî fakirlerden ve onlar gibi olmaktan Allah'a sığınmak gerekir.

Herkes dünyaya imtihan edilmeye getirildiğine göre, insanın gayesi bu imtihanı kazanmak olmalıdır. Bunun yolu da dünyaya gönül bağlamamak, dünya malının esiri olmamak ve ona gönlünü kaptırmamaktır.

Peygamber Efendimiz'in dünyaya bağlanmama konusundaki bu kabil buyruklarına bakarak onun fakirliği zenginliğe tercih ettiği sanılmamalıdır. Maddî fakirliği Resûl-i Ekrem Efendimiz hiçbir zaman arzu etmemiştir. Tam aksine *"herşeyi unutturan fakirlik ile insanı azdıran zenginlik"* karşısında uyanık olmayı tavsiye etmiştir (Tirmizî, Zühd 3). Zira Allah'ı unutturup isyan ettiren fakirlik ile insanı azdırıp günah bataklığına düşüren zenginlik aynı derecede tehlikelidir.

Sünen-i Tirmizî'de geçen:

"Allahım beni miskin olarak dirilt, miskin olarak öldür" hadisine bakarak Hz. Peygamber'in fakirliği zenginliğe tercih ettiğini sananlar olmuştur. Bu kanaat yanlıştır. Zaten ona nisbet edilen bu hadis de zayıftır **(Fethü'l-bârî, XI, 279, Rikak 16).** Hayatının ilk dönemlerinde fakir olan

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, İslâmiyet'in süratle yayılıp düşmanlarını birer birer dize getirmesi üzerine zengin olmuştur. Ama o zenginliği mal biriktirmek değil, elindeki serveti muhtaçlara dağıtmak şeklinde anlamış, öyle yapmış, sâde ve mütevâzi bir hayat sürmeyi tercih etmiştir. *"Allahım! Muhammed ailesine, ancak yetecek kadar rızık ver!"* diye dua etmiştir (Buhârî, Rikak 17; Müslim, Zühd 19). Onun yumuşak baktığı fakirlik, işte böyle bir fakirliktir. Yoksul olmayı, ona buna avuç açmayı hiçbir zaman istememiş, böyle olmaktan Allah'a sığınmıştır. Elinde olan maddî imkânı Allah'ın gösterdiği yerlere harcayan, ailesinin zaruri ihtiyaçlarına yetecek kadar dünyalığa râzı olan kimse, ideal bir hayat tarzına sahiptir. Hz. Peygamber'in yaptığı da budur.

Bütün varlıkların Allah'a muhtaç olması anlamında bir fakirlik daha vardır. Böylesi fakirlik, yaratılmışların ayrılmaz birer özelliğidir. Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle belirtilir:

"Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise, kimseye ihtiyacı bulunmayan ve övülmeye lâyık olandır" [Fâtır sûresi (35), 15].

Sonuç olarak şunu söyleyelim:

İlk plânda zengini fakire veya fakiri zengine tercih etmek mümkün değildir. Konuya genel olarak bakıldığında, malını Allah yolunda harcayan zengini, daha çok sevap kazanacağı için fakire üstün tutmak gerekecektir. Fakat mutasavvıfların çoğunluğu, yokluklara göğüs germek suretiyle nefsini kötü hâllerden arıtan sabırlı fakiri zengine tercih etmişlerdir. Tokgözlü bir fakirin cimri bir zenginden kat kat üstün olduğunda şüphe yoktur. Ama dünya varlığının kendisini şımartmadığı bir zengin, yaptığı hayırların yanısıra, kötü hâllerden arınmak için de üstün gayret sarfetmişse, onun daha üstün olacağı şüphesizdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yoksul oldukları gerekçesiyle fakirleri hor görmek doğru değildir. Allah'ın rızasını kazanmış bir fakir, Allah yolundan uzak duran milyarlarca zenginden daha üstündür.

2. Bir insanın değeri, soyu sopuyla, sahip olduğu makam ve mevki ile ölçülemez. İnsanı değerli kılan, Allah'a karşı beslediği üstün saygıdır,

takvâdır.

3. Evlenirken erkekte ve kadında dindarlık aranmalıdır. Geçici olan maddî zenginlik önemli değildir.

256- وعن أَبي سعيدٍ الخدري رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «احْتجَّتِ الجنَّةُ والنَّارُ فقالت النَّارُ : فيَّ الجبَّارُونَ والمُتَكَبِّرُونَ ، وقَالتِ الجَنَّةُ : فيَّ ضُعفَاءُ النَّاسِ ومسَاكِينُهُم فَقَضَى اللَّهُ بَيْنَهُما : إنَّك الجنَّةُ رحْمتِي أرْحَمُ بكِ مَـنْ أَشَاءُ ، وَإنَّكِ النَّارُ عَذابِي أُعذِّب بِكِ مَــنْ أَشَاءُ ، ولِكِلَيكُمَا عَلَيَّ مِلؤُها » رواه مسلم .

256. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cennet ile cehennem münakaşa ettiler.

Cehennem:

- Bende zorbalar ve kibirliler var, dedi.

Cennet:

- Bende yalnız zayıflar ve yoksullar var, dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onların çekişmesini şöyle halletti:

- Ey cennet! Sen benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim. Ey cehennem! Sen de benim azâbımsın. Dilediğime seninle azâb ederim. Ben her ikinizi de dolduracağım."

Müslim, Cennet 34; Buhârî, Tefsîru sûre (50), 1, Tevhîd 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 22

Açıklamalar

Hadisimizde cennet ile cehennemin birbiriyle çekiştiğinden söz edilmektedir. Bu çekişme, kendisinin daha çok işe yaradığını ve ötekinden daha makbul olduğunu ileri sürmekten ibarettir. Cehennem, kötüleri cezalandırmakla, cennet ise halkın hor gördüğü kimseleri barındırmakla iftihar etmiştir.

Hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinde, cennetle cehennemin konuşması biraz daha farklı şekildedir. Buna göre cehennem kibirli ve zorba adamlara tahsis olunduğunu söyleyince, cennet buna hayret etmiş, kendisine halkın sadece zayıfları ile horgörülen kesiminin geldiğini belirtmiştir.

Allah Teâlâ verdiği cevapla her ikisini de yatıştırmış, birine rahmetinin, ötekine de azâbının tecelli ettiği yer olduğunu söylemiş ve böylece üstünlük iddiasının doğru olmadığını belirtmiştir.

Âyetlerden ve başka hadislerden bildiğimize göre, cennete ve cehenneme girecek olanlar, sadece bu gruplardan ibaret değildir. Kibirli ve zâlim olanlar, cehennem halkının çoğunluğunu meydana getireceği için özellikle onların adı verilmiştir. Zayıf, ezilen, horlanan ve kendilerine değer verilmeyen kimseler de cennetliklerin çoğunluğunu meydana getireceklerdir.

Cennet ile cehennemin görüşüp konuşmasını aklın kabul edemeyeceği düşüncesiyle hadîs-i şerîfi yadırgayanlar olabilir. Böyle düşünenlere, bu anlatım tarzının bir temsil olduğunu söyleyerek cevap vermek mümkündür. Fakat bir mü'min için şöyle düşünmek daha uygun olur:

Biz sadece insanlar âlemi hakkında fikir ve kanaat sahibiyiz. Hayvanlar, bitkiler ve cansız olduğunu söylediğimiz diğer varlıklar hakkında bilgi sahibi değiliz. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'de onların da bir ibadeti ve bir tesbihi olduğu, onların da Allah Teâlâ'dan korktuğu belirtilmektedir:

"Yedi gök ile yeryüzü ve bunların bütün içindekiler O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki, siz onların tesbihini anlamazsınız" [İsrâ sûresi (17) 44].

"Öyle taşlar vardır ki, Allah korkusundan düşüp yuvarlanır" [Bakara sûresi (2), 74].

Gerçek böyle olmakla beraber biz onların ne ibadetleri, ne de Allah'dan nasıl korktukları hakkında en ufak bilgiye sahip değiliz. Bu sebeple cennetle cehennemin konuşmalarını mümkün görmeyerek reddetmek akla, ilme ve dinî esaslara uygun değildir.

Cehennemin konuştuğu, Kur'ân-ı Kerîm'de bir başka münasebetle geçmektedir. Günahkârlar cehenneme atıldığında Allah Teâlâ azâbının

tecelli ettiği bu yere:

- Doldun mu? diye soracak, o da:

- Daha var mı? diye cevap verecektir [Kaf sûresi (50), 30]. Bu hadisi 616 numarayla tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet ve cehennemin konuşması mecâzî olabilir. Ama Allah Teâlâ izin verince, birbiriyle gerçekten konuşmuş olabilirler.

2. Cennet hor ve hakir görülerek itilip kakılan ve ezilen çaresiz mü'minlerin ağırlanacağı bir yerdir.

3. Cehennem insanlara haksızlık ederek onları ezen zalimler ile burnu Kaf Dağı'nda olan kibirlilerin yeridir.

4. İyi ile kötü, doğru ile yanlış insana bildirilmiştir. İyi ile doğruyu tercih eden kimse kendi seçimiyle cennete, kötü ile yanlışı tercih eden kimse de yine kendi seçimiyle cehenneme gidecektir.

257- وعن أَبِي هريرة رضي اللّه عنه عن رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّهُ لَيأتِي الرَّجُلُ السَّمِينُ العْظِيمُ يَوْمَ الْقِيامةِ لا يزنُ عِنْد اللَّه جنَاحَ بعُوضَةٍ » متفقٌ عَلَيه .

257. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kıyamet günü, dünyada büyük diye tanınan iriyarı bir adam çıkagelir. Halbuki onun Allah yanında sinek kanadı kadar bile değeri yoktur." Buhârî, Tefsîru sûre (18), 6; Müslim, Münâfikûn 18

Açıklamalar

Allah Teâlâ'nın değer ölçüsüyle insanların değer ölçüsü çok farklıdır. Kılığı kıyafeti yerinde olan bir kimse, üzerimizde iyi tesir bırakabilir. Halbuki -8 numaralı hadîs-i şerîfte gördüğümüz üzere- Cenâb-ı Hak bizim yüzümüzün güzelliğine, boyumuzun posumuzun endamlı oluşuna göre değil, kalblerimizin temiz ve düzgün, ibadetlerimizin mükemmel oluşuna göre değer vermektedir. Bizim ölçülerimizin hatalı olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılır:

“Onları gördüğün zaman iriyarı cüsseleri hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar tıpkı elbise giymiş kütükler gibidir” [Münâfikûn sûresi (63), 4].

Demekki bizim ölçülerimiz görünüşü esas aldığı, mânaya ve öze dayanmadığı için sağlam değildir. Bizim gözümüzü kamaştıran makam ve şöhret, idrâkimizi yanıltan iri göbekli bir vücut, ilâhî terazide sinek kanadından daha hafif ve değersizdir. Şu hâlde insanları değerlendirirken şekle, görüntüye, makam ve mevkiye değil, davranışların, fiil ve hareketlerin dürüstlüğüne, dinimizin ortaya koyduğu ölçülere uyup uymadığına bakmamız gerekecektir.

Yaldızlı sözler, câzip konuşmalar da bizi yanıltan hususlardan biridir. Yapmadıklarını söyleyen, hatta inanmadıkları bazı değerleri benimsiyormuş gibi konuşan ve böylece insanları aldatan kimseler her devirde olagelmiştir. İnsanları sadece sözlerine bakarak değerlendirmeye kalkarsak yanılabiliriz. Asıl bakmamız gereken, insanların hayat tarzları ve ahlâkî davranışlarıdır.

Evlilik meselesi de yanıldığımız sâhalardan biridir. İnsanları değerlendirme ölçümüz hatalı olduğu için bu konuda çoğu zaman yanlış karar veririz. Evlilik konusundaki isteğini değerlendireceğimiz kimsede herşeyden önce İslâmî bir şahsiyet ve ağırbaşlılık aramalıyız. Allah korkusundan yoksun birinin zengin olmasına veya tanınmış bir aileden gelmesine hiç önem vermemeliyiz.

Yaygın zaaflarımızdan biri de, kıymetli bir sözü hep şöhret ve itibar sahibi kimselerden beklemektir. Böyle yapacağımıza, sözün kalitesine baksak, bir değer ifade edip etmediğini araştırsak daha isabetli davranmış oluruz. Her iyi ve değerli şeyi tanınmış kimselerde, zengin ve varlıklı insanlarda aramaya kalkarsak Câhiliye devri halkının derekesine düşmüş oluruz. Onlar Allah Teâlâ’nın Resûl-i Ekrem Efendimiz’i peygamber seçmesini doğru bulmuyor ve:

“Bu Kur’ân, Mekke ve Tâif gibi iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?” [Zuhruf sûresi (43), 31] diye itiraz ediyorlardı. Zira onlar büyüklüğü şöhrette ve zenginlikte arıyorlardı.

Güzel dinimiz ne fakiri zenginden, ne de zengini fakirden üstün tutar. Üstünlük ölçüsünü Kur’ân-ı Kerîm şöyle ortaya koymuştur:

“Allah katında en değerliniz, ona karşı gelmekten en çok sakınanlarınızdır” Hucurât sûres (49), 13

Mukaddes kitabımız zengin fakir ayırımı yapmamıştır. Zenginlik söz dinlemeyen, kolay kolay yola gelmeyen bir ata benzetilirse, fakirlik de aynı şekilde inatçı bir at sayılabilir. Onun da üzerinde durmak yiğitlik ve mahâret ister. Yerine göre fakirlik, insanı baştan çıkaran zenginlikten, zenginlik de insanı Allah’a isyan ettiren fakirlikten daha hayırlıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanların değer ölçüsü sağlam esaslara dayanmadığı için çoğu zaman yanıltıcıdır.

2. Allah Teâlâ insanı görünüşüne göre değil, dînî yaşayışına bakarak değerlendirir.

258- وعنه أَنَّ امْرأَةً سوْداءَ كَانَتَ تَقُمُّ المسْجِد ، أَوْ شَاباًّ ، فَفقَدَهَا ، أو فقده رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَسَأَلَ عَنْهَا أَوْ عنْهُ ، فقالوا: مات. قال : « أَفَلا كُنْتُمْ آذَنْتُمُونِي » فَكَأَنَّهُمْ صغَّرُوا أَمْرَهَا ، أَوْ أَمْرهُ ، فقال : دُلُّونِي عَلَى قَبْرِهِ » فدلُّوهُ فَصلَّى عَلَيه ، ثُمَّ قال : « إِنَّ هَذِهِ الْقُبُور مملُوءَةٌ ظُلْمةً عَلَى أَهْلِهَا ، وإِنَّ اللَّه تعالَى يُنَوِّرهَا لَهُمْ بصَلاتِي عَلَيْهِمْ » متفقٌ عليه .

قوله : « تَقُمُّ هو بفتحِ التَّاءِ وَضَمِّ الْقَافِ : أَيْ تَكنُسُ . « وَالْقُمَامةُ » : الْكُنَاسَةُ . «وَآذَنْتُمونِي » بِمدِّ الهَمْزَةِ : أَيْ : أَعْلَمتُمُونِي .

258. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, siyah bir kadın - veya siyah bir genç- Mescid-i Nebevî’yi süpürürdü. Bir ara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o kadını -veya genci- göremeyince onun nerede olduğunu sordu.

- Öldü, dediler. Hz. Peygamber:

- **“Bana haber verseydiniz ya!”** buyurdu. Sahâbîler o kadını -veya genci- önemsememişlerdi. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* sözüne devamla **“Bana mezarını gösterin”** buyurdu. Mezarını gösterdiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun cenaze namazını kıldıktan sonra şöyle buyurdu:

“Bu kabirler orada yatanlar için zifirî karanlıktır. Üzerlerine kılacağım namaz sebebiyle Allah Teâlâ onların kabirlerini aydınlatır.”

Buhârî, Salât 72, Cenâiz 67; Müslim, Cenâiz 71. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 57; İbni Mâce, Cenâiz 32

Açıklamalar

Çok güzel bir atasözümüz var: “Her geceyi kadir bil, her geçeni hızır bil.”

Kimseyi küçümsemeden herkese saygıyla bakmayı tavsiye eden bu atalar öğüdü, insana insan olduğu için değer vermek gerektiğini ortaya koyar. Zira insanları kendi peşin hükümlerimizle değerlendirmek çoğu zaman bizi yanıltır. Yukarıdaki hadîs-i şerîfte ashâb-ı kirâmın bile böyle bir değerlendirme sonucu yanıldıklarını görüyoruz. Ebû Hüreyre r*adıyallahu anh* bu hâli “Sahâbîler o kadını -veya genci- önemsememişlerdi” diye anlatmaktadır.

Hadisimizde kendisinden bahsedilen hanım, *Ümmü Mihcen* adında, bizim Arap bacılarımıza benzeyen değerli bir insandı. Rivayetlerin çoğu böyledir. Fakat bazı rivayetlerde bu zâtın siyah bir genç olduğu belirtildiği için iki ihtimâl de bahis konusu edilmiştir.

Ona niçin değer verilmemişti?

Önce rengi, sonra da yaptığı iş sebebiyle. Yaptığı iş, mescidi süpürmekten ibaretti. Resûl-i Ekrem Efendimiz’in ona değer vererek önemli bir insan olduğunu göstermesi, yaptığı işin de değerli olduğunu belirtmektedir. Kim bilir belki de o hanım bu üstün dereceyi, Mescid-i Nebevî’yi süpürdüğü için elde etmiştir.

Hadisimizin idareci olanlara ayrıca bir mesajı var: İdaresi altında çeşitli insanlar bulunan bir kimse, tıpkı Resûl-i Ekrem Efendimiz’in yaptığı gibi,

önemli önemsiz demeden, bütün personeli ile ilgilenmeli, problemlerini öğrenip yaralarına merhem olmaya çalışmalıdır.

Peygamber Efendimiz'in kabirler hakkında söyledikleri de bizi düşündürmelidir. Günlük hayatımızdan biliriz ki, bir iki saat elektrik kesilmesi bile bizi üzer, canımızı sıkar. O sırada ele geçirdiğimiz mum ışığı bile çoğumuzu memnun etmez; daha bol ışık isteriz. Halbuki bizim yarınki evimiz, kaçıp kurtulma imkânı bulunmayan o son durağımız, Efendimiz'in ifadesiyle, *"Orada yatanlar için zifirî karanlıktır."* Âyetlerin ve hadislerin bize haber verdiğine göre, kabrin o zifirî karanlığını aydınlatacak ışığı insan buradan götürür.

Kış ayları yaklaşmadan yakıt tedârikine, erzak teminine çalışırız. Hiç birimiz "Belki bu sene kış üç ay geç gelir" diye düşünmeyiz. Kışın mutlaka geleceği nasıl bir gerçekse, ölümün er geç yakamıza yapışacağı da şaşmaz bir gerçektir. Üstelik ölüm gerçeği kış mevsimi gibi de değildir. O çoğu zaman habersiz gelir. Geleceğini soğuk bir rüzgârla olsun duyurmaz. Âniden kapımızı çalar ve karşımıza dikiliverir. Bugüne kadar birine mühlet verdiği de duyulmamıştır.

İşte bu sebeple ölümü tabiî karşılamak ve ona hep hazırlıklı olmak gerekir.

Hadisimizde cenaze namazına dair bilgiler de bulunmaktadır. Buna göre, Cenaze namazı kılınmadan defnedilen kimsenin kabri başında daha sonra cenaze namazı kılınabilir.

Cenaze namazı kılındıktan sonra defnedilen bir kimsenin kabri başında tekrar cenaze namazı kılınabilir mi? Bu konu tartışmalıdır. Kısaca belirtmek gerekirse **İmam Şâfiî** ve **Ahmed İbni Hanbel**'e göre tekrar kılınabilir. **Hanefîlere** ve **Mâlikîlere** göre ise cenaze namazı bir defa kılındıktan sonra bir daha kılınmaz. Resûlullah Efendimiz'in kılmasına gelince, kılacağı namazın kabirleri aydınlatması özelliği Allah tarafından sadece ona verilmiştir. Başkasının böyle bir yetkisi yoktur. Ayrıca farzlar sadece bir defa yapılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hiç kimseyi küçük görmemeli, herkese değer vermelidir.

2. Kendileriyle bir arada yaşanılan kimseler aranıp sorulmalıdır.

3. İyi insanların cenaze namazını kılmaya çalışmalıdır.

4. Mescidleri temiz tutmak, onların temizliği ile meşgul olmak Allah katında değerli bir iştir.

5. Hz. Peygamber'in -benzeri olaylarda da görüldüğü gibi- kabirdekilere şefaat ettiği bilinmektedir.

259- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « رُبَّ أَشْعثَ أغبرَ مدْفُوعٍ بالأَبْوَابِ لَوْ أَقْسمَ عَلَى اللَّهِ لأَبرَّهُ » رواه مسلم .

259. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu söyledi:

"Saçı başı dağınık, eli yüzü tozlu, kapılardan koğulmuş öyleleri vardır ki, bu şöyle olacak diye yemin etseler, Allah onların dediğini yapar." Müslim, Birr 138, Cennet 48

Açıklamalar

Görünüşe, kılık kıyafete pek önem veririz. İnsânî değerlerden yoksun basit kimseler, düzgün kıyafetleriyle üzerimizde iyi bir tesir bırakarak bizi kandırabilirler. Merhum Nasreddin Hoca'nın "Ye kürküm ye!" diye işaret ettiği, bizim bu sakat ölçümüzdür.

İyi insanlar ve Allah katında değerli kimseler ise, görünüşlerini düzeltmeye değil, gönül dünyasını aydınlatmaya, iyi bir müslüman olmaya önem verirler. Allah adı anılınca samimiyetle titreyen bir kalbe sahip olmak isterler. Kabuktan çok, onun içindeki öze bakarlar. Bu sebeple de insanın hasını bulma konusunda yanılmazlar.

Maddî durumu iyi olmayanların arasında mükemmel insanlar, mânevî bakımdan yücelmiş kimseler vardır. Kıyafete önem vermedikleri için veya giyecek doğru dürüst elbiseleri bulunmadığı için pejmürde bir görünüme sahip olan bu insanlara birçokları değer vermez. Hatta onların kendilerine yaklaşmalarını, evlerine gelmelerini istemedikleri gibi, yüzlerine bakmaktan bile rahatsız olurlar. İnsanların yanında böylesine değersiz olan bu kimseler içinde Allah'ın veli kulları vardır. Allah Teâlâ onları çok sever

ve bir dediklerini iki etmez. Şayet onlar bir konu hakkında, bu iş şöyle olsun diye Cenâb-ı Hakk'a niyaz etseler, Allah Teâlâ onların dileğini geri çevirmez.

İşte bu sebeple görünüşe aldanmamalıdır. İnsana insan olduğu için değer vermelidir. Basit ve değersiz biriymiş gibi görünen kimselerin iyi birer insan olabileceği her zaman hesaba katılmalıdır.

Bununla beraber saçı başı dağınık, eli yüzü kirli herkesin mutlaka iyi insan olduğu da sanılmamalıdır. Varlıklı oldukları halde tenbellikleri sebebiyle veya zenginliklerini gizlemek düşüncesiyle kötü giyinenler az değildir. Bizim güzel dinimiz, hâli vakti yerinde olanların iyi giyinmelerini, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine verdiği maddî nimetleri üzerlerinde sergilemelerini arzu eder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ görünüşe değil, gönül parlaklığına, davranış güzelliğine değer verir.

2. Mal mülk, soy sop gibi geçici değerler, yalnız başına bir şey ifade etmez. Önemli olan iyi bir kul olabilmektir.

3. Basit görünüşlü kimselerin arasında, Allah'ın değer verdiği iyi insanlar bulunduğu unutulmamalıdır.

260- وعن أُسامَة رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم قال : « قُمْتُ عَلَى بابِ الْجنَّةِ ، فَإِذَا عامَّةُ مَنْ دخَلَهَا الْمَسَاكِينُ ، وأَصْحابُ الجَدِّ محْبُوسُونَ غيْر أَنَّ أَصْحاب النَّارِ قَدْ أُمِر بِهِمْ إِلَى النَّارِ . وقُمْتُ عَلَى بابِ النَّارِ فَإِذَا عامَّةُ منْ دَخَلَهَا النِّسَاءُ » متفقٌ عليه . « وَالجَدُّ » بفتح الجيم : الحظُّ والْغِني . وقوله : « محْبُوسُونَ » أَيْ : لَمْ يُؤذَنْ لهُمْ بَعْدُ فِي دُخُول الجَنَّةِ .

260. Üsâme *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Cennetin kapısında durup baktım. Bir de gördüm ki, içeri girenlerin çoğu yoksullardı. Zenginler ise hesap görmek için alıkonulmuştu. Cehennemlik olduğu kesinleşenlerin de ateşe girmesi emrolunmuştu.

Cehennemin de kapısında durup baktım. Bir de gördüm ki, cehenneme girenlerin çoğu kadınlardı”. Buhârî, Rikak 51, Nikâh 87; Müslim, Zikir 93

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bu hadiste görüldüğü gibi, cennet veya cehennem hayatına dair bilgiler vermiştir. Müstakbel hayatımıza dair bu enteresan bilgiler bizi şaşırtabilir ve “Resûl-i Ekrem’in bahsettiği bu olay ne zaman oldu? Daha kıyamet kopmadı ki! İnsanlar mahşerde toplanıp hesaba çekilmedi ki!” diye düşünmeye sevkedebilir.

Şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir: Bize bu bilgileri veren bir peygamberdir. Hiç kimsenin sahip olamayacağı bilgi edinme yollarına ve imkânlarına sahiptir. Allah Teâlâ ile kendisi arasında vahiy dediğimiz bir bilgi ağı vardır. Bu suretle o, insanların ulaşamayacağı bilgilere kolaylıkla erişir. Mi’rac olayı üzerinde dikkatle düşünülürse, Peygamber Efendimiz’in bu nevi bilgileri nasıl elde ettiği daha kolay anlaşılır. İleride meydana gelecek olayları Peygamber’ine şimdiden göstermek Allah Teâlâ için elbette bir problem değildir.

Hadîs-i şerîfin fakirlere verdiği müjde ne kadar sevindirici ve gönül okşayıcıdır!.. Yoksulluğun ateşten gömleğine katlanan, hâlinden şikayet etmediği gibi isyana da kalkışmayan gani gönüllü fukarâya ne mutlu!..

Yalnız müjdenin câzibesine kapılıp da eldeki sermayeyi büsbütün yele vermemek lâzım. Cennete girenlerin çoğunun fakir olduğunu öğrendik. Ama bu durum, dinimize göre fakirliğin mutlak surette zenginlikten üstün olduğunu göstermez. İlâhî emirlere uymayan bir fakirin İslâm’da hiçbir değeri yoktur. Fakiri değerli kılan, hâline sabretmesidir; Allah’ın verdiğine şükretmesidir; ibadetlerini ve görevlerini yerli yerince yapmasıdır.

Zenginliğin de tıpkı fakirlik gibi bir imtihan yolu olduğu unutulmamalıdır. Zenginlik çoğu zaman insanları azdırır ve dinin tavsiye

ettiği orta yoldan uzaklaştırır. Fakir yokluk çeker ama, zenginlerin düştüğü kötülüklerden, azıp sapmalardan da korunmuş olur. Bu sebeple fakir, içinde bulunduğu durumun kendisi için daha hayırlı olabileceğini düşünerek hâline şükretmelidir.

Hadisimizde fakirlere deniyor ki, şayet hâline sabreder ve Allah'ın rızâsını kazanmaya gayret edersen, cenneti zenginlerden daha kolay kazanırsın. Gösterdiğin bu uysallığın, sabır ve tahammülün mükâfatı olarak da onlardan önce cennete girersin...

Zengin müslümanlara da birtakım görevler düşmektedir. Fakirlere kol kanat germek, yoksulluğun korkunç alevi ile daha fazla kavrulmalarına meydan vermemek, fukaralığın sonucu olarak günah ve isyan bataklığına yuvarlanmalarına engel olmak bu görevlerin başlıcasıdır.

Aslına bakılırsa zenginin fakire yaptığı yardım, kendisine yaptığı yardım demektir. Çünkü zengin, yaptığı bu yardımla fakirin mânen güçlü olan elinden tutmakta ve o güçlü ellerin himmetiyle cennete doğru uçup gitmektedir. Bu sebeple zengin fakire kol kanat gererken, onu, sâyesinde cennete varacağı ve Allah'ın rızâsını kazanacağı bir vesile olarak görmelidir. Zira yaşadıkları bölgede fakirler olmasaydı, zenginler zekâtlarını vermek için kimbilir ne zorluklar çekeceklerdi! Üstelik insanlara yardım etmenin o doyumsuz zevkini tadamayacaklardı.

Hadîs-i şerîfte bir hususa daha dikkatimiz çekiliyor. Zenginler fakirlerle birlikte cennete giremeyeceklerdir. Zira onlar dünyada refah içinde yaşamanın karşılığı olarak servetlerini nereden kazanıp nereye harcadıklarının hesabını vereceklerdir. Bu hesaptan sonra alnı ak olanlar cennete, olmayanlar ise cezalarını çekmek üzere cehenneme gideceklerdir. Şüphe yok ki, mahşerde hesaba çekilmek üzere beklemek, hayâl bile edilemeyecek kadar korkunç ve dayanılmaz bir işkencedir.

Bir hadîs-i şerîfte zenginlerin fakirlerden yarım gün sonra, yani dünya hesabıyla beş yüz sene sonra cennete girebilecekleri bildiriliyor (Tirmizî, Zühd 37). Şayet insan sırf zenginliğinden dolayı hesap vermek üzere fakirlerden beş yüz yıl sonra cennete girebilecekse, demekki varlıklı olmak o kadar imrenilecek bir şey değildir.

Bu hesabı yaparken bir hususu da gözden kaçırmamak gerekir. Hadiste *“Cennet’e gireceklerin çoğu yoksul kişilerdir”* buyuruluyor. Demekki cennete önce girenlerin çoğu fakirler olmakla beraber aralarında zenginler de vardır. Bunlar şüphesiz mallarını yerli yerince harcayan, üzerlerinde Allah ve kul hakkı bırakmayan, servetini Allah yolunda harcamasını bilen şuurlu zenginlerdir.

Hadîs-i şerîfte *cehenneme girenlerin çoğunun kadınlar* olduğu haber verilmektedir. Peygamber Efendimiz bu durumu muhtelif hadislerinde ifade etmiş, buna gerekçe olarak da bazan “Allah lânet etsin” diye çok beddua etmelerini, kocalarına karşı saygılı davranmayıp onlarla iyi geçinmemelerini göstermiştir (bk. 1883 numaralı hadis).

Bu uyarısıyla Resûl-i Ekrem Efendimiz kadınları, söz ve davranışlarında daha dikkatli olmaya, dînî görevlerini aksatmamaya ve kocalarıyla iyi geçinmeye teşvik etmiştir.

Güzelliğe, süse, zînete, daha iyi ve rahat yaşamaya kadınların meyli fazladır. Bunları temin etmek ise maddî imkâna bağlıdır. Bu nevi şeyleri bir ihtiyaç olarak gören ve kocalarını bunları elde etmeye zorlayan kadınlar, maddî durumu müsait olmayan eşlerini zor durumda bırakırlar; şikâyetleriyle onları rahatsız ederler. Kocaları da eşlerini mutlu etmek için meşrû olmayan yollara sapabilir, haksız kazanç elde etmeye yönelebilirler. Böylesi kadınlar hem kendi âhiretlerini hem de kocalarının ebedî saadetini tehlikeye düşürmüş olurlar. Bu hadisi 490 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz’e cenneti ve cehennemi göstermiş, o da bize cennet ve cehennem hakkında bazı bilgiler vermiştir.

2. Cennetlikler, fakirler ile Allah’ın gösterdiği yolda gidenlerdir.

3. Allah’a karşı gelen, onun buyruklarına uymayan, kocalarına karşı nankörlük eden kadınlar cehennemliktir.

261- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي المَهْدِ إِلاَّ ثَلاثَةٌ : عِيسى ابْنُ مرْيَمَ ، وصَاحِب جُرَيْجٍ ، وكَانَ جُرَيْجٌ رَجُلاً عَابِداً ، فَاتَّخَذَ صَوْمَعةً فكانَ فِيهَا ، فَأَتَتْهُ أُمُّهُ وَهَو يُصِلي

فَقَالَتْ : يا جُرَيْجُ ، فقال : يَارَبِّ أمِّي وَصَلاتِي فَأقْبلَ عَلَى صلاتِهِ فَانْصرفَتْ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ أَتَتْهُ وهُو يُصَلِّي ، فقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ ، فقال : أَيْ رَبِّ أُمِّي وَصَلاتِي . فَأَقْبَلَ عَلَى صَلاتِهِ ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَد أَتَتْهُ وَهُوَ يُصَلِّي فَقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ فقال : أَيْ رَبِّ أُمِّي وَصَلاتِي ، فَأَقْبَلَ عَلَى صَلاتِهِ ، فَقَالَتْ : اللَّهُمَّ لا تُمِتْه حَتَّى يَنْظُرَ إِلَى وُجُوه المومِسَاتِ . فَتَذَاكَّرَ بَنُو إِسْرائِيلَ جُرِيْجاً وَعِبَادَتهُ ، وَكَانَتِ امْرَأَةٌ بغِيٌّ يُتَمَثَّلُ بِحُسْنِهَا ، فَقَالَتْ : إِنْ شِئْتُمْ لأَفْتِنَنَّهُ ، فتعرَّضَتْ لَهُ ، فَلَمْ يلْتَفِتْ إِلَيْهَا ، فَأَتتْ رَاعِياً كَانَ يَأْوِي إِلَى صوْمعَتِهِ ، فَأَمْكنَتْهُ مِنْ نفسها فوقَع عليْهَا فَحملَتْ ، فَلَمَّا وَلدتْ قَالَتْ : هُوَ جُرَيْجٌ ، فَأَتَوْهُ . فاسْتنزلُوه وهدَمُوا صوْمعَتَهُ ، وَجَعَلُوا يَضْرِبُونهُ ، فقال : ما شَأْنُكُمْ ؟ قالوا: زَنَيْتَ بِهذِهِ الْبغِيِّ فَولَدتْ مِنْك .قال : أَيْنَ الصَّبِيُّ ؟ فَجاءَوا بِهِ فقال : دَعُونِي حَتَّى أُصَلِّي فَصليَّ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَتَى الصَّبِيَّ فَطَعنَ فِي بطْنِهِ وقالَ : يا غُلامُ مَنْ أبُوكَ ؟ قال : فُلانٌ الرَّاعِي ، فَأَقْبلُوا على جُرَيْجُ يُقَبِّلُونَهُ وَيَتَمَسَّحُونَ بِهِ وقَالُوا : نَبْنِي لَكَ صوْمَعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ قال : لا، أعيدُوهَا مِنْ طِينٍ كَمَا كَانَتْ ، فَفَعَلُوا . وَبيْنَا صَبِيٌّ يرْضعُ مِنْ أُمِّهِ ، فَمَرَّ رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى دابَّةٍ فَارِهَةٍ وَشَارةٍ حَسَنَةٍ فَقالت أُمُّهُ : اللَّهُمَّ اجْعَل ابْنِي مثْلَ هَذَا ، فَتَرَكَ الثَّدْيَ وَأَقْبَلَ إِلَيْهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ فقال : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْنِي مِثْلهُ ، ثُمَّ أَقبَلَ عَلَى ثَدْيِهِ فَجَعْلَ يَرْتَضِعُ» فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُوَ يحْكِي ارْتِضَاعَهُ بِأُصْبُعِه السَّبَّابةِ فِي فِيهِ ، فَجَعلَ يَمُصُّهَا، قال : « وَمَرُّوا بِجَارِيَةٍ وَهُمْ يَضْرِبُونَهَا، وَيَقُولُونَ : زَنَيْتِ سَرَقْتِ ، وَهِي تَقُولُ : حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوكِيلُ . فقالت

أمُّهُ : اللّهُمَّ لا تَجْعَلْ إبْنِي مِثْلَهَا ، فَتَركَ الرِّضَاعَ وَنَظَرَ إلَيْهَا فقال : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا ، فَهُنالِكَ تَرَاجَعَا الحَدِيثِ فقالَت : مَرَّ رَجُلٌ حَسنُ الهَيْئَةِ فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهُ فَقُلْتَ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلنِي مِثْلَهُ ، وَمَرُّوا بِهَذِهِ الأَمَةِ وَهُم يَضْرِبُونَهَا وَيَقُولُونَ : زَنَيْتِ سَرَقْتِ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهَا فَقُلْتَ : اللَّهُمَّ اجعَلْنِي مِثْلَهَا ؟، قَالَ : إنَّ ذلِكَ الرَّجُلَ كَانَ جَبَّاراً فَقُلت : اللَّهُمَّ لا تجْعَلْنِي مِثْلَهُ ، وإنَّ هَذِهِ يَقُولُونَ لها زَنَيْتِ ، وَلَمْ تَزْنِ ، وَسَرقْت ، وَلَمْ تَسْرِقْ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا » متفق عليه.

« والمُومِسَاتُ » : بضَمِّ الميم الأُولَى ، وإِسكان الواو وكسر الميم الثانيةِ وبالسين المهملَةِ وهُنَّ الزَّوانِي . والمُومِسةُ : الزانية . وقوله : « دابَّةً فَارِهَة » بِالْفَاءِ : أَي حاذِقَةٌ نَفِيسةٌ . «الشَّارَةُ » بِالشِّينِ المعْجمةِ وتَخْفيفِ الرَّاءِ : وَهِي الجمالُ الظَّاهِرُ فِي الهيْئَةِ والملْبسِ . ومعْنى وصلِ « تَراجعا الحدِيث » أَيْ : حدَّثَتِ الصَّبِي وحدَّثَهَا ، واللَّه أعلم .

261. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Beşikte sadece üç kişi konuştu. Bunlardan biri *Meryem'in oğlu Hz. Îsâ,* diğeri *Cüreyc* ile macerası olan çocuktur.

Cüreyc ibadete düşkün bir kimseydi. Bir mâbede yerleşip orada ibadet etmeye başladı. Birgün annesi geldi:

- Cüreyc! diye seslendi.

Cüreyc kendi kendine: "Yâ Rabbî anneme cevap mı versem, yoksa namazıma devam mı etsem" diye söylendi. Sonra namazına devam etti. Annesi de dönüp gitti.

Ertesi gün annesi yine Cüreyc namaz kılarken geldi ve:

- Cüreyc! diye seslendi.

Cüreyc yine kendi kendine: “Rabbim! Anneme mi cevap vermeliyim, yoksa namazıma mı devam etmeliyim” diye söylendi. Sonra namazına devam etti. Birgün sonra annesi yine Cüreyc namaz kılarken geldi ve:

- Cüreyc! diye seslendi.

Cüreyc içinden: “Rabbim! Anneme cevap mı versem, yoksa namazıma devam mı etsem” diye söylendi. Sonra da namazına devam etti.

Bunun üzerine annesi:

- Allahım! Fâhişelerin yüzüne bakmadan onun canını alma! diye beddua etti.

Birgün İsrailoğulları Cüreyc ve ibadete düşkünlüğü hakkında konuşuyorlardı. Güzelliği ile meşhur bir fâhişe de oradaydı:

- Eğer isterseniz ben onu baştan çıkarabilirim, dedi. Vakit kaybetmeden Cüreyc’in yanına gitti. Fakat Cüreyc onun yüzüne bile bakmadı.

Cüreyc’in ibadethânesinde yatıp kalkan bir çoban vardı. Kadın onunla ilişki kurarak çobandan hâmile kaldı. Çocuğunu dünyaya getirince, onun Cüreyc’den olduğunu ileri sürdü. Bunu duyan halk Cüreyc’in yanına gelerek onu alaşağı ettiler ve ibadethânesini yıkarak kendisini dövmeye başladılar. Cüreyc:

- Niçin böyle davranıyorsunuz? diye sorunca:

- Sen bu fâhişe ile zina etmişsin ve senin çocuğunu doğurmuş, dediler. Cüreyc:

- Çocuk nerede? diye sordu. Çocuğu alıp ona getirdiler. Cüreyc: “Yakamı bırakın da namaz kılayım” dedi. Namazını kılıp bitirince çocuğun yanına geldi ve karnına dokundu: “Söyle çocuk! Baban kim?” diye sordu.

Çocuk:

- Babam falan çobandır, diye cevap verdi.

Bunu gören halk Cüreyc’in ellerine kapanarak öpmeye ve ellerini onun vücuduna sürerek af dilemeye başladılar:

- Sana altın bir mâbed yapacağız, dediler. Cüreyc:

- Hayır, eskiden olduğu gibi yine kerpiçten yapın, dedi. Ona kerpiçten bir mâbed yaptılar.

(Beşikte konuşan üçüncü şahsın macerası şöyledir:)

Çocuğun biri annesini emerken cins bir ata binmiş ve iyi giyinmiş yakışıklı bir adam oradan geçti. Onu gören anne:

- Allahım! Benim oğlumu da böyle yap! diye dua etti.

Emmeyi bırakan çocuk o adama bakarak:

- Allahım! Beni onun gibi yapma! dedi ve yine emmeye koyuldu.

Ebû Hüreyre der ki:

- Çocuğun emmesini anlatırken, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şehâdet parmağını ağzına alıp emişi hâlâ gözümün önündedir. Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti:

"Câriyenin birini:

- Zina ettin, hırsızlık yaptın diye döverek oradan geçirdiler. Câriye ise:

- Bana Allah'ım yeter; O ne güzel vekildir (hasbiyellâhü ve ni`mel vekîl) diyordu.

Bunu gören anne:

- Allahım! Çocuğumu onun gibi yapma! diye dua etti.

Memeyi bırakan çocuk câriyeye baktı ve:

- Allahım! Beni onun gibi yap! dedi.

Bunun üzerine anne ile çocuğu konuşmaya başladılar. Anne:

- Yakışıklı bir adam geçti. Ben de "Allahım! Benim oğlumu da böyle yap!" diye dua ettim. Sen ise "Allahım! Beni onun gibi yapma!" dedin. O câriyeyi zina ettin, hırsızlık yaptın diye döverek götürdüler. Ben "Allahım! Çocuğumu onun gibi yapma!" diye dua ettim. Sen ise "Allahım! Beni onun gibi yap!" dedin. Niçin? diye sordu.

Çocuk dedi ki:

- O adam zâlimin tekiydi. Onun için ben “Allahım! Beni onun gibi zorba yapma!” diye dua ettim. O câriye zina etmediği hâlde zina ettin diye dövüyorlardı. Hırsızlık yapmadığı hâlde, hırsızlık yaptın diyorlardı. Bunun için de “Allahım! Beni onun gibi yap!” diye dua ettim.

Buhârî, Amel fi’s-salât 7, Mezâlim 35, Enbiyâ 48, 54; Müslim, Birr 7, 8

Açıklamalar

Cüreyc kıssası ibretlerle doludur.

Hadisimizde beşikte sadece üç çocuğun konuştuğu belirtilmekle beraber, bebeklik çağında **yedi**, hatta **on** çocuğun konuştuğuna dair rivayetler vardır.

Peygamber Efendimiz birçok şıkları bulunan bazı konuları kolay öğretmek için, onları muhtelif zamanlarda küçük gruplar halinde anlatmayı uygun görmüştür. Bu konuda da aynı öğretim metodunu kullandığı anlaşılmaktadır. Nitekim 31 numaralı hadisin sonunda, dininden dönmediği için ateş dolu hendeğe atılmak istenen bir anneye, kucağındaki çocuğun *“Dişini sık, sabret, çünkü sen hak yoldasın”* diye cesaret verdiğini okumuştuk.

Hz. Îsâ’dan sonra yaşayan Cüreyc’in zamanında insanların çoğu, Allah Teâlâ’nın emrettiği şekilde bir hayat sürmüyordu. Bazı rivayetlerden ticaretle uğraştığını öğrendiğimiz Cüreyc, hayatın düzensizliğini görerek daha kârlı bir ticaret yapmak istedi. İnsanların yaşadığı bölgeden uzak bir yere bir manastır yaparak orada ibadete başladı. Arada bir ziyaretine gelen annesiyle konuşuyor, onun gönlünü hoş tutmaya çalışıyordu. Fakat annesi üst üste üç defa onun ibadet saatinde geldi. Cüreyc de Allah’ın huzurundan ayrılmanın uygun olmayacağı düşüncesiyle ibadetini kesmedi. Bu durumu bilmeyen annesi, Cüreyc’in artık kendisine değer vermediğini zannederek ona beddua etti. Fakat **bedduasını son derecede şefkatli ve ölçülü bir şekilde yaptı.** Oğlunun zina suçu işlemesini bile istemedi. Sadece fâhişelerin yüzünü görmesini diledi. Bedduası da tuttu. Demekki Cüreyc, annesi seslendiği zaman farz değil, nâfile ibadet ediyordu. Bu sebeple ibadetini kesmeli ve ona cevap vermeliydi. Böyle yapmamakla hata etti.

Namaz kılan bir kimseyi anne veya babası yanına çağırırsa, nasıl davranması gerekir?

Farz namaz kılınıyorsa anne ve babaya cevap verilmez. Kılınan namaz farz değilse, kendilerine cevap verilmediği takdirde anne veya baba da gücenecekse, namazı kesip onlara cevap vermek uygun olur. İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun görüşü böyledir. Bazı âlimler namazın farz veya nâfile olmasına bakmadan, anne veya baba seslendiği vakit, onları gücendirmemek için namazın bozulması gerektiğini söylemişlerdir.

İnsanoğlu Allah Teâlâ'ya Cüreyc gibi gönül bağlarsa, Cenâb-ı Hak ona yardımcı olur. Aleyhinde hazırlanan tuzakları bozar. Hatta onun eliyle kerâmetler bile gösterir. Konuşması âdet olmadığı hâlde bir çocuğu konuşturarak, samimi kulunu sıkıntılardan kurtarır.

Annesine, görünüşe aldanmamayı tavsiye eden memedeki çocuğun kıssası, Cüreyc kıssası kadar dikkat çekicidir. Câzip kıyafeti, kelli felli görünüşüyle birçokları bizi aldatır. Basit kıyafetler giyen veya haksız davranışlara uğrayan nice değerli kişiler de aynı şekilde bizi yanıltır. 254 numaralı hadîs-i şerîfin açıklamasında söylediğimiz gibi, defineye mâlik vîrâneler bulunduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir.

Gönül gözü açık olanlar görünüşe aldanmazlar. Yüce Rabbimiz Kasas sûresinin 76-82. âyetleri arasındaki Kârûn kıssasında bu değişmez gerçeği ne güzel ifade eder:

Hazinesinin anahtarları güçlü kuvvetli bir topluluk tarafından taşınabilen Kârûn, bu serveti bilgisiyle kazandığını iddia ediyordu. Malı mülküyle âhireti kazanmayı, fakirlere yardım etmeyi düşünmüyordu. Birgün bütün ihtişamıyla halkın karşısına çıktı. Çokları ona imrendiler. Kârûn'daki servet bizde de olsa dediler.

Gerçeği bilen âlimler onları uyardılar; dürüst olun, iyi işler yapın, bu zâlime imrenmeyin dediler. Çok geçmeden Allah Teâlâ Kârûn'u da, servetini de yerin dibine geçirdi. Kimseler Kârûn'u bu korkunç âkıbetten kurtaramadı. Ona imrenenler bu hâli görünce, söylediklerine pişman oldular.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve babaya itaat, evlâdın en önemli görevidir. Üstelik bu Allah'ın emri olduğu için farzdır.

2. Kılınan namaz farz olmamak şartıyla, anne veya baba çağırdığı zaman, namazı bozup onlara cevap vermelidir.

3. Anne ve baba evlâdına beddua etmek zorunda kaldığında, Cüreyc'in annesi gibi ölçülü davranmalıdır.

4. İnsanın özü doğru olursa, aleyhinde kurulacak tuzaklar ona zarar vermez. Böyle kimseler hayatta yalnız olduklarını düşünmemeli, arkalarında Allah Teâlâ'nın bulunduğunu bilmelidir.

5. Cenâb-ı Hak dilediği zaman veli kullarının kerâmet göstermesine izin verir.

6. Anneler yavrularını kendilerine tercih ederler. Onların her iyi şeye sahip olmasını isterler.

33- باب ملاطفة اليتيم والبنات وسائر الضَّعَفة والإِحسان إليهم والشفقةوالمساكين والمنكسرين عليهم والتواضع معهم وخفض الجناح لهم

YETİMLERİ VE KİMSESİZLERİ KORUMAK

YETİMLERİ, KIZ ÇOCUKLARINI, ZAYIF, YOKSUL VE GÖNLÜ KIRIK KİMSELERİ HOŞ TUTMAK, ONLARA İYİLİK EDİP ŞEFKAT GÖSTERMEK, KENDİLERİNE MÜTEVAZİ DAVRANIP KOL KANAT GERMEK

Âyetler

قال اللَّه تعالى: { وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ } .

1. "Mü'minlere kol kanat ger." Hicr sûresi (15), 88

Allah Teâlâ mü'min kullarını Resûlullah Efendimiz'e emanet ederek onlara karşı mütevazi davranmasını, yardıma ve himâyeye muhtaç olanlarını himaye etmesini tavsiye buyuruyor. Bu sadece Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'e değil, onun şahsında bütün mü'minlere yapılmış bir tavsiyedir. Zira Yüce Rabbimiz mü'minleri

birbirine kardeş yapmış, birbirinin derdiyle ilgilenmelerini, birbirinin yarasına merhem olmalarını ve kardeşlerinin sıkıntılarını gidermelerini emretmiştir.

Şu hâlde mü’minler kardeş olduklarını asla unutmayacak, birbirlerine kaba davranmayacak, kendilerini diğer kardeşlerinden üstün görmeyecek, onları küçümsemeyecek, onlara kardeşim diye bakacak, onlardan bir kabalık görünce hemen yüz çevirmeyecek, herkesin mükemmel olmayacağını düşünerek anlayışlı davranmaya gayret edeceklerdir.

وقال تعالى: { وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا } .

2. “Sabah akşam Rablerine dua ederek onun rızasını kazanmaya çalışanlarla beraber sıkıntılara karşı dayan. Dünya hayatının süslerine kapılıp da gözlerini onlardan ayırma.” Kehf sûresi (18), 28

Peygamber Efendimiz’in fakir ve kimsesiz müslümanlarla beraber oturup kalkması, Mekke’nin kendini beğenmiş zenginlerinin canını sıkıyordu. Onlara göre fakirler ayrı bir sınıftı ve ancak kendilerine denk olanlarla beraber oturup kalkabilirlerdi. Bazı konuları görüşmek üzere Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem’*in yanına geldiklerinde bazı kölelerin ve fakir müslümanların, en azından kendileri gidene kadar dışarı çıkmalarını istediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem’ine hitâben sen o adamların dediklerine bakma. Sabah akşam sadece Rablerinin rızâsını kazanmak için ibadet edip duran o yoksul ama samimi müslümanları, kâfirlerin sözüne bakarak yanından kovma. Allah’ın kendilerinden râzı olduğu insanlar bu yoksul ve kimsesiz mü’minlerdir. Sen hep onlarla birlikte olmaya bak. Malına, mülküne güvenip şımaran o adamları kazanmak pahasına da olsa, fakir müslümanları gücendirme, buyurdu.

Demekki Allah katında önemli olan, iman dolu bir gönüldür. İman dolu bir gönülden daha değerli bir şey yoktur. Yoksul bir mü’min, dünyaya sahip bir kâfirden ölçülemeyecek kadar değerlidir.

وقال تعالى: { فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ } .

3. “Yetimi sakın üzme, senden bir şey isteyeni azarlama!” Duhâ sûresi (93), 9-10

Bu iki âyet-i kerîmede, yine Peygamber Efendimiz’in şahsında mü’minlere iki görev verilmektedir.

Birincisi yetime iyi davranmaktır. Allah Teâlâ Resûlullah Efendimiz’e, sen de bir zamanlar yetimdin. Ben seni koruyup gözettim. Ben seni nasıl himâye etmişsem, sen de diğer yetim kullarıma sahip çık; onların derdiyle ilgilen; sıkıntılarını hallet buyurmaktadır. Demekki yetimler bize Allah emânetidir. Onları dertleriyle, üzüntüleriyle başbaşa bırakmayacağız. Koruyup gözeteceğiz. Kendilerine yetimliğin acısını duyurmamaya çalışacağız. Toplum çarkının içinde ezilmelerine göz yummayacağız.

İkinci görevimiz ise bizden bir şey isteyeni kovmamak, gururunu incitip azarlamamaktır. Bizden bir şey isteyen, istediği şeyin bizde bulunduğundan emin olduğu için ister. Bu, para olabilir, bedenî destek olabilir, ilim ve mahâret olabilir. Şayet istenen şey bizde varsa, demekki Yüce Rabbimiz herkese vermediği o imkânı bize lutfetmiştir. Bu ilâhî lutfu Allah’ın kullarından esirgemek, onu bize verene karşı nankörlük etmek olur. Şu hâlde insan, elindeki imkânları ve ilâhî lutufları, onları isteyeni kırıp incitmeden vermelidir. Veremeyecek durumdaysa, bu isteği tatlı bir dille geri çevirmelidir.

وقال تعالى : { أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُبِالدِّينِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ وَلَا يَحُضُّ عَلَىطَعَامِ الْمِسْكِينِ } .

4. “Dini yalan sayan kimseyi gördün mü? İşte o, öksüzü incitir, yoksulu doyurmak için ön ayak olmaz.” Mâûn sûresi (107), 1-3

Din insanı hem dünyada hem de âhirette mutlu edecek görevleri belirleyen ilâhî buyruktur. İnsanın başlıca görevinin Allah’ın emirlerini yapıp yasaklarından kaçmak olduğunu, bütün yaratılmışlara sevgi ve şefkat göstermek gerektiğini ortaya koyar.

İnsan Allah'ın buyruklarını yaptığı ölçüde mutlu olur. Yasaklarından kaçındığı ölçüde ona bağlı olmanın mânevî zevkine erer. İnsanlara iyi davrandıkça, onları kendisinden memnun ettikçe, kederli gönülleri sevindirdikçe yaşamanın güzelliğini farkeder.

Dini yalanlayan yâni İslâm'ı tanımayan kimse, gönlünde Allah'a saygı, insanlara sevgi taşımayan kimsedir. Böyleleri öksüzleri kucaklayıp bağrına basmaz. Aksine onları iter, kakar, hor görür. Yetimleri kırmaktan, ezmekten geri durmaz. Fakirleri ve yoksulları doyurmak, onların ihtiyaçlarını gidermek için gayret göstermediği gibi, başkalarının yardım etmesine de ön ayak olmaz.

Demekki dindar olmayan kimsede şefkat ve merhamet duyguları körelmiştir. Onların insanî yönleri büyük ölçüde ölmüştür.

Hadisler

262- عن سعد بن أبي وَقَّاص رضي اللَّه عنه قال : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سِتَّةَ نفَر ، فقال المُشْرِكُونَ للنَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : اطْرُدْ هُؤُلاءِ لا يَجْتَرِئُون علينْا ، وكُنْتُ أَنا وابْنُ مسْعُودٍ ورجُل مِنْ هُذَيْلِ وبِلالَ ورجلانِ لَستُ أُسمِّيهِما ، فَوقَعَ في نَفْسِ رسول اللَّه صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ما شاءَ اللَّه أَن يقعَ فحدث نفْسهُ ، فأَنْزَلَ اللَّهُ تعالى : { ولا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُون رَبَّهُمْ بالْغَداةِ والعَشِيِّ يُريدُونَ وجْهَهُ }[الأنعام: 52] رواه مسلم.

262. Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Biz altı kişi Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte oturuyorduk. Bu hâli gören müşrikler Peygamber *aleyhisselâm*'a:

- Şunları yanından def'et! Bize karşı saygısızlık etmeye kalkmasınlar, dediler.

Orada benden başka Abdullah İbni Mes`ûd, Hüzeyl kabilesinden biri, Bilâl ve adlarını vermek istemediğim iki kişi daha vardı.

Müşriklerin bu teklifi üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kalbinden (kendisine kırılmayacağımızdan emin olduğu için) bizleri oradan uzaklaştırma düşüncesi geçti. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyeti indirdi:

"Sabah akşam Rablerinin rızâsını dileyerek ona yalvaranları huzurundan kovma!" [En`âm sûresi (6), 52]. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 46

Açıklamalar

Fakirleri küçümsemek ve kendisini onlardan üstün görmek, görünüşe değer veren basit ve seviyesiz insanların ölçüsüdür. Mekkeli müşrikler, Peygamber Efendimiz'in etrafında toplanan ve ona gönülden imân eden fakir müslümanlara hep bu gözle bakmışlardır. Onlarla aynı mecliste bulunmayı bir gurur meselesi yapmışlardır. Karşılarına aldıkları bu çoğu kendi köleleri olan yoksul müslümanları, dinlerinden döndürmek için dövüp sövmüşler, ölümle tehdit etmişler, hatta bir kısmını şehit etmişlerdir. Gönüllerini İslâm aşkı ve Resûlullah sevgisi dolduran bu bahtiyar insanlar, onların tehdidine pabuç bırakmamışlar, her fırsatta Resûl-i Ekrem Efendimiz'in huzuruna gelerek onu derin bir zevk ve heyecanla dinlemişlerdir. Peygamber Efendimiz bütün insanlara İslâmiyet'in güzelliğini anlatmak ve müslüman olmadan bahtiyarlığın tadılmayacağını söylemek istiyordu. Bunun için halkın ayağına gidiyor, saatlerce konuşuyordu. Müslüman olmalarını çok istediği bazı hatırlı müşrikler vardı. Onların kendisiyle görüşmek istemeleri Resûlullah Efendimiz'in hoşuna gitti. Onlar gelip de:

- Seninle konuşmamızı ve sonra da dinine girmemizi istiyorsan, biz yanına geldiğimizde bu değersiz adamları kov, deyince, Resûlullah bu teklifi hiç düşünmeden reddetti.

Rivayete göre o zaman müşrikler daha yumuşak bir teklifle geldiler:

- Bâri biz yanına gelince, bunlar kalkıp gitsin, dediler.

Bu adamları kazanması hâlinde dinin daha çok güçleneceğini hesap eden Peygamber *aleyhisselâm* şöyle düşündü: Etrafımdaki fakir müslümanlar, İslâm'a bütün benlikleriyle bağlanmış kimselerdir. Üstelik benim kendilerini ne kadar sevdiğimi, bu müşrikleri kazanmayı ne kadar

istediğimi iyi bilirler. Müşriklerin bu yumuşak tekliflerini kabul edersem, müslüman kardeşlerim bana gücenmezler.

Yüz bulunca astarını da isteyen müşrikler, tekliflerini Resûlullah Efendimiz'in kabul ettiğini görünce:

- Öyleyse bu anlaşmayı yazalım ve her zaman buna uyalım, dediler.

İşte bu olmayacak teklif üzerine âyet-i kerîme nâzil oldu. Allah Teâlâ Nebiyy-i Muhterem'ine şöyle hitâb ediyordu:

"Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek ona yalvaranları huzurundan kovma!" [En'âm sûresi (6), 52]**.**

Demekki Allah Teâlâ o bütün benlikleriyle Rablerine bağlanmış olan fakir, yoksul ve köle kullarının gücendirilmesine izin vermiyordu. Kalblerindeki sarsılmaz iman sebebiyle her biri cihâna bedel bu fakir müslümanları gördükçe Resûlullah Efendimiz gülümser ve:

- *Merhabâ, kendileri yüzünden Rabbimin beni azarladığı insanlar*, diye gönüllerini alırdı. Allah Resûlü onlarla oturmayı sever, onlardan biri kalkıp gitmedikçe yerinden ayrılmazdı.

İnsanlar ne kadar medeniyiz deseler de, asırlar boyu süregelen cins, ırk, renk, soy ve sınıf ayırımı bitmiyor. İslâm'ın on beş asır önce ortaya koyduğu, insanlar arasında hiçbir ayırım yapmama, görünüşe değil gönle bakma ölçüsü ne kadar insânî, ve ne kadar asîl değil mi?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâmiyet'e ilk gönül verenler, köleler ve fakir kimselerdir.

2. İyi insanların gönlünü hoş tutmak ve onları asla gücendirmemek gerekir. Zira onları üzen, Allah Teâlâ'yı gücendirmiş olur.

3. İnsanlara malları ve makamları sebebiyle değil, Allah'a yakınlık ölçüsü olan dindarlıkları sebebiyle saygı gösterilmelidir.

4. İslâmiyet insanları Allah huzurunda eşit saymıştır. Din öğretiminde, ibadet esnasında ayırıma gitmemiştir.

263- وعن أبي هُبيْرةَ عائِذِ بن عمْرٍو المِزَنِيِّ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ بيْعةِ الرِّضوانِ رضي اللَّه عنه، أَنَّ أَبا سُفْيَانَ أَتَى عَلَى سلْمَانَ وصُهَيْب وبلالٍ في نفَرٍ فقالوا : ـما أَخَذَتْ سُيُوفُ اللَّه مِنْ عدُوِّ اللَّه مَأْخَذَهَا ، فقال أَبُو بَكْرٍ رضي اللَّه عنه : أَتَقُولُونَ هَذَا لِشَيْخِ قُرِيْشٍ وَسيِّدِهِمْ؟ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَخْبرهُ فقال : يا أَبا بَكْرٍ لَعلَّكَ أَغْضَبتَهُم ؟ لَئِنْ كُنْتَ أَغْضَبْتَهُمْ لَقَدْ أَغْضَبتَ رَبَّكَ ؟ فأَتَاهُمْ فقال : يا إِخْوتَاهُ آغْضَبْتُكُمْ ؟ قالوا : لا ، يغْفِرُ اللَّه لَكَ يا أُخَيَّ . رواه مسلم .

قولُهُ « مَأْخَذَهَا » أَيْ : لَمْ تَسْتَوفِ حقَّهَا مِنْهُ . وقولُهُ : « يا أُخيَّ » رُوِي بفتحِ الهمزةِ وكسر الخاءِ وتخفيفِ الياءِ ، ورُوِي بضم الهمزة وفتحِ الخاءِ وتشديد الياءِ.

263. Bey`atü’r-rıdvân’a katılan sahâbilerden Ebû Hübeyre Âiz İbni Amr el-Müzenî *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre birgün Ebû Süfyân, aralarında Selmân-ı Fârisî, Suheyb-i Rûmî ve Bilâl-i Habeşî’nin de bulunduğu bir gurup müslümanın yanından geçti. Onu gören bu müslümanlar:

- Allah’ın kılıcı Allah düşmanını haklamadı, dediler.

Bunu duyan Ebû Bekir *radıyallahu anh*:

- Bu sözü Kureyş’in büyüğüne ve efendisine mi söylüyorsunuz? dedi. Sonra da Peygamber *aleyhisselâm*’ın yanına gelerek bu olayı anlattı.

O zaman Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Ebû Bekir! Bu sözünle belki de onları gücendirdin. Eğer onları gücendirdiysen, Rabbini de gücendirdin demektir”**, buyurdu.

Hz. Ebû Bekir hemen o yoksul müslümanların yanına gelerek:

- Kardeşlerim! Yoksa sizleri gücendirdim mi? diye sordu.

Onlar:

- Hayır sana gücenmedik. Allah seni bağışlasın, kardeş! dediler. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 170

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Ebû Hübeyre, hicretin 6. yılında Hudeybiye mevkiinde Peygamber Efendimiz'e biat eden sahâbîlerden biridir. Bu mübarek insanlara **Bey`atü'rrıdvân ehli** adı verilir.

Ebû Hübeyre'nin anlattığı bu olayda sözü edilen üç sahâbînin üçü de köleydi. Bunlardan Selmân-ı Fârisî, İran'ın Râmhürmüz kasabasından olup, memleketinde mecûsî idi. Ateşe tapardı. Sonra hıristiyan oldu. Hizmetinde bulunduğu papaz, ona yakında Son Peygamber'in geleceğini haber vermişti. Selmân hür olduğu halde esir edilip Medineli bir yahudiye satılmıştı. Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret edince, Selmân onun gerçekten Peygamber olduğunu anlayarak müslüman oldu. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sevgi ve takdirini kazandığı için Efendimiz *"Selmân Ehl-i beyt'tendir"* buyurdu.

İkincisi Suheyb-i Rûmî idi. Arap asıllı olduğu hâlde henüz çocukken Rum'ların yaptığı bir baskında esir edilmiş, daha sonra Araplara satılmıştı. İlk müslümanlardan olduğu için kâfirlerden pek çok eziyet görmüştü. Peygamber Efendimiz ashâbına, bir anne yavrusunu nasıl severse, onu öyle sevmelerini tavsiye etmişti.

Üçüncü sahâbî ise Habeşistan asıllı olduğu için Bilâl-i Habeşî diye şöhret bulmuştu. Bilâl, köle olduğu yıllarda kâfirlerin çeşitli işkencelerine uğramış, fakat dininden asla vazgeçmemişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz ona İslâm'ın ilk müezzini olma şerefini vermişti.

Bu olayın geçtiği günlerde Mekkeli müşriklerle Hudeybiye anlaşması yeni yapılmıştı. Bu anlaşmanın getirdiği bazı haklar sebebiyle Ebû Süfyân elini kolunu sallayarak Medine'ye gelip gidebiliyordu. Bu üç büyük çilekeş sahâbî, bir zamanlar kendilerine ve diğer yoksul müslümanlara işkence eden kâfirlerden biri olan ve müslümanlara karşı yapılan birçok savaşı yöneten Ebû Süfyân'ı karşılarında görünce dayanamadılar:

- Allah’ın kılıçları, Allah’ın düşmanını haklamadı, dediler.

Orada bulunan Hz. Ebû Bekir, Ebû Süfyân’ı İslâm’a meylettirmek düşüncesiyle bu yoksul, fakat gönlü zengin müslümanlara:

- Bu sözü Kureyş’in büyüğüne ve efendisine mi söylüyorsunuz? dedi.

Sonra da olup biteni Resûl-i Ekrem Efendimiz’e anlattı.

Gönüller Sultanı Efendimiz, bir önceki hadisin açıklamasında belirtildiği üzere, fakir müslümanları gücendirmenin kendisine neye mâlolduğunu düşünerek sevgili arkadaşını uyardı:

- *“Ebû Bekir! Bu sözünle belki de onları gücendirdin. Eğer onları gücendirdiysen, Rabbini de gücendirdin demektir”*, buyurdu.

Cenâb-ı Hakk’ı gücendirmek fâciaların en büyüğü olduğu için Hz. Ebû Bekir bu üç yoksul müslümanın yanına koştu:

- Kardeşlerim! Yoksa sizleri gücendirdim mi? diye özür dileyen bir sesle sordu.

Hz. Ebû Bekir’i çok iyi tanıyan bu gani gönüllü yoksullar:

- Hayır sana gücenmedik. Allah seni bağışlasın, kardeş! dediler.

Allah’a ve O’nun dinine gerçekten gönül vermiş ve bu suretle Allah dostu olmuş kimselere karşı son derecede uyanık bulunmak ve onları asla incitmemek gerekir. Cenâb-ı Mevlâ’nın sevgili Peygamber’ine, onun da sevgili dostuna yaptığı bu uyarılar, aslında bizim bu konularda dikkatli olmamız için yapılmış birer îkaz ve ihtardır.

Kimin ne olduğunu Allah bilir. Ama gönlü kırıkların Allah’a daha yakın ve O’nun yüce katında hatırlı kişiler oldukları söz götürmez. Onları hoşnut etmek ve gönüllerini kazanmak, aslında Allah Teâlâ’yı memnun etmek ve rızasını kazanmaya yol aramak demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fakir ve kimsesiz müslümanlara iyi davranmalı ve onları gücendirmemelidir.

2. Müslümanlar din kardeşlerinin iyi niyetle söylediği sözlere gücenmemeli, gücense bile onları hoş görüp bağışlamalıdır.

3. Selmân, Suheyb ve Bilâl çok değerli sahâbîlerdir.

264- وعن سهلِ بن سعدٍ رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَنَا وكافلُ الْيتِيمِ في الجنَّةِ هَكَذَا » وأَشَارِ بِالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى، وفَرَّجَ بَيْنَهُمَا » . رواه البخاري. و « كَافِلُ الْيتِيم » : الْقَائِمُ بِأُمُورِهِ .

264. Sehl İbni Sa`d *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

"Ben ve yetimi himâye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız" buyurdu ve işaret parmağıyla orta parmağını, aralarını biraz aralayarak, gösterdi.

Buhârî, Talâk 25, Edeb 24. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Birr 14

Hadîs-i şerîf bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

265- وعن أَبي هريرة رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «كَافِلِ الْيتيمِ لَهُ أَوْ لِغَيرِهِ . أَنَا وهُوَ كهَاتَيْنِ في الجَنَّةِ » وَأَشَارَ الرَّاوي وهُو مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ بِالسَّبَّابةِ والْوُسْطى . رواه مسلم .

وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الْيَتِيمُ لَه أَوْ لِغَيرِهِ » معناهُ : قَرِيبهُ ، أَوْ الأجنَبِيُّ مِنْهُ، فَالْقرِيبُ مِثلُ أَنْ تَكْفُلَهَ أُمُّه أَوْ جدُّهُ أَو أَخُوهُ أَوْ غَيْرُهُمْ مِنْ قَرَابتِهِ ، واللّه أَعْلَم .

265. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kendi yetimini veya başkasına ait bir yetimi himâye eden kimseyle ben, cennette şöyle yanyana bulunacağız."

Hadisin râvisi Mâlik İbni Enes, -Peygamber *aleyhisselâm*'ın yaptığı gibi- işaret parmağıyla orta parmağını gösterdi. Müslim, Zühd 42

Açıklamalar

Erginlik çağına gelmeden önce babasını kaybetmiş çocuğa yetim deriz. Hadîs-i şerîf yetimleri, soy itibariyle yakınlık bakımından, insanın kendi yetimleri ve başkasına ait yetimler diye ikiye ayırmaktadır. Bir kimsenin kendi yetimleri: torunu, erkek veya kız kardeşinin çocuğu, öz veya üvey kardeşi, oğulluğu veya kocası ölen bir hanıma göre geride kalan çocukları, yahut bu neviden yakınlarıdır.

Yetim bir yavrunun babadan anadan kalma malı bulunabilir. O takdirde bu yavru erginlik çağına girene kadar kendisine sahip çıkmak, malının yok olup gitmesine meydan vermemek onu himâye etmek olur. Şayet malı yoksa, onun himâyesi, babasının yokluğunu aratmamaya çalışmakla mümkün olur. Her toplumda olduğu gibi bizde de hadsiz hesapsız yetim vardır. Nice yetimler, ellerinden tutacak, kendilerini hayatın zor ve katı şartlarına alıştıracak rehberleri olmadığı için ezilmişler, itilip kakılmışlar ve âdeta kötü insan olmaya zorlanmışlardır.

Bu yavrulara sahip çıkanlar, toplumun bir açığını kapamış, bir yarasını sarmış olurlar. Kısacası, insan olmanın sorumluluğunu duymuş olurlar. Hayatın kahredici çarkının bir insanı ezmesine göz yummayanlar, emsâlsiz bir insânî zevki tadarlar. Ayrıca şu hadîs-i şerîfin vâdettiği hesapsız mükâfatı kazanırlar:

"Bir kimse sırf Allah rızası için bir yetimin başını okşarsa, elinin dokunduğu her saç teline karşılık ona sevap vardır" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 250).

Her saç teline karşılık bir sevap, ne büyük mükâfattır...

Şu hâlde yüreğinden kopup gelen derin bir şefkat duygusuyla bir yetimi kucaklayıp bağrına basan, yanaklarına öpücükler konduran, ona yalnızlığını ve yetimliğini unutturmaya çalışan bir kimse, ilâhî rahmet sağanağı altında yıkanmış ve günahlarından arınmış olmaktadır.

Bir yetim gülüyorsa, başına şefkat eli değdiği içindir. Bir yetim gülüyorsa, bütün bir toplum gülüyor demektir.

Şu hadîs-i şerîf de bu gerçeği pekiştirmektedir:

“Bir kimse, müslümanların arasında bulunan bir yetimi alarak yedirip içirmek üzere evine götürürse, affedilmeyecek bir suç işlemediği takdirde, Allah Teâlâ onu mutlaka cennete koyar” (Tirmizî, Birr 14).

Affedilmeyecek suç ifadesi, hâtıra iki büyük günahı getirmektedir:

Biri Allah’a şirk koşmak yâni Allah’dan başka bir ilâhın varlığını kabul etmek, diğeri de kul hakkı yedikten sonra onu helâl ettirmemektir.

Cennet’e girebilmek, şüphesiz büyük bir saâdettir. Ondan da üstünü, Cennet’te Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’e komşu olabilmektir. Cennet’i yaratan ve oradaki üstün mevkileri bazı iyilikleri yapanlara ayıran Allah Teâlâ, sevgili Resûlü’ne komşu olma bahtiyarlığını, yetimleri koruyanlara lutfetmiştir. Ne mutlu o bahtiyarlara!..

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cennette en üstün mevki, Hz. Peygamber’e komşu olabilmektir.
2. Bu üstün mevkii kazanmanın bir yolu, yetimi himâye etmektir.
3. Kendisinin veya başkalarının yetimlerini koruyanlar, Allah Teâlâ’yı hoşnut ederler.

266- وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْسَ المِسْكِينُ الذي تَرُدُّهُ التَّمْرةُ وَالتَّمْرتَانِ، ولا اللُّقْمةُ واللُّقْمتانِ إِنَّمَا المِسْكِينُ الذي يتَعَفَّفُ » متفقٌ عليه .

وفي رواية في « الصحيحين» : « لَيْسَ المِسْكِينُ الذي يطُوفُ علَى النَّاس تَرُدُّهُ اللُّقْمةُ واللُّقْمتَان ، وَالتَّمْرةُ وَالتَّمْرتَانِ ، ولَكِنَّ المِسْكِينَ الذي لا يَجِدُ غِنًى يُغنْيِه ، وَلا يُفْطَنُ بِهِ فيُتصدَّقَ عَلَيهِ ، وَلا يَقُومُ فَيسْأَلَ النَّاسَ ».

266. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir iki hurma veya bir iki lokmayla savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, muhtaç olduğu hâlde dilenmeyen kimsedir.”

Buhârî, Tefsîru sûre (2), 48; Müslim, Zekât 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 24; Nesâî, Zekât 76

Sahîh-i Buhârî ve *Sahîh-i Müslim*’deki diğer bir rivayete göre ise Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kapı kapı dolaşıp bir iki lokma, bir iki hurma ile savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilmeyen ve kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir.”

Buhârî, Zekât 53; Müslim, Zekât 101. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 76

Açıklamalar

Yoksul sözü Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadîs-i şerîflerde miskin kelimesiyle ifade edilir. En yaygın tarife göre yoksul, yiyecek bir şeyi bulunmayan, hergün karnını güçlükle doyuran kimsedir. Bir miktar yiyeceği olan kimse yoksulluktan çıkmakta, ona fakir denmektedir. Peygamber Efendimiz’in tarif ettiği yoksul, bir sonraki övünde karnını doyuracak bir şeyi olmasa bile, haysiyetinden fedakârlık yapmaz; kimseye el açıp dilenmez.

İşte Peygamber Efendimiz’in kendilerine sahip çıkmamızı istediği kimseler bunlardır. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bunların define gibi gizli olduğuna, kendilerini kimseye göstermediklerine işaret ederek onların aranıp bulunmasını tavsiye etmektedir.

Onları nasıl bulacağımıza şu âyet-i kerîme ışık tutmaktadır:

“Sadakalar, kendilerini Allah yoluna adayan fakirler içindir. Bunlar yeryüzünde dolaşmazlar. Hâllerini bilmeyen biri, iffet ve hayâlarından dolayı onları zengin zanneder. Sen onları yüzlerine bakınca tanırsın. Onlar yüzsüzlük edip insanlardan bir şey istemezler” [Bakara sûresi (2), 273].

İnsanı yaratan Yüce Mevlâ, kulları arasında böyle fazilet âbidelerinin bulunduğunu haber vermektedir. Önemli olan onları arayıp bulmaktır. Şayet lüks muhitlere çekilerek kendimizi fakir ve yoksullardan büsbütün koparmamışsak, başımızı sağa sola çevirdiğimizde onlardan birkaçının yaşadığı yeri görmek veya kendilerini tanıyanlardan adreslerini öğrenmek zor olmayacaktır.

Ertesi gün yiyeceği bir şeyi bulunmayan yoksullar pek az olabilir. Bizim görevimiz sadece onları değil, kazandığı para aile fertlerini geçindirmeyen, bununla beraber hâlini kimseye açmayan kimseleri de bulmak ve dertlerine derman olmaktır. İşinden kazandığı para geçimini sağlamayan kimseler, geçirdiği bir kaza sonucu sanatını yapamayacak hâle düşenler ve daha başka sıkıntılar içinde yaşayanlar pek çoktur. Hele bir de iş bulamayan ve bu yüzden rûhî bunalım geçiren insanları hesap edecek olursak, toplumda bizlerden yardım bekleyenlerin ne kadar çok olduğunu görürüz.

Dilenciliği meslek hâline getiren bazı kimselerin miskin olmadığı, onların himâye edilmesinin gerekmediği görülmektedir. Onlar yüzsüz olmaları sebebiyle, kıyamet gününde suratlarında bir parça bile et kalmayacak kimselerdir. Bu dilenciler, Peygamber Efendimiz'in tâbiriyle, *kendi elleriyle kendi suratlarını tırmalayan kimselerdir.* Sırf servet toplamak için halktan bir şeyler isteyip dilenenler, âhirette kendilerini yakacak kor ateşi toplamakla meşgul olanlardır.

530 numaralı hadîs-i şerîfte göreceğimiz üzere, Peygamber Efendimiz'in kendilerine *"kimseden bir şey istemeyin"* diye tavsiye ettiği öyle sahâbîler vardı ki, bineklerinin üzerinde giderken kamçıları yere düşerdi de, yaya gidenlerden onu istemezler, aşağıya atlayıp kamçılarını kendileri alırlardı. Zira insanlardan bir şey istemek ve hele bunu alışkanlık hâline getirmek kötü bir şeydir. *"Dünyaya gönül bağlama ki, Allah seni sevsin. İnsanların eline bakma ki, halk seni sevsin"* (İbni Mâce, Zühd 1) buyuran Peygamber Efendimiz, mecbur kalmadan dilenmenin, kısacası insanlardan bir şey istemenin müslümana yakışmadığını ifade buyurmaktadır.

537 numaralı hadiste, kimlerin insanlardan maddî yardım isteyebileceği görülecek, bu hadis de 538 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dilenmeyi alışkanlık hâline getiren kimseleri himâye etmek o kadar önemli değildir. Çünkü onlar aç kalmazlar.

2. Kimseden bir şey istemeyen iffetli yoksulları arayıp bulmalı, dertlerine derman olmalıdır.

3. Geçim sıkıntısı çeken kimseleri, yüz suyu dökmeye mecbur etmeden gözetip kollamalıdır.

267- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم قال : « السَّاعِي علَى الأَرْمَلَةِ وَالمِسْكِينِ كَالمُجاهِدِ في سبيلِ اللَّه » وأَحْسُبهُ قال : « وَكَالْقائِمِ الَّذي لا يَفْتُرُ ، وَكَالصَّائِمِ لا يُفْطِرِ»متفقٌ عليه .

267. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kocasız kadınlarla, yoksulların işlerine yardım eden kimse, Allah yolunda cihâd etmiş gibi sevap kazanır."

Râvi diyor ki, hatta Hz. Peygamber'in:

"O kimse tıpkı geceleri durmadan namaz kılan, gündüzleri hiç ara vermeden oruç tutan kimse gibidir" buyurduğunu da sanıyorum.

Buhârî, Nafakât 1, Edeb 25, 26; Müslim, Zühd 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 44; Nesâî, Zekât, 78; İbni Mâce, Ticârât 1

Açıklamalar

Hayat bir imtihandan ibarettir. Ne gariptir ki, bu imtihanda soruların en çetini az sevilene değil, çok sevilene sorulmaktadır. İnsanı yoran, bunaltan, terleten bu ağır imtihanlar kâh bize, yakınlarımıza, eş ve dostumuza, bazan da tanımadıklarımıza rastlamaktadır. İşin bize garip gelen bir yanı da şudur: Kulunu imtihana tâbi tutan Yüce Mevlâ, ona dayanmasını, sabretmesini tavsiye ederken, seyirci durumundaki kimselere de, onu yalnız bırakmamalarını, dert ve sıkıntılarına ortak olmalarını tavsiye etmektedir.

Hadîs-i şerîfimizde imtihan edilen kullardan sadece ikisi, kocasız kadınlarla yoksullar ele alınmaktadır.

Kocasız kadınlar ifadesinin içine, kocası öldüğü için dul kalan kadınlarla, evlenmemiş kızlar girer. Bu iki gurubun içinde hiç problemi olmayanlar bulunduğu gibi, hayatın acı darbesini yiyen, üstelik bu darbeyi hafifletecek maddî imkâna sahip olmayan kimseler de vardır. İşte bu savunmasız durumdaki kimseler, diğer insanların ilgisine ve yardımına muhtaçdır. Bizden bu ilgi ve yardımı isteyen, yukarıda işaret edildiği gibi, herşeyin idaresi elinde olan Kudretli Rabbimizdir.

İnsanların derdini, ancak sıkıntı çekenler anlayabilir. Hayatta başı ağrımayan zavallılar, değil yardıma muhtaçları, kendilerini bile anlayamazlar.

Bir akrabamızın, komşumuzun, tanıdığımız veya tanımadığımız birinin hayatta yalnız kalan hanımı, hele bir de çocukları varsa, acaba onlar ne sıkıntılar çekmektedir? Ne gibi zorluklara göğüs germektedir? Hayatta yalnız kalmış bazı kadınlar için parası olmak bile yetmez. Hatta onların etrafta "paralı kadın" diye bilinmeleri problem doğurabilir. İnsanın odun kömür parası olabilir. Ama odunu kömürü alıp eve getirmek, evin sağını solunu tâmir ettirip boyatmak, yine insanla ve tanıdıkların yardımıyla yapılabilecek işlerdir. Bazan değil bir kadının, güçlü kuvvetli erkeklerin bile yapmakta zorlandığı işler vardır. Etrafımızda, tanıdıklarımızın arasında bulunan yardıma muhtaç yalnız kadınlara el uzatırsak, toplumun kanayan bir yarasına merhem oluruz. Onların iffet ve namuslarını koruruz.

Peygamber Efendimiz dul ve yaşlı kadınlarla fakirlerin ihtiyaçlarını karşılamak için özel bir gayret gösterirdi. Zaten o, hayatı boyunca gönlü kırıkların yanında oldu. Onlarla ağladı, onlarla güldü. Allah'ın rızasının böyle kimselerin yanında olduğunu bildiği için, onlara yardımcı olanların Allah yolunda cihâd etmiş gibi sevap kazanacaklarını söyledi. Zira Allah yolunda cihâd edebilmek için sabırlı ve dayanıklı olmak, nefsin ve şeytanın caydırıcı tavırlarına karşı koymak nasıl gerekli ise, kocasız kadınlarla yoksullara devamlı surette yardım edebilmek için de öyle dayanıklı ve kararlı olmak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dul ve evlenmemiş kadınlarla yoksul ve fakirlere yardım eden kimse, Allah yolunda cihad etmiş gibi sevap kazanır.

2. Böyle fedakâr bir mü'min geceleri durmadan namaz kılmış, gündüzleri ara vermeden oruç tutmuş sayılır.

3. Güçsüz ve korunmaya muhtaç kimselerin yardımına koşmak, Allah'ın rızasını kazanmayı sağlar.

268- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « شَرُّ الطَّعَام طَعَامُ الْوليمةِ ، يُمْنَعُها مَنْ يأْتِيهَا ، ويُدْعَى إِلَيْهَا

مَنْ يَأْبَاهَا ، ومَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوةَ فَقَدْ عَصَى اللّه ورَسُولَهُ» رواه مسلم.

وفي رواية في الصحيحين عن أبي هريرةَ من قوله : « بِئْسَ الطَّعَامُ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَى إِلَيْهَا الأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْفُقَرَاءُ » .

268. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Yemeklerin en fenası, davet edildiği zaman gelecek olan kimselerin çağırılmadığı, gelmeye pek arzulu olmayanların dâvet edildiği düğün yemekleridir. (Canı istemediği için) dâvete gitmeyen kimse, Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelmiş sayılır." Müslim, Nikâh 110. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 1

Sahîh-i Buhârî ve *Sahîh-i Müslim*'de Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet olunmuştur:

"Zenginlerin dâvet edilip fakirlerin çağırılmadığı düğün yemeği ne fena bir yemektir."

Buhârî, Nikâh 72; Müslim, Nikâh 107. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 25

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz dâvete gitmeye büyük önem verirdi. Muhtelif hadislerinde *"Biriniz dâvete çağırılınca hemen gitsin"* buyurmuştur. Yukarıda zikredilen hadislerin geçtiği yerlere bakıldığında, bu konuda pek çok hadis görülür.

Düğün yemeğine pek önem veren Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, her evlendiğinde mutlaka düğün yemeği vermiş, ashâbını da *"bir koyun kesmek suretiyle de olsa"* düğün yemeği vermeye teşvik etmiştir. Zengin fakir ayırımı yapılmaksızın tanıdıkların bu yemeğe dâvet edilmesini emretmiştir. Düğün yemeklerine mutlaka gidilmesini tavsiye etmekle kalmayan Resûl-i Ekrem Efendimiz, hiçbir özrü bulunmadan, sırf canı istemediği için bu yemeğe katılmayan kimselerin Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelmiş sayılacağını belirtmiştir. Demek ki mü'minlerin düğün yemeği vermelerini ve bu yemeğe mutlaka katılmalarını arzu eden sadece

Peygamber Efendimiz değildir; bunu Allah Teâlâ da istemektedir. Mesele bu kadar önemli olduğu için Resûlullah Efendimiz oruçlu olanların bile dâvete katılmalarını, yemeseler bile dua edip dönmelerini istemiştir (Müslim, Nikâh 106.)

Dâvete gidilmesi niçin bu kadar önemlidir?

Bunun en kestirme cevabı şudur: Allah Teâlâ kullarının bir araya gelmesini, birbiriyle kaynaşmasını dilemektedir. Namazların, bayramların, en büyük beraberlik olan haccın hikmeti budur. İnanan gönüller bir araya gelince, cemâat rûhu gelişince, mü'minler birbiriyle kaynaşınca ve böylece birlik ve beraberlik ideali gerçekleşince, işte o zaman müslümanlar en üstün olacaklardır. Zira en üstün olmaya lâyık onlardır.

Düğünler, düğün yapan kimselerin en fazla sevindiği günlerdir. Mü'minler birbirlerinin acılarına ortak oldukları gibi, sevinçlerine de ortak olmalıdır. Sevinç ve kederlerin birlikte paylaşılması, sevinci artırır, kederi azaltır. Netice itibariyle mü'minlerin birbirilerine gösterdikleri bu ilgi, onları daha fazla kaynaştırır.

İnsanların kaynaşmasını sağlayan dâvetler, bu özelliklerini kaybedince güzelliklerini de kaybederler. Düğün yemeklerine hatırlı insanlar, varlıklı kimseler dâvet edilip fakirler çağırılmayınca, gönül koymalar, incinip kırılmalar, hatta ikilik ve guruplaşmalar başlar. Neticede istenen ve özlenen birlik ve beraberlik kaybolur.

Burada hatırlatılması gereken bir husus da şudur:

Günümüzde yapılan bazı düğünler İslâmî örf ve geleneklerimize uymamaktadır. Haram içkilerin içildiği, insanların gayr-i meşrû şekilde eğlendiği bir düğüne gitmemek ve gerektiğinde neden gidilmediğini söylemek gerekir. Bizi dâvet eden kimsenin geleneklerimize uymayan düğününe katılmadık diye biz ezileceğimize, yaptığı yanlışı düşünerek o üzülsün...

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yemek dâvetlerine, özellikle de düğün yemeği dâvetlerine katılmak gerekir.

2. Meşrû mâzereti olmadan düğün yemeğine gitmeyen kimse, Allah'ın ve Resûlü'nün tavsiyesine uymamış olur.

3. Dâvetlere sadece varlıklı ve hatırlı kimseleri çağırıp fakirleri çağırmamak dinimizin uygun görmediği bir davranıştır.

4. Fakir ve yoksullar her zaman korunup gözetilmelidir.

269- وعن أنس رضي اللّٰه عنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا جَاءَ يَومَ القِيامَةِ أَنَا وَهُو كَهَاتَيْنِ » وَضَمَّ أَصَابِعَهُ . رواه مسلم . « جَارِيَتَيْنِ » أيْ : بِنْتَيْنِ .

269. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Her kim iki kız çocuğunu yetişkinlik çağına gelinceye kadar büyütüp terbiye ederse, kıyamet günü o kimseyle ben şöyle yanyana bulunacağız" buyurdu ve parmaklarını bitiştirdi.

Müslim, Birr 149. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 13

Açıklamalar

Çocuk, insana Allah'ın bir emanetidir. Onları himâye edip büyütmek yetişkinlerin vazifesidir. Çocukları hayata hazırlamak, yıllarca devam eden bir sabrı gerekli kılar. Kızları büyütüp yetiştirmek daha fazla bir dikkat ve îtina ister.

Çocuğu himâye edip yetiştirmek iki şekilde olur. Biri maddî ihtiyaçlarını temin etmek, diğeri onu mânevî bakımdan besleyip iyi bir terbiye almasını sağlamaktır.

Kız çocuklarının himâyesi, onların dürüst ve namuslu bir kişiyle bir yuva kurmasını sağlayıncaya kadar devam eder. Hatta Resûlullah Efendimiz'in işaret buyurduğuna göre bu himâye daha sonraları da devam eder. Merhamet Pınarı Efendimiz şöyle buyuruyor:

"Her kim üç kız çocuğunu himâye edip büyütür, güzelce terbiye eder, evlendirir ve onlara lutuf ve iyiliklerini devam ettirirse, o kimse cennetliktir" (Ebû Dâvûd, Edeb 121; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 97).

Yetiştirilmesi tavsiye buyurulan kız çocukları insanın kendi çocuğu olabileceği gibi, kız kardeşleri, sonradan evlendiği eşinin çocukları, hatta başkalarının himâyeye muhtaç çocukları olabilir. Bu konuda yakınlık veya uzaklık önemli değildir. 265 numaralı hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *"Kendi yetimini veya başkasına ait bir yetimi himâye eden kimseyle ben, cennette şöyle yanyana bulunacağız"* buyurduğu görülmüştü. Aşağıdaki hadiste de aynı konu bir başka açıdan ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kız çocuklarını yetiştirip hayata hazırlamak Allah'ı ve Resûlullah'ı memnun eden bir davranıştır.

2. Kızlarının İslâm esaslarına göre büyütülmesini ve eğitilmesini sağlayan anne babalar, âhirette Resûl-i Ekrem Efendimiz'e komşu olacaklardır. Ne mutlu onlara!..

270- وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : دَخَلَتِ عليَّ امْرَأَةٌ ومعهَا ابْنَتَانِ لَهَا تَسْأَلُ فَلَم تَجِدْ عِنْدِى شَيْئاً غَيْرَ تَمْرةٍ واحِدةٍ ، فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا فَقَسَمتْهَا بَيْنَ ابنَتَيْهَا وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا ثُمَّ قامتْ فَخَرَجتْ ، فَدخلَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَيْنَا ، فَأَخْبرتُهُ فقال: « مَنِ ابْتُلِيَ مِنْ هَذِهِ البَنَاتِ بِشَيْءٍ فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْراً من النَّارِ » متفقٌ عليه .

270. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Yanında iki kız çocuğu bulunan bir kadın gelerek bir şeyler istedi. Evde bir hurmadan başka bir şey yoktu. Onu çıkarıp kadına verdim. Kendisi hiç tatmadan hurmayı ikiye bölerek çocuklarına verdikten sonra kalkıp gitti. Bu sırada Peygamber *aleyhisselâm* yanımıza geldi. Ben bu olup biteni kendisine anlatınca şöyle buyurdu:

"Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa, bu çocuklar onu cehennem ateşinden koruyan bir siper olurlar."

Buhârî, Zekât 10, Edeb 18; Müslim, Birr 147. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 13

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

271- وعن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها قالت : جَاءَتنى مِسْكِينَةٌ تَحْمِل ابْنَتَيْن لها ، فَأَطعمتهَا ثَلاثَ تَمْرَاتٍ ، فَأَعطتْ كُلَّ وَاحدَةٍ مِنْهُمَا تَمْرَةً وَرفعتْ إِلى فيها تَمْرةً لتَأْكُلهَا ، فاستطعمتها ابْنَتَاهَا ، فَشَقَّتِ التَّمْرَةَ التى كَانَتْ تُريدُ أَنْ تأْكُلهَا بيْنهُمَا ، فأَعْجبنى شَأنَها ، فَذَكَرْتُ الَّذي صنعَتْ لرسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : « إن اللَّه قَدْ أَوْجَبَ لَهَا بِهَا الجنَّةَ ، أَو أَعْتقَها بِهَا مَن النَّارِ » رواه مسلم .

271. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Sırtına iki çocuğunu almış yoksul bir kadın çıkageldi. Ona üç hurma verdim. O da çocuklarına birer hurma verdi; öteki hurmayı yemek için ağzına götürmüştü ki, çocukları onu da istediler. Kadıncağız yemek istediği bu hurmayı çocuklarına bölüştürdü. Kadının bu tutumuna hayran kaldım ve yaptığını Resûlullah'a anlattım. Şöyle buyurdu:

"Bu şefkati sebebiyle Allah Teâlâ o kadına mutlaka cenneti vermiş (veya) bu sebeple onu cehennemden âzâd etmiştir." Müslim, Birr 148

Açıklamalar

Günümüzde bile soğukluğunu hissettiğimiz bir Câhiliye devri âdeti vardır: Kız çocuklarını hor görmek. Bu kaba ve çirkin âdet, Peygamber Efendimiz'in yaşadığı devirde Arabistan'da pek yaygındı. Çöl bedevileri, kız çocuklarının doğumunu büyük bir felâket sayarlardı. Onların ileride kötü yollara düşeceği zannıyla üzülür, utanırlardı. Kur'ân-ı Kerîm'in pek güzel tasvir ettiği üzere, bir kızları dünyaya geldiğini öğrenince yüzleri kararır, hiddetlerinden köpürürler, kendilerine verilen bu felâket haberinden dolayı halktan gizlenmeye çalışırlardı. Daha sonra da acaba bu kızı, herkesten utanmayı göze alarak büyütüp beslesem mi, yoksa toprağa gömüp ondan kurtulsam mı diye ince bir hesaba girerlerdi [bk. Nahl sûresi (16), 58-59]. Kızını diri diri gömmeye karar verince de o mâsum yavruyu alıp çöle götürürler, elleriyle kazdıkları bir çukura iterek üstüne yığın yığın kum atarlar, sonra da ellerini kollarını sallayarak evlerine dönerlerdi.

İnsanlıkla hiçbir şekilde bağdaşmayan bu âdet bazı bölgelerde oldukça tabii karşılanırdı. Evlilikten önce oğlan ve kız tarafı bu konuyu gündeme getirir, kız çocuğu doğarsa onu anne mi yoksa baba mı gömecek diye konuşup bir karara bağlarlardı. Şayet çocuğu gömme işini anne üstlenmişse, olayı seyre gelen bir sürü kadının gözü önünde cinayetini işlerdi.

Şükürler olsun İslâmiyet geldi de bu çirkin âdeti yerlebir etti.

Bir önceki hadiste Hz. Âişe'nin kadıncağıza bir hurma, bu hadiste ise üç hurma verdiği görülmektedir. Demekki annemiz, bazan üç ay boyunca ocağı yanmayan, çoğu zaman yiyecek bir şey bulunmayan evinde, önce bir hurma bulup vermiş, sonra bir yerlerden iki hurma daha bulup vermiştir. Yahut bu olay iki defa meydana gelmiştir.

270 numaralı hadîs-i şerîfteki *"Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa"* ifadesinde geçen sıkıntı sözüyle Peygamber Efendimiz acaba neyi kasdetmiştir?

Bir ailede fazla sayıda kız çocuğunun bulunması, onlar için bir sıkıntı ve hoşnutsuzluk sebebi olabilir. Kızların himâyesi, yetiştirilmesi, evlendirilmesi gibi konular bazı ailelerin bütçesini zorlayabilir. Hele o aile kız çocuğunu istemiyorsa, bu yük daha ağırlaşabilir. İşte bu sebeple Efendimiz kızları büyütüp beslemenin, aile yuvası kurana kadar onlara yardımcı olmanın insanı cehennem azâbından kurtaracağını haber vermiştir.

Kız çocukları yüzünden sıkıntıya uğramanın bir başka şekli de o yavrulardan birinde veya birkaçında maddî veya rûhî bir rahatsızlığın bulunmasıdır. O takdirde bu çocukların bakımı, tedâvisi, korunup gözetilmesi birçok sıkıntı doğurabilir. Bu hâli Cenâb-ı Hakk'ın bir cilvesi, kulunu denemesi kabul ederek sabreden, bu ağır imtihana isyan etmeyen insanlar -Efendimiz'in buyurduğuna göre- cehennem azâbından kurtulmuş olurlar.

269 numaralı hadiste okuduğumuza göre, normal ve sağlıklı iki kız çocuğunu büyütüp yetiştiren kimse Resûl-i Ekrem Efendimiz'e komşu olacaktır. Öyleyse yetiştirilmesi problemli olan kız çocuklarını himâye edenler bu bahtiyarlığı daha öncelikle ve daha fazlasıyla elde edeceklerdir.

Merhamet ne büyük, ne ulvî bir duygu yâ Rabbî!

Elindeki bir tane hurmayı hiç tatmadan ve kendi açlığına bakmadan yavrularına veren bu annenin şefkati ne yüce, ne asildir değil mi? Ya evindeki üç hurmayı hiç düşünmeden fakire veren Âişe annemizin merhameti!..

Ebedî kurtuluşun merhamet sayesinde mümkün olacağını ifade buyuran Efendimiz'in şu hadîs-i şerîfi ne kadar düşündürücüdür:

"Merhamet edenlere, Cenâb-ı Hak merhamet eder. Siz yeryüzündekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsin..." (Tirmizî, Birr 16; Ebû Dâvûd, Edeb 58).

Rabbim! Bizim gönlümüzü de merhamet duygusuyla yeşert!..

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kız çocuklarını korumak, onlara şefkatli davranmak iyi mü'minin özelliğidir.

2. Çocuklara, bilhassa kız çocuklarına beslenen merhamet, insanın cehennemden kurtulup cennete girmesini temin eder.

3. Anneler yavrularına pek merhametlidir. Allah Teâlâ'nın rahmet sıfatı, en güzel şekilde onların yüreğinde tecelli etmiştir.

4. Yiyecek bir şeyi bulunmayan kimselerin dilenmesinde sakınca yoktur.

5. Evinde hurmadan başka yiyecek bulunmadığı hâlde, onun tamamını fakire veren Hz. Âişe'nin cömertliği ve yoksulu kendine tercih etmesi ne kadar ibret vericidir.

6. Sadakanın azı çoğu olmaz. Herkes imkânı nisbetinde yardım eder.

272- وعن أبي شُريْحٍ خُوَيْلِدِ بْنِ عَمْرٍو الخُزاعِيِّ رضي اللَّهُ عنه قال : قال النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « اللَّهُمَّ إِنِّى أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعيفينِ الْيَتِيمِ والمرْأَةِ » حديث حسن صحيح رواه النسائى بإِسناد جيدٍ .

ومعنى « أُحَرِّجُ » : أُلحقُ الحَرَجَ ، وَهُوَ الإِثْمُ بِمَنْ ضَيَّعَ حَقَّهُما ، وَأُحَذِّرُ منْ ذلكَ تَحْذيراً بَلِيغاً ، وَأَزْجُرُ عَنْهُ زَجْراً أَكيداً .

272. Ebû Şüreyh Huveylid İbni Amr el-Huzâ`î *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Allahım! İki zayıf kimsenin, yetimle kadının hakkını yemekten herkesi şiddetle sakındırıyorum." Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, 'İşretü'n-nisâ, 64, (V, 363). Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 6

Ebû Şüreyh el-Huzâ`î

Huzâa kabilesinden olan Ebû Şüreyh Huveylid İbni Amr, Mekke'nin fethinden önce İslâmiyet'i kabul ederek Medine'ye yerleşti ve Hz. Peygamber'den yirmi hadis rivayet etti. 68 (687) yılında yine Medine'de vefat etti. Hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan râzı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber hayatı boyunca güçsüzün yanında olmuş, himâye edilmesi gerekenlere kol kanat germiştir. Yetimlerin ve kadınların korunup gözetilmesine pek önem vermiştir.

Yetimler henüz erginlik çağına gelmeden babalarını kaybetmiş yavrular oldukları için, hem kendilerinin hem de mal varlıklarının korunup gözetilmesi icap etmektedir. Onları himâye etmeyi üstlenen kimselerin, mallarını titizlikle koruması, haklarını hiçbir şekilde yememesi, kimseye de yedirmemesi şarttır.

Kadınlara gelince; Allah Teâlâ onları saygıdeğer birer varlık yapmak istemiş ve kendilerine analık özelliği vermiştir. Bu sebeple onların bedenlerini, erkeklere nisbeten daha nârin, ruhlarını daha ince ve hassas yaratmıştır. Bunun sonucu olarak da maddî bakımdan daha güçlü olan erkeklerden kadınları koruyup himâye etmelerini istemiştir.

Peygamber Efendimiz hadîs-i şerîfte işte bu gerçeğe dikkatimizi çekmektedir. Yetim ile kadına karşı son derecede nâzik ve haklarına saygılı olunması gerektiğini hatırlatmaktadır. Sanki bu ifadesiyle Peygamber Efendimiz, yetimlerle kadınlara karşı iyi davranılması gerektiğini insanlara defalarca anlattığını Allah Teâlâ'ya rapor etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yetimleri ve kadınları incitmekten, haklarını çiğnemekten şiddetle sakınmak gerekir.

2. Allah Teâlâ güçsüzlere sahip çıktığı için, onlara haksızlık edenler karşılarında Allah Teâlâ'yı bulurlar.

273- وعن مُصْعبِ بنِ سعدِ بنِ أبي وقَّاصٍ رضي اللّٰه عنهما : رأَى سعْدٌ أَنَّ لَهُ فَضْلاً علَى مَنْ دُونهُ ، فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « هَل تُنْصرُونَ وتُرزقُونَ إلاَّ بِضُعفائِكُم» رواه البخاري هَكَذا مُرسلاً ، فَإِن مصعَب ابن سعد تَابِعِيٌّ ، ورواه الحافِظُ أَبو بكر الْبَرْقَانِى في صحيحِهِ مُتَّصلاً عن أَبيه رضي اللّٰه عنه .

273. Sa`d İbni Ebû Vakkâs'ın oğlu Mus`ab *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

(Babam) Sa`d, daha aşağı seviyedekilere göre kendisinin üstün olduğunu düşünürmüş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuş:

"Allah size yardım edip rızık veriyorsa, bu, aranızdaki zayıflar sâyesinde değil midir?"

Buhârî, Cihâd 76

Mus`ab İbni Sa`d İbni Ebû Vakkâs

Mus`ab tâbiîn neslindendir. Babasından, Hz. Ali'den ve Abdullah İbni Ömer'den hadis öğrenmiş ve pek çok hadis rivayet etmiş güvenilir bir muhaddistir. 103 (721) tarihinde vefat etmiştir.

Allah ondan da, babasından da razı olsun.

Hadîs-i şerîf bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

274- وعن أبي الدَّرْداءِ عُوَيْمرٍ رضي اللّٰه عنه قال : سمِعتُ رسولَ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : «ابْغوني في الضُّعَفَاءَ ، فَإِنَّمَا تُنْصرُونَ ، وتُرْزقون بضُعفائِكُمْ » رواه أَبو داود بإسناد جيد .

274. Ebü'd-Derdâ Uveymir *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken duydum:

"Fakirleri kollayıp gözetiniz. Aranızdaki zayıflar sâyesinde Allah'dan yardım görüp ve rızıklandığınızdan şüpheniz olmasın." Ebû Dâvûd, Cihâd 70. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 24; Nesâî, Cihâd 43

Ebü'd-Derdâ

Adı Uveymir İbni Zeyd olmakla beraber Ebü'd-Derdâ künyesiyle tanındı. Bedir Gazvesi esnasında müslüman oldu. İlk zamanlar ticaret yapardı. Fakat ticaretle ibadeti bir arada yürütemeyeceğini anlayınca ticareti bıraktı. Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyerek tamamını Resûl-i Ekrem'in huzurunda okudu. Peygamber Efendimizle birlikte birçok savaşa katıldı.

Hz. Ebû Bekir devrinde yapılan Yermük harbinde ordu kadısı (kazasker) olarak bulundu. O tarihten itibaren de ordu kadılığı müessesesi başlamış oldu. Hz. Ömer devrinde Şamlılara Hz. Peygamber'in sünnetini ve Kur'ân-ı Kerîm kırâatini öğretmek üzere oraya gidip yerleşti. Daha sonra da Şam kadısı oldu. 28 (649) yılında Kıbrıs'ın fethine katıldı.

Ebü'd-Derdâ zâhidâne bir hayat yaşardı. Yaptığı her işte Allah'ın rızasını arar, âhiret hesabını gözetir, halkı iyilik ve ibadet etmeye teşvik eder, kendisi de ailesini ihmâl edecek kadar ibadet ederdi. Hz. Peygamber'in onunla kardeş yaptığı Selman-ı Fârisî birgün Ebü'd-Derdâ'yı ziyarete gelmişti. Hanımı Ümmü'd-Derdâ'yı pejmürde bir kılıkta görünce, bunun sebebini sordu. O da:

- Kardeşinin dünyaya baktığı yok. Geceleri namaz kılar, gündüzleri oruç tutar, dedi.

Selmân-ı Fârisî Ebü'd-Derdâ'nın yanına vardı. Ebü'd-Derdâ onun gelişine pek sevindi ve kendisine yemek getirdi. Selmân:

- Sen de ye, dedi. Ebü'd-Derdâ:

- Ben oruçluyum, deyince, Selmân:

- Sen yemezsen ben de yemem, dedi ve ona orucunu bozdurdu. Selman o geceyi Ebü'd-Derdâ'nın evinde geçirdi. Gece olunca Ebü'd-Derdâ namaza kalktı. Fakat Selman ona engel oldu ve Resûl-i Ekrem'in buyurduğu gibi:

*- **Vücudunun senin üzerinde hakkı vardır. Rabbinin senin üzerinde hakkı vardır. Ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Bazan oruç tut, bazan tutma. Namazını kıl, ailenle meşgul ol ve böylece her hak sahibine hakkını ver**, dedi. Sabah vakti yaklaşınca Selmân kalktı, ona da şimdi kalkıp namaz kılabileceğini söyledi. Bir miktar nâfile namaz kıldılar. Sonra da sabah namazını kılmak üzere Mescid-i Nebevî'ye geldiler.*

Namazdan sonra Ebü'd-Derdâ Hz. Peygamber'e yaklaşarak Selmân-ı Fârisî'nin kendisine yaptıklarını anlattı. O zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz:

***- Ebü'd-Derdâ! Selmân'ın da dediği gibi, vücudunun senin üzerinde hakkı vardır,** buyurdu.*

Ebü'd-Derdâ'nın ibadeti, daha çok düşünme ve ibret alma şeklindeydi. "Bir saat düşünmek, bütün gece namaz kılmaktan hayırlıdır" derdi. Sabah namazını kıldıktan sonra Kur'ân-ı Kerîm'den bir cüz okur, sonra talebelerini okutmaya başlardı. Dünyaya, dünyalığa değer vermezdi. Kızı Derdâ'ya Yezid İbni Muâviye gibi zengin biri tâlip olduğu hâlde kabul etmemiş, onu fakir bir müslümanla evlendirmişti.

*Hz. Peygamber'in kendisi hakkında **"ümmetimin hakîmi"** dediği rivayet edilen Ebü'd-Derdâ, insanın bildikleriyle amel etmesine büyük önem verirdi.*

İlim öğrenmeye pek meraklı idi; bu maksatla uzak yerlere gitmekten çekinmezdi. Hz. Peygamber'den 179 hadis rivayet etti. Ebü'd-Derdâ 31 (651) veya 32 (652) yılında Şam'da vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerîfte, cennetle müjdelenen on bahtiyardan biri olan Sa`d İbni Ebû Vakkas'la ilgili bir haber okumuştuk. Oğlu Mus`ab'ın söylediğine göre, Hz. Sa`d bir defasında, kendisinin bazı müslümanlara göre daha üstün olduğunu düşünmüştü. Ashâb-ı kirâmın en cesurlarından ve en cömertlerinden biri olması, herhâlde onda böyle bir duygu uyandırmıştı. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* onun bu düşüncesini öğrenince kendisini derhal uyardı:

- Eğer savaşta Allah size yardım ediyorsa, düşmanlarınızı yeniyor ve ganimetler kazanıyorsanız, zenginlerinizin serveti çoğalıyorsa, bütün bunlar

sadece sizin yiğitliğiniz ve gayretiniz sebebiyle değil, içinizdeki zayıf ve gösterişsiz kimselerin Allah katındaki değeri sebebiyledir, buyurdu. Böylece ashâb-ı kirâm, birçoklarının beğenip önem vermediği o gösterişsiz, boynu bükük, gönlü kırık insanların Allah katında hatırlı, değerli ve duaları makbûl birer insan olduğunu öğrendi.

Bir defasında Hz. Peygamber bu gerçeği şöyle dile getirdi:

"Allah bu ümmete, aralarındaki zayıfların duası, ibadeti ve ihlâsı sebebiyle yardım etmektedir" (Nesâî, Cihâd 43).

Bu gerçeği şöyle anlamak gerekir: Böylesi insanların gözü ve gönlü dünyaya tok olduğu için, onların duası daha içten, ibadetleri daha samimidir. Bir savaşta "Allahım! Müslümanları muzaffer eyle!" diye dua ettikleri zaman, Allah Teâlâ onların hatırını kırmaz, dua ve niyazlarını kabul eder.

Onlar yoksulluğu bir fâcia saymaz ve hâllerinden kimseye şikâyet etmezler. İçinde bulundukları durumu, Allah'ın bir takdiri diye benimserler. Fakirlere yardım eden zenginlere Allah Teâlâ'nın daha çok vermesi için dua ederler. Ümmet-i Muhammed sıkıntıya düşmesin diye Cenâb-ı Hakk'a yalvarıp yakarırlar. İşte onların gönlü böylesine zengin ve insanlar için böylesine sevgi doludur.

Peygamber Efendimiz çok sevdiği sahâbîsi Sa`d İbni Ebû Vakkâs'ın şahsında ümmetini uyarmış oluyor. Fakir ve kimsesiz müslümanları hor görmenin, küçümsemenin, onlara karşı kibirli davranmanın aslâ doğru olmayacağını hatırlatıyor ve ümmetine sanki şöyle sesleniyor:

- Fakir, yoksul deyip geçmeyin. Onların arasında Allah'a çok yakın olanlar vardır. O gönlü kırıkların duası, hiçbir engele çarpmadan doğrudan Cenâb-ı Hakk'ın yüce katına ulaşır. Onlar "paramız, pulumuz yok" diye sızlanmazlar. Dünyada sahip olamadıklarının kat kat fazlasını âhirette elde edeceklerinden şüphe etmezler. Bu sebeple alın yazılarından dolayı şikâyette bulunmazlar. Herşeyin Allah'dan geldiğini ve onun öyle münasip gördüğünü bilirler. Onun asla kuluna zulmetmeyeceğine gönülden inanırlar ve hâllerine hamd ederler.

İşte bu sebeple ey müslümanlar, fakir ve çâresiz mü'minlerin sizin için bir nimet olduğunu bilin. Onların sevgisini kazanmaya ve dualarını almaya bakın!..

Kâinâtın Güneşi Efendimiz'in bu konudaki buyruklarından çıkan sonuç işte budur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Öyle yoksul ve çâresiz kimseler vardır ki, dünyaya aşırı bağlı olmadıkları için duaları daha samimi, ibadetleri daha içtendir.

2. Bu sebeple onların gönlünü kazanmalı ve dualarını almalıdır.

3. Bütün insanlara, özellikle de güçsüzlere ve gönlü kırıklara karşı mütevâzi olmalıdır.

34- باب الوصية بالنساء

KADINLARA İYİ DAVRANMAK

Âyetler

قال اللَّه تعالى: {وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ } .

1. "Kadınlarla iyi geçinin." Nisâ sûresi (4), 19

İnsanlarla iyi geçinmek için önce onlara güzel ve tatlı söz söylemek, sonra da elden geldiğince iyi ve nâzik davranmak gerekir. Peygamber Efendimiz'in ortaya koyduğu ölçüye göre insanların en hayırlısı, aile fertlerine karşı iyi davrananlar, onlarla iyi geçinenlerdir.

Bu ölçüyü iyice pekiştirmek isteyen Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, aile fertlerine en iyi davranan kimsenin kendisi olduğunu belirtmiştir (Tirmizî, Menâkıb 63; İbni Mâce, Nikâh 50). Resûlullah Efendimiz'in hanımlarıyla gülüp şakalaşması, akşamları zaman zaman hanımlarından birinin evinde diğer eşlerini de toplayıp onlarla birlikte yiyip içmesi, şakalaşması, Hz. Âişe ile -bilindiği kadarıyla- iki defa koşu yapması,

Habeşlilerin gösterilerini seyretmeye onu dâvet etmesi ve hatta zaman zaman hanımlarının kaprislerine katlanması âyet-i kerîmede tavsiye edilen iyi geçimin en güzel örnekleridir.

Kadınlara iyi davrananların değerli kişiler, kötü davrananların ise âdî kimseler olduğu; insanın evinde çocuk gibi, fakat dışarıda erkek gibi davranması gerektiği İslâm büyükleri tarafından ortaya konmuş sağlam ölçülerdir.

وقال تعالى: {وَلَن تَسْتَطِيعُواْ أَن تَعْدِلُواْ بَيْنَ النِّسَاء وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلاَ تَمِيلُواْ كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِن تُصْلِحُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا } .

2. “Hanımlarınız arasında adaleti sağlamak için ne kadar uğraşsanız da bunu başaramazsınız. Bâri onlardan birine aşırı gönül verip de ötekini kocası yokmuş gibi büsbütün ortada bırakmayın. Eğer iyilik yapar ve günahtan sakınırsanız, Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”

Nisâ sûresi (4), 129

Birden fazla kadınla evlenen kimse, eşleri arasında adaleti ve eşitliği sağlamak zorundadır. Yemelerinde, içmelerinde, giyim ve kuşamlarında fark gözetmeyecektir. Herbirinin yanında aynı miktarda kalacaktır. Bunları yapmak zaten o kadar zor değildir. Fakat eşleri aynı derecede sevmek mümkün değildir. Sevgiyi aynı oranda paylaştırmak insanın tabiatına da aykırıdır. Bu sebeple Allah Teâlâ birden fazla kadınla evlenen erkeklere, eşlerini aynı derecede sevme mecburiyetini getirmemiştir.

Hadisler

275- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «اسْتوْصُوا بِالنِّساءِ خيْراً ، فإِنَّ المرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ ، وَإِنَّ أَعْوجَ ما في الضِّلَعِ أَعْلاهُ ، فَإِنْ ذَهبتَ تُقِيمُهُ كَسرْتَهُ ، وإِنْ تركتَهُ ، لمْ يزلْ أَعوجَ ، فاستوْصُوا بِالنِّسَاءِ » متفقٌ عليه .

وفي رواية في الصحيحين:« المرْأةُ كالضلعِ إنْ أقَمْتَها كسرْتَهَا ، وإِنِ استَمتعْت بِهَا،اسْتَمتعْت وفِيها عَوَجٌ » .

وفي رواية لمسلم : « إِنَّ المرْأَةَ خُلِقتْ مِن ضِلَعٍ ، لَنْ تَسْتقِيمَ لكَ علَى طَرِيقةٍ ، فَإِنْ استمتعْت بِهَا ، اسْتَمتَعْتَ بِهَا وفِيها عَوجٌ ، وإِنْ ذَهَبْتَ تُقيمُها كسرتَهَا ، وَكَسْرُهَا طلاقُها» . قولُهُ : « عوجٌ » هو بفتح العين والواو .

275. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyyetimi tutunuz. Zira kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır. Eğri kemiği doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi hâline bırakırsan, yine eğri kalır. Öyleyse kadınlar hakkındaki tavsiyemi tutunuz."

Buhârî, Enbiyâ 1, Nikâh 80; Müslim, Radâ' 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ` 11, Tefsîru sûre (9) 2; İbni Mâce, Nikâh 3

Buhârî ile Müslim'deki diğer bir rivayete göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kadın kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Eğer ondan faydalanmak istersen bu hâliyle de faydalanabilirsin." Buhârî, Nikâh 79; Radâ` 65

Müslim'deki bir başka rivayete göre ise Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Hep seni hoşnut edecek şekilde davranamaz. Eğer ondan faydalanmak istersen bu hâliyle de faydalanabilirsin. Şayet doğrultayım dersen kırarsın. Kadının kırılması da boşanmasıdır." Müslim, Radâ` 59

Açıklamalar

Kadının neden yaratıldığı konusu çok tartışılmıştır. Aslında bir insan olarak kadının da tıpkı erkek gibi topraktan yaratıldığında şüphe yoktur.

İslâm âlimlerinin bu konu üzerinde uzun uzun durmasının sebebi, Peygamber Efendimiz'in bu hadisidir.

Hz. Peygamber *"kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır"* derken acaba bunu gerçek mânasında mı söylemiştir? Yoksa bu sözle kadının hırçınlığını ve istenen kıvama zor geldiğini mi anlatmak istemiştir? İşte bu soruların kesin cevabı bilinmemektedir.

Siyer âlimi İbni İshâk'ın haber verdiğine göre Peygamber Efendimiz'in amcasının oğlu Abdullah İbni Abbas:

"Havvâ Âdem aleyhisselâm uyurken, onun sol tarafındaki kaburga kemiğinden yaratılmıştır" demiş (ibni Hacer, Fethü'l-bârî, IX, 219). Fakat güvenilir hadis kitaplarında bu konuda doyurucu bilgi yoktur.

Erkekle kadının yaratılışını Kur'ân-ı Kerîm şöyle anlatmaktadır:

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini meydana getiren, ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinize karşı gelmekten sakının" [Nisâ sûresi (4), 1].

Bu âyet Hz. Havvâ'nın Hz. Âdem'den yaratıldığını bildirmekle beraber, onun kaburga kemiğinden meydana getirildiğini haber vermiyor.

Bizi bu konuda tereddüde sevk eden husus Peygamber Efendimiz'in:

"Kadın tıpkı kaburga kemiği gibidir. Kemiği doğrultayım dersen kırarsın. Eğer ondan faydalanmak istersen bu hâliyle faydalanabilirsin" buyurmasıdır. Acaba Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadisiyle şunu mu anlatmak istemiştir:

Kadın kaburga kemiğinden yaratıldığı için **huyu da kaburga kemiği gibi biraz eğricedir. Ona istediğiniz şekli veremezsiniz!..**

Hadîs-i şerîfin bize öğretmek istediği nedir?

Efendimiz bize kadının yaratılışına dair biyolojik bilgi vermek istememiştir. Bize kadınla nasıl geçinmek gerektiğini anlatmıştır. Dövmekle sövmekle kadını arzu edilen şekle koymanın mümkün olmayacağını belirtmiştir. Hiddet ve şiddet yerine, ülfet ve şefkat yolunu tutmayı tavsiye etmiştir. Kadına ancak bu yolla yaklaşmanın ve ona tesir etmenin mümkün

olabileceğini ifade etmiştir. Aile yuvasının huzuru, ailedeki fertlerin saâdeti için tutulacak yol budur. Fakat kadının dünyasına ve âhiretine zarar verecek hususlarda doğruyu anlatmak ve ona yardımcı olmak gerekir. Zaten Allah Teâlâ, doğruyu bulmakta aile fertlerinin birbirine yardımcı olmasını tavsiye ederek **"kendinizi ve ailenizi cehennem ateşinden koruyunuz"** [Tahrîm sûresi (66), 6] buyurmaktadır.

Bazı âlimler hadîs-i şerîfteki: *"Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır"* ifadesini, kadının en problemli tarafı *dilidir*, şeklinde yorumlamışlardır. Kadının cehenneme *dili yüzünden* gireceğini belirten şu hadîs-i şerîf bu yorumu desteklemektedir:

"Siz çok lânet eder ve kocanızın iyiliklerini görmezden gelirsiniz" (Buhârî, Hayız 6). Lânet ve iyiliği inkâr dille yapılır. Kocasının maddî durumunu düşünmeden konu komşuda gördüğünü kendi evinde de isteyen, dediği olmazsa hırçınlaşan, aile sırlarını olur olmaz kimselere açan, sağda solda dedi kodu yapan kadın bütün bu kötü davranışları diliyle yapar. Şu hâle göre "kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır" sözünü dil olarak anlamak mümkündür.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Erkekler kadınlardaki bazı kaprislerin tabii olduğunu düşünerek onlara karşı anlayışlı davranmalıdır.

2. Kadında kusur olarak görülen hususları düzeltmeye kalkmak, aile içinde huzursuzluğa ve dolayısıyla mutsuzluğa yol açabilir. Bu sebeple en iyisi, bağışlanabilecek kusurlara göz yummaktır. "Kadınlarla iyi geçinin" âyetiyle emredilen de budur.

276- وعن عبد اللَّه بن زَمْعَةَ رضي اللَّهُ عنه ، أَنه سمعَ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يخْطُبُ ، وذكَر النَّاقَةَ والَّذِى عقَرهَا ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذِ انْبعث أَشْقَاهَا » انْبعثَ لَها رَجُلٌ عزِيزٌ، عارِمٌ منِيعٌ في رهْطِهِ » ثُمَّ ذكَرَ النِّساءَ ، فَوعظَ فِيهِنَّ ، فَقالَ : « يعْمِدُ أَحَدكُمْ فيجْلِدُ امْرأَتَهُ جلْد الْعَبْدِ فلَعلَّهُ يُضاجعُهَا مِنْ آخِر

يومِهِ » ثُمَّ وَعَظَهُمْ في ضحكِهِمْ مِن الضَّرْطَةِ وقال : «لِمَ يضحكُ أَحَدَكُمْ مِمَّا يفعلُ ؟ » متفق عليه .

« وَالْعارِمُ » بالعين المهملة والراءِ : هُو الشِّرِّيرُ المُفْسِد ، وقولُه : « انبعثَ »، أَيْ : قَامَ بسرعة .

276. Abdullah İbni Zem`a *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm*'ı birgün hutbe okurken dinledi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Sâlih *aleyhisselâm*'ın dişi devesinden ve onu öldüren adamdan bahsederek:

“Onların en azgını ileri atıldı” âyetini okudu ve Semûd kavminde gücü kuvveti ile tanınan ve son derece fena olan bir adam deveyi öldürmek için ileri fırladı, diye açıkladı.

Sonra kadınlardan bahsetti. Onlar hakkında nasihat ederek şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz karısını köleyi döver gibi dövmeye kalkışıyor. Belki de o akşam onunla aynı yatakta yatacaktır.”

Sonra yellenmeden ötürü gülmemelerini tavsiye ederek şöyle buyurdu:

“İnsan bizzat kendisinin de yaptığı bir şeye ne diye güler?”

Buhârî, Tefsîru sûre (91)1; Müslim, Cennet 49. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre 91; İbni Mâce, Nikâh 51

Abdullah İbni Zem`a

Annesi Peygamber Efendimiz’in hanımı Ümmü Seleme’nin kızkardeşi Karîbe (veya Kureybe)dir. Bu sebeple Abdullah Peygamber Efendimiz’e yakın sahâbîlerden biridir. Medine’de oturduğu bilinmekte ve kendisinden birkaç hadis rivayet edilmektedir. 35 (655) yılında Hz. Osman’ın şehit edildiği sırada o da hayatını kaybetmiştir. Hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in bu hutbesinde üç konuya temas ettiği görülmektedir.

Birinci konu, Semûd kavminden bazılarının yaptığı azgınlıklardır. Semûd kavmi Hicr şehrinde oturuyordu. Onlara peygamber olarak Sâlih *aleyhisselâm* gönderilmişti. Sâlih peygamberi dinlemediklerini görünce Allah Teâlâ onları önce dişi bir deve ile imtihan etti. Görünüşte diğer develerden farkı olmayan bir deveyi mûcizevî bir şekilde onlara gönderdi. Şehirde bir kuyu vardı. Herkes içme suyunu buradan sağlıyor, hayvanlarını bu kuyudan suluyordu. Sâlih *aleyhisselâm*’ın onlara bildirdiği ilâhî emre göre kuyudan birgün deve içecek, ertesi gün kuyuyu kendileri kullanacaklardı. Devenin kuyudaki suları bir defada içip bitirmesi Semûd halkını pek öfkelendiriyordu.

Bu azgın insanlardan birkaç tanesi bir araya gelerek:

Bu iş böyle gitmez. Bu deve kuyunun suyunu içip kurutuyor. Hayvanlarımız susuz kalıyor. En iyisi hem bu deveyi, hem Sâlih'i, hem de ona iman edenleri öldürelim diye anlaştılar.

Efendimiz, diğer rivayetlerden öğrendiğimize göre, deveyi öldüren kimseyi bu hadisin râvisi Abdullah İbni Zem`a'nın dedesi Ebû Zem`a'ya benzetti. Ebû Zem`a'nın adı Esved olup müslümanlarla alay ederdi. Aşere-i mübeşşereden Zübeyr İbni Avvâm'ın amcasıydı. Oğlu Zem'a Bedir Gazvesi'nde müşriklerin safında canverdi. Onun oğlu ve hadisimizin râvisi ise çok değerli bir sahâbî idi. Ölüden diriyi yaratan Allah, onların soyundan böyle değerli bir insan çıkarmıştı. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Hz. Sâlih'in devesini öldüren günahkâr adamın tıpkı Ebû Zem`a gibi güçlü kuvvetli ve kavminin içinde sözü dinlenen biri olduğunu söyledi ve onun deveyi öldürmek için nasıl ileri atıldığını tasvir etti.

Neml sûresinin 48-52. âyetlerinde anlatıldığı üzere Sâlih peygamber ile ona iman edenler aleyhindeki komplo sonuç vermedi. Allah Teâlâ peygamberiyle birlikte dört bin mü'mini kurtardı; Semûd diyarını da içindeki imânsızlarla birlikte helâk etti.

Efendimiz'in temas ettiği **ikinci konu**, **kadınların haksız yere dövülmesidir.** Birbirine gönül vermiş, birbirinin mahremiyetine girmiş, dert ve sıkıntılara birlikte göğüs germiş iki hayat arkadaşının birbirini anlayıp hoş görmesi gerekir. Bir erkeğin eşini dövmesi demek, huzurunu kendi elleriyle yok etmesi demektir. İnsan dış âlemin sıkıntılarından kaçarak huzur bulma arzusuyla sığındığı bir yuvayı nasıl yıkabilir? Bu ne kadar mânasız bir davranıştır.

Peygamber Efendimiz burada, aile ilişkilerinde psikolojik duyguların ihmâl edilemeyeceğine temas etmekte ve belki de aynı gece beraber olacağı eşini insan nasıl dövebilir? diye hayretini belirtmektedir.

Ahlâk dışı bir hareket yapan kadını, aşırı olmamak şartıyla ve onu yola getirmek düşüncesiyle dövmeye Allah Teâlâ izin vermiştir [Nisâ sûresi (4), 34]. Peygamber Efendimiz işte bu izne dayanarak kadının bir miktar hırpalanmasına göz yummuştur. Fakat kendisi hayatı boyunca hiçbir hizmetçiyi dövmemiş, hiçbir hanımına tokat atmamış, hiçbir kimseye eliyle

vurmamıştır. Bunu on yıllık eşi Hz. Âişe söylemektedir (İbni Mâce, Nikâh 51).

Kadını dövmek şöyle dursun, kocasının ona küsmesini bile doğru bulmayan bir Peygamber'in kadının birazcık hırpalanmasına izin vermesinin önemli bir sebebi vardır. O da *öğütten ve yumuşak davranıştan anlamayan* bazı kadınları, *yine onların yuvalarını korumak maksadıyla anlayacakları biraz sert bir yöntemle eğitmektir.* Konuya 278 ve 281. hadislerde tekrar temas edilecektir.

Hadisimizdeki, *"Kadını köle döver gibi dövmeyiniz"*, emrine bakarak, dinimizin köleyi dövmeye izin verdiği sanılmamalıdır. Köleyi efendisinin kardeşi sayan bir din, onun ezilmesine nasıl izin verebilir? Bu ifadeyle Efendimiz, kadının hür olduğunu, ona köle muamelesi yapılamayacağını anlatmaktadır.

Peygamber Efendimiz daha sonra **bir görgü kuralına** temas etmiş, yellenme gibi tabii bir olayı alay konusu yapmamak gerektiğini söylemiş, yellenen kimseyi de utandırmanın doğru olmayacağına işaret etmiştir.

Büyük velîlerden Hâtem-i Esam hazretleri'nin bu konudaki bir hâli pek ibretlidir. Söylendiğine göre onun sağır anlamındaki Esam lakabını almasına şu olay sebep olmuştur: Bir kadın Hâtem'e bir mesele sormak üzere gelmişti. İnsan hâli bu ya, kadıncağız elinde olmadan yelleniverdi. Sonra da yaptığına pek utandı, âdeta perişan oldu. Yer yarılsa da dibine geçsem, diye düşündü. Fakat Hâtem-i Esam hazretleri kadını utandırmamak için bu sesi duymamış görünerek:

Biraz yüksek sesle konuş kızım, duyamıyorum. Kulağım ağır işitiyor, deyince kadın rahatladı. Sanki dünyalar onun oldu. Hâtem'in gerçekten ağır işittiğini zannederek sevindi.

Büyük veli, kadının izzet-i nefsini korumak için daha sonraları da sağır taklidi yapmaya devam etti ve bu yüzden Esam diye şöhret buldu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınları eğitmek için öğüt ve nasihat yolunu tutmalıdır.

2. Yaratılışları gereği tatlı dilden değil, zorbalıktan anlayan bazı kadınları, yüzlerine vurmamak ve bir yerlerini incitmemek şartıyla eğitme yoluna gitmek mümkündür.

3. Kendisinde de bulunan hâlleri başkalarında görünce insan gülmemeli ve bunu alay konusu yapmamalıdır.

277- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَفْرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِه مِنها خُلقاً رضِيَ مِنْها آخَرَ » أَوْ قَالَ : « غيْرَهُ » رواه مسلم.

وقولُهُ : « يفْركْ » هو بفتحِ الياءِ وإِسكانِ الفاءِ معناه : يُبغضُ ، يقَالُ : فَرِكَتِ المرْأَةُ زَوْجَهَا ، وفَرِكَهَا زَوْجُها ، بكسر الراءِ ، يفركُها بفتحهَا : أيْ : أبغضهَا ، واللَّه أعلم .

277. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimse karısına kin beslemesin. Onun bir huyunu beğenmezse, bir başka huyunu beğenir." Müslim, Radâ` 61

Açıklamalar

Dünyada kusursuz insan yoktur. Her insanın mutlaka birçok kusuru vardır. "Kusursuz dost arayan dostsuz kalır" atasözü bu gerçeği dile getirmektedir.

Kadın da bir insan olduğuna göre, elbette onun da kusurları bulunacaktır. "Kusursuz güzel olmaz" denmiştir. İnsan mükemmel yaratılmamıştır. Mükemmel olan sadece Allah Teâlâ'dır. Durum böyle olunca, karısında gördüğü kusurları büyüterek ondan nefret etmeye kalkan bir kimsenin bu davranışı normal sayılamaz. Pireyi deve yaparak hayat arkadaşını tenkid etmek, insaf ölçülerine sığmaz. Kendi hatalarını görmeyen, ele çuvaldızı batırmadan önce kendine iğneyi batıramayan kimse haklı bulunamaz. İşte bu sebeple insan, bazı davranışlarını beğenmediği için

karısına haksızlık etmemelidir. Onun beğendiği yanlarını hesaba katmalı, iyi taraflarını görmeye çalışmalıdır. Meselâ şöyle düşünmelidir:

Karım biraz hırçın ama, doğrusu dindar kadındır.

O kadar güzel değil ama, namuslu kadındır.

Benim istediğim kadar becerikli değil ama, güzel kadındır.

Meseleye bir de kadın yönünden bakalım. Aynı gerekçeler şüphesiz kadın için de geçerlidir. O da durup dururken kocasını küçümsemeye kalkmamalıdır. Beğendiği bir kimsenin meziyetlerini eşinde görememek, ona kocasını beğenmeme hakkını vermez. Çünkü Allah Teâlâ insanları yaratırken herbirine değişik özellikler vermiştir. Bazılarına da bizim bilemediğimiz sebeplerle, birkaç özellik birden lutfetmiştir. O'nun her işinde bir hikmet bulunduğu şüphesizdir. Bize düşen O'nun adaletine inanmak, hiçbir kuluna haksızlık etmeyeceğini kesinlikle bilmektir.

Peygamber Efendimiz eşlerin birbirine düşmanca duygular beslemesini yersiz bulmaktadır. Birbirinin iyi yanlarını görmeye çalışmak artık fayda vermiyorsa, karşılıklı sevgi ölmüşse, eşlerden biri ötekinden soğumuşsa, demekki yuvada ciddi bir problem vardır. Yapılacak iş bu kördüğümü çözmektir. Sevgi bağlarının koptuğu bir evliliği zorla götürmek zaten doğru değildir. İki tarafa da cehennem azâbı yaşatmanın anlamı yoktur. Dünyanın sonu gelmediğine göre, herkes huyunu suyunu beğendiği ve aradığı özellikleri kendinde bulduğu bir başkasıyla evlenir, olur biter.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eşinin bazı özelliklerini beğenmeyen kimse, onun diğer güzelliklerini görmeye çalışmalıdır.

2. Bu konuda peşin hükümlü olmayanlar, eşlerinin iyi yanlarını görebilirler. Çünkü herkesin hem kötü, hem de güzel yanları vardır.

3. Ailede bir anlaşmazlık olunca insan hisleriyle hareket etmemeli, aklını hakem yapmalıdır.

278- وعن عَمْرو بنِ الأَحْوَصِ الجُشميِّ رضي اللّٰه عنه أَنَّهُ سمِعَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في حَجَّةِ الْوَداعِ يقُولُ بعد أَنْ حَمِدَ اللّٰه تعالى ، وَأَثنَى عِلَيْهِ وذكَّر ووعظ

، ثُمَّ قال: « ألا واسْتَوْصوا بِالنِّساءِ خَيْراً ، فَإِنَّمَا هُنَّ عَوانٍ عَنْدَكُمْ لَيْس تمْلكُونَ مِنْهُنَّ شَيْئاً غيْرَ ذلِكَ إلاَّ أَنْ يأتِينَ بِفَاحشةٍ مُبيِّنةٍ ، فإِنْ فَعلْنَ فَاهْجُروهُنَّ في المضَاجعِ ، واضْربُوهنَّ ضَرْباً غيْرِ مُبرِّحٍ ، فإِنْ أطعنَكُمْ فَلا تبْغُوا عَلَيْهِنَّ سبِيلا ، ألا إنَّ لَكُمْ عَلَى نِسائِكُمْ حَقًّا ، ولِنِسائِكُمْ عَلَيْكُمْ حقًّا، فَحَقُّكُمْ عَلَيْهِنَّ أن لا يُوطِئْنَ فُرُشكمْ منْ تَكْرهونَ ، وَلا يأذَنَّ في بُيُوتكمْ لِمن تكْرهونَ ، ألا وحقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ أن تُحْسنُوا إِلَيْهنَّ في كِسْوتِهِنَّ وَطعامهنَّ». رواه الترمذى وقال : حديث حسن صحيحٌ

قوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « عوانٍ » أَيْ : أَسِيرَاتٌ ، جمْعُ عانِيةٍ ، بِالْعَيْنِ المُهْمَلَةِ ، وهى الأَسِيرَةُ ، والْعانِي : الأَسِيرُ . شَبَّهَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم المرْأَةَ في دُخُولَهَا تحْتَ حُكْم الزَّوْجِ بالأسِيرِ «والضرْبُ المُبرِّحُ » : هُوَ الشَّاقُّ الشديدُ ، وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « فَلا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً » أَيْ : لا تَطلُبوا طرِيقاً تحْتجُّونَ بِهِ عَلَيْهِنَّ وَتُؤذونهنَّ بِهِ، واللَّه أعلم .

278. Amr İbni Ahvas el-Cüşemî *radıyallahu anh*, Vedâ haccı'nda Peygamber *aleyhisselâm*'ı dinlediğini, Allah'a hamd ü senâ edip halka öğüt verdikten sonra Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu söylemektedir:

"Ashâbım! Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Vasiyyetimi tutunuz. Zira onlar sizin idarenize ve himâyenize verilmişlerdir.

Kesin olarak bildiğiniz bir ahlâksızlık yapmadıkları takdirde, onlar üzerinde zorbalık kurmaya hakkınız yoktur. Eğer ahlâk dışı bir hareket yaparlarsa, onları yataklarında yalnız bırakın. Bir yerlerini incitmeyecek şekilde dövün. Şayet size itaat ederlerse, artık onlara zarar verecek bir şey yapmayın.

Şunu bilin ki, sizin kadınlar üzerinde haklarınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır.

Sizin onlar üzerindeki haklarınız, yatağınızı yabancılardan korumaları, istemediğiniz kimseleri evinize almamalarıdır.

Onların sizin üzerinizdeki hakları ise, giyim kuşam ve yeme içme konularında kendilerine iyi imkânlar sağlamanızdır." Tirmizî, Radâ` 11. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 3

Amr İbni Ahvas el-Cüşemî

Amr'ın Vedâ haccında bulunduğu ve Hz. Ömer devrinde Yermük savaşına katıldığı bilinmektedir. Kendisinden oğlu Süleyman vasıtasıyla birkaç hadis rivayet edilmiştir. Bu hadisler Kütüb-i Sitte'nin dört meşhur Sünen'inde bulunmaktadır. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Erkekler kadınlara göre daha güçlüdür. Bu sebeple Allah Teâlâ kadınları onların şefkat ve himâyesine emanet etmiş ve ailede erkeklerin hem yönetici hem de koruyucu olduğunu belirtmiştir (Nisâ sûresi (4), 34).

Erkek ailenin reisi olmakla beraber, kadın erkeğine itaat etmezse ve yuvada huzursuzluk çıkarırsa durum ne olacaktır? Âyet-i kerîme bu probleme şöyle bir çözüm getirmektedir:

"İyi kadınlar itaatli olanlardır.

"Allah onların haklarını nasıl koruduysa, onlar da erkeklerinin haklarını öylece korurlar.

"Baş kaldırmalarından korktuğunuz kadınlara önce öğüt verin. Vazgeçmezlerse, kendilerini yataklarında yalnız bırakın. Yine yola gelmezlerse dövün. Eğer size itaat ederlerse, onların aleyhine başka bir yol aramayın" (Nisâ sûresi (4), 34).

Görüldüğü üzere hadisimiz, bu âyet-i kerîmenin şerhi durumundadır. Problemli kadınların ıslâh edilmesi için Allah Teâlâ, hafiften ağıra doğru giden üç kademeli bir yol tavsiye etmiştir.

Bu ilâhî terbiye şeklinin doğru olmadığını iddia edenler çıkabilir. Şayet onlar Allah'ın insanı yarattığını kabul edecek kadar mantıklı iseler, kendileriyle anlaşma imkânı vardır.

Şu bir gerçektir ki, bir makinanın özelliklerini en iyi onu icad eden bilir. İnsanı yoktan yaratan Allah olduğuna göre, insanın özelliklerini de en iyi Allah bilir. Kendi yarattığı eserde meydana gelecek aksamaları ve bunları giderme yollarını en iyi onun bilmesi son derece tabii değil midir?

Hadisimizde temas edilen bir konu da, kadının erkeğin iffeti ve onun namusunun bekçisi olduğudur. İşte bu sebeple kadın ırz ve namusunun üzerine titreyecek, iffetine toz kondurmayacaktır. Eve girmesine kocasının izin vermediği kimseleri kapıdan içeri sokmayacaktır. Hatta görüşmesini kocasının uygun görmediği kadınlarla bile konuşmayacaktır.

Buna karşılık erkek de karısının aleyhinde bir kötülük düşünmeyecek, onu toplum içindeki seviyesine uygun bir şekilde yedirip içirecektir.

Bu kadar önemli bir başka nokta da, erkeğin karısının iç âlemine, ruh ve gönül dünyasına karşı saygılı olması gereğidir. Bir sonraki hadiste bu konu üzerinde özellikle durulacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınlar erkeklerin idaresi ve himayesi altındadır.

2. Kadınlarla iyi geçinmeli, onlara karşı zorbalık ve haksızlık yapılmamalıdır.

3. Problemli kadınlar, anlayacakları dille eğitilmelidir. Meselâ aynı yatakta yatmama tehdidi onlar üzerinde etkili olacaksa, bununla yetinmelidir.

4. Döverim diye korkutma onlar üzerinde etkili olacaksa, bu yola başvurulabilir. Bu da fayda vermiyorsa, gerektiğinde bir yerlerini incitmeden hafif bir şekilde dövme yolu da tutulabilir.

5. Kadın aile yuvasının mahremiyetini korumalı, kocasının uygun görmediği kimseleri evine almamalıdır.

6. Toplumdaki seviyesine uygun şekilde karısını yedirip giydirmek erkeğin görevidir.

279- وعن مُعَاوِيَةَ بنِ حَيْدةَ رضي اللّه عنه قال : قلتُ : يا رسول اللَّه ما حَقُّ زَوْجَةِ أَحَدنَا عَلَيْهِ ؟ قال : « أَن تُطْعمَها إِذَا طَعِمْتَ ، وتَكْسُوهَا إِذَا اكْتَسيْتَ ولا تَضْربِ الْوَجهَ، وَلا تُقَبِّحْ ، ولا تَهْجُرْ إِلاَّ في الْبَيْتِ » حديثٌ حسنٌ رواه أَبو داود وقال : معنى « لا تُقَبِّحْ» أَى : لا تقُلْ قَبَّحَكِ اللَّه .

279. Muâviye İbni Hayde *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! Kadınlarımızın bizim üzerimizdeki hakkı nedir? diye sordum. Şöyle buyurdu:

-"Yediğiniz ölçüde yedirmek, giydiğiniz seviyede giydirmek, yüzlerine vurmamak, yaptıkları işin ve kendilerinin çirkin olduğunu söylememek, onları yataklarında yalnız bırakmak gerekirse, bu işi sadece evde yapmaktır." Ebû Dâvûd, Radâ` 41. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 3

Muâviye İbni Hayde

Muâviye Basralıydı. Hz. Peygamber'e kabilesini temsilen gelmişti. Horasan'ın fethi için yapılan sefere katıldı ve orada vefat etti. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İslâmiyet'in kadını ezdiğini ve ona değer vermediğini ileri sürenlere bu hadisi göstermelidir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz kadının en vazgeçilmez ihtiyaçları olan yeme ve giyinme problemlerine öncelikle çözüm getirmektedir. Zira Peygamber Efendimiz'in yaşadığı devirde kadın pek önemsenmezdi. Dolayısıyla bu iki hayâtî ihtiyacı da gerektiği şekilde temin edilmezdi. Peygamberler sultanı bu ifadesiyle yeme içme, giyinip kuşanma gibi zaruri ihtiyaçlar bakımından erkekle kadın arasında fark bulunmadığını belirtmekte, herkesin karısını, kızını toplumdaki yerine göre yedirip içirme ve giydirme zorunda olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadının maddî ihtiyaçlarına çözüm getirdikten sonra onun rûhî cephesini ele almaktadır. Erkekleri, kadının hassas ruh dünyasına saygılı olmaya çağırmakta ve kadın psikolojisinin erkekten farklı ve daha hassas olduğuna dikkatleri çekmektedir. Kadın gönlünü hesaba katmayan, onu incitip kıran ve mânevî dünyasını alt üst eden kaba davranışlardan sakındırmaktadır.

Kadını mânen yıpratan ve onu derinden yaralayan en acı söz, yüzüne karşı çirkin olduğunu söylemektir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz böyle ağır ve kaba sözlerle, onun kadınlık gururunun rencide edilmesine izin vermemektedir. Evlenmeden önce her iki tarafın birbirini beğenme veya beğenmeme hakkı vardır. Ama evlendikten sonra bu konuyu tekrar gündeme getirmenin bir mânası yoktur.

Bir de kadının elinde olmayan bazı sebeplerle tabii güzelliği zaman zaman gölgelenebilir. Özel hâli ve gebeliği gibi gelip geçici durumlar buna yol açabilir. Ama bu durumlar kadının elinde olmayan, ona Allah tarafından verilen özelliklerdir.

Meselenin şu yönü de unutulmamalıdır: İnsanlara kendini şekillendirme özelliği verilmemiştir. Herkesin yüzünü dilediği gibi yaratan Allah Teâlâ'dır. Allah'ın yaptığı bir işi, bir tasarrufu beğenmemeye kalkmak büyük küstahlıktır.

Yüze vurmaya gelince, bu yasak sadece kadınlar için değil, çocuklar ve köleler için bile geçerlidir. Hatta Peygamber Efendimiz hayvanların yüzlerini dağlamayı şiddetle yasaklamıştır. Zira yüz insan şahsiyetinin simgesidir. Yüze vurmak, insana saygı göstermemek demektir. Kaldı ki, kadın için yüz ayrı bir önem taşır. Zira güzelliğini canlı tutmak üzere kadının en fazla ihtimam gösterdiği organı yüzüdür.

Hadîs-i şerîfin işaret ettiği bir diğer husus da, karısına darılıp **ayrı yatmak** zorunda kalan bir erkeğin, bu cezayı evin dört duvarı arasında uygulamasıdır. Çünkü bu sırrın ifşa edilmesi kadının izzet-i nefsini son derece zedeler. Öte yandan yuvanın yıkılmasını isteyen bazı fesatçılara, dedi koducu kimselere fırsat verilmiş olur. “Kol kırılır yen içinde” diyenler ne güzel söylemiştir. Evliliği sona erdirmeyi gerektiren bir durum

olmadıkça, dostları üzen, düşmanları sevindiren bir davranışta bulunmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Evin reisi olan erkek, yeme içme, giyip kuşanma konularında karısını kendisinden farklı tutmayacaktır.

2. Yüz insanın en değerli organı olduğu için erkek karısının yüzüne vurmayacaktır.

3. Çirkin olduğunu söylemek kadını çok üzen bir suçlamadır. Erkek böyle bir kaba davranışla karısının gönlünü kırmayacaktır.

4. Karısından ayrı yatarak onu cezalandırmaya kalkan bir erkek, bu işi kendi evinde yapacak ve böylece sırlarını kimseye duyurmayacaktır.

280- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَكْمَلُ المُؤْمنين إِيمَاناً أَحْسنُهُمْ خُلُقاً ، وَخِيارُكُمْ خيارُكم لِنِسَائِهِم » رواه التِّرمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

280. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Mü'minlerin îmân bakımından en mükemmeli, huyu en iyi olanıdır. Hayırlınız, kadınlarına karşı hayırlı olanlardır."

Tirmizî, Radâ` 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet, 15; İbni Mâce, Nikâh 50

Açıklamalar

Herşeyin en iyisi, bir ölçüye vurularak anlaşılır. Altının, gümüşün hası da böyle bilinir. İyi mü'min olmanın ölçüsü, iyi huylu olmaktır. Huyu güzel olmayanın imânı noksan olur. İnsanlara iyi davranan, herkese iyilik düşünen, hatır gönül yıkmamak için gayret sarfedenler iyi huylu insanlardır. Peygamberler, veliler ve iyi müslümanlar kabalıkları hoşgörmeye ve insanlara katlanmaya çalışırlar. Uğradıkları sıkıntıları büyütmezler. Câhillerin kaba davranışları onların şefkat ve merhamet duygularını zedelemez. İşte bu sebeple en olgun imân, öyle kimselerde bulunur.

Hasan-ı Basrî hazretleri güzel ahlâkı bir cümleyle şöyle anlatır.

“Güzel ahlâkın esası, iyiliği yaygınlaştırmak, kimseyi rahatsız etmemek ve güler yüzlü olmaktır.”

Mükemmel imânın ölçüsü iyi huy olduğu gibi, hayırlı olmanın ölçüsü de kadınlara iyi davranmaktır. Bunu bir başka hadîs-i şerîfinde Efendimiz şöyle belirtir:

“Hayırlınız, aile fertlerine hayırlı olandır. Ailesine en hayırlı olanınız benim” (İbni Mâce, Nikâh 50).

Demekki hayırlı insan, ailesine iyi davranan, onlara karşı eli açık olan, hoşgörüsü ve güler yüzüyle onları memnun eden kimsedir. Böyle olmayanlar ise hayırsız kimselerdir.

Öyleleri vardır ki, dışarıda herkese karşı hoşgörülü, nâzik ve yumuşaktır. Fakat eve gelince sanki maskeleri düşer, dünyanın en kaba, en asık suratlı ve en müsâmahasız insanı olup çıkarlar. İşte bu hâl hayırsızlığın tipik örneğidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz’in evindeki hâlini dikkate alan İmâm Mâlik çok güzel bir prensip ortaya koymuştur. Der ki:

“Bir kimse kendisini aile fertlerine, dünyanın en sevimli insanı olarak kabul ettirmelidir.”

Peygamber Efendimiz’in hanımlarına karşı davranışlarını göz önünde bulundurarak, hayırlı bir insanın evinde nasıl davranması gerektiğini şöyle özetleyebiliriz:

1. Bir koca, hanımına duyduğu sevgiyi zaman zaman dile getirmeli, ona yapmayı düşündüğü iyiliklerden sözetmelidir.

2. Eski yeni birtakım meseleleri sohbet konusu yapmalı; gördüğü, duyduğu, okuduğu faydalı bilgileri hanımına anlatmalıdır.

3. Zaman zaman şakalar yapmalı, mizâhî konulara yer vermeli, evin içinde samimi bir hava meydana getirmelidir.

Peygamber Efendimiz hayatının muhtelif dönemlerinde Hz. Âişe ile koşular yapmıştır. Bu yarışlarda ilk zamanlar Efendimiz’i geçen Âişe annemiz, daha sonraları kilo aldığı için Efendimiz onu geçmiş ve “Bu, o yarışın rövanşıdır” diye şaka yapmıştır (Ebû Dâvûd, Cihâd 61).

Bu hadisi 629 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan evinde güler yüzlü olmalı; karısına iyi davranmalı ve onu anlayışla karşılamalıdır.

2. Hz. Peygamber hanımlarına iyi davranır, nazlarını çeker, onları kırmazdı.

281- وعن إِياس بنِ عبدِ اللَّه بنِ أبي ذُباب رضي اللَّه عنه قال : قَال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « لاَ تَضْربُوا إِمَاءَ اللَّهِ » فَجاءَ عُمَرُ رضي اللَّه عنه إِلى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فَقَالَ : ذَئِرْنَ النِّساءُ عَلَى أَزْواجهنَّ ، فَرَخَّصَ في ضَرْبِهنَّ فَأَطاف بِآلِ رسولِ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نِساءٌ كَثِيرٌ يَشْكونَ أَزْواجهُنَّ ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَقَدْ أَطَافَ بآلِ بَيْتِ مُحمَّدٍ نِساءٌ كَثيرِ يشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ لَيْسَ أُولِئك بخيارِكُمْ » رواه أَبو داود بإِسنادٍ صحيح .

281. İyâs İbni Abdullah İbni Ebû Zübâb *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- "Kadınları dövmeyiniz" buyurmuştu.

Hz. Ömer Peygamber aleyhisselâm'ın huzuruna çıkarak:

- Kadınlar kocalarını dinlemez oldular, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kadınların dövülmesine izin verdi.

Bu defa birçok kadın Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hanımlarına gelerek kocalarını şikâyete başladılar.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

-"Birçok kadın Muhammed ailesine gelerek kocalarını şikâyet ediyorlar. Kadınlarını döven o kimseler, sizin hayırlınız değildir." Ebû Dâvûd, Nikâh 42. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 51

İyâs İbni Abdullah İbni Ebû Zübâb

Bu zâtın Devs kabilesinden olduğu belirtilmektedir. Mekke'de yaşamıştır. Fakat sahâbeden mi, yoksa tâbiîn neslinden mi olduğu tartışmalıdır. Sadece bu hadisi rivayet etmesi sebebiyle kendisinden bahsedilmektedir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

"Kadınları dövmeyiniz" diye tercüme ettiğimiz hadîs-i şerîfin asıl metni: **"Allah'ın câriyelerini dövmeyiniz"** şeklindedir. Bilindiği gibi erkek kölelere abd, kadın kölelere câriye denir. Bu ifadesiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz, herkes Allah'ın kuludur; erkekler onun kölesi, kadınlar da câriyesidir, demek istemiştir.

Köleler himâye edilmesi gereken kimselerdir. Onlar birer Allah emânetidir. Dövülemedikleri gibi, kendilerine hakaret de edilemez.

Allah'ın câriyesi sayılan kadınlar da birer ilâhî emânettir. Onlara bu gözle bakılmalı ve birer ilâhî emânet gibi korunmalıdır. Görüldüğü üzere câriye sözü kadınları küçümsemek için değil, tam aksine onları himâye etmek için özellikle kullanılmıştır.

Peygamber Efendimiz kadınları dövmeyi yasaklayınca, erkekler onlara karşı daha anlayışlı oldular. Fakat bazı kadınlar arkalarında Peygamber desteğini görünce şımardılar. Kocalarına karşı cür'etkâr davranmaya başladılar.

Hz. Ömer bu hâli Resûl-i Ekrem'e arzetti. Resûlullah Efendimiz de âyet-i kerîmedeki dövme iznine bakarak kadınların dövülmesine izin verdi.

Bu defa da erkekler aşırı davrandılar ve kadınları hırpaladılar. Kadınlar tekrar Peygamber aleyhisselâm'a sığınmak zorunda kaldılar ve kocalarını bir daha şikâyet ettiler. İşte o zaman merhametli Efendimiz, mecbur kalındığında kadınlar dövülebilir; fakat onlara sabredip katlanmak daha iyi bir davranıştır, buyurdu.

Bu olay da bize gösteriyor ki, insanoğlu aşırılıktan kurtulamıyor. Kadınlar da, erkekler de orta yolu kolay kolay bulamıyorlar. Peygamber desteğini yanlarında hisseden bazı hanım sahâbîlerin erkeklere kafa tutmaya başlaması, buna karşılık kadınları dövme izni alınca, bazı sahâbîlerin fırsatı ganimet bilip ölçüyü kaçırması ne kadar ibretlidir!..

Peygamber Efendimiz’in yukarıdaki buyruklarından anlaşılan şudur:

Karı kocanın iyi geçinmesi esastır.

Eşlerin birbirine karşı görevini yapması şarttır.

Kadının bir kusuru görüldüğünde onu dövmek yiğitlik ve erkeklik değildir.

Erkeklere verilen kadını hırpalama izni, hassas bir reçetedir. Bu sebeple gerektiğinde yeterli dozda alınacaktır.

Mizacının sertliğini bildiğimiz ve Resûl-i Ekrem Efendimiz’den kadınları dövme iznini bizzat aldığını gördüğümüz Hz. Ömer’in bu konuda nasıl davrandığını büyük âlim Zehebî şöyle anlatır:

Hz. Ömer’in hilâfeti zamanında bir adam, davranışlarını beğenmediği karısını şikâyet etmek üzere halifenin evine gelir. Kapının önüne oturur ve Hz. Ömer’in çıkmasını bekler. Derken içeriden bir gürültü kopar. Hz. Ömer’in hanımı koca halifeye bağırıp çağırmakta ve fakat Hz. Ömer ağzını açıp da karısına tek kelime söylememektedir. Bu hâli gören kapıdaki zavallı boynunu bükerek: “Bütün şiddetine ve sertliğine rağmen, üstelik mü’minlerin emiri iken Ömer’in hâli böyle olursa, benim derdime nasıl çâre bulabilir” diye düşünür ve kalkıp giderken Hz. Ömer dışarı çıkar. Adamın arkasından:

- Hayrola, derdin neydi? diye seslenir. Adam da der ki:

- Ey mü’minlerin emiri! Karımın kötü huylarını ve bana olan saygısızlığını şikâyet etmek üzere gelmiştim. Senin karının da sana karşı olmadık sözler söylediğini duyunca vazgeçip geri döndüm ve kendi kendime: Mü’minlerin emiri karısıyla böyle olunca, benim derdime nasıl devâ bulacak? dedim.

O zaman Hz. Ömer adama şunları söyledi:

- Kardeşim, karımın benim üzerimdeki hakları sebebiyle ona katlanmaya çalışıyorum. Zira o benim hem aşçım, hem fırıncım, hem çamaşırcım, hem de çocuklarımın süt annesidir. Halbuki o bütün bunları yapmak zorunda değildir. Üstelik gönlümün harama meyletmesine engel olan da odur. Bu sebeple onun yaptıklarına katlanıyorum. Bu sözleri duyan adam:

- Ey mü’minlerin emiri! Benim karım da aynen öyle, dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer adamı:

- Haydi kardeşim, karına katlanmaya bak! Hayat dediğin göz açıp kapayana kadar geçiyor! diye teselli etti (Zehebî, *el-Kebâir*, s. 179).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınlar erkeklere Allah’ın emanetidir.

2. Huysuzluk yaptıklarında, eğitmek maksadıyla dövülebilirler. Fakat onları gereksiz yere dövmek yanlıştır, günahtır.

3. Kadınları dövenler, dar gönüllü, sabırsız ve hayırsız kimselerdir.

282- وعن عبدِ اللَّه بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الدُّنْيَا مَتَاعٌ ، وَخَيْرُ مَتاعهَا المَرْأَةُ الصَّالحةُ » رواه مسلم .

282. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ’*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Dünya geçici bir faydadan ibarettir. Onun fayda sağlayan en hayırlı varlığı dindar kadındır.” Müslim, Radâ` 64. Ayrıca bk. Nesâî, Nikâh 15; İbni Mâce, Nikâh 5

Açıklamalar

En çok tekrar ettiğimiz sözlerden biri “yalan dünya” deyimidir. Yalan olduğunu bildiğimiz dünya ve onun geçici menfaatleri, çoğu zaman bizi oyuna getirir veya biz onun oyununa gelmek isteriz.

Hadisimizde geçen *“dünya bir metâdır”* sözü, bir âyet-i kerîmeden alınmadır. Âyette şöyle buyurulmaktadır:

“Şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir. Ama âhiret, gerçekten kalınacak yurttur” [Mü’min sûresi (40), 39].

Metâ`, satılık kumaş, kullanılacak âlet ve edevât mânalarına geldiği gibi, dilimizde matah diye de ifâde edilen mal ve eşya mânasına da gelir. Dünya metâının çok değersiz, aldatıcı ve oyalayıcı olduğu birçok âyet-i kerîmede

ortaya konmuştur. Peygamber Efendimiz de muhtelif hadîs-i şerîflerinde bu gerçeği pek çarpıcı misâllerle anlatmıştır. Bu misâllerden biri şudur:

Kâinâtın Güneşi Efendimiz birgün çarşıya çıkmıştı. Onu görenler etrafını aldılar. Yolda giderken küçük kulaklı bir oğlak ölüsüne rastladılar. Efendimiz oğlak ölüsünü kulağından tutarak yanındakilere:

- *Bunu bir dirhem karşılığında kim almak ister?* diye sordu.

Sahâbîler:

- Daha az paraya bile almayız. O ne işe yarar ki? dediler.

Efendimiz sormaya devam etti:

- *Pekâlâ bedava verilse alır mısınız?*

- Hayır, dediler. Aslında bu diri de olsa, kulakları küçük olduğundan kusurlu sayılır. Onun ölüsünü ne yapalım? Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:

- *"Bu oğlak size göre nasıl değersiz ise, vallahi dünya da Allah katında bundan daha değersizdir"* (Müslim, Zühd 2).

Hiçbir şekilde gönül bağlamaya değmeyen bu dünyanın en değerli varlığı, Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından **dindar kadın** olarak belirtilmiştir. Zira erkeğini bu değersiz dünya hayatına kapılıp mahvolmaktan koruyan dindar kadındır. Böyle asil bir varlık, kocasını hem şehvet girdabında boğulmaktan kurtarır; hem de onu daha fazla dünyalık kazanmaya zorlamayarak gayr-i meşrû kazanç yollarına dalmaktan korur. Böyle olmadığı takdirde, dünya hayatı geçici de olsa, bir faydalanma yerinden çok bir azâb yeri, bir çilehâne olur. Bu hâli Resûl-i Ekrem Efendimiz bir başka hadisinde ne güzel anlatır:

"İnsanı mutlu eden üç şey vardır: Dindar kadın, iyi bir ev, iyi bir binek.

"İnsanı mutsuz eden üç şey ise kötü bir kadın, kötü bir ev, kötü bir binek" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I, 168).

Tevbe sûresinin 34 ve 35. âyetleri nâzil olunca, ashâb-ı kirâm büyük bir telâşa kapıldı. Bu âyetlerde zekât ve sadaka vermeden dünyalık

biriktirenlerin dayanılmaz işkencelere uğratılacağı anlatılıyordu. Peygamber Efendimiz onların endişe ve korkularını şu sözleriyle giderdi:

“Siz Allah’a şükr eden bir kalbe, O’nu anıp zikreden bir dile ve mü’mine bir kadına sahip olmaya bakın. Böylesi bir kadın, âhireti kazanmanıza da yardımcı olur” (İbni Mâce, Nikâh 5).

Hz. Ali radıyallahu anh, **“Rabbenâ âtinâ fi’d-dünyâ hasene ve fi’l-âhireti hasene:** Rabbimiz bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver” âyetindeki hasene’yi dindar kadın diye tefsir etmiştir.

Efendimiz bir başka hadîs-i şerîfinde, kadının genellikle *malı*, *soyu* veya *güzelliği* gibi sebeplerle eş olarak seçildiğini belirttikten sonra: *“Sen dindar olan kadınla evlen ki, mutlu olabilesin”* buyurmuştur. (Buhârî, Nikâh 15; Müslim, Radâ` 53. Ayrıca bk. 365. hadisin açıklaması). Çünkü dindar kadın, İmâm Gazzâlî’nin de dediği gibi, kocasının dinî vazifelerini hakkıyla yerine getirmesine yardım eder. Dindar olmayan kadın ise, kocasını dinin gereklerini yapmaktan alıkoyabileceği gibi, onu kötü yollara da sürükleyebilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya gelip geçici bir faydalanma yeridir. Nimetleri bitip tükenmeyen âlem âhirettir.

2. Dünyada insanın faydalanacağı en hayırlı varlık, dindar kadındır. Dindar kadın insanı hem mutlu eder hem de âhireti kazanmasına yardımcı olur.

35- باب حق الزوج على المرأة

KOCANIN KARISI ÜZERİNDEKİ HAKLARI

Âyet

قال اللَّه تعالى: {الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُواْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّهُ } .

“Allah Teâlâ’nın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması ve bunların ötekilere mallarından harcama yapması sebebiyle, erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için iyi kadınlar

itâatkârdır. Allah’ın kendilerini korumasına karşılık onlar da kocalarının haklarına saygı gösterirler ve namuslarını korurlar.” Nisâ sûresi (4), 34

Cenâb-ı Hakk’ın erkeklere verdiği maddî ve mânevî bazı özellikler, onların aile reisi olmalarını tabiî kılmıştır. Erkek bu özellikleri sebebiyle kadını himâye edip korur, destekler ve işlerini yönetir.

Aile küçük bir toplumdur. Bu küçük toplumun huzur içinde yaşayabilmesi için bir düzene ve disipline ihtiyacı vardır. Düzen ve disiplin kendiliğinden olmaz. Onu birinin sağlaması gerekir. Erkeği kadından daha güçlü yaratan Allah Teâlâ, ailede düzeni sağlama görevini de ona yüklemiştir. Buna karşılık kadına da erkekte bulunmayan duygular, mânevî özellikler ve incelikler vermiştir.

İyi insan olmanın ilk belirtisi, Allah’ın buyruğuna başeğmektir. İyi bir kadın da Allah’ın bu konudaki emirlerine başeğer. Allah’ın buyruğuna uyarak kocasına itaat eder. Ona karşı görevlerini yerine getirir. Kocası evde bulunmadığı zamanlarda onun namusunu, malını ve aile sırlarını korur.

وأما الأحاديث فمنها حديث عمرو بن الأحوص السابق (انظر الحديث رقم 276) في الباب قبله.

Hadisler

283- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذَا دعَا الرَّجُلُ امْرأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فلَمْ تَأْتِهِ فَبَات غَضْبانَ عَلَيْهَا لَعَنتهَا الملائكَةُ حَتَّى تُصْبحَ» متفقٌ عليه .

وفي رواية لهما : « إِذَا بَاتَتْ المَرْأَةُ هَاجِرَةً فِرَاشَ زَوْجهَا لَعنتْهَا المَلائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ ».

وفي روايةٍ قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا مِن رَجُلٍ يَدْعُو امْرَأَتَهُ إِلَى

فِرَاشِهِ فَتَأبَى عَلَيْهِ إلاّ كَانَ الّذي في السَّماءِ سَاخِطاَ عَلَيْهَا حَتَّى يَرْضَى عَنْهَا » .

283. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir erkek karısını yatağına çağırır da karısı gelmez ve erkek ona dargın olarak gecelerse, melekler o kadına sabaha kadar lânet ederler.” Buhârî, Bed’u’l-halk 7; Müslim, Nikâh 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 40

Buhârî ile Müslim’in bir başka rivayeti şöyledir:

“Kadın geceyi kocasının yatağını terk ederek geçirirse, melekler sabaha kadar ona lânet ederler.” Buhârî, Nikâh 85; Müslim, Nikâh 120

Bir başka rivayete göre de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Canımı elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, bir erkek karısını yatağa çağırır da kadın gelmezse, kocası ondan memnun olana kadar Kâinâtın Sahibi o kadına lânet eder.” Müslim, Nikâh 121

Açıklamalar

Yüce Rabbimiz kadını ve erkeği mutlu olmaları için yaratmış, bahtiyarlığı birbirinde bulmalarını istemiştir. Bunun için onları birbirine muhtaç kılmış ve kendilerine verdiği güzel duygularla bu ihtiyacı hissettirmiştir.

Bu birlikte oluşun âhenkli yürümesi için erkeği evin reisi yapmış, kadına da yuvanın huzuru için kocasıyla iyi geçinmeyi emretmiştir. Zaten dinimiz, birden fazla insanın bulunduğu yerde, içlerinden birinin başkan olup diğerlerinin ona uymasını prensip edinmiştir. Birliğin ve dirliğin sağlanması için bunu zaruri görmüştür. İşte bu sebeple kadın, dinî bakımdan yasak olmayan her konuda kocasının sözünden çıkmayacaktır. Kocasının sevmediği şeyleri yapmayacak, onu memnun ve mutlu etmeye çalışacaktır. Erkek de aynı şekilde karısını üzmemeye, onu kırmamaya, yapılması uygun olan isteklerini yapmaya gayret edecektir.

Peygamber Efendimiz bu hadiste kocanın cinsî duygularına değer vermenin ve bunun gereğini yapmanın önemini dile getirmiştir. *“Yatağa*

çağırma, yatağı terk etme” şeklindeki nezih ifadeleriyle Resûl-i Ekrem, cinsî beraberliği anlatmak istemiştir. Kocasının bu yöndeki isteğini yerine getirmeyen kadının, ilâhî gazabı üzerine çektiğini ve dolayısıyla ağır bir günah işlediğini belirtmiştir.

Karı koca genellikle geceleri yalnız kaldıkları için hadîs-i şerîfte “geceleme, sabahlama” ifadeleri kullanılmıştır. Kocasını geceleyin öfkelendiren kadına ilâhî lânet sabaha kadar devam ettiğine göre, onu gündüz öfkelendiren kadına ilâhî lânetin sabahtan akşama kadar devam edeceği sözün gelişinden anlaşılmaktadır.

Kocanın cinsî arzularına kadının saygılı olmasını yadırgayanlar olabilir. Kadının bir robot olmadığı, kendisini eşiyle beraber olmaya her zaman hazır hissedemeyeceği, zira onun da bir dünyası, zevki ve arzusu bulunduğu söylenebilir. Bu itiraz doğrudur. Kadın da bir insan olduğuna göre, zaman zaman onun da sıkıntıları, üzüntüleri, sinirlilik hâlleri bulunabilir. Ama bu hâller ona kocasını öfkelendirme, yuvanın huzurunu tehlikeye atma hakkını vermez. Rûhî bir gerginlik içinde bulunuyorsa, bunu kocasına söyler ve ondan anlayış bekler. O zaman ilâhî lânetten de kurtulmuş olur. Sebepsiz yere kocasını reddeden, onu darıltacak şekilde davranan kadınlar haklı görülemez.

Konuya bir de şu açıdan bakmalıdır:

İnsanın maddî ve rûhî yapısını herkesten fazla onu yaratan bilir. Belli mâzeretleri dışında kadının kocasını reddetmemesi ısrarlı bir şekilde emredildiğine göre, cinsî arzuları frenleme bakımından erkeğin daha zayıf, kadının daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır.

Burada bir başka gerçek daha hatırlanmalıdır. Âyet-i kerîmede **“kadının erkek için bir elbise, erkeğin de kadın için bir elbise olarak yaratıldığı”** belirtilmektedir [Bakara sûresi (2), 187]. Elbise insanı her türlü dış tesirden koruyan bir mahfazadır. Demekki eşler birbirini her türlü tehlikeden ve özellikle günâha götürecek kötü duyguların etkisinden korumakla yükümlüdür.

Hadis-i Şerîfi 1753 numarayla tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadın kocasının beraber olma isteğini geri çevirmeyecektir.

2. Kocasını reddeden bir kadın onu günaha itmiş olur.

3. Böyle bir kadın hem Allah’ın gazabına hem de meleklerin lânetine uğrar.

284- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أيضاً أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «لا يَحلُّ لامْرَأَةٍ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلا بِإِذْنِهِ ، وَلا تَأْذَنْ في بَيْتِهِ إِلاَّ بِإِذنِهِ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ البخاري .

284. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kadın kocası yanındayken onun izni olmadan oruç tutamaz. Kocasının izni olmadan bir kimseyi evine alamaz.”

Buhârî, Nikâh 84, 86; Müslim, Zekât 84. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 73; Tirmizî, Savm 64; İbni Mâce, Sıyâm 53

Açıklamalar

Eşlerin bahtiyarlığı çok önemlidir. Aile yuvası bunun için kurulmuştur. Eşler bir bütünün iki parçası oldukları için birbirlerine her zaman ihtiyaç duyarlar. Huzuru ancak birlikte yakalayabilirler. Gönül huzuruna kavuşmanın önemli bir yolu cinsî beraberliktir. Bir koca karısından -belli özürleri dışında- bu beraberliği her zaman isteyebilir.

İşte bu sebeple bir koca seyahat ve benzeri sebeplerle evinden ayrılmadıkça, *nâfile oruç tutmak isteyen bir kadın ondan izin almalıdır.* Kocası bir başka yere gitmişse, oruç tutmak için ondan izin almasına gerek yoktur.

Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbni Mâce’deki rivayetlerde ramazan orucu için kocadan izin alınmayacağı açıkca belirtilmiştir. Çünkü ramazan orucu farz bir oruçtur. Tutulmasını Allah emretmiştir. Allah emri söz konusu olunca, onu yapmak için kulun izni gerekli değildir. Fakat nâfile dediğimiz, sevap kazanmak niyetiyle yapılan ibadetler böyle değildir. Zira bir kadın en büyük sevabı kocasını memnun ederek kazanır. Farz ibadetler dışında onun en çok sevap kazanma yolu, kocasının gönlünü almak, onu kendinden memnun etmektir.

Bazı âlimler hadiste geçen *“Kocasının izni olmadan bir kadının oruç tutması helâl değildir”* ifadesine bakarak, kocadan izin almadan tutulan nâfile orucun haram olduğunu, bazıları ise mekrûh olduğunu söylemişlerdir.

Hadîs-i şerîfte ele alınan ikinci konu, **kocanın izni olmadan hanımın eve misafir alamayacağıdır.** Sadece erkek misafirleri değil, hanım misafirleri kabul etmesi de kocanın iznine bağlıdır. Zira bir kocanın huyunu suyunu beğenmediği, karısının yanında bulunmasından rahatsızlık duyduğu kadınlar olabilir. Hanımın onları eve alması kocayı huzursuz edebilir. Bu da dargınlığa, kırgınlığa, huzursuzluğa yol açacağı için bir hanımın böyle bir davranıştan kaçınması gerekir.

Hadisi 1754 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kocanın kadın üzerinde hakları vardır. Bu haklar, onun yapacağı nâfile ibadetlerden önce gelir.

2. Bir koca eşiyle beraber olmayı her zaman isteyebilir. Bu sebeple nâfile oruç tutmak isteyen bir kadın, kocasından izin alarak oruca başlamalıdır.

3. Bir hanım kocasının uygun görmediği hiç kimseyi eve alamaz.

285- وعن ابنِ عمرَ رضي اللّهُ عنهما عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كُلُّكُمْ راعٍ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ ، والأَمِيرُ رَاعٍ ، والرَّجُلُ راعٍ علَى أَهْلِ بَيْتِهِ ، والمرْأَةُ راعِيةٌ على بيْتِ زَوْجِها وولَدِهِ ، فَكُلُّكُمْ راعٍ ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ » متفقٌ عليه .

285. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*’dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Hepiniz çobansınız. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Âmir memurlarının çobanıdır. Erkek ailesinin çobanıdır. Kadın da evinin ve çocuğunun çobanıdır. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve hepiniz idâre ettiklerinizden sorumlusunuz.” Buhârî, Cum`a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 1, 13; Tirmizî, Cihâd 27

Açıklamalar

Dünyada sorumsuz kimse yoktur. Yaşadığı sürece herkes ya yönetici veya yönetilendir. Yönetenler idâre ettiklerinden, yönetilenler de kendilerine emanet edilen işlerden sorumludur.

Peygamber Efendimiz sorumlu olan kimseyle sorumlu olduğu şeyleri çoban - sürü benzetmesiyle anlatmıştır. Çoban saflığı ve samimiyeti temsil eder. O güttüğü koyunlara derin bir şefkat ve merhamet besler. Koyunlarını en güzel otlaklarda yaymaya çalışır. Su içme zamanı gelince onları sular. Dinlenme zamanı eğrek yerine götürüp yatırır. Kurda kuşa kaptırmaz. Onların hastalanmamasına dikkat eder. Hasta olanlara da özel ihtimam gösterir.

Kendisine bir şey emanet edilen kimse de, o emanete tıpkı çoban gibi iyi duygularla sahip çıkmalı, onları koruyup gözetmelidir. İdaresine verilen kimselerin kendisine bir Allah emaneti olduğunu düşünmeli, onlara şefkat ve merhamet göstermelidir.

Bir âmir idaresindeki memurlar için iyi ve temiz duygular beslemeli, onların iyiliğini istemeli, onları mutlu edecek ve görevlerini en iyi şekilde yapacak imkânları hazırlamalıdır. Hadisin birçok rivayetinde âmir yerine "imâm" yâni devlet başkanı ifadesi geçmektedir. Buna göre bir **devlet başkanı** idaresi altındakilerin inanç ve düşüncelerinin farklı oluşuna bakmadan, onların refah ve saadetini te'min etmeye, kendilerini âdil bir yönetimle idare etmeye, haksızlığa uğrayanların hakkını korumaya, onları mutlu edecek her imkânı sağlamaya çalışmalıdır.

Aile reisi aile fertlerini mutlu etmeyi hedef almalıdır. İnsanın mutlu olması her şeyden önce iyi bir din kültürü almasıyla mümkündür. Bu sebeple aile reisi idaresi altındakilere öğrenilmesi farz olan bilgileri öğretmeli ve böylece onları -âyet-i kerîmede belirtildiği üzere- yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden korumalıdır. Sonra onları en iyi şekilde yedirip giydirmeli, en iyi meskenlerde yaşatmaya gayret etmeli ve onların birbirleriyle iyi geçinmelerini sağlamalıdır.

Bir kadın kocasına karşı sorumlu olduğunu düşünerek evini imkânları ölçüsünde en güzel şekilde tanzim etmeli, kocasının haklarını korumalı, malını israf etmemeli ve ona her türlü ihânetten sakınmalıdır. Onun önemli

bir görevi de çocuklarını iyi bir insan ve iyi bir müslüman olarak yetiştirmeye çalışmak, bilgi, görgü, eğitim ve öğretimleriyle ilgilenmektir.

Hadîs-i şerîfin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre **bir hizmetkâr veya bir işçi**, yanında çalıştığı kimsenin malının çobanıdır ve o malın korunmasından sorumludur. İdâresine bırakılan şeyleri kendisine emanet bilmeli ve onları gözü gibi korumalıdır. Yapması istenen işleri de kusursuz şekilde yapmaya gayret etmelidir.

Yine bir başka rivayette belirtildiğine göre **bir evlat** babasının malının çobanıdır ve onu gözetmek zorundadır. Babamın malıdır diye istediği gibi çalıp çırpmaya, saçıp savurmaya hakkı ve yetkisi yoktur. O da yaptıklarının hesabını Allah'a verecektir.

Bu ölçüye göre herkes etrafındakilere karşı sorumludur. Arkadaş arkadaşa, esnaf müşterisine, öğretmen öğrencisine, memur iş güç sahibi olarak karşısına çıkan kimselere karşı sorumludur. Hatta insan, kendisine birer Allah emaneti olarak verilen vücudundaki organlardan sorumludur. Gücünü, kuvvetini, gençliğini ve enerjisini nerede harcadığının hesabını verecektir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, devlet başkanından hamala varıncaya kadar herkes, işinden ve yaptığı görevinden sorumludur. Hadisimiz, 302 ve 654 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herkes üstlendiği görevi yapacaktır.

2. Hadisin konumuzla ilgili yanı ise şudur: Evli bir kadın, evliliğin gereği olarak kocasına karşı bazı sorumluluklar taşır. Evin idaresi, eşyaların muhâfazası, namus ve iffetin korunması, görev ve sorumluluklarının başlıcasıdır.

3. Eşlerin birbirlerine karşı görevleri vardır. Mutlu bir hayat sürebilmek için bu görevleri kusursuz yapmaya çalışmaları gerekir.

286- وعن أبي عليٍّ طَلْق بن عليٍّ رضي اللّٰه عنه أن رسولَ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «إِذَا دعا الرَّجُلُ

زَوْجَتَهُ لِحَاجتِهِ فَلْتَأْتِهِ وإِنْ كَانَتْ عَلَى التَّنُّور» . رواه الترمذي والنسائي ، وقال الترمذي : حديث حسن صحيح .

286. Ebû Ali Talk İbni Ali *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir koca karısına ihtiyaç duyup da onu yanına çağırdığında, kadın ocak başında bile olsa, hemen kocasının yanına gelsin." Tirmizî, Radâ` 10; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, İşretü'n-nisâ bâbı.

Talk İbni Ali

Talk ve arkadaşları Yemâme'den bir heyet hâlinde Medine'ye Hz. Peygamber'in yanına gelmişlerdi. Hepsi birden İslâmiyet'i kabul edip hidâyete erdiler. Bir müddet Resûl-i Ekrem'in yanında kalıp arkasında namaz kıldılar ve ondan İslâmiyet'i öğrendiler.

Talk İbni Ali'nin bize haber verdiğine göre, memleketlerine Peygamber Efendimiz'in abdest suyunu götürmek istediler. O zaman Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir leğen ve abdest suyu geti-rilmesini istedi. Abdest aldı ve mübarek uzuvlarından akan suyu bir kaba koyarak onlara verdi ve şunları söyledi:

- "Artık memleketinize dönün. Oraya varınca kilisenizi yıkın. Yerine bu suyu serpin ve orayı mescid olarak kullanın."

Dediler ki:

- Yâ Resûlallah, hava çok sıcak, memleketimiz de pek uzak. Gidene kadar bu abdest suyu buharlaşıp azalır.

Resûlullah Efendimiz de:

***- Ona su ilave edin; daha da güzel olur**, buyurdu.*

Memleketlerine dönünce kiliselerini yıktılar. Resûlullah'ın abdest suyunu kilisenin arsasına serperek oraya mescid yaptılar. Namazlarını orada kıldılar. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Allah Teâlâ insanı imtihan etmek için ona çeşitli duygular vermiştir. Bunların en tehlikelisi şehvet duygusudur. Bu duygunun tehlikesini en tabii

şekilde gidermenin yolu, evliliktir. Bu sebeple eşler, birbirlerini tehlikelerden koruyan birer elbise sayılmışlardır. İnsanın günah işlemesini çok isteyen ve bundan büyük zevk duyan şeytan, kadını ve erkeği birbirine câzip göstermek için çoğu zaman baştan çıkarma silahını kullanır. Böyle bir duyguya kapılan insanın yapacağı en tabii hareket, koşup eşine sığınmak, baştan çıkaran duyguların tesirinden onun yanında ve onun yardımıyla kurtulmaktır.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, çoğu zaman dışarıda bulunmaları sebebiyle erkeklere bunu özellikle tavsiye etmekte ve kendilerini tahrik eden bir kadın gördükleri zaman, hemen evlerine dönmelerini ve eşlerinin yardımıyla bu tahrikten kurtulmalarını öğütlemektedir (Müslim, Nikâh 9). Kendisinin de aynı maksatla Zeynep binti Cahş ve Sevde annelerimizin yanına gittiği bilinmektedir (Ebû Dâvûd, Nikâh 43).

Ocakta yemek pişirirken veya fırında ekmek yaparken bile olsa, eşinin beraber olma isteğini geri çevirmenin doğru olmayacağını belirtirken Peygamber Efendimiz'in anlatmak istediği işte budur.

Yuvasının mutlu ve huzurlu olmasını isteyen, kocasını hiç bir şekilde elinden kaçırmamayı arzu eden bir kadın, Peygamber Efendimiz'in bu uyarısına önem vermelidir.

283 ve 284 numaralı hadisler de bu konuyla ilgilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Evliliğin bir gereği olarak, kocanın karısı üzerinde önemli hakları vardır.

2. İşi ne kadar önemli olursa olsun, meşrû bir mâzereti yoksa, bir kadın kocasının beraber olma isteğini reddetmemelidir.

287- وعن أبي هريرة رضي اللَّهُ عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَوْ كُنْتُ آمِراً أحَداً أَنْ يسْجُدَ لأَحدٍ لأَمَرْتُ المرْأَة أنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا » . رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

287. *Ebû Hüreyre* radıyallahu anh’den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“İnsanın insana secde etmesini emredecek olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederdim.” Tirmizî, Radâ` 10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 40; İbni Mâce, Nikâh 4

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in bu hadîs-i şerîfi söylemesine sebep olarak şöyle bir olay anlatılır:

Muâz İbni Cebel *radıyallahu anh* Şam’dan veya Yemen’den döndüğü zaman, (Ebû Dâvûd’un rivayetine göre ise Kays İbni Sa`d Hîre’den döndüğü zaman) Resûl-i Ekrem’e secde etmek istemişti. Neden böyle davrandığını soran Hz. Peygamber’e:

- Hristiyanlar reislerine ve kumandanlarına secde ediyorlardı. Ben de sizin buna daha lâyık olduğunuzu düşünerek secde etmek istedim, dedi.

Bu hareketi doğru bulmayan Resûlullah Efendimiz, yukarıdaki hadîs-i şerîfi söyledi.

Hadîs-i şerîfin sebeb-i vürûdu dediğimiz, söylenme sebebi hakkında şöyle bir rivayet daha vardır: Resûl-i Ekrem Efendimiz bir grup sahâbînin arasında otururken bir deve gelerek Efendimiz’e secde etmişti. Bunu gören sahâbîler:

- Yâ Resûlallah! Sana hayvanlar, ağaçlar bile secde ediyor. Sana asıl bizim secde etmemiz gerekir, dediklerinde Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

- *“Rabbinize ibadet edin. Müslüman kardeşlerinize iyilik yapın. Bir kimsenin diğer kimseye secde etmesini emretmek isteseydim, kadının kocasına secde etmesini emrederdim. Şayet bir kadına kocası, kendisini şu dağdan o dağa, o dağdan bu dağa taşımasını emretse, kadının bu emri yerine getirmesi gerekir”* (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, VI, 76).

İki yol arkadaşından birinin ötekine başkan olması prensibi, dinimizde iyi geçinmeye, huzurlu ve uyumlu yaşamaya ne çok önem verildiğini

gösterir. Aile de böyledir. Orada da karı koca, uzun bir yolculuğa çıkmış iki arkadaş gibidir. Birinin başkan olması, yuvanın huzuru için şarttır. Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfte erkeğin karısı üzerinde önemli haklarının bulunduğunu, kadının ona karşı saygıda kusur etmemesi gerektiğini, dine ters düşmeyen isteklerini yapması icab ettiğini belirtmiştir.

İnsanın insana secde etmesinin çok yanlış ve mantıksız bir davranış olduğunu iyice belirtmek isteyen Resûl-i Ekrem Efendimiz, kendisine secde etmek isteyen sahâbîsine:

- “*Eğer benim kabrime gelseydin, oraya da secde eder miydin?*” diye sordu.

Sahâbî:

- Hayır, secde etmezdim, diye cevap verdi.

O zaman Kâinâtın Güneşi Efendimiz:

- *“Öyleyse bir daha böyle şeyler yapmayın”*, buyurdu (Ebû Dâvûd, Nikâh 40).

Peygamber Efendimiz’in bu ifadesini muhaddis Tîbî çok güzel açıklamıştır. Ona göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in bu sözünün mânası şudur:

Bana tapacağınıza, hiçbir zaman ölmeyecek, saltanatı yok olmayacak Cenâb-ı Hakk’a secde edin. Zira şimdi benden çekinip saygı duyduğunuz için secde edecek, yarın yok olduğum zaman ise bundan vazgeçeceksiniz. Böyle mânasızlık olur mu? demek istemiştir (Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma`bûd*, VI, 178).

Bütün bu açıklamalar bize gösteriyor ki, bir kadının kocasına secde etmesi söz konusu değildir. Bununla beraber kadınların en çok itaat etmesi gereken kimseler de kocalarıdır. Zira ailenin geçimini üstlenen koca, karısını ve çocuklarını mutlu etmek için onun bunun kahrını çekmekte, nice kendini bilmez kimsenin ağız kokusuna katlanmakta, ailesini geçindirecek imkânı alın teri ve göz nûruyla kazanmaktadır. Böylesi fedâkâr kimseler her türlü sevgi ve saygıya lâyıktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir hanım kocasına son derece saygılı olmalı, ona olan görevlerini kusursuz yapmaya çalışmalıdır.

2. İnsan Allah'dan başka kimseye secde edemez. Şayet böyle bir şey uygun olsaydı, kadınların kocalarına secde etmesi istenebilirdi.

3. İslâmiyet insana tapmayı yasaklamıştır.

288- وعن أُمِّ سلمةَ رضي اللَّهُ عنها قالت : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيُّما امرأَةٍ ماتَتْ وزوْجُهَا عنها راضٍ دخَلَتِ الجَنَّةَ » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

288. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kocasını memnun ederek ölen kadın cennetliktir." Tirmizî, Radâ` 10. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 4

Açıklamalar

Şu ölümlü dünyada aile yuvasında huzuru yakalamak, erkeğin karısını, kadının da kocasını mutlu etmeye çalışmasıyla mümkündür.

Bu hadîs-i şerîfte, konuya sadece kadın açısından bakılmakta ve kocasını kendinden hoşnut ederek ölen bir kadının cennete gireceği belirtilmektedir. Cennet herkesin elde etmeyi düşlediği sonsuz mutluluk yuvasıdır. Bir kadın için bunun yolu, hayat arkadaşıyla güzel ve tatlı bir hayat sürmeyi hedef almak, böylece hem onu hem de kendini mutlu etmektir.

Bu nasıl mümkün olur?

Her erkek tabiatı, anlayışı, din ve dünya görüşü doğrultusunda karısından güzel davranışlar bekler. Becerikli bir hanım, kocasının huylarını, alışkanlıklarını ve kendinden beklediği davranışları kısa zamanda öğrenir. Atalarımızın dediği gibi **"Aşını, eşini, işini bilir."** Mefelâ evinin ve kendisinin temiz ve düzenli olmasına çalışır. Kocasını eve gelirken güler yüzle karşılar. İşe giderken onu güzel davranışlarla uğurlar. Yemeğini

zamanında hazırlar; sofrada veya evinde kocasının sevip hoşlandığı şeyleri bulundurmaya gayret eder.

Kocasının alıp eve getirdiklerini beğenmese bile, ilk anda hoşnutsuzluğunu göstermez. Ne kadar ince düşünceli olduğunu söyleyerek önce onu rahatlatır. Daha sonra uygun bir zamanı kollayarak o konudaki asıl görüşünü belirtir.

Kocanın hoşnutluğunu kazanmak, bir kadın için çok önemli bir iştir. Bunu şu olayda bütün açıklığı ile görmek mümkündür:

Ashâb-ı kirâmdan Esmâ binti Yezîd adında bir hanım vardı. Çok güzel konuşurdu. Birgün hanım sahâbîler Esmâ'yı aralarında temsilci seçerek Peygamber Efendimiz'e gönderdiler. Merak ettikleri bir konuyu ondan öğrenmesini istediler.

Esmâ Resûl-i Ekrem'in huzuruna giderek şunları söyledi:

- Anam, babam sana fedâ olsun, ey Allah'ın Resûlü! Ben kadınlar tarafından gönderilen bir elçiyim. Allah Teâlâ seni bütün erkeklere ve kadınlara peygamber göndermiştir. Biz sana ve senin Rabbine imân ettik. Fakat biz, kadınlar olarak, sizin evlerinizde kapanıp kalıyoruz. Sizin cinsî isteklerinizi tatmin ediyoruz. Siz erkekler ise cuma namazı kılmak, câmilere ve cemâatlere gitmek, hastalara gidip hatır sormak, cenazelerde bulunmak, defalarca hac edebilmek, bunlardan daha faziletli olarak da Allah yolunda savaşıp cihâd etmek gibi üstünlüklerle bizi geçmiş durumdasınız. Şurası da muhakkakki erkek kısmı hac veya umre etmek, kâfirlerle savaşmak üzere evinden çıktığı zaman mallarınızı biz koruyor, iplik eğirip elbiselerinizi dokuyor ve çocuklarınızı besliyoruz. O hâlde **biz kadınlar, o hayırlı işlerin ecir ve sevabında sizlere ortak olamaz mıyız?**

Doğrusu Esmâ çok güzel konuşmuştu. Efendimiz onu sonuna kadar dikkatle dinledikten sonra yanında bulunan sahâbîlere dönerek:

- *"Siz, bir kadının dinî konulardaki sorularını bundan daha güzel ifade ettiğini hiç duydunuz mu?"* diye sordu. Sonra da Esmâ'ya şunları söyledi:

"Ey hanım! Şunu iyice anla ve seni gönderen hanımlara anlat ki, kadın kısmının kocasıyla iyi geçinip onun hoşnutluğunu kazanması, saydığın o değerli ibadetlerin hepsine denk olur."

Esmâ bu cevabı alınca çok sevindi ve “Lâ ilâhe illallah” diyerek oradan ayrıldı (İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 19; Mehmed Zihni, *Meşâhîrü’n-nisâ’*, I, 36).

Kadınların hatîbi diye tanınan ve katıldığı Yermük savaşında, söktüğü çadırın direğiyle dokuz Bizanslıyı öldüren Esmâ hâtunun müslüman kadınlara getirdiği bu mesaj çok önemlidir. Üzerinde iyi düşünmelidir.

Demekki bir kadın, kendine düşen görevleri yerine getirmekle, erkeklerin binbir zahmetle yaptığı birçok ibadeti bizzat yapmış gibi sevap kazanır. Zira kadının asıl vazifesi, kocasını memnun etmektir.

Aslına bakılırsa, kocasını mutlu etmek isteyen bir kadın, aynı zamanda kendisini de mutlu etmiş olur ve sonuç itibariyle iki mükâfatı birden kazanır: *Hem dünyada mutluluk hem âhirette mutluluk.*

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadının en önemli görevi kocasını memnun etmektir.
2. Kocasını mutlu eden bir kadın, doğrudan cennete girer.

289- وعن معاذِ بنِ جبلٍ رضي اللَّهُ عنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا تُؤْذِي امْرَأَةٌ زَوْجَهَا في الدُّنْيا إلاَّ قالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الحُورِ العِينِ لا تُؤْذِيه قَاتلَكِ اللَّه ، فَإِنَّمَا هُو عِنْدَكِ دخِيلٌ يُؤشِكُ أَنْ يُفارِقَكِ إِلَينا » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

289. Muâz İbni Cebel *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Dünyada bir kadın kocasını üzerse, o kimsenin hûrilerden olan hanımı o kadına şöyle seslenir:

- Allah canını alsın! Üzme onu! O senin yanında şimdilik misafirdir. Yakında senden ayrılıp bize kavuşacaktır.” Tirmizî, Radâ` 19. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 62

Açıklamalar

Hûri, kara gözlü kadın demektir. Geniş gözlü ve gözünün akı bembeyaz, karası simsiyah olan kadınları anlatmak için kullanılmaktadır. Allah Teâlâ’nın cennette mü’minlere ikram edeceği kadınlara Kur’ân-ı

Kerîm'de **"hûrin în"** adı verilmekte [Duhân sûresi (44), 52-54; Tûr sûresi (52), 20; Rahmân sûresi (55), 72], iyi mü'minlerin cennette güzel bahçelerde, pınar başlarında eğlenecekleri, çeşit çeşit ipekler giyip karşılıklı oturacakları ve **ceylan gözlü hûrilerle** evlenecekleri belirtilmektedir. Hûrilerin en belirgin özellikleri, evlenecekleri erkek dışında kendilerine hiçbir insan eli değmemiş olmasıdır. Bir diğer özellikleri de eşlerinden başkasıyla ilgilenmemeleri, onların istek ve arzuları dışında bir şey yapmamalarıdır. İşte bu sebeple kocalarını inciten kadınların kaba davranışları onları üzmekte ve bu kadınlara hadiste belirtildiği şekilde seslenmeye mecbur etmektedir.

"Yakında senden ayrılıp bize kavuşacaktır" cümlesindeki yakınlık ifadesi, dünya hayatının kısalığını ve bu hayat içinde insan ömrünün pek az bir yer işgal ettiğini belirtmek için söylenmiştir. Zira zamanla sınırlı olan herşey tükenmeye mahkûmdur. Âhiret hayatı ise sonsuz ve sınırsızdır.

Hadîs-i şerîfte kadının kocasına iyi davranması, onu sayması ve ona karşı görevlerini yapması gerektiği anlatılmaktadır. Kocasına iyi davranmayan, ona eziyet eden ve canını sıkan kadınlardan Allah Teâlâ'nın hoşnut olmayacağı dile getirilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınlar kocalarına iyi davranmalı, onları üzmemelidir.

2. Eşler birbiriyle iyi geçinmeli ve eşiyle mutlu olmaya çalışmalıdır.

3. Cennet ve cennet nimetleri yaratılmış olup sahiplerini beklemektedir. Eşleri tarafından rahatsız edilen kimseler bunu düşünerek teselli bulmalıdır.

290- وعن أُسامَةَ بنِ زيد رضي اللَّه عنهما عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ قال : « ما تركْتُ بعْدِي فِتْنَةً هِي أَضَرُّ عَلَى الرِّجالِ : مِنَ النِّسَاءِ » متفقٌ عليه .

290. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne sebebi bırakmadım."

Buhârî, Nikâh 17; Müslim, Zikir 97, 98. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 31; İbni Mâce, Fiten 31

Açıklamalar

İlk bakışta hadîs-i şerîfin bütün kadınları fitne ve fesada yol açan uğursuz yaratıklar kabul ettiği sanılabilir. Hayır, Efendimiz böyle bir şey söylememiştir. Bu hadiste bazı problemli kadınlara işaret edilmekte, huysuzlukları sebebiyle onların erkekleri zor durumda bırakacakları belirtilmektedir.

Şu âyet-i kerîme konumuza ışık tutmaktadır:

“Ey imân edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, hoşgörür ve bağışlarsanız, bilin ki Allah da çok bağışlayan, çok esirgeyendir” [Tegâbün sûresi (64), 14].

Malını ve canını Allah yoluna adayan bazı mü’minleri, eşleri ve çocukları, daha çok duygularına hitap etmek suretiyle bu davranıştan vazgeçirebilirler. Sen ölürsen biz ne yaparız? Savaşa gitme, diyebilirler. Paranı boş yere harcama, çoluğunu çocuğunu düşün, diyerek erkeğin hayır yapmasına engel olabilirler. Sahip olduklarından daha fazlasını istemek suretiyle kocalarını gayri meşrû kazanmaya sevkedip günaha itebilirler.

Rivayet edildiğine göre ashâb-ı kirâm devrinde bazı sahâbîlerin eşleri ve çocukları, “Eğer gidecek olursan biz sensiz ne yaparız?” bahânesiyle onların hicret etmesini geciktirmişlerdi. Bu gecikme yüzünden ne büyük mânevî kayıplara uğradıklarını anlayan o sahâbîler, hanımlarını ve çocuklarını cezalandırmaya kalkınca, onları daha hoşgörülü davranmaya ve affetmeye dâvet eden yukarıdaki âyet-i kerîme nâzil olmuştu. İşte kadınların erkekler için tehlike olacağı yönlerden biri budur.

Meselenin önemli bir yönü daha vardır: Kur’ân-ı Kerîm’de belirtildiği üzere [Âl-i İmrân (3), 14], insan bazı dünya zevk ve nimetlerine düşkün olarak yaratılmıştır. Bunlardan biri, belki de birincisi iki cinsin birbirine olan meylidir. Bu ilginin ölçülü kullanılmaması, her iki taraf için de tehlike doğurur. Hadîs-i şerîfte bu tehlikeye erkeklerin dikkati çekilmekte, kadınlar konusunda dikkatli ve uyanık olmaları istenmektedir. Bu konuda 71. hadise de bakılabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Erkekler, dikkatli olmadıkları takdirde, daha çok kadınlar sebebiyle günaha girerler.

2. Bir erkek Allah'ın ve Peygamber'in buyruğunu ihmâl edecek kadar bir kadına bağlanmamalıdır.

3. Kadın, erkekleri günaha sokan suç aracı olmaktan ve "en zararlı varlık" yaftasını almaktan şiddetle sakınmalıdır.

36- باب النفقة على العيال

AİLENİN GEÇİMİ

Âyetler

قال اللَّه تعالى: وَعلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ

1. "Annelerin yiyecek ve giyeceği, örfe göre babaya aittir." Bakara sûresi (2), 233

Bu âyette boşanmış kadınların çocuklarını emzirme durumu ele alınmaktadır. Çocuk babaya ait kabul edildiği için, onun emzirilmesini sağlamak da babanın görevidir. Baba maddî imkânları ölçüsünde, çocuğunu emziren kadının yiyeceğini ve giyeceğini temin eder. Bunun miktarını belirlemek problem olursa, hakem kabul edilen bir üçüncü şahıs da bu miktarı tayin edebilir. Bununla beraber yapılacak bu ödeme, babayı sıkıntıya sokacak kadar fazla olmayacaktır.

لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِرِزْقُهُ فَلْيُنفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّامَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

2. "Varlıklı olan kimse, varlığına göre nafaka versin. Eli dar olan kimse de verebileceği kadar nafaka versin. Allah hiç kimseye gücünün yettiğinden fazla bir şey yüklemez." Talâk sûresi (65), 7

Bu âyet-i kerime nafaka konusunda bir prensip ortaya koymaktadır. Bir kimse kime nafaka veriyorsa, gelirine göre verecektir. Zenginse, fazla verecek; orta hâlli ise orta derecede verecek; fakirse az verecektir. İslâmiyet aşırı derecede saçıp savurmayı da hoşgörmez, aşırı derecede cimri davranmayı da. Bu sebeple nafakaya esas olan ölçü, kişinin maddî gücüdür.

وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ

3. “Siz hayıra ne harcarsanız, Allah onun yerine yenisini verir.” Sebe’ sûresi (34), 39

Allah rızası için aile fertlerine veya fakirlere harcama konusunda bu âyet bir ölçü getirmektedir. Cenâb-ı Hak sevap kazanmak düşüncesiyle veren kuluna yenisini verir. Vermeyenin malından da bereketi kaldırır.

297 numaralı hadiste göreceğimiz üzere, her Allah’ın günü iki melek yeryüzüne iner. Bunlardan biri:

- Allahım! Malını verene yenisini ver! diye niyâz eder. Diğeri de:

- Allahım! cimrilik edenin malını yok et! diye bedduâ eder.

Hadisler

291- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «دِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ في سبيلِ اللَّه ، وَدِينَارٌ أَنْفَقتَهُ في رقَبَةٍ ، ودِينَارٌ تصدَّقْتَ بِهِ عَلَى مِسْكِينٍ، وَدِينَارٌ أَنْفقْتَهُ علَى أَهْلِكَ ، أَعْظمُهَا أَجْراً الَّذي أَنْفَقْتَهُ علَى أَهْلِكَ » رواه مسلم .

291. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah yolunda (cihâd edilmesi için) sarfettiğin para, köle âzâd etmek için harcadığın para, fakire sadaka verdiğin para ve bir de aile fertlerinin ihtiyaçları için harcadığın para var ya! İşte bunların içinde sana en çok sevap kazandıracak olanı, ailen için harcadığın paradır.” Müslim, Zekât 39

Açıklamalar

Aile fertlerimiz, Cenâb-ı Hakk’ın beraber yaşamamızı, birlikte mutlu olmamızı takdir ettiği insanlardır. Bunlar eşimiz, çocuklarımız, anne ve babamızdır.

Bizim en tabii gıdamız sevgi ve ilgidir. Birilerini sevmeden, birileri tarafından sevilmeden yaşamak olmayacak şeydir. Zira sevgisiz hayat,

taşınması zor bir yük gibidir. Bizi bu âleme getiren Rabbimiz aile yuvası kurmamızı emretmiş, huzuru ancak bu suretle elde edeceğimizi söylemiş, gönlümüze dünyaya yetecek kadar sevgi koymuş ve aile fertlerimizi sevmemizi istemiştir. Bizi dünyaya getiren annemiz babamız, hayatımızı birleştirdiğimiz eşimiz ve bu beraberliğin meyvası olan yavrularımız bizim sevgi ve ilgi odaklarımızdır.

Hayatın güzelliği, birilerini mutlu etmekle, mutlu görmekle farkedilir. Mutlu olmasını en çok istememiz gerekenler yakınlarımızdır. Onları sevindirmek, yüzlerini güldürmek bizim görevimizdir. Bu sebeple Allah'ın bize verdiği imkânları öncelikle onların ihtiyaçları için harcamalıyız. Onları kimseye muhtaç etmemeliyiz. Maddi gücümüz elverdiği ölçüde, başkalarına imrenmelerine bile imkân bırakmamalıyız.

Görüldüğü gibi, Sevgili Efendimiz, sevap kazanmak için para harcanacak yerleri saymış, sonra da bunların içinde insana en fazla sevap getirecek harcamanın aile fertlerine sarfedilecek para olduğunu söylemiştir. Zira diğer harcamalar sevap kazanmak için yapılan birer nâfile ibadet olduğu hâlde, ailenin ihtiyaçlarını temin etmek farzdır; şarttır; yapılması gerekli bir görevdir. Farz ibadetin sevabı da hiçbir şeyle ölçülmeyecek kadar çoktur.

Şu da unutulmamalıdır:

Aile için farz olan harcama, mutlaka yapılması gereken harcamalardır. Gerekli olmayan hususlardaki harcama ise, hadisimizde sayılan diğer harcamalar gibi, insana nâfile ibadet sevabı kazandırır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihâd edilmesini sağlamak, köle âzâd etmek ve fakirlere yardım etmek insana sevap kazandırır.

2. Ailenin ihtiyaçları için harcanan paralar ise, insana bunlardan daha çok sevap kazandırır.

292- وعن أبي عبدِ اللَّهِ وَيُقَالُ له : أبي عبدِ الرَّحمن ثَوْبانَ بْن بُجْدُدَ مَوْلَى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَفْضَلُ

دِينَارٍ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ دِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى عِيالِهِ ، وَدِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى دابَّتِهِ فِي سبيلِ اللَّه ، ودِينَارٌ يُنْفِقُهُ علَى أَصْحابه في سبِيلِ اللَّهِ » رواه مسلم .

292. Resûli Ekrem'in âzadlı kölesi Ebû Abdullah (Ebû Abdurrahman da denilir) Sevbân İbni Bücdüd'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir kimsenin harcadığı paraların en değerlisi ailesinin ihtiyaçlarına harcadığı para, Allah yolunda cihâd etmek için beslediği atına harcadığı para ve bir de beraberce Allah yolunda cihâd ettiği arkadaşlarına sarfettiği paradır." Müslim, Zekât 38. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 42; İbni Mâce, Cihâd 4

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerîfte önemli harcama yerleri sayıldıktan sonra, bunların içinde en önemlisinin aile fertleri için sarfedilen para olduğu özellikle belirtilmişti. Bu hadiste ise **ev halkının ihtiyaçları** için yapılan harcama en başta zikredilmek suretiyle önemi anlatılmıştır. Nitekim İmâm Müslim, *Sahîh*'inde bu hadisi zikrettikten sonra, hadisin senedinde yer alan tâbiîn âlimlerinden Ebû Kılâbe el-Cermî'nin (ö. 104/722) bir açıklamasını nakletmiştir. Ebû Kılâbe, yapılacak harcamaları birer birer sayan Hz. Peygamber'in, önce aile fertlerinden başlamasına dikkatimizi çekmekte ve yavrularının namuslu yetişmesi için onlara para harcayan, onları başkalarına muhtaç etmemek için uğraşan kimsenin en büyük sevabı alacağını belirtmektedir.

Bu âlimin, küçük çocuklar için para harcanmasından bahsetmesi, onların bakıma ve yardıma daha çok muhtaç olması sebebiyledir. Bir kimsenin evli barklı çocukları bulunup da yardıma muhtaç olmaları hâlinde onları desteklemesi, sözünü ettiğimiz en makbul harcamaların dışında tutulamaz.

Mâdemki herkes çobandır ve herkes kendisine emânet edilen sürüden sorumludur, o hâlde kendisine bir aile teslim edilen kimse herşeyden önce onların rahatını düşünecek, onları aç açık bırakmayacak ve her fırsatta onları nasıl mutlu edeceğini hesaplayacaktır.

Peygamber Efendimiz zamanında ve İslâm'ın ilk devirlerinde savaşa herkes kendi imkânlarıyla katıldığı için, hadisimizde Allah yolunda **cihâd etmek için beslenen attan** ve ona yapılacak harcamalardan söz edilmiştir. Varlıklı olan insanların **savaşa gidecek maddî** gücü olmayanlara yardım etmesi, savaşta bulundukları sürece onları desteklemesi de önemli hayırların başında gelmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihad etmek, cihad edenlere maddî yardımda bulunmak, değerli birer ibadettir.

2. En değerli harcama ise, aile fertlerinin ihtiyaçları için sarfedilen paradır.

293- وعن أُمِّ سلَمَةَ رضي اللَّهُ عنها قَالَتْ : قلتُ يا رسولَ اللَّهِ ، هَلْ لي أَجْرٌ في بني أبي سلَمةَ أَنْ أُنْفِقَ علَيْهِمْ ، وَلَسْتُ بِتَارِكَتِهِمْ هَكَذَا وهَكَذَا ، إِنَّما هُمْ بنِيَّ ؟ فقالَ : « نَعَمْ لَكِ أَجْرُ ما أَنْفَقْتِ علَيهِم »متفقٌ عليه .

293. Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resûlü! (Eski kocam) Ebû Seleme'nin çocuklarına para harcamak bana sevap kazandırır mı? Onları öyle muhtaç durumda bırakacak değilim ya! Onlar benim kendi çocuklarımdır, diye sordum.

Resûlullah şöyle buyurdu:

- "Evet, onlara yaptığın harcamanın sevabı senindir." Buhârî, Nefekât 14; Müslim, Zekât 47

Açıklamalar

Ümmü Seleme annemiz, Resûl-i Ekrem Efendimiz ile evlenmeden önce Ebû Seleme *radıyallahu anh* ile evliydi. Ebû Seleme Peygamber Efendimiz'in hem halasının oğlu hem de sütkardeşiydi. Onların bu evliliğinden Ömer, Muhammed, Zeynep ve Dürre adlı çocuklar dünyaya gelmişti. Ebû Seleme ile karısı Ümmü Seleme, İslâmiyet'in ilk yıllarında müslüman olmuşlar ve müşriklerin şerrinden kurtulmak için birlikte Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Hicretin dördüncü yılında Ebû Seleme vefât edince Peygamber Efendimiz Ümmü Seleme ile evlendi.

Dinimize göre çocuklar büyüyene kadar onlara bakmak ve ihtiyaçlarını temin etmek babanın görevidir. Bu sebeple Ümmü Seleme annemiz Resûlullah Efendimiz'e demek istiyor ki:

- Eski kocamdan olma bu çocuklara bakmak aslında benim görevim değildir. Ne yapayım ki, bu yavrular benim öz çocuklarımdır. Onları başkasına muhtaç durumda bırakamam. Ona buna el açmalarına râzı olamam. Bu sebeple kendilerine yardım ediyor ve geçimlerini sağlıyorum. Acaba **kendi yetimlerime yaptığım bu yardımdan dolayı sevap kazanabiliyor muyum?**

Resûlullah Efendimiz, Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'ya bu fedâkârlığından dolayı sevap kazanacağını söyleyerek şöyle buyurmuştur:

- *"Evet, onlara yaptığın harcamanın sevabı senindir."*

Güzel dinimiz, iyi niyetle yapılan her işi değerli bulmuş ve yapılan her iyiliğe on mislinden başlamak üzere sayısız sevap vermiştir. Aşağıdaki hadislerde bu durum açıkca görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne şefkati pek yüce, pek asil bir duygudur.

2. Anne mecbur olmasa bile, sırf merhametinden dolayı çocuklarına yardım etmekle sevap kazanır.

294- وعن سعد بن أبي وقَّاص رضي اللَّه عنه في حدِيثِهِ الطَّويلِ الذِي قَدَّمْناهُ في أَوَّل الْكِتَابِ في بَابِ النِّيَّةِ أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال له : « وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجهَ اللَّه إلاَّ أُجِرْتَ بها حَتَّى ما تَجْعلُ في في امرأَتِكَ » متفقٌ عليه .

294. Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği, bu kitabın baş tarafındaki ihlâs ve niyet konusunda geçen uzun hadiste Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Sa`d'e hitâben şöyle buyurmuştu:

"Allah rızasını düşünerek yaptığın harcamalara, hatta yemek yerken eşinin ağzına verdiğin lokmalara varıncaya kadar hepsinin

mükâfatını alacaksın.”

Buhârî, Îmân, 41, Cenâiz 36, Vesâyâ 2, Nefekât 1, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6; Müslim, Vasıyyet 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ferâiz 3; Tirmizî, Vesâyâ 1; Nesâî, Vesâyâ 3; İbni Mâce, Vesâyâ 5

Açıklamalar

Sözü edilen bu 7 numaralı uzun hadîs-i şerîfte Sa`d İbni Ebû Vakkâs başından geçen bir olayı anlatmıştı. Olay şu idi:

Peygamber Efendimiz’le birlikte Vedâ Haccı için Mekke’ye gelmişlerdi. Sa`d orada ağır bir hastalığa yakalanmıştı. Efendimiz kendisini ziyârete geldiğinde, Mekke’de öleceğini düşünerek ona bir mesele danışmıştı. Demişti ki, ben zengin bir adamım. Kızımdan başka da mirasçım yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtabilir miyim?

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona mirasçılarını zengin bırakmak gerektiğini, onları başkalarına muhtaç etmenin doğru olmayacağını anlatmış ve malının **üçte birini** sadaka olarak dağıtabileceğini buyurmuş ve peşinden de yukarıdaki hadîs-i şerîfi söylemişti.

Bu hadîs-i şerîf her işin başının Allah rızası olduğunu ortaya koymakta, insan ne yaparsa Allah’ı memnun etmek için yapmalı, demektedir.

Burada bize şu anlatılmaktadır:

Allah’ın hoşnutluğunu kazanmak için büyük paralar, servetler harcamak şart değildir. Çoğu kimsenin önemsemediği bir işi yaparak da Allah rızası kazanılabilir. İnsan **eşini**, **çoluğunu çocuğunu sevindirirken**, onlarla gülüp oynarken bile sevap elde edebilir. Önemli olan, “Rabbim ben eşimi mutlu etmek, çocuklarımı sevindirmek istiyorum. Sen onları bana emanet ettin. Ben de senin emanetine saygı duyuyor, onlara karşı görevimi yapıyorum”, diye düşünebilmektir. Çocuklarına bir yiyecek, giyecek alırken Allah’ı düşünmek ve onun rızasını elde etmeyi istemektir.

Aile fertlerinin geçimini temin etmek, onları kimseye muhtaç etmemeye çalışmak dinimize göre önemli bir olaydır. Allah’ın sevgisini, cennetini, cemâlini kazandıracak kadar büyük bir meseledir. Eşiyle şakalaşırken maddî haz duymak, sevap kazanmaya engel değildir. Nitekim Peygamber *aleyhisselâm* insanın eşiyle cinsî ilişkide bulunmasının bile

sadaka olduğunu ifâde buyurmuş; bunu yadırgayan sahâbîlerine *“Ya ihtiyacını haram yoldan giderse ne olacaktı!”* diyerek bu gerçeği perçinlemiştir.

Şakalaşırken eşin ağzına verilen bir lokma bile sadaka sayılırsa, ailesinin ihtiyaçlarına sarfettiği paralar kim bilir insana ne büyük sevaplar kazandırır!

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah rızası için yapılan her hayır insana sevap kazandırır.

2. Mübah işler iyi niyetle yapıldığında birer hayıra dönüşür.

3. Bir müslümanın eşini sevindirmek için yaptığı her davranış, Allah’ı memnun eder.

295- وعن أبي مَسْعُودٍ الْبَدرِيِّ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ على أَهْلِهِ نفقَةً يحتَسبُها فَهِي لَهُ صدقَةٌ » متفقٌ عليه .

295. Ebû Mes`ûd el-Bedrî *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Bir adam Allah’ın rızasını umarak ailesinin geçimini sağlarsa, harcadıkları onun için birer sadaka olur.” Buhârî, Îmân 41, Megâzî 12, Nefekât 1; Müslim, Zekât 49. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 60

Açıklamalar

Bir aile yuvası kuran kimse, yuvadakilerin geçimini gönüllü olarak üstlenmiş sayılır. Eşini ve çocuklarını rahat ettirmek, onları kimseye muhtaç bırakmamak için didinir durur. Aile fertlerinin geçimini sağlamak aile reisi için bir görev olmakla beraber, bu görevi yapmak onun ayrıca sevap kazanmasına engel teşkil etmez. İnsan sadaka vererek, yani nâfile ibadet ederek sevap kazandığı gibi, aile fertlerinin geçimini sağlamak gibi farz bir görevi yaparak da sevap kazanır. İşte Peygamber Efendimiz hadîs-i şerîfte, kendi ailesini geçindirmenin insana sevap kazandırmayacağını zannedenlere bunun doğru olmadığını açıklamaktadır.

Demek oluyor ki, Allah Teâlâ kullarına beslediği sevgiden dolayı onlara her fırsatta mükâfât vermek ister. Yaptıkları her işe bir sevap yazmayı arzu

eder. İnsan aile fertlerini mutlu etmek için nasıl çırpınırsa, Allah Teâlâ da çok sevdiği kullarının ebedî hayatta bahtiyar olmalarını diler. Bu sebeple onların iyi niyetle ve Allah'ı memnun etme düşüncesiyle yaptıkları her işe sevap yazar.

Hadîs-i şerîfin metninde aile fertleri ifadesinin karşılığı olarak "ehil" kelimesi geçmektedir. Ehil sözünün içine kendilerine nafaka verilmesi gereken kimseler girer.

Bir kimsenin dar mânada ehli ve ailesi, karısı ve çocuklarıdır. Muhtaç oldukları takdirde kendilerine bakmak zorunda olduğu kimseler ise fürû dediğimiz çocuklar ve torunlar, usûl dediğimiz ana, baba, büyük anneler ve dedeler ile bakacak kimseleri kalmamış olan kardeş, amca, hala, teyze ve dayı gibi akrabadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah rızasını kazanmayı düşünmeden yapılan işlerden sevap elde edilmez.
2. Allah rızasını düşünerek aile fertlerine yapılan bütün harcamalar ise insana sevap kazandırır.

296- وعن عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بنِ العاصِ رضي اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كَفي بِالمرْءِ إِثْماً أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يقُوتُ » حديثٌ صحيحٌ رواه أَبو داود وغيره .

ورواه مسلم في صحيحه بمعنَاهُ قال : « كَفي بِالمرْءِ إِثْماً أَنْ يَحْبِسَ عَمَّنْ يملِكُ قُوتَهُ » .

296. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Geçimini sağlaması gerekenleri ihmâl etmek, insana günah olarak yeter." Ebû Dâvûd, Zekât 45

Müslim'in *Sahîh*'inde yer alan bu mânadaki hadîse göre ise:

“Kölelerinin nafakasını vermemek, insana günah olarak yeter” buyurdu. Müslim, Zekât 40

Açıklamalar

Bir kimse Allah’a, insanlara ve diğer yaratılmışlara karşı bütün görevlerini titizlikle yapsa, yaşadığı sürece hiç günah işlemese, ama sadece ve sadece geçimini üstlendiği kişilere olan görevini ihmâl etse, işte bu ihmâli ona büyük günah olarak yeter. Böyle bir kimse, bakmakla yükümlü olduğu şahıslara harcayacağı parayı fakirlere dağıtsa bile, bu davranışı onun günahını azaltmaz.

Sahîh-i Müslim’deki rivayet biraz daha özellik arzetmektedir. Hadisin râvilerinden olan tâbiîn fakihlerinden Hayseme İbni Abdurrahman diyor ki, birgün ashâb-ı kirâmdan hocam Abdullah İbni Amr İbni Âs ile oturuyorduk. Yanına kâhyası geldi. Ona:

- Kölelerin yiyeceklerini verdin mi? diye sordu. Kâhya:

- Hayır, vermedim, diye cevap verince:

- Öyleyse hemen git ve yiyeceklerini ver. Çünkü Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“Kölelerinin nafakasını vermemek, insana günah olarak yeter” buyurmuştur, dedi.

İnsanın geçimini üstlendiği kimselerin nafakasını aksatmadan vermesi farzdır. Farzların sevabı, nâfile ibadetlerle ölçülemeyecek kadar fazladır. Böylesine büyük sevaplar kazandıran bir görevin ihmâli de o nisbette büyük bir günahtır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın bakmakla yükümlü olduğu kimselere karşı sorumluluğu vardır.

2. Onların zaruri ihtiyaçlarını temin etmemek günahtır.

297- وعن أبي هريرةَ رضي اللَّهُ عنه أن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَا مِنْ يوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلاَّ

ملَكَانِ يَنْزِلانِ ، فَيقولُ أحدُهُما : اللّهُمَّ أعْطِ مُنْفِقاً خَلفاً ، ويَقولُ الآخَرُ : اللَّهُمَّ أعْطِ مُمْسِكاً تَلَفاً » متفقٌ عليه.

297. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Her Allah'ın günü iki melek iner. Bunlardan biri:

- Allah'ım! Malını verene yenisini ver! diye dua eder. Diğeri de:

- Allahım! Cimrilik edenin malını yok et! diye beddua eder." Buhârî, Zekât 27; Müslim, Zekât 57

Açıklamalar

Veren ve alan Allah Teâlâ'dır. Sadece canı değil, malı da alıp veren O'dur. Yüce Mevlâ yapacağı ve yaratacağı her işi melekleri vasıtasıyla yapar. Malı ve malın bereketini alıp verirken de melekleri aracı kılar.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki (V, 197) daha geniş rivayete göre, hergün güneş doğarken, güneşin iki yanında iki melek yer alır ve insanları Allah'ın rahmetini kazanmaya dâvet ederler. İhtiyaçlara yetecek az malın, insanı Allah'dan uzaklaştıran çok maldan daha hayırlı olduğunu ifâde ederler. Güneş batarken yine iki melek güneşin iki yanında durarak -hadîs-i şerîfte belirtildiği gibi- malını harcayana yenisini vermesi, harcamayıp cimrilik edenin de malını telef etmesi için Allah'a dua ederler. O meleklerin gür sesini, sadece insanlar ve cinler duymaz. Onların dışındaki bütün mahlûkat duyar.

Konumuzla ilgili bir âyet-i kerîmede, Allah Teâlâ Resûlullah Efendimiz'e şöyle buyurmaktadır:

"De ki, Rabbim kullarından dilediğine bol rızık verir; dilediğinden de kısar. Siz başkalarına yardım için ne harcarsanız, Allah onun yerine yenisini verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır" [Sebe' sûresi (34), 39].

Bu konudaki âyet ve hadislerden anlaşıldığına göre, cimrilik etmeden malını Allah rızası için harcayan ve harcadığı malın yerine Cenâb-ı Hakk'ın daha iyisini vereceğine inanan kimseye dünyada bir gönül huzuru, âhirette de ebedî saâdet verilecektir.

Burada 65. hadiste gördüğümüz alaca tenli, kel ve kör adamların kıssasını hatırlamalıyız. Allah Teâlâ bunları hem hastalıklarından kurtarmış, hem de kendilerine hesapsız mal mülk vermişti. Sonra da fakir bir insan kılığına giren bir melek bunlardan yardım istemiş, âmâ adam hiç tereddüd etmeden istediği malı ona verdiği hâlde, diğer ikisi çeşitli bahânelerle fakire yardım etmemişlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ âmânın malına dokunmamış, diğerlerinin mallarını telef etmişti.

Devirler değiştiği hâlde değişmeyen bir gerçek var. O da verene daha iyisinin verileceği gerçeği. Şu hadîs-i kudsî bu gerçeği ne güzel anlatmaktadır:

“Ey kulum! Sen benim için ver ki, ben de sana vereyim” (Buhârî, Nefekât 1; Müslim, Zekât 36, 37).

Hadisi 549 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’ın verdiği mal, onun uygun gördüğü yerlere sarfedilmelidir.

2. Allah Teâlâ yoksul kullarını himâye edenleri sever ve onların malını bereketlendirir.

3. Fakirin hakkını vermeyenler, meleklerin bedduasını aldıkları için mallarının hayrını görmezler.

4. Cimriye melekler bile beddua ettiğine göre, malının telef edilmesi için onlara insanlar da beddua edebilir.

298- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « الْيَدُ الْعُلْيا خَيْرٌ مِنَ الْيدِ السُّفْلَى وابْدَأْ بمن تَعُولُ ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنَى ، ومَنْ يَسْتَعِففْ ، يُعِفَّهُ اللَّهُ ، ومَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِه اللَّهُ » رواه البخاري .

298. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Veren el alan elden hayırlıdır. Yardım etmeye, geçimini üstlendiğin kimselerden başla! Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir. Kim insanlardan bir şey istemezse, Allah onu kimseye muhtaç etmez. Kim de tokgözlü olursa, Allah onu zengin kılar.” Buhârî, Zekât

18, Nefekât 2; Müslim, Zekât 94-97, 106, 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 28, 39; Tirmizî, Zekât 38, Birr 77, Zühd 32; Nesâî, Zekât 53, 60

Açıklamalar

Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır diye de ifade edebileceğimiz ilk cümlede, Resûlullah Efendimiz yoksullara yardım eden kimselerin, o yardımı kabul edenlerden daha değerli olduğunu belirtmektedir. Hadisimizdeki **“veren el, alan el”** sözü, şahısları temsil etmektedir.

Çalışan, kazanan ve malını Allah rızası için dağıtanlar, çalışmayıp dilenen şahıslardan üstündür.

Çalışıp verenleri en üst derecede kabul edersek, el açıp dilenmeyen iffetli kimseler onlardan hemen sonra gelir. Daha sonra dilenmemekle beraber, fakir oldukları için yapılan yardımları kabul edenler gelir.

En aşağıda ise, dilenmekten çekinmeyenler ile malını muhtaçlara vermeyenler gelir.

Para harcamaya en yakınlardan, özellikle de kendilerini geçindirmek zorunda olduğumuz kimselerden başlamak gerektiği bu hadîs-i şerîfte bir kere daha belirtilmektedir. Harcamanın hangi sırayla yapılması gerektiği bu hadîs-i şerîfte daha açık şekilde belirtilmiş, insanın elindeki imkânı önce kendisinin, hanımının ve çocuklarının ihtiyaçlarına, daha sonra da akrabalarına sarfetmesi tavsiye edilmiş, şayet artarsa başkalarına dağıtması uygun görülmüştür (Nesâî, Zekât 60).

“Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir” ifâdesi, insanın bakmakla yükümlü olduğu kimselere harcayacağı parayı bir yana ayırdıktan sonra arta kalan maldan vereceği sadaka daha makbûldür anlamına gelmektedir. Yâni sadaka veren şahsın kendisi ve ailesi muhtaç durumda olmamalıdır. Ayrıca kimseye borcu da bulunmamalıdır. Zira borcu varken sadaka vermeye kalkmak alacaklıya karşı haksızlıktır. Verilen o sadaka kendisinin değil, alacaklının hakkıdır.

Bir kimse bütün malını fakirlere dağıtma yetkisine sahiptir. Fakat daha sonra muhtaç duruma düşebilir ve keşke bütün malımı vermeseydim, diye yaptığı hayırdan pişmanlık duyabilir. Bu sebeple -7. hadiste de görüldüğü

üzere- **malın üçte biri**nden fazlasının verilmemesi uygun bulunmuştur. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi mallarının tamamını veya yarısını dağıtan büyük insanlar, insanlık tarihinde nâdir görülen şahsiyetlerdir.

“Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir” ifadesi şöyle de anlaşılabilir:

Fakire verilen sadaka onun işine yarayacak miktarda olmalı, zavallının bir açığını kapamalıdır.

İnsanlardan bir şey istemeyip sadece Allah’dan yardım bekleyen kulunu, Cenâb-ı Hak kimseye muhtaç etmez. Ona iffet ve kanaat duygusu verir. Böylece onu mânen doyurur. Ona elindeki imkânla yetinmeyi öğretir. Bu asil ve değerli duygu, insanı hiçbir zaman küçültmez.

Elindeki imkâna kanaat etmeyenler ise, ne kadar varlıklı olurlarsa olsunlar, dâimâ açgözlüdürler, doymak bilmezler.

Tokgözlü olanları Cenâb-ı Hak kimseye muhtaç etmez. Zira nefis öyle bir şeydir ki, yuları çekilirse başeğer, itaat eder. Dizginleri serbest bırakılırsa, sahibini peşinden sürükler; tehlikeli bataklıklara dalmaktan, korkunç uçurumlara atılmaktan geri durmaz.

523-538. hadislerin yer aldığı kanâat bahsinde bu konu üzerinde yine durulacak ve hadisimiz 528 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Varlıklı olanlar mallarından fakirlerin hakkını vermelidir.
2. Muhtaçlara verenler, muhtaç olup alanlardan hayırlıdır.
3. Bir kimse önce aile fertlerinin ihtiyacını temin etmeli; parası artarsa başkalarının yardımına koşmalıdır.
4. Yoksul olanlar kimseye avuç açmamalı, insanlara yüz suyu dökmemelidir.
5. İnsanlardan dilenmek yerine Allah’dan istemelidir. Allah Teâlâ böyle kullarına gönül zenginliği verir ve onları kimseye muhtaç etmez.

37- باب الإِنفاق مما يحبُّ ومن الجيِّد

SEVDİĞİ DEĞERLİ MALLARI İNFAK ETMEK

Âyetler

لَن تَنَالُواْ الْبِرَّ حَتَّى تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ

1. “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 92

“En iyi” diye tercüme ettiğimiz **“birr”** kelimesi, hayrın ve iyiliğin en mükemmeli, Allah’ın rahmeti, rızâsı ve cenneti gibi mânalara gelmektedir. Bu kelime imânın en mükemmeli, ibâdetin en güzeli, ahlâkın en yücesi olarak da açıklanmaktadır. Bakara sûresinin 177. âyetinde “en iyi”nin ne olduğu kısaca böyle belirtilmektedir.

Demekki bir kimsenin en mükemmeli yakalayabilmesi için sadece imân etmesi yetmez. Hem imân etmesi hem de sahip olduğu imkânların içinde en çok sevdiklerini Allah yolunda harcaması (infâk etmesi) gerekir. Sevdiği maldan ne kadar fazla verirse, yaptığı hayır o kadar makbul olur.

Bir insanın sahip olduğu imkânlar mal ve beden gücü gibi maddî varlıklar veya ilim ve nüfuz gibi mânevî şeyler olabilir. Cenâb-ı Hak bir kimseye değerli olarak ne vermişse, onun bu ilâhî bağışları Allah yolunda ve din uğrunda çekinmeden sarfetmesi hem bir kulluk borcu hem de verilen nimetin şükrüdür.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَنفِقُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الأَرْضِ وَلاَ تَيَمَّمُواْ الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلاَّ أَن تُغْمِضُواْ فِيهِ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

2. “Ey imân edenler! Kazandıklarınızın ve rızık olarak size yerden çıkardıklarımızın iyisinden, temizinden fakirlere verin. Ama değersiz şeyleri vermeye kalkmayın.” Bakara sûresi (2), 267

Âyet-i kerîme, ticaret mallarınızdan, elinize geçen nakit paralardan ve size yerden, denizden çıkardığımız ekinlerin, meyvaların, mâden ve hazinelerin en iyi ve değerlisinden Allah yolunda harcayın demektedir.

Zekât ve sadaka vermeyi emreden âyetler nâzil olmaya başlayınca, bazı sahâbîler hurma salkımlarını getirdiler, fakirler yesin diye Mescid-i Nebevî'ye astılar. Bazı müslümanlar da, sadaka olabileceğini zannederek, döküntü ve bozuk hurmaları getirdiler. İşte o zaman bu âyet nâzil oldu. Böylece âdi mallardan, haram kazançlardan verilen zekâtın ve sadakanın kabul olmayacağı anlaşıldı. Âyet-i kerîmenin devamında, şayet size verilecek olsa, bilerek almayacağınız şeyleri, siz de başkasına vermeye yeltenmeyin buyurulmaktadır.

Zekât ve sadaka Allah'ın rızasını kazanmak için verilir. Allah'ın rızası âdi ve değersiz şeylerle nasıl kazanılabilir? Onun rızası ancak temiz ve değerli şeyler verilerek elde edilebilir.

Hadisler

299- عن أَنس رضي اللَّه عنه قال : كَانَ أَبُو طَلْحَةَ رضي اللَّه عنه أَكْثَر الأَنْصَارِ بِالمدِينَةِ مَالاً مِنْ نَخْلٍ ، وَكَانَ أَحَبُّ أَمْوالِهِ إِلَيْهِ بَيْرَحاءَ ، وَكانَتْ مُسْتَقْبِلَةَ المسْجِدِ وكانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يدْخُلُهَا وَيشْربُ مِنْ ماءٍ فِيهَا طَيِّبٍ قَالَ أَنَسٌ : فلَمَّا نزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } قام أَبُو طَلْحَةَ إِلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسولَ اللَّه إِنَّ اللَّه تَعَالَى أَنْزَلَ عَلَيْكَ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } وَإِنَّ أَحَبَّ مَالي إِلَيَّ بَيْرَحَاءَ ، وإِنَّهَا صَدقَةٌ للَّهِ تَعَالَى أَرْجُو بِرَّهَا وذُخْرهَا عِنْد اللَّه تعالى ، فَضَعْهَا يا رسول اللَّه حيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « بَخٍ ، ذلِكَ مَالٌ رَابحٌ ، ذلِكَ مَالٌ رَابِحٌ ، وَقَدْ سمِعْتُ مَا قُلْتَ ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا في الأَقْرَبِينَ » فقال أَبُو طَلْحَةَ : أَفْعَلُ يا رسولَ اللَّه ، فَقَسَّمَهَا أَبُو طَلْحَةَ في أَقَارِبِهِ ، وَبَني عَمِّهِ. متفقٌ عليه .

وقولَهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : « مالٌ رَابحٌ » رُوي في الصحيحين « رَابحٌ » و « رَايحٌ» بالباءِ الموحدةِ وبالياءِ المثناةِ ، أيْ رَايحٌ عَلَيْكَ نَفْعُهُ ، و « بَيْرَحَاءُ » حَدِيقَةُ نَخْلٍ ، وروي بكسرِ الباءِ وَفتحِها .

299. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Medine'de ensar arasında en fazla hurmalığı bulunan Ebû Talha idi. En sevdiği malı da Mescid-i Nebevî'nin karşısındaki **Beyruhâ** adlı hurma bahçesiydi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu bahçeye girer ve oradaki tatlı sudan içerdi.

Enes (sözüne devamla) dedi ki:

"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz" âyet-i kerîmesi nâzil olunca, Ebû Talha Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* in yanına geldi ve:

- Yâ Resûlallah! Cenâb-ı Hak sana "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz" âyetini gönderdi. En sevdiğim malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah rızâsı için sadaka ediyorum. Allah'dan onun sevabını ve âhiret azığı olmasını dilerim. Beyruhâ'yı Allah'ın sana göstereceği şekilde kullan, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Âferin sana! Kârlı mal dediğin işte budur! Seni duydum, Ebû Talha. Onu akrabalarına vermeni uygun görüyorum."

Ebû Talha:

- Öyle yapayım, yâ Resûlallah, dedi ve bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında taksim etti.

Buhârî, Zekât 44, Vekâlet 14, Vesâyâ 10, 17, 26, Tefsîru sûre (3) 5, Eşribe 13; Müslim, Zekât 42, 43

Açıklamalar

Ebû Talha yiğitliği ve gür sesiyle ünlü sahâbî'dir. Uhud savaşında göğsünü Resûlullah'a siper etmesi unutulmayacak kahramanlıklarından biridir. Bu hadisin râvisi Enes İbni Mâlik'in de üvey babasıdır. Ebû

Talha’nın karısı ve Enes’in annesi olan Ümmü Süleym ise imânı ve Resûlullah aşkı anlatılamayacak kadar üstün, meziyetleri insana hayranlık verecek kadar mükemmel bir hanımdır. Kısacası bu ailenin fertleri, İslâm’ın yüceltiği özelliklere sahip birer kutup yıldızıdır.

Sevdiği malı Allah yolunda harcamak yiğit adamın işidir. Çünkü mal sevgisi insana câzip gösterilmiştir. Çoğu insana göre malını başkasına vermek, hele en güzelini, en çok sevdiğini gözden çıkarmak canından bir parça vermek kadar zordur. Zira mal canın yongasıdır.

Ebû Talha’nın verdiği bu hurma bahçesinin ne kadar değerli olduğunu şöyle anlayabiliriz. Peygamber Efendimiz ona Beyruhâ’yı akrabalarına vermesini tavsiye edince, aralarında Resûlullah’ın şâiri **Hassân İbni Sâbit** ve Kur’ân-ı Kerîm’i en iyi bilen ve ashâbın muallimi olarak tanınan **Übeyy İbni Ka`b**’ın da bulunduğu akrabalarına taksim etmişti. Hassân kendi hissesini sonraki yıllarda Muâviye İbni Ebû Süfyân’a yüz bin dirheme satmıştı. O günlerde beş dirhemin bir koyun ettiği düşünülürse, sadece Hassân’ın hissesi **yirmi bin koyun** alacak kadar değerliydi. İşte Ebû Talha Allah’ın rızasını, onun cennetini ve cemâlini kazanmak arzusuyla en gözde malını seve seve vermişti.

En sevdiği malı Allah rızâsı için veren sahâbîler arasında, Hz. Ömer’in faziletli oğlu Abdullah’ın ayrı bir yeri vardır. İbni Ömer hazretleri çok zengindi. Kölelerinin, câriyelerinin hesabı yoktu. Bu câriyelerden Dümeyne adlı çok güzel bir kıza gönlünü kaptırmıştı. Bilindiği üzere câriye, alınıp satılan bir nevi mal durumundadır. Abdullah İbni Ömer “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz” âyetini hatırlayınca, Dümeyne’yi hemen âzâd etti ve onu mülkünden çıkardı. Daha sonra da âzadlı kölesi büyük âlim Nâfi` ile evlendirdi.

Hulefâ-yı râşidînin beşincisi diye meşhur olan **Ömer İbni Abdülaziz** hazretleri **çuval çuval** şeker alır, fakirlere dağıtırmış. Ona:

- Böyle yapacağına para dağıtsan olmaz mı? diye sormuşlar. O da:

- Ben şekeri çok severim. Onun için sevdiğim şeyi infâk etmek istedim, demiş.

Demekki Allah'ın rızasını kazanmak, malın iyisini, değerlisini, kalitelisini O'nun uğrunda vermekle mümkündür. Dinimiz zekât ve sadaka verenleri, mutlaka şu kalitede mal vereceksin diye mecbur tutmamakta, fakat onlardan fedakârlık beklemektedir. Peygamber Efendimiz'in zekât memurlarına, halkın malının en değerlisini almayın buyururken, zekât ve sadaka verecek olanları mallarının iyisini vermeye teşvik etmesi ne kadar mânalıdır. Hadisimiz 322 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah rızası için harcama yapacak kimse, malının en iyisini ve en güzelini vermelidir.

2. Öncelikle akrabalarını düşünmeli ve onlara yardım etmelidir.

3. Malını hangi hayırda kullanmanın uygun olacağını ilim ve fazilet sahiplerine sormalıdır.

4. Memnun olacağını bildiği dostunun bağına bahçesine girip meyvasını yemek, suyunu içmek mübahtır. Sadece dostların değil, faziletli kimselerin de böyle davranması câizdir.

5. Malını Allah yolunda vakfetmek üstün bir ibadettir.

6. Büyük hayırlarda bulunan kimseler, Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi, takdir edilmelidir.

38- بيان وجوب أمره وأولاده المميزين وسائر من في رعيته
بطاعة الله تعالى ونهيهم عن المخالفة ، وتأديبهم ، ومنعهم من ارتكاب مَنْهِيٍّ عنه

AİLENİN DİN EĞİTİMİ

AİLESİNE, ÇOCUKLARINA VE İDARESİ ALTINDA BULUNANLARA ALLAH'A İTAATKÂR OLMAYI EMRETMEK VE ONLARI ALLAH'AKARŞI GELMEKTEN SAKINDIRMAK, KENDİLERİNİ EĞİTMEK VE DİNİN YASAKLARINDAN UZAKLAŞTIRMAK

Âyetler

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا

1. “Ailene namaz kılmayı emret! Kendin de namaza dört elle sarıl!.” Tâhâ sûresi (20), 132

İnsanın en çok muhtaç olduğu şey gönül huzurudur. Gönül huzuru Allah’a yaklaştıkça duyulur. Allah’a yaklaşmanın yolu ise ona ibadet etmektir. Kulu Allah’a en fazla yaklaştıran ibadet namazdır. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmez. Ailesinin maddî ihtiyaçlarını temin ederek mutlu olmalarına gayret eden bir kimse, onları mânen mutlu edecek şeyin namaz olduğunu düşünmeli, kendilerine namaz kılmayı tavsiye etmeli, namaz kılmayı bilmiyorlarsa, öğrenmelerini sağlamalıdır. Ayrıca kendisi de bu konuda onlara güzel örnek olmalıdır.

Allah Teâlâ insanın mutlu olmasını arzu ettiği için herşeyi ona faydalı olacak şekilde yaratmıştır. Bütün bunlara karşılık insandan tek bir şey istemektedir:

Kendisine ibadet etmek...

Cenâb-ı Hak kendisine ibadet edilmesini, ibadete muhtaç olduğu için değil, kulunun ibadet etmeye ihtiyacı olduğu için ister. Zira O, kulunu, ancak ibadetle huzura erecek bir yapıda yaratmıştır. Aile reisi, işte bu sebeple eşine ve çocuklarına namaz kılmayı tavsiye etmeli, onları mutlu ve huzurlu bir hayata hazırlamalıdır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواقُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا

2. “Ey imân edenler! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyunuz.” Tahrîm sûresi (66), 6

Âyet-i kerîmenin devamı, oldukça ürperticidir. Burada, yakıtı insan ve taş olan cehennem ateşinden, insanın kendisini ve ailesini koruması istenmektedir. Aile reisi hem kendinden, hem de diğer aile fertlerinden sorumludur. *“Hepiniz çobansınız. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz”* hadisinin devamında Peygamber Efendimiz bu gerçeği dile getirmiştir.

Aile reisi, aile fertlerini ateşten nasıl koruyacaktır? Bunun cevabı şudur:

Onlara Allah’dan korkmalarını ve O’nun buyruklarına karşı gelmemelerini tavsiye edecektir. Tavsiyenin yeterli olmadığını, tavsiye

ettiği şeyleri delilleriyle birlikte öğretmek gerektiğini düşünerek İslâmiyet'i anlatacak veya öğrenmelerine yardımcı olacaktır.

İnsanın hem kendisini hem de ailesini ateşten koruması pek anlamlı bir emirdir. Bu ancak ilâhî buyrukları bizzat yapmakla, yasaklardan öncelikle kendisi sakınmakla ve böylece ailesine güzel örnek olmakla mümkündür.

Hadisler

300- وعن أبي هريرةَ رضي اللَّه عنه قال : أَخذ الحسنُ بنُ عليٍّ رضي اللَّه عنْهُما تَمْرةً مِنْ تَمرِ الصَّدقَةِ فَجعلَهَا في فِيهِ فقال رسولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم :« كُخْ كُخْ ، إِرْمِ بِهَا،أَما علِمْتَ أَنَّا لا نأْكُلُ الصَّدقةَ ،؟ » متفق عليه .

وفي روايةٍ : « إنا لا تَحِلُّ لنَا الصَّدقةُ » وقوله : « كِخْ كِخْ » يُقالُ بِإسْكَانِ الخَاءِ ، ويُقَالُ بكَسرِهَا مع التَّنْوِين وهيَ كلمةُ زَجْرٍ للصَّبِيِّ عن المُسْتَقذَرَاتِ ، وكَانَ الحسنُ رضي اللَّه عنه صبِياً .

300. *Ebû Hüreyre radıyallahu anh* şöyle dedi:

Hz. Ali'nin oğlu Hasan *radıyallahu anhümâ*, sadaka edilen hurmalardan birini alıp ağzına atmıştı.

Bunu gören Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Kaka, kaka! At onu!. Bizim sadaka edilen şeyleri yemediğimizi bilmiyor musun?"** buyurdu.

Buhârî, Zekât 60, Cihâd 188; Müslim, Zekât 161

Bir rivayete göre şöyle buyurdu:

"Bize sadaka helâl değildir, bilmiyor musun?" Müslim, Zekât 161

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin önce konumuzla doğrudan ilgili olmayan yanını açıklayalım. Peygamber Efendimiz'in ve ailesinin sadaka ve zekât olan şeyleri neden yemediğini öğrenelim. Başka bir hadîs-i şerîften bu olay hakkında biraz daha fazla bilgi alıyoruz:

Birgün Peygamber Efendimiz Mescid-i Nebevî’de kucağına küçücük torunu Hz. Hasan’ı almış, zekât olarak toplanan hurmaların dağıtılmasını kontrol ediyordu. Hasan oradan bir hurma alıp ağzına atıverdi. Bunu gören Resûlullah Efendimiz onun ağzından hurmayı alıp attı.

Oradaki sahâbîlerden biri Hz. Hasan’ın üzüleceğini düşünmüş olmalı ki:

- Hurmayı çocuktan almasaydın! diyecek oldu. O zaman Resûlullah Efendimiz:

- *“Biz Muhammed âilesine sadaka helâl değildir”*, buyurdu.

Acaba **sadaka nasıl bir şeydir** ki, Hz. Peygamber’e ve onun ailesine helâl değildir?

Hadisleri en iyi açıklayan yine hadislerdir. Peygamber Efendimiz’e ve onun ailesine sadakanın neden helâl olmadığını da şu hadîs-i şerîf açıklamaktadır:

“Şüphesiz bu sadakalar, insanların kirleridir. Bunlar ne Muhammed’e helâldir, ne de Muhammed ailesine” (Müslim, Zekât 168; Nesâî, Zekât 95). Efendimiz’in bu ifadesinin bir teşbih ve bahsettiği kirin mânevî bir kir olduğunda şüphe yoktur.

Peygamber Efendimiz bu konuda çok titiz davranırdı. 590 numaralı hadiste göreceğimiz üzere bir defasında yolda bir hurma görmüştü. *“Onun sadaka olmadığını bilsem yerdim”*, buyurdu. Yine bir gece yatağının altında bulduğu hurmayı ağzına atıp yedi. Sonra bu hurmanın sadaka hurmasından düşmüş olabileceğini düşünerek sabaha kadar uyuyamadı. Kendisine sunulan yiyeceklerin hediye mi, yoksa zekât mı olduğunu özellikle sorar, hediye ise yer, değilse ashâbına verirdi.

İşte Efendimiz yasaklar karşısında böylesine titizdi. Onun soyundan gelen kimseler, hatta âzatlı köleleri bile sadaka ve zekât malı yemezlerdi.

Şimdi asıl konumuza gelelim.

Bu hadîs-i şerîf Peygamber *aleyhisselâm*’ın **torununu nasıl terbiye ettiğini**, bilmediği bir konuyu ona nasıl öğrettiğini gösteriyor.

Terbiye ve din eğitimi küçük yaşlarda başlar. Zira ağaç yaşken eğilir ve istenen şekli alır. Yıllar sonra onu eğmek imkânsızlaşır. Çocuğun körpe

zihnine yapılan bir telkin, taşa yazılan yazı gibi kalıcı olur. Yıllar onu silemez.

Çocuğu terbiye etmenin şekli de önemlidir. Herşeyden önce çocuğa anlayacağı dille hitap etmelidir. Peygamber *aleyhisselâm*'ın o zamanlar çok küçük olan Hz. Hasan'ı "kaka, kaka!" diye uyarması, bu gerçeği göstermektedir.

Resûlullah Efendimiz'in sevgili torununa "yeme onu!" demekle kalmayıp sadaka hurmasını **neden yemeyeceğini açıklaması**, terbiyenin bir başka önemli yönüdür. Zira çocuk bir şeyin kendisine neden yasaklandığını merak eder. Yasağın gerekçesi kendisine anlatılınca tatmin olur. Bu da bizi şu önemli sonuca götürüyor:

Çocuğa dinî terbiye veren kimse bilgili olmalıdır. Ona **doğru bilgi** vermelidir. Birçoğumuzun başından geçmiştir. Sağlam bir din kültürüne sahip olmayan bazı yaşlı büyüklerimiz, dinî emir ve yasakların veya kâinatta olup bitenlerin mâhiyetini bilmezler. Fakat o konularda çocuğa kulaktan dolma yanlış bilgileri aktarırlar. Bu yanlışlar bazan ömür boyu devam edip gider.

Bir önemli husus da, "Canım, bu daha çocuktur. İleride öğrenir" diye ihmâl etmeden, **hatanın görüldüğü yerde**, uygun bir şekilde düzeltilmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'in soyuna zekât ve sadaka almak haramdır.

2. Çocuklara daha küçük yaşta helâli ve haramı öğretmek suretiyle dinî terbiye vermelidir.

3. Çocuğu eğitirken anlayacağı dille konuşmalıdır.

4. Çocuğa bir şeyi yasaklayınca, ona bunun sebebini de söylemelidir.

301- وعن أبي حفْصٍ عُمَرَ بن أبي سلَمةَ عبدِ اللَّه بنِ عبدِ الأسد : ربيبِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : كُنْتُ غُلاماً في حجْرِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ في الصَّحْفَةِ ، فقال لي رسولُ

اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : « يا غُلامُ سمِّ اللّهَ تعالى ، وَكُلْ بِيمِينِكَ، وكُل ممَّا يليكَ » فَما زَالَتْ تِلْكَ طِعْمتي بعْدُ . متفقٌ عليه . « وتَطِيش » : تَدُورُ في نَواحِي الصَّفحَةِ .

301. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in üvey oğlu, Ebû Seleme Abdullah İbni Abdülesed'in öz oğlu Ebû Hafs Ömer'şöyle dedi:

Ben Hz. Peygamber'in himâyesinde yetişen bir çocuktum. Yemek yerken, elim yemek tabağının her yanına giderdi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle buyurdu:

"Oğul, besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!"

O günden sonra buyurduğu gibi yedim. Buhârî, Et`ıme 2, 3; Müslim, Eşribe 108. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ıme 8

Ömer İbni Ebû Seleme

Hadisimizin râvisi Ebû Hafs Ömer İbni Ebû Seleme, Ümmü Seleme annemizin Peygamber Efendimiz'le evlenmeden önceki kocası ***Ebû Seleme*** *Abdullah İbni Abdülesed'den olma oğludur. Ömer'in babası* ***Ebû Seleme Resûlullah Efendimiz'in halasının oğlu*** *ve süt kardeşiydi. Karısıyla birlikte hicretin dördüncü yılında Habeşistan'a hicret etmişti. Ömer iki yıl sonra orada doğdu.*

*Ebû Seleme vefat edince, Efendimiz Ümmü Seleme ile evlenerek onu ve dört çocuğunu himâyesine aldı. Bu dört çocuktan biri Ömer'di. İşte onun "****Ben Hz. Peygamber'in himâyesinde yetişen bir çocuktum"*** *derken anlatmak istediği, o mutlu yıllardır.*

Hz. Peygamber'den on iki hadis rivayet etmiş olan Ömer, Hz. Ali devrinde Bahreyn valiliği yaptı. 83 (702) yılında Medine'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz, bir çocuğa **yemek âdâbını öğretmektedir.**

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat ettiğinde Ömer henüz dokuz yaşında olduğuna göre, bu olay meydana geldiğinde herhalde daha da küçüktü.

Resûl-i Ekrem, bir önceki hadiste de belirtildiği gibi, bu küçük yavruya anlayacağı dille ve basit ifadelerle hitap etmektedir:

"Oğul, besmele çek!

Sağ elinle ye!

Hep önünden ye!" sözleri ne kadar sâde, mûnis ve gönül okşayıcı! Şefkat Pınarı Efendimiz herkese olduğu gibi üvey oğluna karşı da böylesine yakın ve sıcak! İslâm'ın yemek yeme edeplerini ona güzel bir üslûpla öğretiyor.

Bu hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinde Efendimiz'in *"Sofraya yaklaş, yavrucuğum!"* diye söze başladığı görülmektedir (İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 519). Demekki sofraya mümkün olduğunca yakın oturmalıdır. Sonra Efendimiz ona besmele çekmesini tavsiye ediyor. Demekki yemeğe *"bismillâh"* diye başlanacaktır. Şayet besmele çekmek unutulmuşsa, hatırlandığı zaman, yine Resûl-i Ekrem'in bir başka hadiste öğrettiği gibi, *"baştan sona bismillah"* denecektir. Sofradakilerden birinin herkesin duyacağı şekilde besmele çekmesi, ötekilerin de besmeleyi hatırlamasına yardımcı olur. Bir kişinin besmele çekmesi, sofradan şeytanı uzaklaştırmaya yetmekle beraber, herkesin ayrı ayrı besmele çekmesi uygun olur.

Besmele çekilmediği zaman, -Efendimiz'in buyurduğu gibi- şeytan o yemeğe ortak olur ve birlikte yer.

Bir şey içerken de besmele çekmelidir. Hatta ilaç içerken bile bu sünnete uymalıdır.

Yemeğin sonunda *"el-Hamdü lillâh"* demenin İslâmî bir görgü kuralı ve bir sünnet olduğu başka rivayetlerde görülmektedir.

Efendimiz'in **sağ elle yemek yemeyi** tavsiye etmesi, bunun müslümanların bir özelliği olduğunu gösterir. *"Sakın sol elle yeyip içmeyin! Çünkü şeytan da sol elle yer, içer"* hadîs-i şerîfi (Müslim, Eşribe 104-106) bu yasağın gerekçesi durumundadır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in

bu konuya pek önem verdiğini, sol elle yeyip içmeyi uygun görmediğini şu olay daha canlı bir şekilde ortaya koymaktadır:

161 numaralı hadiste geçtiği üzere adamın biri Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanında sol eliyle yemek yiyordu. Resûl-i Ekrem ona:

- "*Sağ elinle ye!*" buyurdu.

Adam:

- Yapamıyorum, diye cevap verdi. Adam yapamadığından değil, kibirli olması sebebiyle bu uyarıdan alınmış ve böyle ters bir cevap vermişti. Bunu anlayan Efendimiz ona:

- "*Yapamaz ol!*" buyurdu.

Râvinin anlattığına göre, adam elini ağzına kaldıramadı.

Sağ tarafın dinimizde ayrı bir önemi vardır. **Ayakkabı ve elbise giyerken** sağdan başlamak, bir yere sağ ayağını atarak girmek, bir yere girerken çıkarken **sağda bulunanlara öncelik** hakkı tanımak da birer sünnettir.

Yemek yerken hep önünden yemek, başkalarının önüne uzanarak onları rahatsız etmemek, İslâmî görgü kurallarından biridir.

Hadisimizin sonunda Ömer İbni Ebû Seleme, Peygamber *aleyhisselâm*'ın öğrettiği bu görgü kurallarını hayatı boyunca uyguladığını söylemektedir. Onun gibi Peygamber terbiyesiyle yetişmiş birine yakışan elbette budur. Bizim gibi müslümanlara yakışan da, kendisini görme bahtiyarlığına eremediğimiz Peygamber Efendimiz'in sünnetlerini öğrenmek ve hayatımızı o sünnetlerin ışığıyla aydınlatmaktır.

Yemek yeme edebi anlatılırken bu ve benzeri konular elli ayrı hadiste ele alınacaktır (bk.729-779 numaralı hadisler). Hadisimizi 729 ve 741 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sofraya mümkün olduğu kadar yakın oturmalıdır.
2. Yemeğe besmeleyle başlamalıdır.
3. Yemeği sağ elle yemelidir.

4. İnsan yalnız başına bile yese, hep önünden yemelidir.

5. İşte bu ve benzeri dinî görgüleri çocuklara küçük yaştan itibaren öğretmelidir.

6. Ashâb-ı kirâmın yaşça küçük olanlarının bile Peygamber sünnetine ne kadar bağlı oldukları görülmektedir.

302- وعن ابن عمَر رضي اللّٰه عنهما قال : سمعت رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « كُلُّكُمْ راعٍ ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ ، والأِمَامُ رَاعٍ ، ومسئولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، والرَّجُلُ رَاعٍ في أَهْلِهِ ومسئولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، والمرْأَةُ راعِيةٌ في بيْتِ زَوْجِهَا ومسئولة عنْ رعِيَّتِهَا ، والخَادِمُ رَاعٍ في مالِ سيِّدِهِ ومسئولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فكُلُّكُمْ راعٍ ومسئولٌ عنْ رعِيتِهِ» متفقٌ عليه .

302. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir:

"Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetkâr efendisinin malının çobanıdır; o da sürüsünden sorumludur. Netice itibariyle hepiniz çobandır ve güttüğü sürüden sorumludur."

Buhârî, Cum`a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 1, 13; Tirmizî, Cihâd 27

Açıklamalar

285 numaralı hadîs-i şerîfte bu hadîsin yine İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan gelen bir başka rivayeti açıklanmıştı.

Resûlullah Efendimiz, dünyada sorumsuz kimse bulunmadığını belirtmektedir. İnsan olan herkes sorumludur. Allah Resûlü bu gerçeği dile getirirken, en sorumlu kimse olan devlet başkanıyla söze başlamıştır. Önceki rivayette devlet başkanı yerine âmir dendiğini görmüştük. Devlet reisi devletin başı olması sebebiyle en büyük âmir, en önemli şahsiyet, dolayısıyla en sorumlu kimsedir.

Merhum şâirimiz Mehmed Âkif, İslâm'ın büyük halifesi Hz. Ömer'in devlet başkanı olarak hissettiği bu ağır vebâli şöyle dile getirmişti:

Kenâr-ı Dicle'de bir kurt aşırsa bir koyunu
Gelir de adl-i ilâhî sorar Ömer'den onu

Devlet başkanı olan kimse, sorumluluğu böylesine büyük olduğu için, bütün gayretini sarfederek görevini hakkıyla yapmaya çalışacak, haksızlığa meydan vermeyecektir.

Hadisin bizi burada özellikle ilgilendiren kısmı, **erkeğin ailesinin çobanı** olduğunu ve idaresi altındaki kişilerden sorumlu bulunduğunu belirten ikinci şıkkıdır. Bir kimsenin ailesi, geçimlerini üstlendiği insanlardır. Bunlar genellikle onun eşi ve çocuklarıdır. Annesi ve babası gibi yakınları yardıma ve korunmaya muhtaç iseler, aynı şekilde onların da yiyeceklerini, giyeceklerini, hayatlarını devam ettirmek için gerekli diğer ihtiyaçlarını temin edecektir.

İnsanın ailesine karşı sorumlu olduğu bu maddî ihtiyaçların yanında bir de mânevî ihtiyaçlar vardır. Onlara inanmaları gereken din esaslarını, yapmaları gereken ibadet esaslarını ve uymaları gereken ahlâk esaslarını öğretmek, aile reisinin sorumluluğu altındadır. Bu mânevî ihtiyaçların onlara verilmesi maddî ihtiyaçlardan daha önemli ve önceliklidir. Zira bir insan fakirse, ailesine karşı sorumluluğu bir ölçüde düşecek ve onlara imkânı ölçüsünde bakabilecektir. Fakat onların mânevî eğitimlerini sağlamak parayla doğrudan ilgili olmadığı için omuzlarındaki bu sorumluluk hiçbir şekilde düşmeyecektir. Çünkü Allah Teâlâ konumuzun başlığında okuduğumuz âyetlerin birinde:

"Ey imân edenler! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyunuz" buyururken bu mânevî sorumluluğu kasdetmiştir. **"Ailene namaz kılmayı emret"** buyururken, onlara namaz kılmayı öğret ve bu görevi devamlı yapmalarına yardımcı ol demek istemiştir. Peygamber Efendimiz'in bu konudaki buyruklarından bir kısmı aşağıdaki hadislerde gelecektir. Şayet bir kimse çocuklarına din eğitimi vermemiş, onlar da bilgisizlik yüzünden günah kapanına yakalanmışlarsa, çocuklarının kazandığı günahın bir o kadarı, eğitimlerini ihmâl eden sorumlu şahsa yazılacaktır.

Hadisimiz herkesi üstlendiği görevlerden sorumlu tutmaktadır. Bir kadın kocasının evini koruyup gözetmekle, bir hizmetkâr kendisine teslim edilen şeylere zarar vermemekle görevli ve bu konudaki aksamalardan sorumludur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar görevlerinden âhirette Allah'a, dünyada yöneticilere karşı sorumludur.

2. Sorumluluk insanın üstlendiği görevin cinsine ve önemine göre değişir.

3. Devlet başkanı yönettiği kişilerin maddî ve mânevî ihtiyaçlarının temin edilmesinden sorumludur.

4. Çocuğun geçimini üzerine alan kişinin, özellikle babanın ona din eğitimini vermesi en başta gelen görevidir.

5. Kadın kocasının evinin yönetiminden ve korunmasından sorumludur.

6. Hizmetkâr kendisine emânet edilen işi en iyi şekilde yapmaktan sorumludur.

303- وعن عمرو بن شُعْيب، عن أَبيه ، عن جَدِّهِ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مُرُوا أَوْلادكُمْ بِالصَّلاةِ وهُمْ أَبْنَاءُ سبع سِنِينَ ، واضْرِبُوهمْ علَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ ، وفرَّقُوا بيْنَهُمْ في المضَاجعِ » حديثٌ حسن رواه أبو داود بإِسنادٍ حسنٍ .

303. Amr İbni Şuayb babası Şuayb'dan, o da dedesi Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anh*'den Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"Çocuklarınıza yedi yaşındayken namaz kılmalarını söyleyiniz. On yaşına bastıkları hâlde kılmazlarsa kendilerini cezalandırınız yataklarını da ayırınız." Ebû Dâvûd, Salât 26

Amr İbni Şuayb

Tercüme-i hâli 140. hadîs-i şerîfte verilen büyük sahâbî Abdullah İbni Amr İbni Âs'ın torunu Şuayb'ın oğludur. Babası Şuayb İbni Muhammed de bir muhaddis idi. Babasından başka Saîd İbni Müseyyeb, Urve İbni Zübeyr ve İbni Şihâb ez-Zührî gibi tâbiîn neslinin tanınmış muhaddislerinden okudu. Büyük dedesi Abdullah İbni Amr'ın Resûlullah Efendimiz'in ağzından yazdığı hadisleri ihtivâ eden ***es-Sahîfetü's-sâdıka*** *adlı eser ona intikal etti. Devamlı surette Tâif'te oturan Amr, sık sık Mekke'ye gider ve bu hadisleri talebelerine rivayet ederdi.*

118 (736) yılında Tâif'te vefat etti.Dedesi Amr'ın tercüme-i hâli de 332 numaralı hadiste gelecektir.

Allah onlardan razı olsun.

Bu hadîs-i şerîf, bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

304- وعن أبي ثُرَيَّةَ سَبْرَةَ بنِ مَعْبدٍ الجهَنِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « عَلِّمُوا الصَّبِيَّ الصَّلاةَ لِسَبْعِ سِنِينَ ، وَاضْرِبُوهُ علَيْهَا ابْنَ عشْرِ سِنِينَ » حديث حسنٌ رواه أبو داود ، والترمِذي وقال حديث حسن . ولَفْظُ أبي داوُد : « مرُوا الصَّبِيَّ بِالصَّلاَةِ إِذَا بَلَغَ سَبْعَ سِنِينَ » .

304. Ebû Süreyye Sebre İbni Ma`bed el-Cühenî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Çocuğa yedi yaşındayken namaz kılmayı öğretiniz. On yaşına bastığı hâlde kılmazsa, cezalandırınız." Ebû Dâvûd, Salât 26; Tirmizî, Mevâkît 182

Ebû Dâvud'daki hadis şu meâldedir:

"Çocuk yedi yaşına girince, namaz kılmasını söyleyiniz."

Ebû Süreyye Sebre İbni Ma`bed el-Cühenî

Hayâtı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Medine'de yaşadığı, Hendek Gazvesi'ne ve daha sonraki gazvelere katıldığı ve 60 (680) yılı civarında vefat ettiği bilinmektedir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîfte, çocuklara verilmesi gerekli bazı eğitim ve öğretim esasları ele alınmaktadır.

Bunlardan birincisi, yedi yaşına basan çocuğa namazın öğretilmesidir. Dinin yaşandığı bir aile çevresinde yetişen çocuk, etrafını tanımaya başladığı günden itibaren namazla tanışır. Kulluğu en güzel şekilde simgeleyen bu ibadet onun ilgisini çeker. Büyüklerini taklid ederek tıpkı onlar gibi namaz kılmaya çalışır.

Eğitimin en güzel şekli, çocuğa tavsiye edilen hâlleri bizzat yaşamak ve ona canlı örnek olmaktır. Böyle yapıldığı takdirde çocuk, namazın tıpkı oturup kalkmak, yemek içmek gibi tabiî bir hâl olduğunu görür ve namaz kılmadığı zaman kendisinde bir eksiklik bulunduğunu anlar.

Dindar çevrede yetişen çocuk, namaz kılmayı yedi yaşına kadar zaten öğrenmiş olur. Bu durumda anne babaya düşen görev, onun bazı eksiklerini tamamlamaktan ibarettir. Yedi yaşına kadar namaz kılmayı öğrenmeyen çocuklara ise, namazın en önemli ibadet olduğu anlatılarak namaz bilgisi verilir. Bazı sûreler ve dualar öğretilir. Yedi yaş sınırı konusunda kız ve erkek çocukları arasında fark yoktur.

On yaşına girdiği hâlde namaz kılmamakta direten çocukların terbiyesi nasıl olacaktır? Şâir ne güzel söylemiş:

Nush ile uslanmayanı etmeli tekdir

Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir

Yâni öğüt ve nasihata kulak vermeyip uslanmamakta diretenleri azarlamalıdır. Azardan da anlamayanları, bir yerlerini incitmeyecek şekilde dövmelidir. Bu prensip hemen herkesin kabul ettiği bir eğitim şeklidir. Şüphesiz dövme işi, eğitim maksadıyla yapılacak ve ona ancak mecbur kalındığı zaman başvurulacaktır. Dövmeye gelene kadar azarlama, tehdit etme, kulağını çekme gibi çeşitli eğitim basamakları vardır.

Kendisi hiçbir çocuğu dövmeyen ve onların dövülmesini istemeyen Peygamber *aleyhisselâm*, on yaşına bastığı hâlde namaz kılmayan çocukları, sadece eğitmek maksadıyla pataklamaya izin vermiştir. Bir hadîs-i şerîfinde “*bülûğ çağına varıncaya kadar çocuğun mükellef*

olmadığını” (Ebû Dâvûd, Hudûd 17; Tirmizî, Hudûd 1. Ayrıca bk. Buhârî, Hudûd 22, Talâk 11) söyleyen Resûlullah Efendimiz’in, dövme işini, ciddi mânada hırpalamak anlamında söyleyeceğini düşünmek mümkün değildir.

On yaşına basan çocukların **yataklarını ayırma** konusu da önemlidir. Sadece erkeklerle kızları birbirinden ayırmakla kalmamalı, cinsiyetleri ne olursa olsun çocukların yataklarını ayırmalıdır. “Canım bunların hepsi de kız veya hepsi de erkek; bir arada yatmalarında ne sakınca olacak?” diye düşünmek doğru değildir. On yaş bülûğ çağının sınırıdır. Erken gelişen bazı çocuklar on yaşında ergenlik çağına girebilir. Cinsiyet duygusu gelişmeye başlayan çocukların vücutlarının birbirine temas etmesi, onlarda bazı cinsî sapmalara yol açabilir. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, problemi daha ortaya çıkmadan önlemek düşüncesiyle böyle buyurmuştur. Maddî imkânsızlık sebebiyle herbir çocuğa ayrı yatak temin etme imkânı yoksa, en azından vücutlarının birbirine temas etmemesi sağlanmalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yedi yaşına giren çocuklara namaz kılmayı öğretmeli ve namaza başlatmalıdır.
2. On yaşına bastığı hâlde namaz kılmayanları ise anladıkları dille tehdit ederek namaza alıştırmalıdır.
3. On yaşından itibaren cinsiyetlerine bakmadan bütün çocukların yataklarını ayırmalıdır.

39- باب حق الجار والوصية به

KOMŞU HAKKI VE BUNUNLA İLGİLİ TAVSİYELER

Âyet

وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا

“Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak

komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve mâliki bulunduğunuz kimselere iyi davranın.” Nisâ sûresi (4), 36

Bu âyet-i kerîmede mü’minlere **on görev** verilmektedir. Bunlardan birincisi insana herşeyi esirgemeden vermiş olan **Allah Teâlâ’ya ibadet** etmek ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamak. Peygamber Efendimiz, bir hadîs-i şerîfte bu görevimizi, *“Allah’ın kulları üzerindeki hakkı”* diye ifade buyurmuştur. İkincisi **anaya babaya saygı**da kusur etmemek ve onlara karşı evlatlık görevini yapmak. Evlatlık görevinin, kulluk görevinin hemen peşinden zikredilmesi üzerinde dikkatle düşünülmelidir. Üstelik bu sıranın daha başka âyetlerde de gözetilmesi son derecede mânalıdır.

Üçüncüsü **akrabayı koruyup gözetmek** ve onlara iyi davranmak. Yukarıda sözünü ettiğimiz önem sırası burada da söz konusudur. Ana babadan sonra kendilerine karşı ahlâkî sorumluluk taşıdığımız kimseler akrabalardır. Tanımadığımız birine yaptığımız yardım bir iyilik sayıldığı hâlde, akrabaya yapılan yardım iki iyilik sayılmaktadır.

Dördüncüsü **yetimlere sahip çıkmak**. Kendilerini himâye eden yakınlarını kaybetmiş olan yetimlere kol kanat germek, onlara sahip çıkmak insânî bir görevdir.

Beşincisi **fukaraya yardım** etmek. Zaruri ihtiyaçlarını giderecek maddî imkâna sahip olmayanların sıkıntısını gidermek, bu imkâna sahip olanların Allah’a şükran borcudur.

Altıncısı **yakın komşuya iyilik** etmek. Evi bize yakın olan veya hem yakın komşu, hem akraba, hem de din kardeşi olan kimselere el uzatmak Allah Teâlâ’yı hoşnut eder. Aşağıdaki hadislerde bu konu işlenecektir.

Yedincisi **uzak komşuya iyilik** etmek. Evi uzak olan veya akrabalık bağı bulunmayan yahut müslüman olmayan kimselere de yardım etmeyi dinimiz tavsiye etmiştir.

Sekizincisi **yanındaki arkadaşa yardım** etmek. Okul arkadaşı, sanat arkadaşı, yol arkadaşı, hatta hayat arkadaşı olan kimseleri koruyup kollamak makbul birer ibadettir.

Dokuzuncusu **yoldan gelen kimseye** ve misafire ikram etmek. Memleketine veya gitmekte olduğu yere ulaşabilecek imkânı bulamamış

kimselere yardımcı olmak, onları yurtlarına yuvalarına kavuşturmak ne güzel bir iyiliktir.

Onuncusu **köle ve câriye** gibi himayeye muhtaç olanlara yardım etmek. Kölesi ve câriyesi bulunanlar, onları kendi kardeşleri ve birer Allah emaneti sayacak, yediğinden onlara da yedirecek, giydiğinden giydirecektir.

Hadisler

305- وعن ابنِ عمرَ وعائشةَ رضي اللَّه عنهما قَالا : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالجارِ حتَّى ظَنَنتُ أَنَّهُ سيُوَرِّثُهُ » متفقٌ عليه .

305. İbni Ömer ve Âişe *radıyallahu anhümâ'*dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Cebrâil bana komşuya iyilik etmeyi tavsiye edip durdu. Neredeyse komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım." Buhârî, Edeb 28; Müslim, Birr 140-141. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 28; İbni Mâce, Edeb 4

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfteki *"Neredeyse komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım"* ifadesinin anlamı, Cebrâil bu konuda Allah Teâlâ'dan bir emir getirecek ve miras taksiminde -tıpkı akraba gibi- komşuya da hak tanıyacak sandım demektir.

Komşularımız, **ev halkımızdan sonra yüzlerini en çok gördüğümüz kimselerdir.** Bu sebeple onların dindar ve iyi ahlâklı kimseler olması arzu edilir. Fakat kendilerini seçmek elimizde olmadığı için komşularımızın gayri müslim ve kötü ahlâklı olmaları da mümkündür.

Kimler komşu sayılır? Bu konuda Hz. Ali'den gelen rivayete göre, **birbirlerinin sesini duyacak kadar yakın olan** kimseler komşu sayılır.

Hz. Âişe meseleye daha geniş bakmış ve **evin her cephesinden kırkar hânenin** komşuluk hakkı bulunduğunu söylemiştir. Konumuzun başındaki âyet-i kerîmede zaten komşular "yakın komşu ve uzak komşu" diye iki grupta ele alınmıştır. Üzerimizde en fazla hakkı olan komşu, bu âyet-i kerimede sayılan özelliklerden en fazlasına sahip olan komşudur.

Komşuluk hakkı nedir? Komşular bazan bir akraba gibi birbiriyle içli dışlı oldukları için güzel geçinmeleri, birbiri hakkında iyi şeyler düşünüp mutlu olmalarını istemeleri, mallarının ve canlarının zarar görmemesi için gayret etmeleri, komşusu hatalı bir iş yapmaya kalktığında veya bir konuda komşusunun görüşünü almak istediğinde ona doğru yolu göstermeleri başlıca komşuluk haklarıdır. Buna ilave olarak zaman zaman birbirlerine hediye göndermeleri, karşılaştıkları zaman birbirinin yüzüne gülüp selamlaşmaları, yardıma çağırdıkları zaman hemen gitmeleri gibi iyi komşuluk esaslarını saymak mümkündür.

Komşunun gayri müslim olması, bir müslümana, ona karşı komşuluk hakkını gözetmeme yetkisini vermez. Komşunun yahudi, hıristiyan veya hiçbir dine inanmayan bir müşrik olması bu prensibi değiştirmez. Taberânî'nin rivayet ettiği bir hadîse göre Peygamber Efendimiz, üzerimizdeki haklarına göre komşuları üçe ayırmıştır:

Bir hakkı olan komşular: Müşrikler gibi ki, bunların sadece komşuluk hakkı vardır.

İki hakkı olan komşular: Müslümanlar gibi ki, bunların hem komşuluk, hem de din kardeşliği hakkı vardır.

Üç hakkı olan komşular: Akraba olan müslümanlar gibi ki, bunların hem komşuluk, hem din kardeşliği, hem de akrabalık hakkı vardır (İbni Hacer, *Fethü'l-bârî*, X, 456).

Abdullah İbni Amr İbni Âs bir koyun kestirmişti. Hizmetçisine: "Yahudi komşumuza verdin mi? Yahudi komşumuza verdin mi?" diye telaşla sorduktan sonra, konu başlığımız olan hadîs-i şerîfi okuyarak bunu Hz. Peygamber'den bizzat duyduğunu söylemişti (Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, s. 52, bâb 57).

Komşuluk hakkını gözetmeyenlerin mükemmel bir imâna sahip olmadıkları, aşağıda gelecek hadislerde görülecektir. Peygamber Efendimiz'in *"Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimse komşusuna eziyet etmesin, iyilik etsin"* buyruğu, iyi mü'minin iyi komşuluk yapan kimse olduğunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Komşuluk hakkı, saygı duyularak gözetilmesi gereken önemli bir görevdir.

2. Cebrâil *aleyhisselâm*'ın gelip gittikçe bu konu üzerinde ısrarla durması ve Peygamber Efendimiz'in *komşunun komşuya mirasçı kılınacağını zannetmesi* çok anlamlıdır.

3. Komşularla iyi geçinmeli, onlara zarar vermemeli, sevinç ve kederlerine ortak olmalıdır.

306- وعن أبي ذرٍّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَا أَبَا ذرّ إِذا طَبَخْتَ مَرَقَةً ، فَأَكْثِرْ مَاءَها ، وَتَعَاهَدْ جِيرَانَكَ » رواه مسلم .

وفي رواية له عن أبي ذرّ قال : إن خليلي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَوْصَانِي : « إِذا طبخْتَ مَرَقاً فَأَكْثِرْ مَاءَهُ ثُمَّ انْظُرْ أَهْلَ بَيْتٍ مِنْ جِيرانِكَ ، فَأَصِبْهُمْ مِنْهَا بِمعْرُوفٍ » .

306. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ey Ebû Zer! Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy ve komşularını gözet!"

Müslim, Birr 142. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ıme 58; Tirmizî, Et`ıme 30

Müslim'in Ebû Zer'den diğer bir rivayeti şöyledir:

Dostum Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle vasiyet etti:

"Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy. Sonra da komşularını gözden geçir ve gerekli gördüklerine güzel bir şekilde sun!" Müslim, Birr 143

Açıklamalar

Komşuların birbiri üzerinde hakları vardır. İçlerinden birinin aç açık kalması hâlinde diğerleri bundan sorumludur. Resûlullah Efendimiz *"Allah'a ve âhiret gününe imân eden komşusuna iyilik etsin"* buyurduğuna göre, komşuyu koruyup gözetmek, sıkıntısını gidermeye çalışmak mü'min olmanın bir gereğidir.

Bu hadîs-i şerîfte yemeklerin en sâdesi olan **çorbadan bahsedilmesi mecâzîdir.** Hiçbir şeyin olmasa da sadece çorban bulunsa bile, komşularına ondan da bir pay ayır, denmek istenmiştir. İmkânın ne kadar kıt olursa olsun, komşularını şöyle bir gözden geçir ve o çorbaya ihtiyacı olanlara gönder, anlamınadır. Varlıklı kimseler, **evlerinde sık sık yendiği hâlde fakirlerin tadamayacağı** güzel yiyecekleri onlara ikrâm etmekle, Allah'ın lutfettiği zenginliğe en güzel şekilde şükretmiş olurlar.

Çorbaya su katma ifadesinde ince bir mâna daha vardır. Çorbaya su katıldığı zaman, yemeğin tadı ve nefâseti büyük ölçüde kaybolur. Efendimiz bu sözüyle, etrafındaki yoksulların karnı açken senin ağız tadı, damak zevki araman uygun olmaz. Sen zevk peşinde koşacak adam değilsin. Sen mü'minsin. Açları, yoksulları sen gözeteceksin, komşun açken tok yatamazsın demektir. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz *"Komşusu açken tok yatan kimse mü'min değildir"* buyurmuştur (Heysemî, *Mecme`u'z-zevâid*, VIII, 167).

Pişirilen yemek ne kadar basit ve sâde olursa olsun, pişerken etrafa yaydığı koku, aç insanlar üzerinde en nefis yemek tesiri bırakır. Hele çocukların o yemeğe duydukları özlemi dile getirmeleri, yoksul anne babayı derin kederlere boğar. Böyle bir durumda kapılarının çalınıp o yemeğin kendilerine ikrâm edilmesi, fakir komşuyu minnettar bırakır. Varlıklı komşularına karşı gönüllerinde derin bir sevgi ve muhabbet meydana gelir. Bir tabak yemek onları birbirine sevgiyle bağlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Komşuların birbiri üzerinde hakları vardır.
2. Yoksul komşusunu gözetmek, varlıklı insanların görevidir.
3. Komşuların birbiriyle hediyeleşmesi, aralarında sevgi bağı oluşturur.

307- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « واللَّهِ لا يُؤْمِنُ ، واللَّهِ لا يُؤْمِنُ ، واللَّهِ لا يُؤْمِنُ » قِيلَ : منْ يا رسولَ اللَّهِ ؟ قال : « الَّذي لا يأْمنُ جارُهُ بَوَائِقَهُ،» متفق عليه.

وفي رواية لمسلمٍ : « لا يَدْخُلُ الجنَّة مَنْ لا يأمنُ جارُهُ بوَائِقهُ » . « الْبَوائِقُ » الْغَوَائِل وَالشُّرُورُ .

307. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm*:

- **"Vallâhi imân etmiş olmaz. Vallâhi imân etmiş olmaz. Vallâhi imân etmiş olmaz"** buyurdu.

Sahâbîler:

- Kim imân etmiş olmaz, yâ Resûlallah? diye sordular.

- **"Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse!"** buyurdu.

Buhârî, Edeb 29; Müslim, Îmân 73. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 60

Müslim'in bir rivayetine göre ise:

"Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse cennete giremez" buyurdu.

Müslim, Îmân 73

Açıklamalar

Cebrâil *aleyhisselâm*'ın komşuya iyi davranma konusundaki devamlı tavsiyesi, Peygamber Efendimiz'i "Acaba komşular birbirine mirasçı mı kılınacak?" diye düşündürmüştü. Halbuki vahiy meleğinin maksadı, **komşuların birbirine akraba kadar yakın** ve samimi olması gereğini vurgulamak, karşılıklı bir anlayış ve güven içinde bulunması icap ettiğini ortaya koymaktı. Komşuların karşılıklı bir güven ve emniyet içinde olmaması, güzel dinimizin yerleştirmek istediği bu anlayışa ne kadar aykırıdır. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz, *şerrinden komşusu emin olmayan kimsenin imânında hayır bulunmadığını* yeminle, üstelik üç defa tekrarlayarak belirtmiştir.

Cennete girmek bütün mü'minlerin en büyük arzusudur. Zira Allah Teâlâ'nın iyi kulları için hazırladığı sayısız nimetler oradadır. Bu nimetlerin en üstünü olan Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini seyretmek, ancak cennete girmekle mümkündür. Komşusuna güven vermemek, onu hep şüphe ve

tedirginlik içinde bırakmak ve hele ona zulüm ve fenalık yapmak insana cenneti kaybettirecek kadar büyük bir günahtır.

Bu hadîs-i şerîf gösteriyor ki, komşuya eziyet eden kimse doğrudan cennete giremeyecektir. Herkes cennete girmeye başladığı zaman, onun girmesi engellenecektir. Eğer Allah Teâlâ onu affetmezse, cezasını tamamlayana kadar cehennemde kalacaktır. Komşuya zulmeden kimse, yaptığı bu haksızlığın hiçbir günahı olmadığını kabul ediyorsa, o mutlaka cehenneme girecek ve cezasını görecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir hükmü teyit etmek ve önemini belirtmek için -Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi- yemin edilebilir.

2. Komşusuna güven vermeyen, onu rahatsız eden kimsenin imânı son derece zayıftır.

3. Komşusuyla iyi geçinen kimsenin iyi bir imân ve güzel bir ahlâk sahibi olduğu anlaşılır.

308- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَا نِسَاءَ المُسلِمَاتِ لا تَحْقِرَنَّ جارَةٌ لجارتِهَا وَلَوْ فِرْسَنَ شَاةٍ » متفقٌ عليه .

308. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*' den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Ey müslüman kadınlar! Komşu hanımlar birbiriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin! Alıp verdikleri şey bir koyun paçası bile olsa!.." Buhârî, Hibe 1, Edeb 30; Müslim, Zekât 90. Ayrıca bk. Tirmizî, Velâ' 6

Açıklamalar

Hadisimiz komşuların birbiriyle hediyeleşmesini tavsiye ediyor. Tirmizî'deki rivayet, konumuza daha fazla açıklık getiriyor. Buna göre Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyuruyor:

- *"Birbirinize hediye veriniz. Çünkü hediye gönüllerdeki dargınlığı yok eder. Komşu hanımlar birbiriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin! Alıp verdikleri şey azıcık bir koyun paçası bile olsa!.."*

Efendimiz, özellikle mü’min hanımların komşularıyla hediyeleşmesini istemekte, hediye edilecek şeyin değerli veya değersiz olmasının hiçbir önemi bulunmadığını hatırlatmakta, pişirdikleri yemek son derece sade olsa bile “canım bundan da hediye mi olurmuş!” diye düşünmeden komşuya göndermelerini tavsiye etmektedir. Cömertlik elde olandan yapılır, anlamında “el-Cûd mine’l-mevcûd” diye güzel bir söz vardır. Hediyenin mutlaka değerli ve pahalı şeylerden olması gerekmez. **“Çam sakızı, çoban armağanı”** atasözümüz bu mânayı ne iyi ifade eder.

Efendimiz’in müslüman hanımlara olan bu tavsiyesi, hem hediye vereni hem de alanı ilgilendirmektedir. Kendisine hediye gönderilen kimsenin, hediyeyi küçük görmemesi istenmektedir.

Dünyada hatırlanmak kadar güzel şey yoktur. İnsanın yaşadığı muhitte binlerce insan, yüzlerce komşu varken, bunlardan birinin bizi gönlünden geçirmesi, ailesi için yaptığı yemekten bizim de tadmamızı istemesi ne güzel bir davranış ve vefâ örneğidir. Gönderilen şeyi olduğu gibi, gönderilen miktarı da küçümsememek lâzımdır. **“Az veren candan, çok veren maldan”** diye boşuna söylenmemiştir.

Mâdemki hediye -Peygamber Efendimiz’in buyurduğu gibi- hediye veren kimseye duyulan kin, haset, dargınlık gibi olumsuz duyguları yok edebiliyor, öyleyse komşuların birbirine hediye verip alması gereklidir. Özellikle önemsiz sebeplerden dolayı sık sık birbirine gücenen kapı bir komşuların bu tavsiyeyi her zaman uygulaması lâzımdır. Bu hadîs-i şerîf 126 numarada ayrıca açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hediyeleşmek sünnettir. Peygamber Efendimiz bu sünnetinin, komşu hanımlar tarafından yaşatılmasını istemektedir.

2. Hediye edilen şeyi küçük görüp burun kıvırmak doğru değildir.

309- وعنه أن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : لا يَمْنَعْ جارٌ جارَهُ أَنْ يغْرِزَ خَشَبَةً في جِدارِهِ » ثُمَّ يَقُولُ أَبو هريرة : مَالي أَرَاكُمْ عنْهَا معْرِضِينَ ، واللَّهِ لأرمينَّ بها بيْنَ أَكْتَافِكُمْ . متفقٌ عليه.

رُوِى « خَشَبهُ » بالإِضَافَةِ والجمْعِ ، ورُوِي « خَشبَةً » بالتَّنْوِينَ عَلَى الإِفْرَادِ . وقوله: مالي أَرَاكُمْ عنْهَا مُعْرِضِينَ : يعني عنْ هذِهِ السُّنَّةِ .

309. Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbiriniz duvarına ağaç çakmak isteyen komşusuna engel olmasın"

Ebû Hüreyre hadisi rivayet ettikten sonra oradakilere:

Neden bu sünneti yerine getirmekten çekiniyorsunuz? Vallahi ben bu sünneti size benimsetene kadar uğraşacağım, dedi. Buhârî, Mezâlim 20, Eşribe 24; Müslim, Müsâkât 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdıye 31; Tirmizî, Ahkâm 18; İbni Mâce, Ahkâm 15

Açıklamalar

Ebû Hüreyre vali olduğu sırada meydana gelen bir olay sebebiyle, bu hadîs-i şerîfi rivayet etmişti. Orada bulunanlar, bir kimsenin komşunun duvarına ağaç koyarak onu rahatsız etmeye hakkı olmadığını düşünüyorlardı. Fakat buyruk Peygamber *aleyhisselâm*'dan geldiği için itiraz edemediler. Ama tepkilerini, başlarını yere eğerek gösterdiler. Kendilerine bir Peygamber sünneti anlatılınca müslümanların böyle garip bir tutum içine girmesi Ebû Hüreyre'nin tuhafına gitti. Resûlullah'ın bir sünneti tavsiye edilince, işlerine gelmedi diye müslümanlar nasıl olur da böyle davranabilirdi? Ebû Hüreyre bu tutuma çok kızdı. Ben bu sünneti başınıza vura vura yaptıracağım veya hoşunuza gitmese bile bu Peygamber tavsiyesini sık sık tekrarlayarak başınızı ağrıtacağım, diyerek onları uyardı.

Ebû Hüreyre'nin muhâtapları ya sahâbîler veya tâbiîler idi. Peygamber diliyle övülmüş bu iki kutlu neslin, bir hadîs-i şerîf karşısında burun kıvırması veya onu tatbik edilemez bulması elbette düşünülemez. Belki onlar bazı kötü komşuların haksız davranacaklarını, bu insânî buyruğu kötüye kullanacaklarını düşünerek böyle davranmışlardır. Nitekim İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, bu buyruğun komşuya zarar vermediği takdirde uygulanabileceğini söylemişlerdir.

İnşaat yaptıran komşulardan biri, bitişik komşunun duvarından faydalanmak zorunda kalırsa, onun iznini almalıdır. Yapacağı işin bir sakıncası bulunup bulunmadığını en iyi komşusu bileceğine göre, onun kararına saygı duymalıdır. İzin verirse, ona teşekkür ederek bu kolaylıktan faydalanmalıdır; şayet izin vermezse, onu zorlayıp kalbini kırmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Komşular birbiri hakkında iyi şeyler düşünmeli, birbirine müsamahakâr davranmalıdır.

2. Komşunun isteği kendisine zarar vermediği takdirde, diğer komşu onu anlayışla karşılamalıdır.

3. İnsanlar bir sünnetin inceliğini kavramadıkları zaman hemen pes etmemeli, onu anlayacakları şekilde tekrar tekrar anlatmalıdır.

310- وعنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْم الآخِرِ، فَلا يُؤْذِ جَارَهُ ، وَمَنْ كَان يُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيَوْمِ الآخِرِ ، فَلْيكرِمْ ضَيْفهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمنُ بِاللَّهِ وَالْيومِ الآخِرِ ، فَلْيَقُلْ خَيْراً أَوْ لِيَسْكُتْ » متفقٌ عليه .

310. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusunu rahatsız etmesin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!" Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, 85, Rikak 23; Müslim, Îmân 74, 75. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4

Hadîs-i şerîf 311 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

311- وعن أبِي شُرَيْح الخُزاعيِّ رضي اللَّه عنه أَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «مَنْ كَانَ يُؤمِنُ بِاللَّهِ والْيوْمِ الآخِرِ ، فَلْيُحسِنْ إلِى جارِهِ ، ومنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ واليومِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفهُ، ومنْ كانَ يؤمنُ باللَّهِ واليومِ

الآخرِ فَلْيَقُلْ خَيْراَ أوْ لِيسْكُتْ » رواه مسلم بهذا اللفظ، وروى البخاري بعضه .

311. Ebû Şüreyh el-Huzâ`î *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusuna iyilik etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!" Müslim, Îmân 77

Açıklamalar

Hadisimiz İslâm ahlâkının üç önemli konusunu ele almaktadır.

Birincisi *komşuya iyi davranmak* ve onu hiçbir şekilde rahatsız etmemek. 310 numaralı hadiste zikredilen kaynakların bir kısmında Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Allah'a ve âhiret gününe imân eden kimselerin *"komşusuna ikram etmesini"*, bir kısmında *"komşusunu rahatsız etmemesini"* tavsiye ettiği, bu hadiste ise *"komşusuna iyilik etmesini"* öğütlediği görülmektedir.

Komşuya yapılacak iyilik ve ikramların neler olduğu Peygamber Efendimiz'e nisbet edilen bazı rivayetlerde tafsilatlı şekilde belirtilmektedir. Buna göre şu davranışlar komşuya iyilik sayılmaktadır:

*Borç veya ödünç bir şey isteyince vermek.

*Yardım isteyince yardımına koşmak.

*Hastalanınca ziyaret etmek.

*Maddî sıkıntıya düşünce gözetip kollamak.

*Mutlu günlerinde sevincine, kederli günlerinde üzüntüsüne ortak olmak.

*Ölünce kabre götürüp defnetmek.

*İzni olmadan evinin bitişiğine rüzgârını kesecek şekilde bina yapmamak.

*Kokusu komşunun evine gidecek bir yemek yapınca ona da bir miktar göndermek.

*Meyva alınca komşuya da hediye etmek, hediye etmeyecekse onu komşuya göstermemek, çocuğunun da o meyvayı dışarıda yiyerek komşu çocuğuna göstermesine meydan vermemek [İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, X, 460 (Edeb 31); Ali el-Kârî, *Mirkât*, IV, 391].

İkincisi *misafire ikram etmek*. İslâm'ın ilk devirlerinde müslümanlar çok fakirdi; büyük geçim sıkıntısı çekerlerdi. O zamanlar misafire ikramda bulunmak, yolluğunu vermek farz kılınmıştı. Fetihler çoğalıp müslümanlar rahat yaşamaya başlayınca, misafire ikram konusu eskisi gibi farz değil, Peygamberimiz'in bir sünneti olarak kabul edilmeye başlandı.

Dilimizde yaygın olan **"Tanrı misafiri"** sözü, aziz milletimizin misafire verdiği değeri, ona gösterdiği itibarı ortaya koymaktadır. Ecdâdımız, misafire ikram edilecek şeylerin aile bütçesini daraltmayacağı anlayışını ortaya koymak için **"Misafir kendi kısmetiyle gelir"** demişlerdir. Kendi yemeyip misafirine yediren eli dar fakat gönlü geniş insanların, yeteri kadar ikram edemedim diye üzülmemesi için de **"Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer"** demişlerdir.

Hâlâ köylerimizde misafirlerin ağırlandığı "oda"lar bulunmaktadır. Hâli vakti yerinde olan köylülerimiz, tanımasalar bile, Tanrı misafirini burada yedirir, yatırırlar. Misafirden para almayı asla düşünmezler. Geleneklerimizi bilmediği için para vermeye kalkanları da ayıplarlar.

Misafire ikram konusu 708. hadiste tekrar ele alınacaktır.

Üçüncüsü ya **faydalı söz söylemek veya susmak**tır.

Dinimizde insanlara faydalı olmak esastır. İnsanlara faydalı olamayan kimse, başkalarına zarar vermemeye gayret edecektir.

Konuşmak isteyen kimse önce düşünmelidir. Söyleyeceği sözün kendisine veya başkasına fayda getirip getirmeyeceğine bakmalıdır. Faydalı ise söylemeli, değilse susmalıdır. Çünkü faydasız söz hem kendine, hem de başkalarına zarar verir. Susmak suretiyle zarardan korunmak da bir faydadır.

Ağzımızdan çıkan her sözün hesabını vereceğimizi şu âyet-i kerîme belirtmektedir: **“İnsan ne söylerse, mutlaka yanında, ağzından çıkanları yazan bir melek vardır”** [Kaf sûresi (50), 18].

Faydasız konuşmalar çoğu zaman bizi günaha götürür. Mânasını düşünmeden söylediğimiz bir söz Allah Teâlâ’yı gücendirebilir; insanları birbirine düşürebilir. Unutmamalıdır ki, büyük günahları hazırlayan da gereksiz ve faydasız konuşmalardır. Dilini tutan, kendini fenalıklardan korumuş olur. *“Kendisini ilgilendirmeyen işleri yapmamak, insanın iyi bir müslüman olduğunu gösterir”* hadîs-i şerîfi ne derin mânalar ihtiva etmektedir. (bk. 68 numaralı hadis)

Yeri gelince doğru ve faydalı söz söylemek ise bir ibadet olur. Yerinde söz söyleyerek bir haksızlığı ortaya koymak, insana Allah rızasını kazandırır.

Peygamber Efendimiz bu üç ahlâk esasından her birini ortaya koyarken *“kim Allah’a ve âhiret gününe inanıyorsa”* buyurmakla bu konuların önemini belirtmek istemiştir. Esasına bakılırsa, Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimselerin yapması gereken davranışlar bunlardan ibaret değildir. Resûlullah Efendimiz bu üç tavsiyeyi tutan kimselerin mükemmel bir imâna sahip olduklarını anlatmak istemiştir.

Dilin insana ne büyük zararlar verdiği, onun zararından kendini ve başkalarını korumak gerektiği, 1514-1530. hadisler arasında geniş bir şekilde ele alınacak, hadisimiz de 316 ve 707 numarayla tekrar görülecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bazı davranışlar insanın mükemmel bir imâna sahip olduğunu gösterir.

2. Komşuya zarar vermemek, daha da iyisi komşuya faydalı olmak mü’minlerin göstereceği bir davranıştır.

3. Misafire elinden geldiğince ikrâm etmek de böyledir.

4. İyi mü’minin ağzından faydalı söz çıkar. Faydalı konuşmayacağını düşünen kimse susmayı tercih etmelidir.

312- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قلت : يا رسولِ اللَّه إِنَّ لي جِارَيْنِ ، فَإِلى أَيِّهما أُهْدِى؟ قال : «

إلى أقْربهِما مِنْك باباً » رواه البخاري .

312. Hz. Âişe *radıyallahu anhâ'*dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! İki komşum var. Hangisine hediye vereyim? diye sordum.

- **"Kapısı sana daha yakın olana ver"** buyurdu. Buhârî, Şüf`a 3, Hibe 16, Edeb 32

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz komşuların hediyeleşmesini tavsiye edince, Hz. Âişe annemiz bir konuyu merak etti. Hediye verirken acaba komşulardan hangisine öncelik tanımalıydı? Veya hangi komşusunu daha çok gözetmeliydi? Bunu öğrenmek için Resûl-i Ekrem Efendimiz'e, iki komşusundan hangisine hediye vermesi gerektiğini sordu. Efendimiz de ona, kapısı daha yakın olanı gözetmesini tavsiye buyurdu.

Kapı bir komşular içli dışlı olurlar. Birbirlerine daha sık gider gelirler. Bunun sonucu olarak da komşusunun sevincini ve üzüntüsünü herkesten önce onlar öğrenirler. Bu sevince ve kedere herkesten önce onlar ortak olurlar. İşte bu sebeple yakın komşuların birbirleri üzerindeki hakları daha fazladır.

Hediye verirken kapısı bize daha yakın olanın gözetilmesinin bir gerekçesi budur. Bir diğer gerekçesi de, komşunun evine giren yiyecek, içecek cinsinden şeyleri öncelikle onların görmeleri, komşunun mutfağında pişen şeylerin kokusunu herkesten önce onların almalarıdır. Böylesine bir yakınlık, kapı bir komşuları öncelikle gözetmeyi gerekli kılar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan bir işe başlamadan önce, Hz. Âişe'nin yaptığı gibi, bilmediklerini sorup öğrenmelidir.

2. Bütün komşularına hediye verme imkânına sahip olmayanlar, en yakın komşularına öncelik tanımalıdır.

3. Yakın komşusunun maddî sıkıntı çektiğini bilenler, ona yardım etmelidir.

313- وعن عبدِ اللّه بن عمر رضي اللّه عنهما قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « خَيْرُ الأَصحاب عِنْدَ اللَّهِ تعالى خَيْرُهُمْ لصاحِبِهِ ، وخَيْرُ الجيران عِنْدَ اللَّه تعالى خيْرُهُمْ لجارِهِ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

313. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah s*allallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ'ya göre arkadaşların hayırlısı, arkadaşına faydalı olandır. Yine Allah Teâlâ'ya göre komşuların hayırlısı, komşusuna faydalı olandır." Tirmizî, Birr 28

Açıklamalar

İyilikle kötülüğü, fayda ile zararı, hayır ile şerri en iyi bilen, şüphesiz Allah Teâlâ'dır. Zira her şeyi olduğu gibi bunları da yaratan O'dur. Bu sebeple de kimin iyi kimin kötü, kimin faydalı veya zararlı olduğunu en doğru şekilde O tesbit edebilir.

Yüce Rabbimiz, iyi insan, iyi arkadaş, iyi komşu olmanın ölçüsünü hayırlı ve faydalı olmaya bağlamıştır. İnsanlara ve yakınlarına hayrı ve faydası dokunmayan kimsenin iyi bir insan olamayacağını belirtmiştir.

Komşular için de durum böyledir. Komşusu için iyi şeyler düşünen ve her fırsatta ona faydalı olmaya çalışan, komşusuna zarar vermediği gibi, onun uğrayacağı fenalıkları elinden geldiği ölçüde uzaklaştırmaya çalışan kimse, hayırlı komşudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan dost, arkadaş ve komşularına faydalı olmalıdır.

2. Onların bulunmadığı zamanlarda bile kendilerini savunmalı, başlarına gelecek zararı engellemeye çalışmalıdır.

40- باب بر الوالدين وصلة الأرحام

ANA BABAYA İYİLİK VE AKRABAYI ZİYARET

Âyetler

وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا

1. “Allah’a ibadet edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve mâliki bulunduğunuz kimselere iyi davranın.” Nisâ sûresi (4), 36

Bu âyet-i kerîmede mü’minlere *on görev* verilmektedir. Bunlardan birincisi insana herşeyi esirgemeden vermiş olan *Allah Teâlâ’ya ibadet etmek* ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamak. Peygamber Efendimiz, bir hadîs-i şerîfte bu görevimizi, *“Allah’ın kulları üzerindeki hakkı”* diye ifade buyurmuştur.

İkincisi *anaya babaya saygıda kusur etmemek* ve onlara karşı evlatlık görevini yapmak. Evlatlık görevinin, kulluk görevinin hemen peşinden zikredilmesi üzerinde dikkatle düşünülmelidir. Üstelik bu sıranın daha başka âyetlerde de gözetilmesi son derecede mânalıdır.

Üçüncüsü *akrabayı koruyup gözetmek* ve onlara iyi davranmak. Yukarıda sözünü ettiğimiz önem sırası burada da söz konusudur. Ana babadan sonra kendilerine karşı ahlâkî sorumluluk taşıdığımız kimseler akrabalardır. Tanımadığımız birine yaptığımız yardım bir iyilik sayıldığı hâlde, akrabaya yapılan yardım iki iyilik sayılmaktadır.

Dördüncüsü *yetimlere sahip çıkmak*. Kendilerini himâye eden yakınlarını kaybetmiş olan yetimlere kol kanat germek, onlara sahip çıkmak insânî bir görevdir.

Beşincisi *fukaraya yardım etmek*. Zaruri ihtiyaçlarını giderecek maddî imkâna sahip olmayanların sıkıntısını gidermek, bu imkâna sahip olanların Allah’a şükran borcudur.

Altıncısı *yakın komşuya iyilik etmek*. Evi bize yakın olan veya hem yakın komşu, hem akraba, hem de din kardeşi olan kimselere el uzatmak

Allah Teâlâ’yı hoşnut eder. Aşağıdaki hadislerde bu konu işlenecektir.

Yedincisi *uzak komşuya iyilik etmek*. Evi uzak olan veya akrabalık bağı bulunmayan yahut müslüman olmayan kimselere de yardım etmeyi dinimiz tavsiye etmiştir.

Sekizincisi *yanındaki arkadaşa yardım etmek*. Okul arkadaşı, sanat arkadaşı, yol arkadaşı, hatta hayat arkadaşı olan kimseleri koruyup kollamak makbul birer ibadettir.

Dokuzuncusu *yoldan gelen kimseye ve misafire ikram etmek*. Memleketine veya gitmekte olduğu yere ulaşabilecek imkânı bulamamış kimselere yardımcı olmak, onları yurtlarına yuvalarına kavuşturmak ne güzel bir iyiliktir.

Onuncusu *köle ve câriye* gibi himayeye muhtaç olanlara *yardım etmek*. Kölesi ve câriyesi bulunanlar, onları kendi kardeşleri ve birer Allah emaneti sayacak, yediğinden onlara da yedirecek, giydiğinden giydirecektir.

وَاتَّقُواْ اللّهَ الَّذِي تَسَاءلُونَ بِهِ وَالأَرْحَامَ

2. “Adını anarak birbirinizden bir şeyler istediğiniz Allah’a karşı gelmekten sakının ve akrabalık bağlarına saygı gösterin.” Nisâ sûresi (4), 1

Karşımızdaki insanın bir şeyi ihmâl etmeden yapmasını istediğimizde, genellikle “Allah aşkına şunu yapıver!”, deriz. Araplar akrabalarından bir şey isteyecekleri zaman buna bir de yakınlık bağını ekleyerek “Allah aşkına ve akrabalık adına şunu yapıver!” derlermiş. İşte âyet-i kerîmede “adını anarak birbirinizden bir şeyler istediğiniz” ifadesiyle bu mâna kastedilmiştir.

Cenâb-ı Hak bu âyet-i kerîmede müslümanları, ağızlarından çıkan söze dikkat etmeye dâvet ediyor ve buyuruyor ki, mâdemki birbirinizden bir şey isterken bile Allah’ı anıyor ve O’nun hâtırı için işimi yap diyorsunuz, böyle dediğiniz zaman o işin Allah hâtırına yapılacağını düşünüyorsunuz, öyleyse başkalarından önce siz Allah’a saygılı olun ve buyruklarını yapın. Yine mecbur kalınca sığındığınız akrabalık bağına önem verin. Akrabalarla ilgiyi

kesmeyin. Zira akrabalarla ilgiyi kesmek Allah’ı gücendirir. İşte o zaman çok zor durumda kalırsınız.

Akrabalarla ilgiyi koparan kimseleri bekleyen kötü sonuçlar, aşağıdaki hadislerde görülecektir.

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الحِسَابِ

3. “Onlar, gözetilmesini Allah’ın emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir.” Ra`d sûresi (13), 21

Kendilerini güzel bir âkıbetin beklediği haber verilen bu üç grup bahtiyardan konumuzla ilgili olanlar, “gözetilmesini Allah’ın emrettiği şeyleri gözeten” kimselerdir. Allah Teâlâ’nın bu kimselerden gözetmelerini istediği şeyler, öncelikle akrabalık bağlarını sürdürmek ve mü’minlerle bir arada dostça yaşamaktır. Bu kimseler akrabaya şefkat besledikleri, muhtaç olanlarına yardım ettikleri, onları koruyup savundukları, başlarına bir kötülük gelmemesi için canla başla çalıştıkları için Allah Teâlâ’nın rızasını kazanmışlardır.

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا

4. “Biz insana ana ve babasına iyilik etmesini emrettik.” Ankebût sûresi (29), 8

Bu âyet-i kerîme Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radıyallahu anh* ile annesi Hamne hakkında nâzil olmuştur. Aşere-i mübeşşere’den olan Hz. Sa`d ilk müslümanlardan biridir. Ya yedinci veya beşinci müslüman odur. On yedi yaşında İslâmiyet’i kabul etmiştir. Sa`d müslüman olunca annesi buna çok üzüldü. Kendisini çok seven oğlunu şöyle tehdit etti:

- Sa`d! Eğer kabul ettiğin bu dinden geri dönmezsen, ağzıma bir lokma koymam; açlıktan ölür giderim; sen de ömür boyu “ana kâtili” diye anılırsın.

Hamne dediğini yaptı. İki gün iki gece bir şey yemedi. Tâkatten düştü. Bunu gören Sa`d, canı gibi sevdiği annesine şu sözleri söyledi:

- Anne! Yüz canın olsa ve bunlar birer birer çıksa, vallahi ben yine de dinimi terk etmem. Artık ister ye, ister yeme!

Oğlunun bu kararını gören Hamne, inadından vazgeçti.

Bu bilgilerin ışığında âyet-i kerîmeye bakıldığında şu sonuç elde edilmektedir:

Anne ve baba kâfir bile olsalar, kendilerine saygı göstermek ve itaat etmek gerekir.

Anne ve babaya her konuda itaat etmek gerekir mi?

Bu âyetin devamında, şâyet anne ve baba Allah'ı inkâr etmeye ve O'na karşı gelmeye dâvet ederlerse, onların sözünün dinlenmemesi emredilmektedir. Demek oluyor ki, anne ve baba oğlundan Allah'a şirk koşmasını isterse sözleri dinlenmeyecek, ama onun dışındaki buyrukları, elden geldiğince yapılacaktır.

وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

5. "Rabbin şöyle emretti: Sadece Allah'a ibadet edeceksiniz. Ana ve babanıza iyi davranacaksınız. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, sakın onlara "of!" bile deme! Onları azarlama! Onlara saygıyla hitap et! Onlara merhamet ederek tevâzu kanadlarını aç da, "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl şefkatle büyüttülerse, sen de onlara öyle merhamet et, de!" İsrâ sûresi (17), 23-24

Birçok âyet-i kerîmede Allah'a ibadet emrinin hemen peşinden ana ve babaya itaatin gelmesi çok mânalıdır. Bunu şöyle anlamak uygun olur: Sen yüzüne konan bir sineği bile kovamayacak kadar güçsüzken, Allah'ın yetiştirip büyütme, merhamet edip koruma sıfatları onlarda kendini gösterdi. Öyleyse sen öncelikle Allah'ın birliğini kabul edecek, onun peşinden de ana ve babana iyilik ve itaat edeceksin.

Onlar senin yanında yaşlanacak olursa, hoşuna gitmeyecek bir hareket yaptıklarında sakın onları azarlama; gönüllerini kırma! Bir zamanlar sen de

hoşa gitmeyen işler yaptığında, annen ve baban seni anlayışla karşılardı. Şimdi onlar yaşlandı. Senin çocukluk günlerinde yaptıklarına benzer garip hareketler yapabilirler; yersiz bulacağın sözler söyleyebilirler. Sen de onlara aynı şekilde anlayış göster; şefkatli ve merhametli ol! Bununla da kalma, onlara merhamet etmesi, günahlarını bağışlaması için Cenâb-ı Hakk'a dua edip yalvar!

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

6. "Biz insana, ana ve babasına iyi davranmayı emrettik. Özellikle de anası nice sıkıntılara katlanarak onu karnında taşımış; emzirmesi de iki yıl sürmüştür. İşte bu sebeple, bana, ana ve babana şükret, diye tavsiye ettik." Lokman sûresi (31), 14

Birine teşekkür etmenin de bir şekli vardır. Teşekkür edilecek kimseye karşı mütevâzi olunur. Ona duyulan sevgi belirtilir. Yaptığı iyilik anılır ve bundan dolayı kendisine teşekkür edilir. Onun sağladığı imkân, kendisini üzecek ve gücendirecek şekilde kullanılmaz. Ana ve babaya yaptıklarından dolayı teşekkür ederken de bu esasa uymalı, kendilerine tevâzu göstermeli, ne çok sevildikleri hissettirilmeli, bir zamanlar kendisi için ne zahmetlere katlandıkları -fırsat düştükçe- söylenmeli, kendilerine duyulan minnet ifade edilmeli ve onların hoşnut olmayacağı işler yapılmamalıdır.

Hadisler

314- عن أبي عبد الرحمن عبد اللَّه بن مسعود رضي اللَّه عنه قال : سأَلتُ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: أَيُّ الْعمل أَحبُّ إِلى اللَّهِ تَعالى ؟ قال : « الصَّلاةُ على وقْتِهَا » قُلْتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قال: «برُّ الْوَالِديْن » قلتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قال : «الجِهَادُ في سبِيلِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

314. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Mes`ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *aleyhisselâm*'a:

- Allah'ın en çok beğendiği amel hangisidir? diye sordum.

- **“Vaktinde kılınan namazdır”** diye cevap verdi.

- Sonra hangi ibadet gelir? dedim.

- **“Ana ve babaya iyilik ve itaat etmek”** buyurdu.

- Daha sonra hangisi gelir? diye sordum.

- **“Allah yolunda cihâd etmek”** buyurdu.

Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1, Edeb 1, Tevhîd 48; Müslim, Îmân 137-139. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 14, Birr 2; Nesâî, Mevâkît 51

Açıklamalar

Allah Teâlâ’nın en fazla beğendiği ibadetlerden üçünü bu hadîs-i şerîften öğrenmekteyiz. Bunlar: Vaktinde kılınan namaz, ana babaya itaat ve Allah yolunda cihaddır.

Vaktinde kılınan namazın öncelikle zikredilmesinin sebebi, bu ibadetin önem sırası bakımından imândan hemen sonra gelmesidir. Namaz dinin direğidir. Namazı kılmayan ve namazı önemli bir ibadet olarak görmeyen kimseden, Allah’ın diğer buyruklarına saygı göstermesi de beklenemez.

Bu hadise göre bir namazın Allah katında en makbûl ibadet olabilmesi, vakti girince kılınmasına bağlıdır. Vaktinde kılınmayan, ihmâl edilerek son vaktine bırakılan bir namaz, kabul edilmekle beraber, Allah Teâlâ’nın en çok sevdiği bir ibadet olma özelliğini kaybeder.

Ana babaya itaat, Cenâb-ı Hakk’ın pek önem verdiği ve kendisine şirk koşulmamasını istedikten hemen sonra tavsiye ettiği önemli bir görevdir. Çocuğunu binbir sıkıntı ile dünyaya getiren, hayata atılacağı zamana kadar yıllar boyu onun eziyetini çeken ana ile baba, şüphesiz her iyiliğe ve en üstün saygıya lâyık insanlardır. Bu sebeple Allah Teâlâ onlara “of!” bile denmemesini emretmektedir. Kendisine sayılamayacak kadar çok iyilik yapmış olan ana ile babanın haklarına saygılı olmayan bir kimsenin, diğer insanların haklarına saygılı olması elbette düşünülemez.

Allah yolunda cihâd, dini bilmeyenlere onu öğretmek, bu saâdeti tatmayanların ayağına kadar giderek Allah’a kul olmanın gerçek bahtiyarlık olduğunu anlatmak, İslâm’ın şan ve şerefini devam ettirmek, canla ve malla fedakârlık yapmaya bağlıdır. Sağlığı yerinde, varlığı yolunda olan mü’min,

Allah'ın dinine hizmeti en önemli görev kabul etmelidir. Allah'ın dinini lâyık olduğu en yüce mevkie yükseltmek ve kendi tattığı saâdeti başkalarına da taddırmak için gayret etmeyen kimse, Allah rızasını kazanmaya sebep olan diğer ibadetleri kolaylıkla terk edebilir.

Düşman maddî güçleriyle sınırlarımıza dayanmışsa veya mânevî yıkım vasıtalarıyla bizi içten çökertmek için evlerimize girmişse, işte o zaman hem malımız ve mülkümüz, hem de dinimiz, imânımız ve namusumuz tehlikede demektir. Maddeten ve mânen ayakta durmak, malımızı ve canımızı ortaya koyarak düşman güçleriyle savaşmaya bağlıdır. Bu durumda "Allah yolunda cihâd etmek" en önemli ibadet olur.

1076 ve 1289 numarayla tekrar okuyacağımız hadisimizi açıklamayı bitirmeden önce şu iki soruya da cevap arayalım:

Allah Teâlâ'nın beğendiği ibadetler, acaba bunlardan mı ibarettir?

Bu hadisin yukarıda kaydedilen bazı rivayetlerinde Abdullah İbni Mes`ûd'un şöyle dediği belirtilmektedir:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana işte bunları söyledi. Eğer ondan daha fazlasını söylemesini isteseydim, söylerdi. Demek oluyor ki, Allah katında makbûl ibadetler bunlardan ibaret değildir. Nitekim benzeri hadislerde: *"insanlara yedirip içirmek"*, *"herkese selâm vermek"*, *"insanları eliyle ve diliyle rahatsız etmemek"*, *"içine günah ve riya karışmamış makbûl bir hac yapmak"* en değerli ibadetler olarak zikredilmiştir.

İkinci soru da şu: Acaba hadisimizde zikredilen **üç ibadet önem sırasına göre mi söylenmiştir?** Diğer bir ifadeyle, bu sıra her zaman geçerli midir?

Peygamber Efendimiz "hangi ibadet daha üstündür?" şeklindeki sorulara genellikle soranın durumuna, sorunun sorulduğu zamana göre cevaplar vermiştir. Soru soran kimsenin bir konuda ihmâli varsa, onun mânevî hastalığını bilen Efendimiz, ihmâl ettiği ibadeti veya ahlâk esasını öncelikle söylemiştir. Sorunun sorulduğu zamanı da dikkate almıştır. Düşmanın kapıya dayandığı bir sırada nâfile ibadetle uğraşmak uygun olmayacağı için böyle durumlarda "Allah yolunda cihâd" etmenin daha sevap olduğunu

söylemiş, kıtlık zamanında ise insanları yedirip içirmeyi öncelikle tavsiye etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın kulları üzerindeki haklarının en üstünü, ona imândan sonra namaz kılmaktır.

2. Kul haklarının en büyüğü, ana baba hakkıdır.

3. Fedakârlıkların en üstünü, Allah yolunda cihâd etmektir.

315- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَجْزِي ولَدٌ والِداً إِلاَّ أَنْ يَجِدَهُ مملُوكاً ، فَيَشْتَرِيَهُ ، فَيَعْتِقَهُ » رواه مسلم .

315. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Hiçbir evlâd babasının hakkını ödeyemez. Şayet onu köle olarak bulur ve satın alıp âzâd ederse, babalık hakkını ödemiş olur."

Müslim, İtk 25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Birr 8; İbni Mâce, Edeb 1

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf baba hakkının büyüklüğünü ve bu hakkı ödemenin hemen hemen mümkün olmadığını ifade etmektedir. Peygamber Efendimiz bu hakkın önemini, hayatta kolay meydana gelmeyecek bir olaya bağlayarak anlatmaktadır. Nasıl ki bir insanın köle edilen babasını arayıp bulması ve onu sahibinden satın alıp hürriyetine kavuşturması pek duyulmadık bir olay ise, babasının yaptığı iyilik ve fedakârlıkları bir evlâdın ödemesi de aynı derecede zordur.

Evlat babasına ihsanda bulunamaz. Babasını el üstünde tutması, bir dediğini iki etmemesi, ona saygıda kusur etmemesi evlatlık görevidir. Bu görevini en iyi şekilde yapması, ona elbette hem sevap hem de Allah'ın rızasını kazandıracaktır. Fakat kazandığı bu sevap, bir başkasına yaptığı iyilikten ve fedakârlıktan dolayı elde ettiği sevap gibi değildir. Zira başkasına yaptığı iyiliği, mecbur olduğu için değil, sevap kazanmak için yapmıştır. Bu iyiliği yapmasaydı, kendisine niye yapmadın diye sorulmayacaktı. Evlatlık görevini ise mecbur olduğu için yapacak, yaptığı

için de Allah’ın hoşnutluğunu kazanacaktır. Bu görevi yapmadığı takdirde de hesaba çekilecektir.

Meselenin hukûkî yönüne gelince: Şayet hadîs-i şerîfte anlatılan olay gerçek hayatta meydana gelir ve bir evlâd babasını köle olarak bulup satın alırsa, baba o andan itibaren hürriyetine kavuşur. Evlâdın babasını âzât ettiğine dair sözlü veya yazılı bir belgeye ihtiyaç yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Babanın evlâdı üzerindeki hakkı, ödenemeyecek kadar büyüktür.

2. Evlâd köle olan babasını satın aldığı andan itibaren baba hürriyetine kavuşur. Evlâdın onu âzâd ettiğini ayrıca belirtmesine gerek yoktur.

316- وعنه أيضاً رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيوْمِ الآخِرِ ، فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ، وَمَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيوم الآخِر ، فَلْيصِلْ رَحِمَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّه وَالْيوْمِ الآخِرِ ، فلْيقُلْ خيراً أَوْ لِيَصمُتْ » متفقٌ عليه.

316. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse akrabasına iyilik etsin. Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!”

Buhârî, Edeb 85; Müslim, Îmân 74, 75. Ayrıca bk. Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, Rikak 23; Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz çok önem verdiği bazı konuları, çoğu zaman çarpıcı ifadelerle ortaya koyar. Bu hadiste de üç ahlâk esasını, imânın iki ana konusuyla destekleyerek sunmaktadır. Müslüman olduğunu söyleyen kimse mutlaka bu üç esasa uysun demektedir.

310 ve 311 numaralı hadislerde, bu üç ahlâk esasına ilâve olarak bir de “komşuya iyilik etmek”ten söz edildiğini görmüştük.

Hadisimizin bizden istediği şudur:

Ben müslümanım diyen kimse, **misafirine iyilik ve ikram etmelidir.** Çünkü İslâm dini insanların dayanışmasına çok önem verir. Denebilir ki, İslâmiyet'in bütün emir ve yasakları, insanların birbiriyle yardımlaşmasını ve iyi geçinmesini sağlamak için ortaya konmuştur. Misafiri iyi karşılamak ve maddî imkânlar ölçüsünde ona ikramda bulunmak, bu dayanışma ve yardımlaşmanın bir gereğidir.

Müslüman olmanın bir gereği de **akrabasıyla ilgisini devam ettirmek ve onlara iyilikte bulunmaktır.** Bu ihmâl edilmemesi gereken bir görevdir. Akrabalarıyla ilgiyi koparmak ve onlara kötü davranmak büyük bir günahtır. Akrabaya iyiliğin ölçüsü, onların yakınlık derecesine, ihtiyaç durumlarına, bizim de maddî gücümüze göre değişiklik gösterir. Amcalar, dayılar, teyzeler ve bunların çocukları yakın akrabalardır. Aç açık kalmışlarsa, onları doyurmak, giydirip kuşatmak şart olur. Böyle muhtaç bir durumda değil iseler, zaman zaman kendilerini ziyaret etmek, elden geliyorsa müşkillerini çözmeye çalışmak, mektupla veya telefonla hatırlarını sormak, sevinç ve kederlerine ortak olmak, hiçbir şey yapılamıyorsa selâm vermek veya selâm göndermek suretiyle akrabalık ilgisini devam ettirmek gerekir.

Bir diğer ahlâk esası da **insanlara faydalı sözler söylemektir**. Faydalı söz söyleme imkânına sahip değilse susmaktır. İyi ve hayırlı söz insanı nasıl iyi ve güzele yönlendirirse, kötü ve zararlı sözler de kötü yola ve zararlı davranışlara sevkeder.

Bir defasında Peygamber Efendimiz'in ağlamakta olan ashâbına, gözyaşından veya üzüntüden dolayı azâba uğramayacaklarını, fakat dil yüzünden ilâhî azâbı veya merhameti kazanacaklarını söylemesi (Buhârî, Cenâiz 45), konumuzun önemini göstermektedir. Yunus Emre dilin insana neler kazandırıp neler kaybettirdiğini ne güzel anlatmıştır:

Dil ola kese savaşı
Dil ola kestire başı
Dil ola ağulu aşı
Bal ile yağ ede bir söz

Hadisten Öğrendiklerimiz

Mü'min olduğunu söyleyen bir kimsenin uyması gereken önemli ahlâk esaslarından üçü şunlardır:

1. Misafire iyilik ve ikram etmek.
2. Akrabalık bağını iyi bir şekilde sürdürmek.
3. Faydalı söz söylemek veya susmak.

317- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ اللَّه تَعَالى خَلَقَ الخَلْقَ حَتَّى إِذَا فَرَغَ مِنْهُمْ قَامَتِ الرَّحِمُ ، فَقَالَتْ : هذا مُقَامُ العَائِذِ بِكَ مِنَ القَطِيعةِ ، قال : نَعَمْ أَمَا تَرْضينَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكِ ، وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكِ ؟ قالت : بَلَى ، قال فذلِكَ ، ثم قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : اقرءوا إِنْ شِئتُمْ : { فهَلْ عَسَيْتمْ إِن تَولّيتُم أَنْ تُفسِدُوا في الأَرْضِ وتُقطِّعُوا أَرْحامكُمْ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُولَئِكَ الذين لَعنَهُم اللَّهُ فأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ } [محمد : 22 ، 23] متفقٌ عليه.

وفي رواية للبخاري : فقال اللَّه تعالى : « منْ وَصلَكِ ، وَصلْتُهُ ، ومنْ قَطَعكِ قطعتُهُ »

317. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ varlıkları yaratma işini tamamlayınca, akrabalık bağı (rahim) ayağa kalkarak:

- (Huzurunda) bu duruş, akrabalık bağını koparan kimseden sana sığınanın duruşudur, dedi.

Allah Teâlâ:

- Pekâlâ, seni koruyup gözeteni gözetmeme, seninle ilgisini kesenden rahmetimi kesmeme râzı değil misin? diye sordu.

Akrabalık bağı:

- Evet, râzıyım, dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ:

- Sana bu hak verilmiştir, buyurdu.

Bunları anlattıktan sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem***:**

- İsterseniz (bunu doğrulayan) şu âyeti okuyunuz, buyurdu:

"Ey münâfıklar! Siz iş başına geçecek olursanız, yeryüzünde fesat çıkarır, akrabalarla ilginizi kesersiniz, değil mi? İşte Allah'ın lânete uğrattığı, kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır" [Muhammed sûresi (47), 22-23]. Buhârî, Tefsîru sûre 47, Edeb 13, Tevhîd 35; Müslim, Birr 16

Buhârî'nin bir rivayetine göre Cenâb-ı Hak şöyle buyurdu:

"Ey akrabalık bağı! Seni gözeteni gözetirim. Seninle ilgiyi kesenden ben de ilgimi keserim."

Buhârî, Edeb 13

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz anlaşılması zor konuları zaman zaman câzip misâllerle anlatmıştır. Akrabalık bağı sözü de, herkesin kolayca anlamayacağı bir mefhûmdur. Bu sebeple Efendimiz onu temsîlî bir anlatım ve canlı bir örnekle öğretmek istemiştir.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bize demiştir ki, akrabalık bağı dediğimiz rahim şayet bir canlı olsaydı, Allah Teâlâ'nın huzurunda ayağa kalkar, kendisiyle ilgisini kesenlerden Allah'a sığınır ve onları Cenâb-ı Hakk'a şikâyet ederdi. Akrabalık bağına çok değer veren Allah Teâlâ da ona, hadîs-i şerîfte geçtiği şekilde, haklar tanır ve değer verirdi. Meselenin bir açıklaması budur.

Şuna eminiz ki, Cenâb-ı Hakk'ın herşeye gücü yeter. Bu sebeple hadiste tasvir edilen manzaranın aynen yaşanması da mümkündür. Zira Allah Teâlâ herşeyi melekleri vasıtasıyla yönetir. Olabilir ki, kâinât yaratıldığı zaman, akrabalık bağını temsilen bir melek ayağa kalkmış, akrabasını unutup terk edecek olanlardan Kâinâtın Sahibi'ne sığınmış ve onların vefasızlığından

şikâyette bulunmuştur. Allah Teâlâ da onu teskin ederek hakkını bizzat koruyacağını vaad buyurmuş, akrabasını unutmayanları rahmet ve ihsânıyla mutlu edeceğini, akarabasını unutanları da rahmet ve ihsanından uzak tutacağını söylemiştir. Bu da meselenin bir başka açıklamasıdır.

Aslında bu olayın yaşanıp yaşanmaması bizim için önemli değildir. Önemli olan, bize bunu anlatmak için Allah Teâlâ'nın veya Peygamber Efendimiz'in tuttuğu yol ve üslûptur. Demekki akrabalık bağı, korunup gözetilmesi ve asla ihmâl edilmemesi gereken pek önemli bir vazifedir.

Denebilir ki, **akrabalık bağı niçin rahim kelimesiyle anlatılmıştır?** Bunun cevabı şudur: Birbirine akraba olan kimseler, bu akrabalığın kaynağını araştırmak, nerede başladığını, kaç nesildir devam ettiğini öğrenmek için eskilere doğru bir yolculuk yapsalar, sonunda akrabalığın bir anada yani bir rahimde son bulduğunu, diğer bir ifadeyle, akrabalığın bu rahimden başlayıp geldiğini görürler. Demekki akrabalığı sağlayan şey rahimdir.

Hadis bize şunu anlatmaktadır:

İnsanlar arasında akrabalık bağını kuran Allah Teâlâ'dır. Bu bağın ve sıcak ilginin devam ettirilmesini isteyen de O'dur. Birbirlerine nikâh düşmeyecek kadar yakın olanların, hatta bir görüşe göre kan bağıyla bağlı bulunanların akrabalık bağını devam ettirmesi farzdır. Onların birbirleriyle ilgiyi kesmesi günahtır.

Akrabalarla ilgisini devam ettirenlerden Cenâb-ı Hak râzı olacak, onlara nimetlerini bol bol ihsan edecektir. Akrabası ile ilgisini kesen kimselerden de şefkat ve merhametini, nimet ve ihsânını kesecek ve onları dünyada ve âhirette perişan edecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ akrabalık bağına çok önem vermekte, akrabaların birbirini ihmâl etmemesini arzu etmektedir.

2. Akraba ile iyi geçinmek, onları ziyaret etmek, muhtaç olanlarına yardım etmek en önemli görevlerimizden biridir.

3. Akrabasını ihmâl etmeyenler, Allah’ın rızâsını kazanır, O’nun lutuf ve yardımını görürler.

4. Akrabasıyla ilgisini kesenler, Allah’ın rahmet ve ihsânından mahrum kalırlar.

318- وعنه رضي اللَّه عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسول اللَّه مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسنِ صَحَابَتي ؟ قال : « أُمُّك » قال : ثُمَّ منْ ؟ قال: « أُمُّكَ » قال : ثُمَّ مَنْ ؟ قال : « أُمُّكَ » قال : ثُمَّ مَنْ ؟ قال : « أَبُوكَ » متفقٌ عليه .

وفي رواية : يا رسول اللَّه مَنْ أَحَقُّ الناسِ بِحُسْن الصُّحْبةِ ؟ قال : « أُمُّكَ ثُمَّ أُمُّكَ ، ثُمَّ أُمُّكَ ، ثمَّ أباكَ ، ثُمَّ أَدْنَاكَ أَدْنَاكَ » .

« والصَّحابة » بمعنى : الصُّحبةِ . وقوله : « ثُمَّ أباك » هَكَذا هو منصوب بفعلٍ محذوفٍ، أي ثم برَّ أَباك وفي رواية : « ثُمَّ أَبُوكَ » وهذا واضِح .

318. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e gelerek:

- Kendisine en iyi davranmam gereken kimdir? diye sordu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- ***“Anan!”*** buyurdu.

Adam:

- Ondan sonra kimdir? diye sordu.

- ***“Anan!”*** buyurdu.

Adam tekrar:

- Ondan sonra kim gelir? diye sordu.

- ***“Anan!”*** dedi.

Adam tekrar:

- Sonra kim gelir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- ***“Baban!”*** cevabını verdi.

Buhârî, Edeb 2; Müslim, Birr 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Vesâyâ 4; Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Birr 1

Bir rivayete göre o adam:

- Ey Allah’ın Resûlü! Kendisine en iyi davranılması gereken kimdir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Anan, sonra anan, daha sonra yine anan, sonra baban, sonra da sana en yakın olan akraban”** buyurdu. Müslim, Birr 2

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’e bu soruyu yönelten kimsenin veya yöneltenlerden birinin Muâviye İbni Hayde adlı sahâbî olduğu anlaşılmaktadır.

Peygamber Efendimiz kendisine en iyi davranılması gereken kimsenin ana olduğunu söylemekte, hatta onun bu iyi muameleyi, **babaya nispetle üç misli daha fazla hak ettiğini** belirtmektedir. Çünkü anne babaya kıyasla çocuğu karnında taşıma, dünyaya getirme ve emzirme gibi üç farklı ve pek sıkıntılı işi üstlenmiş durumdadır. Ayrıca çocuğu yetiştirip terbiye etme konusunda babadan hiç de geri kalmamaktadır. İşte bu ve benzeri sebepler, evlâdın saygısına, iyilik ve ikrâmına annenin daha fazla lâyık olduğunu göstermektedir.

Bazı İslâm âlimleri, kendilerine iyilik yapma ve iyi davranma konusunda anne ile baba arasında fark bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Mâlik İbni Enes’in bu konudaki bir tavsiyesi, böyle düşünenleri cesaretlendirmiştir. Bir adam İmâm Mâlik’e sormuş:

- Babam beni yanına çağırıyor, annem de gitmeme engel oluyor. Hangisinin sözünü tutayım?

İmâm Mâlik de:

- **Babanın sözünü dinle, annene de karşı gelme!** cevabını vermiş.

Anne ile babaya aynı derecede iyilik edilmesi sonucunu İmâm Mâlik'in bu ifadesinden çıkarmak kolay değildir. Aynı soru İmâm Mâlik'in akrânı, hatta ondan beş yıl önce vefat eden büyük muhaddis Leys İbni Sa`d'a sorulmuş, o da:

- Annenin sözünü dinle; çünkü o iyilik ve ikrâma üçte iki nisbetinde daha fazla hak sahibidir" cevabını vermiştir. Üçte iki dediğine göre, belliki "anan" sözünün iki defa tekrarlandığı rivayetlere bakarak böyle cevap vermiştir.

Hadisimizin sonundaki "sonra da sana en yakın olan akraban" ifadesini nasıl anlamak gerektiğine şu rivayet bir ölçüde ışık tutmaktadır: "*Annene, babana, sonra kızkardeşine ve erkek kardeşine...*" (Ebû Dâvûd, Edeb 120).

Dede ile kardeşten hangisi daha yakındır? sorusu tartışılmış, dedenin daha yakın olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendisine en fazla iyi davranılması, iyilik edilmesi gereken kimse annedir. Zira çocuğun dünyaya getirilmesinde ve büyütülmesinde en fazla çile çeken odur.
2. Saygıya, iyilik ve itâate anneden sonra en fazla lâyık olan babadır.
3. Akrabaya iyilik ve ikram edilirken yakından uzağa doğru bir sıra gözetilmelidir.

319- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « رغِم أَنْفُ ، ثُم رغِم أَنْفُ ، ثُمَّ رَغِم أَنف مَنْ أَدرْكَ أَبَويْهِ عِنْدَ الْكِبرِ ، أَحدُهُمَا أَوْ كِلاهُما ، فَلمْ يدْخلِ الجَنَّةَ » رواه مسلم .

319. Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Anne ve babasına veya onlardan sadece birine yaşlılık günlerinde yetişip de cennete giremeyen kimse perişan olsun, perişan olsun, perişan olsun” Müslim, Birr 9, 10

Açıklamalar

Anne ve baba hangi yaşta bulunursa bulunsun, evlâdın onlara karşı görevlerini yapması gerekir.

Anne, baba varlıklı olabilir; evlâdının parasına puluna ihtiyaç duymayabilir. Hatta kendilerine bakan, işlerini gören hizmetkârları da bulunabilir. Bu durumda evlâda düşen görev, onların gönlünü almak; isteklerini yerine getirmektir. Çünkü paranın herşeye gücü yetmez. Sevgi dolu bir bakış, candan bir davranış, muhabbetle kucaklayış parayla alınabilecek şeyler değildir.

Hadisimizde hayırsız bir evladın acıklı âkıbetinden söz edilmektedir. Anne ve babasının veya onlardan birinin ihtiyarlık zamanına yetişip de kendilerine evlâtlık vazifesini yapamadığı için cennete giremeyen bir zavallının acıklı sonu anlatılmaktadır. Böylesi bir kimse anne ve babasına veya onlardan birine şefkat ve merhamet göstermediği, elindeki imkânı onlarla paylaşmadığı için Allah Teâlâ’nın merhametini kaybetmiş, sonuç itibariyle zillete ve sıkıntıya düşmeyi, perişan olup gitmeyi haketmiştir.

Evlât çocukluk günlerinde güçsüzdü. Ne karnını doyurabilmek için parası, ne de yiyeceklerini ağzına götürebilecek idrâki ve kuvveti vardı. Anne ve baba sâyesinde büyüdü, gelişti, iş güç sahibi oldu. Şimdi evlat güçlendi; fakat ilâhî takdirin gereği, bu defa anne ve baba güçsüz kaldı. Sadece güçsüz kalmadı; tıpkı o evlâdın idrâkten ve anlayıştan yoksun olduğu günlerdeki gibi idrâkleri zayıfladı; büsbütün çocuklaştılar.

Anne ve babası veya onlardan sadece biri bu durumda olan evlât, vaktiyle onların kendisine gösterdiği anlayışın yarısı kadar hoşgörülü olsaydı, şüphesiz ondan hem anne ve babası, hem de Allah Teâlâ râzı olacaktı. Ne yazıkki evlâdın anlayışlı olmaması ve bu sebeple görevini lâyıkıyla yapmaması, ona, ayağına kadar gelmiş olan cenneti kaybettirdi.

Şayet kendisinden bahsettiğimiz kimse iyi bir evlat olsaydı, nice sıkıntılarına katlanarak kendisini yetiştirenlere vefa borcunu öder, sonra da

el açıp -âyet-i kerîmede tavsiye edildiği üzere- şöyle niyâz ederdi:

“Rabbim! Onlar beni küçüklüğümde nasıl koruyarak büyüttülerse, şimdi sen de onlara öyle merhamet et!” [İsrâ sûresi (17), 24].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve baba hangi yaşta olursa olsun, onlara iyilik etmelidir.

2. Yaşlandıkları zaman yardıma ve himâyeye daha çok muhtaç oldukları için kendilerini dâimâ kollayıp gözetmelidir.

3. Anne ve babaya karşı gelmek, onlara fena davranmak, Cenâb-ı Hakk’ın gazabını çekecek büyük günahlardan biridir.

320- وعنه رضي اللَّه عنه أَن رجلاً قال : يا رسول اللَّه إِنَّ لي قَرابَةً أَصِلُهُمْ وَيَقْطَعُوني ، وَأُحسِنُ إِلَيْهِمِ وَيُسيئُونَ إِليَّ ، وأَحْلُمُ عنهُمْ وَيجْهلُونَ علَيَّ ، فقال : « لَئِنْ كُنْت كما قُلْتَ ، فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهُمُ المَلَّ ، ولا يَزَالُ معكَ مِنَ اللَّهِ ظهِيرٌ عَلَيْهِمْ ما دمْتَ عَلَى ذَلكَ » رواه مسلم .

« وتسِفُّهُمْ » بضم التاءِ وكسرِ السين المهملةِ وتشديد الفاءِ . « والمَلُّ » بفتِح الميم ، وتشديد اللام وهو الرَّماد الحارُّ : أَيْ كأَنَّمَا تُطْعِمُهُمْ الرَّماد الحارَّ وهُو تَشبِيهٌ لِما يلْحَقُهمْ مِنَ الإِثم بِما يَلْحقُ آكِلَ الرَّمادِ مِنَ الإِثمِ ، ولا شئَ على المُحْسِنِ إِلَيهِمْ ، لَكِنْ يَنَالُهُمْ إِثْمٌ عَظَيمٌ بَتَقْصيِرهِم في حَقِه ، وإِدخَالِهِمُ الأَذَى عَلَيْهِ، واللَّه أعلم.

320. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre bir adam:

- Yâ Resûlallah! Benim akrabam var. Ben kendilerini ziyaret ediyorum, onlar bana gelip gitmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara anlayışlı davranıyorum, onlarsa bana kaba davranıyorlar, dedi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- "Eğer dediğin gibi isen, onlara sıcak kül yutturmuş oluyorsun. Sen böyle davrandıkça, Allah'ın yardımı seninledir." Müslim, Birr 22

Açıklamalar

649 numara ile tekrar okuyacağımız bu hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in teşbihle anlatımını görüyoruz. Sıcak kül yiyen bir adam, korkunç bir ıstırap çeker. Midesi yanmaya, bağırsakları kavrulmaya ve aşırı derecede susuzluk duymaya başlar. Ne kadar su içerse içsin, harareti bir türlü sönmez.

Akrabasının anlayışsızlığına göz yuman, kötülüğünü iyilikle karşılayan, kabalığını bağışlayan bir kimse, ilâhî emre uymanın ve onu uygulamanın derin hazzını ve huzurunu tadarken, ona kötü davranan yakınları, yaptıklarından dolayı bir müddet sonra elem duymaya başlarlar. Bu asîl davranış karşısında ezilir, perişan olur, yerin dibine geçerler. Böyle bir duruma göre sıcak kül teşbihinin anlamı, sen onların yüzüne sıcak kül serpiyor ve yüzlerini kül rengine buluyorsun, demektir.

Sıcak kül yedirme teşbihini daha farklı şekilde anlayanlar da vardır. Buna göre Peygamber Efendimiz o kimseye, **senin yaptığın iyilikler ve onlara yedirdiğin nimetler, ileride sıcak kül gibi onların mide ve bağırsaklarını yakacaktır**, demek istemiştir.

Güzel dinimiz, iyilik yapana teşekkür edilmesini emretmiş, böyle davranmakla Allah Teâlâ'ya da şükredilmiş olacağını belirtmiştir. Akrabasının getirip verdiği nimetlerden faydalandığı hâlde, ona teşekkür etmek şöyle dursun, üstelik bir de fenalık yapan nankör kimse, Allah'a da şükretmiyor demektir. Böyle birinin yedikleri haramdır. Bu haram onun karnında bir ateş olup kendisini perişan edecektir.

Demek oluyor ki, sen onlara sıcak kül yediriyorsun sözünün anlamı, **sen onlara ateş yediriyorsun** anlamına gelmektedir.

Sahîh-i Müslim'deki rivayette, buraya alınmayan bir cümle daha vardır. Resûlullah Efendimiz, akrabasının vefasızlığından bahseden bu zâta şu sözleri de söylemiştir:

“Eğer sen bu şekilde davranmaya devam edersen, onlara karşı senin yanında Allah Teâlâ’nın görevlendireceği bir yardımcı dâimâ bulunacaktır.”

Meşhur atasözümüz ne kadar doğruymuş:

“İyilik yap, denize at; balık bilmezse, Hâlık bilir.”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabaları ziyaret etmek, onlarla ilgiyi kesmemek dinî bir görevdir.

2. Akrabalar bizi ziyaret etmese, iyiliklerimize cevap vermese bile onlarla bağımızı koparmamalıyız.

3. Akrabasının iyiliklerine karşılık vermeyip onlarla ilgisini kesenler, ilâhî cezayı haketmiş olurlar.

321- وعن أَنسٍ رضي اللَّهِ عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « مَنْ أَحبَّ أَنْ يُبْسَطَ له في رِزقِهِ ، ويُنْسأَ لَهُ في أَثرِهِ ، فَلْيصِلْ رحِمهُ » متفقٌ عليه . ومعْنى « ينسأَ لَهُ في أَثَرِه » : أَيْ : يؤخر له في أَجلهِ وعُمُرِهِ .

321. Enes *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Rızkının çoğalmasını, ömrünün uzamasını isteyen kimse, akrabasını kollayıp gözetsin.”

Buhârî, Edeb 12, Büyû` 13; Müslim, Birr 20, 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in bu hadîs-i şerîfte belirttiğine göre, akrabayı kollayıp gözetmenin insana sağlayacağı iki önemli fayda vardır. Bu faydalardan biri **rızkın artması**, diğeri **ömrün uzaması**dır.

Halbuki bildiğimize göre rızıklar da, eceller de takdir ve tâyin edilmiştir. Onların artması da azalması da mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

“Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar, ne de bir an ileri gidebilirler” [A`râf sûresi (7), 34].

İlk bakışta hadisimizin bu âyete ters düştüğü sanılabilir. Fakat çelişkili görülen bu durumu birkaç şekilde açıklamak mümkündür.

Birinci açıklama şöyle yapılabilir: Hadiste sözü edilen “ömür uzaması”, **kinâyeli bir anlatım olabilir.** O takdirde hadisi şöyle anlamak gerekir:

Allah Teâlâ akrabalarını görüp kollayan kimseyi **bol bol ibadet etmeye, hayırlı işler yapmaya** muvaffak kılar. O da ömrünü boşa geçirmez; âhirette kendisine faydalı olacak işler yapar. Ölümünden sonra insanlar onu hayırla anarlar. Böylece o kimse, yaşıyormuş gibi sevap kazanmaya devam eder. Sadaka-i câriye hadisinde sözü edilen ve öldükten sonra bile insana sevap kazandıran işleri yaparak geride herkesin faydalanacağı güzel bir ilim ve değerli kitaplar bırakabilir. Veya herkesin faydalanacağı yapılar inşâ edebilir. Böylece adı sanı kolay kolay unutulmaz, uzun yıllar hayırla anılır. Uzun bir ömre sığabilecek bu şeyleri yapmasına izin vermekle Allah Teâlâ onun ömrünü uzatmış olur. Yahut o kimse hayırlı evlatlar yetiştirebilir. O evlatlar vasıtasıyla hayırları devam eder.

İkinci açıklama: Rızkın artması ve ömrün uzaması ifadeleri, **kinâye değil hakikat olabilir.** O takdirde ömrün uzaması sözünü şöyle anlamak gerekir:

Âyette ifade edilen “ecelin bir an geri kalmaması veya ileri gitmemesi” konusu Allah Teâlâ’nın ilmine göredir. Onun ilmi değişmez. Eceli nasıl tâyin etmişse ve bunu nasıl biliyorsa, o aynen meydana gelir. Değişecek olan ise meleğin bilgisidir. Kâinâtı melekleri vasıtasıyla yöneten Allah Teâlâ, ömür işlerini de bir meleğin sorumluluğuna vermiştir. Olabilir ki Allah Teâlâ ömürle ilgili meleğe şu tâlimâtı vermiştir:

“Eğer falan adam akrabalarını koruyup gözetirse, ömrü yetmiş sene olsun. Akrabalarıyla ilgisini keserse, ömrü altmış sene olsun.”

Buna göre değişen ömür, meleğin bildiği ömürdür. Çünkü melek bir kimsenin ileride akrabasıyla ilgilenip ilgilenmeyeceğini bilemez. O ancak

olup biteni bilir. İşte artıp eksilecek olan, meleğin bildiği ömürdür. Şu âyet bunu göstermektedir:

“Allah dilediğini silip yok eder. Dilediğini de olduğu gibi bırakır. Bütün kitapların aslı O’nun yanındadır” [Ra`d sûresi (13), 39]. Bütün kitapların aslı sözüyle kastedilen, Levh-i mahfûz’dur.

Acaba Resûl-i Ekrem’in bu ifadesi kinaye mi, yoksa hakikat mıdır?

Birçok âlime göre bu sözler kinâyedir. Öyle olunca, yukarıda da anlatıldığı üzere hadisin mânası, Cenâb-ı Hak sıla-i rahim yapan kimsenin güzel ve faydalı işler yapmasına yardım eder, demektir.

Üçüncü açıklama: Bazıları bu ifadeyi, “Allah Teâlâ akrabasını gözeten kimsenin aklını ve anlayış kabiliyetini hastalıklardan korur” şeklinde anlamış; bazıları da bunu **“rızkın ve ilmin bereketli, vücudun sağlam** olması” tarzında izah etmişlerdir.

Rızkın çoğalmasını, ömrün uzamasını bereket olarak kabul edenler, bunu sadaka hadisiyle açıklamaya çalışmışlardır. Bilindiği gibi sadaka malı bereketlendirmek suretiyle çoğaltır. Sıla-i rahim de bir sadaka olduğuna göre o da malı ve ömrü bereketlendirir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabayı ihmâl etmemek dinî bir görevdir.

2. Allah Teâlâ akrabasını görüp gözetenlerin rızkını artırır, ömrünü uzatır. Diğer bir söyleyişle onlar:

* Hayatlarını Allah’a ibadetle ve O’nun hoşnut olduğu işleri yapmakla geçirirler.

* Zamanlarını boşa harcamazlar.

* Mutlu ve sağlıklı olurlar; yaşamanın zevkini tadarlar.

* Allah onlara hayırlı evlâtlar nasip eder.

* Öldükten sonra bile hayırla anılırlar.

322- وعنه قال : كان أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ الأَنصار بِالمَدينَةِ مَالاً مِنْ نَخْلٍ ، وكان أحبُّ أَمْوَالِهِ بِيرْحَاءَ ، وكَانتْ

مُسْتقْبِلَة المَسْجِدِ ، وكَان رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يدْخُلُهَا، وَيَشْرَب مِنْ ماءٍ فيها طَيِّبٍ ، فَلمَّا نَزَلتْ هذِهِ الآيةُ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } [آل عمران: 92] قام أَبُو طَلْحة إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسولَ اللَّه إِنَّ اللَّه تَبَارَك وتعالى يقول : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } وَإِنَّ أَحب مالى إِليَّ بِيَرْحَاءَ ، وإِنَّهَا صَدقَةٌ للَّهِ تعالى، أَرجُو بِرَّهَا وذُخْرهَا عِنْد اللَّه تعالى ، فَضَعْهَا يا رسول اللَّه حيثُ أَراكَ اللَّه. فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « بَخٍ ، ذلِكَ مالٌ رابحٌ ، ذلِكَ مالٌ رابحٌ ، وقَدْ سَمِعْتُ ما قُلتَ ، وإِنِّي أَرى أَنْ تَجْعَلَهَا في الأَقْربِين » فقال أَبُو طَلْحة : أَفعلُ يا رسول اللَّه ، فَقَسَمهَا أَبُو طَلْحة في أَقارِبِهِ وبني عمِّهِ . متفقٌ عليه . وَسبق بَيَانُ أَلْفَاظِهِ في بابِ الإِنْفَاقِ مِمَّا يُحِب.

322. Yine Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Medine’de ensâr arasında en fazla hurmalığı bulunan Ebû Talha idi. Ebû Talha’nın en sevdiği malı da Mescid-i Nebevî’nin karşısındaki Beyruhâ adlı hurma bahçesiydi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu bahçeye girer ve oradaki tatlı sudan içerdi.

Enes (sözüne devamla) dedi ki: **“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz”** âyet-i kerîmesi nâzil olunca, Ebû Talha Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in yanına geldi ve:

- Yâ Resûlallah! Cenâb-ı Hak sana **“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz”** âyetini gönderdi. En sevdiğim malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah rızası için sadaka ediyorum. Allah’dan onun sevabını ve âhiret azığı olmasını dilerim. Beyruhâ’yı Allah’ın sana göstereceği şekilde kullan, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **“Âferin sana! Kârlı mal dediğin işte budur! Seni duydum, Ebû Talha. Onu akrabalarına vermeni uygun görüyorum.”**

Ebû Talha:

- Öyle yapayım, yâ Resûlallah, dedi ve bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında taksim etti.

Buhârî, Zekât 24, Vekâlet 14, Vesâyâ 10, 17, 26, Tefsîru sûre (3) 5, Eşribe 13; Müslim, Zekât 42, 43

Açıklamalar

“Sevdiği Değerli Malları İnfak Etmek” bahsinde 299 numara ile bu hadîs-i şerîf geçmiş ve orada geniş bir şekilde açıklanmıştı. Hadisimiz akrabayı koruyup gözetme konusuyla yakından ilgili olduğu için burada tekrar alınmıştır.

Yiğitlik çeşit çeşittir. Adam hem yakaladığı rakibini bir hamlede yenecek kadar güçlü hem de varlıklı olabilir. Böyle bir yiğite **“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz”** âyetini okuyarak “haydi bu konuda da yiğitliğini göster” dendiği zaman, malını infâk etme konusunda onun son derece güçsüz yâni cimri olduğu görülebilir.

Ebû Talha hem bedenen yiğit hem mâlen zengin hem de canını ve malını Allah yolunda harcamaktan zevk duyan gerçek bir yiğitti. Ashâb arasında gür sesiyle tanınırdı. Öyle bir sesi vardı ki, Peygamber Efendimiz’in ifadesiyle bu ses, savaş meydanlarında bir grup insana bedeldi. Uhud savaşında göğsünü Resûlullah’a siper edenlerin başında o vardı. Medineli sahâbîler içinde en fazla hurma bahçesine sahip olan Ebû Talha idi. Allah rızası için malını harcamaya dair yukarıda geçen âyet nâzil olunca, en iyi mevkide bulunan, en verimli ve en çok sevdiği bahçesini Resûlullah Efendimiz’e sundu. Onu dilediğin şekilde kullan, dedi. Onun bu yiğitliği Resûl-i Ekrem’i pek sevindirdi. Ebû Talha’nın şahsında bu konuda bir prensip yerleştirmek isteyen Efendimiz, en sevilen malın en uygun yere verilmesi gerektiğini belirtti ve bahçeyi akrabalarına vermesini tavsiye etti.

Demekki bir insan, malını Allah rızası için harcamaya karar verince, öncelikle akrabalarını düşünecekti. Onların içinde korunup gözetilmeye

ihtiyacı olanları öncelikle himâye edecekti. Ebû Talha da öyle yaptı. Peygamber Efendimiz'in şâiri **Hassân İbni Sâbit** ve Kur'an'ı en iyi bilmesiyle tanınan büyük sahâbî **Übey İbni Ka`b** onun yakın akrabalarıydı. Aralarında bu iki zâtın da bulunduğu diğer akrabalarına bu hurma bahçesini taksim etti.

Bahçenin değeri hakkında bir fikir vermesi bakımından şunu belirtelim: Hassân daha sonraları bu bahçeden hissesine düşen kısmı Muâviye İbni Süfyân'a yüz bin dirheme sattı. Bu parayı bugünün râyici ile hesaplamaya çalışırsak, **yirmi bin koyun** ettiğini görürüz. İşte Ebû Talha, ne kadar değerli olursa olsun dünya malını Allah uğrunda harcamasını bilen böyle bir yiğitti.

Ashâb-ı kirâm, kendilerine bakarak yolumuzu tâyin ettiğimiz yıldızlardır. Elbette onlar gibi olamayız. Ama onlar gibi olmaya gayret etmek zorundayız. Tıpkı onlar gibi, Allah'ın bize lûtfettiği imkânlardan akrabamızı faydalandırmalıyız. Böyle güzel bir hizmetin rûhumuzu yüceltmesine imkân vermeliyiz. Cenâb-ı Hakk'ın rızasını böyle fedakârlıklarla aramalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah rızası için verdiğimiz şeyler iyi, kaliteli ve değerli olmalıdır.

2. Sevap kazanmak için yapılacak harcamalarda, öncelikle akrabalar düşünülmeli; yardıma onlardan başlanmalıdır.

3. Önemli bir hayır yapılacağı zaman, o günün şartlarına göre Allah'ı en çok memnun edecek şeyin ne olduğunu bilen kimselere danışmalıdır.

323- وعن عبد اللَّه بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال: أَقْبلَ رجُلٌ إِلى نَبِيِّ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فقال: أُبايِعُكَ على الهجرةِ وَالجِهَادِ أَبتَغِي الأَجرَ مِنَ اللَّه تعالى . قال: « فهَلْ مِنْ والدِيْكَ أَحدٌ حَيٌّ؟ » قال : نعمْ بل كِلاهُما قال : « فَتَبْتَغِي الأَجْرَ مِنَ اللَّه تعالى؟» قال : نعمْ . قال : « فَارْجعْ إِلى والدِيْكَ ، فَأَحْسِنْ صُحْبتَهُما . متفقٌ عليه . وهذا لَفْظُ مسلمٍ .

وفي روايةٍ لهُما : جاءَ رجلٌ فاسْتَأۡذَنُه في الجِهَادِ فقال:« أَحيٌّ والِداكَ ؟ قال: نَعَمْ ، قال:» ففِيهِما فَجاهِدْ» .

323. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bir adam Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına gelerek:

- Hicret ve cihâd etmek üzere sana bîat ediyorum. Bunların sevabını Allah'tan dilerim. dedi.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Ana ve babandan hayatta olanlar var mı?"** diye sordu.

Adam:

- Evet, her ikisi de hayatta, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Allah'tan sevap kazanmak istiyorsun değil mi?"** diye sordu.

Adam:

- Evet, deyince:

- **"Ana ve babanın yanına dön. Onlara iyi bak!"** buyurdu. Buhârî, Cihâd 138, Edeb 3; Müslim, Birr 6

Bu rivayet *Sahîh-i Müslim*'den alınmıştır. Buhârî ile Müslim'in bir başka rivayeti ise şöyledir:

Bir adam Resûlullah'ın yanına gelerek cihâd etmek üzere ondan izin istedi. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Anan, baban sağ mı?"** diye sordu.

Adam:

- Evet, deyince:

- **"Öyleyse onlara hizmet etmeye çalış!"** buyurdu.

Buhârî, Cihâd 138; Müslim, Birr 5. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 2; Nesâî, Cihâd 5

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz ashâb-ı kirâmdan dinin bazı esaslarına bağlı kalacaklarına dair zaman zaman söz alırdı. Bu söz alma ve söz verme işine biat denirdi. Meselâ sahâbîlerden namaz kılmak, zekât vermek, zina ve iftira etmemek gibi konularda, kadınlardan, özellikle ölünün arkasından bağıra çağıra ağlamamak konusunda biatlar almıştı (bk. 184, 188 ve 1664 numaralı hadisler). Bazan da sahâbîler Efendimiz'e gelirler ve meselâ:

- Yâ Resûlallah! Müslüman olmak üzere sana biat edeceğim, derlerdi. O zaman Peygamber Efendimiz bu biatı ya aynen veya bazı şartlar ileri sürerek kabul ederdi. Meselâ:

- **"Herkese iyi davranmak, herkesin iyiliğini istemek şartıyla biatını kabul ediyorum"** derdi. O sahâbî de bu esaslara uyacağına dair söz vermiş yâni biat etmiş olurdu.

Bu hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem'in huzuruna gelen sahâbî, ona iki konuda biat etmek istediğini söylüyor. Biri Medine'ye hicret etmek, diğeri de Allah yolunda savaşmak.

O devirde bütün sahâbîler, yeni kurulan İslâm devletini desteklemek üzere Medine'ye hicret etmek yâni oraya gidip yerleşmek zorunda idiler. Hicretin 8. yılında (629) Mekke fethedilinceye kadar hicret etme mecburiyeti devam etti. O tarihten sonra bu mecburiyet kalktı. Fakat cihâd yani Allah yolunda savaşma hâli devam edip gitti.

Peygamber Efendimiz'in cihâd için izin vermeden önce bu sahâbîye **"Ana veya babadan biri sağ mı?"** diye sorması cihâdın hicretten farklı olduğunu göstermektedir.

Cihâd başlıca iki türlüdür: Biri zorunlu olan cihaddır. Devlet düşmana karşı savaş açmışsa, buna herkesin katılması gerekir. Savaşa bizzat katılmak zorunda olan kimselerin anne ve babalarından izin almaları gerekmez. Hatta onlar izin vermeseler bile savaşa giderler. **Bir de zorunlu olmayan cihâd** vardır. Devlet düşmana savaş açmadığı hâlde, müslümanlar hudut boylarına gidip çıkabilecek bir savaşa katılmak üzere hazır kuvvet olarak bekleyebilir veya gönüllülerden oluşan birliklerle bazı ufak çapta cihadlar yapılabilir.

Hadisimizde sözü edilen cihâdın farz olmadığı anlaşılmaktadır.

Demek oluyor ki, anne ve babaya hizmet etmek, onlara bakıp gözetmek bir nevi cihâddır. Anne ve babasını veya onlardan birini memnun eden kimse nâfile cihâd etmiş gibi sevap kazanır. Zira cihâda giden kimse savaş masraflarının tamamını bizzat temin etmek zorundadır. Diğer bir söyleyişle cihâd hem malla hem de bedenle yapılır. **Anne ve babaya hizmetin cihâd sayılmasının bir sebebi de, onlara hem bizzat bedenle hizmet etmenin hem de malını onlar uğrunda harcamanın gerekli oluşudur.**

Başka hadislerden öğrendiğimize göre, mecburi olmayan savaşlara katılarak sevap kazanmak isteyenlerin, hayatta olan anne ve babalarından izin almaları gerekir. Zira o sıralarda anne ve babanın bakıma ihtiyacı olabilir. Nitekim sahâbîlerden biri Yemen'den hicret ederek Medine'ye Efendimiz'in huzuruna gelmiş ve cihâda katılmak üzere ondan izin istemişti. Resûl-i Ekrem ile aralarında şöyle bir konuşma geçti:

- **"Yemen'de kimsen var mı?"**.

- Anam, babam var, yâ Resûlallah.

- **"Onlar sana izin verdiler mi?"**

- Hayır, vermediler.

- **"Haydi Yemen'e git; onlardan izin iste! İzin verirlerse gel, cihâd et! Vermezlerse, ananı babanı memnun etmeye çalış"** (Ebû Dâvûd, Cihâd 31).

Hicret ederken bile anne ve babanın iznini ve rızasını almak gerekir. Vaktiyle sahâbîlerden biri Efendimiz'in huzuruna geldi ve:

- Ana ve babamı geride ağlar durumda bıraktım ve hicret etmek üzere sana biat etmeye geldim, dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu zâta şu son derece mânalı karşılığı verdi:

- **"Hemen onların yanına dön! Onları ağlattığın gibi yüzlerini tekrar güldür!"** (Ebû Dâvûd, Cihâd 31; Nesâî, Bey`at 10).

Hicret ve nâfile cihâd için anne ve babanın izni şart olduğuna göre, umre yapmak, nâfile haccetmek ve bazı mübarek yerleri ziyâret etmek için mutlaka onlardan izin almak gerekir.

Bu bilgiler bize gösteriyor ki, anne ve babaya hizmet etmek, evlâdın en önemli vazifesidir. Bir kimse anne ve babasına hizmet ederek, oturduğu yerde, tıpkı cihâd etmiş gibi sevap kazanabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve babaya itaat etmek farz, onlara karşı gelmek büyük günahtır.

2. İnsan anne ve babasına iyilik ve itaat ederek çok büyük sevaplar kazanır.

324- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : لَيْسَ الْواصِلُ بِالمُكافئ وَلكِنَّ الواصِلَ الَّذي إِذا قَطَعتْ رَحِمُهُ وصلَهَا» رواه البخاري . و « قَطعتْ » بِفَتْح القافِ وَالطَّاءِ . وَ « رَحِمُهُ » مَرْفُوعٌ .

324. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Akrabasının yaptığı iyiliğe aynıyla karşılık veren, onları koruyup gözetmiş sayılmaz. Akrabayı koruyup gözeten adam, kendisiyle ilgiyi kestikleri zaman bile, onlara iyilik etmeye devam edendir." Buhârî, Edeb 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45; Tirmizî, Birr 10

Açıklamalar

İyilik etmenin başlıca **üç şekli** vardır:

Birincisi, **iyiliğe iyiliktir**. Yapılan bir iyiliğe en azından teşekkür etmek, insanın en tabii görevidir. Bundan daha değerlisi, iyiliğe benzeri bir iyilikle karşılık vermektir.

İkincisi, **karşılık beklemeden iyilik etmek**tir. Böyle davrananlar birinci basamaktakilerden daha üstün kimselerdir.

Üçüncüsü de **kötülük edene iyilik etmek**tir. İyiliklerin en değerlisi budur. Zira:

İyiliğe iyilik her kişinin kârıdır.
Kötülüğe iyilik er kişinin kârıdır.

Er kişinin kârı olduğu için de, kötülük edene iyilik edenler pek azdır.

Efendimiz bu hadîs-i şerîfte, akrabalık bağlarına değer vermeyen kimselerle ilgiyi büsbütün kesmemeyi tavsiye ediyor. Böyle bir akrabanın kötülüğüne iyilikle, kabalığına incelikle, hayırsızlığına hayırlı ve faydalı olmakla cevap vermek gerektiğini belirtiyor.

Aramızda akrabalık bağı bulunmayan kimselerin iyiliğine iyilikle karşılık vermek bir insanlık görevidir. Akrabamızın yaptığı iyiliğe yine aynı şekilde bir iyilikle karşılık vermenin hiçbir ayrıcalığı ve üstün yanı yoktur. Akraba olmanın gereği onlara daha iyi davranmak, iyiliklerine fazlasıyla karşılık vermektir. Onlar bizim nezâketimize kabalıkla, candan davranışımıza ilgisizlikle cevap verseler bile, akrabalık bağını koparmamaya gayret etmeliyiz. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bizden istediği budur.

Kabalıklara aynı davranışla cevap verenler, kaba dedikleri kimselerden farklı olmadıklarını göstermiş olurlar. Halbuki Allah Teâlâ bu gibi durumlarda bizden farklı davranış beklediğini şöyle belirtiyor:

"İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel davranışla önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, candan bir dost gibi olur" (Fussilet sûresi (41), 34).

Resûl-i Ekrem Efendimiz Ukbe İbni Âmir'e bazı ahlâk esasları tavsiye etmişti. Bunlardan konumuzla ilgili olanları alalım ve iyi insanın bazı özelliklerini görelim:

"Seninle ilgisini kesenden sen ilgini kesme!
Sana vermeyene sen ver!
Sana kötülük edeni bağışla!" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 148, 158).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yapılan her işte Allah rızasını ön plânda tutmalı, kimseden bir karşılık beklememelidir.

2. Akrabaya iyi davranmalı, onlara faydalı olmaya çalışmalıdır.

3. Akrabanın iyiliğine aynen karşılık vermek yeterli değildir. İnsan akrabasından gördüğü iyiliğe fazlasıyla karşılık vermelidir.

4. Mükemmel insan, akrabasıyla hiçbir şekilde ilgisini kesmeyen kimsedir.

325- وعن عائشة قالت : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : « الرَّحمُ مَعَلَّقَةٌ بِالعَرْشِ تَقُولُ : مَنْ وصلني وَصَلَهُ اللَّه ، وَمَن قَطَعَني ، قَطَعَهُ اللَّه » متفقٌ عليه .

325. Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Akrabalık bağı Arş-ı âlâ'ya tutunarak şöyle demiştir: Beni koruyup gözeteni, Allah koruyup gözetsin. Benimle ilgisini kesenden Allah rahmetini kessin." Buhârî, Edeb 13; Müslim, Birr 17

Açıklamalar

Bütün varlıklar yaratılınca akrabalık bağı dediğimiz rahim Allah Teâlâ'nın huzurunda ayağa kalkmış, onun ilgisini ve merhametini çekmek için Arş-ı âlâ'ya sarılarak bir dilekte bulunmuştur. Akrabalık bağının istediği şey, kendisine değer veren yâni akrabalarıyla ilgisini devam ettiren kimseleri Allah Teâlâ'nın koruyup gözetmesi, yardımını ve merhametini onlardan eksik etmemesi, akrabalarıyla ilgisini kesen kimselerden sevgi ve merhametini kesmesidir. Cenâb-ı Hak rahmin bu niyâzını kabul etmiş ve ona:

"Ey akrabalık bağı! Seni gözeteni gözetirim. Seninle ilgiyi kesenden ben de ilgimi keserim" buyurmuştur.

Kâinâtın Sâhibi Yüce Rabbimiz insanları dar çerçevede akrabalar ve hısımlar, geniş çerçevede milletler ve kabileler hâlinde yaratmıştır. Allah Teâlâ hiçbir şeyi boşuna yaratmaz, yaptığı her işte binlerce hikmet vardır. Herkesin bu hikmete saygı duyması, onun önünde başeğmesi lâzımdır.

Rahimin Allah Teâlâ'nın huzurunda Arş'a tutunup yalvarması ister mecâzî, ister hakikî bir anlatım olsun, bizi ilgilendirmesi gereken husus, Allah Teâlâ'nın akrabalık bağına böylesine büyük önem vermesidir. Şu hâlde bize düşen akrabalarımızı arayıp sormak, gönüllerini almak, kendilerini unutmadığımızı söylemektir. Bugünün görüşüp konuşma

vasıtaları eskiye göre daha kolaylaşmıştır. Telefonu çevirdiğimiz zaman akrabalarımızın sesini duymamız ve onlara duyduğumuz sevgiyi bütün sıcaklığıyla aynı anda aktarmamız mümkündür. Böylesine kolaylıklar varken, uzağı yakın eden görüşüp konuşma imkânları elimizin altında dururken akrabalık bağını, Yüce Mevlâmızın bizden istediği şekilde canlı tutmamız son derece kolaydır.

Varlıklı kimselerin sıla-i rahmi yâni akrabalarıyla ilgiyi devam ettirmesi daha başka türlü olmalıdır. Onlar Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine lutfettiği imkânlardan akrabalarını da faydalandırmalıdır. Yardıma muhtaç yakınlarına maddî yardımda bulunmaları, işlerini tâkip etmek gerekiyorsa onlar nâmına koşuşturmaları, problemlerini çözmeye ve sıkıntılarını gidermeye çalışmaları gerekir.

317 numaralı hadis de aynı konudadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabaları ziyaret ederek gönüllerini almalıdır.
2. Yardıma muhtaç olanlarına yardım etmelidir.
3. Akrabalarla hiçbir şekilde ilgiyi kesmemelidir.
4. Akrabasını unutanların ilâhî rahmet ve merhametten mahrum kalacaklarını unutmamalıdır.

326- وعن أُمِّ المُؤْمِنِينَ ميمُونَةَ بنْتِ الحارِثِ رضي اللَّه عنها أَنَّهَا أَعتَقَتْ وليدةً وَلَم تَستَأْذِنِ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فلَمَّا كانَ يومَها الَّذي يدورُ عَلَيْهَا فِيه ، قالت: يا رسول اللَّه إِنِّي أَعْتَقْتُ ولِيدتي ؟ قال : « أَوَ فَعلْتِ ؟ » قالت : نَعمْ قال : « أَما إِنَّكِ لو أَعْطَيتِهَا أَخوالَكِ كان أَعظَمَ لأجرِكِ » متفقٌ عليه .

326. Mü'minlerin annesi Meymûne Binti'l-Hâris *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Hz. Meymûne Peygamber *aleyhisselâm*'a haber vermeden bir câriye âzâd etmişti. Kendi nöbet gününde Resûl-i Ekrem yanına gelince:

- Yâ Resûlallah! Farkına vardın mı, câriyemi âzâd ettim, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Gerçekten mi?"** diye sordu. Hz. Meymûne:

- Evet, gerçekten âzâd ettim, deyince:

- **"Eğer câriyeyi dayılarına hediye etseydin daha çok sevap kazanırdın"** buyurdu.

Buhârî, Hibe 15, 16; Müslim, Zekât 44

Meymûne Binti'l-Hâris

Meymûne annemiz Peygamber Efendimiz'in amcası Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü'l-Fazl Lübâbe'nin kızkardeşidir. Hâlid İbni Velîd ile Abdullah İbni Abbas'ın da teyzesidir.

Hz. Meymûne daha önce iki defa evlenmiş ve dul kalmıştı. Peygamber Efendimiz hicretin yedinci yılında (629) Umretü'l-kazâ'ya giderken Hz. Abbas ona baldızıyla evlenmesini teklif etti. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de Mekke'ye iki sahâbîsini dünürcü gönderdi ve böylece Hz. Meymûne ile Medine dönüşünde Seref denilen yerde evlendi.

*Meymûne annemizin **asıl adı Berre** idi. Berre "cömert, dürüst, itaatkâr" anlamına geldiği için, **"Bir insanın kendini tezkiye etmesi doğru değil"** diyerek Peygamber Efendimiz onun adını Meymûne olarak değiştirdi.*

İlâhî takdire bakın ki, vâlidemiz hicretin 51. yılında 80 yaşında iken, Efendimizle evlendiği Seref'de vefat etti ve oraya defnedildi.

Kendisinden 46 hadis rivayet edilmiştir. Yeğeni Abdullah İbni Abbas daha çocuk denecek yaşlarda iken birçok gece onun evinde kalmış, geceleri Hz. Peygamber'in nasıl ibadet ettiğini görmüş ve bize rivayet etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir iyilik yapılacağı zaman, öncelikle akrabayı düşünmek gerekir. Yapılacak o iyiliğe ve yardıma akrabadan hangisinin daha çok ihtiyacı var diye onları en yakından uzağa doğru gözden geçirmelidir.

İkinci bir husus da, insan bir hayır yapacağı zaman, tıpkı yatırım peşinde olan bir tâcir gibi, nasıl davranırsam daha çok sevap kazanırım diye düşünüp araştırmalıdır.

Şüphesiz Meymûne annemiz, câriyesini sevap kazanmak için âzâd etti ve yaptığı hayrın karşılığını aldı. Fakat câriyesini âzâd etmeden önce Peygamber Efendimiz'e danışıp fikrini almadı. Şayet Resûl-i Ekrem Efendimiz'e danışsaydı, câriyeyi dayılarına hediye etmekle daha çok sevap kazanacağını öğrenecek ve elbette ona göre hareket edecekti. Peygamber Efendimiz'in Hz. Meymûne'ye câriyeyi dayılarına hediye etmesinin daha uygun olacağını söylemesi, o kimselerin bir hizmetkâra ihtiyaçları bulunduğunu bilmesi sebebiyledir.

Bazı rivayetlerde "dayılarına" kelimesi yerine "kardeşinin kızına" ifadesi geçmektedir. Belki de Peygamber Efendimiz, Hz. Meymûne'ye, hizmetkâra ihtiyacı olan bazı akrabalarını hatırlatmıştır. Şu hâlde yardım etmeden önce, o yardıma muhtaç durumda bulunan akrabayı birer birer düşünüp en münasibini bulmalı ve ona yardım etmelidir.

Burada dikkat etmemiz gereken şudur:

Bir köleyi âzâd etmek, değerli bir ibadettir. Yardıma muhtaç olan akrabaya hediyeler sunmak ve sıkıntılarını gidermek, köle âzâd etmekten daha üstün bir ibadettir. Hayır yaparken akrabaya öncelik tanımanın insana kazandıracağı sevabı Peygamber Efendimiz şöyle dile getirmiştir:

- *"Yoksula verilen sadaka bir sadaka sayıldığı hâlde akrabaya verilen sadaka iki sadaka sayılır. Biri sadaka sevabı, diğeri akrabayı koruyup gözetme sevabı"* (Tirmizî, Zekât 26).

Dilimizde, "etimizin parçası" diye sımsıcak, muhabbet dolu bir deyim vardır. Bu güzel deyimle yakınlarımızın, akrabamızın bizim ayrılmaz bir parçamız olduğunu anlatmak isteriz. Onları başkalarına muhtaç durumda bırakmak, bizi yaralar, gönlümüzü kanatır. Cenâb-ı Hakk'ın bize verdiği imkânlardan öncelikle onların faydalanması kadar tabii ne olabilir?

Yardıma akrabalarından başlama prensibinin bir faydası da şudur:

Herkes yakınlarını daha iyi tanır. Onların muhtaç olup olmadığını veya fakir iseler ne ölçüde ihtiyaçları bulunduğunu akrabaları daha iyi bilir.

Herşeyin sahibi olan Yüce Mevlâ'nın, şu fâni dünyada kendilerine mal mülk verdiği kimseler şayet akrabalarına sahip çıkarlarsa, bu denge kendiliğinden kurulur. Yoksulların sayısı azalır. Hâlini kimseye bildirmek istemeyen iffetli fakirler korunup gözetilmiş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendi malı veya eşinin malı üzerinde harcama yapan bir hanımın, kocasına bu konuda bilgi vermesi uygun olur.

2. Önemli bir hayır yapılacağı zaman, o konuyu iyi bilen kimselerin görüşü alınmalıdır.

3. Yardım edilirken, öncelikle fakir ve yardıma muhtaç akraba düşünülmelidir.

4. Akrabaya yardım etmek, köle âzâd etmekten daha üstün bir hayırdır.

327- وعن أَسْمَاءَ بنْتِ أبي بكْرٍ الصِّدِّيقِ رضي اللَّه عنهما قالت : قَدِمتْ عليَّ أُمِّي وهِي مُشركة في عهْدِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَاسْتَفتَيْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قلتُ : قَدِمتْ عَليَّ أُمِّى وَهِى راغبةٌ ، أفأَصِلُ أُمِّي ؟ قال : « نَعمْ صِلي أُمَّكِ » متفق عليه .

وقولها : « راغِبةٌ » أَي : طَامِعةٌ عِندِي تَسْأَلُني شَيئاً ، قِيلَ : كَانَتِ أُمُّهَا مِنْ النَّسبِ، وقِيل: مِن الرَّضاعةِ والصحيحُ الأَول .

327. Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

İslâmiyet'i kabul etmemiş olan annem Resûlullah zamanında yanıma gelmişti. Resûlullah'ın görüşünü almak için:

- Annem, beni özleyip gelmiş. Ona ikramda bulunabilir miyim? diye sordum.

Peygamber *aleyhisselâm*:

- **"Evet, annene iyi davran!"** buyurdu.

Buhârî, Hibe 29, Cizye 18, Edeb 8; Müslim, Zekât 50. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 34

Hazreti Esmâ

*Hz. Ebû Bekir'in büyük kızı, Hz. Âişe'nin de anne bir kardeşidir. Esmâ on sekizinci müslüman olarak bilinir. Babasıyla Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hicret edecekleri gece onların yol azıklarını hazırlamışlar, fakat azığı koydukları dağarcığı bağlayacak bir ip bulamamışlardı. Esmâ hiç düşünmeden belindeki kuşağı çözüp ortadan ikiye bölmüş, biriyle hazırlanan azığı sarmış, diğer yarısını beline dolamıştı. O günden sonra iki kuşaklı anlamında "**zâtü'n-nitâkayn"** diye anıldı.*

*Cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Zübeyr İbni Avvâm ile evlendi. Yezid İbni Muâviye'nin ölümünden sonra Mekke-i Mükerreme'de dokuz ay halifelik yapan ve Haccâc-ı Zâlim'e karşı yiğitçe çarpışıp şehid olan **Abdullah İbni Zübeyr'**i o dünyaya getirdi.*

Abdullah'ın zor günlerinde annesiyle yaptığı istişâre dillere destandır. Haccâc Mekke'yi kuşatmış, Ebû Kubeys Dağı'ndan bu mübarek şehri mancınıklarla taşa tutmuştu. Kuşatmanın altıncı ayında Mekkelilerin yiyecekleri tükenmişti, taraftarları Abdullah'ı terk etmeye başlamıştı. Abdullah'ın yanında pek az adamı kalmıştı. Haccâc ona, teslim olduğu takdirde kendilerine bir şey yapılmayacağına dair haber salmıştı. Abdullah İbni Zübeyr annesinin yanına giderek dedi ki:

- Anneciğim! Halk beni terk etti. Hatta kendi oğlum bile beni bırakıp gitti. Yanımda az bir adam kaldı. Onlar da en fazla bir saat dayanabilir. Bu herifler bana ne istersem verecekler. Ne yapmamı uygun görürsün?

Hz. Esmâ ona şunları söyledi:

*- Oğlum! Sen kendini daha iyi bilirsin. **Dâvânın hak olduğundan ve halkı Hakk'a çağırdığından eminsen, diren.** Senin bütün adamların, arkadaşların Hak yolunda öldüler. Boynunu Benî Ümeyye oğlanlarının ellerine teslim edip oynatma! Eğer bunu dünyalık kazanmak için yapacaksan, sen ne kötü bir kulmuşsun! Böylece hem kendini hem de senin yanında yer alanları mahvetmiş oldun demektir. Eğer "Ben doğru yoldaydım. Fakat arkadaşlarıma bezginlik gelince gücümü kaybettim"*

diyorsan, bu yiğitlerin yapacağı iş değildir. Dünyada daha ne kadar yaşayacaksın? Ölmek daha iyidir...

Esmâ bu târihî konuşmadan bir müddet önce gözlerini kaybetmişti. Bu uzun konuşmanın sonunda oğluyla vedalaşırken, onun üzerinde zırh bulunduğunu anladı. "Bu şehitlik isteyenlerin yapacağı iş değildir" diyerek üzerindeki zırhı çıkarmasını istedi.

***Yüz on** sene yaşamış olan Hz. Esmâ, oğlunun 73 (692) yılında Haccâc'a yenilerek şehid olmasından beş on gün sonra Mekke'de vefat etti. Kendisinden seksen beş hadis rivayet edilmiştir.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Esmâ'nın annesinin kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Onun İslâmiyet'i kabul edip etmediği de belli değildir. Müslümanlarla Mekkelilerin birbirleriyle savaşmamak üzere Hudeybiye'de anlaşma yapmalarından sonra kızını ziyarete geldiği rivayet edilmektedir. Hz. Ebû Bekir'in Câhiliye döneminde boşadığı da söylenen bu kadın İslâmiyet'i kabul etmediği gibi, bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre bu din hakkında iyi düşüncelere sahip değildi. Belki de maddî sıkıntıya düştüğü bir zamanda hem kızını hem de onun yardımını görmek arzusuyla yanına gelmişti.

Hz. Esmâ annesi de olsa bir müşrikeyi evine alıp alamayacağını, ona yardım edip edemeyeceğini bilmiyordu. Bütün sahâbîler gibi o da, bilmediği konuda kendi başına hüküm vermek istemediği için kalktı, Resûl-i Ekrem'in evine geldi ve problemini ona arzetti. Kâinâtın Efendisi Hz. Esmâ'ya, annesi müşrike de olsa onu evine kabul etmesini, iyilik ve ikramda bulunmasını söyledi.

Bu bahsin başında altıncı olarak zikrettiğimiz âyette Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu görmüştük:

"Biz insana, ana ve babasına iyi davranmayı emrettik. Özellikle de anası nice sıkıntılara katlanarak onu karnında taşımış; emzirmesi de iki yıl sürmüştür. İşte bu sebeple bana, ana ve babana şükret, diye tavsiye ettik" [Lokman sûresi (31), 14].

Âyetin devamında, müslüman olmayan anne ve babaya ancak Allah'ı inkâr etmek için zorladıkları takdirde itaat edilmemesi emredilmekte, hemen peşinden de **“Onlarla dünyada iyi geçin!”** buyurulmaktadır.

Demekki anne ve baba hangi dinde bulunursa bulunsun, müslüman bir evlâdın görevi onlara saygıda kusur etmemek, aynı zamanda kendilerine iyilik ve ikramda bulunmaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan bilmediği bir konuda hata etmemek için, o konuyu bilen birine sormalıdır.

2. Kâfir olan anne ve babaya ikramda bulunmak sakıncalı değildir. Gerektiğinde onların geçimini sağlamak müslüman bir evlâdın görevidir.

328- وعن زينب الثقفِيَّةِ امْرأَةِ عبدِ اللَّهِ بن مسعودٍ رضي اللَّهِ عنه وعنها قالت : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « تَصدَّقنَ يا مَعْشَرَ النِّسَاءِ ولَو مِن حُلِيِّكُنَّ » قالت: فَرجعتُ إِلى عبدِ اللَّه ابنِ مسعودٍ فقلتُ له : إِنَّك رجُلٌ خَفِيفُ ذَات اليَدِ وإِنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قدْ أمرنا بالصدقةِ ، فأْتِه فاسأَلْهُ ، فإن كان ذلك يُجْزِئُ عنِّي وَإِلاَّ صَرَفْتَهَا إِلى غَيركُمْ . فقال عبدُ اللَّهِ : بَلِ ائتِيهِ أنتِ ، فانطَلَقْتُ ، فَإِذا امْرأَةٌ مِن الأَنصارِ بِبابِ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حاجَتي حاجتُهَا ، وكان رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قد أُلقِيتْ علَيهِ المهابةُ . فَخَرج علينا بِلالٌ ، فقُلنَا له : ائْتِ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فَأَخْبِرْهُ أَنَّ امْرأَتَيْنِ بِالبَابَ تَسأَلانِكَ : أَتُجزِئُ الصَّدَقَةُ عنْهُمَا على أزواجِهما وَعلى أَيتَامٍ في حُجُورِهِمَا ؟ وَلا تُخْبِرهُ منْ نَحنُ ، فَدَخل بِلالٌ علَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَسأَلَهُ ، فقال لهُ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « من هما ؟ » قَالَ

امْرأةٌ مِنَ الأنصارِ وَزَيْنبُ . فقالَ رسول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم «أيُّ الزَّيانِبِ هِي ؟ » قال : امرأةُ عبدِ اللَّهِ ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « لَهُمَا أجْرانِ : أجْرُ القرابةِ وَأجْرُ الصَّدقَةِ » متفقٌ عليه .

328. Abdullah İbni Mes`ûd *radıyallahu anh*'ın karısı Zeynep es-Sekafiyye *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre birgün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Ey kadınlar! Zînet eşyânızdan bile olsa sadaka veriniz"** buyurmuştu.

Zeynep sözüne devamla dedi ki: Bunun üzerine ben Abdullah İbni Mes`ûd'un yanına dönerek:

- Sen eli dar bir adamsın. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize sadaka vermemizi emretti. Ona git de bir soruver. Sadakamı sana vermekle bu emri yerine getiriyorsam ne âlâ. Şayet olmuyorsa başkasına vereyim, dedim. Abdullah:

- Kendin git sor, deyince ben de gittim. Hz. Peygamber'in kapısına varınca, ensârdan bir kadının orada beklediğini gördüm. Meğer onun derdi de benimkinin aynıymış. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girmeye de pek çekinirdik.

İçeriden Bilâl çıkıverince ona:

- Hz. Peygamber'e git de, "Kapıda iki kadın bekliyor ve kocalarıyla kendi yetimlerine verecekleri sadakanın kabul olup olmadığını soruyorlar, de!. Ama bizim kim olduğumuzu söyleme!" dedik.

Bilâl hemen Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girerek meseleyi anlattı.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Kim onlar?"** diye sordu.

Bilâl de:

- Ensârdan bir kadınla Zeynep, deyince, Resûlullah *salllallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Hangi Zeynep’miş o?”** diye sordu. Bilâl:

- Abdullah’ın karısı, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **“Onlar -böyle yapmakla- iki sevap birden kazanırlar. Biri yakınlarını himâye sevabı, diğeri de sadaka sevabı.”**

Buhârî, Zekât 48; Müslim, Zekât 45. Ayrıca bk. Buhârî, Zekât, 44; Nesâî, Zekât 82; İbni Mâce, Zekât 24

Zeyneb Binti Muâviye

Abdullah İbni Mes`ûd’un hanımı Zeyneb hakkında fazla bilgi yoktur. Babasının adının Muâviye veya Abdullah olduğu söylenmektedir. Hz. Peygamber’den başka kocası Abdullah’tan ve Hz. Ömer’den pek az sayıda hadis rivayet etmiştir. Onun en çok bilinen rivayeti, okumakta olduğumuz bu hadîs-i şerîftir. Bundan başka bir rivayeti ***Sahîh-i Buhârî’****de, biri de* ***Sahîh-i Müslim****’de bulunmaktadır.*

Hz. Peygamber Zeyneb’in şahsında kadınlara şöyle hitap etmiştir:

- “Herhangi biriniz yatsı namazına giderken koku sürünmesin!” *Allah ondan razı olsun.*

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz zaman zaman kadınlara va`z ederdi. Bu va`zların birinde onlara sadaka vermelerini emretmiş, verecek bir şeyiniz yoksa zînet eşyânızı veriniz, buyurmuştu.

Başka rivayetlerden öğrendiğimize göre Peygamber *aleyhisselâm* bu konuşmalardan birinde hanım sahâbîlere yine aynı şekilde hitâb etmiş, onlar da kollarındaki bilezikleri, kulaklarındaki küpeleri, parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp atmışlardı. Peygamber Efendimiz’in emriyle bunları toplayan Bilâl-i Habeşî’nin eteği zînet takımlarıyla dolmuştu.

Yine bir rivayetten öğrendiğimize göre Peygamber Efendimiz Abdullah İbni Mes`ûd'un hanımı Zeyneb'i Mescid'de görünce, ona hitaben:

- *"Zînet eşyânızdan bile olsa sadaka veriniz!"* buyurmuştu (Müslim, Zekât 46).

Zeyneb san'atkâr bir hanımdı. Elinden iş gelir ve para kazanırdı. Fakat kocası Abdullah fakirdi. Bu sebeple Zeynep kazandığını kocasına ve oğluna harcardı.

Buhârî'deki bir başka rivayetten öğrendiğimize göre (Zekât 44), bir bayram günü Hz. Peygamber kadınlara va`z ederken, onlara sadaka vermelerini emredince, Zeynep zînet eşyasından bir kısmını sadaka etmek istedi. Kocası Abdullah İbni Mes`ûd ise, onu kendilerine harcamakla sadaka sevabı kazanacağını söyledi. İbni Mes`ûd Dört Halife'den sonra en iyi fıkıh bilen sahâbî olarak tanınmasına rağmen, Zeynep bu konuda iyice emin olmak istedi. Sadece kocasına ve oğluna değil, aynı zamanda kardeşlerinin yetim kalmış çocuklarına da yardım ediyordu. Acaba bu yardımları sadaka yerine geçer miydi?

İkisinin adı da Zeynep olan iki hanım sahâbî, bu meseleyi bizzat Hz. Peygamber'e sorarak öğrenmek istediler. Bunlardan biri Abdullah İbni Mes`ûd'un karısı Zeynep, diğeri Ebû Mes`ûd el-Ensârî'nin karısı Zeynep idi. İkisi de birbirinden habersiz Resûl-i Ekrem'in evine geldiler. Peygamber *aleyhisselâm*'ı soru yağmuruna tutmanın Allah Teâlâ tarafından yasaklandığı dönemde olmalı ki, bu hanımlar Efendimiz'in huzuruna girmeye çekindiler. Nebiyy-i Muhterem Efendimiz pek mütevâzi olduğu hâlde bütün sahâbîler ona duydukları derin hürmet sebebiyle kendisini rahatsız etmekten çekinirlerdi. Huzuruna girince, sanki başlarında bir kuş varmış da onu ürkütmek istemiyorlarmış gibi saygıyla otururlardı. Derken Bilâl'in dışarıya çıktığını görünce sevindiler. Sorularını Hz. Peygamber'e arzetmesini, fakat adlarını vermemesini istediler. Bilâl-i Habeşî onlara adlarını saklı tutacağına dair söz vermekle beraber, Resûl-i Ekrem "Kim onlar?" diye sorunca, söylemek zorunda kaldı.

Efendimiz bu hanımlara verdiği cevapta, yakınlara verilecek sadakanın çok makbul olduğunu ve insana iki misli sevap kazandırdığını belirtti. Zira fakirlere sahip çıkılıp onlara yardım edilmesini emreden İslâm dini, aynı

zamanda akrabanın korunup gözetilmesini de emrediyordu. Durum böyle olunca, bir insan sadakasını akrabaya vermekle, bu iki emri birden yerine getirmiş oluyor, bir taşla iki kuş vuruyordu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabayı himâye etmek, yapılacak yardımlarda onlara öncelik tanımak gerekir.
2. Akrabaya verilen sadaka, daha sevaptır.
3. Bir kadın kocasına ve çocuklarına bakmak (onlara nafaka vermek) zorunda olmadığı için kendilerine yaptığı harcamalar sadaka yerine geçer. Bir erkek de kendilerine nafaka vermek zorunda olmadığı yakınlarına sadaka verebilir.
4. Kadın kocasına sormadan, kendi malını dilediği gibi harcayabilir.
5. Bilmediği dinî konuları öğrenmek erkeğe olduğu gibi kadına da farzdır.
6. Bir kadının dinî konuları öğrenmek için evinden çıkmasında hiçbir sakınca yoktur.

329- وعن أبي سُفْيان صخْر بنِ حربٍ رضي اللَّه عنه في حدِيثِهِ الطَّويل في قصَّةِ هِرقل أَنَّ هِرقْلَ قال لأَبي سفْيان : فَماذَا يأُمُرُكُمْ بِهِ ؟ يَعْني النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : قلت : يقولُ: « اعْبُدُوا اللَّهَ وَحدَهُ ، ولا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً ، واتْرُكُوا ما يقُولُ آباؤُكمْ ، ويأْمُرُنَا بالصَّلاةِ ، والصِّدْقِ ، والعفَافِ ، والصِّلَةِ » متفقٌ عليه .

329. Ebû Süfyân Sahr İbni Harb *radıyallahu anh*'den -Herakliyus kıssasına dair uzun hadiste- rivayet edildiğine göre, Herakliyus Ebû Süfyân'a Peygamber *aleyhisselâm*'ı kastederek:

- O size ne emrediyor? diye sordu.

Ebû Süfyan der ki:

- Ben de onun bize, **sadece Allah'a ibadet ediniz; ona hiçbir şeyi denk tutmayınız; dedelerinizin taptığı şeyleri bırakınız** dediğini, bize **namaz**

kılmayı, **doğru ve iffetli olmayı**, **akrabayı görüp gözetmeyi** emrettiğini söyledim.

Buhârî, Bed'ü'l-vahy 6, Salât 1, Zekât 1, Cihâd 102, Şehâdât 28, Edeb 8, Tefsîru sûre (3) 4; Müslim, Cihâd 74

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz hicretin altıncı yılının sonları ile yedinci yılın başlarında komşu hükümdarlara birer mektup göndererek onları İslâmiyet'e dâvet etmişti. Bizans kıralı Herakliyus'a da Dihye İbni Halîfetü'l-Kelbî'yi göndermişti. Herakliyus, Efendimiz'in mektubunu alınca konuyu araştırmak istemiş ve adamlarına:

Mekke'den gelen kimi bulursanız alıp yanıma getirin, demişti.

İşte o günlerde Ebû Süfyân başkanlığında otuz kişilik bir ticaret kafilesi Şam'a giderken Gazze şehrine uğramıştı. Herakliyus'un adamları onları almış, o sıralarda Kudüs'te bulunan İmparator'un huzuruna çıkarmıştı. Herakliyus tüccarlara:

- Peygamberim diyen bu zâta içinizde soyca en yakın olan hanginiz? diye sordu. Ebû Süfyân:

- Soyca en yakınları benim, dedi. Bunun üzerine Herakliyus ile Ebû Süfyân arasında uzun bir konuşma geçti (bk. Buhârî, Bed'ü'l-vahy 6). Bu arada Herakliyus ona Peygamber Efendimiz'in ailesine, hayatına, ahlâkına, ona inanan kimselerin durumuna dair pek çok soru sordu. Aldığı cevapları yine onların yanında değerlendirdi ve:

- Eğer dediklerin doğruysa, o zât şu ayaklarımın bastığı yerlere yakında sahip olacaktır. Zaten onun ortaya çıkacağını biliyordum, ama sizden olacağını tahmin etmiyordum. Onun yanına varabileceğimi bilsem, kendisini görebilmek için her türlü zahmete katlanırdım. Yanında olaydım, hizmetinde bulunur ve ayaklarını yıkardım, dedi.

Daha sonraki birgün Herakliyus ileri gelen hıristiyanları sarayında topladı ve onlara Peygamber Efendimiz'in gönderdiği mektubu okudu. Onların bu teklif karşısında âdeta dehşete kapıldıklarını görünce: "Sizi denemek için böyle yaptım ve dininize ne kadar bağlı olduğunuzu gördüm" diyerek meseleyi kapattı.

Demekki Peygamber Efendimiz insanlara iman ve ibadet esaslarını anlatıp bu esaslara uymalarını istediği gibi, doğruluk, iffet ve akrabaları koruyup gözetmek gibi ahlâk esaslarını da öğretiyordu. Araplar eskiden beri yalan söylemeyi sevmezlerdi. Doğru sözlü olanlara değer verirlerdi. İffet duygusu pek zayıflamış olmakla beraber, iffetli yaşayanlara saygı gösterirlerdi.

Asıl konumuz olan **akrabalık duygusu**na gelince, bu özellik onlarda ileri derecede gelişmişti. Bir kabileyi meydana getiren fertlerin hemen hemen tamamı birbirinin akrabasıydı. Akrabaları için çekinmeden canlarını verirlerdi.

Her devirde yaşaması gereken iyi ve güzel her şeye sahip çıkan İslâmiyet, doğruluk, iffet ve akrabaları koruyup gözetme huylarını yaşatmaya devam etti.

Bu hadis "Doğruluk" konusunda da geçmişti (bk.57 numaralı hadis).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel dinimizin insanlardan istediği birinci görev; yalnız Allah'a inanıp ibadet etmeleri, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaları, inanç konusunda taklitçiliği bırakmaları ve doğruyu bizzat arayıp bulmalarıdır.

2. Onlardan beklediği ikinci görev; doğru, dürüst, iffetli olmak ve akrabaya sahip çıkmak gibi ahlâk esaslarına uymalarıdır.

330- وعن أبي ذر رضي اللّه عنه قال قال : قال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إِنَّكُم ستفْتَحُونَ أَرْضاً يُذْكَرُ فِيهَا القِيرَاطُ » .

وفي روايةٍ : « ستفْتحُونَ مـصْر وهِي أَرْضٌ يُسَمَّى فِيها القِيراطُ ، فَاستَوْصُوا بِأَهْلِها خيْراً، فَإِنَّ لَهُمْ ذِمة ورحِماً » .

وفي روايةٍ : « فإِذا افْتتَحتُموها ، فَأَحْسِنُوا إِلى أَهْلِهَا ، فَإِنَّ لهُم ذِمَّةً ورحِماً» أَو قال «ذِمَّةً وصِهراً » رواه مسلم .

قال العُلَماءُ : الرَّحِمُ التي لهُمْ كَوْنُ هَاجَر أمَّ إِسْماعِيلَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْهمْ . «والصِّهْرُ»: كونُ مارِية أُمِّ إِبراهِيمَ ابنِ رسول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم منهم .

330. Ebû Zer *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Siz (bir para birimi olan) **kîrâtın kullanıldığı bir yeri mutlaka fethedeceksiniz."**

Diğer bir rivayete göre ise şöyle buyurdu:

"Siz kîrâtın kullanıldığı Mısır'ı fethedeceksiniz. Oranın halkına iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyetimi tutunuz. Zira onlara bir ahid ve eman görevimiz, bir de akrabalık bağımız vardır."

Bir diğer rivayete göre şöyle buyurdu:

"Siz orayı fethettiğiniz zaman, halkına iyi davranın. Zira onlara bir ahid ve eman görevimiz, bir de akrabalık bağımız vardır" veya **"ahid ve eman görevi ve hısımlık bağı vardır"** buyurdu.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 226, 227

Açıklamalar

Nevevî bu hadisin hemen altında şöyle bir açıklama yapmıştır:

"Âlimlerin belirttiğine göre, hadiste sözü edilen **akrabalık bağı**, Hz. İsmâil'in annesi Hâcer'in Mısırlı olması dolayısıyladır. **Hısımlık bağı** ise Peygamber *aleyhisselâm*'ın oğlu İbrahim'i dünyaya getiren Mâriye'nin onlardan olması sebebiyledir."

Bildiğimiz gibi Peygamber Efendimiz'in soyu Hz. İsmâil'e dayanmaktadır. Hz. İsmâil'in annesi Hz. Hâcer Mısırlı olduğu için Efendimiz Mısırlıları akraba saymakta, böylece kendisini onlarla ahid yapmış ve kendilerine emân vermiş kabul etmekte ve işte bu sebeple, Mısır fethedildiği zaman halkına iyi davranılmasını tavsiye etmektedir.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Mısırlılarla olan ikinci bağı ise, bir hısımlık bağıdır. Hatırlanacağı gibi Peygamber *aleyhisselâm* hicretin yedinci yılında komşu hükümdarları İslâm'a dâvet ederken Mısır kıralı Mukavkıs'a da bir mektup göndermişti. Mısır kıralı İslâmiyet'i kabul etmemekle beraber Resûl-i Ekrem'e bazı hediyeler göndermişti. Bu hediyeler arasında Mâriye ve Sîrîn adında iki de câriye vardı. Nebiyy-i Ekrem Efendimiz Sîrîn'i şâir sahâbî Hassân İbni Sâbit'e vermiş, Mâriye'yi de yanında alıkoymuştu. Daha sonraları Mâriye Resûl-i Ekrem'in oğlu İbrahim'i dünyaya getirmişti. Böylece Mısırlılarla Resûlullah arasında, dededen gelen akrabalık bağından sonra bir de hısımlık bağı meydana gelmişti.

Akrabalık bağı dediğimiz **sıla-i rahime** Peygamber Efendimiz'in ne kadar önem verdiğini biliyoruz. Burada dikkatimizi çeken husus, akrabalık bağı ne kadar uzak ve dolaylı görünse bile ona değer verilmesi, korunup yaşatılması gereğidir.

Biz bugün iki göbek sonraki akrabamızı unutmaya başlıyoruz. Meselâ dedemizin amcasının oğlu, ninemizin kardeşinin kızı dendiği zaman, aramızda hiçbir bağ kalmamış gibi düşünebiliyoruz. Ne onlara gitmeyi, ne de onların bize gelmesini istiyoruz. Günümüzde maalesef yakın akrabaların bile unutulduğunu, onlarla ilginin koparılmaya çalışıldığını sık sık görüyoruz. Annemizin, babamızın ve hele dedemizin, ninemizin akraba anlayışı ile bizim anlayışımız arasında kıyas edilemeyecek kadar büyük uçurum var. Bizim çocuklarımız ve torunlarımız akrabalık bağını iyice daraltacak gibi görünüyor. Allah korusun, anne ve babalarını sadece yaş günlerinde hatırlayan Batılı ülkelere benzersek hâlimiz nice olur? Cenâb-ı Mevlâ bizi ve neslimizi böyle korkunç bir gidişten korusun (Âmin).

Hadîs-i şerîfte dikkatimizi çeken bir husus da, Efendimiz'in bir mûcizesidir. Resûlullah Efendimiz ümmetinin ileride güçleneceğini, bazı zâlim milletleri yenerek ülkelerini ele geçireceğini ve özellikle Mısır'ı fethedeceğini yıllar öncesinden haber vermiş ve hicretten 38 yıl sonra (658'de), bir sahâbî olan Amr İbni Âs tarafından Mısır fethedilmiştir.

Hadîs-i şerîfteki "*Siz kîrâtın kullanıldığı bir yeri mutlaka fethedeceksiniz*" cümlesinde geçen "kîrât", şer'î ölçüsü 0,2 gram, örfî

ölçüsü 0,20208 gram olan bir para birimidir. Diğer bir söyleyişle dinarın yirmide biridir. Buna göre hadisin mânası, tercümede belirttiğimiz gibi, ülkelerini fethedeceğiniz Mısırlılar, bir para birimi olan kîrâtı alış verişlerinde çok kullanırlar, demektir.

Bazı âlimlere göre ise kîrât, Mısırlılar tarafından çokca kullanılan bir küfür ve sövüp sayma ifadesidir. Buna göre hadisin mânâsı, Mısırlılar ağzı bozuk insanlardır. Birbirlerine sövüp sayarlar. Onlara hoşgörülü davranın, demektir.

Hadîs-i şerîfin Müslim’deki ikinci rivayetine göre Efendimiz sözünü şöyle tamamlamıştır:

“Orada iki kişinin bir kerpiç yeri hakkında kavga ettiklerini görürsen, hemen oradan çık!”

Bu cümle Mısırlıların kavgacı kimseler olduğunu, dolayısıyla kîrâtın bir sövgü ifadesi olabileceğini düşündürmektedir. Mısırlıların Hz. Osman’a karşı ayaklanmalarıyla başlayan ve daha sonraları devam eden muhtelif olaylarda onların kavgacılığı iyice anlaşılmış ve böylece Efendimiz’in bir mûcizesi daha gerçekleşmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabalık ne kadar uzak da olsa, bu bağ korunmalı ve akrabaya iyi davranılmalıdır.

2. Yıllar öncesinden Mısır’ın fethedileceğini haber vermesi, Resûl-i Ekrem’in bir mûcizesidir.

331- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : لما نزلَتْ هذِهِ الآيَةُ : { وَأَنْذِر عشِيرتكَ الأَقربِينَ } [الشعراء : 214] دعا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قُرَيْشًا فاجْتَمعُوا فَعَمَّ ، وخَصَّ وقال: «يا بَني عبدِ شَمسٍ ، يا بني كَعْب بنِ لُؤَي ، أنقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ ، يَا بني مُرَّةَ بـنِ كْعبٍ ، أَنْقِذُوا أنفُسَكُمْ مِن النَّار ، يا بني عبْدِ مَنَافٍ ، أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ ، يا بَني هاشِمٍ أنقِذُوا

أنْفُسكَمْ مِنَ النَّارِ ، يا بني عبْدِ المطّلِبِ أنْقذُوا أنْفُسكَمْ مِن النَّارِ ، يا فاطِمَة أنْقِذي نفْسَكِ منَ النَّار ، فَإنِي لا أَمْلِكُ لَكُمْ منَ اللَّه شيْئاً ، غَيْر أَنَّ لَكُمْ رحِماً سأبلُّهَا بِبِلالِها » رواه مسلم.

قوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « بِبِلالِهَا » هو بفتحِ الباءِ الثَّانِيةِ وكَسرهَا « والبِلالُ » الماءُ ، ومعنى الحديث : سأصِلُهَا ، شبَّهَ قَطِيعَتَهَا بالحرارةِ تُطْفَأُ بالماءِ وهذه تُبَرَّدُ بالصِّلةِ.

331. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

“Yakın akrabalarını uyar!” [Şu`arâ sûresi (26), 214] âyeti nâzil olunca, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Kureyş kabilesini toplantıya çağırdı. Onlar da geldiler. Peygamber *aleyhisselâm* kimine genel, kimine de özel olarak şöyle hitâb etti:

“Ey Abdüşems oğulları! Ey Ka`b İbni Lüey oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!

Ey Abdümenâf oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!

Ey Hâşim oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!

Ey Abdülmuttalib oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!

Ey Fâtıma! Kendini cehennemden kurtar! Çünkü sizi Allah’ın azâbından kurtarmaya benim gücüm yetmez. Ama aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle sizinle ilgimi kesmeyeceğim.”

Müslim, Îmân 348, 351. Ayrıca bk. Buhârî, Tefsîru sûre (26) 2; Tirmizî, Tefsîru sûre (27) 2; Nesâî, Vesâyâ 6

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz’e **“yakın akrabalarını uyar!”** âyeti nâzil olunca, onları yemeğe dâvet etti. Amcaları Ebû Tâlib, Hz. Hamza, Hz. Abbas ve Ebû Leheb ile birlikte kırka yakın akrabası evine geldiler. Yenilip içildi.

Ebû Leheb onun konuşmasına fırsat vermeden söze başladı. Sen söyleyeceklerini daha önceleri bize söyledin. Bu dâvâyı bırak. Senin bize yaptığın kötülüğü hiç kimse yapmadı, gibi sözlerle Efendimiz'e hakaret etti. Onun konuşmasına fırsat vermedi. Sonra da herkes kalkıp gitti.

Cebrâil *aleyhisselâm* tekrar geldi ve akrabalarını uyarması gerektiğini hatırlattı.

Peygamber *aleyhisselâm* akrabalarını yine yemeğe dâvet etti. Sonra onlardan kendisini himâye etmelerini istedi. Muhtelif kimseler söz aldılar. Amcası Ebû Tâlib ile halası Safiyye onu Ebû Leheb'e karşı müdâfaa ettiler.

Yakın akrabalarını daha geniş bir çerçevede uyarmak isteyen Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* birgün **Safâ Tepesi**'ne çıktı.

Bütün yakınlarına *"Ey Abdülmuttalib oğulları! Ey Abdümenâf oğulları! Ey Zühre oğulları!..."* diye ayrı ayrı seslendi. Sesini duyanlar kalkıp geldiler. Resûlullah Efendimiz onlara önce Allah'a ve Resûlü'ne imân etmeleri gerektiğini hatırlattı. Daha fazla konuşmasına dayanamayan Ebû Leheb, Efendimiz'e fırlatmak üzere eline bir taş aldı:

- Yuh sana! Bizi bunun için mi topladın? diye bağırdı.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* onun bu kabalığına ve saygısızlığına bakmadan Kureyş kabilesinin bütün kollarını ve yakın akrabalarını birer birer sayarak kendilerini uyardı.

"Kendinizi cehennemden kurtarın!" uyarısıyla Nebiyy-i Muhterem Efendimiz onları taptıkları putları bırakmaya, sadece Allah'a imân ve ibadet etmeye çağırmakta; Allah'a imân etmeden cehennem ateşinden kurtulmanın mümkün olamayacağını belirtmektedir.

Hadîs-i şerîfin sonunda yer alan *"Aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle sizinle ilgimi kesmeyeceğim"*, sözü konumuzla doğrudan ilgilidir. Efendimiz bu sözüyle, müslüman olmadı diye bir akraba ile ilgiyi kesmemek gerektiğini dile getirmektedir. Bir gün din kardeşimiz olması ihtimâl dâhilinde bulunan bir kimseyle ilgiyi kesmek, onu İslâmiyet'ten soğutmak anlamını taşır. Bu da doğru bir hareket değildir. **Müslüman olmayan bir akraba sıkıntıya düştüğünde ona yardım etmek, başına bir**

kötülük geldiğinde ona el uzatmak müslüman olan akrabanın görevidir. Akrabalık bağı, işte böylesine önemlidir.

Bazı rivayetlerde Peygamber *aleyhisselâm*'ın yakınlarını uyardıktan sonra onlara:

"Malımdan neyi dilerseniz isteyin!" buyurduğu görülmektedir. Bu sözüyle Efendimiz onlara, siz benim en yakın akrabamsınız. Malım, mülküm size fedâ olsun. Benden dünya malı isteyin vereyim. Fakat sizi Allah'ın azâbından kurtarmaya gücüm yetmez, demiş olmaktadır.

Hadisin bazı rivayetlerine göre Efendimiz akrabalarına hitaben:

"Kendinizi Allah'tan satın alın! Yoksa sizi Allah'ın azâbından kurtarmak elimden gelmez" buyurmuştur. Efendimiz'in bu uyarısı ne kadar anlamlıdır! Bugün öyle kimseler vardır ki, benim babam hâfızdı. Dedem büyük âlimdi. Büyük annem şöyle Kur'ân-ı Kerîm okurdu diye onlarla iftihar ederler ve bu sözlerle dindar olduklarını anlatmaya çalışırlar. Böyle dindar insanların soyundan geldikleri için âhiret hayatını garantiye aldıklarını zannederler. Halbuki Peygamber Efendimiz en yakın akrabalarına *"Kendinizi Allah'tan satın alın! Yoksa sizi Allah'ın azâbından kurtarmak elimden gelmez"* diye seslenmekte ve kendisine güvenmemelerini hatırlatmaktadır. O dehşetli kıyamet gününde kimsenin kimseye fayda vermeyeceği bir gerçektir. Bu acı gerçeği unutmamak gerekir.

"Yakın akrabalarını uyar!" âyeti geldikten sonra Peygamber Efendimiz'in müşrikleri böyle toplantılarla birkaç defa uyardığı anlaşılmaktadır. Nitekim bir defasında yine Safâ Tepesine çıkarak:

- "Baskın vaar!" diye bağırdı. Sonra da Kureyş kabilesinin kollarına birer birer seslendi. Araplarda böyle bir âdet vardı. Önemli haberler böyle duyurulurdu. Müşrikler etrafına toplanınca:

- "Ne dersiniz? Şu dağın eteğinden birtakım atlıların gelmekte olduğunu size haber versem, bana inanır mısınız? diye sordu.

Müşrikler hep bir ağızdan:

- Biz şimdiye kadar senin yalan söylediğini görmedik, dediler.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

–“Gelmekte olan şiddetli bir azâbı size haber veriyorum!” deyince Ebû Leheb öfkelendi:

- Yazıklar olsun sana! Bizi bunun için mi topladın? diyerek çekip gitti. Bunun üzerine şu sûre nâzil oldu:

“Ebû Leheb’in elleri kurusun! Kendisi de helâk olsun!” (Müslim, Îmân 355).

Peygamber *aleyhisselâm*’a pek çok fenalık yapan bu amcası olacak herif ve şirret karısı, mü’minlerin diliyle Tebbet sûresi’nde on beş asırdır lânetlenip dururlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabalarla ilgiyi kesmemek, onlara kol kanat germek nasıl bir görevse, onlara dinî bilgi ve şuur vermeye çalışmak da bir görevdir.

2. Büyük bir insanın akrabası olduğunu söyleyerek onlara güvenmek kimseye fayda sağlamaz. İnsanı kurtaracak olan imânı ve ibadetleridir.

3. İslâm’ı tebliğe yakın akrabadan başlamak gerekir.

332- وعن أبي عبد اللَّه عمرِو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : سمعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جِهاراً غيْرَ سِرٍّ يَقُولُ : « إِنَّ آلَ بَني فُلانٍ لَيُسُوا بأَوْلِيائِي إِنَّما وَلِيِّي اللَّهُ وصالحُ المؤْمِنِين، ولَكِنْ لَهُمْ رحِمٌ أَبُلُّها بِبِلالِها » متفق عليه . واللَّفظُ للبخاري .

332. Ebû Abdullah Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i gizli değil açıkca şöyle buyururken dinledim:

“(Akrabam olan) **Falan oğulları ailesi benim dostlarım değildir. Benim dostlarım Allah Teâlâ ile iyi mü’minlerdir. Fakat ötekilerle aramızda akrabalık bağı bulunduğu için kendileriyle ilgimi kesmeyeceğim.”** Buhârî, Edeb 14; Müslim, Îmân 366

Amr İbni Âs

Mekke'nin önemli tüccarlarından biriydi. Mekke fethinden önce müslüman oldu. Askerî ve siyâsî kabiliyeti yüksek olduğu için Hz. Peygamber tarafından bazı seriyyelere kumandan tâyin edildi.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hulefâ-yi Râşidîn devrinde pek çok savaşlara kumandan olarak katıldı. Hz. Ömer'e Mısır'ın fethedilmesi gereğini kabul ettirdi. Hazırlanan ordunun başına geçerek Bizans ordusunu imhâ etti. Önce İskenderiye'yi daha sonra da Mısır'ı fethetti ve oraya vali oldu. Mısır'da büyük şehircilik hizmetleri yaptı.

Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra onun intikamını almak düşüncesiyle Muâviye İbni Ebû Süfyân'ın saflarına katıldı. Sıffîn Savaşı'nda ve daha sonraları ona büyük destek sağladı. Muâviye İbni Ebû Süfyân'ın halife ilan edilmesinden sonra tekrar Mısır valiliğine getirildi ve 43 (664) yılında vefat edene kadar burada kaldı.

Ebû Abdullah diye adıyla künye aldığı oğlu Abdullah İbni Amr İbni Âs, en çok hadis bilen sahâbîlerden biriydi. Amr İbni Âs'dan kırk kadar hadis rivayet edildi.

Allah hem ondan hem de oğlu Abdullah'dan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf kimlerin dost olabileceğini ortaya koymaktadır. Dost olmaya lâyık iki varlık vardır. Biri **Allah Teâlâ**, diğeri de **iyi mü'minler**dir. Müslüman olan ve dinin güzel saydığı iyi davranışlarıyla kendilerini kabul ettiren kimseler sevilmeye ve dost edinilmeye elverişli kimselerdir.

Peygamber *aleyhisselâm*'ın dostlarının kimler olduğu Allah Teâlâ tarafından belirtilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

"..Onun dostu ve yardımcısı Allah'tır. Cebrâil de, iyi mü'minler de onun dostu ve yardımcısıdır" [Tahrîm sûresi (66), 4]. Resûl-i Ekrem Efendimiz işte bu âyet-i kerîmeye dayanarak dostlarının kimler olduğunu kısaca belirtmiştir. Demekki sadece akrabalık bağı, birini gönülden sevip dost kabul etmek için yeterli değildir.

Peygamber Efendimiz demek istiyor ki, “İyi mü’minler akrabam olmasalar bile benim dostlarımdır. İyi mü’min olmayanlar ise, akrabam bile olsalar, benim dostlarım değildir.” Şüphe yok ki, hem akraba hem de iyi müslüman olan kimseler, sevilmeye ve dost kabul edilmeye en lâyık insanlardır.

Efendimiz’in hadisini şöyle yorumlayabiliriz:

Ben hiç kimseyi sırf akrabamdır diye dost edinip sevmem. Ben sadece Allah’ı severim. Çünkü O’nu sevmek ve O’na karşı en üstün saygıyı beslemek herkesin görevi ve kulluk borcudur.

İyi mü’minleri de Allah rızası için severim. Onların gönüllerindeki samimi imân, davranışlarındaki iyi niyet ve dürüstlük sebebiyle kendilerini dost kabul ederim. Gönlümü onlara açarım. Onların akrabam olup olmamaları önemli değildir.

Bununla beraber akrabalarımdan da büsbütün vazgeçmem. Çünkü akrabam olmaları sebebiyle onların benim üzerimde hakları vardır. Bu hak da onları arayıp sormak, hatırlarını almak ve gerektiğinde kendilerine yardım etmekten ibarettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden üstündür.

2. Bir mü’min, imân etmeyen kimseyi, akrabası bile olsa, dost kabul edemez.

333- وعن أبِي أَيُّوب خالدِ بن زيدٍ الأنصاري رضي اللَّه عنه أَن رجلاً قال: يا رسولَ اللَّه أَخْبِرْني بِعملٍ يُدْخِلُني الجنَّةَ ، وَيُبَاعِدني مِنَ النَّارِ . فقال النبيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «تعبُدُ اللَّه ، ولا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وَتُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وتُؤتي الزَّكاةَ ، وتَصِلُ الرَّحِم » متفقٌ عليه.

333. Ebû Eyyûb Hâlid İbni Zeyd el-Ensârî *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre bir adam:

- Yâ Resûlallah! Beni Cennete götürüp cehennemden uzaklaştıracak davranışı haber ver, dedi.

Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

- "Allah'a ibadet edip ona hiçbir şeyi denk tutmazsın. Namazı kılar, zekâtı verir ve akrabanı koruyup gözetirsin." Buhârî, Edeb 10; Müslim, Îmân 14. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 10

Ebû Eyyûb el-Ensârî

*Adı **Hâlid İbni Zeyd** olmakla beraber Ebû Eyyûb künyesiyle tanındı. Hicretten sonra Medineli müslümanlara, Peygamber'e ve müslümanlara yardım edenler anlamında ensâr dendiği için el-Ensârî nisbesiyle anıldı. Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret edince onu bir müddet evinde misafir ettiği için de **Mihmandâr-ı Nebî** diye meşhur oldu.*

Hicretten iki yıl kadar önce hanımıyla birlikte İslâm diniyle şereflendiler. Böylece İslâmiyet'i ilk kabul eden Medineliler arasında yer aldı.

*Resûl-i Ekrem Efendimiz Medine'ye hicret edince Medineli müslümanların her biri onu evinde misafir etmek istedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onları gücendirmemek için güzel bir yol buldu. Deveyi serbest bırakalım; nereye çökerse, oraya en yakın eve misafir olayım, dedi. Deve birkaç yere çöktü, kalktı. Resûlullah Efendimiz üzerindeydi. Sonuncu defasında çöktükten sonra bir daha kalkmadı. Oraya en yakın ev Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin eviydi. Ebû Eyyûb Kâinâtın Güneşi'ni evinde misafir etme bahtiyarlığına erdi. Mescid-i Nebevî'nin bitişiğindeki hücreler yapılıncaya kadar, **yedi ay** boyunca Resûl-i Ekrem onun misafiri oldu.*

Ebû Eyyûb'un evi iki katlıydı. Ziyaretçilere kolaylık olsun diye Efendimiz giriş katını tercih etmişti. Fakat bir gece üst kattaki su kabı devriliverdi. Ebû Eyyûb ile karısı aşağıya su akmasın diye kadife yorganlarıyla suyu silmeye çalıştılar. Su aşağıya damlar da Resûlullah'ı rahatsız eder diye sabaha kadar uyumadılar. Ertesi sabah Ebû Eyyûb Efendimiz'in yanına gelerek:

Anam babam sana fedâ olsun, yâ Resûlallah! Senin aşağıda, bizim yukarıda bulunmamız doğru bir şey değil. Ne olur üst kata siz taşının, diye yalvardı. Efendimiz de onu kırmamak için üst kata taşındı.

Ebû Eyyûb'un evi yedi ay boyunca bir okul oldu. Herkes Resûlullah'ın yanına gelip İslâmiyet'i ondan öğrendiler. Efendimiz de bu güzel evin sahiplerine dualar etti. Onlara hayır ve bereketler diledi.

Ebû Eyyûb her zaman Peygamber Efendimiz'in etrafında pervâne oldu. Cesur ve yiğit bir insandı. Birgün Mescid-i Nebevî'de münafıklar Peygamber Efendimiz'e karşı saygısızlık denebilecek bir davranışta bulundular. Ebû Eyyûb onların yanına vardı, en fazla saygısızlık eden herifin ayağından tutarak sürükleyip dışarı çıkardı ve:

- "Pis herif, yuh olsun sana!" diyerek suratına şiddetli bir tokat attı. Diğer müslümanlar da ötekileri aynı şekilde dışarı attılar.

Peygamber aleyhisselâm ile birlikte bütün savaşlara katılan Ebû Eyyûb, onu savaşlarda bile yalnız bırakmaz, tehlike sezdiği gecelerde onun çadırı etrafında kendiliğinden nöbet tutardı.

Ebû Eyyûb ashâb-ı kirâm'ın âlimlerinden biriydi. Müslümanlar bazı problemlerini ona götürür ve ondan fetvâ alırlardı. Okuma yazma bildiği için Efendimiz'e vahiy kâtipliği yaptı. ***Bir hadisi*** *Peygamber Efendimiz'den bizzat işiten Ukbe İbni Âmir'in ağzından duymak için* ***Medine'den kalkıp Mısır'a gitti.*** *Ve ondan* ***"Kim dünyada bir mü'minin ayıbını örterse, kıyamet günü Allah da onun ayıbı örter"*** *hadisini dinledi. Hayatı savaşlarda geçtiği için kendisinden ancak 155 hadis rivayet edilebildi.*

Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra yapılan savaşlara katıldı. Mısır, Suriye, Filistin ve Kıbrıs seferlerinde bulundu. Devlet adamlarının uygun olmayan davranışlarını yüzlerine karşı söyler, onları uyarırdı.

Ebû Eyyûb yaşlılık döneminde bile her yıl bir savaşa katılırdı. Muâviye İbni Ebû Süfyân devrinde yapılan Kostantiniye seferine katılarak ***İstanbul'a geldi.*** *Şehir uzun zaman kuşatıldı. Bu arada Ebû Eyyûb el-Ensârî* ***hastalandı.*** *Ölünce kendisini en ileri noktaya götürüp orada defnetmelerini vasiyet etti. 52 (672) yılında vefat etti. İslâm askerleri onu omuzlarına alarak harb ede ede surlara doğru yaklaştılar ve uygun gördükleri yere defnettiler. Ebû Eyyûb o günden bu yana İstanbul'un aziz misafiridir.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Kısa yoldan cennete girmeyi ve cehennemden kurtulmayı arzu eden soru sahibi bizzat Ebû Eyyûb el-Ensârî olabileceği gibi bir başka sahâbî de olabilir.

Hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinden öğrendiğimize göre, adamın biri ashâb-ı kirâmı yara yara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi. O sırada Peygamber Efendimiz bineğinin üzerinde bulunuyordu. Adamın bu telâşı sahâbîleri meraklandırdı.

- Nesi var bu adamın? dediler.

Peygamber Efendimiz adama yol vermelerini söyleyerek:

- "*Kendine göre önemli bir işi var*" buyurdu.

O zât Efendimiz'in yanına gelince bineğinin dizginine yapıştı ve:

- Yâ Resûlallah! Beni cennete götürüp cehennemden uzaklaştıracak hareket nedir, söyle! dedi. Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre bu adam çölde yaşayan bir bedevi idi. Adamın problemini ve neye ihtiyacı olduğunu bilen Resûlullah Efendimiz de ona öncelikle imânın ana esasını öğretti ve sadece **Allah'a inanması** gerektiğini ve onun dışında hiçbir şeye tapmaması icab ettiğini söyledi. Peşinden de ibadetin en önemli iki esasını hatırlattı. Beden vergisi olan **namaz** ile mal vergisi olan **zekât** borçlarını ödemesini tavsiye etti. Belki de bu zât akrabasını ihmâl eden biriydi. Bu sebeple ona ahlâkın ana esası olan **akrabaya karşı vefakârlık** borcunu yerine getirmesini söyledi.

Sorularının cevabını alan sahâbî geri dönüp giderken Efendimiz arkasından baktı ve yanındaki arkadaşlarına:

- "*Eğer bunlara sımsıkı sarılırsa cennete girer*" buyurdu.

Bu hadis 1214 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabayı koruyup gözetmek yani sıla-i rahim, dinin temel esaslarından biridir.
2. Cennete girebilmek ve cehennemden kurtulabilmek için, hadiste sayılan din esaslarıyla birlikte akrabayı arayıp sormak ve kendileriyle

ilgilenmek şarttır.

334- وعن سلْمان بن عامرٍ رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمرٍ ، فَإِنَّهُ بركَةٌ ، فَإِنْ لَمْ يجِد تَمْراً ، فَالماءُ ، فَإِنَّهُ طَهُورٌ » وقال: « الصَّدقَةُ عَلَى المِسكِينِ صدقَةٌ ، وعَلَى ذي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ : صَدَقَةٌ وصِلَةٌ » . رواه الترمذي . وقال : حديث حسن .

334. Selmân İbni Âmir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"Biriniz orucunu açacağı zaman hurma ile açsın; çünkü hurma bereketlidir. Eğer hurma bulamazsa orucunu su ile açsın; çünkü su temizdir."

Peygamber *aleyhisselâm* sözüne devamla şöyle buyurdu:

"Yoksula verilen sadaka bir sadaka, akrabaya verilen sadaka ise iki sadaka yerine geçer: Biri sadaka sevabı, öteki de akrabayı koruyup gözetme sevabıdır."

Tirmizî, Zekât 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 21; Nesâî, Zekât 82; İbni Mâce, Sıyâm 25, 28

Selmân İbni Âmir

Hz. Peygamber zamanında hayli yaşlı bir sahâbî idi. Resûlullah Efendimiz'in vefatından sonra Basra'ya gidip yerleşti. Kendisinden kardeşinin kızı Ümmü'r-Râih Rebâb, iki ünlü tâbiî Muhammed İbni Sîrîn ile kızkardeşi Hafsa Binti Sîrîn ve daha başkaları hadis öğrendi. Rivayet ettiği hadislerin sayısı 13'tür.

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Selmân İbni Âmir, 41 (661) yılından sonra Basra'da vefât etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz hurmanın bereketli bir gıda olduğunu söyleyerek orucun onunla açılmasını tavsiye buyuruyor. Hurmanın en belirgin özelliği, **besleyici bir gıda** olmasıdır. Nitekim hurma yetiştiren ülkelerde bu değerli besin, ekmek gibi yenmektedir. Akşama kadar acıkıp

dermanı azalan vücuda, hurma gibi çok besleyici bir gıdanın girmesi, bedeni güçlendirir ve vücuda kısa yoldan enerji kazandırır.

Sofrada hurma yoksa orucun su ile açılması tavsiye buyurulmaktadır. Hatta Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in **kışın hurma ile yazın da su ile** orucunu açtığı söylenmektedir (Tirmizî, Savm 10). Efendimiz temiz olduğunu belirttiği su ile orucunu açtığı zaman:

"Susuzluk gitti. Damarlar serinledi ve inşallah sevap kazanıldı" (Ebû Dâvûd, Sıyâm 22) buyururdu. Özellikle sıcak ve uzun yaz günlerinde, dilin damağın iyice kuruduğu bir sırada su ile iftar edilmesinin vücuda kazandırdığı canlılığı bu hadîs-i şerîf ne güzel ifade etmektedir.

Hadîs-i şerîfin konumuzla ilgili ikinci kısmında, *"Yoksula verilen sadaka bir sadaka, akrabaya verilen sadaka ise iki sadaka yerine geçer: Biri sadaka sevabı, öteki de akrabayı koruyup gözetme sevabı"* buyurulmaktadır. 328 numaralı hadisi açıklarken de belirtildiği gibi, akrabayı koruyup kollamak, yardıma muhtaç olanlarının yardımına koşmak insanî bir görevdir.

Malımız mülkümüz, paramız pulumuz bize geçici olarak verilmiş bir emânettir. Allah Teâlâ bu imkânları bize değil de, sıkıntı içinde bulunan yakınımıza verebilirdi. Çünkü bütün varlık O'nundur ve O, mülkü üzerinde dilediği gibi tasarruf eder. Mülkünü muhtaç durumdaki akrabamıza değil de bize lutfetmiştir ve buna karşılık bizden bazı görevler beklemektedir. Bu görevlerden biri, elimizdeki imkânı yakınlarımızla paylaşmak, onları koruyup gözetmektir. Bize verilen nimetleri yakınlarımızla paylaştığımız zaman, nimeti verene karşı şükür görevini de yerine getirmiş oluruz.

Dünya yatırım yeri, âhiret bu yatırımların kârını toplama ülkesidir. Birikmiş paramızı daha iyi değerlendirebilmek için neye, nereye yatırım yapmamız gerektiğini bilenlere sorar, danışır, öğreniriz. Peygamber Efendimiz bize âhiret yatırımı konusunda kendiliğinden danışmanlık yapmakta ve akrabaya harcanacak paranın iki misli sevap kazandıracağını belirtmektedir.

Ne güzel danışmanlık ve ne güzel yatırım... Hadisimiz 1241 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Orucu hurma ile, yoksa zeytin veya su ile açmalıdır.

2. Hayır yapmadan önce, nasıl hareket edersem daha çok sevap kazanırım diye araştırma yapmalıdır.

3. Yapılacak hayırlarda önce akrabayı düşünmelidir. Çünkü onlara yapılacak hayırın iki kat sevabı vardır.

335- وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : كَانَتْ تَحتي امْرأَةٌ ، وكُنْتُ أُحِبُّها ، وَكَانَ عُمرُ يكْرهُهَا ، فقال لي : طَلِّقْها فأبيْتُ ، فَأَتَى عَمرُ رضي اللَّه عنه النبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَذَكر ذلكَ لَهُ ، فقال النبيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « طَلِّقْهَا » رواه أَبو داود ، والترمذي وقال: حديث حسن صحيح .

335. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Çok sevdiğim bir kadınla evliydim. Babam Hz. Ömer o kadını beğenmiyordu. Bu sebeple bana:

- Onu boşa! dedi.

Ben de boşamak istemedim.

Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* Peygamber *aleyhisselâm*'a gelerek durumu anlatmış.

Peygamber *aleyhisselâm* da:

- **"O kadını boşa!"** diye emretti. Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Talâk 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Talâk 36

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in boşanmaya karşı olduğu ve bu görüşünü, *"Allah Teâlâ'nın en sevmediği helâl, eşini boşamaktır"* (Ebû Dâvûd, Talâk 3; İbni Mâce, Talâk 1) hadisiyle dile getirdiği bilinmektedir. Fakat bu hadiste Abdullah İbni Ömer'i babasının sözünü dinleyerek karısını boşamaya teşvik ettiği görülmektedir.

Meselenin özü şudur: Sebepsiz yere boşanmak ve bunu âdet hâline getirmek günahtır. Allah Teâlâ böyle kimseleri ve onların bu sorumsuzca davranışlarını sevmez. Ama ortada boşamayı gerektiren bir durum varsa, boşanmakta hiçbir günah yoktur. Hatta bazan boşanmak en iyi çâredir.

Bu hadiste ve bir sonraki hadiste **babanın veya annenin sözüne bakarak boşanma** konusu üzerinde durulmaktadır.

Hatıra şöyle bir soru gelmektedir:

Bütün anne ve babaların sözüne bakarak eşini boşamak gerekir mi?

Konuyu iki bakımdan ele almak uygun olacaktır.

Biri, hadisimizin râvisi Abdullah İbni Ömer'in özel durumu; diğeri de, daha sonraki devirlerde ve **günümüzde yaşayanların durumu.**

Abdullah İbni Ömer'e boşanmasını teklif eden baba Hz. Ömer'dir. Hz. Ömer farklı bir insandır. Onun dindarlığı, Allah korkusu ve kul hakkına saygısı, daha sonra gelenlerle ölçülemeyecek kadar üstündür. Adalet timsâli olması sebebiyle de kimseye haksızlık etmeyeceği, hele gelinini zor durumda bırakmak istemeyeceği şüphesizdir. Oğluna karısını boşamayı tavsiye ettiğine göre, demekki gelininde bağışlanamayacak bir kusur vardı. Oğlu Abdullah karısına âşık olduğu için onun bu kusurunu görmüyordu. Çünkü aşırı sevgi insanı sağır ve kör yapar. Seven insan, sevdiğinin kusurunu farkedemez. Gelininde gördüğü kusur, bağışlanması mümkün olan bir kusur olsaydı, herhâlde Hz. Ömer onu bağışlardı. Oğlunu sevdiği kadından ayırmayı ve onu üzmeyi istemezdi. Şu halde bu kusur oğlunun dinî ve mânevî hayatına zarar verecek mâhiyette önemli bir kusurdu. Konuyu öğrendiği zaman Hz. Peygamber'in Abdullah İbni Ömer'i hemen yanına çağırması ve ona "Karını boşa!" buyurması Hz. Ömer'in haklı olduğunu göstermektedir.

Vaktiyle Hz. İbrahim'in de oğlu Hz. İsmâil'i ziyarete geldiğinde gelinini beğenmediği ve oğluna karısını boşaması anlamında "Eşiğini değiştirsin!" diye haber bıraktığı, onun da babasının emrini yerine getirdiği bilinmektedir (bk. 1871 numaralı hadis).

Abdullah İbni Ömer eşini boşama konusunda biri babasından, diğeri Resûl-i Ekrem'den olmak üzere iki emir almıştı. Hem öyle bir babaya hem de Resûlullah'ın buyruğuna elbette karşı gelemezdi. Emirlere uydu ve karısını boşadı.

Meselenin bizleri ilgilendiren tarafına gelince: Bir anne veya babanın yahut her ikisinin birden, "Karını boşa!" tarzındaki tavsiyelerini kabul etmek gerekir mi?

Hayır, gerekmez. Hiçbir baba ve anne, bu konuda sahâbîler kadar titizlik gösteremez. Günümüzde bir babanın veya annenin yahut her ikisinin birden oğullarına, senin karının şöyle şöyle kusurları var şeklindeki şikâyetlerine bakarak eşini boşamak doğru değildir. Bilhassa yaşlı anne ve babalar, herhangi bir davranışına kızdıkları gelinlerini kusurlu göstermeye çalışırlar. Onu çeşitli bahânelerle oğullarının gözünden düşürmek isterler. Bazıları da ileri yaşın getirdiği zihnî yorgunluk ve bunama sebebiyle olur olmaz şeyi mesele yaparlar. Aslında yaşlıların bu nevi hissî hükümlerini anlamak o kadar zor değildir.

Bir insan anne ve babasının eşiyle ilgili şikâyetlerini bizzat değerlendirmeli ve bu konuda kararı kendisi vermelidir. **Zamanla ve bilhassa eğitim yoluyla giderilmesi mümkün olan hataları ve noksanları büyütmemelidir.** Çok zor durumda kalındığı zaman, dindar ve aklı başında kimselere danışmalı, onların görüş ve tecrübelerinden faydalanmalıdır

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana babanın dine aykırı olmayan buyruklarına uymak gerekir.
2. Mü'minler Peygamberlerinin buyruğuna hiç tereddüt etmeden uyarlar.
3. Bir mü'min, dine aykırı olan arzularını terk etmek zorundadır.
4. Gerekmedikçe kimsenin ayıbı ortaya dökülmemelidir.

336- وعن أبي الدَّرْداءِ رضي اللَّه عنه أَن رَجُلاً أَتَاهُ فقال : إِنَّ لي امْرَأَةً وإِن أُمِّي تَأْمُرُني بِطَلاَقِها ؟ فقال سَمِعْتُ رسول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ « الْوالِدُ

أَوْسطَ أَبْوابِ الجَنَّةِ ، فَإِنْ شِئْتَ فَأَضِعْ ذلِك الْبابَ ، أَوِ احفظْهُ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

336. Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, bir adam ona gelerek:

- Benim bir karım var. Annem ise onu boşamamı emrediyor. Ne yapmalıyım? diye sordu.

Ebü'd-Derdâ *radıyallahu anh* ona şu cevabı verdi:

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

"Anne ve baba, cennete en ortadaki kapıdan girmeye vesile olur" buyurduğunu işittim. Artık sen o kapıyı ister bırak, ister elinde tut.Tirmizî, Birr 3. Ayrıca bk. İbni Mâce, Talâk 36

Açıklamalar

Ebü'd-Derdâ hazretleri, kendisine soru soran tâbiîye, annenin sözünü dinleyerek karını boşa mı demek istiyor, acaba? Hayır. Verdiği fetvalarla tanınan İslâm'ın ilk kazaskeri Ebü'd-Derdâ hazretleri, bu soruya cevap vermek yerine, genel prensipleri hatırlatmayı uygun buluyor. Anne ve babanın önemini belirten hadîs-i şerîfi naklettikten sonra, karşısındaki şahsı bu hadisin ışığında aydınlatıyor ve onu annesine saygı göstermeye, onun arzularını yapmaya, bir dediğini iki etmemeye teşvik ediyor. Cennete girmenin çeşitli yolları bulunduğunu, fakat bunların içinde en garantili olan yolun anne ve babayı hoşnut etmek olduğunu belirtiyor. Ama annesinin sözüne bakarak karısını boşaması gerektiğini açıkca söylemiyor. Onu kendi tercihine bırakıyor. Şu rivayet bunu daha açık bir şekilde göstermektedir:

Bir adam Ebü'd-Derdâ'ya gelerek:

- Karım amcamın kızıdır. Ben onu çok seviyorum. Annem ise onu boşamamı istiyor, dedi.

Ebü'd-Derdâ şu cevabı verdi:

- Ben sana ne karını boşa derim, ne de annene karşı gel derim. Ama sana Resûlullah'tan duyduğum bir hadisi söylemek isterim. Resûlullah *sallallahu*

aleyhi ve sellem'i: *"Anne, cennete en ortadaki kapıdan girmeye vesile olur"* buyururken işittim. Şimdi sen bu kapıya ister sıkı sıkıya yapış, istersen elinden bırak (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 198).

Bu hadiste, oğluna boşanması için ısrar edenin anne olduğu, İbn Hibbân'ın rivayetinde ise baba olduğu açıkca görülmektedir (*el-İhsân bi tertîbi Sahîhi İbni Hibbân*, I, 326-327).

Anne ve babaya saygı gösterilmesi gereği Cenâb-ı Hakk'ın emridir. Efendimiz bu konuyu şöyle özetlemiştir:

"Allah Teâlâ'nın rızası, anne ve babayı hoşnut ederek kazanılır. Allah Teâlâ'nın gazabı, anne ve babayı öfkelendirmek suretiyle çe-kilir" (Tirmizî, Birr 3).

Cennete gitmenin en kestirme ve en garantili yolu anne ve babayı hoşnut etmektir. Şayet onlar çocuklarını Allah Teâlâ'nın bir yasağını çiğnemeye zorluyorlarsa veya bir önceki hadiste geçtiği üzere, oğullarını Cenâb-ı Hakk'ı gücendirecek bir boşamaya teşvik ediyorlarsa, onların bu isteğine uymamak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve babaya saygı insanı cennete götürdüğü gibi, orada en yüce makamları elde etmeye vesile olur.

2. Cennet kapılarının en değerlisi, ortadaki kapıdır. Anne ve babasına iyi davrananlar cennete oradan gireceklerdir.

3. Anne babaya karşı gelmek büyük günahlardandır.

4. Anne ve babanın isteği yerine getirildiği zaman bir başkasına haksızlık yapılmayacaksa, onların gönülleri hoş edilmelidir.

337- وعن البراءِ بن عازبٍ رضي اللَّه عنهما ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : «الخَالَةُ بِمَنْزِلَةَ الأُمِّ » رواه الترمذي : وقال حديثٌ حسن صحيح .

337. Berâ' İbni Âzib *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Teyze anne sayılır.” Tirmizî, Birr 6. Ayrıca bk. Buhârî, Sulh 6, Megâzî 43; Ebû Dâvûd, Talâk 35

Açıklamalar

Bu kısa fakat son derece özlü hadîs-i şerîfin hoş bir sebeb-i vürûdu (söylenmesine sebep olan olay) vardır:

Berâ İbni Âzib’in rivayet ettiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* hicretin altıncı yılında umre yapmak maksadıyla ashâbıyla birlikte Mekke’ye gitti. Fakat Mekkeli müşrikler onların umre yapmasına izin vermediler. Bunun üzerine Efendimiz ile Mekkeli müşrikler Hudeybiye mevkiinde bir anlaşma yaptılar. Bu anlaşmaya göre müslümanlar bir yıl sonra Mekke’ye gelecekler ve orada üç gün kalarak umre yapacaklardı.

Ertesi yıl Resûlullah Efendimiz ashâbıyla birlikte Medine’den hareketle Mekke’ye geldi ve orada üç gün kalarak umresini yaptı. Tam dönecekleri sırada, Uhud gazvesinde şehid olan Hz. Hamza’nın kızı **Ümâme** (veya Umâre) Peygamber Efendimiz’in arkasından:

- Amcacığım, amcacığım, diye bağırarak gelmeye başladı.

Hz. Ali bu yavruyu kucakladığı gibi, devenin üzerinde bulunan sevgili hanımı Hz. Fâtıma’ya uzattı:

- Amcanın kızını al! dedi.

Medine’ye varınca bu yetim yavruyu evine almak için üç kişi arasında anlaşmazlık çıktı.

Hz. Ali:

- O benim amcamın kızıdır. Onun terbiyesini ve bakımını üstlenmek herkesten çok benim hakkımdır, dedi.

Hz. Ali’nin ağabeyi Ca`fer-i Tayyâr:

- O benim de amcamın kızı olduğu gibi karım da onun teyzesidir. Onu benim alıp götürmem daha uygun olur, dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in âzatlısı ve Hz. Hamza ile aralarında kardeşlik bağı kurduğu Zeyd İbni Hârise de:

- O benim (din) kardeşimin kızıdır. Bana herkesten daha yakındır, diye ortaya çıktı.

İşte o zaman meseleyi Resûlullah Efendimiz'e götürmek ve onun vereceği hükme göre hareket etmek icap etti. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- *"Teyze anne sayılır"* buyurarak çocuğu Câfer-i Tayyâr'ın götürmesini uygun gördü. Sonra bu davranışlarından memnun olduğu üç yakınına ayrı ayrı iltifat etti. Hz. Ali'ye:

- *Sen bana bağlısın, ben de sana*, buyurdu.

Ca`fer-i Tayyâr'a:

- *Senin hem görünüşün hem de huyun bana benzer*, buyurdu.

Zeyd İbni Hârise'ye dönerek:

- *Sen bizim kardeşimiz, dostumuzsun*, diye gönlünü aldı (Buhârî, Sulh 6).

Peygamber Efendimiz küçük Ümâme'yi *"teyze anne sayılır"* diyerek himâyesine teslim ettiği Esmâ Binti Umeys, ilk müslümanlardan olup çok değerli bir sahâbiyyedir. Meymûne annemizin kızkardeşi olması sebebiyle de Peygamber Efendimiz'in baldızıdır. Esmâ, müşriklerin ezâ ve cefâsından kurtulmak için kocası Ca`fer İbni Ebû Tâlib ile birlikte Habeşistan'a hicret etti ve orada tam on dört sene kaldı. Hz. Ca`fer Mûte savaşında şehid olduktan sonra önce Hz. Ebû Bekir ile evlendi. Hz. Ebû Bekir vefat edince onu elleriyle yıkadı. Daha sonraları Hz. Ali ile evlendi.

Hadîs-i şerîf, annesi ölen bir çocuğa teyzesinin daha iyi sahip olacağını ve onu daha iyi yetiştireceğini göstermektedir.

Bu hadisten şöyle bir sonuca varmak mümkündür:

Çocuğun anne tarafından akrabaları, ona baba tarafından akrabalarına göre daha iyi bakar ve terbiyesiyle daha iyi meşgul olurlar. Nitekim Ümâme'nin, aynı zamanda Peygamber Efendimiz'in halası olan Safiyye Binti Abdülmuttalib o günlerde hayatta olduğu hâlde, çocuğun ona verilmesi söz konusu bile olmadı.

Atalarımız bu hadisi **“teyze ana yarısıdır”** diye dilimize aktarmışlardır. Bu hadîs-i şerîf ve atasözü, teyzenin yeğenine olan sevgi ve şefkatini dile getirmektedir. Şüphesiz bazı özel durumları dikkate almakta fayda vardır. Teyzenin dul kalıp aileden olmayan biriyle evlenmesi, yeni kocasının yetim çocuğu kabul etmek istememesi veya adamın güvenilir biri olmaması gibi durumlarda meseleyi yeniden gözden geçirmek ve o yavruyu kendisine en iyi bakacak ellere teslim etmek gerekebilir.

Çocuğun şahsının ve malının korunması, İslam Hukuku’nda velâyet ve vesâyet bahislerinde, fiilen bakımı ve terbiyesi ise “hidâne” konusunda ele alınmıştır. Doğumundan kendisine yeterli hâle gelinceye kadar çocuğun bakımı ve terbiyesiyle kimin meşgul olacağı, çocuğun menfaati açısından bu konuda öncelik hakkının kime verileceği, bu hakka sahip olan kişide ne gibi özelliklerin aranacağı İslâm Hukuku’nda belirlenmiştir.

Çocuğun kendisine teslim edileceği şahıslar arasında kadınlara öncelik hakkı verilir. Ruh ve beden sağlığı yerinde olmayan, etrafına güven vermeyen kimselere çocuk teslim edilmez. Çocuğun kendisine emanet edileceği kadın, öncelikle onun annesi, ablası, teyzesi gibi yakını olacak, çocuğun aralarında yaşayacağı aile ve muhit güven verecektir. Bu konuda geniş bilgi almak için Hayreddin Karaman’ın *Mukayeseli İslâm Hukuku* (I, 340-343) ve *Anahatlarıyla İslam Hukuku* (II, 140-144) adlı eserlerine bakılabilir .

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Teyze yeğenine anne gibi yakındır. Gerektiğinde onun himâyesini üzerine almaya en lâyık olan teyzedir.

2. Anne tarafındaki akrabalar daha yakındır.

3. Akrabaya sahip çıkmak, onları koruyup gözetmek gerekir.

وفي الباب أحاديث كِثيرة في الصحيح مشهورة ، منها حديث أَصحابِ الغارِ، وحديث جُرَيْجٍ وقَدْ سَبَقَا ، وأحاديث مشهورة في الصحيح حَذَفْتُهَا اخْتِصاراً ، وَمِنْ أَهَمِّهَا حديثُ عمْرو بن عَبسَةَ رضي اللَّه عنه الطَّوِيلُ المُشْتَمِلُ على جُمَلٍ كثيرةٍ مِنْ قَوَاعِدِ الإِسْلامِ وآدابِهِ

وَسَأذْكُرُهُ بِتَمَامِهِ إِنَ شَاءَ اللّه تعالى في بَابِ الَرَّجَاءِ ، قال فيه .

دَخَلْتُ عَلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِمَكَّةَ ، يَعْني في أَوَّل النُبُوَّةِ ، فقلتُ له : ما أَنتَ ؟ قال : «نَبيٌّ» فقلتُ : وما نبيٌّ ؟ قال : « أَرسلَني اللَّهُ تعالى ، فقلتُ : بِأَيِّ شَيءٍ أَرْسلَكَ ؟ قال : «أَرْسلَني بِصِلةِ الأَرْحامِ ، وكَسْرِ الأَوثَانِ ، وأَنْ يُوحَّدَ اللَّه لا يُشرَكُ بِهِ شَيءٌ » وذكر تَمامَ الحديث . واللَّه أعلم .

Riyâzü's-sâlihîn müellifi Nevevî bu konuyu bitirirken diyor ki:

"Ana Babaya İyilik ve Akrabayı Ziyaret" konusunda meşhur pekçok sahih hadis vardır. Daha önce zikredilen mağaraya sığınan üç kişi hadisi (nr. 13) ile Cüreyc hadisi (nr.261) bu konuyla ilgilidir. Bahsi uzatmamak için buraya almadığım meşhur hadislerin en önemlilerinden biri Amr İbni Abese tarafından rivayet edilen ve İslâm esaslarına, İslâm edeblerine dair pekçok konuyu içine alan ve tamamı "Allah'ın Rahmetini Ümid Etmek" bahsinde zikredilecek olan (bk. nr. 439) şu hadistir:

Amr İbni Abese der ki:

Mekke'de Peygamberliğin ilk günlerinde Peygamber *aleyhisselâm*'ın huzuruna vardım ve ona:

- Sen kimsin, necisin? diye sordum.

- **"Peygamberim"** diye cevap verdi.

- Peygamber ne demek? dedim.

- "Beni Allah gönderdi" dedi.

- Seni hangi görevle gönderdi? diye sordum.

- **"Akrabayı koruyup gözetmek, putları kırmak ve Allah'ın bir olduğunu belirtip ona ortak koşulmaması gerektiğini anlatmakla görevlendirdi"** dedi.

41- باب تحريم العقوق وقطيعة الرحم

ANA BABAYA KARŞI GELMENİN VE AKRABA İLE İLGİYİ KESMENİN HARAM OLDUĞU

Âyetler

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ

1. “(Ey münâfıklar!) **İş başına geçecek olursanız, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak ve akraba ile ilgiyi kesmek sizden beklenmez mi? İşte Allah’ın lânetlediği, kulaklarını sağır ve gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır.”** Muhammed sûresi (47), 22-23

Âyet-i kerîme münafıkların en belirgin özelliklerinden birinin, iş başına geçtikleri zaman yeryüzünde bozgunculuk çıkarıp ortalığı karıştırmak olduğunu söylüyor. Onlar Câhiliye devrinde yağmacılıkla, talan ve vurgunla yuvaları yıkıp perişan ederlerdi. Kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekten çekinmezlerdi.

İkinci önemli özellikleri ise akraba ile ilgiyi kesmek, onları arayıp sormamak, yardımlarına koşmamaktı. Akrabalar arasında tatsızlık çıkarırlar, birbiriyle çekişip dururlardı.

İşte Allah Teâlâ böyle yapan kimseleri lânetlemiştir. Onların kulaklarını sağır ettiği için ilâhî sözü duyup anlamazlar. Gözlerini kör ettiği için gerçekleri göremezler. Onlar işte böylesine düşüncesiz kimselerdir.

Demekki akrabayı arayıp sormamak, onları ziyaret edip gönüllerini almamak, elden gelen yardımı yapmamak mü’minlerin değil münafıkların özelliğidir. Peygamber Efendimiz’in muhtelif hadislerinde belirttiğine göre akrabayı ziyaret etmek Allah Teâlâ’nın hoşnutluğunu kazanmaya, cennete girmeye ve ömrün uzamasına vesile olur. Akraba ile ilgiyi kesmek ise Allah Teâlâ’nın rahmetinden uzaklaşmaya ve cehennemi boylamaya sebep olur.

وَالَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللّهِ مِن بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ أُوْلَئِكَ لَهُمُ

اللّٰعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

2. “Onlar Allah’a söz verdikten sonra verdikleri sözü bozarlar, Allah’ın gözetilmesini emrettiği kimselerle ilgiyi keserler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte onlar lânete uğramışlardır; cehennem de onlar içindir.” Ra`d sûresi (13), 25

Allah Teâlâ insanları daha dünyaya getirmeden önce kendilerinden bir söz almıştı. Bu sözleşmeye göre O’nu rableri kabul edecekler ve ona asla karşı gelmeyeceklerdi. Fakat insanların bir kısmı sözlerinde durmayıp vefasızlık ettiler. Verdiği sözden caymak, akraba ile ilgiyi kesmek ve yeryüzünde fesat çıkarmak münafıklara özgü davranışlardır.

Âyet-i kerîmenin konumuzla ilgili yanı şudur: Akrabalık haklarını gözetmeyi bizzat Allah Teâlâ emrettiği için bir mü’min akrabasıyla ilgisini kesemez. Onları ihmâl edip unutamaz. Kendilerine asla fenalık yapamaz. Böylesi vefasızlık ancak münafıklardan beklenir.

وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

3. “Rabbin şöyle emretti: Sadece Allah’a ibadet edeceksiniz. Ana ve babanıza iyi davranacaksınız. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, sakın onlara “of!” bile deme! Onları azarlama! Onlara saygıyla hitap et! Onlara merhamet ederek tevâzu kanadlarını aç da, “Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl şefkatle büyüttülerse, sen de onlara öyle merhamet et, de!” İsrâ sûresi (17), 23-24

Bir önceki konuda bu âyet-i kerîme yine geçmiş ve orada şöyle açıklanmıştı:

Birçok âyet-i kerîmede Allah’a ibadet emrinin hemen peşinden ana ve babaya itaatin gelmesi çok mânalıdır. Bunu şöyle anlamak uygun olur:

Sen yüzüne konan bir sineği bile kovamayacak kadar güçsüzken, annen ile babanda, Allah’ın yetiştirip büyütme, merhamet edip koruma sıfatları

kendini gösterdi. Öyleyse sen öncelikle Allah'ın birliğini kabul edecek, onun peşinden de ana ve babana iyilik ve itaat edeceksin. Onlar senin yanında yaşlanacak olursa, hoşuna gitmeyecek bir hareket yaptıklarında sakın onları azarlama; gönüllerini kırma! Bir zamanlar sen de hoşa gitmeyen işler yaptığında, annen ve baban seni anlayışla karşılardı. Şimdi onlar yaşlandı. Senin çocukluk günlerinde yaptıklarına benzer garip hareketler yapabilirler; yersiz bulacağın sözler söyleyebilirler. Sen de onlara aynı şekilde anlayış göster; şefkatli ve merhametli ol! Bununla da kalma, onlara merhamet etmesi, günahlarını bağışlaması için Cenâb-ı Hakk'a dua edip yalvar!

Hadisler

338- وعن أبي بكرةَ نُفيْع بنِ الحارثِ رضيَ اللَّه عنه قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «ألا أُنَبِّئُكمْ بِأَكْبَرِ الْكَبائِرِ ؟ » ثلاثاً قُلنا : بلَى يا رسولَ اللَّه : قال : « الإِشْراكُ بِاللَّهِ، وعُقُوقُ الْوالِديْن » وكان مُتَّكِئاً فَجلَسَ ، فقال:«ألا وقوْلُ الزُّورِ وشهادُة الزُّورِ »فَما زَال يكَرِّرُهَا حتَّى قُلنَا : ليْتهُ سكتْ .متفق عليه.

338. Ebû Bekre Nüfey İbni Hâris *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **"Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?"** diye üç defa sordu.

Biz de:

- Evet, yâ Resûlallah, dedik.

Resûl-i Ekrem:

- **"Allah'a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek"** buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve **"İyi dinleyin, bir de yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmak"** buyurdu. Bu sözü durmadan tekrarladı. Daha fazla üzülmesini istemediğimiz için keşke sussa, diye arzu ettik.

5 Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35, İstitâbe 1; Müslim, Îmân 143. Ayrıca bk. Tirmizî, Şehâdât 3, Birr 4, Tefsîru sûre (4)

Açıklamalar

Günahlar büyük ve küçük günah olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Kur'an'da veya hadiste ağır tehdit, lânet ve ceza öngörülen suçlar büyük günah kabul edilmektedir. Hadisimizde büyük günahlardan üçü sayılmıştır. Bunlar: **Allah'a ortak koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, yalancılık ve yalancı şâhitlik yapmaktır.**

Bir sonraki hadiste bunlara **haksız yere adam öldürmek** ve **yalan yere yemin etmek** suçları ilâve edilmiştir.

1618 ve 1797 numaralı hadislerde insanı helâk eden yedi suç adıyla **büyü yapmak**, **fâiz yemek**, **yetim malı yemek**, **savaştan kaçmak** ve **namuslu kadınlara iftira etmek** suçlarının bunlara ilâve edildiği görülecektir. Nitekim *Sünen-i Nesâî*'deki muhtasar bir rivayette görüldüğü üzere Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* büyük günahların hangileri olduğunu soran bir sahâbîye, bunların **yedi tâne** olduğunu söylemiştir (Tahrîm 3).

Peygamber Efendimiz bazı buyrukları, kolay öğrenilmesi için gruplar hâlinde saymıştır. Büyük günahları da muhtelif hadîs-i şerîflerde ikili, üçlü, dörtlü kümeler içinde bildirmiştir. Tanınmış muhaddis Zeynüddin el-Irâkî Peygamber Efendimiz'in ve ashâb-ı kirâmın büyük günah diye saydıkları suçların **kırk** kadar olduğunu söylemektedir.

Bazı âlimler büyük günahları müstakil eserlerde toplayıp açıklamışlardır. Örnek olarak şöhretli âlimlerimizden **Zehebî**'nin (ö. 748/1347) *el-Kebâir ve beyâni'l-mehârim*, **İbni Hacer el-Heytemî**'nin (ö. 974/1566) *ez-Zevâcir an iktirâfi'l-kebâir* adlı eserlerini sayabiliriz. İbn Hacer el-Heytemî dinin bütün yasaklarını iki ciltten oluşan eserinde ayrı ayrı incelemek suretiyle büyük günahların 467 tane olduğunu söylemiştir.

Büyük günahların **birinci derecede ağırı**, şüphesiz Allah Teâlâ'ya ortak (şirk) koşmak, yâni onun gibi bir başka ilah veya ilahlar bulunduğunu ileri sürmektir. Abdullah İbni Mes`ûd hazretleri en büyük günâhın ne olduğunu merak etmiş ve Resûlullah Efendimiz'e:

- Allah katında en büyük günah hangisidir? diye sormuş, Efendimiz de ona verdiği cevapta:

- *"Seni yaratmış olduğu hâlde Allah'a şirk koşmandır"* buyurmuştur (Müslim, Îmân 141).

Kur'ân-ı Kerîm insanın yapabileceği en büyük zulüm ve haksızlığın Allah'a şirk koşmak olduğunu belirtmiştir [Lokman sûresi (31), 13].

İkinci en büyük günah, ana babaya veya onlardan birine âsi olmaktır. Konumuzun başındaki üçüncü âyet-i kerîmede görüldüğü gibi ana babaya itaat Allah Teâlâ'ya itaatle yanyana zikredilmiş ve **"Rabbin şöyle emretti: Sadece Allah'a ibadet edeceksiniz. Ana ve babanıza iyi davranacaksınız"** buyurulmuştur.

Burada Efendimiz konuyu olumsuz yönden ele aldığı ve ona itaat değil itaatsizlik açısından baktığı için Allah'a isyân ile ana babaya isyânı yine yanyana zikretmiştir. Farz-ı ayn olmayan cihâda gidebilmek için bile ana babanın iznini arayan yüce dinimiz, onların günah olmayan her buyruklarını yapmayı emretmekte, istemedikleri şeyden de uzak durmayı tavsiye etmektedir.

İnsanın iyiliği veya kötülüğü, varlığının sebebi olan ana veya babasına veya onlardan birine davranışıyla ortaya çıkar. Ana ve babasına iyilik etmeyen birinden başkalarına nasıl iyilik beklenebilir? Yüzüne konan sineği bile kovalamaya mecâli olmadığı, ihtiyacını ve sıkıntısını bildirmeye güç yetiremediği bir devreden itibaren kendisini el bebek gül bebek yetiştiren insanlara kötü davranan bir kimse herkese fenalık yapabilir. Anasına ve babasına iyi davranmayan birinden ne vatana ne millete ne de insanlığa bir fayda gelir.

Üçüncü en büyük günah yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmaktır. Yüce Kitab'ımızda yalan söylemekle, Allah'a itaatsizliğin simgesi olan puta tapmak bir tutulmuş ve **"O hâlde putlara saygı göstermekten ve yalan sözden sakının"** buyurulmuştur [Hac sûresi (22), 30].Yalan yere şâhitlik yapılarak bir insanın çiğnenen hakkının büyük veya küçük olması arasında bir fark yoktur. Yalanı en ağır suçlardan biri yapan husus, birine şuurlu olarak haksızlık etmektir. Diğer bir söyleyişle helâli haram, haramı da helâl saymaktır.

İki büyük günahı söyledikten sonra sıra üçüncüsüne gelince Resûlullah’ın dayandığı yerden **doğrulup oturması**, yalancılığın ve yalancı şâhitliğin ne büyük bir haram olduğunu iyice anlatmak içindir. Çünkü insanlar günlük hayatlarında yalana sık sık başvururlar. Daha kötüsü, yalan söylemeyi fazla önemsemezler. Bazı insanlar ne büyük haksızlık ettiklerini bile düşünmeden, hatır için yalancı şâhitlik yapabilirler. Yalanı ve yalancı şâhitliği büyük suç yapan hususlardan biri, verdiği zararın yaygın olmasıdır. Şirkin fenalığı genellikle insanla rabbi arasındadır. Yalanda ise durum öyle değildir. Yalan ve yalancı şâhitlik suçunun büyüklüğü, verdiği zararın büyüklüğü ile ölçülür.

Peygamber Efendimiz’in büyük günahları saymaya başlamadan önce üç defa *“Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?”* diye sorması, söyleyeceği sözün önemine ve dolayısıyla bu günahların ne derece ağır olduğuna ashâbının dikkatini çekmek içindir.

Hadisimizin sonundaki bir ifadeden ashâb-ı kirâmın Resûl-i Ekrem Efendimiz’i ne kadar çok sevdiğini görmekteyiz. Onun yalandan ve yalancı şâhitlikten sakındırırken mübarek nefesini tüketmesine pek üzülmüşler ve bu sebeple keşke sussa da kendini daha fazla yormasa diye temenni etmişlerdir.

Bu hadis 1554 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günahlar büyüklü küçüklüdür.
2. Günahın büyüklüğü, verdiği zararın büyüklüğü ile ölçülür.
3. Büyük günahların en ağırı Allah’a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek ve yalan söylemek, yalancı şâhitlik yapmaktır.
4. Peygamber Efendimiz ümmetine olan şefkati sebebiyle onları günahlardan sakındırmak için kendisini âdetâ paralamıştır.
5. Ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimiz’i çok sevdikleri için onun üzülmesine gönülleri razı olmazdı.

339- وعن عبد اللَّهِ بنِ عمرٍو بن العاص رضي اللَّه عنهما عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الْكبائرُ :

الإِشْراكَ بِاللّه ، وعقُوق الْوالِدَيْنِ ، وقَتْلُ النَّفْسِ ، والْيمِينُ الْغَموس» رواه البخاري .

« اليمِين الْغَمُوسُ » التي يَحْلِفُهَا كَاذِباً عامِداً ، سُمِّيت غَمُوساً ، لأَنَّهَا تَغْمِسُ الحالِفَ في الإِثم .

339. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhümâ’*dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Büyük günahlar şunlardır: Allah’a ortak koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmek.”

Buhârî, Eymân ve’n-nüzûr 16, Diyât 2, İstitâbetü’l-mürteddîn 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (4) 6; Nesâî, Tahrîm 3, Kasâme 48

Açıklamalar

Bu hadiste dört büyük günahtan sözedilmektedir. Bunlardan ilk ikisi olan Allah’a ortak koşmak ve ana babaya itaatsizlik etmek suçları, bir önceki hadiste de ilk iki sırada yer almıştı. Bu iki büyük günahın öncelikle ve yanyana zikredilmesinin sebebi şudur:

Allah Teâlâ insanı ölümden sonra başlayacak ölümsüz bir hayatı ve orada gözlerin görmediği tükenmez nimetleri kazansın diye yaratmıştır. İnsanı yaratmak için de ana ile babayı birer vâsıta kılmıştır. Demek ki insan, yoktan vâredilmesine sebep olan varlıklara karşı minnet borçludur. Bu minneti unutup onlara nankörlük etmesi ise iki büyük günahtır.

“*Haksız yere adam öldürmek*”, sebep olduğu fenalıklar bakımından şirkten hemen sonra gelen bir günah olarak kabul edilmiştir. Allah Teâlâ’nın belirttiğine göre [Mâide sûresi (5), 32], haksız yere cana kıyan kimse, bütün insanları öldürmüş sayılır. Üstelik Allah’ın verdiği canı, hiçbir yetkisi olmadığı hâlde almaya kalkmıştır. Zira cana kıyanın canına kıyılması gerektiğine dair hüküm verme yetkisi, yeryüzünde bozgunculuk yapanı öldürme hakkı şahıslara değil, devlete verilmiştir.

“*Yalan yere yemin etmek*”, tıpkı yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmak gibi büyük günahlardan biridir. Hadisin râvilerinden şöhretli muhaddis Şa`bî’nin (ö. 103/721) açıkladığına göre yalan yere yemin, bir

müslümanın malını haksız yolla elde etmek için yapılan yemindir. Böylesi haksız yemin insanı önce günaha daldırdığı, ardından da cehenneme soktuğu için **“yemîn-i gamûs”** diye adlandırılmıştır. (bk. 1718 numaralı hadis)

Hadisimizde insanın önce Rabbine, sonra en yakını olan ana babasına, daha sonra da insanlara karşı kulluk, evlatlık ve insanlık görevlerini yapmamaktan kaynaklanan suçlar sıralanmıştır.

Bu hadiste büyük günahlardan sadece dördünün sayılmasının çeşitli sebepleri olabilir. Bu dört günah, büyük günahların en ağırı olabilir. Belki de bu hadisin söylendiği yerde bulunan kimselerin durumu, kendilerine özellikle bu günahları hatırlatmayı gerektiriyordu. Öğretim kolaylığı sebebiyle o sırada sadece bunlar söylenmiş olabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmek en büyük günahlardır.
2. İnsana yakışan, bu tüyler ürperten suçlardan şiddetle kaçınmaktır.

340- وعنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مِنَ الْكبائِرِ شتْمُ الرَّجلِ والِدَيْهِ ،» قالوا : يا رسولَ اللَّه وهَلْ يشْتُمُ الرَّجُلُ والِديْهِ ؟، قال : « نَعمْ ، يَسُبُّ أَبا الرَّجُلِ، فيسُبُّ أَباه ، ويسُبُّ أُمَّهُ ، فَيسُبُّ أُمَّهُ » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ : « إِنَّ مِنْ أَكْبرِ الكبائِرِ أَنْ يلْعنَ الرَّجُلُ والِدَيْهِ ، » قيل : يا رسول اللَّهِ كيْفَ يلْعنُ الرجُلُ والِديْهِ ؟، قال : « يسُبُّ أَبا الرَّجُل ، فَيسُبُّ أَبَاهُ ، وَيَسبُّ أُمَّه ، فيسُبُّ أُمَّهُ».

340. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahü anhümâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Bir kimsenin kendi ana babasına sövmesi büyük günahlardandır”** buyurmuştu.

Ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! İnsan kendi ana babasına hiç söver mi? deyince:

- “Evet, tutar birinin babasına söver, o da onun babasına söver. Birinin anasına söver, o da onun anasına söver” buyurdu. Müslim, Îmân 146. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 4

Başka bir rivayete göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “İnsanın kendi ana babasına lânet etmesi en büyük günahlardandır” buyurmuştu.

Ashâb-ı kirâm:

- “Yâ Resûlallah! Bir kimse kendi ana babasına nasıl söver?” deyince:

- “Birinin babasına söver, o da onun babasına söver. Adamın anasına söver, o da onun anasına söver” buyurdu. Buhârî, Edeb 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120

Açıklamalar

Ana babaya itaatsizlik etmenin en büyük günahlardan olduğu, bundan önceki iki hadiste de zikredildi. Burada ise yine itaatsizlik demek olan ana ve babaya sövme ve onlara sövülmeye sebep olma günahları ele alınmaktadır.

Anasına veya babasına başkalarını sövdüren evlatlar çok olmakla beraber, terbiyesizlik çukurunun dibine indiği için onlara bizzat söven hayırsız evlatlar da vardır. Ebeveynine hakaret edilmesine imkân veren kimselerin bu yaptığı büyük günah sayıldığına göre, onlara bizzat söven evlatların suçu şüphesiz en büyük günahlardan biri olur. Ashâb-ı kirâm ana babaya bizzat sövecek evlatların bulunmasına pek ihtimal vermedikleri için, böyle hayırsızlar da olabilir mi diye sordukları zaman, Resûl-i Ekrem Efendimiz bu günahın dolaylı olarak yapılan yaygın şeklini hatırlatmıştır.

Birine sövmenin doğuracağı kötülükler, âyet-i kerîmede bir başka açıdan ele alınmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Allah’tan başkasına tapanlara (ve onların putlarına) sövmeyin. Sonra onlar da bilmeyerek Allah’a söverler” [En`âm sûresi (6), 108].

Hem bu âyet-i kerîme hem de hadisimiz günaha girilmesine imkân hazırlayan yolların kapatılmasını tavsiye etmektedir. İşte bu sebeple her günahı bir yılan gibi görmesi gereken mü’min, günahlardan uzak durduğu gibi, insanı günahlara götüren sebeplerden de uzak durmalıdır. Bu prensibi konumuza uygulayarak şöyle diyebiliriz:

İnsan kavga ederken birinin yakınına sövdüğü zaman, onun da aynı şekilde hakaret edeceğini kesinlik derecesinde bilmeli ve kimseye sövmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana ve babaya sövmek çok büyük bir günahtır.

2. Ana ve babaya sövülmesine imkân ve fırsat vermek onlara itaatsizlik etmektir.

3. Başkalarına sövüp hakaret eden kimse, kendi yakınlarına hakaret edilmesine sebep olacağı için bu kötü davranıştan vazgeçmelidir.

4. İnsan bir sözü anlamadığı zaman, ashâb-ı kirâmın yaptığı gibi, sorup öğrenmelidir.

341- وعن أبي محمد جُبَيْرِ بنِ مُطعِمٍ رضي اللَّه عنه أن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : «لا يَدْخُلُ الجَنَّةَ قَاطِعٌ » قال سفيان في روايته : يعْني : قاطِع رحِم . متفقٌ عليه.

341. Ebû Muhammed Cübeyr İbni Mut’ım *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Akrabasıyla ilgisini kesen kimse cennete giremez.”

Buhârî, Edeb 11; Müslim, Birr 18, 19. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45; Tirmizî, Birr 10

Cübeyr İbni Mut’ım

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in akrabalarından olan Cübeyr, uzun bir süre İslâmiyet’i kabul etmedi. Peygamber Efendimiz’i öldürmeye karar veren heyette o da bulundu. Bedir Gazvesi’nde müşriklerin arasında yer aldı. Uhud Gazvesi’nde kölesi Vahşî Hz. Hamza’yı şehid edince çok sevindi. Fakat Hudeybiye antlaşmasından hemen sonra (628 yılında) İslâmiyet’i kabul etti ve çok samimi bir müslüman oldu.

Cübeyr İbni Mut`ım soy ilmi demek olan ensâbı Hz. Ebû Bekir’den öğrendi. Hz. Ömer, hilâfeti devrinde onun bu bilgisinden faydalandı.

Yumuşak huylu ve uzak görüşlü bir sahâbî olan Cübeyr, Peygamber Efendimiz'den altmış hadis rivayet etti ve 58 (678) yılında Medine'de Hakk'ın rahmetine kavuştu. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfimiz *"Kesen cennete giremez"* şeklinde rivayet edilmiştir. Bunu *"Yol kesen cennete giremez"* şeklinde anlamak mümkündür. Ancak hadisin *Sahîh-i Müslim*'deki iki rivayetinden biri *"Akrabasıyla ilgisini kesen cennete giremez"* şeklindedir. Demek ki hadisimiz akrabasıyla ilgiyi kesenleri tehdit etmektedir. Akraba ve hısımlarını unutan kimselere dinimizin nasıl baktığı bu hadiste pek güzel anlatılmaktadır. Akrabasını unutanlardan memnun olmayan Allah Teâlâ'nın onları cennetine girmeye lâyık görmediği anlaşılmaktadır. Akrabanın önemini ve akrabalık duygusunun yaşatılması gerektiğini çarpıcı bir ifadeyle dile getiren hadisimiz, vefasız akrabaları tehdit etmektedir. Akrabasını ihmâl eden bu hayırsızların, hiç sıkıntı çekmeden cennete ilk girecek bahtiyarlarla birlikte olamayacakları, bu büyük şereften mahrum kalacakları belirtilmektedir.

Akraba ile ilgiyi kesmek önemli bir günah olduğu için, bu suçu işleyenler, ancak cezalarını çektikten sonra cennete girebilecektir.

Akrabasını ihmâl edenlerin cennete hiç girmeyeceğini söylemek mümkün değildir. Zira imânı olan herkesin, önünde sonunda cennete gireceği kesindir. Ama bir kimse akrabayı büsbütün ihmâl etmenin haram olduğunu bile bile bunun bir sakıncası bulunmadığına inanıyorsa, işte o şahıs cennete gerçekten giremez. Akrabası ile ilgiyi kesen kimsenin yaptığı zulüm ve haksızlık sebebiyle cennete girmeyi haketmediğini Peygamber Efendimiz'in şu tüyler ürperten ifadesi belirtmektedir:

"Âhirette cezasını ayrıca vermekle beraber, dünyada Allah Teâlâ'nın çabucak cezalandırmasını en fazla hak eden günahlar, zulüm ve akrabasını ihmâl etmektir" (Ebû Dâvûd, Edeb 43; Tirmizî, Kıyâme 57; İbni Mâce, Zühd 23)

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ akrabasını unutanları sevmez.

2. Cennete en önce girmek büyük bir bahtiyarlık olduğu hâlde, akrabasını unutanlar bu saâdetten mahrum kalacaklardır.

3. Akraba ile ilgiyi kesmenin hiçbir günahı yok diyenler, cennete hiç giremeyeceklerdir.

342- وعن أبي عِيسى المُغِيرةِ بنِ شُعْبَةَ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ اللَّهُ تعالى حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الأُمهَاتِ ، ومنْعاً وهات ، ووأْدَ البنَاتِ ، وكَرَهَ لكُمْ قِيل وقالَ ، وكثرة السَؤالِ ، وإِضَاعة المالِ » متفقٌ عليه .

قولُهُ : « منعاً » معنَاهُ : منعُ ما وجَبَ عَلَيْهِ وَ « هَاتِ » : طَلَبُ مَا لَيسَ لَهُ و « وَأْدَ البنَاتِ» معْنَاه : دَفْنُهُنَّ في الحَياةِ ، وَ « قِيلَ وقَالَ » مَعْنَاهُ : الحدِيثُ بِكُلِّ مَا يَسمعُهُ ، فيقُولُ: قيلَ كَذَا ، وقَالَ فُلانٌ كَذَا مِمَّا لا يَعلَمُ صِحَّتَهُ ، ولا يَظُنُّهَا ، وكَفى بالمرْءِ كذِباً أَنْ يُحَدِّث بِكُلِّ ما سَمِعَ . و « إِضَاعَةُ المال » : تبذيره وصرفُهُ في غَيْرِ الوُجُوهِ المأْذُونِ فِيهَا مِنْ مَقَاصِدِ الآخِرةِ والدُّنيا ، وتَرْكُ حِفْظِهِ مع إِمْكَانِ الحفْظِ . و « كثرةُ السُّؤَالِ » الإِلحاحُ فِيمَا لا حاجةَ إِلَيْهِ .

وفي الباب أَحادِيثُ سبقَتْ في البابِ قبله كَحَدِيثَ « وأَقْطعُ مَنْ قَطعَكِ» وحديث«مَن قطعَني قَطعَهُ اللَّه » .

342. Ebû Îsâ Mugîre İbni Şu’be *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ size ana babaya itaatsizlik etmeyi, verilmesi gerekeni vermeyip almaya hakkı olmayan şeyi istemeyi ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi haram kılmış; dedi kodu yapmayı, çok soru sormayı ve malı israf etmeyi de mekruh kılmıştır.”

Buhârî, İstikrâz 19, Edeb 6, Zekât 53; Müslim, Akdıye 10-14

Mugîre İbni Şu’be

İleri gelen sahâbîlerden olup hicretin altıncı yılında (628) Hudeybiye antlaşmasından önce müslüman oldu. Ona Ebû Îsâ künyesini Hz. Peygamber verdi. Resûl-i Ekrem ile birlikte gazvelere katıldı. Efendimiz'in mübarek vücuduna en son kendisinin dokunduğunu söylerdi.

Anlattığına göre Hz. Ali Resûl-i Ekrem'in kabr-i şerifinden çıkınca, Mugîre yüzüğünü kabre attı. Sonra da Hz. Ali'ye yüzüğünün kabre düştüğünü söyledi. Onun "in de al!" demesi üzerine kabre indi. Elini Resûl-i Kibriyâ'nın kefenine sürdükten sonra yüzüğünü alıp çıktı. Bir rivayete göre de Hz. Ali tekrar kabre inip yüzüğünü ona verdi.

Daha sonraki yıllarda Yemâme savaşı ile Suriye ve Irak fetihlerine katıldı. Yermük savaşında bir gözünü kaybetti. Hz. Ömer onu önce Basra'ya, daha sonra Kûfe'ye vali tayin etti. Muâviye devrinde de uzun yıllar Kûfe valiliği yaptı. İşte bu dönemde Muâviye İbni Ebû Süfyân'ın kendisine bir mektup göndererek "Peygamber aleyhisselâm'dan duyduğun bir hadis yaz!" demesi üzerine, okumakta olduğumuz bu hadisi yazıp göndermişti (Ayrıca bk. 1785 numaralı hadis).

Mugîre Arap dâhilerinden biriydi. Her problemi hâlleder, her zor işin altından başarıyla kalkardı. Bu sebeple kendisine ***Mugîretü'r-re'y*** *denirdi. Evlenmeye olan düşkünlüğü yüzünden, eskisini boşayıp yenisini almak suretiyle birçok kadınla evlendiği söylenir.*

Kendisinden 136 hadis rivayet edilen Mugîre İbni Şu`be, Kûfe valisiyken 50 (670) yılında ve yetmiş yaşında vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadis-i şerifte **üçü haram**, **üçü mekruh** olmak üzere altı meseleden sözetmiştir. Önce haram olan meseleleri açıklayalım.

"Ana babaya itaatsizlik" Allah Teâlâ'nın haram kıldığı üç şeyden biridir. Sözle veya davranışla ana veya babayı üzmek, gönüllerini kırmak dinimizde büyük günahlardan biri sayılmıştır. Bazı hadislerde kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın ana ve babasına itaatsizlik eden kimselerin yüzlerine bakmayacağı belirtilmiştir (Nesâî, Zekât 69). Ana veya baba dinin emirlerine uymaması için evlâdına baskı yapıyorsa, bu konudaki sözleri

elbette dinlenmez. Hadisteki ifade *“Allah Teâlâ size analara itaatsizlik etmeyi haram kıldı”* şeklinde olmakla beraber, bundan annelerle birlikte babaların da kastedildiği bellidir. Ebeveyne saygı ve itaatten söz edilen bazı hadislerde sadece babanın adı geçer. Burada özellikle annelerin zikredilmesi, bazı hayırsız evlatların onların aşırı sevgi ve şefkatini kötüye kullanması sebebiyle olmalıdır. Bir de anneler bünye itibariyle babalardan daha zayıftır. Ne yazık ki bu durum bazı saygısız çocukları onlara karşı daha küstahça davranmaya sevk etmektedir.

“Verilmesi gerekeni vermeyip almaya hakkı olmayan şeyi isteme” ifadesinin mânasını Ahmed İbni Hanbel’e sormuşlar, o da “elindeki malı Allah rızası için yoksullara vermemek, buna karşılık elini uzatıp başkalarından istemek” anlamına geldiğini söylemiştir. Bu ifade borcunu vermemek, buna karşılık başkalarından borç istemek anlamına da gelir. Hadîs-i şerîf cimriliği ve ihtiyacı olmadığı hâlde dilenmeyi yasaklamaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse, parasını bir yerlere vermesi gerektiği hâlde vermemeyi, almaya hakkı olmayan şeyi de istemeyi Allah Teâlâ haram kılmıştır.

“Kız çocuklarını diri diri toprağa gömme” âdeti, Câhiliye devri dediğimiz İslâm öncesi Arap toplumunda yaygındı. Kızları geçim sıkıntısını bahâne ederek veya ileride kötü yola düşer de beni topluma karşı utandırır diyerek ortadan kaldırırlardı. Bazan doğumu yaklaşan bir kadın çöle giderek bir çukurda doğum yapar, çocuk erkek olursa alıp getirir, kız olursa çukura gömüverirdi. Bazıları da kız çocuğu biraz büyüyünce gezdirme bahânesiyle onu alıp çöle götürür, bir kuyuya itip gelirdi (Geniş bilgi için bk. M. Yaşar Kandemir, *Örneklerle İslâm Ahlâkı,* s. 63-67).

Kur’ân-ı Kerîm’in muhtelif âyetlerinde bu çirkin âdete temas edilmekte, kızı dünyaya gelen Arab’ın üzüntüsü tasvir edilmektedir. Bu âyetlerden biri şöyledir:

“Onlardan birine bir kızının dünyaya geldiği müjdelendiği zaman yüzü kızarır, hiddetinden köpürür. Kendisine verilen kötü müjde yüzünden halktan gizlenmeye çalışır. Kız çocuğunu utana utana tutsun mu? Yoksa toprağa mı gömsün diye düşünür durur. Onlar ne kötü hüküm veriyorlar” [Nahl sûresi (16), 58-59].

Şimdi de mekruh olan üç meseleyi açıklayalım. **“Dedi kodu”** denince gereksiz, anlamsız ve faydasız konuşmalar hatıra gelmektedir. Falan şöyle şöyle dedi, filan da ona şu karşılığı verdi şeklindeki faydasız konuşmaların tekrarlanması, bir insanın özel hayatına dair konuların sohbet mevzuu yapılması birer dedi kodudur. Böylesi konuşmaların günah ve çirkin olmasının asıl sebebi, hiçbir araştırmaya dayanmayan yalan yanlış bilgilerin tekrarlanıp durmasıdır. *“Her duyduğunu söylemek, insana yalan olarak yeter”* hadîs-i şerîfi, dedi kodunun neden günah olduğunu göstermektedir (bk. 1551 numaralı hadis). Bununla beraber dedi kodunun daha da koyulaşarak haram olan gıybet ve kovuculuğun sınırlarına dayanması ve büyük bir günaha dönüşmesi söz konusudur.

“Çok soru sormak” kötü bir alışkanlıktır. Bu huy, hem soru sorulan kimseyi rahatsız eder hem de bunu bir alışkanlık hâline getiren kimsenin gereksiz konularla uğraşmasına yol açar. Çok soru soran bazı kimseler, muhataplarını bir nevi imtihan etmek isterler. Böylece faydasız tartışmalara ve çekişmelere yol açarlar. İslâmiyet’in ilk dönemlerinde Hz. Peygamber’e çok soru sormak şu âyet-i kerîmeyle yasaklanmıştı: **“Ey imân edenler! Açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın”** [Mâide sûresi (5), 101]. Çünkü ashâb-ı kirâmın Hz. Peygamber’e sorduğu bazı gereksiz sorular, bazan Allah Teâlâ’nın onlara, dolayısıyla bütün müslümanlara yeni görevler ve sorumluluklar yüklemesine yol açabiliyordu. Bu sebeple Nebiyy-i Muhterem Efendimiz *“Size bildirmediğim hususları bana bırakın, sormayın”* buyurmak suretiyle gerekmedikçe soru sormayı yasaklamıştı. Demek ki gereksiz sorular, insana faydadan çok zarar getirmektedir.

Hadisin bu şıkkı “çok soru sorma” şeklinde anlaşıldığı gibi, **“insanlardan bir şeyler isteme ve dilenme”** anlamına da gelmektedir. Maddî sıkıntı çeken kimselerin, ihtiyaçlarını giderecek kadar dilenmesi, dinimizce uygun görülmüştür. Ancak Resûl-i Ekrem Efendimiz servet toplamak için dilenen kimselerin, gerçekte kendilerini yakmak üzere ateş koru biriktirdiklerini, insanlara yüz suyu döken bu kimselerin Allah Teâlâ’nın huzuruna iskelet gibi bir suratla varacaklarını belirtmiştir [bk. nr. 531, 533].

“Malı israf etmek”, onu Allah Teâlâ’nın uygun görmediği şekilde harcamak demektir. Mal insanın zaruri ihtiyaçlarını temin etmesine ve kimseye el açmadan huzur içinde yaşamasına imkân verir. Onu har vurup

harman savuranlar, bir müddet sonra başkalarına muhtaç duruma düşerler. Diğer bir söyleyişle, malı âhiret azığı yaparak Allah yolunda harcamak iyi bir davranıştır. İhtiyacı olan yakınlarından başlamak üzere insan malını dilediği gibi harcayabilir; bu harcama helâldir. Dinin yasakladığı yerlere harcamak ise haramdır.

Bir de canın istediği, nefsin arzu ettiği yerlere yapılan mübah harcamalar vardır. İnsanların hâline ve mal varlığına göre farklılık arzetmekle beraber, bu kabil harcamalar genellikle israf sayılmaz. Örf ve gelenekler de bu konuda bir ölçüdür. Çok zengin bir kimsenin bazı özel zevkleri için yaptığı bir harcama normal karşılandığı hâlde, orta halli birinin aynı konudaki harcaması israf sayılabilir. Şu âyet-i kerîme bu konuda en sağlam ölçüyü getirmektedir:

“Onlar mallarını harcadıkları zaman israf etmezler. Cimrilik de göstermezler. İkisi arasında orta bir yol tutarlar” [Furkân sûresi (25), 67]. Hadisimiz 1786 numaralı hadisin sonunda tekrarlanacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şu üç davranış haramdır:

* Ana babaya itaatsizlik etmek.

* Zekât, sadaka gibi verilmesi gereken harcamayı yapmamak ve almaya hakkı olmayan bir şeyi isteyip almak.

* Kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek.

2. Şu üç davranış mekruhtur:

* Dedi kodu etmek.

* Gereksiz sorular sormak veya dilenmek.

* Malı harvurup harman savurmak.

42- باب فضل بر أصدقاء الأب والأم والأقارب والزوجة وسائر من يندب إكرامه

BABA DOSTLARINA İKRAM

ANA, BABA DOSTLARINA, AKRABAYA, EŞİNE VE İKRAMA LÂYIK KİMSELERE İYİLİK ETMENİN FAZİLETİ

Hadisler

343- عن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِن أَبرَّ البرِّ أَنْ يصِلَ الرَّجُلُ وُدَّ أَبِيهِ » .

- وعن عبدِ اللَّهِ بن دينارٍ عن عبد اللَّه بن عمر رضي اللَّه عنهما أَنَّ رجُلاً مِنَ الأَعْرابِ لقِيهُ بِطرِيق مكَّة ، فَسلَّم عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّه بْنُ عُمرَ ، وحملهُ على حمارٍ كَانَ يرْكَبُهُ، وأَعْطَاهُ عِمامةً كانتْ على رأْسِهِ ، قال ابنُ دِينَارٍ : فقُلنا لهُ : أَصْلَحكَ اللَّه إِنَّهمْ الأَعْرابُ وهُمْ يرْضَوْنَ بِاليسِيرِ . فقال عبدُ اللَّه بنُ عمر: إِنَّ هذا كَان ودّاً لِعُمَرَ بن الخطاب رضي اللَّهِ عنه ، وإِنِّي سمِعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول: « إِنَّ أَبرَّ البِرِّ صِلةُ الرَّجُلِ أَهْلَ وُدِّ أَبِيهِ ».

وفي روايةٍ عن ابن دينار عن ابن عُمَر أَنَّهُ كَانَ إِذا خرج إِلى مَكَّةَ كَانَ لَهُ حِمارٌ يَتَروَّحُ عليْهِ إذا ملَّ رُكُوب الرَّاحِلَةِ ، وعِمامةٌ يشُدُّ بِها رأْسهُ ، فَبيْنَا هُو يوْما على ذلِكَ الحِمَارِ إذْ مَرَّ بِهِ أَعْرابيٌّ ، فقال : أَلَسْتَ فُلانَ بْنَ فُلانٍ ؟ قال : بلَى : فَأَعْطَاهُ الحِمَارَ ، فقال : ارْكَبْ هذا ، وأَعْطاهُ العِمامةَ وقال : اشْدُدْ بِهَا رأْسَكَ ، فقال لَهُ بَعْضُ أَصْحابِهِ : غَفَر اللَّه لَكَ ، أَعْطَيْتَ هذَا الأَعْرابيِّ حِماراً كنْتَ تَروَّحُ عليْهِ ، وعِمامَةً كُنْتَ تشُدُّ بِهَا رأْسَكَ؟ فقال : إِنِّي سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُقولُ : « إِنْ مِنْ أَبَرِّ البِرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَ وُدِّ

أَبِيهِ بَعْدَ أَنْ يُولَىَ» وإِنَّ أَبَاهُ كَانَ صَدِيقاَ لِعُمر رضي اللّه عنه ، روى هذِهِ الرِّوايَاتِ كُلَّهَا مسلم .

343. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

"En makbul iyilik, baba dostunu koruyup gözetmektir."

Abdullah İbni Dînâr'dan rivayet edildiğine göre, Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bedevilerden biri Abdullah İbni Ömer'le Mekke yolunda karşılaştı. Abdullah İbni Ömer ona selâm verdi; kendi bindiği eşeğe onu bindirdi ve başındaki sarığı da ona verdi.

Abdullah İbni Dinâr sözüne devamla dedi ki: Biz İbni Ömer'e:

– Allah iyiliğini versin, bu adam bedevilerden biri. Onlar aza kanaat ederler, deyince bize şunları söyledi:

- Bu zâtın babası, (babam) Ömer İbni Hattâb'ın dostuydu. Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu duydum:

"En makbul iyilik, baba dostunun ailesini koruyup gözetmektir."

Abdullah İbni Dînâr'ın Abdullah İbni Ömer'den bir başka rivayeti de şöyledir:

Bir defasında İbni Ömer Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Deveye binmekten usandığı zaman üzerinde istirahat edeceği bir merkebiyle, başına sardığı bir de sarığı vardı. Birgün İbni Ömer eşeğin üzerinde dinlenirken bir bedeviye rastladı. Ona:

- Sen falan oğlu falan değil misin? diye sordu.

Adam:

- Evet, deyince eşeği ona verdi ve:

- Buna bin, dedi. Sarığı da ona uzatarak, bunu da başına sar, dedi.

Arkadaşlarından biri İbni Ömer'e:

- Allah seni bağışlasın. Üzerinde dinlendiğin eşek ile başına sardığın sarığı şu bedeviye boşuna verdin, deyince İbni Ömer şunları söyledi:

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i **"İyiliklerin en değerlisi, insanın babası öldükten sonra, baba dostunun ailesini kollayıp gözetmesidir"** buyururken duydum. Bu adamın babası, (babam) Ömer *radıyallahu anh*'in dostuydu. Müslim, Birr 11-13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Birr 5

Açıklamalar

Ana baba dostları, onlardan geriye kalan en değerli birer hâtıradır. Ana baba dostlarına değer vermek, bizzat ana babaya değer vermek ve onların hâtırasına saygı göstermek anlamına gelir.

İnsanı insan yapan en önemli özelliklerden biri vefâ duygusudur. Bu duygu, sevilen veya sevilmesi gereken kimselere verilen değerin bir ölçüsüdür. Vefâ duygusuna sahip olmayanlar sadece kendini, zevkini ve çıkarını düşünen bencil kimselerdir. Böyle şahıslardan, hâtıralara hürmet ve fedakârlık gibi asil davranışlar beklemek boşunadır.

Hayatı güzelliklerle, güzel davranışlarla dolu olan Abdullah İbni Ömer hazretlerinin, bir baba dostunun oğluna gösterdiği bu sıcak davranış çok ibretlidir!.. Uzun ve sıkıntılı yolculuk esnasında kendisine gerekli olan bazı şeyleri gözünü kırpmadan hediye etmesi, babasına verdiği değeri ve onun hâtırasına olan bağlılığını göstermektedir. Baba dostuna, yol arkadaşlarının dediği gibi basit hediyeler değil de en lüzumlu şeyleri ikrâm etmesi, aynı zamanda onun cömertliğini ortaya koymaktadır. İbni Ömer'in vefakârlığı, hâtıralara bağlılığı pek meşhurdur. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in vefatından sonra, bir zamanlar geçtiği yollarda onu düşünerek yürümesi, altında dinlendiği ağaçların dibinde oturup onu hatırlaması, bu ağaçlar kurumasın diye, onların dağda, bayırda bulunmasına bakmadan sulaması, Abdullah İbni Ömer'in ne büyük bir gönle sahip olduğunu ifade etmektedir.

Hâtıralara bağlanmayı nostalji diye küçümseyenler, sevgi ve dostluğun engin dünyasını farkedemeyen duygu fakiri, günlük yaşayan, dar ve küçük dünyalara haps olup kalan kimselerdir. Ana baba dostlarına ve onların yakınlarına değer verenler, insanî meziyetleri gelişmiş faziletli kimselerdir.

Hadîs-i şerîf bize bir de konuşma edebi ve nezâket kuralı öğretmektedir. Birini tenkid etmeden önce, tatlı bir hitap tarzıyla gönlünü alma gereğine işaret vardır. Bir bedevîye aşırı değer veriyorsun diye Abdullah İbni Ömer'i tenkid eden zât, sözlerine "Allah seni bağışlasın!" diye girerek tenkidin acılığını hafifletmeye çalışmıştır. Aslında bu incelik bir Kur'an edebidir. Peygamber Efendimiz Tebük seferine katılmamak için bahâneler uyduran bazı kimselerin ileri sürdüğü özürleri kabul ederek kendilerine izin vermişti. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu tutumunu beğenmedi. Onu şöyle uyardı:

"Hay Allah hayrını veresice! Haklı mâzereti bulunanlar sence belli olmadan, yalancıları bilmeden niye onlara izin verdin?" [Tevbe sûresi (9), 43].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana ve babanın ölümünden sonra onların ahbaplarını görüp gözetmek, dinimizin önem verdiği faziletli davranışlardır.

2. Ana babanın ölümünden sonra onların dostlarını arayıp sormak, ana babaya iyilik ve ikram sayılır.

3. Birini tenkid ederken gönlünü kırmamaya çalışmalıdır.

344- وعن أبي أُسَيْد بضم الهمزة وفتح السين مالكِ بنِ ربيعَةَ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه قال : بَيْنا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رسول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذ جاءَهُ رجُلٌ مِنْ بني سَلَمة فقالَ : يارسولَ اللَّه هَلْ بقى مِن بِرِّ أَبويَّ شيءٌ أَبرُّهُمَا بِهِ بَعدَ مَوْتِهِمَا ؟ فقال : « نَعَمْ ، الصَّلاَة علَيْهِمَا ، والاسْتِغْفَارُ لَهُما ، وإِنْفاذُ عَهْدِهِما ، وصِلةُ الرَّحِمِ التي لا تُوصَلُ إلاَّ بِهِمَا ، وإِكَرَامُ صَدِيقهما » رواه أبو داود .

344. Ebû Üseyd Mâlik İbni Rebîa es-Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda otururken Selemeoğulları kabilesinden bir adam çıkageldi ve:

- Yâ Resûlallah! Anamla babam öldükten sonra onlara yapabileceğim bir iyilik var mı? diye sordu.

Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

– "Evet, onlara dua eder günahlarının bağışlanmasını dilersin; vasiyetlerini yerine getirirsin; akrabasını koruyup gözetirsin; dostlarına da ikramda bulunursun."

Ebû Dâvûd, Edeb 120. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 2

Ebû Üseyd es-Sâidî

Adı Mâlik İbni Rebîa olmakla beraber Ebû Üseyd künyesiyle tanındı. Medineli olup Hazrec kabilesinin Benî Sâide oğulları soyundandı. Bedir Gazvesi'nden itibaren Resûl-i Ekrem ile beraber bütün savaşlara katıldı. Mekke fethinde Benî Sâide oğullarının sancaktarıydı. Resûlullah Efendimiz'den 28 hadis rivayet etti.

Ebû Üseyd kısa boyluydu. Pek sık olan saçı ve sakalı bembeyazdı. 35 (655) yılı civarında gözlerini kaybetti. 60 (679-680) yılında seksen yaşındayken Medine'de vefat etti. Bedir Gazvesi'nde bulunan ashâb-ı kirâm içinde en son vefat eden odur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'e bu soruyu soran sahâbînin hayırlı bir evlat olduğu anlaşılıyor. Ebeveyni hayattayken onlara karşı evlatlık görevini yapmış olmalı ki, ölümlerinden sonra yapılacak bir başka hizmet bulunup bulunmadığını öğrenmek istiyor. Peygamber Efendimiz de bu hayırlı evlâda ebeveynin ölümünden sonra yapılması gereken bazı görevleri hatırlatıyor:

Birinci görev: Onlara dua edip günahlarının bağışlanmasını dilemek. 951 numaralı hadiste görüleceği üzere, bir ana baba ölür de, geride kendilerine dua eden bir çocukları kalırsa, amel defterleri hiç kapanmaz, kendilerine devamlı sevap yazılır. Ana babanın ölümünden sonra bir evlâdın onlara yapacağı ilk dua, onların cenâze namazını kılmaktır. Çünkü cenaze namazı ölü için bir duadan ibarettir. İyi bir evlat hayatı boyunca her fırsatta ana babasına dua eder. Kur'ân-ı Kerîm bir evlâdın ana babasına nasıl dua etmesi gerektiğini öğretir. Bu dualardan biri şöyledir:

“Yüce Rabbim! Onlar beni küçüklüğümde nasıl koruyarak büyüttülerse, sen de onlara öyle acı ve esirge!” [İsrâ sûresi (17), 24].

Hz. İbrâhim’in ana ve babası için yaptığı, **“Rabbenağfir-lî ve li-vâlideyye ve lil-mü’minîne yevme yekûmül hisâb** : Rabbim! Hesap sorulduğu gün beni, anamı babamı ve mü’minleri bağışla!” [İbrâhim sûresi (14), 41] duasını, namazlarımızda hep okuruz.

Hz. Nûh’un da ana ve babası için buna benzer bir duası vardır [Nûh sûresi (71), 28].

İkinci görev: Vasiyetlerini yerine getirmek. Hayatlarında yapmaya fırsat bulamadıkları veya ölümlerinden sonra yapılmasını uygun gördükleri bazı görevleri veya hayırları onlar adına yapmak gerekir.

Üçüncü görev: Akrabasıyla ilgilenmek. Diğer bir ifadeyle onlar sayesinde kendileriyle akrabalık bağı kurulan kimseleri görüp gözetmek. Baba tarafından amcalar, amca çocukları ve diğer yakınlar; anne tarafından dayılar, dayı çocukları ve diğer yakınlar bizim akrabamızdır. Onlarla anne ve babamız sayesinde akraba olmuşuzdur. Bu akrabalığı devam ettirmek bizim görevimizdir. Gerektiğinde yardımlarına koşmak, zaman zaman hatırlarını sorup gönüllerini almak anne ve babamıza duyduğumuz sevgi, saygı ve bağlılığın bir göstergesidir.

Dördüncü görev: Ana ve babanın dostlarına iyilik ve ikram etmek. Ana ve babanın devamlı görüşüp konuştuğu, kendilerine yakınlık duyduğu kimseler; huyları, hayat görüşleri ve bazı alışkanlıklarıyla bize ana ve babamızı hatırlatırlar. Ana ve baba dostlarını görünce, ebeveynimizi görmüş gibi oluruz. Onlara iyilik etmekle, artık kendilerine ikramda bulunma şansını yitirdiğimiz ana ve babamıza ikram etmiş gibi oluruz.

Güzel dinimiz bize bu görevi vermekle, hâtıralara saygılı olmanın ve onları yaşatmanın güzelliğini de ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana ve baba henüz hayattayken ve onların hayır dualarını alma fırsatı varken, bir evlat bu fırsatı iyi değerlendirmelidir.

2. Ölümlerinden sonra çocukları onlara dua etmeli ve Cenâb-ı Hak’dan günahlarını affetmesini dilemelidir.

3. Vasiyetlerini uygulamalı, dine ters düşmeyen arzularını yerine getirmelidir.

4. Akrabasıyla ilgiyi devam ettirmeli ve onları koruyup gözetmelidir.

5. Dostlarının hatırını sayıp onlara iyilik ve ikramda bulunmalıdır.

345- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : ما غِرْتُ على أَحَدٍ مِنْ نِسَاءِ النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَا غِرْتُ على خديجةَ رضي اللَّه عنها . ومَا رَأَيْتُهَا قَطُّ ، ولَكنْ كَانَ يُكْثِرُ ذِكْرَهَا ، وَرُبَّما ذَبح الشَّاةَ ، ثُمَّ يُقَطِّعُهَا أَعْضَاء ، ثُمَّ يَبْعثُهَا في صدائِق خدِيجةَ ، فَرُبَّما قلتُ لَهُ : كَأَنْ لَمْ يكُنْ في الدُّنْيَا إلاَّ خديجةُ ، فيقولُ : « إِنَّها كَانتْ وكَانَتْ وكَانَ لي مِنْهَا ولَدٌ » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ وإنْ كَانَ لَيذبحُ الشَّاةَ ، فَيُهْدِي في خَلائِلِهَا مِنْهَا مَا يسَعُهُنَّ .

وفي روايةٍ كَانَ إذَا ذَبحَ الشَّاةَ يَقُولُ : « أَرْسِلُوا بِهَا إلى أَصْدِقَاءِ خَدِيجة » .

وفي روايةٍ قالت : اسْتَأْذَنَتْ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ أُخْتُ خَديجَةَ عَلَى رسول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فَعَرفَ اسْتِئْذَانَ خديجة ، فَارْتَاحَ لَذَلِكَ فقالَ : « اللَّهُمَّ هَالَةُ بِنْتُ خوَيْلِدٍ » .

قوْلُهَا : « فَارتَاحَ » هو بِالحاءِ ، وفي الجمْعِ بين الصحيحين لَلْحُمَيْدِي : « فَارْتَاعَ» بِالعينِ ومعناه :اهْتَمَّ بِهِ .

345. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Peygamber *aleyhisselâm*'ın hanımlarından hiçbirini Hatice'yi kıskandığım kadar kıskanmadım. Üstelik onu (Resûl-i Ekrem'in yanında) hiç görmedim. Fakat Resûl-i Ekrem onu sık sık anardı. Bir koyun kesip

etini parçaladığında, çoğu zaman Hatice'nin dostlarına gönderirdi. Bazan (dayanamayıp) Resûl-i Ekrem'e:

- Sanki dünyada Hatice'den başka kadın kalmadı! derdim.

Resûl-i Ekrem:

- **"O şöyle şöyleydi"** diye özelliklerini sayar ve **"Çocuklarım ondan oldu"**, derdi.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 74-76. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 70, Menâkıb 70

Bir rivayete göre Hz. Âişe:

- Resûl-i Ekrem koyun kesecek olursa, Hatice'nin arkadaşlarına yeteri kadar gönderirdi, dedi.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 74

Başka bir rivayete göre ise Hz. Âişe şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem koyun kestiği zaman, **"Ondan Hatice'nin arkadaşlarına da gönderin"** derdi.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 75

Başka bir rivayete göre Hz. Âişe şöyle dedi:

Hatice'nin kızkardeşi Hâle Binti Huveylid birgün Resûlullah'ın huzuruna girmek için izin istemişti. Resûl-i Ekrem Hatice'nin sesini hatırladı ve:

"Allahım, bu Huveylid kızı Hâle!" diye heyecanlandı.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 78

Açıklamalar

Vefakârlık Resûl-i Ekrem Efendimiz'in en önde gelen özelliklerinden biriydi. Onun bu özelliği, ilk eşi ve çile yoldaşı Hz. Hatice'nin şahsında âdetâ billurlaşır. Zira Hz. peygamber, meleğin kendisine vahiy getirdiğini söylediği zaman, herkes ondan şüphelendi. Fakat Resûl-i Ekrem'i çok iyi tanıyan Hz. Hatice, hiç tereddüt etmeden ona imân etti. Malını mülkünü emrine verdi. Allah'ın Resûlü'nü bütün varlığıyla destekledi. Hayatlarının yirmi dört yılını birlikte yaşadıkları böyle bir hayat arkadaşını, öyle bir vefakâr elbette unutamazdı. İslâm'ın ilk günlerinde yaşadıkları sıkıntılar ve bu sıkıntılara birlikte göğüs germeleri unutulacak gibi değildi. İşte bu

sebeple Nebiyy-i Muhterem Efendimiz onu her fırsatta anar, hâtırasını yâd ederdi.

Hatice annemizin fedakârlığına Cebrâil *aleyhisselâm* bile hayrandı. Bu vahiy meleği birgün Resûl-i Ekrem Efendimizle sohbet ediyordu. Hz. Hatice'nin elinde bir kapla gelmekte olduğunu haber verdi. Sonra da şunları söyledi:

- "Hatice yanına geldiği zaman, ona Rabbinden ve benden selâm söyle! Ona cennette inciden yapılmış bir saray verileceğini müjdele!" (Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20).

Birini iyi taraflarıyla fazlaca anmak, ona duyulan sevgi ve bağlılığın en belirgin işaretidir. Bunu çok iyi bilen Hz. Âişe annemiz, Resûlullah'ın onu daha çok sevdiğini anlayarak kıskanmıştır. Onun: "Sanki dünyada Hatice'den başka kadın kalmadı!" demesi bu kıskançlığın en açık belirtisidir.

Kıskançlık duygusu Hz. Âişe'yi zaman zaman Hz. Hatice aleyhinde daha ağır konuşmaya sevketmiştir. Bir defasında Hatice annemizin kızkardeşi Hâle, Efendimiz'in huzuruna girmek için izin istemişti. Hâle'nin sesi Hz. Hatice'nin sesine çok benzediği için vefakâr eşini hatırlayıveren Resûl-i Ekrem Efendimiz âniden heyecanlandı ve:

- *"Allahım, bu Huveylid kızı Hâle!"* dedi.

Bu manzarayı gören Hz. Âişe dayanamadı:

- İhtiyarlıktan ağzının dişleri dökülmüş ve bir zamanlar ölüp gitmiş Kureyşli bir kocakarının nesini anıp duruyorsun? Allah sana onun yerine daha hayırlısını verdi, demişti. (Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 78). Daha hayırlı sözüyle de kendisini kasdetmişti. Hz. Âişe'nin bu sözünü yerinde bulmayan Resûlullah Efendimiz şunları söyledi:

- *"Hayır, Allah Teâlâ bana ondan daha hayırlısını vermedi. Halk bana inanmazken o inandı. Herkes bana yalancı derken o doğru söylediğimi kabul etti. Kimse bana bir şey vermezken o beni malıyla destekledi ve Cenâb-ı Hak bana ondan çocuklar ihsân etti"* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 118).

Hz. Hatice aleyhindeki sözleriyle Resûl-i Ekrem Efendimiz'i üzdüğünü gören Hz. Âişe çok pişman oldu: "Seni gönderen Allah'a yemin ederim ki,

bundan sonra onu sadece hayırla anacağım", diye özür diledi.

"Çocuklarım ondan oldu" sözüyle Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, Mâriye'den doğan oğlu İbrahim dışındaki bütün çocuklarını Hz. Hatice'nin dünyaya getirdiğini anlatmak istemiştir. Cihân kadınlarının sultanı Ümmü'l-Haseneyn Hz. Fâtıma'nın annesi, Resûl-i Kibriyâ'nın gönlünde işte böyle bir yere sahipti. (Hz. Hatice hakkında daha fazla bilgi için bk. TDV İslâm Ansiklopedisi, XV, Hatice maddesi)

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir dostun, sevgilinin ölümüyle herşey sona ermemelidir. Güzel hâtıralar anılmalı, sevgiler gönülde yaşatılmalıdır.

2. Hz. Hatice annemiz Resûlullah'a ve onun getirdiği dine bütün gönlüyle bağlıydı. Her şeyini bu uğurda seve seve harcadı. İşte bu sebeple onu hem Allah hem de Resûlullah sevdi.

346- وعن أَنس بن مالكٍ رضي اللَّه عنه قال : خَرجْتُ معَ جرير بن عبدِ اللَّه الْبَجَليِّ رضي اللَّه عنه في سَفَرٍ، فَكَانَ يَخْدُمُني فقلتُ لَهُ: لا تَفْعلْ، فقال : إِنِّي قَدْ رَأَيـْتُ الأَنصارَ تَصْنَعُ برسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم شَيْئاً آلَيْتُ عَلى نَفْسي أَنْ لا أَصْحبَ أَحداً مِنْهُمْ إِلاَّ خَدمْتُهُ متفقٌ عليه.

346. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Cerîr İbni Abdullah el-Becelî ile bir yolculuğa çıkmıştım. (Benden yaşlı olduğu hâlde) Cerîr bana hizmet ediyordu. Ona:

- Böyle yapma! deyince bana şunları söyledi:

- Ben ensarın Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e pek çok hizmet ettiğini gördüm ve kendi kendime "Şâyet ensardan biriyle arkadaşlık edersem ben de ona hizmet edeceğim" diye yemin etmiştim.

Buhârî, Cihâd 71; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 181

Açıklamalar

Cerîr İbni Abdullah el-Becelî hazretleri Yemen'deki Becîle kabilesinin reisiydi. Hicretin 10. yılı Ramazan ayında, yani Peygamber Efendimiz'in

vefâtından üç ay kadar önce, 150 kişilik bir heyetle Medine’ye gelerek müslüman oldu. Peygamber Efendimiz’i çok sevdi. Efendimiz de onu sever ve kendisini her gördüğünde tebessüm ederdi.

Cerîr İbni Abdullah el-Becelî daha sonraları Sâsânîlere karşı yapılan savaşlarda büyük kahramanlıklar gösterdi, birçok şehir onun gösterdiği yiğitlik sâyesinde fethedildi. Son derece yakışıklı bir sahâbî idi. Hz. Ömer onun “bu ümmetin Yûsuf’u” olduğunu söylerdi. 51 (671) yılında Cezîre’deki Karkîsîyâ’da vefat etti.

Cerîr *radıyallahu anh*, ensâr dediğimiz Medineli müslümanların Peygamber Efendimiz’e nasıl hizmet ettiklerini görmüş ve onlara hayran kalmıştı. Gönlünde ensâra karşı derin bir sevgi uyandı ve kendi kendine, “Şayet ensardan biriyle arkadaşlık edersem, ben de ona hizmet edeyim” diye söz verdi. Bu fırsat birgün eline geçti. Hem de Kâinâtın Güneşi’ne çocukluk ve gençlik dönemlerinde tam on yıl süreyle herkesten çok hizmet etmiş olan Enes *radıyallahu anh* ile yol arkadaşı oldu. *Sahîh-i Buhârî*’deki rivayette açıkca görüldüğü üzere, Enes *radıyallahu anh* kendisinden yaşca küçüktü. Mütevâzi bir insan olan Cerîr, Enes’e hizmet etmekten derin zevk duydu.

Hadîs-i şerîfimiz, ikrâm edilmeye lâyık olan muhterem insanlara saygıda kusur etmemeyi, onları hoş tutmayı tavsiye etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber’e hizmet eden kimseler, her türlü hürmete ve ikrâma lâyık insanlardır.
2. Resûlullah’ı seveni sevmek, ona saygısızlık edenden nefret etmek dinî bir görevdir.
3. Cerîr İbni Abdullah hazretleri kavminin reisi ve kahraman bir sahâbî olduğu hâlde tevâzuu elden bırakmazdı.

43- باب إكرام أهل بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم وبيان فضلهم

EHL-İ BEYT’E SAYGI

HZ. PEYGAMBER'İN EHL-İ BEYTİNE SAYGI VE ONLARIN ÜSTÜNLÜKLERİ

Âyetler

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

1. "Ey Ehl-i beyt! Allah Teâlâ sizden günâhı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."

Ahzâb sûresi (33), 33

Allah Teâlâ Peygamber'inin hanımlarına ve çocuklarına seslenerek, şan ve şereflerini kirletebilecek günahlardan onları uzaklaştırmak istediğini ve kendilerini tertemiz yapmayı arzu ettiğini belirtiyor. Bu âyette olduğu gibi, bundan önceki dört âyette ve bu âyetin devamında Peygamber Efendimiz'in hanımlarına hitap edildiği görülmektedir. İşte bu sebeple Ehl-i beyt denince öncelikle Resûlullah'ın hanımları hatıra gelir. Aşağıdaki hadiste Ehl-i beyt deyiminin içine Peygamber Efendimiz'in hanımları, çocukları, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile damadı Hz. Ali'nin girdiği açıklanacaktır.

Peygamber'ini günahlardan koruyan Allah Teâlâ, onun aile fertlerinin de günahlardan arınmalarını ve kendi huzuruna tertemiz gelmelerini diliyor. Peygamber yakını olduklarını düşünerek diğer insanlara da örnek olacak tarzda mükemmel bir hayat sergilemelerini istiyor.

ذَلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ

2. "Kim Allah Teâlâ'nın dinine saygı gösterirse, şüphesiz bu tutum o kimselerin müttakî olduğunu gösterir." Hac sûresi (22), 32

Âyet-i kerîmede "Allah Teâlâ'nın dini" ifadesiyle, burada özellikle hac ibadeti ve bu esnada kurban edilecek hayvanlar kastedilmektedir. Hacıların iyi ve semiz hayvanları satın almaları, bu hayvanlara iyi davranmaları ve onları "bismillâh" diyerek kesmeleri istenmektedir. Bu esaslara saygılı davranmanın bir takvâ işareti olduğu ve ancak temiz bir kalbe sahip kimselerin dine ve din esaslarına saygı göstereceği belirtilmektedir.

Bu özel mânanın dışında âyet-i kerîmeye genel olarak baktığımızda, Allah'ın dinine yani emir ve yasaklarına ancak müttakîlerin saygılı

davrandığını öğrenmekteyiz. O halde Allah Teâlâ’nın buyruklarına önem vermeyen kimselerin ona karşı saygısızlık etmiş olacağı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Hadisler

347- وعن يزيد بن حيَّانَ قال : انْطلَقْتُ أَنا وحُصيْنُ بْنُ سَبْرَةَ ، وعمْرُو بن مُسْلِمٍ إلى زَيْدِ بْنِ أَرقمَ رضي اللَّه عنهم ، فلمَّا جَلسْنا إِلَيهِ قال له حُصيْنٌ : لَقَد لَقِيتَ يَا زيْدُ خَيْراً كَثِيراً ، رَأَيْتَ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وسمِعْتَ حَدِيثَهُ ، وغَزَوْتَ مَعَهُ، وَصَلَّيتَ خَلْفَهُ : لَقَدْ لَقِيتَ يا زَيْدُ خَيْراً كَثِيراً ، حَدِّثْنَا يا زَيْدُ ما سمِعْتَ مِنْ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . قال : يا ابْنَ أَخِي واللَّهِ لَقَدْ كَبِرتْ سِنِّي ، وقَدُم عهْدي ، ونسِيتُ بعْضَ الذي كنتُ أَعِي مِنْ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فَمَا حَدَّثْتُكُمْ ، فَاقْبَلُوا ، وَمَالا فَلا تُكَلِّفُونِيهِ ثُمَّ قال : قام رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَوْماً فِينَا خطِيباً بِمَاءٍ يُدْعي خُمّاء بَيْنَ مكَّةَ وَالمَدِينَةِ ، فَحَمِدَ اللَّه ، وَأَثْنى عَليْه ، ووعَظَ، وَذَكَّرَ ، ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بعْدُ : أَلا أَيُّهَا النَّاسُ ، فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رسولُ ربي فَأُجيبَ ، وأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ: أَوَّلهُما كِتابُ اللَّهِ ، فِيهِ الهُدى وَالنُّورُ ، فَخُذُوا بِكِتابِ اللَّه ، وَاسْتَمْسِكُوا به» فَحثَّ على كِتَابِ اللَّه ، ورغَّبَ فِيهِ . ثمَّ قَالَ « وأَهْلُ بَيْتِي ، أُذكِّركم اللَّه في أهلِ بيْتي ، أذكِّرُكم اللَّه في أهل بيتي » فَقَالَ لَهُ حُصَيْنٌ : ومَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ يا زيْدُ ؟ أليس نساؤُه من أهلِ بيتهِ ؟ قال : نساؤُه منْ أهلِ بيتِهِ وَلَكِن أَهْلُ بيْتِهِ منْ حُرِمِ الصَّدقَة بعْدَهُ ، قَال : ومَنْ هُم؟ قَالَ : هُمْ آلُ عليٍّ ،

وآلُ عَقِيلٍ ، وآلُ جَعْفَر ، وَآلُ عبَّاسٍ ، قَالَ : كَلّ هُؤلاءِ حُرِمَ الصَّدَقَةَ ؟ قَالَ : نعَمْ . رواه مسلم .

وفي روايةٍ : « ألا وَإِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقْلَيْنِ : أَحدُهَما كِتَابُ اللَّه وَهُو حبْلُ اللَّه، منِ اتَّبعه كَانَ عَلَى الهُدى ، ومَنْ تَرَكَهُ كانَ على ضَلالَةٍ » .

347. Yezîd İbni Hayyân şöyle dedi:

Birgün Husayn İbni Sebre ve Amr İbni Müslim ile beraber Zeyd İbni Erkam'ın evine gittik. Yanına oturduğumuzda Husayn İbni Sebre dedi ki:

- Zeyd! Sen pek çok lutfa nâil olmuş bir kimsesin. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gördün, sözünü dinledin, onunla birlikte savaşlara katıldın ve arkasında namaz kıldın. Doğrusu büyük saâdete erdin, Zeyd! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyduklarını bize de anlat!

Bunun üzerine Zeyd şunları söyledi:

- Yiğenim! Vallahi çok yaşlandım. Aradan çok zaman geçti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyup öğrendiklerimin bir kısmını unuttum. Bu sebeple size anlattıklarımı öğrenin. Anlatmadıklarım hususunda da beni zorlamayın.

Zeyd sözlerine devamla dedi ki:

Birgün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Mekke ile Medine arasındaki Hum suyu başında ayağa kalkarak bize bir konuşma yaptı. Allah'a hamd ü senâdan sonra bize öğüt verdi. Sonra da şöyle buyurdu:

- "Ey insanlar! Ben de bir insanım. Yakında Rabbimin elçisi bana da gelecek ve ben onun dâvetine uyup gideceğim. Size iki önemli şey bırakıyorum. Biri, insanı doğruya götüren bir rehber ve nur olan Allah'ın Kitâbı Kur'an'dır. Ona yapışın ve sımsıkı sarılın!"

Peygamber aleyhisselâm Kur'an'a sarılma ve ona bağlanma konusunda tavsiyelerde bulundu. Sonra sözüne şöyle devam etti:

"Size bir de Ehl-i beyt'imi bırakıyorum. Allah'dan korkun da Ehl-i beyt'ime saygılı davranın! Allah'dan korkun ve Ehl-i beyt'ime saygılı

davranın!.”

Husayn İbni Sebre:

- Zeyd! Peygamber’in Ehl-i beyt’i kimdir? Hanımları da Ehl-i beyt’inden değil midir? diye sorunca Zeyd dedi ki:

- Hanımları da Ehl-i beyt’indendir. Fakat onun asıl Ehl-i beyt’i, kendisinden sonra da sadaka almaları haram olanlardır.

Husayn:

- Sadaka almaları haram olanlar kimlerdir? diye sordu.

Zeyd:

- Ali’nin ailesi, Akîl’in ailesi, Ca`fer’in ailesi ve Abbas’ın ailesidir, dedi.

Husayn:

- Bunların hepsine sadaka almak haram mıdır? diye sorunca Zeyd İbni Erkam:

- Evet, cevabını verdi. Müslim, Fezâilü’s-sahâbe 36

Bir başka rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

- “Size iki önemli şey bırakıyorum. Bunlardan biri Allah’ın Kitâb’ıdır. O Allah’ın ipidir. Ona yapışan doğru yolu bulur. Onu bırakan da yolunu sapıtır.” Müslim, Fezâilü’s-sahâbe 37

Zeyd İbni Erkam

Medineli bir yetimdi. Onu Abdullah İbni Revâha hazretleri himâyesine alıp büyüttü. Uhud Gazvesi’ne katılmak isteyen Üsâme ve Abdullah İbni Ömer gibi çocuklardan biri de Zeyd’di. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onları küçük bulduğu için savaşa katılmalarına izin vermedi. Hicretin sekizinci yılında yapılan Mûte Savaşı’na Abdullah İbni Revâha’nın terkisine binerek gitti. Daha sonraları Resûlullah Efendimiz’le birlikte on yedi gazvede bulundu.

Zeyd İbni Erkam’dan söz edip de onun hayatındaki şu önemli sahneyi anlatmamak olmaz:

Kerbelâ'da Hz. Hüseyin şehid edilip kesik başı Kûfe ve Basra vâlisi Ubeydullah İbni Ziyâd'ın önüne getirildiği zaman Zeyd İbni Erkam da orada bulunuyordu. İbni Ziyâd elindeki deynekle Hz. Hüseyin'in ön dişlerine vurmaya başlayınca Zeyd dayanamadı:

- Çek şu deyneğini! Ben o dişleri Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in öptüğünü gözlerimle gördüm, dedi ve bu gaddarlık karşısında hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Vâli İbni Ziyâd onun bu sözlerine kızdı:

- Eğer yaşını başını almış bir ihtiyar olmasaydın boynunu vururdum, diye çıkıştı.

Zeyd İbni Erkam böyle gürültülere pabuç bırakacak adam değildi. O haksızlık karşısında susmanın dilsiz şeytanlık olduğunu Resûlullah'dan öğrenmiş bir insandı. Kalkıp giderken oradakilere şöyle haykırdı:

- Ey Araplar! Siz bundan sonra birer kölesiniz. Siz Fâtıma'nın oğlunu şehid ettiniz, (vali İbni Ziyâd'ı kastederek) Mercâne'nin oğlunu da kendinize emir ve hâkim yaptınız. Halbuki o sizin hayırlılarınızı öldürmüş, kötülerinizi de kendisine kul yapmak istemiştir. Siz bu zillete razı oldunuz. Zillete razı olan kahrolsun!..

Peygamber Efendimiz'den doksan hadis rivayet etmiş olan Zeyd İbni Erkam bu yürekler yakan Kerbelâ hâdisesinden beş yıl sonra 66 (685) yılında Kûfe'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Bu hadîs-i şerîfi Zeyd İbni Erkam'dan rivayet eden Yezîd İbni Hayyân, ise Kûfeli muhaddis bir tâbiîdir.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz Vedâ Haccı'ndan Medine'ye dönerken, **Hum** suyu başında ashâbına va`z ve nasihat etti. Konuşmasının bir yerinde onlara, ömrü tamamlanınca bütün insanlar gibi kendisinin de dünyaya vedâ edip gideceğini ve Allah Teâlâ'nın huzuruna varacağını söyledi. Konuşmasına şöyle devam etti:

“Size iki önemli şey bırakıyorum. Biri, insanı doğruya götüren bir rehber ve nur olan ***Allah’ın Kitâbı Kur’an***’dır. Ona yapışın ve sımsıkı sarılın!”.

Burada Peygamber Efendimiz, Kur’ân-ı Kerîm gibi bir rehberden mahrum olan insanlığın, karanlıklar içinde bocalayıp duran ve nereye gideceğini bilemeyen zavallı bir kalabalıktan ibaret olduğunu belirtiyor. Allah Teâlâ’nın bu kuru kalabalığa acıdığını ve gidecekleri yolu aydınlatmak için onlara bir ışık kaynağı olan Kur’ân-ı Kerîm’i gönderdiğini, onun aydınlığını izleyenlerin, varılması gereken hedefe kolaylıkla varacaklarını hatırlatıyor.

Bir başka rivayete göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Kur’ân-ı Kerîm’den bahsederken:

“O Allah’ın ipidir. Ona yapışan doğru yolu bulur. Onu bırakan da yolunu sapıtır” (Müslim, Fezâilü’s-sahâbe 37) buyurmuştur. Demekki doğru yolu bulmak ve hedefe varmak için Kur’an’a sımsıkı sarılmak gerekir. Ona sımsıkı sarılanlar, yâni hayatlarını ona ve onun prensiplerine göre proğramlayanlar güçlenirler; ilerlemeye ve yükselmeye devam ederler. Onu ellerinden bırakanlar veya Kur’an ipine tutunduklarını sanıp ellerini gevşetenler, ilerlemek bir yana, yerlerinde bile saymaz, uçurumdan aşağı hızla yuvarlanırlar. İlâhî emânete sahip çıkmamanın cezasını pek acı şekilde öderler.

Resûlullah Efendimiz ashâbına ikinci bir emanetinden bahisle şöyle buyuruyor:

“Size bir de ***Ehl-i beyt****’imi bırakıyorum. Allah’dan korkun da Ehl-i beyt’ime saygılı davranın. Allah’dan korkun ve Ehl-i beyt’ime saygılı davranın.”*

Hadisin bazı rivayetlerine göre Hz. Peygamber Ehl-i beyt’e hürmet edilmesine dair tavsiyesini üç defa tekrarlamıştır.

Ev halkı anlamına gelen **Ehl-i beyt kimlerdir?**

Ehl-i beyt’in kimlerden meydana geldiği âlimler arasında, özellikle sünnîlerle şiîler arasında uzun tartışmalara yol açmıştır. Ehl-i beyt’in kim

olduğunu sadece en güvenilir hadîs-i şerîflere bakarak belirlemeye çalışalım:

Yukarıdaki Hadis-i şerif, Ehl-i beyt konusundaki en sağlam hadislerden biridir. Bu hadiste Zeyd İbni Erkam'a:

- Peygamber'in Ehl-i beyt'i kimdir? Hanımları da Ehl-i beyt'inden değil midir? diye sorulduğunu, onun da:

- Evet, hanımları da Ehl-i beyt'indendir. Fakat onun asıl Ehl-i beyt'i, kendisinden sonra da sadaka almaları haram olan Ali, Akîl, Ca`fer ve Abbâs'ın aileleleridir dediğini gördük. Demekki **Hz. Peygamber'in hanımları onun ehl-i beytindendir.** Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hanımlarının onun ehl-i beyt'inden olduğunu şu hadîs-i şerîf de açıkca göstermektedir:

Efendimiz Zeyneb Binti Cahş vâlidemizle evlendiği gün, Hz. Âişe'den başlamak üzere hanımlarının odalarını birer birer dolaştı ve:

- *"Allah'ın selâmı ve rahmeti üzerinize olsun, Ehl-i beyt!"* diye selâm verip hatırlarını sordu. Herbir hanımı:

- Allah'ın selâmı ve rahmeti senin de üzerine olsun. Eşini nasıl buldun? Allah mübarek etsin, diye onu tebrik ettiler (Buhârî, Tefsîru sûre (33) 8).

Bu ve benzeri hadisleri bir yana koyan şiîler, Ehl-i beyt'in Hz. Ali, Hz. Fâtıma ve oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile onların nesillerinden gelen kimseler olduğunu ileri sürerler. Dayanakları da şu hadistir:

Bir sabah Peygamber aleyhisselâm siyah yünden yapılmış nakışlı bir örtüye (abaya) bürünüp evden çıktı. Yanına sırasıyla Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Fâtıma ve Hz. Ali geldiler. Hepsini de örtünün içine aldıktan sonra Ahzâb sûresinin 33. âyetini okudu:

"Ey Ehl-i beyt! Allah Teâlâ sizden günahı gidermek ve sizi terte-miz yapmak istiyor" (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 61).

Sahîh-i Müslim'de yer alan bu hadis de sahihtir. Sadece bu hadise sarılıp Ehl-i beyt'in **Ehl-i abâ** da denilen Hz. Peygamber ile bu dört kişiden ibaret olduğunu söylemek ve güvenilir diğer hadislere değer vermemek nasıl doğru olabilir? Mâdemki yukarıdan beri zikrettiğimiz hadislerin hepsi de

sağlam ve sahih hadislerdir; şu hâlde bu rivayetlerin hepsini bir arada düşünmek ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Ehl-i beyt'inin:

Bütün hanımları,

Kızı Hz. Fâtıma,

Torunları Hz. Hasan ve Hüseyin ile

Amcası Hz. Abbas ve amcazâdeleri Hz. Ali, Akîl ve Ca`fer'in ailelerinden ibaret olduğunu kabul etmek gerekir.

Ehl-i beyt, bu ümmete Peygamber emanetidir. Onları sevmek, saymak, sevilip sayılmalarını temin etmek her mü'minin görevidir.

Peygamber Efendimiz'e ve onun yakınlarına sadaka almanın ve sadaka edilmiş bir şeyi yemenin neden yasaklandığını 300 nolu hadîs-i şerîfte görmüştük. Efendimiz sadakayı malın mânevî kiri saydığı için onu hem kendisi yememiş, hem de soyundan gelenlerin yemesini doğru bulmamıştır. Soyuna sadakayı haram kılarken Resûl-i Ekrem Efendimiz'in birinci plânda düşündüğü husus şu olmalıdır: Kendisi vefat ettikten sonra ümmeti onun soyuna büyük değer verecek ve onların ellerini sıcak sudan soğuk suya vurmalarını istemeyecekti. Belki onlardan bazıları Hz. Peygamber'in soyundan gelmiş olmayı kötüye kullanacak, halkın sırtından geçinmek isteyecekti.

Âyet-i kerîmede belirtildiği üzere bütün peygamberler ümmetlerinden maddî çıkar beklememişler, mükâfatlarını Allah'dan umduklarını söylemişlerdir. Hayatı boyunca halktan menfaat ummayan, tam aksine elinde avucunda ne varsa insanlara dağıtan Resûl-i Ekrem Efendimiz, soyundan gelenlere sadakayı yasaklamak suretiyle, onların Peygamber yakını olmayı kötüye kullanmalarına imkân vermemiştir. Bu hadisi 713 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber *aleyhisselâm* bize iki emânet bırakmıştır. Bunlardan biri Kur'ân-ı Kerîm'dir. Yaşadığımız sürece onu kendimize rehber edineceğiz. Buyruklarına uyup yasaklarından uzak duracağız.

2. Kur'an'a sarılan müslümanlar yükselmeye devam eder. Kur'an'a uygun yaşamayanlar perişan bir hayat sürerler.

3. Peygamberimiz’in bıraktığı ikinci emânet, onun Ehl-i beyt’idir. Eh-l-i beyt’i Peygamberimiz’in hâtırası diye her zaman sevip sayacağız.

4. Ehl-i beyt’ten olanlar, hiç kimseden sadaka kabul etmezler.

348- وعَن ابنِ عُمرَ رضي اللَّهِ عنهما ، عن أبي بَكْر الصِّدِّيق رضي اللَّه عنه مَوْقُوفاً عَلَيْهِ أَنَّهُ قَالَ : ارْقُبُوا مُحَمَّداً صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في أَهْلِ بيْتِهِ ، رواه البخاري .

348. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* Ebû Bekri’s-Sıddîk *radıyallahu anh*’ın şöyle buyurduğunu rivayet etti:

Ehl-i beyt’ini sevip sayma konusunda Peygamber *aleyhisselâm*ın emrini tutunuz. Buhârî, Fezâilü’s-sahâbe 12, 22

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerîfte, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in Vedâ Haccı’ndan Medine’ye dönerken, Hum suyu başında konakladığını ve orada ashâbına hitâben bir konuşma yaptığını görmüştük. Efendimiz bu konuşmada ashâbına iki şey bıraktığını söyleyerek onlara değer veril-mesini istemişti. Bunlardan biri Kur’ân-ı Kerîm’di. Bıraktığı diğer emaneti de şöyle belirtmişti:

“Ashâbım! Size bir de Ehl-i beyt’imi bırakıyorum. Allah’dan korkun da Ehl-i beyt’ime saygılı davranın. Allah’dan korkun da
Ehl-i beyt’ime saygılı davranın.”

İşte Hz. Ebû Bekir’in müslümanlara hatırlattığı Peygamber emri budur. Hz. Ebû Bekir bu sözüyle Ehl-i beyt’e saygı göstermek gerektiğini, onları incitmenin ve gönüllerini kırmanın Resûlullah’a saygısızlık anlamına geleceğini anlatmaktadır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz birçok hadîs-i şerîfinde hanımlarının değerini ortaya koymuş, kızı Hz. Fâtıma’ya ve torunlarına duyduğu sevgiyi dile getirmiştir.

Herkesin bildiği bir gerçek var: Birini seven, onun sevdiklerini de sever. İşte bu sebeple Ehl-i beyt’e gönlümüzün en derin köşesini açmak bizim için

sadece bir görev değil, aynı zamanda bir bahtiyarlık vesilesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz Ehl-i beyt'ine saygılı olmamızı emretmiştir.
2. Peygamber *aleyhisselâm*'ı seven her mü'min, onun Ehl-i beyt'ini de sevip saymak durumundadır.

44- باب توقير العلماء والكبار وأهل الفضل وتقديمهم على غيرهم ، ورفع مجالسهم ، وإظهار مرتبتهم

ÂLİMLERE SAYGI

ÂLİMLERE, BÜYÜKLERE VE FAZİLET SAHİBİ KİŞİLERE SAYGI GÖSTERMEK, ONLARI BAŞKALARINA ÜSTÜN TUTMAK, TOPLANTILARDA ÖNE GEÇİRMEK VE ÜSTÜNLÜKLERİNİ BELİRTMEK, TAKDİR ETMEK

Âyet

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ

1. "De ki, bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri anlar."

Zümer sûresi (39),9

İnsanları birbirinden ayıran ve farklı kılan maddî ve mânevî birtakım özellikler vardır. Kişiler toplum içinde bu özelliklere göre muamele görürler. Âyet-i kerîme, insanlar arasındaki farkın asıl sebebini **ilim** olarak tesbit ve ilân etmektedir. Hem de çok çarpıcı bir soru ile; **"Bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu?"**

"Bilenler", ilim sahibi olup bu bilgileriyle amel edenler, yani ilimlerini yaşayanlardır. İlmiyle amel edip ondan yararlanmayanlar ise, **"bilmeyenler, câhiller"** gibidirler. O halde toplum içinde görecekleri itibar ve muamele de ona göre olacaktır.

"**İlim, rütbe ve ünvanların en yükseğidir.**" Binaenaleyh bilenlere mevki ve rütbelerine göre saygı göstermek gerekmektedir. Böylece toplumda bilginin ve bilen insanların saygınlığı korunmuş olur.

Aslında "bilen kişi" gerektiği şekilde itibar görmese bile pek bir şey kaybetmez. Zira "ilim" bizâtihi bir değerdir. Ancak değerin kıymetini bilmeyen toplumlar, yeni değerler üretemezler. Bu nankörlüklerini pahalıya öderler.

İslâm toplumu değere saygı toplumudur. Herkese lâyık olduğu mevki ve yeri verir. Bilen ile bilmeyeni asla bir tutmaz. Bu sebeple İslâm toplumunda her bilgi sahibinin bir saygınlığı vardır.

Bu âyet sırf "ilim"den kaynaklanan seviye farkının her yerde ve her zaman dikkate alınması gereğine işâret etmektedir.

Hadisler

349- وعن أبي مسعودٍ عُقبةَ بنِ عمرٍو البدريِّ الأنصاريِّ رضي اللَّهُ عنه قال: قال رسول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤهُمْ لِكتَابِ اللَّهِ ، فَإِنْ كَانُوا في الْقِراءَةِ سَواءً ، فَأَعْلَمُهُمْ بِالسُّنَّةِ ، فَإِنْ كَانُوا في السُّنَّةِ سَوَاءً ، فَأَقْدمُهُمْ هِجْرَةً ، فَإِنْ كَانُوا في الهِجْرَةِ سَوَاءً ، فَأَقْدَمُهُمْ سِنّاً وَلا يُؤمَّنَّ الرَّجُلُ الرَّجُلَ في سُلْطَانِهِ ، وَلا يَقْعُدُ في بيْتِهِ على تَكْرِمتِهِ إِلاَّ بِإِذْنِهِ» رواه مسلم .

وفي رِوايةٍ لَهُ : « فَأَقْدمهُمْ سِلْماً » بَدل « سِنًّا » : أَيْ إِسْلاماً .

وفي رواية : يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤهُمْ لِكتَابِ اللَّهِ ، وأَقْدمُهُمْ قِراءَةً ، فَإِنْ كَانَتْ قِراءَتُهمْ سَواءً فَيَؤُمُّهم أَقْدمُهُمْ هِجْرةً ، فَإِنْ كَانوا في الهِجْرَةِ سوَاء ، فَلْيُؤمَّهُمْ أَكْبرُهُمْ سِناً » .

والمُرادُ « بِسُلْطَانِهِ » محلّ ولايتِهِ ، أوْ الموْضعُ الذي يخْتَصُّ به . « وَتَكْرِمتُهُ» بفتحِ التاءِ وكسر والراءِ : وهِي ما يَنْفَرِدُ بِهِ مِنْ فِراشٍ وسرِيرٍ ونحْوِهِمَا .

349. Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr el-Bedrî el-Ensârî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Cemaata Kur'an'ı en iyi bilen ve okuyanları imam olsun. Kur'an bilgisinde eşit iseler, sünneti en iyi bilen; eğer sünnet bilgisinde de denk olurlarsa, önce hicret etmiş olan; hicret etmekte de aynı iseler, yaşca en büyükleri imam olsun. Hâkim ve yetkili olduğu yerde kişiye, izni olmadıkça bir başkası imam olmaya kalkmasın. Hiç kimse, başkasının evinde, izni olmadıkça ev sahibinin özel yerine oturmasın.**" Müslim, Mesâcid 290

Müslim'in bir rivayetinde, "**yaşca en büyük olan**" yerine "**ilk evvel müslüman olan**" kaydı bulunmaktadır.

Yine bir rivâyette (Müslim, Mesâcid 291), **"Cemaata, Allah'ın kitabını en iyi bilen ve kıraatta en ileri gelen imam olsun. Eğer okuyuşları aynı ise, önce hicret eden imam olsun. Eğer hicrette de aynı iseler, yaşça en büyükleri imam olsun"** buyurulmuştur.

Açıklamalar

Bilindiği gibi namaz, dinimizde baş ibadettir. Namazda öne geçip imamlık yapacak olan kimsenin vasıfları büyük önem taşımaktadır. Bu konudaki öncelikler, diğer konularda da gözetilecek hususlardır. Yani İslâm toplumunda kişilere verilen önem, imamlık vasıflarıyla yakından ilgilidir. Hadisimiz İslâm sisteminin temelinde mevcud olan bu saygı ve takdir sıralamasına dikkatimizi çekmektedir.

"**Akrauhum li kitâbillah**" ifâdesi, "Allah'ın kitabını en iyi bilen, en çok ezberlemiş olan ve en iyi anlayan" mânâsına gelmektedir. Yoksa "en güzel okuyan" demek değildir. Bunun böyle olduğunu ikinci rivayette açıkca görmekteyiz. Orada "akrauhum li kitâbillah ve akdemuhum kırâeten" buyurulmuştur. Ayrıca, ashâb-ı kirâm arasında Kur'ân-ı Kerîm'i pek güzel okuyan Übeyy İbni Kâ'b, Muâz, Zeyd İbni Sâbit ve Ebû Zeyd gibi zevât

varken Peygamber Efendimiz, Hz. Ebû Bekir’in cemaata imam olmasını ısrarla emretmiştir. Bu da gösteriyor ki, özellikle namaz ibâdeti için Kur’an bilgisi, kırâat güzelliğinden önde gelmektedir. Tabiatıyla kırâat, namazın sıhhatini bozacak durumda ise, bilgili olmak hiçbir şey ifâde etmez. O takdirde kırâatı daha düzgün olan, bilgisi üstün olana tercih edilir. Mezheplerin her birinin imamlıkta tercih sistemleri ile ilgili görüşleri az-çok farklılık göstermektedir. Bu farkları belirtmenin yeri burası değildir. Fıkıh kitaplarından öğrenilebilir.

Sevgili Peygamberimiz, Kur’an bilgisi ve kırâatından sonra sünneti en iyi bilenlerin öne geçirilmesini emretmiştir. Zirâ sünnet bilgisi İslâm’ı yaşamakta yegâne yoldur.

Üçüncü sırada hicrette önceliği olanlar gelmektedir. Hicret ölçüsü, bugün için geçerliliğini kaybetmiş gözükmektedir. Ancak meselâ dâr-ı harbte müslüman olmuş sonra da İslâm toplumuna göç etmiş kimseler arasında bir seçim yapılsa, diğer özelliklerde eşit olmaları halinde müslümanlar arasında en çok kalan kimse tercih edilir. Ya da biri göç edip gelmiş, diğeri müslüman toplum içinde yetişmiş iki kişinin Kur’an ve Sünnet bilgisiyle ve kırâatta eşit olmaları halinde, İslâm toplumunda yetişmiş olan tercih edilir.

Hicret’in, özellikle İslâm’ın kuruluş döneminde, yani Hz. Peygamber’in Medine’yi teşriflerinden sonra herkese farz olması, önce hicret edenlerin sonrakilere göre önde tutulmasına vesile olmaktaydı. Bu sebeple İslâm’da muhacirler, daima ensardan önde tutulmuşlar, önce zikredilmişlerdir.

Hadisteki sıralamada “önce müslüman olmak” veya “yaşca en büyük olmak” dördüncü sırada yer almaktadır. Bu iki husus birbirinin yerine de zikredilmiştir. Aslında “önce müsülüman olmak”, daha çok asr-ı saâdet için, “yaşca en büyük olmak” da bütün zamanlar için geçerlidir. İmamlık gibi ağır bir sorumluluk için hadisimizde sayılan bu ölçülerin her birinin ne kadar önemli olduğu ortadadır. Her biri hakkında uzun uzun açıklamalarda bulunmak mümkündür. Ancak, bizim buradaki konumuz imâmet değil, toplumda âlimlere, büyüklere, fazilet sahibi kişilere saygı gösterip onları önde tutmak, toplumun onları örnek almalarını sağlayıcı davranışlarda bulunmaktır.

Ayrıca hadisimizin son kısmında yer alan iki cümle beşerî ilişkiler bakımından oldukça önemlidir. Bir insanın, hâkim ve yetkili olduğu yerde önüne geçilmemesi lâzımdır. Bu onun, idare ettiği kişiler nezdindeki itibarı açısından pek ehemmiyetlidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu noktaya işaret etmekte, kişinin izni olmadan, sorumluluk sahasında önüne geçilmemesini, ona imamlık yapılmamasını, aynı şekilde ev sahibinin evinde oturmayı alışkanlık haline getirdiği yere oturulmamasını, izin vermedikçe evinde ona imam olmaya kalkışılmamasını tenbih etmektedir. Bütün bunlar yönetimde ve beşeri ilişkilerde hem psikolojik hem de sosyolojik bakımdan pek yerinde tavsiyelerdir. Yetkili kişinin veya ev sahibinin, kendisinden daha bilgili ve faziletli insanları gözetleyip onları öne geçirmesi ise tabiatıyla bir fazilettir. Fakat herşeyden önce kendisinin sorumluluk ve haklarına saygı gösterilmesi hakkıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm bir değerler sistemidir. İslâm toplumu da bu değerlere ve önceliklere saygı göstermekle yükümlüdür.

2. Kur'an bilgisi, sünnet bilgisi, hicret ve yaşca büyük olmak gibi ölçüler imamlıkta dikkate alınacak tercih sebepleridir.

3. Sultan, mescidin imamı ve ev sahibi imamlık yapmaya herkesten daha lâyıktır. Ancak bunların yetki verdikleri kimse, kendileri adına imamlık yapabilir.

4. Hz. Ebû Bekir, Kur'an ve Sünnet bilgisi, hicret, önce islâm olmak ve yaşlılık ölçülerinin tamamını nefsinde toplamış olduğu için kendisinden daha güzel Kur'an okuyanlar bulunmasına rağmen Peygamber Efendimiz tarafından imâmete geçirilmiştir.

5. İlim ve fazilet ehline, yaşlılara saygılı davranmak, kişi ve toplumların olgunluklarını gösterir.

350- وعنه قال : كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يمْسحُ منَاكِبَنَا في الصَّلاةِ وَيَقُولُ : « اسْتَوُوا وَلا تخْتلِفُوا ، فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ ، لِيَلِني مِنكُمْ أُولوا الأَحْلامِ والنُّهَى ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهم ، ثُمَّ الذين يلونَهم » رواه مسلم .

وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : « لِيَلِني » هو بتخفيف النُّون وَلَيْسَ قَبْلَهَا يَاءٌ ، ورُوِي بتشدِيد النُّون مع ياءٍ قَبْلَهَا . « والنُّهَى » : الْعُقُول : « وأُولُوا الأَحْلام » هُمْ الْبَالِغُونَ ، وَقيل : أَهْلُ الحِلْمِ وَالْفَضْلِ .

350. Yine Ebû Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* namaza başlayacağımız zaman omuzlarımıza dokunarak şöyle buyururdu:

-"Düz durun, karışık durmayın. Sonra kapleriniz de karmakarışık olur. Namazda benim arkama yaşlı-başlı olanlar dursun. Onların arkasına kendilerinden sonra gelenler, daha sonra da onlardan sonra gelenler dursun." Müslim, Salât 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 95; Nesâî, Salât 54

Açıklamalar

İslâm toplumu, mâbed ve ibadet toplumudur. Ondaki düzen ve dirlik de mâbed ve ibadet düzenidir. Sevgili Peygamberimiz, kalabalık toplantıların düzenine örnek olmak üzere, namazda safların düzgün tutulmasını ve imamın arkasından başlamak üzere en lâyık olanların en öne alınmasını hem sözlü olarak tavsiye etmiş hem de fiilen ortaya koymuştur. 1088 numarada tekrar gelecek olan hadisimiz ve bundan sonraki hadis, Efendimiz'in konuya verdiği önemi gözler önüne sermektedir.

Hadisimizin burada zikredilmesine sebep son cümleleridir. Çünkü bu cümlelerde, yaşlı - başlı olanların, aklı başında olgun kişilerin öne geçirilmesi istenmektedir.

Ülü'l-ahlâm; hilm, sükûn ve vekar sahipleri demek olup bundan maksat akıllı kişilerdir. Ahlâmı büluğ yaşına ermiş olmakla yorumlayanlar da vardır.

Nühâ, nühye kelimesinin çoğulu olarak, çirkinliklerden men eden akıl anlamındadır. Biz, halkımızın bu tür yerlerde kullanageldiği "yaşlı-başlı" ifâdesiyle bu iki ibâreyi karşıladık. "Yaşlı-başlı," aklı, hilmi, ilmi, vekârı ve olgunluğu yerinde kimseler demektir. Peygamber Efendimiz işte bu

vasıftaki insanların, namazda imamın arkasına durmasını emretmektedir. Bu tavsiye herhangi bir sebeple imamlığa geçme mecburiyeti doğması ihtimaliyle de alâkalıdır.

Toplum düzeni, toplumda herkesi lâyık olduğu yere koymak ve herkese hakettiği değeri vermekle sağlanır. Aksi halde tam bir kargaşa yaşanır. Kimin baş, kimin ayak olacağı bilinmez. Bu da hadisimizin ilk cümlesinde işâret buyurulduğu gibi "kalblerin karmakarışık, gönüllerin darmadağınık olmasına" ve toplumda değerler düzeninin bozulmasına sebep olur. Organlara hükmeden kalbtir ama, kalbi dışa yansıtan da organların hareketleridir. Bu sebeple toplumdaki kargaşa, kalblerdeki düzensizliğin işâreti sayılmıştır. Câmide ibadet saflarını düzeltmesini bilmeyen cemaatin, hayatı düzeltmesi mümkün değildir. Bu sebeple dinimizdeki değerler düzeninin evvelâ Allah huzurunda, ibâdet ederken en güzel şekilde gösterilmesi ve aynı düzen fikrinin oradan topluma taşınması gerekmektedir. Hadisimizin bizden istediği budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, namazda safların düzgün olmasına son derece dikkat eder, bunu sağlamak için hem sözlü olarak uyarıda bulunur hem de fiilen gayret gösterirdi.

2. Organlarla kalb arasında karşılıklı tam bir iletişim ve etkileşim bulunmaktadır.

3. Namazda ve diğer toplantılarda yaşlı-başlı olanların en önde bulunmaları uygun olur.

4. İlim ve fazilet sahiplerini, ilim, danışma, hüküm ve fetvâ meclislerinde başa geçirmek gerekmektedir.

351- وعن عبد اللَّه بن مسعودٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لِيَلِنِي مِنْكُمْ أُولُوا الأَحْلامِ والنُّهَى ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » ثَلاثاً « وإِيَّاكُم وهَيْشَاتِ الأَسْواقِ » رواه مسلم .

351. Abdullah İbni Mes'ûd *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Aklı başında (ve imamlık yapacak durumda**) olanlarınız (** namazda **) benim hemen arkama dursun. Sonra bu vasıflarda onları takip edenler dursunlar**. (Peygamber *aleyhisselâm* bu cümleyi üç defa tekrarladı. Namazda) **Çarşı-pazarlardaki keşmekeş** (ve kargaşaya benzemek) **den sakının!”**

Müslim, Salât 123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 95; Nesâî, Salât 54; İmâmet 23, 26; İbni Mâce, İkâmet 45

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, camide namaz saflarının nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda önceki hadiste belirtilen hususları aynen tekrar etmekte, durumu iyice anlatabilmek için, çarşı-pazardaki karışıklığa benzememek gerektiğini ilâve etmektedir.

Gerçekten de çarşı-pazar yerlerinde âlim-cahil, kadın-erkek, çoluk-çocuk karmakarışık bir haldedir. Mâbedlerde safların böylesine rastgele düzenlenmesi elbette düşünülemez. Hâdisimizdeki “sakınma“ya, çarşı-pazarlardaki gibi gürültü etmemek, bağırıp çağırmamak da dahildir. Yani cami ve mescidlerin, toplumda bulunması gerekli “i’tibar çizgisi“ni yansıtan bir düzeni ve sükûneti bulunmalıdır. İşte bu i’tibar ya da saygınlık çizgisinin başlangıç noktası, çarşı-pazarda geçerli olan ekonomi ve para değil; ilim, fazilet, yaşca büyüklük gibi dinî ve insânî meziyetlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cami ve cemaat düzeni, dinimizdeki itibar çizgisinin göstergesidir. Toplumdaki saygınlık sıralaması, bu düzene parelel olarak düşünülmelidir.

2. Mâbedlerde, çarşı-pazar karmaşasına yer verilmez. Çarşı-pazarda davranıldığı gibi davranılmaz.

352- وعن أبي يحْيى وَقيل : أبي مُحمَّد سَهْلِ بن أبي حثْمة بفتح الحاءِ المهملة وإِسكان الثاءِ المثلثة الأَنصاري رضي اللَّه عنه قال : انْطَلَقَ عبْدُ اللَّهِ بنُ سهْلٍ وَمُحيِّصَةُ ابْنُ مَسْعُودٍ إِلى خَيْبَرَ وَهِيَ يَوْمَئِذ صُلْحٌ ، فَتَفَرَّقَا .فَأَتَى مُحَيِّصَةُ إِلى عبدِ اللَّهِ بنِ سَهلٍ وهو يَتَشَحَّطُ في دمهِ قَتيلاً ، فدفَنَهُ ، ثمَّ قَدِمَ المَدِينَةَ فَانْطَلَقَ

عَبْدُ الرحْمنِ بْنُ سَهْلٍ وَمُحَيِّصَةُ وَحُوِّيصةُ ابْنَا مسْعُودٍ إِلى النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَذَهَب عَبْدُ الرَّحْمنِ يَتَكلَّمُ فقال : «كَبِّرْ كَبِّرْ » وَهُوَ أَحْدَثُ القَوْمِ ، فَسَكَت ، فَتَكَلَّمَا فقال: « أَتَحْلِفُونَ وَتسْتَحِقُّونَ قَاتِلكُمْ ؟ » وَذَكَرَ تَمامَ الحدِيث . متفقٌ عليه . وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كَبِّرْ كَبِّرْ » معنَاهُ : يَتَكلَّمُ الأَكْبَرُ .

352. Ebû Yahyâ (veya Ebû Muhammed) Sehl İbni Ebû Hasme el-Ensârî r*adıyallahu anh* şöyle dedi:

Abdullah İbni Sehl ve Muhayyısa İbni Mes'ûd, sulh günlerinde Hayber'e gitmişlerdi. (İşlerini görmek için birbirlerinden) ayrıldılar. Neticede Muhayyısa, (buluşma yerine geldiğinde) Abdullah İbni Sehl'i kanlar içinde can çekişirken buldu. Onu defnetti ve sonra Medine'ye döndü. (Abdullah'ın kardeşi) Abdurrahman İbni Sehl (durumu öğrenince yanına) Mes'ûd'un oğulları Muhayyısa ve Huvayyısa'yı da alarak Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e gitti. Oradakilerin yaşça en küçüğü olan Abdurrahman, olayı anlatmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

"Sözü büyüğünüze bırak, sözü büyüğünüze bırak!" buyurdu.

Abdurrahman sustu ve olayı ötekiler anlattı. Neticede Hz. Peygamber:

"**Kâtil üzerinde hakkınız olabilmesi için yemin eder misiniz?** buyurdu.

(Ebû Yahyâ, hadisin tamamını nakletti.)

Buhârî, Cizye 12, Edeb 89, Diyât 22; Müslim, Kasâme 1,3,6. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Diyât 8; Tirmizî, Diyât 4,22; Nesâî, Kasâme 3,4,5; İbni Mâce, Diyet 28

Sehl İbni Ebû Hasme

Ebû Yahyâ veya Ebû Muhammed künyesiyle anılan Sehl, Hazreç kabilesine mensup Medineli bir sahâbîdir. Hz. Peygamber vefat ettiği sırada sekiz yaşlarında olduğu sanılmaktadır. 15 hadis rivayet etmiştir. Hadisleri Kütüb-i Sitte'de rivayet edilmiştir. Muaviye devrinde vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste anlatılan olay, Hayber yahûdileri ile müslümanlar arasında sulh varken, iki sahâbînin akrabalarının hurma toplamasına yardım etmek üzere hadiste adı geçen Hayber'e gitmeleriyle başlamıştır. Arkadaşı, buluşma yerine geldiğinde Abdullah İbni Sehl'i -rivayete göre- boynu kırılmak suretiyle öldürülmüş olarak bulmuştur. Arkadaşını oraya defneden Muhayyısa, Medine'ye dönmüş, yanına öldürülmüş olan Abdullah'ın kardeşi ile kendi kardeşlerini de alarak Hz. Peygambere gidip olayı haber vermek istemiştir. Yaş bakımından en küçükleri olmasına rağmen maktulün kardeşi Abdurrahman, olayı anlatmak üzere söze başlamış, ancak Hz. Peygamber, büyüklerin hakkını gözetmek gerektiğine dikkat çekmiş ve "**Sözü büyüğünüze bırak**" buyurmuştur. Olayın, konumuzu ilgilendiren noktası işte burasıdır. Hukûkî bir konuda bile sözü önce büyüklere bırakmak, böylece onların haklarına riâyet etmek gerektiği ortaya çıkmış olmaktadır.

Herhangi bir kavme ya da topluluğa ait arazide bir müslüman katledilir de, onu kimin öldürdüğü bilinemezse, öldürülen kişinin yakınlarına, o arazinin sahipleri yaptı diye elli kere yemin etmeleri teklif edilir. Onlar yemin etmezlerse, bu defa zanlılar arasından seçilen elli kişiye o cinâyeti işlemedikleri ve işleyeni de bilmediklerine dair yemin etmeleri teklif edilir. Böyle hareket etmeye İslâm hukukunda "**Kasâme**" adı verilir. Birinciler teklif edilen yemini yerine getirirlerse, öldürülmüş olan kişinin kan bedeli zanlıların tümü tarafından ödenir. İkinciler yemin ederlerse, bu bedeli ödemekten kurtulurlar. Sonuç itibariyle hadisimizdeki olayda ne davacılar ne de davalılar yemin etmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber öldürülen Abdullah'ın diyetini kendisi vererek davayı halletmiştir. Hz. Peygamber böyle davranmakla Hayber yahûdilerinin müslüman olmalarını teşvik etmek istemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kasâme olayında kısas değil, sadece diyet gerekir.
2. Müslüman ile kâfir arasındaki davada hüküm İslâm'a göre verilir.
3. Dava açmakta ve savunmada sözü yaşça büyük olana bırakmak, büyüklere gösterilmesi gerekli saygının tabiî bir neticesidir.

4. Müslümanların yakın çevrelerinde olup biten olaylara karşı duyarlı davranmaları gerekir. Aksi halde fâili meçhûl cinâyetlerin sorumluluğuna iştirak etmek zorunda kalırlar.

353- وعن جابرٍ رضي اللَّهُ عنه أَنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَجْمَعُ بيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ يَعْني في القَبْرِ ، ثُمَّ يَقُولُ : « أَيُّهُما أَكْثَرُ أَخْذاً لِلْقُرْآنِ ؟ » فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إلى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ في اللَّحْدِ . رواه البخاريُّ .

353. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber s*allallâhu aleyhi ve sellem*, Uhud Gazvesi'nde şehid düşenleri her mezara iki kişi konacak şekilde toplattı ve sonra:

"Bunların hangisi daha çok Kur'an bilirdi?" diye sordu.

Şehidlerden hangisi gösterilirse, önce onu kıbleden yana kordu.

Buhâri, Cenâiz 72, 75, 78, Meğâzî 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 27; Nesâî, Cenâiz 62; İbni Mâce, Cenâiz 28; Tirmizî, Cenâiz 31

Açıklamalar

Uhud Gazvesi'nde yetmiş müslüman şehid düşmüştü. Bunların defnedilmesi, bir çoğu yaralı gaziler için mesele olmuştu. Hz. Peygamber şehidlerin yıkanmalarını ve üzerlerindeki elbiselerle ikişer ikişer defnedilmelerini, yaşı küçük de olsa Kur'ân-ı Kerîm'i daha çok ezberlemiş olanın öncelikle kıble tarafına konulmasını emretmişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu tavsiye ve uygulamasıyla bilginin, özellikle Kur'an bilgisinin, hem dünyada hem de ölüm sonrası muamelelerde öncelik sebebi olduğunu göstermiştir. Hadisimiz işte bu sebeple burada zikredilmiştir. İslâm anlayışına göre bilene saygı, sadece yaşarken değil, ölümden sonra da geçerli ve gereklidir.

Bilginlerimiz, Kur'an bilgisinde eşit olanlardan yaşça büyük olanın kıble tarafına konulacağı konusunda görüşbirliği içindedirler. Çünkü yaşlılık da bir takdir ve saygı sebebidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İki cenâze bir mezara defnedilebilir.

2. Böylesi bir defn işleminde daha bilgili olan kıble tarafına konur. Bilgileri müsâvi ise, yaşça büyük olan ön tarafa konur.

3. İlim her yerde öncelik ve saygı sebebidir.

354- وعن ابن عُمرَ رضي اللَّهُ عنهما أَنَّ النبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أَرَاني في المَنَامِ أَتَسَوَّكُ بِسِوَاكٍ ، فَجَاءَنِي رَجُلانِ ، أَحدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الآخَرِ ، فَنَاوَلْتُ السِّوَاكَ الأَصْغَرَ ، فقيلَ لي : كَبِّرْ ، فَدَفَعْتُهُ إِلَى الأَكْبَرِ مِنْهُمَا » رواه مسلم مُسْنَداً والبخاريُّ تعلِيقاً .

354. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Rüyamda dişlerimi misvaklıyordum. Yanıma biri diğerinden daha yaşlı iki kişi geldi. Ben misvakı küçüğüne vermek istedim." Bana:

"**Büyüğe ver denildi. Ben de büyüğe verdim**." Müslim, Rü'yâ 19, Zühd 70 (senedli), Buhârî, Vudû' 74 (senedsiz)

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz su veya süt gibi bir şey içtiği zaman, hepsini içmez bir miktar bırakır, onu da sağ tarafında bulunana ikram ederdi. Sağ yanındaki yaşça küçük biri ise, ondan izin almak suretiyle sol yanındakilere ikram ederdi. Onun sünneti böyle idi. Burada, muhtemelen bu iki kişi aynı tarafta, belki de sol tarafta oldukları için, Efendimiz kendisine en yakın olana misvakı uzattı. Ancak kendisi Cebrâil *aleyhisselâm* tarafından uyarılarak, misvakı yaşça büyük olana vermesi istendiği için o da öyle yaptı. Onun böyle davranmasını isteyen olayın rüyada cereyân etmesi hiçbir şeyi değiştirmez. Çünkü peygamberlerin rüyası gerçektir.

Peygamber Efendimiz, günlük işlerde dahi ilim ve fazilet sahibi kimselere ve yaşca büyük olan insanlara öncelik verilmesini, bu vesile ile bir kere daha açıklamış olmaktadır.

Bu hadîs-i şerîf, Peygamber Efendimiz'in günlük işler, tabiî ve insânî tavır ve ilişkiler için yaptığı tercih ve tavsiye ettiği davranışlarda bile *ilâhî denetim* altında bulunduğunu göstermektedir. Bu sebeple Resûl-i Ekrem

Efendimiz'e günlük işlerde de uymak, netice itibâriyle Sünnet'i yaşamak demektir.

Misvak kullanmanın önemi 1199-1208 numaralı hadislerde ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yaşça büyük olanlara her konuda öncelik hakkı tanımalıdır.

2. Yeme-içme ve konuşma gibi konularda yaşca büyük olanlar öncelik hakkına sahiptir.

3. Günlük işlerde bile Hz. Peygamber'e uymaya çalışmalı, böylece sünnet üzere yaşamalıdır.

355- وعن أبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ مِنْ إِجْلالِ اللَّهِ تعالى إِكْرَامَ ذى الشَّيْبَةِ المُسْلِمِ ، وَحَامِلِ الْقُرآنِ غَيْرِ الْغَالي فِيهِ ، والجَافي عَنْهُ وإِكْرَامَ ذِي السُّلْطَانِ المُقْسِطِ » حديثٌ حسنٌ رواه أبو داود .

355. Ebû Mûsâ *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Saçı-sakalı ağarmış müslümana, aşırı gitmeyip ahkâmıyla amel etmekten kaçınmayan Kur'an hâfızına ve âdil hükümdara saygı göstermek, Allah Teâlâ'ya duyulan saygı ve ta'zimden ileri gelir."** Ebû Dâvûd, Edeb 20

Açıklamalar

Müslüman olarak yaşadığı bir ömrün sonlarına gelmiş, saçı-sakalı ağarmış olan kimselere saygı göstermek hem insanlık hem de İslâmlık görevidir. Hadisimiz böyle bir davranışın kaynağını Allah saygısı olarak belirtmektedir. Bu onun değerini daha da arttırmaktadır. Demek oluyor ki, içlerinden Allah'a karşı saygı duyan insanlar, yaşlı insanlara saygılı davranırlar.

Hadisimizde Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemiş olan hâfızlara hürmet göstermek de aynı şekilde değerlendirilmektedir. Ancak hâfızların,

okuyuşlarında aşırıya kaçmayan, haddi aşmayan, Kur’an okumaktan ve hükümleriyle amel etmekten uzak durmayan kimseler olması istenmektedir. Tecvid kurallarını uygulamakta mübâlağaya kaçan, mânayı düşündürmeyecek kadar süratli okuyan, kırâatı mûsikiye boğan hâfızlar ile hıfzını unutan ve öğrendiği Kur’an ile amel etmekten kaçınan hâfızlar bu hükme dâhil değildirler. Kur’an’ı usulüne uygun olarak okumak ve hükümleriyle amel etmek esastır. Bu sebeple “Seni amelden men etmeyecek şekilde ilim ile; ilim öğrenmekten alıkoymayacak şekilde de amel ile meşgul ol” denilmiştir.

Üçüncü olarak da adaletli hükümdara gösterilecek saygının, Allah’a tazimden ileri geldiğine dikkat çekilmektedir. Mümkün olduğunca âdil olmaya çalışan yetkililer, bu dikkat ve tavırlarından dolayı saygıya lâyıktırlar. Yoksa kırk yılda bir âdil hareket edenler değil.

Hadisimizin saydığı sıfatları taşıyan yaşlı kimselere, hâfızlara ve hükümdarlara hürmet göstermek, onların taşıdıkları güzel sıfatların toplumda yaygınlaşmasını teşvik anlamı taşır. Allah Teâlâ’ nın muradı da insanlar arasında güzelliklerin yayılması ve hâkim olmasıdır. Bu sebeple konuya gösterilecek dikkat, Allah Teâlâ’ya karşı duyulan saygının dışa vurulması demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah saygısı yerinde olan kimseler yaşlı müslümanlara, Kur’an hâfızlarına ve âdil yöneticilere hürmet gösterirler.

2. Aşırılıktan kaçınıp orta yolu tutmak her zaman ve her alanda övgüye lâyık bir harekettir.

3. Toplum kesimleri arasında saygı bağlarının kopması, Allah Teâlâ’ya karşı beslenmesi gerekli saygının kalblerde etkinliğini kaybetmiş olmasının sonucudur. Yaşlılara saygı haftası düzenleyenlerin, insanlara, önce Allah’a karşı saygılı olmayı öğretmeleri gerekir.

356- وعن عَمْرو بن شُعَيْبٍ ، عن أَبيهِ ، عن جَدِّه رضي اللَّهُ عنهم قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا ، وَيَعْرِفْ شَرفَ كَبِيرِنَا » حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود والترمذي ، وقال الترمذي

: حديثٌ حسنٌ صحيح .   وفي رواية أبي داود « حَقَّ كَبِيرِنَا » .

356. Amr İbni Şuayb'ın, babası aracılığı ile dedesinden rivâyet ettiğine göre Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu.

"**Küçüklerimize acımayan, büyüklerimizin (büyüklük) şerefini tanımayan bizden değildir.**"

Ebû Dâvûd, Edeb 58; Tirmizî, Birr 15

Hadisin son kısmı Ebû Dâvûd'un rivayetinde "**büyüklerin hakkını tanımayan**" şeklindedir.

Açıklamalar

Amr İbni Şuayb'ın babası, Şuayb İbni Abdullah; dedesi de Abdullah İbni Amr İbni Âs *radıyallahu anhum*'dur. Hadisimiz, Abdullah İbni Amr'ın rivâyetidir.

"Küçük-büyük tanımayanlar bizden değildir" diye de tercüme edilmesi mümkün görülen hadisimiz, "**küçüğe sevgi, büyüğe saygı**" göstermek gerektiğini, bunun müslümanların temel ahlâkî niteliği olduğunu tesbit ve ilân etmektedir. Müslüman tavrı, küçüğe sevgi, büyüğe saygıdır. Böyle davranmayanlar, müslüman tavrına sahip değildirler. "Bizden değildir" demenin anlamı budur. Hâdisimiz "büyüklerin şerefini", bir başka rivâyete göre, "büyüklerin hakkını" gözetmek gerektiğini belirten yönüyle burada zikredilmiştir.

Günlük beşerî ilişkilerin her birinin dinî bir temele dayalı olduğu unutulmamalıdır. Dinî duyguların kuvvetlendirilmesi, insanlarımız arasındaki ilişkilerin düzelmesi ve seviye kazanması demek olacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman büyüklerin şeref ve haklarına riâyet etmek, her müslümanın iman borcudur.

2. Küçüklere merhamet ve şefkat göstermek, müslümanlığın güzelliklerindendir.

3. Bu iki İslâmî görevi yerine getirmeyenler, müslümanların yaşayış çizgisini terketmiş sayılırlar.

357- وعن مَيْمُونَ بنِ أبي شَبِيبٍ رحمه اللّهُ أن عَائشَةَ رضي اللّه عنها مَرَّ بِها سَائِلٌ، فَأَعْطَتْهُ كِسْرَةً ، وَمرّ بِهَا رَجُلٌ عَلَيْهِ ثِيَابٌ وهَيْئَةٌ ، فَأَقْعَدتْهُ ، فَأَكَلَ فَقِيلَ لَهَا في ذلكَ ؟ فقالت : قال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : « أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ » رواه أبو داود . لكِنْ قال : مَيْمُونُ لَمْ يُدْرِك عائِشَةَ .

وَقَدْ ذَكَرَهُ مُسْلمٌ في أَوَّلِ صَحِيحهِ تَعْلِيقاً فقال : وَذُكِرَ عَنْ عائِشَةَ رضي اللّهِ عنها قالت: أَمرنا رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم أَنْ نُنْزِل النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ ، وَذَكَرَهُ الحاكِمُ أَبُو عبدِ اللّهِ في كِتابِهِ « مَعْرِفَة عُلُومِ الحَديث » وقال : هو حديثٌ صحيح .

357. Meymûn İbni Ebû Şebîb *rahimehullah*'dan rivâyet edilmiştir. Demiştir ki:

Birgün Hz. Âişe'ye bir dilenci geldi. Aişe *radıyallahu anhâ* ona bir parça ekmek verdi. Kılığı kıyâfeti düzgün bir başka adam geldi. Onu da sofraya oturtarak yemek ikram etti. Bu (farklı) davranışının sebebini soranlara Âişe şöyle cevap verdi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, "**İnsanlara mevki, makam ve seviyelerine göre muamele ediniz**" buyurmuştur. Ebû Dâvûd , Edeb 20

Ebû Dâvûd, Meymûn İbni Ebû Şebîb'in Hz. Âişe ile görüşmediğini söylemektedir.

Müslim, *Sahîh*'inin baş kısmında (I, 6) bu hadisi senedsiz olarak nakleder:

Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* bize "İnsanlara seviyelerine göre muamele etmemizi tavsiye buyurdu" demiştir.

Hâkim Ebû Abdullah bu hadisi *Ma'rifetü ulûmi'l-hadîs* adlı eserinde (s. 49) nakletmiş ve "sahih" olduğunu söylemiştir.

Meymûn İbni Ebû Şebîb

Meymûn İbni Ebû Şebîb, Ebû Nasr künyesiyle bilinen Kûfeli bir tâbiîdir. Kendisi, aralarında Hz. Âişe'nin de bulunduğu bir çok sahâbîden hadis rivayet etmiştir. Ancak Ebû Dâvûd'un da işâret ettiği gibi Hz. Âişe'den hadis almamıştır. Bu yüzden onun bu rivayetinin senedinde kopukluk (inkıtâ) vardır. Kendisinin tüccar ve hayır sever bir kimse olduğu bilinmektedir. Ancak hadis râvisi olarak, hakkında değişik hatta çelişik değerlendirmeler vardır. Hicretin 83. yılında yapılan Cemâcim savaşında vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

Açıklamalar

Dinimize göre insanlar mevki, makam ve ünvanlarına, ırk ve renklerine, cinsiyetlerine bakılmaksızın Allah ve ilâhî kanunlar karşısında eşittirler. Meselâ bunlardan herhangi biri bir diğerinin canına kıyacak olsa, bunu kendi canıyla öder. Ancak beşerî ilişkilerde, her insanın sosyal durumuna göre muamele görmesi de hakkıdır. Bir âlime câhil gibi, bir büyüğe küçük gibi, bir yöneticiye sade vatandaş gibi davranmak doğru olmamasının yanında hakâret bile sayılır. Her insan toplumdaki yer ve mevkiine uygun şekilde muamele görmek ister. Bu onun tabiî hakkıdır. Böylesi bir tavır, ayırımcılık ve iltimas değil, insanları seviyelerine göre değerlendirmektir. Hadisimizin tavsiyesine uygundur.

Hz. Peygamber'in elçilere, kavim ve kabilesi arasında mevki sahibi olanlara özel itina ve ikramlarda bulunduğu bilinmektedir. Hz. Âişe annemizden nakledilen iki ayrı tavır da, Peygamber Efendimiz'in konuya ait tavsiyelerinin bir uygulamasından ibârettir. Hz. Âişe, kapısına gelen dilencilere bile, görünür durumlarına göre farklı muamelede bulunmanın belli bir bilinç ve dikkat işi olduğunu göstermiştir.

Unutulmamalıdır ki, insanları ayrı kabiliyet, imkân ve içtimâî durumda yaratan Allah Teâlâ'dır. Bu çeşitlilik ve tabiî farklılıkların farkında olarak ilişkileri düzenlemek de toplum düzeninin ve emniyetinin sağlanması ve devamı açısından pek ehemmiyetlidir. Aksi halde, değerlerinin kıymetini bilmeyen toplumlar, yeni değerler üretemezler. Kadir ve kıymeti bilinmeyen

insanlar, toplumlarına küserler. Anarşi, biraz da toplumda herkese mevki, seviye ve sorumluluklarına göre davranma nezâketinin gösterilmemesinden doğar. Öte yandan haketmedikleri halde farklı muamelelere muhatap kılınmak suretiyle şımartılmış kişiler de bozulma ve anarşinin bir başka sebebidir.

Birbirlerinin haklarına, toplumdaki yerlerine göre riâyet eden hakbilir ve saygılı fertlerden oluşan toplumlar her şeyden önce mutlu toplumlardır. Onlar her açıdan ilerlemeye adaydırlar. Hadisimizin bize gösterdiği yol ve hedef budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Toplumda herkese seviyesine göre davranmak en isâbetli tavırdır. Her hak sahibine hakkını vermek, bu isâbetli davranışın bir başka ifâdesidir.

2. İnsanları küstürmemek ve şımartmamak, durumlarına uygun muamele etmekle sağlanır.

3. Anlaşılmayan veya tereddütlere vesile olan davranışların gerekçesi ve delilini açıklamak gerekir. Âişe validemizin hareketi bunu göstermektedir.

4. Dinimiz insan ve toplum gerçeklerine en uygun ilke ve uygulamaları getirmiş ve tavsiye etmiştir.

358- وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال : قَدِمَ عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ ، فَنَزَلَ عَلَى ابنِ أَخِيهِ الحُرِّ بْنِ قَيْسٍ ، وَكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُدْنيهِمْ عُمَرُ رضي اللَّه عنه ، وَكَانَ القُرَّاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ وَمُشَاوَرَتِهِ ، كُهُولاً كَانُوا أَوْ شُبَّاناً ، فقال عُيَيْنَةُ لابْنَ أَخِيهِ : يا ابْنَ أَخِي لَكَ وجْهٌ عِنْدَ هذَا الأَمِيرِ ، فَاسْتَأْذِنْ لي عَلَيْهِ ، فَاسْتَأْذَنَ لَهُ ، فَأَذِنَ لَهُ عُمَرُ رضي اللَّه عنه ، فلما دَخَل : قال هِي يا ابْنَ الخَطَّابِ: فَوَاللَّه مَا تُعْطِينَا الجَزْلَ ، وَلا تَحْكُمُ فِينا بِالعَدْلِ، فَغَضِبَ عُمَرُ رضي اللَّه عنه حَتَّى هَمَّ أَنْ يُوقِعَ بِهِ ، فقال لَهُ الحُرُّ : يَا أَمِيرَ المُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّه تعالى قال لِنَبِيِّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : { خُذِ العَفْوَ وَأْمُرْ بِالعُرْفِ

وَأَعْرِضْ عَنِ الجَاهِلِينَ } وإِنِ هذا مِنَ الجَاهِلِينَ . واللّهِ ما جاوزَهَا عُمرُ حِينَ تَلاهَا عَلَيْهِ ، وَكَانَ وَقَّافاً عِنْدَ كِتَابِ اللَّه تعالى . رواه البخاري .

358. Abdullah İbni Abbâs *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Uyeyne İbni Hısn Medine'ye geldi ve yeğeni Hür İbni Kays'a misafir oldu. Hür, Hz. Ömer'in danışma meclisi üyelerindendi. Zaten genç olsun yaşlı olsun âlimler (Kurrâ) Hz.Ömer'in danışma meclisinde bulunurlardı. Bu sebeple Uyeyne, yeğeni Hür İbni Kays'a:

- Yeğenim, senin devlet başkanı yanında itibarın yüksektir. Beni kendisiyle görüştür, dedi.

Hür, Ömer'den izin aldı. Uyeyne Hz.Ömer'in yanına girince:

- Ey Hattab oğlu! Allah'a yemin ederim ki, bize fazla bir şey vermiyorsun. Aramızda adâletle de hükmetmiyorsun, dedi.

Ömer hiddetlendi. Uyeyne'ye ceza vermek istedi. Bunu sezen Hür:

- Ey mü'minlerin emiri! Allah, peygamberine "**Affı seç, iyiliği emret, câhillerin kusuruna bakma**" [A'râf sûresi (7), 199]buyurdu. Benim amcam da câhillerdendir, dedi.

(Râvi diyor ki:) Allah'a yemin ederim ki, Hür bu âyeti okuyunca Ömer, Uyeyne'yi cezalandırmaktan vazgeçti. Zaten Ömer, Allah'ın kitabına son derece bağlı idi. Buhârî, Tefsîru sûre (7) 5, İ''tisam 2

Açıklamalar

Sabır konusunda 51 numara ile geçmiş bulunan hadisimiz, Hz. Ömer'in yaşlı veya genç olduğuna bakmadan âlimlere gösterdiği saygıyı ve onları başkalarından önde tutmasını belgelediği için burada tekrar edilmiştir.

Başarılı idareciler, kendilerine danışman olarak âlimleri seçen ve onların görüşlerine değer veren kişilerdir. Hz.Ömer, Hür İbni Kays ve Abdullah İbni Abbâs gibi genç fakat bilgili zevâtı, yaşlı sahâbîlerle birlikte istişâre meclisinde üye olarak bulundururdu. Hatta o, bir konudaki yorumunu sorarak Abdullah İbni Abbas'ı genç yaşına rağmen tercih

etmekteki haklılığını öteki üyelere karşı isbat da etmişti (Bk. 114 numaralı hadis ve açıklaması).

Bilen insanlara kıymet vermek, onları önde tutmak toplumda dirlik düzenlik ve gelişmenin temini bakımından pek önemlidir. Bilen insanların bir kenara itilip câhillerin kamu görevlerine getirilmesi, tahmin edilemeyecek şekilde değer aşınmasına ve kargaşaya sebep olur. İslâm medeniyeti, kıymeti bilinen yetişmiş kimselerin eseridir. Âlimlerini küstürmüş olan toplumlar felâketten kurtulamazlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Halife Ömer, âlimlere büyük kıymet verir, onların görüşlerine müracaat ve itibar ederdi.
2. İlim yaşta değil, baştadır. Bilen insanlar, yaşları ne olursa olsun takdir edilmelidir.
3. Âlimlere saygı göstermeyenler kendilerini câhillere teslim ederler.

359 - وعن أبي سعيدٍ سَمُرةَ بنِ جُنْدبٍ رضي اللَّه عنه قال : لَقَدْ كنْتُ عَلَى عهْدِ رسول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم غُلاماً ، فَكُنْتُ أَحفَظُ عنْهُ ، فَمَا يَمْنَعُني مِنَ القَوْلِ إِلاَّ أَنَّ هَهُنَا رِجالاً هُمْ أَسنُّ مِنِّي متفق عليه .

359. Ebû Saîd Semüre İbni Cündeb *radıyallânu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayattayken ben çocuk denecek yaştaydım. Bu sebeple kendisinden (duyduklarımı) ezberliyordum. Ne var ki, burada hazır bulunan yaşlı kimselere duyduğum saygı, onları söylemekten beni alıkoyuyor. Buhârî, Hayz 29; Müslim, Cenâiz 88

Semüre İbni Cündeb

Ebû Saîd, Ebû Abdurrahman, Ebû Abdullah ve Ebû Süleyman gibi bir kaç künye ile anılan Semüre, ensardan meşhur bir sahâbîdir. Uhud Gazvesi'nden itibaren Hz. Peygamber'in maiyyetinde gazvelere katılmıştır. Daha sonraları Basra'ya yerleşen Semüre, özellikle Haricîlere karşı şiddetli davranması ile bilinir. Hz. Peygamber'den 100 hadis rivâyet etmiştir. Bunlardan iki tanesini Buhârî ve Müslim müştereken rivâyet etmişlerdir. Diğer rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Hicrî 58 yılında Basra'da vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Hz. Semüre, bu açıklamayı, kadınların cenâze namazını kıldırırken imamın nerede durması lazım geldiğini anlatmak için yapmıştır. O, lohusa halinde ölen bir kadının cenâze namazını Resûlullah'ın arkasında kıldığını ve Hz. Peygamber'in, cenâzenin orta hizasında durduğunu söylemiştir. Bu gözlemini anlatmadan önce de yukarıdaki açıklamayı yapmış, kendisinden yaşça büyük kimseler olmasa, açıklayabileceği daha bir çok bilgisi olduğunu, ancak o büyüklere hürmeten sustuğunu dile getirmiştir.

Semüre İbni Cündeb bu sözleriyle, sahâbîlerin edebini, âlim ve büyüklerin kadir ve kıymetini nasıl bildiklerini, onların haklarını nasıl teslim ettiklerini nakletmiş olmaktadır. Bu anlayış ve uygulamanın bilhassa hadisçiler arasında hemen aynen yaşandığı da bilinmektedir. Şöyle ki, bir yörede kendisinden daha bilgili, daha güvenilir veya daha yaşlı biri varken bir başkasının hadis rivayet etmeye kalkışması çirkin bir davranış sayılmış, hadis öğrencilerinin daha bilgili ve daha yaşlı olan muhaddisten hadis öğrenmeleri tavsiye edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm, âlim ve yaşlı kimselerin hatırını sayar, onlara gerekli saygıyı gösterirlerdi.

2. Beşerî ilişkilerde "söz büyüğün" anlayışıyla hareket etmek en uygun davranıştır.

360- وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما أَكْرَم شَابٌّ شَيْخاً لِسِنِّهِ إلاَّ قَيَّضَ اللَّه لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْد سِنِّه » رواه الترمذي وقال حديث غريب .

مَعْنى « ارْقُبُوا » رَاعُوهُ وَاحترِمُوه وأَكْرِمُوهُ ، واللَّه أعلم .

360. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ, yaşından ötürü bir ihtiyara saygı gösteren gence, yaşlılığında hizmet edecek kimseler lutfeder." Tirmizî, Birr 75

Açıklamalar

Nesiller arası münâsebetlerin önemli bir yönü bu hadîs-i şerîfte dile getirilmiştir. Bilinen bir gerçektir ki, bugün yaşlı olan dün genç idi. Bugün genç olan da yarın yaşlanacaktır. Toplumda nesiller boyu bir saygı geleneğinin yaşatılması, herkesin bir önceki nesle mensup insanlara, sırf büyük olmaları sebebiyle hürmetkâr davranmalarına bağlıdır.

Saygı beklenmez, kazanılır. Başkalarına hürmette kusur etmeyen, hürmet görür. Zira "hizmet eden, hizmet görür" denilmiştir.

Hadisimiz, yaşlı kullarına hürmet edenlere, yaşlılıklarında kendilerine hizmet edecek kimseler lutfetmek suretiyle Allah Teâlâ'nın ikramda bulunacağını bildirmektedir. Bunun anlamı, yaşlılara saygı gösteren gençlerin bu hareketinin karşılıksız kalmayacağıdır. Ayrıca hadisi yorumlayan bazı âlimler, yaşlı kişilere saygı gösterenlerin uzun ömürlü olacaklarına da hadiste işaret edildiğini söylemişlerdir.

O halde her müslümanın yaşlıları dikkate alması, onlara gerekli saygıyı göstermesi ve yapabileceği hizmeti sunması gerekmektedir. Böyle yapılırsa toplum kesimleri arasındaki sevgi-saygı bağları pekiştirilmiş olur. Nesiller mutlu ve sıcak bir ilgi ortamında hayatlarını sündürürler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyüklere ve yaşlılara saygı göstermek gençlerin ahlâkî görevidir.
2. Yaşlıya gösterilecek saygının karşılığı, yaşlılıkta saygı ve hizmet görmektir.
3. Toplum huzuru ancak fertler ve nesiller arası ilişkilerin düzeltilmesiyle sağlanabilir.
4. Büyüklerine saygı göstermeyenler, küçüklerinden saygı ve hizmet göremezler.

5. Her davranışın olumlu-olumsuz mutlaka bir sonucu ve bedeli vardır.

45- باب زيارة أهل الخير

FAZİLET SAHİPLERİNİ ZİYARET ETMEK

ومجالستهم وصحبتهم ومحبتهم وطلب زيارتهم والدعاء منهم وزيارة المواضع الفاضلة

FAZİLET SAHİPLERİNİ ZİYARET, ONLARLA BERABER OLUP SOHBET ETMEK, ONLARA SEVGİ BESLEMEK, DUALARINI İSTEMEK VE MÜBÂREK YERLERİ ZİYARET ETMEK

Âyetler

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا . فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا . فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءنَا لَقَدْ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا . قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنسَانِيهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا . قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا . فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا . قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا .

1. “Hani Mûsâ, adamına senelerce yürüsem de iki nehrin birleştiği yere ulaşıncaya kadar gideceğim demişti. İki nehrin birleştiği yere varınca onlar orada balıklarını unuttular. Balık bir delikten süzülüp denizi boyladı. Oradan uzaklaştıklarında Mûsâ, adamına;

- Azığımızı çıkar, gerçekten biz bu yolculuğumuzda yorgun düştük dedi. O da;

- Gördün mü, o kayanın yanında konakladığımızda balığı unutmuşum. Onu söylemeyi bana ancak şeytan unutturdu. Balık, şaşılacak şekilde denizde yolunu tutup gitmişti dedi. Musa;

- Aradığımız zaten buydu dedi.

Hemen, izlerini takip ederek gerisin geriye döndüler. Derken kayanın yanına geldiklerinde orada kullarımızdan birini buldular. Ki biz ona tarafımızdan bir rahmet (peygamberlik) vermiştik ve katımızdan bir ilim öğretmiştik.

Mûsâ ona; sana öğretilenden, doğruyu bulmama yardımcı olacak bir bilgiyi öğretmen için senin peşinden gelebilir miyim? dedi. Kehf sûresi (18), 60-66

Bu âyetler, yüce kitabımızda Mûsâ *aleyhisselâm* ile Allah Teâlâ'nın, kendisine rahmet ve ilim vermiş olduğu bir kul -ki birçok âlim onun Hızır *aleyhisselam* olduğu görüşündedir- arasında geçen olayın baş kısmıyla ilgilidir. Olayın tamamı Kehf sûresinin 60-82. âyetlerinde anlatılmaktadır. Müellif Nevevî, bu âyetleri burada zikretmek suretiyle, Hz. Mûsâ gibi bir peygamberin, ilim ve fazilet bakımından kendisinden üstün olan bir Allah kulu ile buluşmak için yollara düştüğünü, onunla beraber olup bir şeyler öğrenmeye çalıştığını hatırlatarak böyle davranmak gerektiğini vurgulamak istemiştir.

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

2. "Sabah-akşam Rablerine dua ve niyaz edip hoşnudluğunu kazanmağa çalışanlarla beraber (bütün güçlüklere ve düşmanların baskı ve telkinlerine karşı**) dişini sık, katlan**." Kehf sûresi (18), 28

Sabah-akşam yani sürekli olarak Allah'a sırf onun rızâsını kazanmak maksadıyla dua edip yalvaran insanlar hayır ehli kişilerdir. Onların bu yaptıkları gerçekten güzel ve hayırlı bir iştir. Sosyal ve ekonomik durumları ne olursa olsun, bu insanlar hayır ehlidirler. Bu insanların görünüşlerine ve toplumun onların kıymetini yeterince takdir edememesine bakmadan onlarla beraber olmaya çalışmak, onların temsil ettikleri hayırı arttırabilmek için gerekli sabrı göstermek lâzımdır.

Âyet-i kerîme doğrudan Sevgili Peygamberimiz'e hitâbetmektedir. Bir yanda Mekke'nin müşrik kodamanları, öbür yanda müslüman fakirler. Mekkenin ileri gelenlerinden bazıları Hz. Peygamber'e, fakir müslümanları etrafından uzaklaştırmasını, o takdirde kendisiyle oturup konuşabileceklerini söylerlerdi. Âyet, Hz. Peygamber'e Allah'ın

hoşnudluğunu kazanmak için sürekli O'na yalvaran bu fakir müslümanlarla birlikte toplumun baskılarına sabretmesini, onları tercih ederek onlarla birlikte bulunmasını emretmektedir. Nitekim âyetin devamında da şöyle buyurulmaktadır: "**Dünya hayatının süsüne kapılarak onlardan gözlerini ayırma. Kalblerini bizi anmaktan mahrum ettiğimiz, hevâ ve hevesine uymuş, işi gücü aşırılıktan ibâret olan kimselere boyun eğme!"** Bu da göstermektedir ki hayır ve fazilet, dış görünüşte ve sosyal konumda değil, insanın iç dünyasında ve imana dayalı davranışlarındadır.

Hadisler

361- وعن أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال أَبو بكر لِعمرَ رضي اللَّهُ عنهما بَعْدَ وَفَاةِ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : انْطَلِقْ بِنَا إِلى أُمِّ أَيْمنَ رضي اللَّه عنها نَزُورُهَا كَما كانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يزُورُهَا ، فلَمَّا انْتَهَيا إِلَيْهَا ، بَكَتْ ، فَقَالاَ لَهَا : مَا يُبْكِيكِ أَما تَعْلَمِينَ أَنَّ ما عِنْدَ اللَّهِ خيرٌ لرسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ فقالت : إِنِّي لا أَبْكِي أَنِّي لأَعْلَمُ أَنَّ ما عِندَ اللَّهِ تعالى خَيرٌ لرسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ولَـكنْ أَبْكي أَنْ الوَحْيَ قَدِ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ .فَهَيَّجَتْهُما على البُكَاءِ ، فَجعلا يَبْكِيانِ معهَا.رواه مسلم .

361. Enes *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefâtından sonra Ebû Bekir, Ömer'e:

- Kalk, Ümmü Eymen *radıyallahu anhâ*'ya gidelim, Resûlullah s*allallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı gibi biz de onu ziyâret edelim, dedi. (Kalkıp gittiler.)

Yanına vardıklarında Ümmü Eymen ağladı. Onlar:

- Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki nimetin Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* için çok daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun? dediler. Ümmü Eymen:

- Ben onun için ağlamıyorum. Ben Allah katındaki nimetlerin Peygamber *aleyhisselâm* için elbette daha hayırlı olduğunu biliyorum. Ben, vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, dedi; Ebû Bekir ve Ömer'i de duygulandırdı. Ümmü Eymen ile birlikte onlar da ağlamaya başladılar.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 103. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 65

Açıklamalar

İyi hal ve fazilet sahiplerini kadın-erkek ayırımı yapmaksızın ziyâret etmek sahâbe-i kirâmın âdetiydi. Onu da Hz. Peygamber'den öğrenmişlerdi. Bu hadîs-i şerîf, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer tarafından gerçekleştirilen böylesi bir ziyâreti bize haber vermektedir.

Aslen Habeşistanlı olan Ümmü Eymen, Peygamber Efendimiz'in babası Abdullah'ın câriyesi idi. Efendimiz daha 4-5 yaşlarında iken annesi Âmine'nin bir Medine dönüşü Ebvâ denilen yerde vefat etmesi üzerine Ümmü Eymen onu dedesine getirmiş ve daima Efendimiz'in hizmetinde bulunmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber onu câriyelikten âzâd etmiş ve Zeyd İbni Hârise ile evlendirmiştir. Üsâme İbni Zeyd'in annesidir. Kendisi yalnız başına Mekke'den Medine'ye hicret etmiş bir hanımdır. Peygamber Efendimiz'den beş ay kadar sonra vefat etmiştir.

Hz. Peygamber onun hakkında "**Ümmü Eymen benim annemdir**" der, ona annesi gibi saygı gösterir, sık sık ziyâretine giderdi. O da Hz. Peygamber'e karşı tam bir anne gibi davranır, hatta bazan ona çıkışır gibi yüksek sesle konuşurdu.

Halife Hz. Ebû Bekir'in, Ümmü Eymen'i ziyâret etmesi, öncelikle ondaki, Hz. Peygamber'in yaptıklarını aynen yapma eğiliminin göstergesidir. Buna ilâveten, **dostların dostlarını ziyâret etmenin de bir dostluk görevi olduğunu** göstermektedir.

Hz. Ebû Bekr ve Ömer'i görünce Ümmü Eymen'in ağlaması, Resûlullah'ı ve ziyâretlerini hatırlaması ve dolayısıyla onu kaybetmiş olmasından duyduğu üzüntüden olabilirdi. Ancak o, kendi ağlamasının sebebi sorulunca, bunun ümmeti ilgilendiren bir yönü olduğunu, ümmet için en büyük hayır kaynağı olan vahyin kesildiğini düşünerek ağladığını söylemiştir. Ümmü Eymen, böylesi yüce duygularıyla gerçekten halifenin

ziyâretine lâyık, yüksek ve olgun bir kişiliğe sahip olduğunu göstermiştir. Hadis 453 numara ile bir kere daha gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fazilet sahiplerini ziyâret etmek İslâm edebinin bir gereğidir.

2. Dostluk, dostların dostlarını arayıp sormayı gerektirir.

3. Hadîs-i şerîf, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in tevazularını ve dolayısıyla faziletlerini, Ümmü Eymen'in de takdire şayan kemâlini göstermektedir.

362- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَنَّ رَجُلاً زَارَ أَخاً لَهُ في قَريَةٍ أُخْرَى ، فَأَرْصدِ اللَّهُ تعالى على مَدْرجَتِهِ ملَكاً ، فَلَمَّا أَتَى عَلَيْهِ قال: أَيْنِ تُرِيدُ ؟ قال: أُرِيدُ أَخاً لي في هذِهِ الْقَرْيةِ . قال : هَلْ لَكَ عليْهِ مِنْ نِعْمَةٍ تَرُبُّهَا عَلَيْهِ ؟ قال : لا، غَيْرِ أَنِّي أَحْبَبْتُهُ في اللَّهِ تعالى ، قال : فَإِنِّي رسول اللَّهِ إِلَيْكَ بأَنَّ اللَّه قَدْ أَحبَّكَ كَما أَحْبَبْتَهُ فِيهِ » رواه مسلم .

يقال : « أَرْصدَه » لِكَذا : إِذَا وكَّلَهُ بِحِفْظِهِ ، و « المدْرَجَةُ » بفتحِ الميمِ والراء : الطَّريقُ ومعنى « تَرُبُّهَا » : تَقُومُ بهَا ، وتَسْعَى في صَلاحِهَا .

362. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den, Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

"Adamın biri, bir başka köydeki (din) **kardeşini ziyâret etmek için yola çıktı. Allah Teâlâ, adamı gözetlemek için onun yolu üzerinde bir meleği görevlendirdi. Adam meleğin yanına gelince, melek:**

- Nereye gidiyorsun? dedi. Adam,

- Şu (ileriki) köyde bir din kardeşim var, onu ziyârete gidiyorum, cevabını verdi. Melek:

- O adamdan elde etmek isteğidin bir menfaatin mi var? dedi. Adam:

- Yok hayır, ben onu sırf Allah rızası için severim, onun için ziyâretine gidiyorum, dedi. Bunun üzerine melek:

- Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor. Ben, bu müjdeyi vermek için Allah Teâlâ'nın sana gönderdiği elçisiyim, dedi." Müslim, Birr 38

Açıklamalar

380 numarada tekrarlanacak olan hadîs-i şerîf, sevdiği din kardeşini iyi bir niyetle ziyâret etmenin, Allah'ın rızâsını kazanmaya vesile olduğunu ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi sevgili Peygamberimiz, ashâb ve ümmetini eğitmek için zaman zaman eski millet ve ümmetlerin hayatından misaller verirdi. Böylece meselenin daha iyi kavranmasını sağlamaya çalışırdı. Burada da şahıs ve yer ismi belirtmeden, "**Sevginin karşılığı sevgidir**" fikrini verecek bir olay zikretmektedir.

Olayda dikkat çeken yön, din kardeşini ziyârete giden kişi ile bir meleğin yolda karşılaşıp konuşmalarıdır. Olay, çok tabiî bir zeminde ve pek sade şekilde cereyan etmektedir. Yolda karşılaştığı bir insan, kendisine nereye gittiğini soruyor. Ziyâretçi de nereye niçin gittiğini söylüyor. Ancak "o zatın yanında herhangi bir menfaatin mi var", yani gerçekten ziyaret için mi yoksa ticaret için mi gidiyorsun sorusu, farklı bir durumun söz konusu olduğu izlenimini veriyor. Dostunu ziyârete giden insan, saf ve samimi bir niyetle hareket ettiği için bu sorunun altında başka bir maksat aramıyor. Açıkça ve çok sade biçimde "ticaret için değil, ziyâret için gidiyorum. Çünkü ben onu gerçekten Allah rızası için seviyorum" cevabını veriyor. Onun bu samimi halini tesbit eden melek, ona dünyaların en büyük müjdesini vermekte gecikmiyor: "**Sen o dostunu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor, senden razıdır."**

Herhalde en büyük ticaret bu olsa gerektir. Ziyaretin ticârete dönüşmesi deyince böylesini anlamak ve aramak gerekir.

Aslında bir insanın bir dostunu ziyaret etmesi, dışarıdan bakıldığında, hasret giderip biraz sohbet etmek ve gönül eğlendirmekten ibaret gibi görünür. Yeme-içme, hal-hatır sorma ağırlıklı bir ziyaretin, Allah'ın sevgi ve rızasını kazanmaya vesile olacak nesi vardır, gibi bir sual akla gelebilir.

Allah için sevdiği bir dostunun gönlünü hoş etmek maksadıyla köyünden kentinden kalkıp bir başka köye veya kente gitmek, her şeyden önce Allah sevgisiyle hareket etmek demektir. Bu ise, âdetlerin ibadete dönüşmesini sağlayan güzel bir niyetin ürünü ve sonucudur. Günümüzde maddî bir çıkarı olmadan yerinden kıpırdamayan, başkası için bir adım bile atmayan insanların çoğaldığını hepimiz bilmekte ve görmekteyiz. Böylesi bir ortamda, sırf sevdiği için bir arkadaşını ziyarete gitmek, İslâm'ın aradığı beşerî ilişkileri canlandırma cihad anlamına gelir. Çünkü bu, bir müslümanın gönlünü hoş etme gayesine yönelik karşılıksız bir davranıştır. Bir başka hadîs-i şerîfe göre (Ebû Dâvûd, Sünnet 15), **olgun bir imanın varlığını** gösteren bir davranıştır.

Yaşlı bir hoca efendinin ziyâretine gittiğimizde söylediği şu sözleri hiç unutamadık:"Güzel dinimizin sıla-i rahim üzerinde niçin bu kadar çok durduğunun hikmetini şimdi anlıyorum evladım. İnsan, arayıp soranı kalmayınca, ziyaretin ne demek olduğunu anlıyormuş. Bir kişinin gelip selâm vermesinin, ziyaret etmesinin ne demek olduğunu benim kadar kimse bilemez."

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah için sevmek, dostları Allah için ziyaret etmek büyük fazilettir.

2. Allah'ın rızasını kazanmak, günlük işler ve beşeri ilişkilerle de mümkündür. Yeterki niyet güzel olsun.

3. Melekler insan kılığına girip insanlarla konuşabilirler.

363- وعنه قال : قال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ عَادَ مَرِيضاً أَوْ زَار أَخاً لَهُ في اللَّه ، نَادَاهُ مُنَادٍ : بِأَنْ طِبْتَ ، وطَابَ ممْشَاكَ ، وَتَبَوَّأْتَ مِنَ الجنَّةِ منْزِلاً » رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ . وفي بعض النسخ غريبٌ .

363. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den nakledildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Bir insan, bir hastanın halini hatırını sormaya gider veya Allah için sevdiği bir kişiyi ziyâret ederse, ona bir melek şöyle seslenir:

Sana ne mutlu! Güzel bir yolculuk yaptın. Kendine cennette barınak hazırladın!”

Tirmizî, Birr 64. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 2

Açıklamalar

Hadisimiz bir önceki hadîs-i şerîfte olduğu gibi, Allah rızâsı için sevdiği bir kişiyi ya da her hangi bir hastayı ziyarete giden kimsenin mânevî kazancını gözler önüne sermektedir. Her iki hadiste de, ziyarete giden kimseyi birer meleğin kutlaması dikkat çekmektedir. Bu demektir ki, yapılan işin maddî bir karşılığı görülmemesine rağmen, mânevî mükâfatına melekler şehâdet etmektedir.

Hasta ziyaretinin dinimizdeki yeri, beşerî ilişkiler açısından, “bir gönül yapmak” bakımından fevkalâde ehemmiyet arzetmektedir. Hatta hastalandığında ziyâretine gitmek mü’minin, mü’min kardeşi üzerindeki haklarındandır. Sıkıntı ve hastalık anında ziyâret edilmekten hoşlanmayacak kimse tasavvur etmek mümkün değildir. Hastalığın verdiği ızdırap eş-dost ve akrabanın gelip gitmesiyle, hal-hatır sorup sabır tavsiye etmesiyle hafifler. Zira üzüntüler paylaşıldıkca küçülür, sevinçler paylaşıldıkça büyür. Her insan sevdiklerini ve dostlarını gördükçe rahatlar. Bu, tabiî ve beşerî bir durumdur.

Hasta yatağında yatan bir kimsenin ya da sırf Allah rızâsı için sevdiği bir kimsenin ziyaretine giden kişi gerçekten iyi bir iş, gıbta edilecek bir yolculuk yapmıştır. Bu hareketinin bir melek tarafından tebrik edilmesi, yaptığı ziyaretle cennette bir barınak kazandığının müjdelenmesi, Allah rızâsı için yapılan işlerin mutlaka bir karşılığının bulunduğu fikrini pekiştirmektedir. “**İyiliğin karşılığı iyiliktir**”, [Rahman sûresi (55), 60] âyetinde belirtildiği gibi, bir hastayı ve dostunu mutlu edeni, Allah Teâlâ, bir mutluluk ülkesi olan cennetinde barındıracaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

l. Hasta ziyareti, Allah’ın rızâsını kazanmaya vesile olan güzel bir harekettir.

2. Dostlarını Allah için ziyaret etmek de aynı şekilde güzel bir davranıştır.

3. Allah rızâsı için yapılan işler, isterse bu bir kişiyi ziyaret etmek olsun, karşılıksız kalmaz.

4. Allah Teâlâ, kullarını memnun edenleri memnun eder.

364- وعن أبي موسى الأشعَرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنه أَن النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّما مثَلُ الجلِيس الصَّالِـحِ وَجَلِيسِ السُّوءِ . كَحَامِلِ المِسْكِ ، وَنَافِخِ الْكِيرِ ، فَحامِلُ المِسْكِ ، إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ ، وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ ريحاً طَيِّبةً . ونَافخُ الكيرِ إِمَّا أَن يحْرِقَ ثيابَكَ وإِمَّا أَنْ تجِدَ مِنْهُ ريحاً مُنْتِنَةً » متفقٌ عليه .

« يُحْذِيكَ » : يُعْطِيكَ .

364. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"İyi ve kötü arkadaşın hali, güzel koku satanla körük çekenin haline benzer: Misk satan, ya sana güzel kokusundan bir miktar meccanen verir ya sen satın alırsın, ya da (hiç değilse onunla beraber olduğun sürece) **güzel koku koklamış olursun. Körük çeken kimse ise, ya elbiseni yakar ya da** (en azından) **körüğün kötü kokusundan rahatsız olursun."** Buhârî, Zebâih 31, Büyû' 38; Müslim, Birr 146. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 16

Açıklamalar

İnsanın, düşüp kalktığı kimselerden, gezip dolaştığı yerlerden yani çevresinden etkilenmemesi mümkün değildir. İyilerle beraber olma, onları ziyaret edip hayır dualarını alma konusu işlenirken, iyi ya da kötü arkadaşın insana ne tür tesirlerinin olacağını çok açık bir örnekle ortaya koyan bu hadîs-i şerîfi hatırlamamak olmazdı. Bu sebeple Nevevî merhum, daha çok "arkadaş seçimi" konusuna dikkat çeken bu hadisi tesir-teessür (etki-tepki) noktasından burada zikretmiştir.

Beraberlik süresinin uzunluk veya kısalığına göre değişeceği muhakkak olan bu karşılıklı etkileşme durumunun asla gözardı edilmemesi gerekmektedir. Hz. Peygamber'in maksadı, hiç bir zaman ekmek parası kazanmak için demircilik yapan ya da körük çeken kimseleri kötülemek değildir. Efendimiz burada hayır ve fazilet sahipleri ile düşüp kalkmak ile,

kötü ve zararlı kimselerle düşüp kalkmanın insana en azından nasıl tesir edeceğini görünür bir misal ile ortaya koymak istemiştir. Netice itibariyle de iyi kimselerle arkadaşlık etmenin, en küçük faydasının, güzel koku koklamak gibi bir zevki olacağını haber vermektedir. “**Ey iman edenler, Allah’a karşı saygılı olun ve sadıklarla beraber bulunun**!” [Tevbe sûresi (9),119] âyet-i kerîmesi de bu konuda çok güçlü bir uyarıda bulunmaktadır.

Kötü kimselerle düşüp kalkanlar başka hiçbir zarara uğramasalar bile, bir nevi kötü koku teneffüs etmenin rahatsızlığını hissederler. Burada da “**İçinizden sadece zâlimlere isâbet etmeyecek (hepinizi saracak) olan fitneden sakının**” [Enfâl sûresi (8), 25] âyeti ile “**Zâlimlere yakın ve yandaş olmayın, ateş size de dokunur**” [Hûd sûresi (11), 113] âyetlerini hatırlamak yerinde olacaktır. Hadisimizdeki körük çeken kimse teşbihi bu noktadan bakıldığı zaman, tehlike ile yüz yüze gelme açısından oldukca anlaşılır ve dikkat çekici bir nitelik arzetmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Arkadaşın iyisinin de kötüsünün de kişiye mutlaka iyi veya kötü etkisi olur.

2. İyi insanlarla düşüp kalkan, hiçbir fayda temin etmese bile, güzel koku satanın yanında bulunduğu sürece o kokudan istifade eden kişi gibi mutlu olur.

3. Kötüleri arkadaş edinenler onlardan zarar görmediklerini zannetseler bile, en azından körük kokusundan rahatsız olanlar kadar zarar görürler. “Körle yatan şaşı kalkar” atasözü bu etkilenmeyi anlatır.

4. Maddî-mânevî iyilik ve güzelliklere kavuşmak için fazilet sahipleriyle düşüp kalkmak gereklidir.

365- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « تُنْكَحُ المَرْأَةُ لأَرْبعٍ : لِمالِهَا ، وَلِحَسَبِهَا ، وَلِجَمَالِهَا ، ولِدِينِهَا ، فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاك » متفقٌ عليه.

ومعناه : أَنَّ النَّاس يَقْصِدُونَ في الْعَادَةِ مِنَ المَرْأَةِ هَذِهِ الخِصَالَ الأَرْبعَ ، فَاحِرصْ أَنْتَ عَلى ذَاتِ الدِّينِ . وَاظْفَرْ

بِهَا ، واحْرِص عَلى صُحْبَتِهَا .

365. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kadın dört sebepten biri için alınır: Malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen (diğerlerini geç), dindar olanı seç. (Aksi halde) sıkıntıya düşersin.” Buhârî, Nikâh 15, Müslim, Radâ 53. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 2; Nesâî, Nikâh 13; İbni Mâce, Nikâh 6

Açıklamalar

Fazilet sahipleriyle beraber olmak konusuyla hadisimiz arasında irtibat kurmak ilk anda pek mümkün değil gibi gözükmektedir. Oysa, biraz düşünüldüğü zaman, geçici arkadaşlıklarda bile iyileri ve hayırlı kimseleri tercih etmeyi tavsiye eden hadislerden sonra, bir hayat boyu beraber olacağı eşini seçerken aynı noktaya dikkat etmesi etbette kişinin mutluluğu için fevkalâde ehemmiyet taşımaktadır. İyi ve hayırlı kişi olmak, elbette **“dindar**” olmakla mümkündür.

Hiç kuşkusuz **eş seçimi**, **dost seçimi**nden çok daha önemlidir. İnsanın en çok etkisinde kaldığı kişilerin başında eşi gelir. Böyle olunca dünya ve âhiret mutluluğu peşinde olanlar için eş seçimi, iyilerle beraber olma niyetinin ilk ve en ciddi göstergesidir. **Eş seçiminde dikkatli davranmayanın dost seçiminde dikkatli olacağını düşünmek mümkün değildir.**

Hadisimiz, toplumdaki bir gerçeği tesbit etmektedir. Hemen hemen her devirde evlenecek kimselerin eş seçiminde ölçüleri aynıdır: Güzellik, soy-sop, mal ve dindarlık... Önce gerçeği böylesine ortaya koyan Sevgili Peygamberimiz, bütün sonuçlarıyla birlikte meseleyi değerlendirdikten sonra, “**Sen dindar olanını seç**!” tavsiyesinde bulunmaktadır.

Hadisimizin aile kurumuna yönelik tarafı üzerinde de durmakta fayda vardır. Zira hadîs-i şerîf *Riyâzü’s-sâlihin’*de başka yerde geçmemektedir.

Aile kuruluşunda hemen her toplum kesiminde dikkate alınan, eşin malı, soyu-sopu, güzelliği ve dindarlığı gibi hususlar arasında, ilk üçünün sona ereceği, ya da geçerliliğini kaybedeceği zamanlar olabilir. Mal, biter ya da bir felâketle yok olup gider. Güzellik, geçicidir, günün birinde ortadan

kalkar. Soy-sop, hasep-nesep bu da hiç akla gelmedik sıkıntılara vesile olabilir. Eşler arasında huzursuzluğa yol açabilir. Tarafsız ve etraflıca düşünüldüğü zaman, dinî duygu ve iman gücünün, yani dindarlığın, sürekli mutluluk ve olumluluk kaynağı olduğu anlaşılacaktır.. Çoğu kimse dindarlığı, zor zamanlarda, kara günlerde aranan, mutluluk anlarında kendisine o kadar ihtiyaç duyulmayan bir nitelik sanmaktadır. Oysa dindarlık tasa ve kıvanç zamanlarında, her zaman her yerde ve her türlü şart altında etkisi büyük, insanı kulluk çizgisinde tutabilen, olayları ve dünyayı inançlara göre değerlendirme imkânı veren üstün ve her zaman geçerli bir meziyettir.

Diğer taraftan bilinen bir gerçektir ki **insan,** iki halde, **sevinç ve üzüntü hallerinde tehlike ile karşı karşıya gelir**. Sevincini ve üzüntüsünü herhangi bir günaha vesile kılmadan yaşayabilmesi büyük ölçüde dindarlığına bağlıdır. Nitekim bir hadîs-i şerîflerinde Sevgili Peygamberimiz bu duruma şöyle işâret buyurmuşlardır:

“Mü’minin durumu gıbta ve hayranlık vesilesidir. Çünkü her hâli kendisi için bir hayırdır. Böylesi bir özellik sadece mü’minde vardır: Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur” (Bk. 28. hadis).

Hayat, sevinçler ve üzüntüler halinde devam ettiğine göre, her halde ve her olayda dindarlığa ihtiyaç olacaktır. Bu sebeple, dindar bir eşin tercih edilmesi, hayatta kulluk çizgisinde yıkılmadan devam edebilmenin ve çevreye yararlı olabilmenin ilk ve temel şartıdır.

Giderek zorlaşan hayat şartları içinde daha dindar insanlara ve onların meydana getirdiği ailelere ihtiyaç olduğu gün gibi âşikârdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dindar eş seçmek, iyilerle beraber olma niyetinin bir göstergesi ve mutluluğun temel şartıdır.
2. Hz. Peygamber toplumdaki eğilim ve gerçekleri görür ve onlar içinden müslümana en faydalı olanı tavsiye eder.
3. Ümmetinin mutluluğu, Hz. Peygamber’e de mutluluk verir.
4. Fazilet ve hayır sahipleriyle beraber olma ilkesi, eş seçme, aile kurma noktasından başlamalıdır.

5. Aile, sadece dünya hayatıyla ilgili bir yaşama biçimi değildir. Onun olumlu olumsuz sonuçları âhirete de uzanır.

366- وعنْ ابنِ عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم لِجِبْرِيلَ : « مَا يمْنَعُكَ أَنْ تَزُورَنَا أَكْثَرَ مِمَّا تَزُورنَا ؟ » فَنَزَلَتْ : { ومَا نَتَنَزَّلُ إِلاَّ بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَما خَلْفَنَا وما بَيْنَ ذلِكَ } رواه البخاري .

366. Abdullah İbni Abbas *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Cebrâil *aleyhisselâm*'a:

– "Bizi daha sık ziyaret etmeni engelleyen nedir?" diye sordu. Bunun üzerine:

– "**Biz ancak senin Rabbinin emriyle ineriz; önümüzde, arkamızda ve bunların arasında ne varsa hepsi Rabbinindir**"[Meryem sûresi (19), 64] âyeti indi. Buhârî, Tefsîru sûre (19), 2

Açıklamalar

Hadisimizde Hz. Peygamber'in Cebrâil *aleyhisselâm* ile ne kadar çok beraber olmak istediğine dair bilgi bulmaktayız. Fazilet ve hayır ehlini ziyâret etmek, onlarla beraber olmakta bizzat Peygamber Efendimiz'in tavrını belgeliyen bu hadîs-i şerîf son derece dikkat çekicidir.

Tabiatıyla Hz. Peygamber istediği zaman Cebrâil *aleyhisselâm*'ın yanına gitme imkanına sahip değildir. Cebrâil'in kendisine daha sık gelmesini ve kendisiyle uzun süre beraber olma imkânı bulmayı arzu etmektedir. Burada önemli olan nokta Hz. Peygamber'in kendisine vahy getiren Cebrâil *aleyhisselâm* ile daha sık görüşme ve daha çok bir arada bulunma arzusudur. Bu arzu ve niyet, fazilet sahiplerini ziyaret etmek konusunda ümmeti ciddi şekilde teşvik etmek demektir.

Cebrâil *aleyhisselâm*'ın bir ara kırk gün kadar gelmediği, Ashâb-ı Kehf ile ilgili olarak Hz. Peygamber'e sorulan bir sualin cevabını onbeş gün aradan sonra getirdiği, bunun üzerine Hz. Peygamber'in kendisinden böylesi bir istekte bulunduğu, mezkur âyetin sebeb-i nüzûlü olarak zikredilmektedir.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in isteğine cevap olarak inen âyet, Cebrâil *aleyhisselâm*'ın kendi isteğiyle değil, emirle hareket ettiğini, her şeyin Allah Teâlâ'nın emir ve müsaadesiyle olduğunu bildirmektedir. Bu âyet, hem Cebrâil *aleyhisselâm*'ın konumunu belirliyor ve hem de onun Hz. Peygamber'den özür dilemesi anlamına geliyor.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber Cebrâil *aleyhisselâm* ile daha çok beraber olmayı arzu ederdi.

2. Fazilet ve hayır sahipleriyle beraber olmayı istemek ve buna gayret göstermek sünnet-i seniyye gereğidir.

3. Melekler de ilâhî iradeye bağlıdırlar. Allah'ın emir ve müsaadesi çerçevesinde hareket ederler.

367- وعنْ أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا تُصَاحبْ إِلاَّ مُؤْمِناً ، ولا يَأْكُلْ طعَامَكَ إِلاَّ تَقِيٌّ » . رواه أبو داود ، والترمذي بإِسْنَادٍ لا بأس بِهِ .

367. Ebû Said el-Hudrî r*adıyallahu anh*'den Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Mü'minden başkasını dost tutma, yemeğini müttakîlerden başkasına tattırma!"

Ebû Dâvûd, Edeb 16; Tirmizî, Zühd 56

Açıklamalar

Beşerî ilişkilerin bir yönünü dostlar ve dostluklar oluşturur. Her insan kendisine başkalarından daha yakın hissettiği kişileri dost edinir, onlarla daha samimi ilişkiler kurar. Başkalarına açmadığı sırlarını, dertlerini ve düşüncelerini onlara açar. Onlarla beraber olmaktan zevk alır, bunun için fırsat kollar. İşte hadisimiz, böylesine yakınlık hissedilen kişi ya da kişilerin en açık vasfının mü'min olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Müslümana, olgun mü'minlerle dostluk kurmak yaraşır.

Hemen işaret edelim ki, dostluk, normal beşeri ilişkilerin ileri derecesidir. Herkesle iyi geçinme, mümkünse herkese faydalı olma müslümanın görevleri arasındadır. Burada kendisine hemdem ve dost tutacağı, yani daha yakın ve sıcak ilgisine mazhar kılacağı kimsenin olgun mü'min olması tavsiye edilmektedir. Çünkü hemen her insanın "dost hatırına" yaptığı bir çok şey bulunur. Dostun olgun mü'min olması, kişinin yanlış yollara düşmemesi, ya da altından kalkamayacağı sorumluluklar yüklenmemesi bakımlarından pek ehemmiyetli bir husustur. "**Rabbimiz, bizi müttakîlere lider yap"** [Furkân sûresi (25), 74] âyeti de dikkatlerimizi bu yöne çekmektedir.

Birlikte olmak, beraberce düşüp-kalkmak için arkadaş seçmek bir tercih meselesidir. Müslüman da tercihlerinde mü'minlere öncelik vermekle yükümlüdür. Hadisimizin bu ilk cümlesinin öncelikli mânası,"Kâfir ve münâfıklarla sıkı fıkı olma, onlarla sohbete düşkünlük gösterme" demektir. Mü'mini dost edinmenin herhalde ilk adımı budur. Yani mü'minlerden dost bulamazsan onlardan da edinebilirsin demek değildir.

"Yemeğini müttakîden başkasına tattırma" diye tercüme ettiğimiz ikinci kısmın lafız olarak anlamı, "**Yemeğini ancak müttakî olanlar yesin**" demektir. Hadisin bir rivayetinde, "**Sen de ancak müttakîlerin yemeğini ye!**" tavsiyesi geçmektedir. Hadisimizin ikinci cümlesinin muhâtabı müttakîlermiş gibi görünüyorsa da, asıl muhatap yemek yedirecek kimse, yani hadisteki ilk cümlenin muhâtabıdır. Bu sebeple cümleyi biz, bu duruma uygun düşecek tarzda tercüme ettik.

Acaba yemek yedirmek ya da daha geniş anlamıyla iyilik yapmak için iyi kimseleri mi bulmak gerekir? O takdirde kötü ya da hatalı kimseleri nasıl düzeltme imkânı bulunacaktır? Hadisi açıklarken Hattâbî (ö.388 / 998) merhumun da belirttiği gibi, burada söz konusu olan yemek, özel davet yemeğidir. "**Onlar seve seve fakir, yetim ve esirlere yemek yedirirler** [İnsan sûresi (76), 8] âyeti bunu göstermektetir. Zira esirlerin takvâ sahibi olmaları bir yana, bir çoğu müslüman bile değildir. Bu demektir ki, **ihtiyaç değil, ikram faslından olan yemeklere Allah saygısı yerinde müttakî kimselerin çağırılması**, **iyilerle beraber olma cümlesindendir**, yoksa iyilik yapmak için mutlaka iyileri aramak gerekmemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, müslümanla oturup kalkmalıdır. Çünkü müslümanın gerçek dostu yine müslümandır.

2. Özel ikramlarda dindar olan insanları tercih etmek, toplumda bu tür insanların artmasını teşvik etmek demektir.

3. İyi ve fazilet sahibi olanlar ile beraber olmak için davet ve ziyâfetler de birer vesiledir. Yani gerektiğinde iyilerle beraber olabilmek için davet bile verilmelidir.

368- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن النبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكمْ مَنْ يُخَالِلُ » . رواه أبو داود . والترمذي بإِسنادٍ صحيح ، وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ .

368. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**İnsan, dostunun yaşayış tarzından etkilenir. O halde her biriniz dost edineceği kişiye dikkat etsin!"** Ebû Dâvûd, Edeb 16; Tirmizî, Zühd 45

Açıklamalar

Fazilet sahiplerini ziyaret, onlarla beraber olma ve onların kendisini ziyâret etmelerini ve dualarını isteme gibi dostca ve sıcak insanî ilişkilerin ele alındığı bir konuda, elbette insanın kendisine sırdaş ve yakın arkadaş edineceği kişilerden bahsedilmesi gerekecektir. **Halîl** insanın en yakın dostu, hemen her fırsatta beraber olduğu kişi demek olduğuna göre, böylesine uzun ve samimi görüşmelerden karşılıklı etkilenmemek düşünülemez. Hadisimiz bu etkilenmenin neticesine dikkat çekmekte ve *"Kişi, dostunun gidişâtı ve dini üzeredir"* tesbitini yapmaktadır. Zaten gerçek dostluk, ancak dinî uyumluluk ile gerçekleşir. Ya da en azından dostluklar neticede dostları aynı dinî duygu ve yaşayışı paylaşmaya götürür.

Bir kere daha ifade edelim ki duygu, düşünce, zevk, tavır ve dünya görüşü olarak dostlar birbirlerini şu veya bu ölçüde ama mutlaka etkiler. Atalarımız da bu gerçeğe **"Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan**"diyerek dikkat çekmişlerdir.

Dostluğun, etkilenmeyi ve bu etkilenmenin sonuçta yaşayış biçimi ve din edinmeyi bile kapsadığı sosyal bir gerçek olunca, alınacak tedbir bir ölçüde kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. O da hadisimizde *“O halde herkes, dost edineceği kişiye dikkat etsin!”* şeklinde belirlenmiş bulunmaktadır.

Dost seçimi, insanın en ciddi tercihlerinden biridir. Bu yüzden gerek yüce kitabımız Kur’ân-ı Kerîm’de gerekse sevgili Peygamberimiz’in hadîs-i şerîflerinde konuya yeterince ışık tutulmuştur.

Dostların ve dostlukların sadece dünyada değil âhirette de insanın mutluluğuna veya mutsuzluğuna sebep olduğu duyurulmuştur. Meselâ bir âyette şöyle buyurulmaktadır:

“O gün zâlim olan kimse ellerini ısıracak, ah keşke ben de peygamberle beraber bir yol tutsaydım. Vay bana!. Keşke falanı dost edinmeseydim. Bana Kur’an gelmişken, gerçekten beni ondan o saptırdı. Şeytan insanı yapayalnız, yardımcısız bırakır” diyecektir [Furkân sûresi (25), 27-29]

“Ben falanca ile dostum ama ondan hiç etkilenmiyorum” gibi boş savunmalarla avunmak yerine, insanın beğendiği kişilere benzeme ve onları taklid etme eğilimine sahip olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak, dostları iyi kimselerden seçmeye özen göstermek gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan, inançlarının ve dostlarının etkisi altında yaşar. İnsanı, en çok dostları etkiler. Sonuçta inançları bile dostlarının etkisi altında şekillenir.
2. Dost edinilecek kişiyi, başlangıçta inanç ölçüleri içinde ince bir tetkikten geçirmek gerekir.
3. İnsanın kimlerle birlikte olduğu, nasıl bir yaşayışı tercih ettiğinin göstergesidir.
4. Müslümana, müslümanları dost edinmek yaraşır.

369- وعن أبي موسى الأَشْعَرِيِّ رضي اللَّهُ عنه أَن النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ » . متفق عليه وفي رواية قال قيل للنبي صَلَّى اللهُ

عَلَيْهِ وسَلّم الرجل يحب القوم وَلَمْا يلحق بهم ؟ قال : « المرء مع من أحب » .

369. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Kişi sevdiği ile beraberdir." Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 50; Daavât 98

Bir başka rivayette Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e :

Bir kişi bir topluluğu sevdiği halde onların seviyesine erişemezse, böyle biri hakkında ne buyurursunuz? diye sorulduğu, onun da:

"Kişi, sevdiği ile beraberdir" buyurduğu nakledilmiştir.

Bu hadis, 370 ve 371 nolu hadislerle birlikte açıklanacaktır.

370- وعن أنس رضي اللّه عنه أن أعرابياً قال لرسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : مَتَى السَّاعَةُ ؟ قال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : « مَا أَعْدَدْتَ لَهَا ؟ » قال : حُب اللّهِ ورسولِهِ قال : « أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ » .

متفقٌ عليه ، وهذا لفظ مسلمٍ .

وفي روايةٍ لهما : مَا أَعْدَدْتُ لَهَا مِنْ كَثِيرِ صَوْمٍ ، وَلا صَلاةٍ ، وَلا صَدَقَةٍ ، وَلَكِنِّي أُحِبُّ اللّه وَرَسُولَهُ .

370. Enes *radıyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Bir bedevi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. Efendimiz:

– "Kıyamet için ne hazırladın?" buyurdu.

- Allah ve Resûlünün sevgisini, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

– "O halde sen, sevdiğin ile berabersin" buyurdu. Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 161,163

Bu rivâyet Müslim’indir. Buhârî (Edeb 96) ve Müslim’in (Birr 164) rivâyetlerinde, bedevînin cevabı, **“Âhiret için öyle çok oruç, namaz ve sadaka hazırlayabilmiş değilim. Ancak ben Allah’ı ve peygamberini seviyorum**” şeklindedir.

371- وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه قال : جاءَ رَجُلٌ إِلى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسول اللَّه كَيْفَ تَقُولُ في رَجُلٍ أَحبَّ قَوْماً وَلَمْ يلْحَقْ بِهِمْ ؟ فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ » متفقٌ عليه .

371. Abdullah İbni Mes’ûd *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e bir adam geldi ve:

- Ey Allahın Resûlü, bir topluluğu seven fakat onların işlediği amelleri işleyemeyen bir insan hakkında ne buyurursunuz? dedi. Hz. Peygamber de:

– “**Kişi, sevdiği ile beraberdir**” cevabını verdi.

Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 50, Daavât 98

Açıklamalar

Hayır ehlini ziyaret edip onlarla beraber olmanın, mutlaka onların yaptıklarını yapmaya bağlı olduğu sanılabilir. Yukarıdaki üç hadis ve rivâyet farklılıkları, fazilet sahibi kişilerle beraber olabilmenin bir başka yolunu göstermektedir: Sâlihleri ve iyileri sevmek..

Hadîs-i şerîflerin her üçünde de “kişinin, sevdikleriyle beraber olduğu” genel bir kaide ve ifade ile anlatılmaktadır. Öncelikle buradaki **beraberlik,** hiç şüphesiz her bakımdan yani, fazilet ve derece bakımından beraberlik demek değildir. Aynı yerde veya mecliste bulunan insanlar, beraberdirler ama gerçek durumları, imkânları ve mânevî değerleri farklı farklıdır. Hz. Peygamber’i sevdiği için onunla beraber olacağı belirtilen kimse, Peygamber *aleyhisselâm* ile aynı seviyede olacak demek değildir. Ama onunla cennette bulunma ve onu görebilme imkânına sahip olacak demektir.

Öte yandan *“Kişi sevdiği ile beraberdir”* beyânında iyilik-kötülük ayırımı yapılmamış, genel bir kaide olarak durum ortaya konulmuştur.

Bundan iyileri seven iyilerle, kötüleri seven de kötülerle beraberdir, anlamı çıkar. Zaten insan, sevdiği kimselerle olmayı onların yakınında bulunmayı ister. Sevmediği kimselerle birlikte vakit geçirmek, başlı başına azap vesilesidir. Kimse de böyle bir beraberliğin peşinde olmaz. Birlikte olma arzusunun temelinde **sevgi** yatar.

Burada dile getirilmiş olan endişe, amel noksanlığı ya da sevdiklerinin yaptıklarını yapamama gibi durumların, sonuçta sevilen kimselerden ayrı kalmaya sebep olabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Onun için de "*Bir topluluğu sevdiği halde onların yaptıklarını yapamayan, dolayısıyla onların seviyelerine ulaşamayan kimsenin durumu*" Peygamber Efendimiz'e sorulmuştur. Efendimiz'in cevabı, bu endişenin yersiz olduğunu ortaya koymuştur. Beraberlik için aynı seviyeyi paylaşmanın ya da aynı şeyleri yapmanın şart olmadığını, iyiliklerinden dolayı sevilen insanlarla beraber olabilmek için onlara duyulan sevginin yeteceğini müjdelemiştir. Çünkü niyet çoğu kere amelden önde gelir. Hadisin râvilerinden Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*, buraya alınmamış olan bir sözünde, ashâb-ı kirâmın, Hz. Peygamber'den duydukları bu müjdeli beyan üzerine, müslüman oldukları gün dışında hiçbir gün bu derece sevinmediklerini kaydetmektedir [Bk. Müslim, Birr 163]. Hatta bizzat kendisi, "**Ben de Allah ve Resûlünü ve Ebû Bekir ile Ömer'i seviyorum. Onların amelleri gibi amel edemediysem de, onlarla beraber olmayı umuyorum**" demiştir.

Burada, kıyametin ne zaman kopacağını soran bedevîye Hz. Peygamber'in "**Kıyamet için ne hazırladın?**" diye karşı soru yöneltmesi, asıl merak edilmesi gerekli olan konuya dikkat çekmek ve böylece ümmetini eğitmek içindir. Kıyamet nasıl olsa bir gün kopacaktır. Önemli olan herkesin o gün için ne hazırladığını düşünmesidir.

Bedevînin zikre değer önemli bir hazırlığının bulunmadığını, farzlar dışında fazlaca bir ibâdetinin, hayır ve hasenâtının olmadığını, ancak Allah'a ve Resûlü'ne karşı derin bir muhabbet ve sevgi duyduğunu söylemesi, hem bir samimiyetin ifadesi, hem de gönlündeki sevgiye güvendiğinin belirtisidir. "**Sen, sevdiğinle berabersin**" cevabı da, gerçekten güvenilecek şeyin, gönülden duyulan sevgi olduğunu gözler önüne sermektedir.

“Sevgi, itaati ve sevilenin yaptıklarını yapmayı gerektirmez mi?” diye aklımıza bir soru gelebilir. Elbette insan, sevdiği kimseleri üzmek istemez, onların emirlerini yerine getirmeye çalışır, onlara itaattan zevk alır. Ama bütün bunların yeterince yapılamadığı hallerde bile eğer gerçekten “sevgi” varsa, sırf o sevgi, kişiyi sevdikleriyle buluşturabilir. Yani bir anlamda iyileri sevmek, insanı pişman etmez. O halde “Amelim az, durumum pek iyi değil” diyerek, insan sevdiği iyi kişiler, fazilet ve hayır sahipleriyle beraber olmaktan uzak kalmamalıdır. Onların meclislerine devam etmeli, ziyâretlerine gitmelidir. Zira sâlihlerle sohbet, hayırların doğmasına vesiledir. Âhirette ise, zaten *“Kişi, sevdiğiyle beraberdir.”*

Yüce Rabbimizden bizleri, sevdikleriyle beraber haşretmesini dileriz. 20 numaralı hadiste de konuyla ilgili açıklamalar geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sâlihleri ve fazilet sahiplerini sevmenin faydasını görmek için onların yaptıklarını aynen yapmak şart değildir.

2. Sevgi beraber olmanın temel şartıdır.

3. İyileri seven, onlarla beraber olmayı da sever.

4. Sevdikleriyle beraber olması, kişinin her bakımdan onlara eşit olması demek değildir.

5. Müslüman, kimlere karşı sevgi duyduğuna dikkat etmelidir. Çünkü işin sonunda onlarla beraber olmak vardır.

372- وعن أبي هُريرة رضي اللّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « النَّاسُ معَادِنُ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، خِيَارُهُمْ في الجَاهِلِيَّةِ خِيارُهُمْ في الإِسْلامِ إِذَا فَقهُوا . وَالأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجنَّدَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ ، وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا ، اخْتَلَفَ » رواه مسلم .

وروى البخاري قوله : « الأَرْوَاحُ » إِلخ ، من رواية عائشة رضي اللّه عنها .

372. Ebû Hüreyre r*adıyallahu anh’*den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibidir. İslâm öncesi dönemde hayırlı olanlar, İslâm döneminde de İslâm’ı kavramak kaydıyla hayırlıdırlar. Ruhlar, askerî birlikler gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar, birbirleriyle kaynaşırlar, tanışmayanlar da ayrılığa düşerler.”

Buhârî, Enbiyâ 2 (Sadece ruhlar ile ilgili kısım Hz. Âişe’den rivayet edilmiştir.); Müslim, Birr 159, 160. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 16

Açıklamalar

İnsanların fıtratan işlenmeye müsait muhtelif kıratta maden yataklarına benzetilmesi, onların iyi huy ve güzel ahlâk bakımından farklı seviyelerde olduklarını göstermektedir. Soy sop olarak da insanlar değişik kabilelerden gelmekte, farklı kabiliyet ve ahlâkî değerlere sahip bulunmaktadırlar. Aslında insanların madenlere benzetilmesinden maksat, onlardaki kabiliyetlerin farklılığına, kimilerinin bu açıdan fazla bir şey vadetmediğine, kimilerinin ise, eğitim-öğretimle yani işlenmekle daha da gelişeceklerine işaret etmektir. İslam öncesi Câhiliye döneminde neseb yönünden hayırlı olanlar, İslâm’ı kavramaları halinde İslam döneminde de hayırlılıklarını devam ettirirler. Yani ahlâkî bakımdan Câhiliyede üstün sayılanlar, İslâmî anlayış ve kavrayışa sahip olmaları halinde müslüman olarak da ahlâkî üstünlüklerini devam ettirirler. İman, onların değerlerine yeni değerler katar, zenginleştirir, o yöndeki kabiliyetlerini geliştirir. Bir başka ifade ile, Câhiliye döneminde iyi olabilenler, iyilikler nizâmı demek olan İslâm’da, İslâmî bakış açısını idrak ettikleri takdirde iyi olmaya devam ederler. Zira onlar zaten iyiliklere yatkın kimselerdir. Yoksa İslâm’ın tasvip etmediği câhilî ahlâk ilkelerini İslâm’a taşıyarak onları o dönemde de yaşama şans ve hakları asla söz konusu değildir. Câhilî değerlerle İslâmî değerlerin aynı şeyler olduğu anlaşılmamalıdır. **Burada iyiliklere, güzelliklere kabiliyetli olan insanların her dönemde bu meyillerini geliştirebilecekleri ve onun faydasını görebilecekleri üzerinde durulmaktadır.**

Belli ölçülere göre bölüklere ayrılmış askerî birliklere benzeyen ruhların birbirleriyle tanışmış olanları, dünyada da uyum içinde yaşarlar. Ruhlar dünyasında aynı özelliklere sahip olmadıkları için tanışamamış olanlar ise, dünyada biribiriyle kaynaşamazlar. Birbirlerine asla ısınamazlar. Bu, birbirine ısınan veya nefret eden insanların, farklı

mizaçtaki insanların farklı davranışları benimsemelerinin, farklı gruplar oluşturmalarının, insan yapısındaki bazı özelliklerden ileri geldiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Hayır ve fazilet sahipleriyle beraber olmayı sevenlerin, yapı olarak iyiliklere, onlardan kaçanların ise kötülüğe meyilli oldukları ortaya çıkar.

O halde iyilere ve iyiliklere meyilli kimselerin adedini eğitim ve öğretim yoluyla arttırmak, toplumların iyiliği ve mutluluğu açısından önem arzetmektedir. Müslümanlar da kendilerini bu bakımdan kontrol etmeli, içlerindeki meyil ve arzuları güzelliklere ve iyiliklere yönlendirmelidirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar değerli madenlere benzerler. İşlenmeleri halinde bu değerleri daha da artar.

2. İslâm, insanların özündeki değerleri arttırma imkânlarını getirmiş bir dindir.

3. Birbirleriyle kaynaşabilen insanlar, mizaç ve psikoloji olarak birbirlerine yakın olanlardır. Bu yakınlık hadiste, ruhlar âleminde yekdiğeriyle tanışmış olmak şeklinde ifade edilmiştir.

4. İhtilaflar içinde yaşayanlar ise, mizaç ve psikoloji bakımından birbirlerine benzemeyenlerdir.

5. Yaratılıştan sahip olunan değerleri, hayır ve fazilet sahipleriyle düşüp kalkmak suretiyle geliştirmek mümkündür.

373- وعن أُسيْرِ بْنِ عَمْرٍو ويُقَالُ : ابْنُ جابِرٍ وهو « بضم الهمزةِ وفتح السين المهملة» قال : كَانَ عُمَرُ بْنُ الخَطَّابِ رضي اللَّه عنه إِذا أَتَى عَلَيْهِ أَمْدادُ أَهْلِ اليمنِ سأَلَهُمْ : أَفيُّكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ؟ حتَّى أَتَى عَلَى أُوَيْسٍ رضي اللَّه عنه، فقال له : أَنْتَ أُويْس بْنُ عامِرٍ ؟ قال : نَعَمْ ، قال : مِنْ مُرَادٍ ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ ؟ قال : نعَمْ ، قال : فكَانَ بِكَ بَرَصٌ ، فَبَرَأْتَ مِنْهُ إِلاَّ مَوْضعَ دِرْهَمٍ ؟ قال : نَعَمْ . قال : لَكَ والِدَةٌ ؟ قال : نَعَمْ .

قال سَمِعْتُ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم يقول : « يَأْتِي علَيْكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ مع أَمْدَادِ أَهْلِ الْيَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ، ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ كَانَ بِهِ برصٌ ، فَبَرَأَ مِنْهُ إِلاَّ مَوْضعَ دِرْهَمٍ ، لَهُ وَالِدَةٌ هُو بِها برٌّ لَوْ أَقْسمَ على اللَّه لأَبَرَّهُ ، فَإِن اسْتَطَعْتَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ فَافْعَلْ » فَاسْتَغْفِرْ لي فَاسْتَغْفَرَ لَهُ.

فقال له عُمَرُ : أَيْنَ تُرِيدُ ؟ قال : الْكُوفَةَ ، قال : أَلا أَكْتُبُ لَكَ إِلى عَامِلِهَا ؟ قال : أَكُونُ في غَبْراءِ النَّاسِ أَحبُّ إِلَيَّ .

373. İbni Câbir diye de bilinen Üseyr İbni Amr şöyle demiştir:

Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyallahu anh*, Yemen'den destek bölükleri geldikçe:

- Üveys İbni Âmir içinizde mi? diye sorardı. Sonuçta Üveys'i buldu ve ona:

- Sen Üveys İbni Âmir misin? diye sordu. O da:

- Evet, dedi.(Sonra aralarında şu konuşma geçti):

- Murad kabilesi Karen kolundan mısın?

- Evet.

- Sende alaca hastalığı vardı. Hastalığın geçti, ancak bir dirhem büyüklüğünde bir yerde kaldı öyle mi?

- Evet.

- Annen var mı?

- Evet.

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i; "**Üveys İbni Âmir size Yemenli destek bölükleri içinde gelecektir. Kendisi Murad kabilesinin Karen kolundandır. Alaca hastalığına tutulmuşsa da iyileşmiştir.**

Sadece bir dirhem mikdarı bir yerde kalmıştır. Onun bir annesi vardır, ona son derece iyi bakar. O, (bir şeyin olması için**) Allah'a dua etse, Allah onun duasını kabul eder. Senin için mağfiret dilemesini temin edebilirsen, fırsatı kaçırma, bunu yap!"** buyururken işittim. Şimdi benim için istiğfar ediver.

Üveys, Ömer için istiğfar etti.

Daha sonra Hz. Ömer :

- Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu. O:

- Kûfe'ye, dedi. Ömer:

- Senin için Kûfe valisine bir mektup yazayım mı? dedi. O:

- Fakir-fukara halk arasında olmayı tercih ederim, diye cevap verdi.

Aradan bir yıl geçtikten sonra Kûfe eşrafından bir kişi hacca geldi. Ömer *radıyallahu anh*'a rastladı. Ömer, kendisine Üveys'i sordu. O da:

- Ben buraya gelirken o, tamtakır denecek yıkık-dökük bir evde oturmakta idi, dedi. Ömer:

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

" **Üveys İbni Âmir size Yemenli destek bölükleri içinde gelecektir. Kendisi Murad kabilesinin Karen kolundandır. Alaca hastalığına tutulmuşsa da iyileşmiştir. Sadece bir dirhem mikdarı bir yerde kalmıştır. Onun bir annesi vardır, ona son derece iyi bakar. O, (**bir şeyin olması için**) Allah'a dua edecek olsa, Allah onun duasını kabul eder. Senin için mağfiret dilemesini temin edebilirsen, fırsatı kaçırma, bunu yap!"** buyururken işittim, dedi.

O Kûfe'li adam hac dönüşü Üveys'e uğrayıp:

- Benim için mağfiret dile! diye ricada bulundu. Üveys:

- Sen, güzel mübârek bir yolculuktan yeni geldin. Benim için sen dua et! dedi. (Adam, dua isteğinde ısrar edince) Üveys:

- Sen Ömerle mi karşılaştın? dedi. Adam:

-Evet, dedi.

Bunun üzerine Üveys, o kişi için af ve bağışlanma dileğinde bulundu.

Bu olay üzerine halk Üveys'in kim olduğunu anladı. O da başını alıp gitti (Kûfe'yi terketti).

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 225

Müslim'in yine Üseyr İbni Câbir'den yaptığı bir rivayete göre (Birr 223), içlerinde Üveys ile alay eden eşraftan bir kişinin de bulunduğu Kûfeli bir grup Ömer'e geldiler. Ömer :

- Burada Karenîlerden kimse var mı? diye sordu. Hemen o alaycı adam Ömer'in yanına geldi. Ömer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Şüphesiz ki Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem,* "**Yemenden size Üveys adında bir adam gelecek. Annesinden başka kimsesi olmayan bu adam (sadece, anasına hizmet maksadıyla) Yemenden ayrılmıyordu. O, alaca hastalığına tutulmuştu. Allah'a dua etti de, dinar veya dirhem büyüklüğündeki bir yer dışında, Allah onu hastalığından kurtardı. Ona hanginiz rastlarsa, sizin için istiğfar ediversin!"** buyurdu.

Yine Müslim'in bir başka rivâyetinde (Birr 224) Hz. Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir:

Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:

"**Hiç şüphesiz tâbiîlerin en hayırlısı Üveys adındaki bir kimsedir. Onun bir anası vardır, alaca hastalığı geçirmiştir.(**Ona rastlarsanız**), sizin için istiğfar etmesini isteyiniz!"**

Üseyr İbni Amr

Dedesine nisbetle İbni Câbir diye de bilinen Üseyr, Hz. Peygamber'in vefâtında 10-11 yaşlarında bulunuyordu. Hz. Peygamber'den iki hadis rivâyet etmiştir. Hz. Ömer'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Kütüb-i Sitte sahiplerinden sadece İmam Müslim hadis nakletmiştir. Hakkında fazlaca bir bilgi bulunmayan Üseyr'in Haccac zamanına kadar yaşadığı sanılmaktadır. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimiz, hayır ve fazilet sahiplerini ziyâret edip dualarını almak konusunda Peygamber Efendimiz’in sözlü tavsiyesini ve o tavsiyenin Hz. Ömer tarafından nasıl yerine getirildiğini, yani konuya ait sahâbe uygulamasını gözler önüne sermektedir. Hatta hayır ve fazilet sahiplerinin dış görünüşleri, nereli ve hangi kabileden, hangi soydan soptan oldukları, nasıl bir yerde ve hangi şartlarda yaşadıkları önemli değildir. Toplumun pek kıymet vermediği belki de küçük gördüğü kimseler arasında da gerçek fazilet sahipleri bulunabilir. Önemli olan onları bulmak ziyaret edip kendilerinden yararlanmaktır.

Hz. Peygamber, kendi zamanında yaşamış ve müslüman olmuş olmasına rağmen, annesine hizmette kusur etmemek maksadıyla Yemen’den ayrılamayan ve gelip kendisiyle görüşüp sahâbî olma imkanına kavuşamayan ve fakat Allah katında duası makbul olan Üveys el-Karenî, halkımızın söyleyişi ile Veysel Karânî hazretlerini ashâbına tanıtmış ve onunla karşılaşanların kendisinden dua istemelerini tavsiye etmiştir. Bu durum, fazilet sahiplerine karşı nasıl davranılacağı konusunda ümmetin eğitilmesi demektir. Üstelik sahâbîler, sahâbî olmayanlardan üstün kabul edildikleri halde Hz. Peygamber’in böyle bir tavsiyede bulunması, dua istemekte ast üst ayırımı olmadığını da göstermektedir.

Hadîs-i şerîfte öncelikle Hz. Peygamber’in kendisiyle görüşmediği halde Üveys el-Karenî hazretleri hakkında verdiği bilgilerin bütünüyle doğru çıkmış olması, onun geleceğe yönelik verdiği diğer bilgilerin de doğru olduğunun delilidir. Zaten Peygamber Efendimiz’in verdiği herhangi bir haberde yanıldığı şimdiye kadar tesbit edilebilmiş değildir.

Şu da bir gerçektir ki, şayet Hz. Peygamber tanıtmasaydı Üveys el-Karenî hazretleri, Allah katında duası makbul bir halis kul olmasına rağmen tanınmayacaktı. O, öylesine bir mahviyet sahibi idi. Hz. Ömer’e fakir halk arasında olmayı tercih edeceğini söylemesi, daha sonra durumunun farkına varılması üzerine Kûfe’yi terkedip gitmesi ondaki olgunluk ve kemâlin işâretleridir.”Üveysîlik” denilince herhalde böylesi bir mahviyet anlaşılmalıdır.

Yine hadîs-i şerîfte Hz. Ömer’in, Hz. Peygamber’den öğrendiği bir bilginin peşine nasıl düştüğü, onun tavsiyesine nasıl uyduğu, fazilet

sahiplerine nasıl sahip çıktığı görülmektedir. Bu da Hz. Ömer'in fazilet ve olgunluğunu göstermektedir.

Pek tabiî olarak hadîs-i şerîf, Üveys el-Karenî hazretlerinin faziletini gözler önüne sermekte ve onun tâbiîn neslinin en faziletlisi olduğunu Peygamber sözüyle ortaya koymaktadır. Aynı hadisleri *Müsned* adlı büyük hadis kitabında (I, 38; III,180) rivâyet etmiş bulunan İmam Ahmed İbni Hanbel'in, Saîd İbnü'l-Müseyyeb'i tâbiîlerin en üstünü olarak tanıtması, onun şer'î ilimlerdeki üstünlüğü sebebiyledir. Allah katındaki mevki ve hayırlılık itibariyle bir değerlendirme olmasa gerektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dua isteyen daha faziletli olsa da, hayır ve fazilet sahiplerinden dua ve istiğfar talebinde bulunmak müstehaptır.

2. Üveys el-Karenî hazretleri tabiîlerin en faziletlisidir.

3. Anne ve babaya itaat etmek, eriştiği mânevî dereceyi herkesten gizlemek güzel hareketlerdir.

4. İnsanları dış görünüşe bakarak değerlendirmemek, hele onlarla asla alay ve istihza etmemek gerekir.

374- وعن عمرَ بن الخطاب رضي اللّٰه عنه قال : اِسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في العُمْرَةِ ، فَأَذِنَ لي ، وقال : « لا تَنْسَنَا يا أُخَيَّ مِنْ دُعَائِكَ » فقال كَلِمَةً مَا يسُرُّني أَنَّ لي بِهَا الـدُّنْيَا .

وفي روايةٍ قال : « أَشْرِكْنَا يَا أخَيَّ في دُعَائِكَ ». حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

374. Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den umre yapmak için izin istedim, verdi ve:

"Sevgili kardeşim, bizi de duadan unutma!" buyurdu.

Bu sözüyle Hz. Peygamber bana öyle bir şey söylemiş oldu ki, benim için dünyaya bedeldir.

Bir rivâyette (Ebû Dâvûd, Vitr 23; Tirmizî, Daavât 109) Hz. Peygamber, "**Sevgili kardeşim, bizi de duana ortak et!"** buyurmuştur. Ebû Dâvûd, Vitr 23; Tirmizî, Daavât 109. Ayrıca bk. İbni Mâce, Menãsik 5

Açıklamalar

Hz. Ömer'in, daha önceleri adamış olduğu bir umreyi yerine getirmek için Hz. Peygamber'den izin istediğini görüyoruz. Bu, talebenin hocasından, müridin şeyhinden edeben izin istemesi gibi bir şeydir. Zaten ashâb-ı kirâm Resûlullah'tan izin almadan bir şey yapmazlardı. Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ömer'e izin verdikten sonra, ondan umre yaparken kendisine de dua etmesini istedi. Bir önceki hadiste Hz. Ömer'e Üveys el-Karenî'den dua niyazında bulunmasını tavsiye etmişti.

Hz. Peygamber'in, Ömer de olsa herhangi bir sahâbîden dua istemeye ihtiyacı olmadığını unutmamak gerekir. Ancak o, hayır ve fazilet sahibi olduğu bilinen insanlardan, özellikle mübarek yer ve makamlarda bulunacak kimselerden dua istemenin gerektiğini ümmetine bizzat öğretmektedir. Öte yandan Hz. Peygamber'in "*Bizi de duana ortak et*" buyurması Hz. Ömer için son derece büyük bir iltifat ve duasının makbul olacağı yönünde büyük bir müjdedir. O da zaten bunu anlamakta hiç geçikmemiş ve "Hz. Peygamber'in bu sözünün kendisini mutlu ettiği kadar hiç bir şeyin mutlu etmeyeceğini, bu sözün kendisi için dünyalara bedel olduğunu" söylemiştir. Şimdi düşünelim, Hz. Peygamber'den böylesine bir iltifat görmüş olan Hz. Ömer, onun,"Üveys el-Karanî'den kendine dua etmesini dile!" tavsiyesine dört elle sarılmaz mı? "Ben sahâbiyim, o değil" gibi bir değerlendirme yapar mı?

O halde herkes hayır ve fazilet sahibi olduğuna inandığı kimselerden kendisi için dua etmesini istemelidir. Bu hadis sefere çıkma edebi konusunda 715 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'in yaptıklarıyla tavsiyeleri tam bir uyum içindedir.

2. Hac ve umreye gidenleri uğurlayanların onlardan, kutsal topraklarda kendileri için dua etmelerini istemeleri yerinde bir harekettir.

3. Müminin gıyâbında yapılan dua makbüldür.

375- وعن ابن عُمرَ رضي اللّه عنهما قال : كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَزُورُ قُبَاءَ رَاكِباً وَماشِياً، فَيُصلِّي فِيهِ رَكْعتَيْنِ متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ : كان النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَأْتي مَسْجِدَ قُبَاءَ كُلَّ سبْتٍ رَاكِبًا وَمَاشِياً وكَانَ ابْنُ عُمَرَ

375. Abdullah İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* binekle veya yaya olarak Kubâ Mescidi'ni ziyâret eder ve orada iki rek'at namaz kılardı. Buhârî, es-Salât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne 4; Müslim, Hac 516

Bir rivayette (Buhârî, es-Salât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne 3; Müslim, Hac 521) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* her cumartesi günü binekle veya yaya olarak Mescid-i Kubâ'ya giderdi. Abdullah İbni Ömer de böyle yapardı, denilmektedir.

Açıklamalar

Mübarek yer ve makamları ziyâret etmenin dinen uygun ve hatta gerekli olduğunu gösteren bu hadîs-i şerîf, konu başlığındaki "faziletli yer ve makamları ziyâret" faslı ile ilgilidir.

Kubâ ve Kubâ Mescidi, Medine'de oluşan İslâm toplumunun daha ilk günden beri bildikleri bir yerdir. O günlerde Medîne'ye üç mil kadar bir uzaklıkta bulunan Kubâ bugün şehrin içinde bir semt olmuştur. Hz. Peygamber'in oraya zaman zaman yaya olarak gitmesi, Kubâ'nın Mescid-i Nebevî'ye yakınlığını gösterir. Efendimiz'in özellikle cumartesi günleri Kubâ'yı ziyâret edip orada iki rek'at tahiyyetü'l-mescid veya nâfile namaz kılması, hiç şüphesiz oraya verdiği önemi gösterir. Nitekim Kubâ Mescidi'nde kılınacak iki rek'at namazın bir umre yerine geçeceğine dair rivâyetler kaynaklarımızda yer almaktadır (bk.Tirmizî, Salât 125). Sa'd İbni Ebû Vakkas da ,"Kubâ Mescidinde kılacağım iki rek'at namaz benim için, Mescid-i Aksa'ya iki kez gidip gelmekten daha sevimlidir. Kubâ'daki fazileti insanlar bilselerdi, çok uzaklardan da olsa oraya bineklerle ulaşmaya çalışırlardı" demiştir.

Hadisin râvisi olarak Abdullah İbni Ömer'in Hz. Peygamber'den gördüğü şekilde amel etmesi, onun sünneti yaşamaya gösterdiği titizlik ve hassasiyetin bir sonucudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Faziletli yerleri ziyâret etmek sünnettir.

2. Kubâ mescidini cumartesi günleri ziyaret edip orada iki rek'at namaz kılmak sünnettir.

3. Ashâb-ı kirâm, sebep ve hikmetini kestiremeseler bile Hz. Peygamber'den gördüklerini yapmakta tereddüt etmezlerdi.

46- باب فضل الحب في الله والحث عليه وإعلام الرجل من يحبه أنه يحبه ، وماذا يقول له إذا أعلمه

ALLAH İÇİN SEVMEK

ALLAH İÇİN SEVMENİN, BUNA TEŞVİK ETMENİN FAZİLETİ, KİŞİNİN SEVDİĞİ KİMSEYE ONU ALLAH İÇİN SEVDİĞİNİ SÖYLEMESİ VE SEVİLDİĞİNİ ÖĞRENEN KİMSENİN SÖYLEYECEĞİ SÖZLER

Âyetler

مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءِ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاء بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

1. "Muhammed, Allah'ın elçisidir. Onunla beraber bulunanlar kâfirlere karşı çok şiddetli ve metin, kendi aralarında pek yumuşak ve gayet merhametlidirler. Onları rükû ve secde ederken, Allah'tan lûtfunu ve hoşnudluğunu dilerken görürsün. Sîmâları yüzlerindeki secde izinden bellidir. İşte bu, onların Tevrat'ta anlatılan vasıflarıdır.

İncil'deki vasıfları da şöyledir: Bir ekin tohumu gibidirler ki, o tohum filiz çıkarır, filizleri kuvvetlenir, kalınlaşır, sapı üzerinde dimdik durur. Bu çiftçilerin hoşuna gider. Allah bunları böylece çoğaltıp kuvvetlendirmekle kafirleri öfkelendirir. Onlardan iman edip yararlı işler işleyenlere Allah bağışlanma ve büyük bir ecir va'detmiştir." Fetih sûresi (48), 29

Hz. Peygamber'in çevresindeki ilk müslümanları, ashâb–ı kirâmı Tevrat ve İncil'deki sıfatlarıyla tanıtan âyet-i kerîmenin, "**kendi aralarında pek yumuşak ve gayet merhametlidirler**" kısmı, konumuzu ilgilendirmektedir. Zira bu sıcak ve samimi dostluk ve anlayış ancak birbirlerini karşılıklı olarak sevmekle kurulabilir. Merhamet sevgiden doğar, şefkat sevginin sonucudur.

Burada ashâb-ı kirâmın ve tabiî İslâm toplumunun nasıl **sevgi, kulluk ve ihlas** temelleri üzerinde oluştuğu, bir tohumun, sapları üzerinde dimdik duran ve çiftçilerin hoşuna giden ekin haline gelişiyle temsîlî olarak anlatılmaktadır. Bu hızlı ve sağlıklı gelişme, imansızları, sevgisizleri âdeta kudurtmuş, çıldırtmıştır.

Müslümanların birbirlerini Allah için sevmeleri onları düşmanlarına karşı çok çetin ve metin bir bünye haline getirir.

Bu âyet-i kerîmeden önceki âyette İslâm'ın bütün dinlere üstün geleceği müjdesi verilmektedir. Bu müjde hiç kuşkusuz, geçmişte olup bitmiş bir gelişmenin müjdesi değildir. O, uzak gelecekleri de içine alır. Böylesine büyük üstünlükleri gerçekleştirecek müslümanların ana vasıflarının başında birbirlerini Allah için sevmeleri bulunmaktadır.

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ

2. "**Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, yanlarına hicret edip gelenleri severler."** Haşr sûresi (59), 9

Medineli müslümanların, muhâcirlere karşı tutumları tam mânâsıyla bir sevgi zeminine oturuyordu. Kendileri, bütün varlıklarını Mekke'de bırakıp göç etmiş ve bu yüzden de fakir düşmüş bulunan muhacirleri hemen her şeylerine ortak edecek derecede onlara yakınlık göstermişler ve imkânlarını

seve seve onların istifadesine sunmuşlardır. Allah Teâlâ, bu âyette onların bu üstün vasıflarını bildirmekte, dostça münâsebetlerin temelinde sevginin bulunduğunu, bu noktada ensâr-ı kirâmın örnek teşkil ettiğini herkese duyurmaktadır.

Muhâcirlerin gelişinden önce Medine'yi yurt ve iman evi olarak hazırlamış olan ensar, muhâcirleri kendilerine tercih edecek derecede severlerdi. Onların bu sevgileri, her hangi bir karşılık beklemekten kaynaklanmıyordu. Onlar, Allah için sevdikleri Mekkeli müslümanları yine bu sevgilerinin gereği olarak ağırlıyorlar, barındırıyorlardı. Fazilet ve üstünlükleri işte bu noktadaydı, buradan doğmaktaydı.

O halde sevgiye Allah rızâsı dışında bir karşılık düşünmemek gerekmektedir.

Hadisler

376- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « ثَلاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلاَوَةَ الإِيمَانِ : أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا ، سِواهُما ، وأَنْ يُحِبَّ المَرْءَ لا يُحِبُّهُ إِلاَّ للَّهِ ، وَأَنْ يَكْرَهِ أَنْ يَعُودَ في الكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ في النَّارِ » متفقٌ عليه .

376. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Üç özellik vardır; bunlar kimde bulunursa o, imanın tadını tadar:

Allah ve Resûlünü, (bu ikisinden başka) herkesden fazla sevmek.

Sevdiğini Allah için sevmek.

Allah kendisini küfür bataklığından kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek." Buhârî, Îmân 9, 14, İkrah 1, Edeb 42; Müslim, Îmân 67.Ayrıca bk. Tirmizî, Îmân 10

Açıklamalar

Hadîs-i şerîflerde imanın tadı, tatlı bir deyimle "**halâvetü'l-îmân**" veya "**ta'mü'l-îmân**" olarak dile getirilmiştir. Muhaddis Nesâî'nin bir rivâyetinde "**halâvetü'l-îmân**" yerine "**halâvetü'l-İslâm"** denilmiş, âdeta, iman ve İslâm'ın tadının birbirinden ayrılmazlığına dikkat çekilmiştir.

Peygamber Efendimiz'in amcası Hz. Abbas'dan rivayet edildiğine göre, imanın tadı ile ilgili olarak, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Allah'ı rab, İslâm'ı din, Muhammed'i peygamber olarak benimseyip onlardan râzı olan kimse imanın tadını tatmıştır" (Müslim, İmân 56)

Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh*'den rivâyet edilen bir hadiste de Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Üç özellik vardır; kimde bunlar bulunursa, cehennem ona, o da cehenneme haram olur: Allah'a inanmak, Allah'ı sevmek ve ateşe atılıp yanmayı, küfre dönmeye tercih etmek" (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* III, 114).

Naklettiğimiz bu rivâyetlerden çıkarılabilecek ilk ve genel sonuç, imanın tadına erebilmenin temel şartının **sevgi ve hoşnutluk** olduğudur.

Şimdi müminleri imanın tadına eriştirecek üç özelliği kısaca inceleyelim:

1. Allah ve Resûlünü, herkesten (ve herşeyden) fazla sevmek

Âlimlerimiz tat anlamına gelen halâveti, itaattan zevk almak, Allah ve Resûlü'nün hoşnudluğu uğrunda zorluklara göğüs germek ve bunları dünyevî çıkarlara tercih etmek olarak yorumlamışlardır. Bu gerçeğin hadisteki ifâdesi, "**Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, Peygamber olarak da Muhammed** *aleyhisselâm***'dan râzı olmak"**tır. Rızâ "**bir şeyle yetinip başka bir şey aramamak**" demektir. Sevilen ve benimsenen şey, seven ve benimseyene kolay gelir. Kolay gelen şey ise, rahatlıkla yapılır. Zevkle yerine getirilir. O halde Allah ve Resûlü'nü her şeyden fazla seven mü'mine, bütün dini görevler kolay ve zevkli gelir. Tenbellik ve tereddüt göstermeden her emri **gücü ölçüsünde** yerine getirir. Bu da mü'mini "**inanç adamı**" seviyesine ulaştırır. Çünkü rızâ, gönlünü ve özünü sevgiliye adamaktır. Başka bir ifâde ile rızâ, mü'minin, gönlünü mü'min olmayana kaptırmaması demektir.

“**İnandım**” deyip inandıklarına karşı güvensizlik anlamına gelecek davranışlarda bulunmak zevksizliğin asıl sebebidir. Ağzının tadı bozulmuş olan insana, en usta aşçılar bile yemek beğendiremezler. Zira bozukluk içtedir. İnanç esaslarına karşı rızâ seviyesinde bir güven duygusuna sahip olmayan kişi de imanından ve ibadetlerinden zevk alamaz. Bu zevksizliğinin sebebini dışta arar ve hayalî bir takım suçlular icâd eder. Oysa asıl sebep içindeki **rızâsızlık, güvensizlik,** bir başka deyimle **kalitesizlik**’tir. Efendimiz’in şu beyânları bu konuda ne kadar dikkat çekicidir:

*“Hiçbiriniz, duyguları benim getirdiklerime tâbi olmadıkca***,** imanın zevkine varan **kâmil mü’min olamaz”** (Beğavi, Şerhu’s-sünne, I, 160).

2. Sevdiğini Allah için sevmek

Sevgi, yaratılıştan sahip olduğumuz bir duygudur. Herkes birşeyleri sever. Bir anlamda insanın gerçek kölelik zinciri sevgisidir. Zira insana kafa, kalb ve karnından nüfûz edilebilir. Kalbi kazanılmış ya da kalbini kaptırmış insan, sevdiğinin mecnûnudur.

“**Allah için sevmek**” bir anlamda **sevgiye, sevgiden başka karşılık tanımamaktır.** İşte bu anlamdaki sevgi, imana derinlik ve zevk katmaktadır. İnsan da imanın tadını böylece tatmaktadır.

Sevgide ölçüyü kaçırmak, insan için aklını yitirmek kadar kötü neticeler doğurabilir. **Gönlünü ağyâra kaptırmış bir kişi, düşman istilâsına uğramış ülke gibidir. Hiçbir yerinde, hiç bir köşesinde huzur yoktur.** İman izzetine ters düşen bir sevgi, mümini kendi kendisini inkara götürür. Bu da imanı ortadan kaldırır. İman olmayınca onun tadından bahsetmek zaten mümkün değildir.

Hadisimizin konu ile ilgili asıl noktası da burasıdır.

3. Küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek

Bu, en kısa ifâdesiyle imansızlığı düşünmemek, böyle bir şeyi aklından geçirmemek demektir. Bir şeyin tadını çıkarabilmek için ondan ayrılmayı düşünmemek gerekir. İmanın tadı da ona sürekli sahip olma isteğine bağlıdır.

Hadisimizde **“imandan dönmek**” ile “**ateşe atılmak**” arasında bir bağ kurulduğu dikkatinizi çekmiş olmalıdır. Bu, imanın cennette, küfrün cehennemde olduğu temel inancının bir yansımasıdır. Yani açık şekilde, imansızın yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir.

Ateşte yanmayı aklı başında olan hiç kimse istemez. Onun ne dayanılmaz bir acı ve elem kaynağı olduğunu bilir. İmansızlığı da böyle bilmek ve imana ne pahasına olursa olsun sahip çıkmaya çalışmak, onun zevkine ermek demektir.

Netice olarak, imanın tadını çıkarabilmek için duygusal değil, aklî bir sevgi ve tercihe sahip olmak gerekmektedir. Nitekim Peygamber Efendimiz’in konuya ait bir duası şöyledir:

“Allahım, imanı bize sevdir. Kalblerimizi imanla süsle. Küfrü, fıskı ve isyânı bize çirkin göster. Bizi doğruyu bulanlardan kıl!” (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* , III,424).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmanın tadını çıkarabilmek için Allah ve Resûlünü herşeyden fazla sevmek, sevdiklerini Allah için sevmek, imandan sonra küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi kötü görmek ve böylesi bir bilinç içinde olmak gerekmektedir.

2. Bir kimseyi Allah için sevmek demek, sevdiğine karşı iyilikle artmayan kötülükle eksilmeyen bir sevgi duymak demektir.

3. Küfre dönmesi için karşılaştığı baskılara ölüm pahasına da olsa sabreden kimse, böyle davranmayandan daha üstündür.

377- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « سبْعَةٌ يُظِلُّهُم اللَّه في ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إلاَّ ظِلُّهُ : إمامٌ عادِلٌ، وَشَابٌ نَشَأَ في عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجلَّ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مَعلَّقٌ بِالمَسَاجِدِ ورَجُلان تَحَابَّا في اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ ، وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، ورَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ ، فقال : إنِّي أخافُ اللَّه ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بصَدَقَةٍ ، فَأَخْفَاهَا حَتَّى لا تَعْلَمَ شِمَالُهُ ما تُنْفِقُ

يَمِينُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللّٰهَ خَالِياً فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ » متفقٌ عليه
.

377. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Başka bir gölgenin bulunmadığı Kıyamet gününde Allah Teâlâ, yedi insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır:

Âdil devlet başkanı,

Rabbına kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç,

Kalbi mescidlere bağlı müslüman,

Birbirlerini Allah için sevip buluşmaları da ayrılmaları da Allah için olan iki insan,

Güzel ve mevki sahibi bir kadının beraber olma isteğine “Ben Allah’tan korkarım” diye yaklaşmayan yiğit,

Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse,

Tenhâda Allah’ı anıp göz yaşı döken kişi.”

Buhâri, Ezan 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53; Nesâî, Kudât 2

Açıklamalar

Önceki hadiste sevginin yani Allah için sevmenin, imanın tadına varabilmek için vazgeçilmez olduğu ortaya konulmuştu. Bu ve bundan sonraki bir kaç hadîs-i şerîfte de sevdiğini Allah için sevmenin, insana âhirette kazandıracağı mutluluğa işaret buyurulmaktadır. Böylece müellif Nevevî, konunun hem dünyevî hem de uhrevî açıdan önemini belgelemiş olmaktadır.

Yedi mutlu kişiyi ya da yedi güzel adamı tanıtan hadîs-i şerîfte öncelikle üzerinde durulması gerekli bir iki ifâde bulunmaktadır. Bunlardan birisi “**zıllullah**= Allah’ın gölgesi” ifâdesidir. Allah Teâlâ’nın gölgesi olamayacağına göre, bundan maksat, ya Kâbe’ye “**beytu’llah** = Allah’ın evi” denilmesi gibi bir şereflendirme veya arşının gölgesi yahut Allah Teâlâ’nın sağlayacağı bir güvenliktir. Nitekim hadîs-i şerîfin bazı

rivâyetlerinde açıkca *“Allah, onları arşının gölgesinde barındıracaktır”* buyurulmuştur. Bütün bu ifâdelerle Allah Teâlâ’nın o kullarını, âhiretteki sıkıntılardan rahmetiyle koruyacağı anlatılmaktadır.

Öte yandan Allah’ın gölgesinde barınacak insanlar sadece bu yedi sınıftan ibâret değildir. Zira başka hadislerde önemli niteliklere sahip bazı kişiler daha sayılmıştır (Meselâ bk. Müslim, Zühd 74, Birr 38; Tirmizî, Büyû’ 67; İbn Mâce, Sadakât 14). Bu hadiste yedi kimsenin zikredilmiş olması, diğer rivâyetlerde zikredilen bahtiyarları bu mutluluktan asla mahrum bırakmaz.

450 ve 660 numaralı hadis olarak da bu kitapta tekrarlanacak olan hadisimizdeki bu yedi sınıf insanı ayrı ayrı tanıtmadan önce bir hususa daha işâret etmemiz uygun olacaktır. Âhirette, Allah’ın himâyesine kavuşacakları bildirilen insanların vasıflarına şöyle bir göz atılınca, her birinin, büyük güçlükleri göğüslemiş, hemen hemen aynı seviyede “zor”u başarmış kimseler oldukları, hepsinin bir çok dâhilî ve hâricî mânilere rağmen, soylu bir mücâdele vermiş oldukları anlaşılmaktadır. Yani hepsinin ortak özelliği, kullukta sevgiye dayalı kahramanlıklarıdır. Ödülleri de ona göredir: Kıyametin o dehşetli ortamında ilâhî koruma altında olmak...

Şimdi hadisimizin haber verdiği yedi güzel insanı tek tek kısaca tanıyalım:

Âdil devlet başkanı. Müslümanların yönetimini üstlenmiş kişi demektir. Müslümanlar dünyada onun himâyesinde, bir başka ifâdeyle gölgesinde bulunmuşlardır. Bu sebeple böyle bir yöneticinin âhirette göreceği karşılık da yaptığına uygun olarak ilâhî koruma altında olmaktır. Âdil devlet başkanı, diğerlerinden üstün olduğu için birinci sırada zikredilmiştir. Çünkü devlet başkanının himâyesi onların hepsini içine alır.

Allah’a kulluk içinde serpilip büyüyen genç. Gençlik yıllarını namazlı-niyazlı dindâr bir çizgide geçiren genç, nefsini Allah’ın emirlerine muhâlefetten korumuş, hevâ ve heveslerin, şehevî duyguların, gemlenmesi güç arzuların etkisine karşı koyup kulluğa sarılmıştır. Bu, ondaki derin Allah saygısının delilidir. Zira Allah’ın emirlerine sarılıp günahlardan kaçınmak büyük bir fazilettir. Hele bu, gençlik yıllarında gerçekleştirilmişse, her türlü takdirin üstündedir.

Kalbi mescidlere sevgi ile bağlı müslüman. Kalbi sanki mescide asılmış kandil gibi, sürekli mescidle ilgili olan, mescidlere devamda kusur etmeyen, **Allah'ın evi** demek olan mescidleri ve oralarda bulunmayı seven kişi, mescidlerle ilgilenmek suretiyle Rabbine olan sevgisinde devamlılığını göstermiş demektir. Bunun karşılığı olarak da âhirette arşın gölgesinde barındırılacaktır.

Birbirlerini Allah için sevip buluşmaları ve ayrılmaları Allah için olan iki insan. Hadisimizin konu ile doğrudan ilgili olan kısmı burasıdır. Allah rızâsı için birbirlerini seven, başka hiçbir maksat taşımayan, bir araya gelmeleri Allah için, şayet ayrılacaklarsa ayrılıkları yine Allah için olan yani bir arada iken de ayrı iken de Allah için duydukları sevgiyi muhâfaza eden iki insan, sanki bir anlamda yekdiğerini Allah'ın emirlerine muhâlefetten korumaktadır. Zira mü'min mü'minin aynasıdır. Onların bu birbirlerini Allah için sevmeleri ve dostluklarını bu çizgide birbirlerine yardımcı olarak geçirmeleri, âhirette her ikisinin birden ilâhî koruma altına alınmaları ile ödüllendirilecektir. O halde sevgimize ve sevdiklerimize bu açıdan iyice dikkat etmeliyiz.

Güzel ve mevki sahibi bir kadının gayr-i meşru davetine "Ben Allah'tan korkarım" diye yaklaşmayan yiğit. Böylesine bir davete içinden veya açıkça "Ben Allah'ın emrine muhâlefet etmekten, veya O'nun azabından ve gazabından korkarım" diyerek yaklaşmayan, nefsini koruyan kişi gerçekten büyük bir yiğitlik göstermiştir. "Allah'tan korkan kurtulmuştur" müjdesi gereği onun da ödülü âhiretteki sıkıntılardan kurtulmaktır. Bu husus, her türlü gayr-i meşrû kadın-erkek ilişkilerinin kitle iletişim ve haberleşme vasıtalarıyla yaygınlaştırılmaya çalışıldığı günümüzde çok daha büyük önem arzetmektedir.

Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse. Allah için verdiği sadaka ve yaptığı iyilikleri mümkün olduğunca gizli yapan, gösteriş ve riyâdan uzak kalmaya çalışan kimse, Allah'ın rızâsını her şeyin üstünde tutmuş demektir. Bunun karşılığı da, âhirette ilâhî korumaya mazhar kılınmak suretiyle o kişinin faziletinin açığa çıkarılmasıdır. Bu, gıbta edilecek bir durumdur.

Tenhâda Allah'ı anıp göz yaşı döken kişi. İnsanlardan ve gözlerden uzak, kimsenin bulunmadığı ortamlarda Allah'ı anarak gözlerinden sevgi

yaşları dökülen kimse, çoğu insanın başaramadığı bir kulluk çizgisini yakalamış demektir. Onun bu samimi ve gizli kulluğunun karşılığı da mahşer yerinde ilâhî koruma altına alınmak suretiyle, herkesin gözü önünde ödüllendirilmesidir. Böyle bir ödüllendirmeyi kim istemez. Yüce Rabbimiz cümlemize nasip eylesin.

Hadisten Öğrendiklerimiz

l. Allah Teâlâ, kullarının sadece kendi rızâsına yönelik amellerinden hoşnud olur ve onları, kimseden yardım görme imkânının bulunmadığı yerde himâyesine alır.

2. Hadîs-i şerîfte sayılan yedi sınıf insanın vasıfları ve yaptıkları, örnek alınacak üstün nitelikli işlerdir.

3. Her güzel ve makbul işin temelinde, sevdiğini Allah için sevmek gibi bir üstün meziyet bulunmaktadır.

4. Gönülleri Allah sevgisi, Allah için sevme, Allah için buğzetme duygusuyla diri tutmak lâzımdır.

378- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إن اللَّه تعالى يقولُ يَوْمَ الْقِيَامةِ : أَيْنَ المُتَحَابُّونَ بِجَلالِي ؟ الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ في ظِلِّي يَومَ لا ظِلَّ إِلاَّ ظِلِّي » رواه مسلم .

378. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Hiç şüphesiz Allah Teâlâ kıyâmet günü:

“**Nerede benim rızâm için birbirlerini sevenler? Gölgemden başka gölgenin bulunmadığı bugün onları, kendi arşımın gölgesinde gölgelendireceğim”** buyurur.

Müslim, Birr 37. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53

Açıklamalar

Allah için birbirini sevmenin âhirette kişiye kazandıracağı mutlu sonu dile getiren hadîs-i şerîf, aşağı yukarı aynı neticeyi haber veren önceki hadisten üslûb olarak farklılık arzetmektedir. Burada Peygamber Efendimiz, Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretlerinin, rahmet gölgesinde barındıracağı

kişileri nasıl bir iltifâta tâbi tutacağını ve onlara nasıl hitâbedeceğini bildirmektedir. Bu bir anlamda, önceki hadiste haber verilen mutlu sona nasıl bir muamele ile gidileceğini açıklamak ve konuya tam bir kesinlik kazandırmak demektir.

Hz. Peygamber'in, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın nasıl hitabedeceğini bildirmesi, hiç şüphesiz kendisine verilen bilgi sonucudur.

"Hiçbir gölgenin olmadığı bugün" ifâdesi, mahşer günü dünyadaki gibi bir gölge bulunmayacağını ifade eder. "**Allah'ın gölgesi**" ise, bir önceki hadiste işaret edildiği gibi, ya arşının gölgesi, ya da rahmet ve himâyesi anlamındadır.

"Benim celâlim için" demek, benim rızâm için, sadece benim rızâmı kazanmak amacıyla demektir. Ancak böylesi bir maksatla birbirini sevenler, sevgilerine dünyevî ya da nefsî herhangi bir duygu karıştırmayanlar, hareketlerini ve dostluklarını böylece tanzim ve devam ettirenler, Allah'ın himâyesini kazanacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gerçek anlamda Allah'a gölge izâfe etmek câiz değildir.
2. Kıyametin dehşetli havasından kurtulmanın yolu, sevdiğini Allah için sevmektir.
3. Dünyada Allah rızâsı için birbirini sevenler âhirette rızâ-ı ilâhîye kavuşmak suretiyle sevineceklerdir.

379- وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لا تَدْخُلُوا الجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا ، ولا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا ، أَوَ لا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوه تَحَابَبْتُمْ ؟ أَفْشُوا السَّلامَ بينَكم »رواه مسلم .

379. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız!"**

[11] Müslim, Îmân 93-94. Ayrıca bk.Tirmizî, Et'ime 45, Kıyamet 56; İbni Mâce, Mukaddime 9, Edeb

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, İslâm'a göre her işin başı ve âhiretin yegâne geçer akçesi olan iman ile sevgi arasındaki bağı en çarpıcı biçimde bu hadisinde dile getirmiş bulunmaktadır. Konunun ehemmiyetine binâen yemin ederek söze başlamış ve önce kesin bir gerçeği, imansız cennete girilemeyeceğini haber vermiştir. Sonra da cennete girebilmenin vazgeçilmez şartı olan imanı elde edebilmek için mü'minlerin birbirlerini sevmeleri gerektiğini, aynı kesinlikle ve aynı açıklıkla bildirmiştir: *"Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız!"*

Bundan şu sonuç çıkmaktadır: İman, nasıl cennete girebilmenin, vazgeçilmez şartı ise, mü'minleri sevmek de tam ve kâmil bir imana sâhip olabilmenin biricik şartıdır. Mü'min, kendisiyle aynı imanı paylaşan herkesi, ırkına, rengine, yurduna ve diline bakmaksızın sevecek, onlara karşı muhabbet ve sorumluluk duyacaktır. Çünkü imana sınır, yine imanın kendisiyle çizilebilir.

Müslümanları, tasa ve kıvançlarını paylaşma, dertlerini dert edinme seviyesinde sevgi ve ilgiye lâyık bulmanın tabiî sonucu onlarla selamlaşamaz hale gelmemektir. Selâm, müslümanlar arasında oluşacak sıcak ilgi ve alâkanın mukaddimesidir. Müslümanlar selâm ile tanışır, bilişir ve sevişirler. Onları aynı inanç çizgisinde birleştiren, bir anda kalbî duygularla birbirlerine bağlı olduklarını hissettiren sihirli kelime selâmdır.

Sevgili Peygamberimiz, sadece tesbit ve teşhis ile kalmaz, mutlaka tedavî yollarını da müslümanlara gösterir. Bu hadîs-i şerîfte de onun böyle bir uygulamasını görmekteyiz. Müslümanlar arası ilişkilerin sevgi düzeyine çıkarılabilmesi için nereden başlanması gerektiğini, *"Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi, aranızda selâmı yayınız!"* sözleriyle ortaya koymuş bulunmaktadır. Artık sonuç belli, vâsıta belli, o vâsıtayı elde edebilmek için gereken sermâye (sevgi) belli, o sermâyeye ulaşmak için atılacak ilk adım da bellidir. Ötesi müslümanlara kalmıştır.

Cennet-iman-sevgi-selâm irtibâtı, konumuz olan sevginin önem ve yerini göstermesi bakımından başkaca hiçbir söze ihtiyaç bırakmayacak

kadar açıktır. Hadis 849 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmansız cennete girilmez.

2. Birbirlerini sevmeyenler gerçek mânâda iman etmiş sayılmazlar. Çünkü iman sevgiden doğar, sevgi ile kemâl bulur.

3. Selâmlaşmak müminler arasındaki sevgi bağlarının kuvvetlenmesine vesîledir.

4. Mü'minlerin birbirlerini sevmemeleri, iman zayıflığının işaretidir.

380- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَنَّ رَجُلاً زَار أَخاً لَهُ في قَرْيَةٍ أُخْرَى ، فَأَرْصَد اللَّهُ لَهُ عَلَى مَدْرَجتِهِ مَلَكاً » وذكر الحديث إلى قوله : « إِن اللَّه قَدْ أَحبَّكَ كَمَا أَحْبَبْتَهُ فِيهِ» رواه مسلم . وقد سبق بالبابِ قبله .

380. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Adamın biri, bir başka köydeki (din) kardeşini ziyâret etmek için yola çıktı. Allah Teâlâ, adamı gözetlemek için onun yolu üzerinde bir meleği görevlendirdi." Ebû Hüreyre önceki konuda geçen 362 numaralı hadisi **"Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor"** cümlesine kadar rivâyet etti. Müslim, Birr 38

Açıklamalar

"Allah için bir müslümanı sevmenin karşılığı, Allah Teâlâ'nın sevgisidir" fikrini tescil ve ilân eden hadîs–i şerîfin buraya alınmayan cümleleri aynen şöyledir:

Adam meleğin yanına gelince, melek:

- Nereye gidiyorsun? dedi. Adam:

- Şu (ileriki) köyde bir din kardeşim var, onu ziyârete gidiyorum, cevabını verdi. Melek:

- O adamın yanında geliştirmek istediğin bir menfaatın mı var? dedi. Adam:

- Yok hayır, ben onu sırf Allah rızâsı için severim, onun için ziyâretine gidiyorum, dedi. Bunun üzerine melek:

- Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor. Ben, bu müjdeyi sana vermek için Allah Teâlâ'nın sana gönderdiği elçisiyim, dedi.

Burada bir kez daha tesbit ediyoruz ki, Allah için birbirini sevmenin zamanı ve sınırı yoktur. İlk insanlardan beri birbirini sevenler Allah'ın rızâ ve hoşnudluğunu kazanmışlardır. Demek ki bu konuda değişmeyen bir sünnetullah söz konusudur. O halde Cenâb-ı Hakk'ın bu değişmeyen kanunundan faydalanarak birbirini Allah için sevmek gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kendi rızâsı için yapılan amellerden razı ve hoşnut olur.

2. Allah tarafından sevilmeyi isteyen, mü'min kardeşlerini Allah için sevmelidir.

3. Gerçek sevgi Allah için olan sevgidir.

381- وعن البَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضي اللَّهُ عنهما عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنه قال في الأَنْصَار : « لا يُحِبُّهُمْ إلاَّ مُؤمِنٌ ، وَلا يُبْغِضُهُمْ إلاَّ مُنَافِقٌ ، مَنْ أَحَبَّهُمْ أحبَّه اللَّهُ ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ أَبْغَضَهُ اللَّه » متفقٌ عليه .

381. Berâ İbni Âzib *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* Medineli müslümanlar hakkında şöyle buyurdu:

"**Ensarı (Medineli müslümanları) ancak mü'min olan sever, onlara ancak münâfık olan düşmanlık eder. Ensarı seveni, Allah da sever; onlara düşmanlık edene de Allah düşmanlık eder.**"

Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr 4; Müslim, Îmân 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 65

Açıklamalar

Olgun bir imana sahip olabilmek için mü'minlerin birbirini sevmesi gerektiği 379 numaralı hadiste belirtilmişti. Şimdi mü'minler arası sevginin, ümmetin ilk nesline kadar uzanması gereğine dikkat çeken bir hadîs-i şerîf ile karşı karşıyayız.

Bilindiği gibi “ensar”, Evs ve Hazreç kabilelerinden oluşan Medineli müslümanlara, Allah Teâlâ tarafından verilmiş bir isimdir [Meselâ bk. Tevbe sûresi (9), 100]. Peygamber Efendimiz’in hadislerinde de bu isim, burada olduğu gibi, aynen kullanılmıştır. Yardımcılar anlamına gelen ensâr, Medineli müslümanların Hz. Peygamber ve muhâcirlere yardımseverlik göstermeleri ve bütün varlıklarıyla İslâm’a ve müslümanlara sahip çıkmaları sebebiyle verilmiştir. Mekke’lilerin ve Tâif’lilerin Hz. Peygamber’e tahammül edemediği bir ortamda, Medinelilerin, Akabe Biatları’ndan itibaren, İslâm’ın gelişmesine yardımcı olmaları ve neticede bu dinin ilk İslâm başkenti olarak Medîne’den dünyaya yayılmasına aracılık etmeleri onların değerini ziyâdesiyle arttırmıştır.

İşte ensarı bu büyük hizmetleri dolayısıyla sevmek, nasılki imanın gereği ise, onlara bu hizmetlerinden dolayı kin beslemek ve düşmanlık etmek de münafıklığın ta kendisidir.

Allah Teâlâ’nın kendilerinden râzı olduğunu bildirdiği ensara, muhabbet besleyenleri, Allah da sever. Zira dostlarını sevenleri sevmek dostluk gereğidir. Aynı şekilde Allah dostları olan ensara düşmanlık edenlere de Allah Teâlâ düşmanlık eder. Çünkü dostlarına düşmanlık edene düşman olmak da dostluk gereğidir.

Burada hemen işâret edelim ki, ensardan herhangi birini, İslâm’a yâr ve yardımcı olması dolayısıyla değil de başka bir sebeple sevmeyen kimse münâfık ve kâfir sayılmaz.

Hadiste sevgi ve buğuz hedefi olarak sadece ensarın zikredilip muhâcirlerden bahsedilmemesi, onların, özellikle İslâm’ın ilk yıllarında Hz. Peygamber’e ve muhâcirlere kucak açmaları sebebiyle İslâm düşmanlarına hedef teşkil etmeleri olsa gerektir. Zira İslâm düşmanları, İslâm’ın gelişmesinden ensarı sorumlu tutuyorlardı. Onların desteği olmasa müslümanlık böylesine yerleşip gelişemezdi demeye getiriyorlardı.

Aynı şekilde İslâm’a verdikleri hizmetler sebebiyle müslümanlara kin besleyip düşmanlık edenler de Allah Teâlâ’nın düşmanlığını üzerlerine çekmiş olurlar.

Bütün bu sebeplerden dolayı ensarı Allah için sevenlerin de Allah’ın rıza ve sevgisiyle karşılaşacaklarını sevgili Peygamber’imiz müjdelemiş,

böylece müslümanlar arasında ümmet çapında bir sevgi bağının bulunması gereğine işaret buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ensara sevgi beslemek iman gereğidir.
2. Allah Teâlâ ensardan râzı olmuştur.
3. Ensara, İslâm'a yaptıkları hizmetlerden dolayı düşmanlık etmek, münâfıklık alâmetidir. Allah'ın gazabına muhâtap olmak demektir.
4. Mü'minlerin birbirlerini Allah için sevmeleri, ümmetin ilk nesli ashâb–ı kirâm'a ve özellikle ensara gösterilecek sevgiyi de içine almalıdır.

382- وعن مُعَاذٍ رضي اللَّه عنه قال : سمِعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : المُتَحَابُّونَ في جَلالي ، لَهُمْ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمْ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ » . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

382. Muâz *radıyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:

Allah Teâlâ; "**Benim rızâm uğrunda birbirlerini sevenler için peygamberlerin ve şehidlerin bile imreneceği nurdan minberler vardır"** buyurmuştur. Tirmizî, Zühd 53

Açıklamalar

Cenâb-ı Hakk'ın birbirini Allah için seven müslümanlara âhirette ikrâm ve ihsân edeceği lutuflardan bir yenisini daha bu **kudsî hadis**ten öğrenmekteyiz. **Nurdan minberler.**

Minber, oturacak yüksek ve şerefli bir mevki demektir. Nurdan ya da nurlu yüksek mevki ve makamlar, Allah için birbirlerini sevenlerin Allah katındaki yüksek değerlerinin göstergesi olmaktadır.

Peygamber ve şehidlerin onlara imrenmeleri, bu insanların peygamberlerden daha yüksek ve üstün oldukları anlamına gelmez. Buradaki **gıbta** yani imrenme ifadesiyle, "keşke biz de onlar gibi olsak, ya da keşke bizim de onlar gibi nurdan makamlarımız olsa" anlamında bir imrenme kasdedilmiş değildir. Peygamberlerin ve şehidlerin imrenmesini,

yüzlerce safkan koşu atı olan birinin, gördüğü güzel bir ata imrenip almak istemesine benzetmek mümkündür. Yani maksat, Allah için birbirlerini seven insanların, Allah katındaki değerini takdir ve açıklamaktan ibarettir.

Daha açıkçası, "Onlara lutfedilen imkânlara Peygamber ve şehidler imrense yeridir" *veya* *"Yüksek mevki ve parlak durumlarına rağmen eğer, peygamberler ve şehidler kıyâmet günü birilerine gıbta edecek olsalardı, bunlara imrenirlerdi*" denilmiş olmakta ve böylece, bu insanların ne kadar mükemmel bir durumda oldukları anlatılmaktadır. Nitekim Taberânî'nin rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte de *"Allah için birbirlerini sevenler, arş-ı ilâhî etrafında yakut kürsüler üzerinde ağırlanırlar"* buyurulmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yüce Rabbimiz'in, kendi rızâsı için birbirlerini seven kullarına hazırladığı ikrâm ve ihsânları, herkesin beğeneceği üstün niteliklere sahiptir.

2. Allah'ın nimet ve ikrâmına mazhar olmak bakımından peygamberler herkesten önde gelirler.

383- وعن أبي إِدريس الخَولانيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ قال : دَخَلْتُ مَسْجِدَ دِمَشْقَ ، فَإِذَا فَتًى بَرَّاقُ الثَّنَايَا وَإِذَا النَّاسُ مَعهُ ، فَإِذَا اخْتَلَفُوا في شَيءٍ ، أَسْنَدُوهُ إِلَيْهِ ، وَصَدَرُوا عَنْ رَأيهِ ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ ، فَقِيلَ : هَذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رضي اللَّه عنه ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ ، هَجَّرْتُ ، فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَبَقَنِي بالتَّهْجِيرِ ، ووَجَدْتُهُ يُصَلِّي ، فَانْتَظَرْتُهُ حَتَّى قَضَى صلاتَهُ ، ثُمَّ جِئْتُهُ مِنْ قِبَلِ وجْهِهِ ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ قُلْتُ : وَاللَّهِ إِنِّي لأَحِبُّكَ لِلَّهِ ، فَقَالَ : آللَّهِ ؟ فَقُلْتُ : أَللَّهِ ، فقال : آللَّهِ ؟ فَقُلْتُ : أَللَّهِ ، فَأَخَذَني بِحَبْوَةِ رِدَائي ، فَجَبذَني إِلَيْهِ ، فَقَالَ : أَبْشِرْ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « قالَ اللَّهُ تعالى وَجَبَتْ مَحبَّتِي لِلْمُتَحَابِّينَ فيَّ ، والمُتَجالِسِينَ فيَّ ، وَالمُتَزَاوِرِينَ فيَّ ،

وَالمُتَباذِلِينَ فيَّ » حديث صحيح رواه مالِكٌ في المُوطّآإِ بإِسنادِهِ الصَّحيحِ .

قَوْلُهُ « هَجَّرْتُ » أَيْ بَكَّرْتُ ، وهُوَ بتشديد الجيم قوله : « اللّهِ فَقُلْتُ : أَللّهِ » الأَوَّلُ بهمزةٍ ممدودةٍ للاستفهامِ ، والثاني بِلا مدٍ .

383. Ebû İdris el-Havlânî *rahımehullah*'dan şöyle dediği nakledilmiştir:

Dımaşk mescidine girmiştim. Bir de ne göreyim, güleç yüzlü bir delikanlı ve başına toplanmış bir grup insan. Bunlar bir konuda görüş ayrılığına düştüler mi hemen o delikanlıya başvuruyor ve fikrini kabulleniyorlardı. Bu gencin kim olduğunu sordum. "Bu Muâz İbni Cebel *radıyallahu anh*'tır" dediler.

Ertesi gün erkenden mescide koştum. Baktım ki o genç benden evvel gelmiş namaz kılıyor. Namazını bitirinceye kadar bekledim sonra önüne geçerek selâm verdim ve:

- Allah'a yemin ederim ki ben seni seviyorum, dedim.

- Allah için mi seviyorsun? dedi.

- Evet Allah için, dedim. O yine:

- (Gerçekten)Allah için mi seviyorsun? dedi. Ben de:

- Evet,(gerçekten) Allah için seviyorum, dedim.

Bunun üzerine elbisemden tutarak beni kendisine doğru çekti ve şöyle dedi.

- Kutlarım seni. Zira ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim:

"Allah Teâlâ, **"Sırf benim için birbirini seven, benim rızâm için toplanan, benim rızâm uğrunda birbirini ziyaret eden ve sadece benim rızâm için sadaka verip iyilik edenler, benim sevgimi hakederler**" buyurmuştur." Muvatta', Şa'r 16

Ebû İdrîs el-Havlânî

Adı Âiz İbni Abdullah olan Ebû İdrîs, Huneyn Savaşı günlerinde doğmuş olup büyük tâbiîlerdendir. İmam Zührî kendisinden hadis rivâyet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Ebü'd-Derdâ hazretlerinden sonra "Şam yöresinin âlimi" olarak tanınmıştır. Şam kadılığı yapmıştır. Hicrî 80 yılında vefat etmiştir. Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Hz. Peygamber'in vâli, Kur'an muallimi ve komutan olarak görevlendirdiği büyük sahâbî Muâz İbni Cebel'i Dımaşk mescidinde, halkın rağbet halkası içinde gören ve tanıyan Ebû İdrîs'in duyduğu heyecan ve ona bir an önce kavuşmak, sevgisini ve saygısını sunmak için gösterdiği tatlı telaş ne kadar hoş değil mi? Ne demişler: "Altının kıymetini sarraf bilir".

Bu büyük tâbiî, yakaladığı büyük fırsatın heyecanı ile mescide erkenden koşmuş, fakat sevdiği büyük sahâbînin kendisinden daha erken davranıp önceden geldiğini ve nâfile namaz kılmakta olduğunu görmüştür. Ona duyduğu saygıdan ötürü bir köşeye çekilerek namazını bitirmesini beklemiş ve sonra yine son derece edepli davranarak tam önüne geçmiş ve selâm verdikten sonra "Ben seni seviyorum" diye sevgisini arzetmiştir. Hz. Muâz'ın "Allah için mi seviyorsun?" diye tekrar tekrar sorması, sevgideki kalitenin ne olması gerektiğini gözler önüne sermektedir. Ebû İdrîs'teki sevgisinin, beklenen kaliteye sahip olduğunu tesbit edince de, ona büyük müjdeyi vermiştir. **Allah için beslenen sevginin karşılığı, Allah tarafından sevilmektir.**

Bu sonucu, Hz. Peygamber, açıklamakta olduğumuz **hadîs-i kudsî** ile bildirmiştir. Demektir ki Allah rızâsına yönelik her duygu ve yapılan her iş, Allah'ın sevgisini kazanmakla sonuçlanmaktadır. Bu büyük bir mutluluktur. O halde mü'minler, sevgilerinde ve işlerinde "Allah için" olma özelliğini yakalamaya bakmalıdırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sevdiği insana "Ben seni seviyorum" diye sevgisini bildirmek sünnettir.
2. Allah için birilerini sevmenin ve ilişkilerini bu uğurda geliştirmenin mükâfatı, Allah'ın sevgisini kazanmaktır.
3. Beşerî ilişkilerde ahlâkî kurallara uymak, olgunluktan kaynaklanır.

384- عن أبي كَريمةَ المِقْدَادِ بن مَعْدِ يكَرب رضي اللّه عنه عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال « إِذَا أَحَبَّ الرَّجُلُ أَخَاهُ ، فَلْيُخْبِرْه أَنَّهُ يُحِبُّهُ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ.

384. Ebû Kerîme Mikdâd İbni Ma'dîkerib *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"**Din kardeşini seven kişi, ona sevdiğini bildirsin!**" Ebû Dâvûd, Edeb 113 ; Tirmizî, Zühd 54

Mikdâd İbni Ma'dîkerib

Ebû Kerîme veya Ebû Yahyâ künyesiyle bilinen bu zâtın kaynaklarda adı ***Mikdâm*** *olarak verilmektedir. Her nasılsa bu rivâyette Mikdâd olarak geçmiştir. Kendisi sahâbîdir. Şam'a yerleşmiş bulunan Kinde kabilesi heyeti ile Medine'ye gelmiştir. Hz. Peygamberden 47 hadis rivâyet etmiştir. Hicrî 87 tarihinde 91 yaşlarında iken vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.*

Açıklamalar

1425 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîf, konumuzun ikinci kısmı ile yani "sevdiğini bildirmek" fıkrasıyla ilgilidir. Hz. Peygamber, birini Allah için seven kişinin ona sevdiğini bildirmesini tavsiye etmekle, bu iki kişi arasında muhabbet ve dostluk bağlarının gelişip kuvvetlenmesine yol açmaktadır. Çünkü her hangi bir sebeple değil, sırf Allah rızâsı için bir din kardeşi tarafından sevilmiş olmak, her insanda memnûniyet ve sevgi uyandırır. Sevilmekten hoşlanmayan normal bir insan düşünmek mümkün değildir. O halde böyle karşılıksız bir sevgi ve muhabbet ortamının oluşması, müslüman toplum için son derece büyük bir güç kaynağı ve huzur vesilesidir.

Önceki hadiste Ebû İdris el-Havlânî'nin gidip Muaz İbni Cebel'e "Ben seni seviyorum" dediğini görmüştük. Anlaşılan odur ki, Ebû İdrîs, Hz. Peygamber'in bu tavsiyesinden haberdârdı ve bu hadîs-i şerîfin gereğini yerine getirmişti. Müellif Nevevî önce bu uygulamayı sonra da o uygulamaya temel teşkil eden Hz. Peygamber'in tavsiyesini bize vermiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber mü'minlerin birbirlerini Allah rızâsı için sevmelerini istemektedir.

2. Birbirlerini seven mü'minlerin bu sevgilerini açıklamaları Hz. Peygamber'in tavsiyesidir.

3. Aslında İslâm toplumu, birbirlerini Allah rızâsı için seven mü'minler toplumudur.

385- وعن مُعَاذٍ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أَخَذَ بِيَدِهِ وقال : « يَا مُعَاذُ واللَّهِ ، إِنِّي لأُحِبُّكَ ، ثُمَّ أُوصِيكَ يَا مُعاذُ لا تَدَعنَّ في دُبُرِ كُلِّ صلاةٍ تَقُولُ : اللَّهُم أَعِنِّي على ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ ، وحُسنِ عِبَادتِك » . حديث صحيحٌ ، رواه أبو داود والنسائي بإسناد صحيح .

385. Muâz İbni Cebel *radıyallanu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Muâz'ın elini tutmuş ve şöyle buyurmuştur:

"**Ey Muâz, Allah'a yemin ederim ki, ben seni gerçekten seviyorum. Sonra da ey Muâz sana her namazın sonunda: "Allahım! Seni anmak, sana şükretmek ve sana güzelce kulluk etmekte bana yardım et!" duasını hiç bırakmamanı tavsiye ediyorum.**"

Ebû Dâvûd, Vitr 26; Nesâî, Sehv 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 30

Açıklamalar

Bir önceki hadiste yaptığı tavsiyeyi burada Hz. Peygamber'in bizzat uyguladığını görmekteyiz. Allah'ın sevgili Resûlü, çok sevdiği sahâbîsi Muâz İbni Cebel'in elini samimiyetle tutuyor ve yemin de ederek, mübârek kalbindeki sevgisini "**Gerçekten ben seni seviyorum**" diye ilan ediyor. Böyle bir sevgi ve iltifat, herhalde Muâz için dünyalara bedeldir.

Ancak hadîs-i şerîfte Hz. Peygamber'in bir başka tavrı daha dikkat çekmektedir. Elinden tutmak, ismiyle hitâb etmek ve yeminle sevdiğini

söylemek gibi sıcak ve samimi dostluk ortamında yine Hz. Muâz'a ismiyle ikinci defa hitâbederek *"Ayrıca şunu da tavsiye ederim"* diye bir dua öğretiyor. Gönüller doktoru sevgili Peygamberimiz'in bu davranışı gösteriyor ki, kişinin bir şey tavsiye edeceği kimseye onu sevdiğini söyleyerek söze başlaması, öğüdünün tutulması bakımından uygun olur. Yani tavsiye, tatlı bir dil, samimi bir üslub ve sevgi dolu bir ortam ister. Hadis 1425 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, ashâbına ve ümmetine karşı sevgi dolu idi.

2. Hz. Peygamber, bazı sahâbîlere sevgisini açıkça söylemiş ve onlara kendileri için özel anlam ifade eden hususî tavsiyelerde bulunmuştur.

3. Efendimiz'in Muâz İbni Cebel'e öğrettiği duayı, her namazdan sonra okumak uygun olur.

386- وعن أَنسٍ ، رضيَ اللَّه عنه ، أَنَّ رَجُلاً كَانَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَمَرَّ بِهِ ، فَقال : يا رسول اللَّهِ إِنِّي لأُحِبُّ هَذا ، فقال له النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَأَعْلمتَهُ ؟ » قَالَ : لا قَالَ : «أَعْلِمْهُ» فَلَحِقَهُ ، فَقَالَ : إِنِّي أُحِبُّكَ في اللَّه ، فقالَ : أَحَبَّكَ الَّذِي أَحْببْتَنِي لَهُ . رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيح . يَفْعَلُهُ.

386. Enes İbni Mâlik *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda bir adam vardı. Bir başka şahıs ona uğrayıp geçti. (Arkasından, Hz. Peygamber'in huzurundaki kimse):

- Ey Allahın Resûlü! Ben bu kişiyi gerçekten seviyorum, dedi. Peygamber *aleyhissalâtü ve's-selâm:*

- "**Peki, sevdiğini ona bildirdin mi**?" buyurdu. Adam:

- Hayır, dedi. Hz. Peygamber:

- "**Ona bildir"**, buyurdu.

Adam derhal kalkıp o şahsın arkasından yetişti ve:

- Ben seni Allah için seviyorum, dedi. O da:

- Beni kendisi için sevdiğin Allah da seni sevsin, karşılığını verdi. Ebû Dâvûd, Edeb 113

Açıklamalar

Bir müslüman bir başka müslümanı Allah için sevdiği zaman, onu kendisine bildirmesi, Hz. Peygamber'in tavsiye ettiği bir muâşeret kuralıdır. Bununla ilgili bir kaç hadîs-i şerîf yukarıda geçmiş bulunmaktadır. Konunun sonunda, bir müslüman kardeşi tarafından sevildiğini öğrenen kimsenin ona ne cevap vereceği sorusuna cevap teşkil eden bu hadîsin zikredilmesi, meseleyi tam bir bütünlüğe kavuşturmakta, bizi aydınlatmaktadır.

Hadîs-i şerîfteki olay çok açıktır. Ancak iki noktaya dikkat çekmek uygun olacaktır. Birincisi, Hz. Peygamber'in *"Sevdiğini ona bildir"* tavsiyesi üzerine, sahâbînin hemen kalkıp sevdiği şahsın peşinden koşması, yani Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tavsiyesine anında uyması, *"Daha sonra bildiririm"* gibi bir düşünceye kapılmamasıdır. Sahâbe-i kirâmın sünnet karşısındaki genel tavrı bu idi. Onlar Hz. Peygamber'in tavsiyelerine hemen uyarlardı. Sünnete tereddüt göstermeden uymak, onların erişilemez meziyyetlerinin başında gelirdi. Allah hepsinden râzı olsun.

İkincisi, "Ben seni Allah için seviyorum" diyen sahâbîye, *"Beni kendisi için sevdiğin Allah da seni sevsin"* diye karşılık verilmesidir.

Memnûniyeti çeşitli cevaplarla dile getirmenin mümkün olduğu bir yerde verilen bu cevap, derin bir İslâmî bilincin ifâdesi olarak dikkat çekmektedir. Bu bilinç, **Allah için sevene, ancak Allah'ın onu sevmesi temennisiyle karşılık verilebileceği düşüncesidir**. Bu dua, hem bu cevabı verenin çok memnun olduğunu gösterir, hem de sevgisine böyle bir dua ile mukâbele edilen insanı son derece memnun eder ve aralarındaki sevginin daha da artmasını sağlar.

Hadiste her ne kadar açıkça belirtilmiyorsa da, Hz. Peygamber'in, o zâtın verdiği karşılığı beğendiği ve onayladığı anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir din kardeşini Allah için seven kimsenin, ona bu sevgisini bildirmesi güzel olur.

2. Hz. Peygamber hem fiilî sünneti hem de sözlü tavsiyeleriyle bu konuya verdiği önemi göstermiştir.

3. Ashâb-ı kirâm sevdikleri kimseyi sevgilerinden haberdâr ederlerdi.

4. Allah için sevdiğini söyleyen kimseye verilecek en güzel cevap,”Beni kendisi için sevdiğin de seni sevsin” demektir.